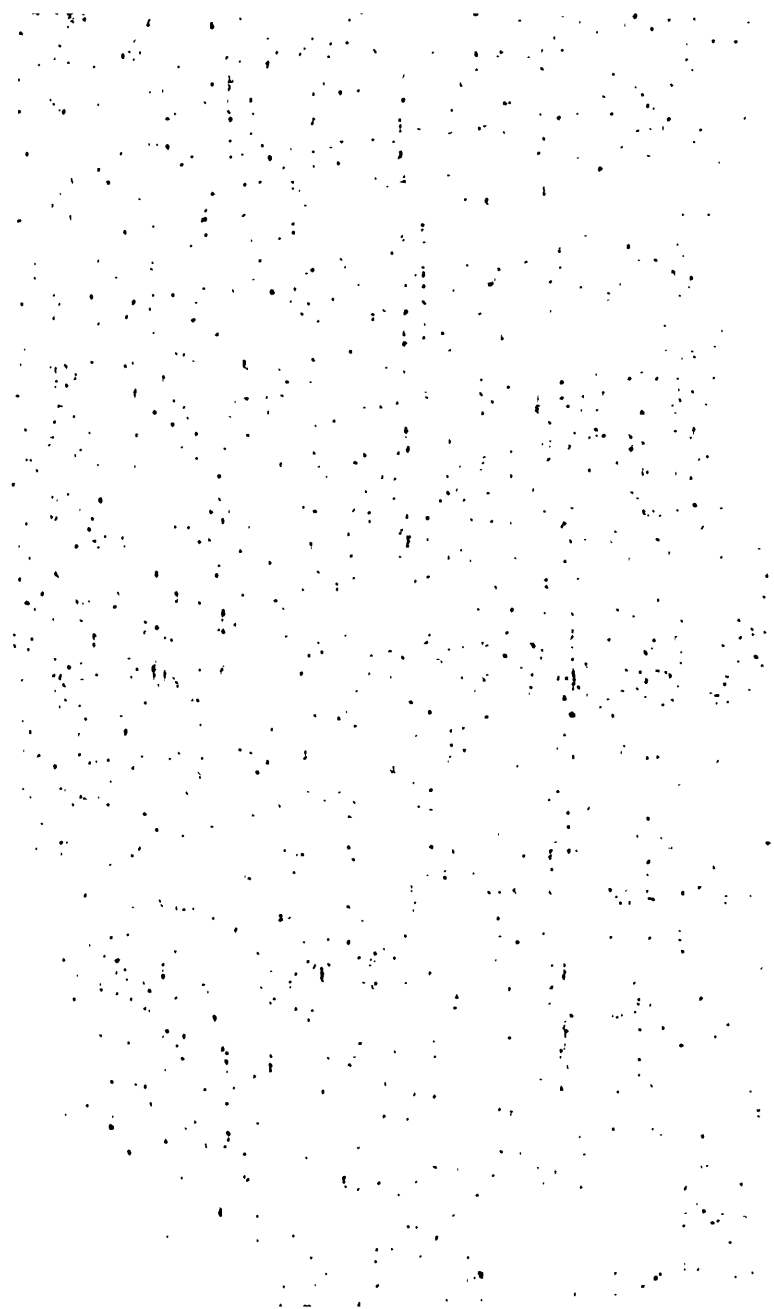

ФРЕНСІС
БРЕТ ГАРТ

*Табріел
Конрой*
роман

*Вигнанці
Покер-Флети*
й інші
оповідання

ФРЕНСІС БРЕТ ГАРТ

ФРЕНСІС БРЕТ ГАРТ

ГАБРІЄЛ КОНРОЙ

Роман

ВИГНАНЦІ ПОКЕР-ФЛЕТА

Й ІНШІ ОПОВІДАННЯ

Bret Harte

Gabriel
Conroy
The Outcasts of
Poker
Flat
and Other Tales

ФРЕНСІС БРЕТ ГАРТ

*Габріел
Конрой
роман
Вигнанці
Токер-Фрета
й інші
оповідання*

Переклади з англійської

Художник
ВІТАЛІЙ МІТЧЕНКО

Київ
Видавництво художньої літератури
«Дніпро»
1989

Френсіс Брет Гарт (1836—1902) — американський письменник, ушавлений своїми творами про життя й пригоди каліфорнійських золотошукачів. Він не просто змалював колоритний період в історії США ХІХ ст., а й відкрив читачеві нові соціальні типи, своєрідні риси народного буття. До збірки увійшов роман «Габріел Конрой» та найвідоміші оповідання різних років.

Фрэнсис Брет Гарт (1836—1902) — американский писатель, мировую известность которому принесли его произведения о жизни и приключениях калифорнийских золотоискателей. Он не просто живописал колоритный период в истории США ХІХ в., но и открыл читателю новые социальные типы, своеобразные черты народного бытия. В сборник вошел роман «Габриел Конрой» и наиболее известные рассказы разных лет.

Передмова В. І. Оленеві

Редактор Л. Н. Маєвська

Г $\frac{4703010100-196}{M205(04)-89}$ 196.89

ISBN 5-308-00470-6

© Український переклад,
передмова, художнє
оформлення.
Видавництво «Дніпро», 1989 р.

КАЛІФОРНІЯ БРЕТ ГАРТА

На початку нашого сторіччя в лондонських літературних салонах іноді з'являвся високий, елегантний сивий чоловік, що привертав загальну увагу. Виглядом він нагадував і англійського денді, і поета-художника. Таке враження можуть потвердити фотопортрети, які зафіксували образ цього чоловіка, а також спогади його сучасників. Чоловік цей не був англієць. Ім'я його — Френсіс Брет Гарт, і був то американський письменник і поет, що майже чверть сторіччя прожив у Європі.

Світова слава прийшла до Брет Гарта в ХХ сторіччі, але відомим письменником він став у США та Європі вже за життя. У 90-і роки до Лондона приїхав молодий Гарленд, автор талановитих оповідань про американських фермерів Середнього Заходу; він познайомився з Гартом, побував у нього вдома й залишив цікаві спогади про цю зустріч: «...Він був американець, американець до глибини душі. Його вимова навіть не була бостонська, він розмовляв, як каліфорнієць... Хоуеллсів лист і щось у моїй розповіді збудило в ньому спогади, збудило приховані бажання. Погляд його зробився замислений, у голосі почулися сумні нотки. Нарешті я запитав: «Коли ж ми вас побачимо?» — «Боюся, що ніколи. Я не можу повернутися назад». — «Каліфорнія влаштує вам урочисту зустріч», — наполягав я. — «Цього я не певен», — відповів він зажурено. — «Моєї Каліфорнії вже немає. Моїх друзів теж немає. Ні, я ніколи не повернусь... Часом мені здається, що я не повинен був їхати звідти...»

Далеко від батьківщини, весь час заклопотаний заробітком, уже не молодий і хворий Брет Гарт згадує про свою молодість і її сподівання. Ностальгія знаходить вихід у його пізніх оповіданнях, створених на автобіографічному матеріалі: «Як я потрапив на копальні» (1900), «Моя юність у Сан-Франціско» (1901) та ін. Він згадує Каліфорнію, її «цілюще лісове повітря», «мінливі красвиди, що відкриваються з висоти гірських хребтів (я зроду не бачив нічого прекраснішого)». Під його пером оживає столиця Каліфорнії, Сан-Франціско, середини минулого сторіччя — «хімерний, багатолікий, строкатий хоровод». У Лондоні перед внутрішнім зором письменника постають картини «стрімкого, бурхливого життя в місті; яке щойно вилупилось»: «Якщо мене питають, що ж найголовніше, найхарактерніше для Сан-Франціско, то я відповім: незмінні його супутники — сонце, вітер і море» та «дивовижної краси заходи сонця». Брет Гарт згадує «особливий, терпкий, каліфорнійський гумор,

здатний приборкувати безумство револьвера й зрадливість покера», міську пресу, в якій «уяву геть витіснили незграбні статті про державний бюджет та спокусливі заклики вкладати капітал». Він душею вболіває над міськими «виразками», розповідаючи, як одного разу «гурт дітей, що поверталися з недільної школи, всмерть забив камінням китайця». Хтозна, може, і в останню свою годину він линув серцем і думками до рідних країв, у далеку Америку? Помер Брет Гарт за письмовим столом, схилившись над рукописом, 5 травня 1902 року в Кемберлі (Англія).

Слава прийшла до Брет Гарта наприкінці 60-х років на батьківщині, у США, але вік її там був недовгий. Щоб прогодувати сім'ю (а в нього було четверо дітей), письменник виїздить 1878 року на дипломатичну службу до Європи, спочатку в Німеччину, а потім — в Англію. В одному з листів Гарт пояснював: «Англія — єдине місце, де я можу заробити на хліб насущний. Я люблю свою батьківщину, але вона любить мене не досить, щоб дати мені притулок і дозволити заробляти пером на життя».

У Лондоні Гарт налагоджує зв'язки з місцевими видавництвами, газетами та журналами й пірнає в літературне життя, поєднуючи консульські обов'язки з творчою роботою. Проте в 1885 році, коли до Білого дому приходить новий президент США, Гарта звільняють, і він вирішує залишитися в Англії. В листі до дружини він повідомляв: «Бачить бог, я б не зостався на чужині, якби не боявся злиднів і життєвої боротьби, для якої я надто старий». Життя в Лондоні минало в напруженій роботі: Брет Гарт багато писав, видавав збірку за збіркою, друкувався в журналах. Його оповідання вже тоді перекладалися різними європейськими мовами — німецькою, французькою, російською. І тільки Америка майже забула про свого живого класика. Така доля, на жаль, спіткала не одного письменника і не в одній країні.

Народився Френсіс Брет Гарт на Сході, у місті Олбані (штат Нью-Йорк) 1836 року, в родині шкільного вчителя. Гарт-батько був освіченою людиною, викладав давні мови, мав домашню бібліотеку, але жив незможливо. У дитинстві — від шести до десяти років — Френк хворів і саме тоді захопився книжками. Улюбленими його письменниками були Діккенс та Дюма. Літературний хист у хлопчика виявився рано, і батько сприяв його розвитку. Перший вірш, написаний одинадцятирічним Френсісом, був опублікований у Нью-Йорку. Коли батько помер, сім'я залишилася без засобів до існування. Тому Френку, тринадцятирічному підліткові, довелося не вчитись, а працювати — то в конторі юриста, то в конторі торговця.

У 1849 році Америку охопила «золота лихоманка»: в Каліфорнії відкрили надзвичайно багаті запаси золота. (На початку XIX ст. Каліфорнія була іспанською колонією. 1824 року вона ввійшла до складу Мексики. Внаслідок американо-мексикапської війни 1846—

1848 років американці захопили Каліфорнію і проголосили її територією США). На Захід ринула хвиля золотошукачів. Поїхав до Каліфорнії старший брат Френка, а потім і мати, яка знову вийшла заміж. Сімнадцятирічний Френк залишився в Нью-Йорку сам. 1854 року він вирішує приєднатися до родини. Спершу Френк поселився в домі вітчима у містечку Окленд під Сан-Франціско. В колишній іспанській місії Сан-Хосе, що була в околицях Окленда, юнак брав уроки іспанської мови у католицького священника, який згодом послужив прототипом отця Феліпе в романі «Габрієл Конрой».

Відомо, що в XVIII—XIX сторіччях на тихоокеанському узбережжі Америки опорні пункти мали, крім Іспанії, і Англія та Росія. Російські володіння були на Алясці, а також неподалік від майбутнього міста Сан-Франціско. Цікаво, що й у наші дні там збереглися назви — «Російський Пагорб» у Сан-Франціско та «Російська Річка» — як сліди перебування росіян у Каліфорнії. 1806 року російський корабель «Юнона», на борту якого був видатний державний діяч граф Резанов, півтора місяця гостював у Сан-Франціско. Цей історичний факт привернув увагу молодого Гарта (нагадаємо, що він ліг також в основу відомого твору А. Вознесенського «Юнона і ачей»). Його зацікавила доамериканська Каліфорнія і романтичне кохання Кончіти, юної дочки коменданта іспанської фортеці, та графа Резанова. Одна з найкращих балад Брет Гарта «Консепсьйон де Аргельйо» (1875) присвячена історії цього кохання.

У 50—60-і роки, в свій каліфорнійський період, Гарт увібрав у себе й запам'ятав на все життя ті враження й спостереження, що склали основу його подальшої творчості. Перші каліфорнійські роки (1854—1860) минули в селищах старателів та в псевдичких містечках, де він працював то помічником аптекаря, то шкільним учителем, то домашнім репетитором, то складачем у друкарні. Цей період виявився справжньою школою, що сформувала Гарта-людину і письменника. Незважаючи на труднощі й розчарування, нове життя відкрилося Гарту в усій його самобутності, неординарності, несподіванках, вірях і надіях. Воно звело його із своєрідними людьми, непересічними характерами, оригінальними людськими типами, особливими звичаями і побутом. Він назавжди запам'ятав велич і красу каліфорнійської природи й талановито відтворив картини цього краю в своїх книжках.

Учительський досвід і спостереження Гарта під час роботи в школі старательського селища відбилися в одному з перших каліфорнійських оповідань — «Млісс» (1860). Автобіографізм цього твору очевидний і пов'язаний насамперед з образом молодого вчителя, у якому не важко впізнати самого письменника. До спогадів про школу 50-х років Гарт повернеться і в пізнішій повісті — «Крессі» та в оповіданнях.

За життя Гарта супроводжувала легенда, нібито він — «людина з дикого Заходу», бувалий старатель, шукач золота і т. ін. І водночас існувала думка, що Брет Гарт мало знає життя й людей, про яких пише, що він вигадус свої твори в кабінеті. І те, й те не зовсім так. Гарт був старателем, щоправда, як свідчить він сам, усього три тижні. Надзвичайно щиро, добродушно і з гумором він розповів про це у чудовому автобіографічному оповіданні «Як я потрапив на копальні». Хай і недовго, але він разом зі своїм компаньйоном мив землю й пісок, возив тачку, копав і сподівався на щастя, зазнав радощів від невеличкого успіху й розчарування від невдачі. Без цього досвіду, без переживань і вражень тих днів Гарт навряд чи створив би найкращі свої каліфорнійські оповідання. Щоб працювати золотошукачем, він не мав ні здоров'я, ні фізичного гарту, ні бажання. Але вже тоді, в ранній молодості, він був поетом, писав, читав, готувався до літературної творчості. Його старательський досвід, може, був і скупий, як вважає дехто з американських критиків, і все ж таки ніхто в літературі США не відтворив атмосферу «країни золотої лихоманки» й не виписав незабутні характери людей тієї епохи так талановито, як це зробив Брет Гарт.

Про те, як Гарт працював поштовим кур'сром, відомо не багато. Але існує найбезперечніше цьому свідчення — Юба Білл, художньо правдивий образ, створений письменником. Цей образ доводить, що Брет Гарт добре знав життя візника й кур'сра поштових диліжансів у Каліфорнії часів «золотої лихоманки».

1860 року Гарт приїздить до Сан-Франціско й наймається складачем у друкарні газети «Голден іра». Працюючи складачем, він друкується в газеті, підписуючи свої статті ім'ям «Брет». У цій-таки газеті з'являються й перші його оповідання з каліфорнійського життя: «Справжня людина» та «Робота на Червоній горі» («Млісс»). У середині 60-х років Гарта вже знають у літературних колах Сан-Франціско як Брета Гарта. Це його літературне ім'я. Він дістає добре оплачувану посаду секретаря монетного двору і кидає роботу складача. Нарешті він матеріально забезпечений, одружується, а найголовніше — має більше часу для творчості. Брет Гарт і молоді літератори, серед яких був і початківець Марк Твен, гуртуються навколо літературного журналу «Каліфорнієн». На його сторінках Гарт друкує нариси, пісні, балади, а в 1867 році — блискучі пародії на відомих письменників-сучасників, європейських і американських (Діккенс, Дізраелі, Ш. Бронте, Дюма-батько, Гюго, Купер та ін.) під назвою «Романи в стислому переказі».

У 1868 році Брет Гарт починає видавати товстий літературний журнал «Оверленд манслі». Наприкінці року в другому числі журналу він друкує «Щастя Горластого Табору» — оповідання, що принесло авторові славу на континенті. Наступного року в «Оверленді»

побачили світ «Вигнанці Покер-Флета», «Міглс», «Компаньйон Теннессі» та «Ідилія Червоної Ущелини», а 1870 року — «Браун із Калавераса», «Блудний син містера Томсона» та «Іліада Сенді-Бара». Разом із опублікованими доти «Справжньою людиною» і «Місс» усі ці твори склали цикл каліфорнійських оповідань, які уславили Гарта і яким судилося довге життя й щаслива літературна доля. У критиці й літературознавстві саме ці оповідання справедливо вважаються найкращою частиною творчої спадщини письменника. Крім них, у Гарта багато інших творів із каліфорнійською тематикою, написаних пізніше, в різні роки, у період його добровільного вигнання. Всі разом ці новели, повісті, романи становлять певну єдність, багатоліке ціле, мозаїку каліфорнійського життя 50—60-х років минулого сторіччя.

В історію світової літератури Брет Гарт увійшов як новеліст. Про найкращі з його новел є чимало цікавих висловлювань письменників, учених, критиків. Діккенса колись вразила надзвичайна новизна матеріалу в оповіданнях «Щастя Горластого Табору» та «Вигнанці Покер-Флета», правдивість і майстерність їхнього автора. М. Г. Чернишевський високо оцінив новелу «Міглс» за її гуманність і рекомендував до перекладу. Російський демократ бачив силу Гарта в тому, що американський письменник «виробив собі дуже благородні уявлення про все на світі». Шанувальником таланту Гарта був і англійський письменник Г. К. Честертон. Він називав Гарта справжнім американцем і справжнім гумористом. Честертон слушно завважив одну дуже важливу особливість бретгартівського гумору, назвавши його «співчутливим». Гумор — невід'ємний елемент творчості Гарта загалом. Для американської літератури властива традиція «жорстокого гумору». Зразки такого гумору знаходимо в ранній новелістиці Твена, у новелах Бірса. А в Гартовому гуморі, що його справедливо можна назвати гуманним, завжди прозирає позиція автора, його ставлення до події чи персонажа. В людських стражданнях чи в горі Брет Гарт не міг бачити «потішного», і тому в комічних ситуаціях письменників гумор звичайно добрий, співчутливий, людинолюбний, як, наприклад, у прекрасній новелі «Компаньйон Теннессі». Блискучим гумористом виступав Гарт і в новелі «Комендант і його праве око» (1867), де розповідається про вторгнення хитрого капітана-янки в патріархальний світ іспанської фортеці й місії. Користуючись фантастичним прийомом, письменник показує, як під навалою нового безповоротно відходить старий уклад життя, змінюються віковічні підвалини. Ця дотепна новела створена в традиціях Едгара По.

У Каліфорнії, про яку писав Брет Гарт, серед золотошукачів панували буйні звичаї. Всі ці люди носили зброю, і життя тоді важко не багато. Картярські ігри, пиятика, суперечки й сварки часто

кінчалися стріляниною. Сварка давала право стріляти один в одного «при першій зустрічі» і без попередження. Свідком такої дуелі одного разу став і Брет Гарт, і про це він з гумором написав в оповіданні «Як я потрапив на копальні». У перші роки «золотої лихоманки» в таборах старателів майже не було жінок. Цю рису побуту письменник використав для фабули «Щастя Горластого Табору». Серед небагатьох жінок у селищах жили й повії. Ставилися до них у Каліфорнії інакше, ніж у східних штатах. Нерідко вони поділяли злигодні життя й побуту золотошукачів. І Гарт показав це у своїх новелах. Критики дорікали письменникові за ідеалізацію повій, але така була життєва правда й факти, від яких Брет Гарт не хотів відступати.

Відомі й навіть популярні були серед старателів професійні картярі — такі, як Оуккерст і Гемлін у Гарта. Вони мали досить дивну звичку носити циліндри, як це робили служителі культу. Зовнішній вигляд такого гравця Гарт описав з точністю: білосніжна сорочка, лаковані черевики, вишуканий костюм і циліндр. Картярі Джек Гемлін та Джон Оуккерст — «наскрізні персонажі» Гарта — з'являються в низці творів, а вперше — у «Вигнанцях Покер-Флеста» й у «Брауні з Калавераса». Джек Гемлін проходить через усю каліфорнійську епопею Гарта. Це не тільки своєрідний, але й багато в чому близький письменникові персонаж, і підтвердження цьому знаходимо в бретгартівських творах. Письменник симпатизує Джекові, а часом навіть милується ним, його розумом, зовнішністю, витримкою і шляхетністю. Гемлін спогорда ставиться до «респектабельного» товариства, до пихатих буржуа, зневажає їхню жадібність і глупоту. Він самотній, але повсякчас ладен допомогти товаришеві в скруті, подарувати гроші біднякові чи невдачі, він великодушний.

Каліфорнійські оповідання 60-х років передруковувалися в газетах і журналах по всій Америці. 1870 року вони вийшли окремою книжкою в Бостоні, що зміцнило популярність Гарта. Він дістає приємну пропозицію на співробітництво в бостонському журналі «Атлантик манслі» й у 1871 році їде з сім'єю на Схід, до Бостона й Нью-Йорка. Перші два роки життя на Сході були для письменника щасливі. Він пише для «Атлантик манслі» кілька оповідань, проте критики сприйняли прохолодно навіть такі сильні твори, як «Випадок із життя містера Джона Оуккерста» і «Як Санта Клаус прийшов до Сімпсон-Бара». Внаслідок цього новий контракт журнал не підписав, і наступні п'ять років життя на Сході виявилися для Гарта дуже важкими: щоб заробити на життя, письменник змушений був роз'їздити по країні з лекціями, його переслідували кредитори й судові виконавці, часу писати майже не залишалося. Однак труднощі не зламали Гарта, і в 1874 році він починає писати роман з каліфорнійського життя. Вперше «Габрієл Конрой» був надрукований 1875 року в журналі, а наступного року вийшов окремим виданням

у США та в Англії. Американська критика зустріла роман недоброзичливо, зате в Європі «Габрієл Конрой», що з'явився в кількох перекладах, відразу став популярним. Невдача, якої зазнав перший роман у США, пригнічувала Гарта. І він звертається до драматургії, пише одну п'єсу, потім, спільно з Твенем, другу. Але й п'єса на каліфорнійську тему «А Сін» провалюється. Письменник опиняється в ледачах нужди, його раз у раз спіткають невдачі. В одному з журналів з'являється різка критична стаття про творчість Гарта, в газетах його називають «дутою величиною». На випадки американської преси письменник не відповідав.

Сучасна Гартові критика не побачила достоїнств роману «Габрієл Конрой», не оцінила належно соціального аспекту цього твору, не помітила, як проникливо письменник поглянув на американське життя. В цьому романі, як і в «Історії однієї копальні» (1878), Гарт намалював соціальний портрет американського суспільства і зробив це глибше, ніж у своїх ранніх творах. У першій частині «Габрієла Конроя» використано дійсну подію: 1849 року в снігах Сьєрра-Невади застрягла партія Доннера з Міссурі, що перетинала материк зі Сходу на Захід. Серед переселенців партії були випадки людоїдства. Шлях через континент на Захід, по золото, був у ті часи надзвичайно важкий. Коли до Каліфорнії ринула хвиля переселенців, їм довелося долати дикі прерії, безводні піщані степи, снігові гори. Довгу їхню дорогу всіяли могили й хрести.

У романі з великою силою показано трагедію переселенського табору, що гине від голоду, хвороб і холоду в заметах Сьєрри-Невади. Нічого не прикрашуючи, описав Гарт Гнилу Ущелину — селище старателів, віддане на відкуп банкірам Сан-Франціско, а також суд Лінча, оплачений банкіром. В «іспанських» розділах роману приваблює своєрідний місцевий колорит і неабияка спостережливість, властива Гартові-художнику. Запам'ятовується сцена зустрічі в салуні «зірок» золотошукацького світу — кучера поштового диліжанса Юби Білла та картяра Джека Гемліна.

Сучасного читача приваблюють пригодницькі елементи в сюжеті «Габрієла Конроя», панорама життя в Каліфорнії середини минулого сторіччя, створена Гартом з глибоким знанням матеріалу. Звичай Гнилої Ущелини й Сан-Франціско, самосуд над Конроем і судовий процес, — усе це талановито відтворено Гартом-сатириком. Виявився в романі й хист Гарта — соціального історика. Американські критики свого часу не прийняли критичного й сатиричного погляду письменника на суспільні звичаї та закони Америки. Не зрозуміли вони й кінцівки «Габрієла Конроя», в якій порок не покарано, добродієність не винагороджено, а сильні верховодять слабкими. Водночас окремі критичні зауваження на адресу цього роману справедливі й небезпідставні. Річ у тім, що в відданості каліфорнійській

темі була як Гартова сила, так і слабкість: поруч з талановитими творами з-під письменникового пера часом з'являлися й слабкі, в них лунали вже відомі мотиви, сентиментальні нотки, відтворювалися звичайні ситуації, знайомі образи й конфлікти. Спроба письменника поєднати в межах роману різноманітні мотиви каліфорнійських новел призвела до фрагментарності розповіді, крихкої композиції. Роман написано нерівно, декотрі епізоди в ньому розтягнені й не справляють глибокого враження. Є в «Габріелі Конрої» і надто розлогі описи, й ескізні характери, і надумані сцени. Однак усі ці авторські прорахунки не применшують безперечних достоїнств роману, який не втратив історичної та художньої цінності й донині. Брет Гарт успадкував Діккенсів реалізм і своєю творчістю утверджував реалістичний напрям у літературі США. Саме в цьому й полягає головна його заслуга й роль в історії американської літератури. Біограф і друг письменника Пембертон писав, що Гарт уникав вимислу й будував свої сюжети на основі відомих фактів. Цю думку, і справді, підтверджує ціла низка творів. Але куди важливіше те, що Брет Гарт мав творчу фантазію, багату уяву, умів використати художній вимисел, відштовхуючись від факту.

Активне творче життя Гарта в Америці збіглося з глибокими змінами в житті країни після громадянської війни 1861—1865 років, яка мала, на думку В. І. Леніна, величезне, всесвітньо-історичне, прогресивне і революційне значення. Війна Півночі й Півдня сколихнула Америку, розбила багато ілюзій і забобонів, властивих соціальної свідомості американців. Звичні уявлення на очах ставали анахронізмами. Дух епохи, що виявлявся в стрімких темпах розвитку країни, ще не усталений уклад американського життя сприяв появі в літературі невеликих за обсягом творів і розквіту новелістичного жанру.

У середині минулого сторіччя Америка була все ще наполовину неосвоєною країною. На Захід прокотилася найбільша й найстрімкіша за всю історію США хвиля піонерів. У пошуках щастя й долі туди вирушили після війни тисячі ветеранів. Усе сприяло промислового перевороту, будівництву залізниць і міст. Соціальне розшарування виявлялося в багатстві одних і бідності інших американців. «Позолочений вік», як назвав його Марк Твен, вступив у свої права... Народився новий тип американця. Ці люди наполегливо домагалися своєї мети, були часом жорстокі й грубі, самобутні й по-своєму яскраві, не знали сумнівів і докорів сумління. З такими американцями зустрічалися в житті Уолт Уйтмен, Марк Твен, Брет Гарт. Ці люди дістали в їхніх творах друге життя.

Політичним досягненням «старательської демократії» Заходу було самовизначення Каліфорнії як нерабовласницького штату. На своєму з'їзді каліфорнійці заборонили рабство на території нового штату.

І це, певна річ, не могло не вплинути на формування світогляду Гарта. Він був не тільки противником рабства, але й активно виступав проти расової дискримінації. Протест проти безправності він висловив у ряді творів і особливо талановито в повелі «Вань Лі, поганин» (1874) та в одному з пізніх своїх оповідань — «Трос волоцюг із Трінідаду» (1901). Брет Гарт був прихильником Лінкольна й виступав за обрання його на пост президента США. Письменник завжди був на боці демократичних сил і присвятив громадянській війні чимало пісень та віршів, що прославляли справедливую справу північан у боротьбі проти рабовласницького Півдня.

В «англійський» період життя Брет Гарт написав більшу частину своїх книжок. У 80—90-і роки з'являються його нові оповідання, повісті, романи, віршовані твори, перевидаються збірки минулих років. Він пише роман із часів громадянської війни — «Кларенс» (1895), а в новелах звертається до своєї улюбленої каліфорнійської теми. Але не тільки до неї. Гостра спостережливість художника, знання й розуміння людини і життя, вірність демократичним традиціям та ідеалам виявилися в оповіданні «Пітер Шредер» (1879), де прекрасно розкрито тему «американці в Європі».

Брет Гарт вважав, що одне з завдань письменника — показати внутрішній світ людини з його протиріччями й контрастами, боротьбою добра і зла. Він розумів, що зовнішні вияви людини, її вчинки аж ніяк не завжди відповідають її внутрішній суті, і зумів переконливо довести це в багатьох своїх творах.

Довгі роки в літературознавстві та критиці панувала думка, що все найкраще Гарт написав у 60—70-і роки в Америці. А в Європі письменник, мовляв, здебільшого повторявся, продукував «літературні вироби», що в них, як стверджували відомі американські дослідники, «німа реалізму».

Це правда, творча спадщина Брета Гарта не рівноцінна. Але в чому не можна Гарту відмовити, то це в реалізмі. Він — один із творців реалістичної новели в США. Перечитуючи Гарта сьогодні, переконуєшся, що не тільки на батьківщині, в Америці, але й у Європі він написав чимало високохудожніх, талановитих творів. Чому ж, незважаючи на суворі присуди американської критики й поблажливий тон деяких учених, Брет Гарт залишається популярним, улюбленим новелістом, письменником, поетом, що має свого читача в усі часи, в різних країнах, на різних континентах? Очевидно, насамперед тому, що він створив свій цілісний художній світ, своєрідний і неповторний, але водночас і романтичний — світ, який ось уже понад сто років дарує читачам правду й доброту, сльози й сміх, смуток і надію.

ВАЛЕНТИНА ОЛЕНЄВА

Табріел Конрой роман

Переклав з англійської
ДМИТРО ГРИЦЮК

Книга перша
НА ПОРОЗІ

Розділ I

НАДВОРІ

Сніг. Кругом сніг. Коли дивишся на південь з найвищої білої вершини, то скільки око сягне — на добрих миль п'ятдесят відкривається біла пустеля. Сніг замів крутояри й ущелини, позвишував савани зі стін каньйонів, обернув вододіл на таку собі велетенську могилу, глибоко позаховував стовбури сосон-гігантів, геть-чисто засипав молодник і модрину, облямував, немов порцеляною, береги посушлих холодних чаш-озер і аж до самого обрію простягся океаном застиглих хвиль. 15 березня 1848 року снігова ковдра вже вкрила всю Каліфорнійську Сьерру, а віхола не вщухала.

Сніг ішов уже десять днів. Він трусив химерними крижаними кристаликами, мокрими лапатими зірочками, ніжними прозорими пушинками. Зі свинцевих хмар сніг падав рівно й повільно, з багряно-чорних валів густою пухнастою масою, а розпанахані хмари жбурляли тугими снопами, ніби пускали на землю довгі білі списи. І ніде ні звуку! Сніг так позакидав

ліси, таким тягарем наліг на гілля дерев, так заповнив, заповонив землю й небо, так закутав дзвінкі скелі та лунки вершини гір, що крізь його товщу не міг пробитися жоден звук. Найрізкіший порив вітру, найлютіший вихор не викликали б стогону чи зітхання в безгомінному лісі. Обважніле від снігу віття ялин та сосон відламується й нечутно падає вниз.

Безмежна, неозора, німотна тиша!

Здавалося, жоден порух, жодна ознака життя не порушить застиглих обрисів цього зачарованого краєвиду. Вгорі не видно гри світла й тіней: густа буряна імла змінюється лише темрявою ночі. Внизу — жодної пташки над білими просторами, жодного звіра в чорному лісі. Коли серед цієї дикої природи й водилося щось живе, то воно давно вже перебралось в низини. Ніде ні стежинки, ні сліду. Якби тут і ступила чиясь нога, то слід її відразу стерла б, замела пороша. Щоранку пустеля прокидається чиста й незаймана. Мільйони сніжинок плакають білосніжну її гладінь.

І все-таки посеред цього пустища, в самому серці цієї суворої фортеці можна було помітити ознаки людської праці. Біля входу в каньйон лежало кілька зрубаних дерев, і свіжі тріски ледь припорошило снігом. Це, очевидно, зробили для того, щоб відкрити людському оку інше дерево, до якого було прикріплено грубо витесану з поліна руку, що вказувала на каньйон. Внизу під цією рукою — міцно прибитий клаптик полотна з написом:

«УВАГА!

Група переселенців, очолювана капітаном Конроем, заблукала в снігах і отаборилася в цьому каньйоні. Харчі скінчилися. Помираємо голодною смертю.

Вирушили з Сент-Джо 8 жовтня 1847 року.

Вирушили з Солт-Лейка 1 січня 1848 року.

Прибули сюди 1 березня 1848 року.

Втратили половину майна на Платі.

Покинули фургони 20 лютого.

ДОПОМОЖІТЬ!

Наші імена: Джоел Маккормік, Пітер Дамфі, Пол Деварджес, Грейс Конрой, Олімпія Конрой, Мері Дамфі, Джейн Брекет, Габріел Конрой, Джон Уокер, Генрі Марч, Філіп Ешлі».

А внизу — дрібнішим почерком, олівцем:

«Мама померла 8 листопада в Суїтуотері.

Мінні померла 1 грудня в Еко-Каньйоні.

Джейн померла 2 січня в Солт-Лейку.

Джеймс Брекет пропав безвісти 3 лютого.

ДОПОМОЖІТЬ!»

Благання страдників не відзначаються вишуканим стилем чи пишною фразою; не думаю, однак, що красномовність зробила б це оголошення виразнішим. А тому я залишаю його тут таким, яким воно висіло тоді, 15 березня 1848 року, напівприкрите мокрою плівкою ожеледі, під білою від снігу, випростаною, немов задубілою на морозі дерев'яною рукою, що вперто показувала у бік фатального каньйону, мов перст самої смерті.

Опівдні хуртовина стихла, і на сході небо прояснилося. Забовваніли похмурі обриси далеких вершин, заблищав знудьгований за сонцем засніжений бік гори. Її довгим схилом, немов чорна цятка, рухалась якась істота.

Вона посувалася повільно, мовби через силу і рухалася так дивно, що спершу важко було збагнути, людина це чи звір. То вона повзла навкарачки, то ставала на рівні ноги, але знов і знов поспішала вперед невпевненою, як у п'яного, ходою. Мета в неї була чітко визначена: каньйон.

Коли вона підійшла ближче, стало видно, що це людина. Вкрай виснажена, обірвана, закутана в пошарпану накидку зі шкури буйвола, та все ж людина й людина рішуча. То був юнак, хоч постать його згорбилася, а ноги ледь тримали знесилене тіло; молодий хлопець, хоча зморшки передчасно зорали його чоло й залягли в куточках міцно стулених вуст; іще зовсім молодий, дарма що страждання й голод стерли з його обличчя юнацьку безтурботність і ширість, залишивши натомість вираз лютої ненависті та розпачу.

Діставшись до дерева біля входу в каньйон, він змів рукою сніг із полотняного оголошення й на кілька хвилин знеможено прихилився до стовбура. У цій відчуженій позі було щось таке, що, промовистіше за його обличчя й рухи, виказувало цілковите виснаження, крайнє навіть як на ті обставини, що його спричинили. Трохи відпочивши, він рушив далі, скутий нервовою напругою. Спотикаючись, падаючи, зупиняючись, щоб поправити нашвидкуруч зроблені з ялинової кори ліжж, які раз у раз спадали з ніг, він простував усе далі

й далі з гарячковою впертістю людини, що сумнівається у своїх силах.

За мило від дерева, де каньйон звужувався й поступово повертав на південь, звивався тоненький димок; здавалося, він піднімається просто з-під снігу. Підійшовши ближче, юнак побачив свіжі сліди; довкола невеличкого горбика, звідки йшов дим, сніг був розчищений. Тут юнак зупинився, чи точніше сказати, приліг біля входу до снігової печери і щось крикнув кволим голосом. Відповідь пролунала ще тихіше. Невдовзі у відкритому отворі з'явилося обличчя, а за ним уся постать, загорнута в таке саме лахміття, як і прибулець; за нею — друга, третя, четверта... Незабаром восьмеро людей, чоловіків і жінок, оточили юнака, що лежав на снігу. Вони стояли навкарачки, мов звірі, позбавлені, як і звірі, почуття сорому й доброзвичайності.

Усі були такі виснажені, змучені, такі пригнічені й нещасні, а людське в них чи, точніше, те, що лишилося від людського, було таке жалюгідне й нужденне, що могло б викликати сльози. Водночас їхня брутальність, отупілі обличчя, тваринні повадки, що прокинулися в них унаслідок нелюдських поневірянь, мимоволі могли б викликати сміх. То були переважно сільські жителі, представники того соціального прошарку, який самоповагу швидше поставить у залежність від суспільного становища та володіння майном, ніж від особистих моральних якостей чи розумових здібностей. А через те вони відкинули почуття сорому, збагнувши, що страждання усіх їх зрівняло; у них не лишилося за душею нічого, що могло б замінити їм утрачені матеріальні блага. Це були діти, але без дитячого шанобства й духу суперництва; чоловіки й жінки, однак позбавлені почуття гідності й спокійної врівноваженості, притаманного зрілому віку. Все, що підносило їх над звіриною, загубилося в снігах. Зникли навіть видимі ознаки статі: шістдесятирічна баба билася, сварилась і лаялася, як справжній ковбой; цинготний хлопець плакав, зітхав, упадав в істерику, мов зніжена дівця. Ці восьмеро так низько впали, що прибулець, який викликав їх із печери, тепер здавався їм людиною з іншого світу, незважаючи на його лахміття й душевну пригніченість.

Усі вони були безпорадні, розум їхній потьмарився, а одна жінка, видно, й геть збожеволіла. Вона тримала невеличку ковдру, складену так, ніби в ній було загор-

нене немовля (кілька днів тому в неї на руках померла дитина), і колихала її із зворушливою вірою в своє марево. Та ще більшого жалю завдавало те, що ніхто тут не помічав її божевілля: воно не викликало в присутніх ні невдоволення, ні співчуття. Трохи згодом, коли жінка попросила тиші, щоб не розбудити її «дитини», всі тільки байдуже подивилися на неї. Лише рудоголовий, що жував шматок буйволячої шкіри, кинув на нещасну вбивчий погляд, та за мить і він забув про неї, зосередившись на жуванні.

Прибулець трохи зачекав — скоріше для того, щоб зібратися з духом, ніж для того, щоб повернути до себе увагу,— і вимовив одне-однісіньке слово:

— Нічого!

— Нічого?! — Вони в один голос повторили це слово, але з різними інтонаціями, з різними змістовими відтінками: одне сердито, друге похмуро, третє тупо, четверте безнадійно. Жінка, що колихала згорнуту ковдру, засміялася і пояснила своїй «дитині»:

— Він сказав: нічого!

— Так, нічого,— повторив прибулець.— Учора сніг знову засипав старий шлях. Сигнальний вогонь на вершині гори догас. Я почепив біля вододілу оголошення... Зробиш так'їще раз, Дамфі, і я тобі в'язи скручу.

Річ у тім, що в цю мить Дамфі, рудоголовий чолові'яга, грубо відштовхнув і вдарив жінку з «дитям» на руках, коли та спробувала підійти ближче; вона була його дружина, і таке, видно, стало звичаєм у їхньому подружньому житті. Жінка ніби й не помітила ні чоловіка, ні його стусана,— байдужість, з якою ці люди терпіли образи й побої, була страшніша, ніж бійки та чвари між ними,— і, ступивши до прибульця, запитала з надією:

— Тоді завтра?

Обличчя юнака полагідніло, й він відповів так само, як уже відповідав на це запитання вісім днів підряд:

— Завтра напевне!

Вона відповзла назад, дбайливо тримаючи на руках згорточок — свою «дитину»,— і зникла в печері.

— Я бачу, з твоїх розвідок пуття не буде! Видно, ти й щербатого шеляга не вартий! — сказала одна з жінок різким, неприємним голосом, уп'явшись очима в прибульця.— А чого б не піти замість нього комусь іншому? Чого ви довіряєте своє життя і життя своїх дружин оцьому Ешлі?

Вона розпалювалася дедалі дужче, аж поки її голос став схожим на хрипкий гавкіт. Генрі Конрой, істеричний хлопець, що сидів біля жінки, глянув на неї дикими, переляканими очима і, немов побоюючись стати учасником сварки, поквапно зник услід за місіс Дамфі.

Ешлі стеноу плечима й, звертаючись швидше до всієї групи, ніж до жінки з хрипким голосом, різко сказав:

— Вихід тільки один. Один для всіх... І ви це знаєте. Залишатися тут — смерть! Треба йти, гірше не буде!

Він підвівся й поволі побрів уздовж каньйону, туди, де за кілька десятків метрів виднілася ще одна снігова кучугура. Невдовзі Ешлі зовсім зник з очей.

Коли він пішов, усі, хто сидів у колі, сердито загомоніли.

— Подався до того старого доктора й дівки! На нас йому начхати!

— Вони обидва зайві в цій компанії!

— Авжеж, отой божевільний доктор і Ешлі.

— Вони чужі тут!

— Од них усі напасті!

— Відтоді, як ми підібрали його, все пішло шкереберть.

— Але ж капітан сам запросив доктора й забрав усі його припаси в Суїтуотері, а Ешлі віддав свої харчі.

Це сказав Маккормік. Десь у глибинах його свідомості ще жевріло почуття справедливості. Він був голодний, але не втратив, як решта, здорового глузду. Крім того, він із жалем згадував про чудові, смачні харчі Ешлі.

— То й що з того? — закричала місіс Брекет. — Хіба не він приніс із собою лихо? Мій чоловік у могилі, а цього смердюха, цього заброду нічого не бере!

Голос у неї був чоловічий, та логіка — суто жіноча. Проте на людей фізично й розумово виснажених, людей, які перебували в порожнечі безнадії, що передувала смерті від знесилення й голоду, ця логіка мала неабиякий вплив. Усі вони погодилися з нею і вилили свої палкі почуття в єдиному пориві:

— Будь він проклятий!

— Що ж із ним робити?

— Якби я була чоловіком, я б знала!

— Ножем його!

— Вбити і... — Кінець фрази місіс Брекет вимовила пошепки, звертаючись тільки до Дамфі, й інші нічого не почули. Під час цієї таємничої розмови вони обоє сиділи, раз по раз киваючи головами, мов два непар-

них, але однаково огидних китайських покиванчики.

— Глянь, скільки в нього сили! А він же не з чорно-робів, як ми з вами,— сказав Дамфі.— Б'юсь об заклад, у нього дещо приховано.

— Що приховано?

— Приховано харчі! — В останнє слово Дамфі вклав стільки пристрасті, що неможливо переказати.

Запала зловісна тиша.

— Ходімо слідом за ним,— сказав Дамфі.

— Й уколошкаємо його,— запропонувала м'якосерда місіс Брекет.

Охоплені спільною ідеєю, вони дружно встали на ноги, та після кількох невпевнених кроків знову попадали на землю. Проте і тоді у них не знайшлося й крихти самоповаги, щоб відчутися сором за свій ганебний намір. Усі так і залишилися в снігу, крім Дамфі; він сам поплентався вперед.

— Що то був за сон, про який ти почав розповідати? — запитав містер Маккормік. Він уместився на снігу, відмовившись від свого безсоромного заміру з такою самою безсоромною байдужістю.

— Про обід у Сент-Джо? — перепитав чоловік, до котрого було звернене запитання. Він мав просто гастрономічну уяву, що була тут для його товаришів джерелом і муки, й утіхи водночас.

— Атож, про обід.

Усі вони вмить з'юрмилися біля оповідача. Навіть Дамфі, що відійшов від них, зупинився.

— Отже,— почав містер Марч,— на перше подали біфштекс із цибулею. Знаєте, великий такий, сочистий, він просто плавав у підливі.

У слухачів аж слинка покотилася, а містер Марч з талантом природженого оповідача, удаючи, ніби забув, що вже казав про це, повторив останню фразу:

— ...просто плавав у підливі! А тоді принесли печену картоплю.

— Минулого разу ти казав,— смажену. З неї ще капав жир,— несподівано втрутилася місіс Брекет.

— Кому більше до смаку смажена, тому давали смажену, але печена ситніша, вона з шкуринкою. А потім подали ковбасу й каву, а насамкінець — млинці.

Після цього магічного слова вони засміялися, може, не зовсім весело, зате дружно, з нетерпінням чекаючи, що ж буде далі.

— Розкажуй!

— Отже, подади млинці!

— Ти вже казав про це, — спалахнула гнівом місис Брекет. — Далі розповідай, будь ти неладен!

Творець «лукуллівського бенкету» відчув небезпеку й почав оглядатися на всі боки, шукаючи поглядом Дамфі. Але того вже й слід простиг.

Розділ II У СНИГОВІЙ ХИЖІ

Житло, куди спустився Ешлі, було споруджене під снігом, на зразок гренландського «іглу». Скоріш веління долі, ніж людський задум, надало йому цієї арктичної схожості. Густий снігопад засипав вхід, повикладав під стінами білі сходи й, оскільки сили виснажених мешканців повільно згасали, зв'язок із зовнішнім світом вони підтримували лише через єдиний вузький отвір. Повітря тут стояло важке, задушливе, зате було тепло, а це, мабуть, для знесиленого організму навіть краще, ніж світло й вентиляція.

Вогонь ледве жеврів і кидав на стіни тьмяні відблиски. У цьому мерехтливому світлі можна було розрізнити чотирьох людей, що лежали на підлозі: ближче до вогню — молода жінка й дитина років трьох-чотирьох, укриті однією ковдрою; біля дверей — двоє чоловіків, окремо один від одного. Усі вони нагадували мерців — така глибока, була їхня дрімота.

Може ця тривожна думка промайнула і в Ешлі, коли він, хвилю повагавшись, увійшов сюди. Не сказавши жодного слова, він швидко ступив до дівчини, став навколішки й торкнувся рукою її обличчя. Хоч доторк був і легенький, а все ж дівчина враз прокинулася. Не знаю, який таємничий магнетизм крився у юнакових пальцях, але вона схопила його руку, сіла й, не рзплющуючи очей, промовила одне-єдине слово:

— Філіп!

— Тихіше Грейс! — Він підніс її руки до вуст, поцілував і застережливо кивнув головою у бік тих, що спали. — Розмовляй тихіше. Я маю багато дечого розповісти тобі.

Дівчина жадібно вдивлялася в його обличчя і, здавалось, була на сьомому небі від щастя.

— Ти повернувся,— прошепотіла вона, ледь усміхаючись, і в її очах можна було прочитати, що цієї хвили нічого важливішого в світі для неї немає.

— Ти мені снівся, Філіпе!

— Грейс, люба моя...— Він знову поцілував її руку.— Послухай мене, кохана. Я повернувся, але нічого втішного не приніс — ніякого просвітку, ніякої надії на допомогу! Мені здасться...— Юнак перейшов на шепіт, щоб чула тільки вона,— ми збилися з дороги й забрели далеко на південь. Тільки чудо або лихо, схоже на те, що спіткало нас, може закинути сюди ще якихось людей. Ми самотні й безпорадні в цьому чужому краю, який покинули навіть аборигени та дикі звірі. Єдина допомога, на яку ми можемо сподіватися — це ми самі, наші власні сили. А які в нас сили,— він кинув цинічний погляд у бік тих, що спали,— ти знаєш не гірше від мене.

Вона стисла його руку, ніби приймаючи цей докір на свою адресу, але не сказала нічого.

— У нас немає не тільки сил, у нас немає дисципліни,— провадив він.— Коли помер твій батько, Грейс, ми zostалися без вожака. Я знаю, що ти хочеш сказати, люба моя,— відповів він на її заперечливий жест,— але навіть якби це була правда, якби я був здатний повести їх за собою, вони однаково не послухалися б мене. Поки ми всі триматимемося разом, на нас чигатиме найбільша небезпека, яка може бути в нашому становищі, небезпека, що йтиме від нас самих!

Після цих слів Філіп пильно подивився на дівчину, але вона, видно, не зрозуміла його.

— Грейс,— сказав він у розпачі,— коли покинуті напризволяще люди помирають голодною смертю, вони здатні на будь-яку жертву, на будь-який злочин, аби тільки врятувати своє життя. І що менше шансів вижити, то дужче вони чіпляються за нього. Ти читала про це в книжках, Грейс! О боже, що з тобою?

Якщо вона й не читала про це в книжках, то читала на обличчі, яке щойно з'явилося в дверях. На ньому відбилосся стільки страшної туги й нелюдської жорстокості, що далі їй уже не треба було нічого пояснювати; це було обличчя знайомої їй людини — Пітера Дамфі, що нагадував у цю мить настороженого звіра. Та навіть у небезпеці гору взяла жіноча тактовність і потайність; приховавши від Філіпа справжню

причину свого переляку, вона схилила голову на його плече й прошепотіла:

— Я розумію.

Коли вона підвела голову, обличчя зникло.

— Ну годі, Грейс. Я не збираюся тебе лякати, я тільки хочу, аби ти зрозуміла, що́ нам загрожує і як ми можемо уникнути цієї загрози, поки ще маємо сили. Вихід один, ти знаєш, про що я кажу; страшний вихід, але хіба не страшніше сидіти тут, склавши руки, й чекати неминучої погибелі? Я ще раз тебе питаю, ти довіришся мені? Коли я розмовляв з тобою про це вперше, у мене було менше надії, ніж тепер. Відтоді як я розвідав дорогу й вивчив розташування гір, я впевнився: пощастить пройти. Оце все, що я хотів сказати.

— А моя сестра? А брат?

— З дітям ми не проб'ємося, та й навряд чи воно витримає таку дорогу. А брат повинен залишитися з сестрою, їй, як ніколи, потрібна буде його сила, його впевненість. Ні, Грейс, ми повинні йти тільки вдвох. Запам'ятай, наш порятунок — це і їхній порятунок. Вони протримаються, поки ми пришлемо допомогу; з нами їм не під силу буде здолати важкий шлях. Я міг би піти сам, але я не переживу, якщо залишу тебе, моя люба.

— Я помру, коли ти залишиш мене,— сказала вона простодушно.

— Я знаю,— промовив він щиро.

— А якщо почекати? Адже допомога може прийти будь-якого дня, навіть завтра.

— Завтра ми будемо ще слабші. Наші сили тануть день у день.

— А як же старий доктор?

— Скоро йому вже не потрібна буде допомога,— сумно сказав юнак.— Тсс, він заворушився.

Один із загорнутих у ковдру чоловіків перевернувся на другий бік. Філіп підійшов до вогню, підкинув дров і поворушив жар. Спалахнуло полум'я й освітило обличчя старого; його очі гарячково заблищали й уп'ялися в Філіпа.

— Що ви там робите з вогнем? — невдоволено пробурчав він з ледь помітною чужою вимовою.

— Поворушив, щоб краще горіло.

— Облиште його!

Філіп відійшов од вогню.

— Підійдіть-но сюди,— покликав старий.

Філіп ступив до нього.

— Можете нічого не казати,— промовив доктор після короткої паузи, під час якої він прискіпливо вивчав обличчя Філіпа.— У вас все на обличчі написано. Давня баечка. Я її напам'ять знаю.

— Невже?

— Знаю,— втомлено кинув старий.

Філіп знову відійшов.

— Ви закопали ящик і рукописи? — запитав старий.

— Закопав.

— У сніг чи в землю?

— В землю.

— Надійно?

— Надійно.

— А як позначили місце?

— Наклав купу каміння.

— А оголошення німецькою і французькою мовами?

— Поприбивав скрізь, де міг, уздовж старого шляху.

— Гаразд.

Цинічний вираз ще помітніше проступив на обличчі Філіпа, коли він повернувся, щоб іти. Біля дверей він зупинився, дістав з-за пазухи зів'ялу квітку з кількома невеличкими целюстками й віддав її старому.

— Це та квітка, яку ви шукали.

Старий звівся на ліктях, схопив квітку й почав жадібно розглядати її, затамувавши від хвилювання подих.

— Та сама,— сказав він і з полегкістю зітхнув.— А ви... ви кажете, що немає новин.

— Ви б не могли пояснити мені, що це все означає? — запитав Філіп з легкою усмішкою.

— Це означає, що я мав рацію, а Лінней, Дарвін і Ешенгольц помилялися. Це означає відкриття! Це означає, що так звана альпійська фіалка — не фіалка, це зовсім новий вид!

— Страх як важливо для людини, що стоїть на краю могили,— з гіркотою в голосі сказав Філіп.

— Навіть більше,— вів далі старий, не звертаючи уваги на скептичний тон Філіпа.— Це означає, що ця квітка не могла вирости в краю вічних снігів. Вона зародилася в теплій землі під ласкавим промінням сонця. І якби ви не зірвали її, вона б виросла й відцвіла за всіма законами природи. Це означає, що через два місяці там, де ви її знайшли, та й тут, де ми тепер лежимо, зеленітиме трава. Ми нижче рівня вічних снігів!

— Через два місяці,— показала дівчина, нервово зчепивши руки.

— Через два місяці,— гірко повторив юнак.— Через два місяці ми будемо далеко звідси або ж нас не буде зовсім.

— Можливо,— холодно відповів старий.— Але якщо ви виконаєте всі мої настанови й поради щодо моїх рукописів та колекцій, то настане час, і їх знайдуть і збережуть для нащадків.

Ешлі відвернувся, з досади махнувши рукою, а голова старого знову безсило опустилася. Ешлі, вдаючи, ніби хоче приголубити дитину, підійшов до Грейс, прошепотів їй кілька слів і зник за дверима. Коли він вийшов, старий підвів голову знов і покликав кволим голосом.

— Грейс!

— Слухаю вас, докторе Деварджес!

— Йди-но сюди.

Дівчина встала й підійшла до нього.

— Чого він копирсався у вогні, Грейс? — запитав Деварджес, підозріливо глянувши на дівчину.

— Не знаю.

— Ти про все йому розкажеш. Про це теж розповіла?

— Ні, сер.

Деварджес подивився на дівчину так, неначе прочитав найпотаємніші її думки, а тоді, ніби заспокоївшись, промовив:

— Дістань його з вогню й остуди в снігу.

Дівчина заходилася розгрібати жар, поки знайшла розпечений до білого камінь завбільшки з куряче яйце, що аж світився в напівтемряві. Вона взяла його двома голівешками, поклала у сніг біля дверей і повернулася до старого.

— Грейс!

— Слухаю, сер.

— Ти збираєшся тікати?

Грейс промовчала.

— Не заперечуй. Я підслухав вашу розмову. Може, це й на краще. Хоч би там що, ти все одно підеш із ним. Скажи, Грейс, що ти знаєш про цього хлопця?

Ні щоденне спілкування, ні ті самі страждання, що зблизили, зріднили дівчину з доктором Деварджесом, ні нависла над ними загроза смерті не здолали в Грейс жіночої натури. Вона тієї ж миті підняла щит і почала кволо оборонятися від чоловіка, що лежав при смерті.

— Всі ми знаємо, сер, що він вірний друг. Ми багато

завдячуємо його сміливості, витримці, його розуму. Він такий безкорисливий, сер!

— Гм. Що ще?

— Більш нічого. Хіба тільки, що він завжди був вам відданим другом, і я думала, що й ви йому друг. Це ж ви привели його до нас, — додала дівчина трохи уїдливо.

— Саме так, я підібрав його в Суїтуотері. Але що ти знаєш про це? Він тобі щось розповідав про себе?

— Він утік від злого вітчима. Той до нього погано ставився, й Ешлі ненавидів його. Ешлі подався на Захід, щоб оселитися серед індіанців або ж спробувати щастя в Орегоні. Він дуже гордий — ви про це знаєте, сер. Він не схожий на нас, як і ви, сер. Він — джентльмен, людина освічена.

— Так, тут його, здається, вважають освіченим, хоч він не відрізняє пелюстки квітки від тичинки, — про бурмотів Деварджес. — Ну, гаразд. Після того, як ви втечете, він обіцяє з тобою одружитись?

На хвилю дівчина розгубилася, на її блідих щоках проступив ледь помітний рум'янець. Та за мить вона взяла себе в руки.

— О сер! — солодким голосом відповіла юна лице-мірка. — Навіщо так жорстоко жартуєте, та ще й у таку хвилину! Життя любих моїх брата й сестрички, життя бідних жінок, що страждають отам у хатині, залежить тепер від того, пощастить нам чи ні. Тільки нам двом, мабуть, стане сил подолати цей шлях. Без мене йому важче буде, а я й допоможу, і їжі мені менше, ніж йому, потрібно буде для підтримки сил. Я серцем чую, що нам пощастить; ми одразу ж повернемося і приведемо сюди людей. Ох сер! Тепер нам не до жартів, нема часу на пусті балачки. Життя всіх нас — і ваше також — поставлено на карту.

— Я своє життя вже прожив, — сказав байдуже старий. — Коли ви повернетесь, якщо повернетесь узагалі, мені вже не потрібна буде ваша допомога. — Гримаса болю набігла на його обличчя. Якусь мить він лежав мовчки, ніби збирався на сили. Та коли заговорив знову, голос його став ще тихіший, і йому, здавалося, було важко вимовляти слова. — Грейс, — мовив він, — підійди-но ближче, дитино моя, я маю тобі щось сказати.

Грейс завагалася. Після розмови зі старим її охопив страх, і вона ніяк не могла оговтатись. Дівчина оглянулася на брата, що спав.

— Він не прокинеться, — сказав Деварджес, простеживши за її поглядом. — Снотворне ще діє. Принеси мені те, що ти дістала з вогню.

Грейс принесла тьмянний синювато-сірий камінь, схожий на грудку шлаку. Старий узяв його в руки, уважно обдивився і сказав:

— А тепер потри його гарненько об ковдру.

Грейс так і зробила. Невдовзі камінь засяяв відполірованою білою поверхнею.

— Блищить, як срібло, — задумливо мовила дівчина.

— Це і є срібло, — відповів Деварджес.

Грейс мимохіть випустила камінь із рук і відступила назад.

— Підійми його, — сказав старий, — він твій. Рік тому я знайшов його в гірській ущелині, далеко звідси, на заході. Я знаю місце, там цілі поклади — це просто щастя, Грейс, ти чуєш мене? Жила проходить у синюватій породі, такого самого кольору, як був і цей камінь, коли ти клала його вчора у вогонь. Я розкажу тобі, як і де знайти те місце. Я передам тобі право на володіння ним — право першовідкривача. Бери його, воно твоє.

— Ні, ні! — покwapно заперечила дівчина. — Хай воно буде ваше. Ви ще житимете, воно вам знадобиться.

— Ні, Грейс! Я б не скористався ним, навіть якби мені судилось залишитись живим. Я володів багатством на своєму віку, навіть більшим за це, але воно не дало мені щастя. Та срібна жила для мене нічого не варта. Буйний бур'ян, що росте над нею, більше тишить моє око. Прийми мій подарунок. У цьому світі він означає все — багатство, шану, становище в суспільстві. Візьми його. Ти станеш такою самою гордою й незалежною, як і твій коханий. Ти будеш завжди прекрасною в його очах. Багатство стане срібною оправою для твоєї вроди й срібним п'єдесталом для твоєї доброчесності. Прийми подарунок — він твій.

— Але ж у вас є родичі, друзі, — заперечила дівчина, відступаючи від лискучого камінця майже з забобонним страхом. — Є й інші люди, які мають більше прав...

— Ніхто не має більше прав за тебе, — кwapливо урвав її старий, переводячи кволий подих. — Вважай, що це винагорода, якщо тобі так більше до душі. Або плата твоєму коханому за те, що виконає свою обіцянку й збереже мої рукописи та колекцію. Вважай, коли хочеш, що це моя спокута — може, у своєму

житті я знав дівчину, яку такий подарунок зробив би щасливою. Одне слово, думай що хочеш, але візьми мій дарунок!

Голос його зовсім ослаб і перейшов на шепіт. Сірувата блідість розлилася по всьому обличчю, доктор Деварджес почав важко дихати. Грейс хотіла розбудити брата, але Деварджес жестом зупинив її. Зробивши неймовірне зусилля, він підвівся, сперся на лікоть, потім дістав з кишені згорток і передав їй у руки.

— Тут карта місцевості... опис руди... все твоє... побіжай, що ти візьмеш усе це... кажи швидше, Грейс...

Його голова знову безсило опустилася. Грейс нахилилася, щоб підтримати її, але цієї миті від дверей упала тінь. Дівчина швидко оглянулася й побачила перед собою обличчя Дамфі.

Цього разу вона навіть не скрикнула. Тільки рішуче, ніби інстинктивно, повернулася до Деварджеса:

— Я згодна!

З викликом в очах вона знову озирнулася, але Дамфі зник.

— Дякую,— мовив старий. За мить губи його знову заворушилися, але голосу не було чути. Очі взялися поволокою.

— Докторе Деварджес! — прошепотіла Грейс.

Старий мовчав. «Він помирає»,— промайнуло в дівчини, і раптовий, не звіданий досі страх пройняв усе її тіло. Вона рвучко підвелася, підбігла мерщій до брата й заходилася термосити його за плече. Той тільки застогнав уві сні. В розпачі Грейс огледілася довкола, тоді кинулася до дверей.

— Філіпе!

Відповіді не було. Вона вибралась надвір хідником, схожим на вузький тунель. Вже зовсім споночіло, й за кілька кроків від хижі нічого не було видно. Дівчина полохливо оглянулася й у розпачі пірнула в темряву. Цієї ж миті з п'ятьма виринули дві постаті й прошмигнули хідником до снігового помешкання. То були місіс Брекет і містер Дамфі.

Вони скидалися на двох хижих звірів, що крадькома підбираються до своєї здобичі,— такі обережні, такі нетерплячі, такі насторожені й водночас спритні були їхні рухи. Обое забігали туди-сюди по сніговій хатині, то спинаючись на рівні ноги, то стаючи навкарачки. Вони натикалися у сутінках одне на одного, обмінюю-

чись стусанами й плювками, нишпорили по закутках, порпалися у вичахлому приску, в попелі, перекидали ковдри й буйволячі шкури, оглядали й обнюхували все, що потрапляло під руку. Коли поразка стала очевидною, обоє посідали й витріщилися одне на одного.

— Мабуть, зжерли, щоб їх порозривало! — хрипко прошепотіла місіс Брекет.

— На їстівне воно не схоже було, — заперечив Дамфі.

— Ти ж сам бачив, як дівчина витягла його з вогню?

— Бачив!

— І потерла об ковдру?

— Авжеж!

— Дурню! Невже ти не розгледів?..

— Що?

— Печену картоплю!

Дамфі був приголомшений.

— А навіщо ж вони терли печену картоплю об ковдру, адже так облущиться смачна шкуринка? — засумнівався він.

— У них надто ніжні шлунки, щоб їсти з шкуринкою, — люто відповіла місіс Брекет.

Дамфі все ще не міг оговтатися від зробленого ним важливого відкриття.

— Він сказав, що знає місце, де цього добра багато! — жадібно прошепотів він.

— Де?

— Я не розчув.

— Йолопе! Чого ж ти не схопив його за горло, щоб він і не писнув! — прошипіла місіс Брекет від безсилої люті й розчарування. — Блоха й та сміливіша. Постривай, ось я доберуся до того дівчиська! Цить! Що це?

— Він заворушився, — сказав Дамфі.

Нараз обоє знов обернулися на причасних, насторожених звірів, ладних дременути звідси, коли щось наполохає їх. А поки що вони завмерли. Старий перевернувся на другий бік і щось прошепотів у маренні. Потім покликав:

— Грейс!

Жінка подала своєму напарникові знак мовчати й нахилилася до старого.

— Я тут, мій любий.

— Скажи йому, щоб нічого не забув. Хай пам'ятає обіцянку. Спитай, де все заховано.

- Добре, любий.
- Він скаже тобі, він знає.
- Гаразд, любий.
- Біля входу до каньйону Моньюмент. За сто футів на північ від самотньої сосни. Під купою каміння, футів два завглибшки.
- Зрозуміло!
- Там вовки не дістануть.
- Авжеж.
- Хижаки каміння не вгризуть.
- Так, звичайно.
- А то б розрили...
- Так, так.
- Звірі голодні...
- Це правда, мій любий.

Його блукаючий погляд раптом згас, як свічка. Нижня щелепа відвисла. Доктор помер. Над небіжчиком стояли, згорбившись, чоловік та жінка — злякані й радісні водночас. Потім вони перезирнулися, і на їхніх обличчях заграла усмішка — перша усмішка відтоді, як увійшли до цього фатального каньйона.

Розділ III

ГАБРІЄЛ

Наступного ранку в таборі недолічилися п'ятьох чоловік. Філіп Ешлі, Грейс Конрой, Пітер Дамфі та місіс Брекет несподівано зникли. Пол Деварджес помер.

Смерть старого нікого не схвилювала й не засмутила, втеча решти чотирьох викликала напад безсилої гніву. З'явилася підозра, що вони знайшли якийсь вихід, а тому знялися потайки, нікому нічого не сказавши. Обурення швидко наростало. За п'ять хвилин майно втікачів було конфісковано, а їм самим винесено смертний вирок. Зо двадцяттеро покинутих взялися переслідувати зрадників та зрештою облишили свій марний замір.

Тільки одна людина в таборі знала, що Філіп і Грейс утекли разом. Це був Габрієл Конрой. Прокинувшись рано-вранці, він помітив клаптик паперу, пришпилений до ковдри. На ньому було написано: «Благослови, господи, любих брата і сестру й допоможи їм протриматися, поки ми з Філіпом повернемося й принесемо порятунок».

Біля записки лежало трохи харчів; то був, очевидно, прощальний дарунок, що його виділила Грейс зі свого

нужденного запасу. Габріел негайно прилучив ці крихти до своєї провізії.

Трохи згодом він заходився бавити маленьку сестричку. Будучи від природи оптимістом, Габріел, до того ж, мав зворушливу здатність розважати дітей,— скоріше природжений хист, ніж просто вміння. У нього були всі якості, щоб стати чудовою нянькою: фізична сила, яка поєднувалася в ньому з ніжністю, низький довірливий голос, умілі й дужі руки, широкі груди. Протягом усієї виснажливої подорожі жінки інстинктивно довіряли йому доглядати за дітьми; більшість із тих, кого вже не стало серед них, помирили на його руках; кожен шукав у нього співчуття й допомоги. І нікому й на думку не спадало дякувати за це Габріелові. Та й не думаю, що він цього чекав; Габріел просто не усвідомлював, що творить добро, й не надавав цьому особливого значення. І, як часто буває в таких випадках, інші гадали, що йому видніше, й цінували його доброту не більше ніж він сам. Мало того, приймаючи його послуги, вони дивилися на нього навіть трохи поблажливо, щоб не сказати — з почуттям зверхності.

— Оллі,— мовив Габріел, легенько підкидаючи дівчинку на руках,— ти б хотіла мати гарну лялечку?

Оллі широко розплющила свої голодні оченята й кивнула голівкою на знак згоди.

— Гарну таку лялечку зі справжньою мамою,— вів далі Габріел.— Мама бавитиме її, як дитинку. Тобі б хотілося бавити ляльку разом з її мамою?

Пропозиція приєднатися до такого товариства була незвичайна і явно сподобалася Оллі.

— Ну, тоді братик Гейб дістане тобі її. Але Грейсі повинна піти від нас, а то не буде місця для мами з лялькою.

Оллі спочатку запротестувала була, та згодом, заінтригована новиною, погодилася за логікою всіх жінок, допитливих навіть тоді, коли помирають з голоду. Тільки запитала обережно:

— А вона не голодна?

— Лялька ніколи не буває голодна,— впевнено відповів Габріел.

— Он як! — з полегкістю зітхнула Оллі.

Тоді вигадливий Габріел хутенько розшукав нещасну місис Дамфі, що була несповна розуму.

— Ви зовсім замучилися зі своєю крихіткою,— мовив

він, ласкаво погладивши згорнуту ковдру й легенько поплескавши уявну дитину по щічці.— Було б ліпше; якби вона бавилася з дітками. Боже мій, як схудло ваше малятко! Допоможе йому тільки зміна обстановки. Віднесіть-но його до Оллі; дівчинка допоможе вам доглянути за дитятком. Побудете в нас до... до завтра.

Завтрашній день був тією межею, за яку уява місіс Дамфі не сягала.

Так вона перебралася зі своїм згорточком на місце Грейс, і Оллі повеселішала. Можливо, людина витонченішої душі, обдарована яскравішою уявою, ніж Габріел, не зважилася б на таку сумнівну комбінацію; однак він був задоволений, що вийшов зі скрутного становища. Оллі не помітила відсутності Грейс і разом з місіс Дамфі заходилася сповивати згорточок. Дівчинка, готуючи себе для Майбутнього, забувала про Теперішнє; а нещасна мати жила пам'яттю Минулого. Очевидно, це було дуже зворушливе видовище: Оллі й місіс Дамфі відривали від своїх харчів останні крихти для неіснуючої дитини. Однак єдиний глядач цього видовища, Габріел, виступав водночас і як актор, а для повного враження треба було бачити цю виставу збоку.

Опівдні помер істеричний юнак, двоюрідний брат Габріела. Габріел пішов до сусідньої снігової хатини, щоб підбадьорити її мешканців. Йому таки пощастило це зробити; навіть більше, своїм оптимізмом він надихнув тамтешнього красномовця на нові захопливі оповідки. О четвертій годині, коли Габріел повернувся до себе, померлого ще не поховали.

Був вечір. Утрюх вони сиділи біля вогнища, коли раптом з місіс Дамфі скоїлося щось дивне. Вона впустила згорточок на долівку, руки безсило повисли вздовж тіла, а невидючий погляд уп'явся в порожнечу. Габріел гукнув її, однак вона не почувала. Тоді він потряс її за плече, але й це не вивело місіс Дамфі із заціпеніння. Оллі заплакала.

Цей плач немов розбудив місіс Дамфі. Навіть поворухнувшись, вона заговорила якимось дивним, ніби не своїм голосом.

— Тсс... Вони їдуть!

Габріел подав знак Оллі й та перестала плакати.

— Хто? — запитав Габріел.

— Рятівники.

— Де ж вони?

— Далеко, дуже далеко. Ще тільки вирушають у дорогу. Я бачу їх: десять чоловіків на нав'ючених припасами конях. Їхній вожак американець, решта — чужоземці. Вони вже їдуть, але ще дуже далеко. Ой, як же вони далеко!

Габріел спостерігав її мовчки. Невдовзі місис Дамфі затихла; здавалося, життя покинуло її. Однак по хвили вона заговорила знов:

Сонце світить, птахи співають, довкола зеленіє весняна трава. Але вони далеко. Ой, як далеко!

— Ви їх знаєте? — запитав Габріел.

— Ні.

— А вони нас знають?

— Ні.

— Чому ж вони їдуть сюди й звідки їм відомо, що ми тут? — допитувався Габріел.

— Їхній вожак бачив нас.

— Де?

— Уві сні.

Габріел присвиснув і подивився на ганчір'яну «дитину». Він припускав, що в маренні цієї божевільної жінки могло бути щось надприродне і навіть пророчче. Але уявити собі такий збіг, коли зовсім не знайомий чоловік, котрий, до того ж, не страждає маячнею від голоду, також у цей час виявиться провидцем, — було понад його силу. Та попри все, почуття гумору й природжений Габріелів оптимізм узяли гору, й він запитав:

— Якою дорогою вони поїдуть?

— Спершу квітучою долиною і берегом блискотливої від сонця річки. Затим вони перевалять через гори і в'їдуть у другу квітучу долину, де біжить річка з крутими берегами. Вона тече так близько, що я чую її плюскіт. Хіба вам не видно її? Он вона, там, за сніговою вершиною! А над зеленою долиною іде дощ. Погляньте он туди!

Вона показала рукою просто на північ, де лежали похмурі сніги.

— А ви не могли б дістатися туди? — поцікавився практичний Габріел.

— Ні.

— Чому?

— Я мушу дочекатися своєї крихітки. Вона йде до нас. Вона буде шукати мене тут.

— І коли вона прийде?

— Завтра.

Це своє улюблене слово місіс Дамфі вимовила востаннє. Її крихітка прийшла по неї одразу після півночі, прийшла осяяна дивним, невидимим для Габрієла світлом, що відбилосся в згасаючих очах її божевільної матері; прийшла до нещасної так зримо, що та аж підвелася, простягла назустріч своїй дитині худі, виснажені руки й, обійнявши її, відійшла в небуття.

Габрієл підняв з долівки згорточок і поклав на груди покійної. Затим вибіг мерщій до сусідньої хати.

Хтозна чому, але далі порога він не ступив, а лише заглянув досередини. Про те, що він там побачив, Габрієл ніколи нікому не розказував, але назад він ішов похитуючись, обличчя його було біле, мов смерть, а в очах застиг дикий страх. Одна-єдина думка заволоділа ним — тікати геть від цього проклятого місця. Він хутко метнувся до хатини, схопив перелякану Оллі, що заходилася плачем, і, нестямно вигукуючи: «Боже, допоможи нам!» — зник у темряві.

Розділ IV

ПРИРОДА ВКАЗУЄ ІМ ШЛЯХ

На північ від каньйону здіймалася вершина гірського хребта, схожого на велетенську могилу. Пополудні її запалим білим схилом видиралося двоє людей. Надвечір вони досягли гребеня й зупинилися. На тлі неба чітко вимальовувалися дві постаті — то були Філіп і Грейс.

Незважаючи на втому від подорожі, нужденні харчі, гнітючі думки про покинутих страждальців, личко Грейс, рум'яне в промінні призахідного сонця, світилося вродою. Позичений чоловічий одяг сидів на ній незграбно, проте він не міг зовсім приховати її чарівний стан. Тут, у цьому рожевому надвечірньому світлі, Філіп виразно бачив оксамитові віії, що отінювали темні очі дівчини, правильний овал обличчя й навіть кілька веснянок на трохи піднятій верхній губі. Почасти для того, щоб допомогти Грейс міцніше триматися на ногах, почасти, щоб заспокоїти й підбадьорити її, Філіп ніжно обняв дівчину за стан. Потім він поцілував її. Хтозна, може він зробив це мимоволі. Та хоч би там як, Грейс із притаманною жіночій натурі практичністю запитала, як запитувала до цього вже багато разів:

— Ти мене кохаєш, Філіпе?

І Філіп, не вагаючись, саме так, як це роблять у подібних випадках чоловіки, відповів:

— Кохаю.

Та, попри все, юнак перебував у полоні тривоги й голоду. Минуло чотири дні відтоді, як вони покинули свій притулок. На другий день подорожі вони знайшли під снігом кілька соснових шишок із зернятками, а згодом — білчине дупло з запасами на зиму. На третій день Філіп зловив і білку, господарку дупла, й вони підкрипилися нею. Того ж дня, надвечір, Філіп примітив качку, що летіла над каньйоном. Він був твердо переконаний, що качка летіла до якого-небудь гірського озера, і, спершу ретельно вивіривши її курс, Філіп збив качку пострілом з далекої відстані. Вони рушили в той бік, де вона впала, а наступного ранку поснідали нею.

Тепер Філіп був відверто стривожений. З гребеня вододілу, куди вони видерлися, докладаючи неймовірних зусиль, перед ними відкрилися такі самі снігові вали, що нескінченними рядами простягалися аж до обрію. Жодного знаку, жодного відблиску від поверхні озера чи річки! Звідки взялася тут птиця й куди вона летіла? Філіп уже міркував про те, чи не змінити їм напрямок, коли несподіваний випадок позбавив їх необхідності вирішувати цю проблему самим.

Грейс необачно стала на самісінький край стрімкої скелі й, пильно вдивляючись у засніжену далечінь, раптом відчула, що кам'яний виступ під нею по-зрадницьки повзе вниз. Філіп рвучко метнувся до дівчини, вхопив її за руку й ту ж мить величезний кам'яний карниз посунув з-під її ніг у прірву; Грейс повисла на руці Філіпа. Від раптового струсу зрушила з місця гранітна плита, на якій стояв сам Філіп. Не встиг він і кроку ступити, як плита захиталася й поповзла вниз, потягнувши їх обох за собою. На щастя, ця велетенська лавина з каміння й криги пронеслася попереду них і, добряче прооравши крутий схил гори, розстрожила на своєму шляху скелясті виступи й залишила за собою рівну, хоч і майже прямовисну, смугу аж до самого підніжжя.

Навіть падаючи, Філіп не втратив здорового глузду й самовладання: він стримав себе, аби не вхопитися за край скелястого виступу; це спричинило б камінепад і неодмінно занапостило б їх. Філіп притис голову Грейс до своїх грудей і міцно обняв дівчину; він знав, що коли й зомліє, то все одно інстинктивно оберіга-

тиме її на всьому шляху, прокладеному лавиною. І майже поринувши в забуття, він помічав, як світло в його очах змінюється темрявою, чув, як тріщить гілля повалених дерев, відчував на обличчі й губах колючі голки хвої. Потім падіння припинилося, світ закрутивсь перед ним, здавалося, що й голова його попливла в цій круговерті, і тоді, аж тоді він остаточно поринув у темряву й забуття.

Коли Філіп опритомнів, у горлі йому пекло й душило в грудях. Розплющивши очі, він побачив Грейс, що схилилася над ним, бліда й стривожена; вона розтирала йому снігом руки й скроні. На її круглій щоці виступила кров.

— Ти поранена, Грейс? — То були перші слова, що їх вимовив Філіп важко, уривчасто дихаючи.

— Ні, мій любий, мій хоробрий Філіпе! Я така рада, така щаслива, що ти живий.

За мить вона зблідла й прихилилася до дерева; навіть її верхня губка, приголублена променями сонця, стала біла мов крейда.

Але Філіп її вже не бачив. Він з подивом обводив очима довкола. Він лежав серед потрошеного соснового гілля та уламків скелі. До нього долинали плюскотіння води; попереду, за якихось сто футів, текла річка! Філіп глянув угору. Крізь пробиту камінням снігову покрівлю, що її підтримували на своєму гіллі покалічені сосни, струменіло багряне проміння призахідного сонця. Тут і там уздовж річки воно проникало крізь щілини й отвори цього дивного шатра, під яким ховалася річка.

Тепер Філіп збагнув, куди летіла та дика качка! Він зрозумів, чому вони з Грейс не побачили води раніше! Зрозумів, куди поділися птахи та звірі й чому в лісах та каньйонах не видно їхніх слідів! Сумнівів не було: вони нарешті знайшли дорогу!

Він схопився на ноги й закричав у захваті:

— Грейс, ми врятовані!

Грейс відповіла йому радісним поглядом, хоч, мабуть, раділа бідше з того, що він zostався живий і здоровий.

— Поглянь, Грейс! Це ж дорога, прокладена самою природою! Нехай вона й вузька, зате це — та провідна нитка, яка виведе нас із снігової пустелі. Ми підемо за течією, і вона приведе нас до широкої долини.

— Я знаю, — спокійно сказала Грейс.

Філіп здивовано глянув на неї.

— Коли я тягла тебе якомога далі від лавини, то бачила долину згори. Он звідти.

Вона показала на виступ скелі, який стирчав над отвором у сніговій покрівлі. На виступі затримався після лавини величезний валун.

— То ти мене тягла, голубонько моя?

На обличчі в Грейс засвітилася легенька усмішка.

— Ти не знаєш, яка я дужа,— сказала вона й знепритомніла, чим і підтвердила свої слова.

Філіп кинувся до неї і заходився намацувати в себе на боці фляжку, яку свято беріг упродовж усіх поневірянь. Але фляжка зникла. Він огледівся довкола; фляжка валялася на снігу. Порожня.

Уперше за свою нещасливу мандрівку Філіп застогнав од розпачу. На його стогін Грейс розплющила свої покірні, лагідні очі. Вона побачила коханого з порожньою фляжкою в руках і кволо всміхнулася.

— Я вилила все тобі в рот, любий,— сказала вона.— Ти мав такий поганий вигляд, я думала, ти помираєш. Пробач мені.

— Але мене тільки оглушило. А що з тобою, Грейс?

— Мені вже ліпше,— сказала вона й спробувала підвестися, але тієї ж миті тихо скрикнула й знову впала на сніг.

Та Філіп уже не чув її. Він видирався на скелястий виступ, куди вона показала йому. Коли він повернувся, обличчя його сяяло радістю.

— Я бачив долину, Грейс! Вона за кілька миль звідси. Дістанемося туди засвітла і там заночуємо.

— Боюсь... ні... ми не доберемося туди, любий,— сумно проказала Грейс.

— Чому не доберемося? — нетерпляче запитав Філіп.

— Тому, що я... здається... зламала ногу.

— Грейс!

Але вона вже знепритомніла.

Розділ V

З ЛІСУ — В СУТІНКИ

На щастя, Грейс помилялася. Вона лише розтягла зв'язки і через те не могла стати на ногу. Філіп порозривав свою сорочку на бинти, намочив їх у крижаній воді й перев'язав дівчині розпухлу щиколотку. Згодом

він підстрелив перепілку, потім ще качку, розчистив місце для ночівлі, розклав багаття й пригостив Грейс смачною гарячою вечерею. Загроза голодної смерті, їхня найбільша небезпека, минула; тепер найгірше, що могло їх чекати — це кілька днів вимушеної бездіяльності.

За останні кілька годин потепліло. Опівночі вологий вітер заворушив над ними гілля сосон, глухо застукотіло по сніговій покрівлі. Пішов дощ.

— Провісник ранньої весни! — прошепотів Філіп.

Але Грейс не була настроєна на поетичний лад, навіть коли поезію промовляли вуста коханого. Вона поклала голову йому на плече й сказала:

— Далі ти повинен іти сам, мій любий. Залиш мене тут.

— Грейс!

— Так, Філіпе. Я побуду тут, поки ти повернешся. Тепер я нічого не боюсь. Мені набагато краще, ніж... їм.

На руку Філіпа закапали сльози. Він поморщився. Чи то він відчував докори сумління, чи то, може, у тоні дівчини йому щось не сподобалося, чи то через те, що вона вже казала йому про це не вперше, але її слова неприємно зачепили ту струнку в його вдачі, яку він полюбляв називати «здоровим глуздом». Філіп твердо вірив, що його імпульсивну, як він вважав, палку натуру, схильну до необачних, іноді нерозважливих вчинків, рятує від цілковитої загибелі тільки притаманний йому здоровий глузд.

Якось хвильку він помовчав, збираючись з думками. Хіба не він, ризикуючи власним життям, врятував цю дівчину від страшної смерті? Хіба не він турбувався про неї, оберігав її протягом усієї їхньої небезпечної подорожі, приймаючи на себе весь тягар злигоднів? Він зробив Грейс щасливою, покохавши її, і вона сама признавалася йому в своєму щасті. А яка вона безпорадна тепер, і він змушений тут гаяти час через неї! Зрештою, на них чекає, хоч іще й неясне, примарне, але, звичайно ж, чудесне майбутнє, до якого він веде її. І в цю мить, коли до порятунку рукою сягнути, вона скиглить за двома людьми, що вже, вважай, стоять на краю могили, і які — хіба що станеться диво! — все одно помруть, перш ніж вона повернеться до них. Це був у Філіпа своєрідний безсторонній самоаналіз. Він дуже пишався тим, що завжди міг поставити себе на місце іншої людини, з якою розходився думками,

Уявити, як би поведився, опинившись на її місці. Чи варто казати, що Філіп, уявивши себе в ролі свого співрозмовника, цілком з ним не погоджувався. Тепер він поставив себе на місце Грейс і йому стало ясно, що будь-яка інша дівчина залишила б усе заради кохання й такого майбутнього. А впертість Грейс свідчить або про її моральну неповноцінність, або про ще якісь природні вади.

Така логіка здається простою і незаперечною. Вона трапляється не тільки в горах Сьєрри і не тільки серед фізично виснажених людей.

Відірвавшись од своїх думок, Філіп заговорив; голос його тепер змінився:

— Побалакаймо відверто, Грейс, і постараймося зрозуміти одне одного, перш ніж ми рушимо вперед або повернемо назад. Минуло п'ять днів відтоді, як ми покинули табір. Коли б ми навіть напевно знали дорогу назад, то все одно не змогли б дістатися туди раніше, ніж ще через п'ять днів. Доти там усе вже вирішиться. Якщо допомога не прийшла, всі вони загинули. Це звучить жорстоко, Грейс, але мої слова не жорстокіші за сам факт. Ми нічим не змогли б їм допомогти, навіть якби й залишилися там, хіба що поділили б їхню сумну долю. Я поділив би долю твого брата, ти — своєї сестри. То наше щастя, а не вина, що ми не померли разом з ними. Видно, нам судилося врятуватись. Могло б статися й так, що ми, прагнучи допомогти їм, загинули б у дорозі; їх врятували б інші люди, що випадково прийшли б у каньйон, але вони ніколи не знайшли б нас.

Логіка Філіпа не переконала Грейс; вона, сердешна, подумала тільки про те, що коли б він сказав їй таке раніше, вона ніколи не покинула б своїх рідних. Гадаю, читач-чоловік легко збагне всю недоречність жіночих емоцій Грейс і оцінить незаперечність аргументів Філіпа.

Грейс злякано подивилася на свого супутника. Може, то сльози затуманили їй очі, але їй здалося, що Філіпові слова перенесли його десь далеко-далеко, і вперше вона відчула себе самотньою. Їй захотілося простягти до нього руки, як це бувало раніше, але в ній прокинулося почуття сорому, якого вона досі не знала.

Філіп помітив її вагання і зрозумів його по-своєму. Він одсунувся від неї, і вона похнюпилася.

— Може, нам ліпше було б рятуватися самим, ніж

розводити балачки про допомогу іншим,— сказав він з гіркотою в голосі.— Мине кілька днів, поки ти зможеш ходити, а ми ще й не знаємо до пуття, де ми. Краще поспи,— додав він трохи лагідніше.— Вранці побачимо, що робити.

Грейс заснула в сльозах. Бідолашна Грейс! Як вона чекала нагоди відверто поговорити з ним про себе, про їхнє майбутнє! Вона хотіла розказати йому про таємницю доктора Деварджеса, щиро переповісти все, що він сказав перед смертю і навіть передати його сумніви щодо Філіпа. У відповідь Філіп поділився б своїми планами, тоді вони повернулися б назад, щоб врятувати страждальців. Ті зустріли б Філіпа як героя, а Габрієл визнав би його як справжнього чоловіка для Грейс, і всі вони були б дуже щасливі! А тепер усі, кого вони покинули в таборі, вже, мабуть, повмирали, проклинаючи і її, і Філіпа... Філіпа, який навіть не поцілував її й не сказав «добраніч», а сидить он під деревом, похмурий, як ніч.

Тьмяне, свинцеве світло вранішньої зорі пробилось крізь снігову покрівлю над їхніми головами. Лив дощ, вода в річці піднялася і все ще прибувала. Бурхлива течія несла поламане гілля, крижини, всіляке сміття з навколишніх лісів. Зрідка пропливало вирване з корінням дерево; довгі, розгалужені корені нагадували щогли корабля. Філіп, що сидів, похиливши голову, раптом схопився на ноги й голосно закричав. Грейс стомлено глянула на нього.

Він показував рукою на дерево, яке, пропливаючи повз них, зачепилося за берег і за мить причалило неподалік.

— Грейс! — крикнув він у захваті.— Сама природа протягує нам руку допомоги. Якщо ми врятуємося, то тільки завдяки їй. Вона привела нас до річки, а тепер прислала за нами човен, щоб везти далі. Збирайся!

Дівчина не встигла відповісти, як Філіп весело підхопив її на руки, переніс до прибитого течією дерева й посадив між двома кореневищами. Поряд з нею він поклав рушницю, торбинку з провізією, знайшов довгу жердину і, стрибнувши на «борт» цього незвичайного корабля, відштовхнувся від берега. З хвилину дерево повільно відривалося від свого причалу, а далі, підхоплене стрімкою течією, раптово понеслося вниз, немов жива істота.

Річка в цьому місці була вузька й бурхлива; спочатку

Філіпу довелось напружувати всю свою увагу, докласти неймовірних зусиль, щоб утримувати дерево по середині потоку. Грейс сиділа, затамувавши подих, і милувалася силою, спритністю, кипучою енергією свого коханого. Трохи згодом Філіп закричав:

— Бачиш он ту колоду? Десь тут поблизу має бути селище!

Неподалік пливла свіжообтесана соснова колода. На сумному обличчі Грейс зблиснув промінь надії: якщо тут так близько живуть люди, то, може, ті, у таборі, вже врятовані? Проте вона не поділилася своїми думками з Філіпом, а він, заклопотаний своїми справами, здавалося, забув про неї.

Дівчина радісно стрепенулася, побачивши, що Філіп нарешті обернувся й, балансуючи на їхньому хисткому «човні» з допомогою жердини, пробирався до неї. Наблизившись, він сів поруч і, вперше з учорашнього вечора, взяв її за руку й лагідно сказав:

— Грейс, голубонько моя, я маю щось тобі сказати.

Сердечко в дівчини радісно затріпотіло; якусь мить вона не могла навіть підвести свої довгі вії, щоб глянути на нього. Не помічаючи її хвилювання, Філіп вів далі:

— Через кілька годин ми вирвемося з цієї пустелі і вступимо з тобою в цивілізований світ. Може, це буде селище, і ми знову опинимося серед людей. Серед чоловіків, а, може, й серед жінок. Усі вони, звичайно, чужі люди, не родичі, котрі знають тебе з дитинства і яких знаєш ти, не друзі, з якими ти провела багато днів і тижнів; це будуть зовсім чужі люди, котрі нічого не знають про нас і про тих нещасних, що лишилися в таборі.

Грейс мовчки глянула на нього.

— Ти сама розумієш, Грейс, що вони, не знаючи нас, можуть подумати про нашу втечу все, що завгодно. Щиро кажучи, голубонько моя, ти — молода дівчина, я — молодий хлопець. Твоя врода, люба Грейс, дасть привід тлумачити як завгодно наші з тобою стосунки. Ті люди охочіше приймуть за істину свої здогади, ніж те, що сталося з нами насправді. Отож ліпше тримати язик за зубами. Я виїду з рятувальною групою сам, а тебе залишу в надійних руках до свого повернення. Але ти будеш там не як Грейс Конрой — ти візьмеш моє прізвище.

Гарячий рум'янець спалахнув на щоках дівчини;

розтуливши уста й затамувавши подих, вона чекала, що він скаже далі.

— Ти будеш там моєю сестрою — Грейс Ешлі.

Дівчина зблідла, опустила вії і сховала обличчя в долонях. Філіп терпляче чекав на відповідь. Коли вона опустила руки й підвела голову, обличчя її знову стало спокійним, на щоках загравав легкий рум'янець, а верхня губка гордовито піднялася. Зустрівши пильний погляд Філіпа, вона сказала:

— Твоя правда, Філіпе.

В цю саму мить над ними враз засяяло сонце: стало світло й тепло. Обігнувши крутий злам ріки, вони вибралися на широку водну гладінь, що виблискувала смарагдовим світлом між пологими берегами, й тихо пропливли під сліпучим полудневим промінням. Попереду, за кущами верболозу, менш ніж за милю від них, виднілася дерев'яна хатина; над комином звивався димок і танув у нерухомому повітрі.

Розділ VI

СЛІДИ

Ось уже два тижні сонце сходило в безхмарному небі й заковувалося за похмуре пасмо гір Моньюмент Пойнт. Та за цих два тижні жодного разу ніщо не порушило примарної білизни засніжених скель та білих валів, що нескінченними рядами простягались в далечину; вгорі й унизу панувала нерухомість, немов печать смерті. Було перше квітня, вітрець доносив подихи ранньої весни, але серед цієї мертвої пустелі, як і раніше, не видно було жодного поруху, не чути жодного звуку.

І все-таки, якщо пильно придивитись, то можна помітити ледь уловимі для ока зміни. Білий бік гори немов запав ще глибше; сніг осів, де-не-де оголивши сірі скелясті виступи; білі вали ніби поменшали й стали не такими округлими; внизу, на великих проталинах, заблищав граніт; плоть танула — крізь неї почав проступати кістяк. Це була гіпократова маска — остання судомана на обличчі Природи. Переміни, однак, відбувалися безгучно, у цілковитій нерухомості.

І ось одного дня мертва долина наповнилася людськими голосами та передзвоном острогів. Ущелиною, долаючи снігові замети, вниз рухалася кавалькада вершників і нав'ючених мулів. Від незвичного тут стуку

копит та людського гомону прокинулася луна, що довго дрімала в горах, зі скель і дерев посипався сніг і, нарешті, з якоїсь кам'яної печери виповзла істота, на вигляд така дика й розпатлана, така виснажена й потворна, що її навряд чи можна було прийняти за людину. Спочатку вона рачкувала по снігу, ховаючись за скелястими виступами, як сполоханий звір, потім засіла за деревом, чекаючи наближення кавалькади.

Попереду їхало двоє вершників. Один був статечний, мовчазний, заглиблений у свої роздуми. Другий — жвавий, неспокійний і балакучий. Нарешті мовчанку порушив перший вершник. Слова його зринали повільно, немов він згадував про щось давнє, а не говорив про те, що помічав довкола.

— Вони не могли відійти звідси далеко. Я їх бачив саме тут. Знайомі місця.

— Дай боже, щоб у ваших словах була правда, — жваво підхопив другий. — Боюся, що наші люди розбіжаться, коли ми й сьогодні нічого не знайдемо.

— Це було десь тут, — спроквола правив своєї другий, не звертаючи уваги на слова супутника. — У цьому місці я бачив чоловіка й жінку. Якщо зараз нам не трапиться кам'яна піраміда, я повірю в те, що мій сон — міраж, а сам я — старий дурень.

— Ну, як я вже казав, що-небудь та знайдемо, — відповів другий, розреготавшись. — Шматочок паперу, стару ковдру або поламаний дишель. Колумб довго тримався зі своєю командою на одному обривку водорості. Але що там побачив той чоловік? О боже! Таж за валуном щось ворушиться!

Ураз весь загін збився до купи, ніби за покликом невідомого інстинкту; навіть ті, котрі ще зовсім недавно голосніше за всіх висловлювали свій скептицизм, завмерли від хвилювання. Звіроподібна істота, що досі спостерігала за вершниками зі схованки, підвелась, показавши своє людське обличчя, й непевною ходою рушила до них. Вона щось хрипло кричала й безладно розмахувала руками.

То був Дамфі.

Першим оговтався ватажок експедиції. Він одірвався від гурту й під'їхав до Дамфі.

— Хто ви?

— Людина.

— Що з вами сталося?

— Помираю з голоду.

— Де решта ваших?

Дамфі окинув його підозріливим поглядом і сказав:

— Кого ви маєте на увазі?

— Тих, хто був з вами. Ви що, сам?

— Сам, один!

— Як ви сюди потрапили?

— Яке вам діло? Я помираю з голоду. Дайте мені щось поїсти й випити.

Знесилений Дамфі знову опустився навкарачки.

Серед вершників почулися співчутливі вигуки.

— Та нагодуйте його! Хіба ви не бачите,— він же не те що стояти, а й слова вимовити не може! Де лікар?

Молодший з керівників експедиції урвав суперечки.

— Залиште його мені. Поки що моя допомога потрібна йому більше, ніж ваша.

Він нахилився до Дамфі і влив йому в рот трохи коньяку. Дамфі закашлявся й повільно підвівся на ноги.

— То як же вас звати? — лагідно запитав молодий лікар.

— Джексон,— сказав Дамфі, глипнувши на нього з викликом.

— Звідки ви?

— З Міссурі.

— Як ви сюди потрапили?

— Відстав од партії і заблукав.

— А вони?

— Пішли вперед. Дайте мені чогось попоїсти.

— Заберіть його в табір і доручіть Санчесу. Він знає, що робити,— наказав лікар одному з вершників.— Ну, Блент,— звернувся він до ватажка,— ваша репутація врятована. Однак хочу зазначити, що з дев'яти душ, обіцяних вами, ми поки що маємо одну і то — не найкращий екземпляр,— додав він, проводжаючи очима Дамфі, якого вже повели.

— Я дуже хотів би, докторе, щоб на цьому все скінчилося,— сказав Блент незворушно.— Ладен хоч зараз повернути назад, але серце підказує, що треба шукати далі. Є один, то можуть бути й інші... Що там у тебе?

Під'їхав вершник, тримаючи в руках аркушик паперу з обірваними краями так, ніби він був прибитий цвяхами і його зірвали.

— Оголошення... Висіло на дереві... Не можу прочитати,— сказав колишній вакеро¹.

¹ Пастух (исп.). Тут і далі прим. перекладача.

— І я не прочитаю,— сказав Блент, розглядаючи оголошення.— Здається, написано по-німецькому. Почлиште Глора.

Підійшов довготелесий швейцарець. Блент передав йому папір. Той уважно прочитав його.

— Тут сказано, де треба шукати майно. Важливе й цінне майно, закопане в землі.

— Де?

— Під пірамідою з каміння.

Лікар і Блент презирнулися.

— Веди нас! — наказав Блент.

Близько години вони їхали мовчки. Коли, нарешті, вершники дісталися до відрогу гори, за яким каньйон круто повертав убік, Блент голосно скрикнув.

Перед їхніми очима відкрилися руїни — купа каміння на тому місці, де раніше здіймалася правильної форми піраміда. Тепер вона була зруйнована й розкидана. Сніг і земля були кругом розриті. На снігу валялися списані папери, розкритий портфель із зарисовками птахів та квітів, розбитий скляний ящик з колекцією комах, розтерзані опудала птахів. Трохи далі лежало щось схоже на купу лахміття. Під'їхавши ближче, один з вершників зіскочив з коня і голосно крикнув.

Там лежав труп місіс Брекет.

Розділ VII

СЛІДИ ГУБЛЯТЬСЯ

Вона померла з тиждень тому. Обличчя було важко впізнати, одяг зотлів, руки й ноги звело судомою. Молодий лікар схилився над трупом і уважно оглянув його.

— Померла з голоду? — запитав Блент.

Лікар відповів не відразу, а взявся оглядати опудала. Одне з них він підібрав, понюхав і навіть легенько лизнув. Помовчавши, тихо сказав:

— Ні. Отруєна.

Люди, що стояли над мертвим тілом, гуртом одступилися.

— Гадаю, це просто нещасливий випадок,— незворушно вів далі лікар.— Змучена голодом, нещасна

накинулася на ці опудала. А вони були обприснуті міцним розчином миш'яку, для захисту від комах. Жінка стала жертвою обережності колекціонера.

Серед вершників прокотилася хвиля обурення.

— Виходить, ті клятві птахи йому дорожчі за людей, чорти б його забрали! — вигукнув розгніваний швейцарець.

— Убити жінку, щоб урятувати якусь погану дичину! — додав ще хтось.

Лікар посміхнувся. Докторові Деварджесу було б ризиковано зустрітися зараз з цими людьми.

— Якщо цей завзятий натураліст іще живий, йому слід було б подалі триматися від них хоча б кілька годин, — тихо сказав лікар Бленту.

— Хто він такий?

— Іноземець. Вчений з ім'ям. Мушу сказати, досить відомий у себе на батьківщині. Деварджес його прізвище, я багато чув про нього, — відповів лікар, переглядаючи підібрані папери. — Він тут пише, що зробив дуже важливе відкриття; очевидно, високо оцінює свою колекцію.

— Якщо вона така цінна, може, варто було б забрати її? — запитав Блент.

— Зараз ніколи, — заперечив лікар. — Дорога кожна хвилина. Насамперед люди, наука потім, — напівжартома додав він, і всі рушили далі.

Рукописи та колекції, що їх так дбайливо оберігав вчений, плоди його багатомісячних упертих, невтомних шукань в умовах нужди й нестатків, свідчення безкорисливого ентузіазму й тріумфу наукового відкриття zostалися лежати в снігу. Подув з гір вітер і порозкидав їх повсюди, ніби висловлюючи свою зневагу, а сонце, — воно вже добре припікало, — нагрівши металеві частини ящика й портфеля, занурило їх ще глибше в сніг, немов прагнуло поховати навіки.

Вершники об'їхали долину краєм, де сніг сповз зі схилу гори, й за кілька годин дісталися дерева, що стояло біля входу до фатального каньйону. Оголошення висіло тут іще й досі, але дерев'яна рука, яка раніше показувала в бік снігових хатин, від вітру й негоди повернулася і тепер лиховісно вказувала просто в землю. Замети тут були ще дуже глибокі й учасникам експедиції довелося спішитися, щоб продовжити свій шлях до каньйону. Вони йшли мовчки, ніби змовив-

ілись, повільно ступаючи один за одним, де-не-де притримуючись за кам'яні виступи, щоб не послизнутися на вогкому снігу, поки побачили дерев'яний димар, а за ним частину даху, що здіймався над білизою. Підійшовши ближче, вони зупинилися й перезирнулись. Ватажок експедиції нахилився над димарем і гукнув усередину.

Ніхто не відповів. Тільки каньйон, підхопивши голос ватажка, відгукнувся луною, і знову запала тиша. Чулося лише, як зі скель падали бурульки й з гірських вершин сповзав сніг. Так і стояли всі в мовчазному чеканні, аж поки тишу порушив Блент. Він обійшов хатину й, повагавшись якусь мить біля входу, поліз усередину. Невдовзі він з'явився знову, блідий та заклопотаний, і пальцем підкликав до себе лікаря. Той одразу пішов за ним. Згодом і решта учасників експедиції спустилися в хатину. Через деякий час вони поволі один за одним вибралися надвір і поклали на сніг три трупи. Затим знову мерщій вернулися до хатини й винесли звідти порубані останки четвертого. Закінчивши цю роботу, вони стояли мовчки, тільки поглядаючи один на одного.

— Тут має бути ще одна хатина,— сказав нарешті Блент.

— Он вона! — вигукнув один з них, показуючи на димар, що стирчав неподалік над другою хатиною.

Цього разу в димар ніхто не кричав, ніхто не вагався. Всі знали, що на них може чекати. Вони покvapливо підійшли до вхідного отвору й спустилися всередину. Вийшовши надвір, вони з'юрилися й стали щось схвильовано обговорювати. Учасники експедиції були такі заклопотані, що не помітили, як поряд з'явилася чужа людина.

Розділ VIII

СЛІДІВ МАЙЖЕ НЕ ВИДНО

То був Філіп Ешлі! Саме так, Філіп Ешлі, схудлий, із запаленими очима, змучений тривалою подорожжю, але весь напружений, мов струна. Філіп, який чотири дні тому покинув Грейс у гостинній родині мисливця-метиса в Каліфорнійській долині. Похмурий,

невдоволеній ненависними йому пошуками, Філіп, що пустився в ці мандри заради Грейс, якій дав слово, та за суворим покликом власного сумління. Так, Філіп Ешлі! Він стояв біля хатини й обводив учасників експедиції напівцинічним, напівбайдужим поглядом.

Перший його помітив лікар і кинувся до нього з радісним криком.

Пойнзет! Артур! Що ти тут робиш?

Обличчя Ешлі залилося густим рум'янцем.

— Тихіше! вихопилось у нього майже мимоволі. Квапливим поглядом він окинув гурт людей і відповів зніяковіло, вочевидь збентежено: — Я залишив свого коня разом з вашими біля входу до каньйону.

Зрозуміло, — хутко кинув лікар, — ти прибув сюди, як і ми, щоб урятувати цих нещасних, але, на жаль, надто пізно. Надто пізно!

— Пізно? — перепитав Ешлі.

— На жаль. Одні померли, інші покинули табір.

Якийсь загадковий вираз промайнув на обличчі Ешлі. Лікар нічого не помітив, він у цю мить щось пошепки пояснював Бленту. Тоді ступив крок уперед і сказав:

Капітане Блент, дозвольте відрекомендувати вам лейтенанта Пойнзета, мого давнього товариша по службі в П'ятому піхотному полку. Я не бачився з ним два роки. Як і ми, він прибув сюди, щоб допомогти потерпілим. Це на нього схоже!

Зовнішність і манери гарно вихованої, інтелігентної людини, які завше відзначали Філіпа, а також приязна рекомендація молодого лікаря справили на присутніх приємне враження. Відчувши це, Філіп подолав збентеження.

А що то були за люди? — зважився нарешті запитати він.

— Їхні імена названі в цьому оголошенні. Ми його знайшли прибитим до дерева. Звичайно, ми самі не можемо напевно встановити, хто ці загиблі, а всі, хто вижив, покинули табір, спитати нема в кого. В одній хатині ми знайшли особисті речі й одяг доктора Деварджеса й таким чином з'ясували, що він там жив. Він похований у снігу. У тій самій хатині знайдено тіла Грейс Конрой та її малої сестрички.

Філіп глянув на доктора.

— А як ви довідалися, що то Грейс Конрой?

На її одежі була мітка.

Філіп згадав, що Грейс перевдяглася в костюм покійного молодшого брата.

— Отже, тільки з міток?

— Ні. Доктор Деварджес склав список мешканців хатини. Ми звірили тіла за цим списком. Недолічилися двох: брата Грейс Конрой і ще одного юнака на ім'я Ешлі.

— Куди ж вони могли подітися? — насторожено запитав Філіп.

— Втекли! Чого ще можна чекати від таких людей? — сказав зневажливо лікар, стенувши плечима.

— Яких людей? — спалахнув Філіп.

— Мій любий хлопче, — відповів лікар, — ти знаєш їх не згірше за мене. Хіба не вони проходили через наш форт? Хіба не вони жебрали, а коли не вдавалося щось виканючити, крали та ще й скаржились у Вашингтон, що їм військова влада не сприяє і не допомагає? А хіба не вони здійсмали бешкети й сварки з індіанцями, потім давали дьору, а нам доводилося розплачуватися за них? Хіба ти не пам'ятаєш тих чоловіків — виснажених, хворих, брутальних, розпущених? А жінок? Невмитих, просмерділих тютюном, передчасно постарілих — і кожна з виводком дітей?

Філіп захотів протиставити цій похмурій картині світлий образ юної Грейс, але він так і не здійснив свого наміру. За останні півгодини його підсвідоме почуття власної гідності зросло в сто крат. Він глянув на лікаря й сказав:

— Ти маєш рацію.

— Звичайно, — відповів лікар. — Це відома компанія. Чого від неї чекати? Люди, які визнають лише фізичну силу. Коли вони втрачають її — втрачають усе. Там панують егоїзм, жорстокість, чиняться вбивства і бог знає, що ще.

— Так, так, — квапливо погодився Філіп. — Ну, а як та дівчина... Грейс Конрой? Що про неї відомо?

— Нічого. Ми знайшли її мертвою, до одержі була пришита мітка з прізвищем. У руках вона тримала дитячу ковдру. Очевидно, коли вмирала, ті негідники вирвали в неї з рук її сестру-крихітку. Ну, а як ти, Артуре? Якими вітрами тебе занесло в цю округу? Твоя частина десь тут стоїть?

— Ні, я пішов з армії.

— Он як! І ти тут...

— Сам, один.

— Оце так! Ну, ходімо. Ми все це обміркуємо, коли повернемося назад. Ти допоможеш мені написати звіт. Ми тут провадимо офіційне розслідування, хоч нашу експедицію привів сюди, уяви собі, дар ясновидця, яким володіє наш друг Блент. Мушу сказати, що його провіщання збулося, ми з'ясували факт загибелі людей, але на більше не спромоглися.

Лікар коротко виклав Філіпові всю історію експедиції, починаючи з того, як капітанові Бленту уві сні привиділася група переселенців, що вмирали в горах Сьєрри голодною смертю, й аж до їхньої з Філіпом зустрічі. Свою розповідь лікар добряче присмачив цинічним гумором і грайливими жартами, які так часто скрашували їхні колишні нудні застілля в офіцерській ідальній форту Бобаділ, — і невдовзі обидва співрозмовники вже дружно реготали. Кілька учасників експедиції — вони в цей час ховали покійників і розмовляли між собою пошепки, — почули, як два гречні джентльмени легковажно трактують ці події, й аж засоромилися напушеного на себе благоговійного виразу шаноби. Вони почали сипати жартами, не добираючи при цьому вишуканих фраз, та витончених лексичних зворотів. Перебірливий Філіп спохмурнів, лікар розреготався. Невдовзі двоє друзів рушили до виходу з каньйону й звідти поїхали вже разом.

Те, що Філіп поводився стримано й не вдавався у подробиці свого недавнього минулого, цілком відповідало його вдачі й через те не викликало в його друга ні подиву, ні підозри. Лікар щиро радів їхній зустрічі, йому було приємно спілкуватися з людиною, смаки якої, звички та вподобання близькі його серцю, а про все інше він і не думав. Він пишався своїм другом, пишався тим враженням, яке справив Філіп на цих грубих, неосвічених людей, з якими, через демократичні звичаї цього віддаленого, неосвоєного краю, він змушений спілкуватися, як рівний з рівними. А Філіп з юних літ звик, що його друзі пишаються ним. Він навіть вважав своєю заслугою те, що рідко використовує цю обставину для власної вигоди. Філіп був певен: якби він розповів лікареві всю правду про свою причетність до фатального табору і його нещасних мешканців, про втечу з Грейс, той захоплювався б ним як героєм. Під впливом цих думок Філіп

уже не відчував докорів сумління, що досі гризло його.

Їхній шлях пролягав через Моньюмент Пойнт, повз розкидану піраміду. Філіп уже проїжджав цією дорогою, коли повертався до каньйону, і відчув тоді вдячність долі за ту несподівану трагедію, що тут сталася; вона, на його гадку, звільнила його від зобов'язання, яке він дав покійному вченому. Проте, щоб остаточно розвіяти сумніви, запитав:

— Чи є серед отих рукописів та колекцій що-небудь цінне? Може, їх варто врятувати?

Лікар уже багато місяців не мав гідних слухачів; перед якими міг би виказати свій скептицизм.

— Ні! — коротко відповів він. — Якби доктор Деварджес залишився живий, усі ці колекції могли б прислужитися бідоласі, полоскотати його самолюбство. А так я не бачу в них нічого, що мало б хоч якусь цінність.

Безапеляційний тон цих розмірковувань нагадав Філіпу тон самого доктора Деварджеса, і він похмуро посміхнувся, відчувши в душі полегкість. Коли вершники під'їхали ближче, то побачили, що й сама Природа перейняла ті самі цинічні погляди в питанні про колекції. Залізний ящик ще глибше вгруз у сніг, вітер далеко порозносив аркуші рукописів, і навіть рештки піраміди остаточно перетворилися на безформну купу каміння.

Розділ IX

СЛІДИ ЗАГУБИЛИСЯ НАЗАВЖДИ

Спекотливе травневе сонце вже нагріло глинобитні стіни Сан-Рамонського *presidio*¹, розжарило червону черепицю, розпекло задній двір і змусило мулів та пастухів зі щойно прибулого каравану заховатися в затінок довгої балюстради, коли *команданте*², що саме

¹ Укріплені пункти з гарнізонами, засновані іспанськими колонізаторами в XVII ст. для придушення місцевого індіанського населення. Після американо-мексиканської війни і захоплення Каліфорнії американцями в 1948 р. *presidio* втратили своє військове й адміністративне значення.

² Командуючий гарнізоном (*исп.*).

втішався полудневою сієстою¹ в низенькій відгородженій кімнатці біля караульного приміщення, потривожив його секретар. За тридцять років ще жодного разу ніхто не потривожив післяобіднього відпочинку командуючого гарнізоном. «Варвари!» — була його перша думка, й рука потяглася до вірного толедського клинка. Але так сталося, що саме сьогодні кухар позичив у нього клинок, щоб вигортати ним з печі тортільяс², і дон Хосе Сальватьерра задовольнився тим, що суворо зажадав пояснити причину цього небажаного вторгнення.

— Сеньйорита... американка... хоче вас негайно бачити.

Дон Хосе скинув чорну шовкову хустину, якою мав звичку пов'язувати свою сиву голову, й сів. Не встиг він напустити на себе вигляду офіційної особи, як двері повільно відчинилися й до кімнати зайшла молода дівчина.

Незважаючи на те, що на ній був грубий, поношений одяг з чужого плеча, а лагідні очі запали, незважаючи на те, що довгі вії були мокрі від сліз, а смуток вибілів юне обличчя й міцно стулив куточки її ще дитячих вуст, вона була така молода й вродлива, така невинна й безпорадна, що *команданте* спочатку виструнчився перед нею на весь зріст, а потім схилився в глибокому поклоні, ледь не торкнувшись рукою підлоги.

Очевидно, прихильність була взаємна. Окинувши швидким поглядом худорлявого *команданте* з його благородною поставою і примітивши серйозні, лагідні очі, що осявали верхню частину обличчя над сивими вусами, дівчина поборолала свою несміливість, сплеснула руками й з плачем кинулася вперед, впавши навколішки біля його ніг.

Команданте спробував обережно підвести її, але вона схопила його за руки й зосталась стояти на колінах.

— Ні, ні, вислухайте мене! Я всього-на-всього бідна нещасна дівчина, самотня й бездомна. Місяць тому я покинула свою сім'ю, що помирала з голоду в горах, і вирушила шукати допомоги. Мій... брат... пішов зі мною. Бог змилостився над нами, сеньйоре, і після

¹ Післяобідній відпочинок в Іспанії, Італії, країнах Латинської Америки та деяких інших.

² Маїсові млинці.

багатоденних поневірянь ми натрапили на хатину мисливця, який дав нам прихисток і нагодував нас. Філіп... мій брат пішов знову в гори, сам, щоб урятувати їх. Він не повернувся. О сер! Він, мабуть, загинув, а може, всі вони загинули. Один бог знає. Вже три тижні минуло відтоді, як він залишив мене, цілих три тижні. Ох, як тяжко, сеньйоре, бути стільки часу серед чужих людей. Мисливець дуже чуйна людина, він послав мене до вас просити допомоги. Ви допоможете мені? О, я знаю, ви допоможете. Ви розшукаєте їх... моїх друзів... мою маленьку сестричку, мого брата!

Команданте зачекав, поки вона виговориться, обережно підвів її і посадив у крісло поруч себе. Тоді обернувся до секретаря, і той відповів на його німе запитання кількома квапливими фразами по-іспанському. Дівчина відчула розчарування, збагнувши, що її слів не зрозуміли. Вона обернулася до секретаря, який надалі мав перекладати їхню бесіду з команданте, і в її очах зблиснув виклик, чого доти з нею не бувало.

— Ви американка?

— Так, — коротко відповіла дівчина. Як це іноді буває з жінками, вона з першого погляду мимоволі відчула до секретаря неприязнь.

— Скільки вам років?

— П'ятнадцять.

Якось несамохіть смаглява рука команданте лягла на кучеряву голівку дівчини.

— Як звати?

Вона завагалася й глянула на команданте.

— Грейс, — відповіла вона. Тоді ще повагалась якусь мить і, зухвало дивлячись просто секретареві в очі, додала: — Грейс Ешлі.

— Назвіть мені прізвища тих, хто був з вами, міс Грейсешлі.

Грейс задумалася.

— Філіп Ешлі, Габріел Конрой, Пітер Дамфі, міс Джейн Дамфі, — сказала вона нарешті.

Секретар висунув шухляду письмового стола, дістав звідти якийсь надрукований на машинці папір, розгорнув його й перебіг очима. Тоді сказав: «Вуепо»¹, і передав його командуючому. Той також сказав: «Вуепо», — і кинув на Грейс ласкавий, заспокійливий погляд.

¹ Добре (исп.).

— Рятувальна експедиція з верхнього пресідіо знайшла табір американців у Сьєррі, — повідомив секретар байдужим голосом. — Тут зазначено їхні прізвища.

— Так, це він і є! Наш табір! — радісно вигукнула Грейс.

— Ви певні? — запитав секретар із сумнівом у голосі.

— Звичайно, — наполягала Грейс.

Секретар знову прочитав папір і сказав, дивлячись дівчині в очі:

— Тут немає прізвища Грейсешлі.

Враз кров прилинула до її щік і Грейс заплющила очі. За якусь мить вона благально подивилася на команданте. Якби він розумів її мову, вона, не вагаючись, кинулася б йому до ніг і призналася б у своєму невинному обмані. Але їй ставало ніяково від думки, що її довірливі слова першим профільтрує секретар. А тому Грейс почала несміло боронити свою позицію.

— Це просто помилка, — сказала вона. — Але ж прізвище Філіпа, мого брата, там є?

— Прізвище Філіпа Ешлі в списку є, — похмуро сказав секретар.

— Отже, він живий і здоровий! — вигукнула Грейс, забувши на радіощах про щойно пережитий сором і розчарування.

— Його не знайшли, — сказав секретар.

— Не знайшли? — перепитала Грейс з широко розплющеними очима.

— У таборі його не було.

— Ні, звичайно, — сказала Грейс, нервово засміявшись, — він був зі мною... Але потім він пішов назад... вернувся туди.

— Станом на тридцять квітня Філіп Ешлі в списках знайдених не значиться.

Грейс простогнала й заламала руки. Всі її побоювання забулися, коли вона почула цю страшну звістку. Вона обернулася до команданте і впала перед ним навколішки.

— Вибачте мені, сеньйоре, але я й на думці не мала нічого поганого, присягаюся вам! Філіп не брат мені, він мій друг. Він такий лагідний, такий добрий. Філіп попросив мене взяти його прізвище. — Бідний мій хлопець, тільки сам бог знає, чи побачу я його ще коли-небудь, — і я послухалася його. Моє прізвище не Ешлі. Не знаю, що там написано у ваших паперах, але там

мусять бути імена мого брата Габрієла, моєї сестрички й інших! О сеньйоре, скажіть мені, вони живі чи загинули? Дайте мені відповідь, бо я... я Грейс Конрой!

Секретар тим часом уже склав свій папір. Тепер він розгорнув його знову, ще раз перебіг очима, тоді на мить вступився в Грейс, а потім, показавши на один з рядків, передав папір *команданте*. Чоловіки перезирнулися, *команданте* закашлявся, встав з крісла й одвернувся, уникаючи благального погляду дівчини. А коли за його наказом секретар передав папір їй, Грейс відчула, що від страху кров у її жилах похолола.

Тремтячими пальцями вона стисла документ. Це було якесь повідомлення іспанською мовою.

— Я не зможу прочитати,— сказала вона, в нестямі тупнувши маленькою ніжкою.— Скажіть мені, що тут написано?

Команданте подав знак, і секретар підвівся й розгорнув папір. Сам *команданте* завбачливо відвернувся й став дивитися у відчинене вікно, схоже на глибоку бійницю. Світло, що пробивалося крізь нього, падало на Грейс. Її гарненька голівка була трохи нахилена вперед, губи напіврозтулені, а благальні очі звернені до *команданте*. Секретар прокашлявся і з пихою неперевершеного знавця мови почав перекладати:

«РАПОРТ.

Його превосходительству, командуючому гарнізоном пресідіо Сан-Феліпе.

Маю честь повідомити, що рятувальна експедиція, споряджена на підставі повідомлення дона Хосе Блуента із Сан-Херонімо для надання допомоги потерпілим переселенцям у горах Сьєрра-Невади, знайшла в каньйоні на схід від Канада-дель-Діабло сліди перебування там вищеназваних переселенців, а також свідчення їхніх неймовірних страждань і, зрештою, смерті у снігах. Нещасні залишили після себе письмовий документ, у якому названо прізвища потерпілих і описано історію переходу їхньої групи, яку очолював капітан Конрой. Копія зазначеного документа додається.

В снігу знайдено трупи п'яťох переселенців, але вдалося з'ясувати імена тільки двох із них. Тіла поховано з належною шанною і за релігійним ритуалом.

Наші солдати виявили хоробрість, витримку, патріотизм і високу дисциплінованість, що завжди були притаманні духу мексиканських воїнів. Необхідно також дати високу оцінку гуманним діям дона Артура Пойнзета, відставного лейтенанта армії Сполучених Штатів Америки, який, будучи сам мандрівником у чужому краю, запропонував нашій експедиції безкорисливу допомогу.

Нещасні померли з голоду, хоча один, очевидно, став жертвою...»

Перекладач затнувся, та за мить повів далі з почуттям зверхності до труднощів англійської мови:

«...жертвою отрути проти комах. З глибоким сумом сповіщаю, що серед загиблих знайдено тіло знаменитого природодослідника, збирача опудал птахів доктора Пола Деварджеса, добре відомого у вченому світі».

Секретар зробив паузу, відірвав погляд від паперу і, дивлячись в обличчя Грейс, повільно промовив:

«Як з'ясовано, загиблі були: Деварджес та Грейс Конрой».

— Ні, ні! — вигукнула Грейс, нестямно заломивши руки. — Це помилка! Ви хочете залякати мене, бідну, безпорадну, самотню дівчину! Ви караєте мене, джентльмени, за те, що я обманула вас. Змилюйтеся, джентльмени... О боже!.. Допоможи мені... Філіпе, де ти?

З голосним розпачливим криком вона встала, обхопила голову своїми худенькими ручками, потім звела їх догори і, як підкошена, впала на підлогу.

Команданте схилювався над дівчиною.

— Поклич Мануелу, — квапливо наказав він, піднімаючи на руки непритомну Грейс і нетерплячим жестом, що досі було невластиво йому, відхилив спробу секретаря допомогти.

До кімнати вбігла служниця-індіанка й підсобила *команданте* покласти дівчину на канапку.

— Бідне дитя, — сказав *команданте*, коли Мануела, схилювшись над Грейс, розстібала їй комір. — Бідне дитя, без батька, без матері.

— Бідна жінка, — сказала тихо Мануела, — сама, без чоловіка.

Книга друга
ЧЕРЕЗ П'ЯТЬ РОКІВ

Розділ I

ГНИЛА УЩЕЛИНА

То був період небаченого розквіту Гнилої Ущелини. Либонь сам засновник селища, який у нападі алкогольної депресії охрестив його цією непривабливою назвою, визнав би за собою несправедливість, але він, задовго до того, як Гнила Ущелина почала розквітати, став жертвою надмірної пристрасті до трунків, що переповнювали бари Сан-Франціско. «Цідив би Джім, як бувало, нерозведене віскі, то, може, й розбагатів би на золотій жилі, що пролягала попід його хатиною», — сказав один місцевий дотепник. Але Джім учинив інакше. Намивши золота зі своєї ділянки на тисячу доларів, він чкурнув до Сан-Франціско, де влаштував собі розкішну гульбу; Джім переходив від шампанського до коньяка, від джину до легкого пива, аж поки завершив свій блискучий, але короткий вояж у лікарні.

Хай там як, а Гнила Ущелина не тільки пережила свого хрещеного батька, але й геть спростувала недобре передвістя, закладене вже в самій назві. Селище мало власний готель, безалкогольний ресторан, пошту, кілька салунів; а ще два квартали одноповерхових дерев'яних будиночків на головній вулиці, кілька десятків хатин, що тулилися до гірських схилів, та свіжі пні на нещодавно розчищених ділянках. Незважаючи на молодість, Ущелина мала свою історію, традиції, досвід. Тут можна було побачити перший намет, власноручно поставлений Джімом Уайтом, кульові отвори у віконницях салуна «Качуча», де колись розігралася велика бійка між Бостоном Джо, Гаррі Уорсом і Томсоном із селища Ангел; з горища салуна «Емпоріум», що належав Уотсону, й досі стирчить брус, на якому рік тому повісили одного з видатних громадян Гнилої Ущелини після неофіційного розслідування факту привласнення ним кількох мулів. Неподалік стояв

непоказний сарайчик, знаменитий тим, що в ньому відбулися збори делегатів, які обрали високоповажного Бланка представляти Каліфорнію в законодавчих органах країни.

Йшов дощ. Але не той звичайний собі дощ, що падає з небес, як споконвіку велося в цій гірській місцевості, а сіялась якась непевна, невиразна мжичка, яка щохвилини може перетворитися на імлу чи туман. Було б ризиковано поставити бодай цент на такий дощ. Мряка сочилася не лише згори, а й знизу, і ноги місцевих гультаїв, що зібралися біля квадратної грубки в крамничці Брігса, парували. Чи то через брак витонченого смаку, чи через відсутність грошей, ці нероби уникали азартних ігор та чаркування в салунах. Зараз вони спокійно собі жували печиво з бочки щедрого Брігса і набивали люльки тютюном з його ж таки ящика, скромно вважаючи, що їхня компанія вже самою своєю присутністю компенсує господареві матеріальні збитки.

Вони мовчки курили; зрідка хтось, відкашлявшись, плював на розпечену грубку. Раптом двері із задньої кімнати відчинилися, і на порозі з'явився Габріел Конрой.

— Ну, як він там, Гейбе? — запитав один з відвідувачів.

— Так собі, — відповів Габріел. — Заміниш йому пов'язку, Брігс, поки прийде лікар. Я й сам повернувся б за годину, але хочу провідати Стіва, а до нього буде зо дві милі від моєї хатини.

— Але ж він сказав, що, крім тебе, нікому не дозволить і доторкнутися до нього, — заперечив містер Брігс.

— Я знаю, що він так сказав, — спокійно мовив Габріел. — Нічого, звикне. Так само казав і Стімсон, коли йому було погано, але потім звик. Я і не провідував його, хіба що на похорони прийшов.

Справедливість цих слів визнав навіть Брігс, хоча по його обличчю ковзнув вираз розчарування. Габріел уже рушив до виходу, коли чийсь голос від грубки змусив його зупинитись.

— Послухай-но, Гейбе, ти знаєш ту сім'ю переселенців, що живуть у наметі? У них дитя ще хворіло. Так воно померло вночі.

— Он як, — задумливо мовив Габріел.

— Та жінка просто в розпачі. Чи не зміг би ти зайти, підбадьорити її?

— Неодмінно зайду,— так само задумливо сказав Габрієл.

— Я знав, що тобі захочеться провідати їх, та й мати буде рада, що я попросив тебе завітати до них,— сказав той самий доброзичливець, вмощуючись біля грубки з таким виглядом, ніби пішов на велику жертву, щоб виконати свій моральний обов'язок, і доклав для цього неабияких зусиль.

— Ти завжди турбуєшся про людей, Джонсон! — захоплено вигукнув Брігс.

— Аякже,— відповів Джонсон з належною скромністю.— У нас, у Каліфорнії, кожен дбас не тільки про себе, але й про ближніх. Отак і я. Потурбувався про сім'ю переселенців, поставився до неї зі співчуттям, тепер їй не так сумно буде з Гейбом.

Поки точилася ця розмова, безкорисливий благодійник Гнилої Ущелини зачинив за собою двері й пірнув у дощову ніч. Він так сумлінно виконував усілякі доручення, що тільки близько першої години ночі повернувся до свого непоказного житла, яке тулилося до схилу гори. Ця простенька хатина, сяк-так збита з грубо обтесаних соснових колод, мала такий непривабливий вигляд, що її важко було прийняти за витвір людських рук. Покрівля з кори поросла диким виноградом, в усіх щілинах гніздилися птахи, а на самому гребені даху незворушно гризла свої жолуді білка.

Габрієл обережно вийняв дерев'яний кілок, що заміняв тут дверний засув, і, м'яко ступаючи, ввійшов до хати. Він поворошив у печі присок, дістав жарину і, засвітивши від неї свічку, огледівся довкола. Парусинова завіса ділила приміщення на дві кімнати; у ширмі було прорізане вхід з відкидним клапаном замість дверей. На столі, збитому із соснових дощок, лежав одяг, що, як видно, належав дівчинці років семи-восьми: благоденська сукенка, порвана в кількох місцях, зовсім зношена нижня спідничка з білої фланелі, залатана червоними латками, і панчохи, такі штопані й перештопані, що навряд чи щось від них залишилось. Габрієл окинув цю одягину співчутливим поглядом і став уважно перебирати й обдивлятися кожен річ. Тоді він скинув із себе пальто, чоботи, й став виглядати зовсім по-домашньому. Відтак дістав з полиці скриньку й почав уже шукати голку з ниткою, коли з-за ширми почувся дитячий голос.

— Це ти, Гейбе?

— Я.

— Знаєш, Гейбе, я втомилася і лягла спати.

— Знаю,— сухо відповів Габріел, витягуючи голку з ниткою, що була застромлена в одєжину; хтось, очевидно, вже брався латати цю спідничку; та так і покинув, втративши терпіння.

— Ой, Гейбе, все це таке дрантя!

— Дрантя?! — докірливо перепитав Габріел.— Нічого собі дрантя! Авжеж, воно трохи поношене, але ще нівроку, ніби таке завжди було. Ось оця спідничка, приміром.— Габріел підняв блаґеньку одєжину й подивився на червоні латки з гордістю художника, що милується своєю роботою.— Та вона, Оллі, міцніша за нову.

— Але їй уже п'ять років, Гейбе!

— Ну то й що? — зневажливо відгукнувся Габріел, нетерпляче повернувши голову в бік ширми.— Що з того?

— Я виросла з неї.

— Виросла! — У голосі Габріела знову почувалася зневага.— А хіба я не випустив складку, хіба не вставив довкола талії шматок найкращої мішкковини завширшки з добрих три пальці? Ти мене старцювати пошлеш зі своїм убранням.

Оллі розсміялася за ширмою. Однак похмурий кравець не відгукнувся на її сміх. Тоді з імпровізованих дверей вигулькнула кучерява голівка й з-за ширми вибігла тендітна дівчинка в коротенькій нічній сорочці й почала лащитися до Габріела, намагаючись забратися під саму камізельку.

— Іди геть звідси! — сказав Габріел усе ще з суворими нотками в голосі, хоч зрадливий вираз добродушності вже просвітлив його обличчя.— Іди геть! Тобі смішки! Я працюю, як віл, щоб вирядити тебе в атлас і шовк, а ти ладна викупатися в першій-ліпшій канаві або потанцювати в якомусь чагарнику, тільки-но він трапиться тобі на очі. Ти не шкодуєш одєжі, Оллі! Не минуло й десяти днів, як я, так би мовити, заклепав і полудив твою сукню, а тепер ось полюбуйся на неї!

Габріел обурено помахав сукнею перед самим носом у дівчинки. А Оллі тим часом уперлася голівкою в братові груди й почала крутити нею, ніби намагаючись отак дістатися до його серця.

— Ти на мене не сердися, Гейбе? — питала вона, перебираючись з одного його коліна на друге й усе ще не віднімаючи голови від братових грудей. — Не сердися?

Габрієл нічого їй не відповів і в гордому мовчанні латав блаженську сукенку далі.

— Кого ти бачив у місті? — запитала Олі, не звертаючи уваги на поводження брата.

— Нікого, — коротко кинув Габрієл.

— Неправда! Від тебе пахне мазями і чимось м'ятним, — сказала Олі, рішуче захитавши голівкою. — Ти був у Брігса і в тій новій сім'ї, в Ущелині.

— Був, — підтвердив Габрієл. — Нога в мексиканця вже загоюється, але дитина померла. Нагадай мені завтра, я перегляну мамині речі, може, щось підберу для тієї бідної жінки.

— Гейбе, а ти знаєш, що про тебе каже місіс Маркл? — несподівано запитала Олі, підвівши голівку.

— Не уявляю, — відповів Габрієл, удаючи цілковиту байдужість, але, як завжди, і цього разу його удаваність зазнала поразки.

— Вона каже, тобі треба більше себе шанувати, а не тільки дбати про інших людей. Вона каже, ти губиш себе заради інших. Вона каже, нам потрібна господиня в домі, яка б доглядала мене.

Габрієл припинив роботу, відклав сукню і, поклавши одну руку на кучеряву сестрину голівку, а другою взявши за підборіддя, повернув її пустотливе личко до себе.

— Олі, — серйозно почав він, — коли я виніс тебе з Голодного табору й ніс на плечах багато миль, по снігу, поки ми дісталися долини, коли ми прожили з тобою два тижні в лісі і я валив дерева, добував їжу, де тільки міг, ловив дичину, рибу, — хіба ми не обійшлися тоді без господині? Чи, може, вона краще доглядала б тоді тебе? А коли, нарешті, ми прийшли сюди, у це селище, і я збудував цей дім! То, може, все те краще за мене зробила б якась жінка? Якщо так, то я визнаю, що місіс Маркл має рацію, а я помиляюсь.

Олі спочатку зніяковіла, та за якусь мить оговталась і з чисто жіночою хитрістю знову перейшла у наступ.

— Мені здається, Гейбе, що місіс Маркл кохає тебе.

Габрієл з тривогою глянув на сестричку. На таких речах, які часом змушують нас хвилюватися, жінки, очевидно, інстинктивно розуміються ще з дитинства.

— Іди спати, Оллі,— розгублено сказав Габрієл.

Але дівчинці хотілось залишитися, і вона перемінила тему розмови.

— Ти знаєш, той мексіканець, якого ти лікуєш, зовсім не мексіканець, а чілієць. Так, каже місіс Маркл.

— Може, й так. Для мене це те саме. Я називаю його мексіканцем. В усякому разі він дуже щира людина,— байдуже відповів Габрієл.

— Він знову цікавився тим... тим, що з нами було? — допитувалася Оллі.

— Цікавився. Він хоче знати про все, що сталося з нами в Холодному таборі. Переживає за бідну Грейсі... Раз у раз запитував про неї, а коли довідався, що вона пропала безвісти, засмутився не менше за нас. Я ніколи не зустрічав людини, яка брала б чужу біду так близько до серця. Так наче й він мучився з нами там, у таборі. І про доктора Деварджеса все просив розповісти.

— А про Філіпа? — поцікавилася Оллі.

— Ні,— коротко кинув Габрієл.

— Габрієле,— сказала Оллі, несподівано змінивши тон.— Мені дуже хотілося б, щоб ти не розповідав чужим людям про ті дні.

— Чому? — здивовано запитав Габрієл.

— Тому, що це до добра не доведе. Гейбе, любий,— правила своєї дівчинка, і верхня губка в неї затремтіла,— іноді мені здається, що люди нас у чомусь підозрюють. Той маленький хлопчик з родини переселенців не захотів зі мною гратися, а донька місіс Маркл сказала, що ми там, у снігах, робили щось жахливе. А хлопчик назвав мене канібалкою!

— Як... як він тебе назвав? — перепитав Габрієл.

— Канібалкою! Він сказав, що ми з тобою...

— Замовкни! — суворо перебив її Габрієл, і гнівний рум'янець проступив на його засмаглому обличчі.— Ось хай-но побачу того хлопчиська, так відлупцюю...

— Послухай, Гейбе,— наполягала Оллі.— Ніхто...

— Іди вже спати, Оллі, а то поки задаватимеш свої безглузді запитання, схопиш застуду на цій холодній долівці,— твердо сказав Габрієл.— А в доньки місіс Маркл у голові вітер гуляє. Водить тебе по всіх

канавах, ти переводиш на дрантя там свою найкращу одягу, а я тут сиджу півночі й латаю.

Вислухавши ці докори, Оллі пішла за парусинову завісу, а Габріел знову заходився латати дитячий одяг. Нитка в нього то заплутувалася, то рвалася, і кожен стібок був уявною помстою тому хлопчиськові з переселенців. За ширмою знову пролунав голос Оллі.

— Чуєш, Гейбе! *

— Чого тобі ще? — у розпачі запитав Габріел, припинивши роботу.

— Тобі не здається... що Філіп... з'їв Грейс?

Габріел рвучко підхопився з місця і зник за ширмою. У цю мить двері тихо і прочинилися й до хати увійшов якийсь чоловік. Він окинув швидким поглядом тьмяно освітлену кімнату й застиг на порозі. За ширмою чулися голоси. Чоловік хвильку повагався, тоді легенько кашлянув. Ураз з'явився Габріел і кинув на непроханого гостя гнівний погляд. Але, придивившись до нього уважніше, він аж остовпів. Прибулець ввічливо усміхнувся, тоді, трохи накульгуючи, підійшов до стільця і сів.

— Пробачте мені, але я мушу сісти,— сказав він, зробивши вибачливий жест.— Ви здивовані, правда? П'ять-шість годин тому ви залишили мене в ліжку, дуже хворого. Ви були такі добрі, так турбувалися про мене. Хіба не правда? А тепер? Ви мене бачите тут і можете сказати, що я божевільний. З глузду з'їхав!

Гість підняв праву руку з розчепіреними пальцями і покрутив ними біля скроні, показуючи, що може подумати Габріел про його психічний стан, і знову всміхнувся.

— І все-таки вислухайте мене. Годину тому я одержав дуже важливе повідомлення. Мені треба їхати в Мерісвілл. Сьогодні. Негайно. Розумієте? Я встаю і вдягаюся. Ха-ха! Є ще порох в порохівницях! Мені вже краще. Але я кажу собі: «Вікторе, ти нікуди не поїдеш, поки не потиснеш на прощання руку добрій, чуйній людині, яка доглядала тебе й лікувала. Спершу ти повинен попрощатись з отим благородним рудокопом-здорованем, що поставив тебе на ноги». Bueno! ¹ Я тут!

¹ Тут: ну от! (Ісп.)

Він простягнув свою худу, нервову засмаглу руку, і прискіпливий погляд його чорних очей, що досі блукав по кімнаті, ніби визбируючи найменші деталі цієї оселі, вперше зупинився на самому господареві.

— Але ви ще не зовсім одужали. Вам не можна нікуди їхати. Це згубно!

Прибулець усміхнувся.

— Ви так вважаєте? Так думаєте? Послухайте мене. Там, на дворі, стоїть кінь, я його взяв в одного власника стайні. Скільки миль буде, по-вашому, до найближчого перегону? П'ятнадцять! — Для більшої переконливості він тричі показав по п'ять пальців. — Для мене це дрібниця. Через дві години відходить дилжанс, а діти я буду вже там. Отак!

Навіть тоді, коли гість говорив, жестами відмітаючи всі свої можливі труднощі, його пильний погляд раз по раз зупинявся на оправленій у старомодну рамку фотографію, що стояла на грубі. Він підвівся і, прошкутильгавши з гримасою болю на обличчі через усю кімнату, взяв фотографію.

— Хто це? — запитав він.

— Це Грейсі, — сказав Габріел і його обличчя посвітлішало. — Вона сфотографувалася того дня, коли ми вирушили із Сент-Джо.

— І коли це було?

— Шість років тому. Йї виповнилося тоді чотирнадцять, — сказав Габріел, беручи рамку й ніжно поглажуючи долонею скло. — В усьому Міссурі не було вродливішої дівчини, — додав він гордо й подивився на знімок вологими очима. — Ех, та що тут казати!

Гість швидко промовив кілька слів якоюсь іноземною мовою. Це були, очевидно, компліменти, бо коли Габріел кинув на нього запитливий погляд, гість усміхався і проказав, не зводячи очей з фотографії:

— Красуня! Ангел! Яка врода! — Тоді, багатозначно поглядаючи то на карточку, то на Габріела, додав із серйозним виглядом: — І на кого вона схожа? Ага, зрозуміло! Сестра схожа на брата.

Обличчя в Габріела розцвіло. Хтось інший на його місці, не такий простодушний, одразу розгадав би в тих словах данину чемності, бажання потішити самолюбство господаря. На квадратній, простуватій фізіономії Габріела не було й натяку на той поетичний овал, на ту ніжну й чарівну грацію, що дивилася з фотографії.

— Неоціненна реліквія,— мовив гість.— І це все, що залишилося? Так?

— Все? — ніби перепитав Габріел.

— Більше нічого немає?

— Нічого.

— Хоча б рядок, написаний її рукою, які-небудь особисті папери? Їм би ціни не було. Га?

— Вона нічого не залишила,— простодушно відповів Габріел.— Окрім одягу. Знаєте, коли вона збиралася покинути табір, то перевдяглася в чоловічий костюм. Взяла у Джонні. Й досі не можу второпати, як вони дізналися, хто вона така, коли знайшли бідолашну мертвою.

Гість нічого не відповів, і Габріел повів далі:

— Минув майже місяць, поки мені вдалося повернутися на те місце, де був табір. Сніг доти вже розтанув, і зникли всі сліди. Тоді я довідався,— я вам уже розповідав про це,— що рятувальна експедиція знайшла всіх мертвими, і серед них була Грейс. Як же вона, бідолашна, змогла повернутися назад, у табір, сама-самісінька? Адже чоловік, з яким вона пішла, пропав безслідно. Ось що мене гнітить, бере за серце, містере Рамірес! Як подумаю, що бідна дівчина повернулася назад, у табір, до мене й до Оллі, а нікого не застала, то я просто роблюся сам не свій. Вона померла не від голоду й не від холоду. Ні! Її серце не витримало такого горя! Містере Рамірес, її маленьке серденько... розірвалось!

Гість глянув на нього з цікавістю, але промовчав. Габріел підвів похнюплену голову, витер сльози фланелевою спідничкою Оллі й повів свою розповідь далі.

— Більше року я намагався роздобути повідомлення рятувальної експедиції. Пробивав знайти місцію чи пресідію, з якого вона вирушила, або хоч зустріти когось з учасників експедиції. Але тут почалася золота лихоманка, всі місії і пресідію перейшли до рук американців, і коли я дістався до Сан... Сан...

— Сан-Ізабель,— поспішливо підказав Рамірес.

— Хіба я вже розповідав про це? — запитав простодушний Габріел.— Я щось не пригадую.

Рамірес широко всміхнувся на знак згоди, показавши всі свої зуби, і жестом руки попросив розповідати далі.

— У Сан-Ізабелі я не знайшов нікого, хто міг би мені допомогти. Не залишилося там і паперів. Тоді я дав

оголошення до сан-франціської газети, в якому просив Філіпа Ешлі — це той самий чоловік, з яким Грейс покинула табір,— подати про себе звістку. Але відповіди я не одержав.

Рамірес устав.

— Ви небагаті, друже мій?

— Ні! — відповів Габрієл.

— Але сподіваєтесь розбагатіти? Маєте надію?

— Ну, я сподіваюсь натрапити на жилу, як і всі інші.

— Не тут, то там, мій друже?

— Не тут, то там,— усміхаючись повторив Габрієл.

— Adíós! ¹ — сказав гість і пішов до дверей.

— Adíós! — відповів Габрієл.— Вам треба їхати конче сьогодні? Такі невідкладні справи? Ви впевнені, що вже зовсім одужали?

— Одужав? — проказав Рамірес, загадково усміхнувшись.— Безперечно! Подивіться, скільки в мені сили.— Він розвів руки, випнув груди і так дійшов до дверей.— Ви вилікували мій ревматизм, друже. На добраніч!

Двері за ним зачинились. За хвилину він був уже в сідлі і, незважаючи на темряву й розгужу дорогу, помчав так швидко, що через дві години прискакав у гірниче містечко, де саме міняв коней поштовий диліжанс Уінгдем-Сакраменто. Наступного ранку, коли Олі з Габрієлем ще снідали, містер Віктор Рамірес рішуче вийшов з диліжанса, що зупинився біля дверей готелю «Мерісвілл», і попрямував до порт'є. Коли той кинув на відвідувача запитливий погляд, містер Рамірес простяг свою візитну картку:

— Передайте, будь ласка, місіс Грейс Конрой.

Розділ II

МАДАМ ДЕВАРДЖЕС

Услід за порт'є містер Рамірес піднявся сходами, пройшов уздовж вузького коридору й опинився у великому холі. Тут порт'є попросив його зачекати, а сам зник у глибині вже іншого напівтемного коридору. Гість мав досить часу, щоб досхочу намілуватися

¹ Прощайте! (Ісп.)

свіжовиструганими дерев'яними перегородками та вбогими меблями, що прикрашали інтер'єр готелю; містер Рамірес навіть устиг розгадати таємницю оголошення, яке висіло на видноті: «Джентльменів просимо не спати на сходах!» Нарешті повернувся портъє. Він підійшов до містера Раміреса з виглядом похмурим, підозріливим і жестом показав іти за ним. Вони знову рушили напівтемним коридором і зупинилися аж у самому його кінці, біля дверей. Портъє тихенько постукав. Та хоч який тихий це був стук, усі сусідні двері одночасно прочинилися, немов за помахом чарівної палички, і з кожного номера виткнулася чоловіча голова. Містер Рамірес ураз спохмурнів. Він був надто добре знайомий з тутешніми звичаями і зрозумів, що, прийшовши з візитом до дами, одразу став об'єктом цікавості, темної підозри і заздощів усіх чоловіків у готелі.

Всередині почувалися легкі кроки, й двері відчинилися. Портъє трохи побарився, щоб з'ясувати для себе характер і міру пристойності стосунків між дамою та її гостем, тоді неохоче пішов геть. Двері зачинилися, — містер Рамірес залишився віч-на-віч з мешканкою номера.

Це була невеличка, тендітна білявка. Відчинивши двері, вона всміхнулася й одразу розцвіла вродою. Але тільки-но вона зачинила за собою двері, її осяйна усмішка згасла, і тепер обличчя жінки стало просте, нічим не примітне. Якщо не зважати на покору, що проглядала в її манерах, — чого, до речі, слід найбільше остерігатися в слабкій статі, — і нічим не виправданий благальний погляд очей, то вона навряд чи могла викликати захоплення у чоловіків і ревності в жінок.

Рамірес рвучко простягнув до неї руки, щоб обняти її, але жінка відступила назад і, показавши на стелю й стіни, тихо мовила:

— Тут усе чути.

Смагляве обличчя Раміреса ще дужче потемніло. Обоє довго мовчали. Раптом личко дами засвітилося білозубою усмішкою, очі її засяяли, і тїнь, що, здавалося, досі затьмарювала їхню зустріч, згасла. Показавши на фотель, вона промовила:

— Сідай, Вікторе, і розкажи, чому так швидко повернувся?

Віктор сів, похнюпивши голову. Жінка всім своїм виглядом виказувала слухняність і покору, але мовчала.

Образившись, Рамірес хотів довести їй, що він також уміє мовчати, але його природна імпульсивна вдача взяла гору.

— Послухай! — вибухнув він. — Тобі пора викреслити ім'я Грейс Конрой з реєстраційної книги в готелі і вписати туди власне прізвище.

— Навіщо, Вікторе?

— Вона ще й питає! — вигукнув Віктор, звертаючись до стелі. — О господи! Та через те, що за сто миль звідси живуть брат і сестра Грейс Конрой! Я бачив їх на власні очі.

— То й що з того?

— Що з того?! — повторив Віктор. — Так ось послухай, що я скажу, коли ти не розумієш.

Він присунув своє крісло ближче до неї і перейшов на шепіт.

— Я визначив, нарешті, місце, де проходить та жила. Я шукав її за планом, накресленим на папері, що я... я його знайшов. Це правда! Ага, ти вже зацікавилася! Так ось послухай. Опис місцевості виявився точним. Але я спочатку не знав, де саме проходить та жила і чи ніхто не відкрив її раніше!

Місцевість називається Гнила Ущелина. Чому? Хтозна! Дуже багате гірниче селище, довкола нього — неоціненні родовища. Але про жилу на пагорбі ніхто не знає, на неї ніхто не подавав заявки. Чому? Розумієш, зовні вона мало що обіцяє. Порівняно з іншими, які лежать на поверхні. Але це вона! Та сама жила, що позначена в плані!

Рамірес дістав з кишені конверт, видобув з нього складений папірець (той самий аркуш, що його доктор Деварджес колись передав Грейс Конрой) і, розгорнувши його, став водити пальцем по карті:

— За цим планом я почав шукати ось тут, у верхів'ї Америкен Рівер. Звідси пішов уздовж передгір'я — я тут знаю кожен крок — і минулого тижня дістався Гнилої Ущелини. Бачиш ось тут позначку? Це і є Ущелина!

Рамірес простягнув їй план, і її довгі тонкі пальці стисли папір, як пазурі хижого птаха,

— Щоб розвідати все, як слід, мені треба було за-триматися у Гнилій Ущелині на чотири-п'ять днів. Але ж як це зробити? Я — іноземець, чужа людина, а старателі з підозрою ставляться до чужаків, і вони б мені

не довірилися. Та ось я чую, що в селищі живе якийсь Габрієл Конрой, добра людина, яка дбайливо доглядає хворих. Чудово! Я одразу ж занедужую на тяжку хворобу. Мене хапає ревматизм! Ось тут.— Рамірес поплескав себе по коліну.— Я безпомічний, як мала дитина. Лежу в ліжку, в домі містера Брігса. До мене приходить Габрієл Конрой, сідає біля мене, розмовляє зі мною, усе розповідає про себе. Наступного разу він приводить до мене свою малу сестричку. Потім я йду до них, на пагорб, де стоїть їхня хатина. Я бачу там фотографію його сестри. Усе ніби гаразд. А тепер ти розумієш? Усе пішло шкереберть!

— Чому?

— Чому? Ця жінка ще питає «чому»?! — вигукнув Віктор, знову закотивши очі до стелі.— Ти хочеш знати? Тоді слухай! Дім Габрієла Конроя стоїть якраз на тій ділянці, де проходить жила. Розумієш? Саме на тій ділянці, яку губернатор подарував докторові Деварджесу. Ось вона, дивись! Тепер це Габрієлова власність.

— Габрієлова? А він знає про жилу?

— Ні, не знає. Це просто випадок. «Доля!» — як ти любиш казати.

Вона підійшла до вікна й задивилася, як іде дощ. Обличчя її враз постаріло й зробилося таким змученим, зморшки так поснували його, що гульвіса, котрий якраз прогулювався тротуаром навпроти, сподіваючись перехопити у вікні погляд гарненької англійки, просто не впізнав її. Можливо, саме ця обставина змусила її взяти себе в руки. За мить вона обернулася до Раміреса з чарівною усмішкою і, підійшовши до нього ближче, ніжно запитала:

— Ти хочеш покинути мене?

Віктор відвів очі. Уп'явшись у стіну, він стенов плечима й сказав:

— Така доля!

Вона переплела на грудях свої тонкі пальці і, ставши перед Раміресом так, щоб можна було дивитися йому прямо в очі, сказала:

— У тебе ж добра пам'ять, Вікторе. Чи, може, ти встигнув все забути?

Той мовчав.

— Тоді я нагадаю тобі. Рік тому, я, будучи в Берліні, одержала листа, підписаного містером Пітером Дамфі

із Сан-Франціско. Містер Дамфі повідомляв, що має важливі папери, які стосуються власності мого покійного чоловіка, доктора Пола Деварджеса, і просив дати йому відповідь. Я не відповіла на його лист, а вирішила сама поїхати до Сан-Франціско. Я не звикла довго міркувати й вагатися, як це робив би будь-який розважливий чоловік, опинившись на моєму місці. Я всього-на-всього бідна, беспорядна жінка. І ось я приїхала! Тепер бачу, що цього не слід було робити. Ви — хитрі, сміливі, обережні чоловіки — і з місця не зрушили б, не одержавши письмової відповіді. А я приїхала!

Віктор трохи поморщився, але не сказав нічого.

— У Сан-Франціско я зустрілася з містером Дамфі. Він показав мені кілька документів, що їх, як він пояснив, йому нібито передав доктор Деварджес на зберігання під проценти. Один з цих документів — іспанська дарча грамота на володіння землею, інші засвідчували важливі відкриття, зроблені доктором Деварджесом. За роз'ясненнями Дамфі порадив мені звернутись в місію і пресідіо Сан-Ізабель, звідки свого часу вийшла рятувальна експедиція. Дамфі — комерсант, бізнесмен, його цікавили тільки гроші, і він погодився сприяти мені на пайовій основі: я мала гарантувати йому певні проценти від одержаної суми. Чи, може, я розповідаю щось не так?

Віктор підвів на неї свої чорні очі й ствердно кивнув головою.

— Я приїхала до місії. Там я зустріла тебе — секретаря колишнього *команданте*, єдину там людину, яка пам'ятала ту експедицію. Бувши хранителем архіву, ти мав доступ до документів і показав мені останню копію звіту про експедицію; тоді ти розмовляв зі мною також холодним, діловим тоном, поки я не розказала тобі про себе. Ти одразу перемінився. Ти розповів мені про ту юну дівчину, таємничу Грейс Конрой, ім'я якої значилося в списках загиблих. Ти ще їй сказав, що вважаєш її *самозванкою!* Казав чи ні?

Віктор ствердно кивнув головою.

— Ти розповів мені, в якому розпачі вона була, коли їй прочитали звіт, як вона знепритомніла, як жінки здогадалися, що вона вагітна; як її пожалів *команданте*; розповів про її таємниче зникнення, про те, як ти сам підозрював, що вона народила в місії дитину і як мовчав з цього приводу *команданте!* Хіба не так було, Вікторе?

Він спробував узяти її під руку, але вона, не міняючи свого скрадливо-лагідного тону, спокійно вивільнила руку й повела далі:

— Ти признався мені, як підібрав з підлоги папір, коли їй, непритомній, розпускали шнурівку — той самий папір, який ти зараз тримаєш у руках. Ти розказав мені, як приховав знахідку, привласнив її. Тоді, Вікторе, ти придумав план, за яким ми мали заволодіти власністю доктора Деварджеса; ти запропонував мені взяти ім'я тієї дівчини і таким чином стати двічі самозванкою. Ти не просив у мене процентів від прибутку! Ти не скористався моїми труднощами, щоб нажити собі грошей. Ні! Ти просив тільки одного — мого кохання! Ну, ну! Можливо, я зробила дурницю, я всього-навсього жінка. Надто велика була спокуса, я більше дослухалася до свого серця, ніж дбала про власну вигоду. Я пообіцяла тобі руку й багатство, коли збудеться наш задум. А тепер ти прийшов просити, щоб я звільнила тебе від своєї обіцянки. Ні! Ні! Ти сказав достатньо!

Рамірес злякано схопив її за руку і впав навколішки, палко розкаюючись, але вона різким рухом вивільнилася від нього.

— Ні! Ні! — рішуче заперечила вона. — Іди до її брата, на пошуки якого ти витратив стільки зусиль. Іди до нього і віддай йому папір, який тримаєш у руках! Скажи, що ти вкрав цей папір у його сестри, що ти підозрюєш її у самозванстві і знаєш, що вона — мати незаконнонародженої дитини. А ще скажи, що, віддаючи йому цей папір, ти відбираєш останню надію у покинутої напризволяще жінки, котра приїхала за тисячі миль, щоб одержати хоч що-небудь із власності свого чоловіка, на яку вона має повне право. Розкажи йому про все, і цей добрий і щиросердий чоловік, яким ти його змалював мені, встане і розцілує тебе! Не забудь пояснити йому, що він аж ніяк не зможе скористатися з цього документа, бо коли дитина його сестри жива, право власності, за законом, належить дитині. А насамкінець покажи йому звіт експедиції, в якому обидві його сестри оголошені загиблими, а його власне існування взято під сумнів, і він зрозуміє, яке щастя впало на нього завдяки тобі.

— Пробач мені, — простогнав Віктор із змішаним почуттям сорому й благоговійного захоплення жінкою, що стояла перед ним. — Пробач мені, Жюлі! Я боягуз!

Я раб! Невдячна тварюка! Я зроблю все, що ти скажеш, Жюлі. Все, що скажеш!

Місіс Деварджес була надто прониклива жінка, щоб не відчутти своєї перемоги; а може, вона була надто обережною і зрозуміла, що з цим невірноваженим чоловіком не слід перегинати палицю. «Тс-с!» — сказала вона, коли Рамірес пригорнув її до себе, і вже не перечила йому.

— Послухай, Вікторе! — промовила вона після короткого мовчання. — А чому ти маєш боятися того чоловіка? Чого варті його докази проти мене, коли він незаконно заволодів моєю власністю, землею, яка по праву належить мені? Я не збираюся визнавати його за свого брата. Хто підтвердить, що він справді Габрієл Конрой? Єдина його родичка, що залилася жива, — сестра, — не посміє цього зробити, а коли зробить, ти посвідчиш під присягою, що вона прийшла в місію під іншим прізвиськом. Хто візьме до уваги докази цього брата, який переслідує корисливу мету, коли ти засвідчиш, що Грейс Конрой, котра прийшла в місію, — це я, а Пітер Дамфі підтвердить, що знав мене ще в Холодному таборі?

— Дамфі? — перепитав Рамірес.

— Авжеж, Пітер Дамфі! — повторила мадам Деварджес. — Коли я призналася йому, що не маю юридичних прав на спадщину доктора Деварджеса, оскільки розлучена з ним, і розповіла про твій план, Дамфі запропонував узяти його за свідка, він, мовляв, підтвердить, що я — Грейс Конрой. Ох Вікторе! Я тут не гаюла часу, поки ти вишукував різні перепони!

— Пробач мені! — Він схопив її руки й став палко обціловувати їх. — Я лечу. До побачення.

— Куди? — запитала вона підводячись.

— У Гнилу Ущелину, — відповів він.

— Ні! Спершу сядь і послухай, що я скажу. Ти повинен зараз поїхати до Сан-Франціско й розповісти про все, що розвідав. У Гнилій Ущелині, можливо, нам доведеться найняти адвоката, але спершу треба з'ясувати, наскільки міцні наші позиції. Ти мусиш за будь-яку ціну дізнатися, куди поділася та дівка, Грейс. Ідь до Сан-Франціско, зустрінься з Дамфі і повертайся. Я чекаю на тебе!

— Але ж ти тут сама, беззахисна. Кругом чоловіки... В очах Раміреса зблиснув вогник підозри й ревності.

— Повір мені, для нашого плану чоловіки не такі небезпечні, як жінки! Ти що, не довіряєш мені, Вікторе? — сказала вона, й чарівна усмішка осяяла її обличчя.

Він уже ладен був стати перед нею навколішки, але вона зупинила його, пригрозивши пальчиком і кинувши лукавий погляд на перегородку.

— Усе гаразд. А тепер іди. Хоча, постривай. Цей Габрієл одружений?

— Ні.

— До побачення.

У дверях промайнуло його смагляве, схвильоване обличчя, і він зник.

А за хвилину з сусіднього, 92-го номера, пролунав різкий дзвінок.

Похмурий коридорний постукав у двері й, увійшовши, прибрав шанобливої пози. В нього не було сумнівів щодо мешканця цього номера. Тут оселився містер Джек Гемлін, усім відомий азартний гравець, картяр.

— Якого біса я повинен на тебе чекати? — крикнув з ліжка Джек, гнівно хапаючись за колодку, за допомогою якої скидають чоботи.

Коридорний пробурмотів щось на своє виправдання.

— Принеси гарячої води!

Той кинувся виконувати команду, але Джек зупинив його крутим слівцем.

— То не міг тебе дочекатися, а тепер хочеш ушитися. Що за чоловік щойно був у сусідньому номері?

— Не знаю, сер.

— Довідайся і скажи мені.

Він кинув коридорному золоту монету, підбив подушку й повернувся до стіни. Коридорний усе ще переступав з ноги на ногу, і Джек різко підвів голову.

— Ти й досі стовбичиш тут? Якого біса?..

— Прошу пробачення, сер, вам що-небудь відомо про ту даму?

— Ні, — сказав Джек, спершись на лікоть, — нічого не відомо, але коли я ще хоч раз побачу тебе під її дверима, як це було п'ять хвилин тому, то... — Тут містер Гемлін, стишивши голос, люб'язно пояснив, що повідриває йому деякі життєво необхідні частини тіла. — Геть звідси!

Після того як двері за коридорним зачинилися, містер Гемлін цілу годину мовчки пролежав у ліжку. Потім устав і спроквола почав одягатися, наспівуючи, за своєю незмінною звичкою, солодким тенором, яким славився в усій окрузі. Наспівавшись досхочу й одягнувшись, він перекинув невеличкий пістолет з рукояткою зі слонової кістки у кишеню жилета, де лежала любовна записочка (у ній ішлося про розбите серце), натяг на свою гарну голову капелюха, заломив його набакир трохи більше, ніж звичайно, і вийшов. Перед тим, як повернути ключ, він щосили грюкнув дверима, і від струсу тоненьких перегородок прочинилися двері номера, де жила його чарівна сусідка. Містер Гемлін машинально підвів голову й побачив, що дама стоїть біля шифоньєрки й притискає до очей хустинку. Містер Гемлін одразу перестав співати й поважно рушив сходами вниз. Там він зустрів коридорного, який шанобливо торкнувся капелюха.

— Він нетутешній, сер.

— Хто нетутешній? — холодно запитав містер Гемлін.

— Той чоловік.

— Який чоловік?

— Той, про якого ви питали.

Містер Гемлін спроквола дістав сигару, припалив її, після двох затяжок пильно подивився коридорному в очі й сказав:

— Я тебе ні про кого не питаю.

— Я думав, сер...

— Ніколи не напивайся зранку, Майкле, — сказав містер Гемлін, не відриваючи від коридорного прискіпливого погляду своїх чорних очей. — Натщесерце пити шкідливо. Послухайся моєї поради, почекай з цим до обіду

Розділ III

МІСІС МАРКА

Натяки Олі та її послання на критичні висловлювання місіс Марка цілу ніч тривожили сон Габрієла, і коли він устав рано-вранці й підійшов до столу, на якому лежав полагоджений ним учора дитячий одяг;

в його душу закрався сумнів: а чи зможе він доглядати як слід за Оллі?

— Може, й справді я незугарний поставити на ноги дитину, — бурмотів він собі під ніс, складаючи одну по одній речі дівчинки біля ліжка, де вона спала. — Одежина ще нівроку, нічого не скажеш, та й матерія добряча, хоч, звичайно, зносилася вже та й з моди, як то кажуть, вийшла. Ти, бідолашна, і не здогадуєшся про це, — сказав він, звертаючись до кучериків і розрум'янених уві сні щічок Оллі, — але, мабуть, ті малі шибеники дражнять тебе. Люди так і сунуть сюди. Аж три нові родини прибуло за останніх півроку, просто... просто..., — розмірковував далі уголос Габріел, не наважуючись сказати слова: «просто напасть якась!» — А тут ще місіс Маркл! — Габріел навіть почервонів, хоч був сам у хаті. — Подумати тільки, дівчинці ще й дев'яти років немає, а вона он що торочить про ту вдову!! Це вже усі межі переходить! А я й думати про таке не смів. І все задля Оллі. Не хотів, щоб якась жінка почала в моєму домі верховодити.

Потім, коли вони сіли за свій скромний сніданок, Габріелю впали в око деякі дивацтва в туалеті та манерах Оллі, яких він раніше не помічав.

— Як правило, Оллі, — почав він обережно, — у пристойному товаристві маленькі дівчатка не сидять на стільці верхи і не підтягують кожні п'ять хвилин халявки своїх чобіт.

— Як правило, Гейбе, маленькі дівчатка не носять чобіт, — сказала Оллі, нахилившись над сковорідкою і вибираючи підливу шматком хліба.

Вдало обійшовши запитання, чи неодмінно дівчаткам носити гумові чоботи, Габріел змінив тему розмови.

— Оце думаю, а чи не провідати мені місіс Маркл по дорозі до Гнилої Ущелини? — сказав він з удаваною байдужістю, спостерігаючи за виразом обличчя сестрички, а точніше за тією його частиною, що виднілася з-за великого крайця хліба.

— Візьмеш мене з собою, Гейбе?

— Ні, — сказав Габріел. — Тобі доведеться лишитися вдома і прибрати хату. І не надумай іти до лісу, поки не закінчиш роботу! Крім того, — додав він поважно, — у мене буде ділова розмова з місіс Маркл.

— Ой Гейбе! — вигукнула Оллі, і на її обличчі засяяла хитрюща поємішка.

— Хотів би я знати, Оллі, чого ти так радієш? — запитав Габрієл суворо, з почуттям власної гідності.

— І тобі не соромно, Гейбе?

Габрієл не вважав за потрібне відповідати на таке зухвальство. Він підвівся, зібрав свій інструмент і надягнув капелюха. Підійшовши до дверей, він несподівано повернувся і підступив до сестри.

— Оллі, — сказав він, взявши її долонями за обидві щічки, як завжди робив, прощаючись з нею, — якщо зі мною щось станеться, я хочу, щоб ти знала, моя люба: я завжди старався, аби тобі було добре. Тільки, щоб тобі було добре, Оллі!

Оллі одразу подумала про річку.

— Не підходь близько до глибокого місця, Гейбе! — застерегла вона, і її коротка верхня губка затремтіла.

— Місце таки глибоке! — сказав Габрієл, але, побачивши злякане личко Оллі, поспішно додав: — Тільки ти не хвилюйся, зі мною нічого не станеться. Я повернуся живий-здоровий. До побачення!

Він ніжно поцілував її. Оллі погладила його рудувату чуприну, вправно розчесала бороду і пов'язала на шиї хустину.

— Одягни іншу сорочку, Гейбе. Ця вже несвіжа, а ти в ній збираєшся йти до місіс Маркл! Зачекай-но, я принесу тобі солом'яного капелюха. Одну хвилю!

Вона побігла за ширму, але коли повернулася, Габрієла вже не було.

Уночі пройшов дощ. Земля дихала свіжістю, немов після вранішньої роси, а вгорі милувала око дивовижна краса хмар на тлі небесної блакиті — рідкісна краса, яку побачиш у Каліфорнії тільки в пору дощів. Габрієл, котрий досі не був чутливий до змін погоди, раптом відчув усю чарівність ранку і з цієї причини, як мені здається, став чутливіший і до принад життя взагалі. Так воно і буває, — від замилювання деревом, квіткою чи сонячним променем до небезпечної сентиментальності у ставленні до прекрасної статі — один крок і, до того ж, крок легковажний. Мабуть, за цією простою логікою, зачарований красою природи Габрієл, підійшовши до котеджу місіс Маркл, раптом перевів свій погляд на кухонне вікно, у якому віднілося жваве, рум'яне обличчя господарки, — місцевої красуні, що саме мила посуда.

І тут місіс Маркл у своїй поведінці припустилася тієї жіночої непослідовності, яка хоч, загалом, і вабить чоловіків, але на окремі, виняткові чоловічі вдачі впливає навпаки, негативно. Слід сказати, що Габрієл під час зустрічей з місіс Маркл почував себе в'єсмільно, був сором'язливий; вона ж завжди поводитися з ним невимушено, привітно й щиросердо. А сьогодні, побачивши, що Габрієл іде до неї з веселим, радісним обличчям, несподівано вирішила зустріти його в штики. Щоб застеретти від таких вчинків решту представниць прекрасної статі, я спробую навести її монолог дослівно.

— Якщо ви прийшли, щоб побачити мене, Габрієл Конрой, — почала місіс Маркл, витираючи мильну піну зі своїх засмаглих, але досить-таки гарних рук, — то вам доведеться підійти сюди, до раковини, бо я не можу кинути мити посуд. Джо Маркл завжди казав мені: «Сью, коли ти заклопотана роботою, то працуй і більше ні про що не думай». Сол! Принеси-но табуретку для Габрієла, він у нас не частий гість, щоб стояти, хай сяде. Ми з тобою роботящі жінки, Сол, ми не маємо часу хворіти, а містер Конрой тільки до хворих і ходить.

Хоч як був вражений Габрієл глузливим тоном місіс Маркл, він водночас відчув у душі полегкість. «Олі помилилася, — сказав він собі, — ця жінка тільки й думає про те, як би помити посуд та догодити своїм постояльцям. Коли вона й надалі поводитиме себе так, викине з голови свої залицяння і турбуватиметься тільки про домашнє господарство та про свій пансіонат, то чому б тоді не одружитися з нею? Але якби знаття! Жінки такі ненадійні! Принаймні, Олі помилилась».

На щастя, місіс Маркл не здогадувалася про те, як еретичні думки снували в голові мовчазного Габрієла, і далі спритно мила тарілки, виголошуючи водночас свій монолог і поперемінно обдаючи гостя то мильною піною, то хвилиєю красномовства, що хлюпало через край.

— Коли я кажу «роботящі жінки», Сол, — вела своє місіс Маркл, усе ще звертаючись до своєї кошавої служниці, що стояла спиною до господині, витирала посуд і хихотіла, зиркаючи на Габрієла, — коли я кажу «роботящі жінки», Сол, я не забуваю, звичайно, про те,

що є на світі чоловіки, які працюють трохи більше за нас з тобою і на таких, як ми, поглядають спогорда.

Тут місіс Маркл розбила тарілку, хвилюку помовчала, зітхнула, обернулася, уся залита рум'янцем, і, зблизнувши чорними очима, оголосила, що сьогодні вона «вся жмуток нервів» і далі працювати не може.

Запала тиша, всі почували себе ніяково. На Габрієлову щастя в цю мить кощава Сол, що й досі стояла спиною до своєї господині, підхопила перервану нитку розмови, але на Габрієла вона геть не зважала і зверталася, наче до стіни.

— Як же вам не бути жмутком нервів, Сьюзен, коли ви спину не розгинаєте, щоб тримати сорок постояльців, не враховуючи проїжджих, і не маєте ніякісінької допомоги? Та хто ж вам дасть відпочити? Хіба що ревматизм розіб'є так, що й рукою не поворухнете, чи вмере хтось із рідних, отоді, може, ваші друзі полишать свої справи і прийдуть вас провідати. Та тільки від того кашлю, що мучить маленьку Марті ось уже п'ять тижнів, інша мати давно вхопила б нервову хворобу.

З почуттям власної провини Габрієл у цю мить пригадав, що, коли йшов сюди, зустрів маленьку Марті, яка хлюпалася в калюжі неподалік від будинку. Він ще подивився на неї з цікавістю і подумав: а чи не готує доля його у вітчима для цієї дівчинки? Тепер, коли стала очевидно вся безглуздість такого родичання на майбутнє, Габрієл відчув себе самозванцем і дуже зніяковів. Його зніяковіння вилилося у звичайній для нього манері: він дістав з кишені гребінець і заходився розчісувати свою рудувату чуприну, розгублено усміхаючись. Вдова, яка вже не раз спостерігала цю процедуру, витлумачила її по-своєму і сприйняла як свою перемогу. Вона подобрішала. В якийсь таємничий спосіб жіноча співчутливість місіс Маркл передалася її служниці.

— Ви сьогодні, Сьюзен, ніби не в своїй тарілці. Послухайте, що я скажу: покиньте ви цю кляту роботу, заспокойтесь, посидьте у вітальні з Габрієлом, побалакайте з ним, якщо тільки він не прийшов сюди, аби одержати кілька порад, як вести домашнє господарство. Особисто я ніколи не можу працювати, коли поряд стовбичить якийсь чоловік. Пробачте, але посуд я домию сама вже якось; не дарма кажуть, де з двох компанія, там третій зайвий. Дайте-но мені свій фартух.

За тією роботою, Сью, вам ніколи й причепуритися. Он і волосся вибилось.

Визнавши так до певної міри присутність Габрієла, кощава Сол взялася поправляти своїй хазяйці зачіску. Але місіс Маркл грайливо ухилилася, заявивши, що їй ніколи думати про такі дрібниці.

— А що в ній? Грива, та й годі, — додала вона з суворою самокритичністю. — Відійди, чуєш, Сол, облиш мене! От бачиш, казала я тобі, що так і буде. Ти таки домоглася свого.

Підступна Сол і справді домоглася свого. З допомогою хитрощів, добре відомих усім жінкам, вона ніби ненароком розпустила своїй хазяйці чорне густе волосся, і воно впало на її округлі плечі. Місіс Маркл розсміялася й спробувала сховатися у вітальні, але Сол, мов справжній художник, притримала її, щоб поетична картина справила якнайповніше враження на Габрієла, який у цю мить нічогосінько не підозрював.

— Грива! Придумайте таке! — сказала Сол. — Звичайно, скільки людей, стільки й думок, і хвалити себе негоже, але навіть такий чоловік як адвокат Максвелл, котрий тільки-но вчора сидів за оцим столом, милувався вами, Сью, коли ви, задумавшись, несли йому суп, і пасмо волосся спустилося мало не в тарілку. «Сол, — сказав мені адвокат Максвелл, — немало світських дам у Фріско віддали б усе багатство, аби тільки мати таке волосся, як у Сьюзен Маркл...»

У цьому місці Сол перервала свою розповідь, бо місіс Маркл, засоромившись, утекла до вітальні.

— Ви не знаєте, Габрієле, до чого гнув адвокат Максвелл? — запитала Сол, знову беручись до роботи.

— Ні, — відповів простодушний Габрієл, щасливо обминаючи підводні рифи, що ховалися у цьому запитанні, так само, як він уникнув небезпечних чар, що таїлися в розпущеному волоссі місіс Маркл.

— Тоді я вам скажу. Вчашати почав сюди адвокат Максвелл як ніколи. Нещодавно за один тільки день п'ять разів забігав перекусити. Скажу вам, коли оце ви йшли до нас, я чогось подумала, що то знову він. Але навряд, щоб Сью помічала його, не до вподоби їй хирляві чоловіки, — торохтіла Сол, поглядаючи на могутні плечі Габрієла та його налиті силою довгі руки. — А як, по-вашому, виглядає зараз Сью, — я вас просто як друга питаю, — як вона вам з лиця?

Габрієл поспішив запевнити, що місис Маркл на вигляд цілком здорова, але його кощава співрозмовниця лише зітхнула й похитала головою.

— Вам тільки так то здалося, Габрієле! Ніхто не знає, як вона бідна переживає! Душа в неї не на місці всі ці дні, а коли в неї душа не на місці, вона б'є посуд. Бачили, як вона щойно тарілку розстрожила? Знаєте, може, й не слід вам цього казати, але ви друг і я вам довіряю, хоч Сью просто вбила б мене, коли б почула, така вона горда, як і я оце, — та й, може, і розповідати тут нема про що, але скажу: тільки-но почую, що розбилась тарілка, точно знаю — прийшов Габрієл. Останній раз ви були тут, дай боже пам'яті, позаминулого тижня — і що ви думаєте? Того ж таки дня на вечерю на всіх постояльців не вистачило чашок!

— Може, це від застуди? — перелякано запитав Габрієл, підводячись зі стільця. Він відчув, що підтверджуються його найгірші побоювання. — У мене ще трохи зосталося індійського бальзаму, то я побіжу й принесу. Або передам ким-небудь.

У нього зараз було тільки одне бажання — дременути звідси чимскоріш. Він таки ганебно кинувся б навтікача, але Сол перепинила йому шлях з виразом таємничого страху на обличчі.

— Якщо Сью вийде сюди і побачить, що вас немає, то при її кепському стані — нервовому стані, якщо хочете — я не ручаюсь за життя бідолашної, з нею може статися все, що завгодно. Коли вона не застане вас, то після всього того, що було між вами колись і що сталося сьогодні, вона може накласти на себе руки.

— А що між нами сталося сьогодні? — запитав Габрієл, відчуваючи в душі неясну тривогу.

— Це не моє діло, — гордовито сказала Сол, — перемивати кісточки іншим людям, судити, що означає той вчинок, а що означає той, чому одні люди запрошують в гості інших людей і чому потім одні б'ють посуд, а інші причісують гребінцем чуприну... — Габрієл здригнувся після цих слів, — і мовчать, ніби в рот води набрали. І коли жінка збентежена, розгублена, а чоловік ладен бігти, як божевільний, на край світу їй за ліками, то хіба мені вирішувати, — означає це щось чи нічого не означає? Моє діло — тримати язика за зубами. Мені не раз казала Сью: «Якщо є на світі жінка, яка вміє тримати язик за зубами, то це ти, Сол». А ось

і ви, пані! Отже, пора мені припинити теревені, бо леді і джентльмени розважатимуться.

Навряд чи треба пояснювати, що останні слова цієї промови були звернені до вдови, — вона щойно з'явилася у дверях вітальні в новенькій ситцевій сукні, що доладно облягала її тілисту постать, — і що Сол своєю пишномовністю хотіла підкреслити значущість подій, які мали розгорнутися далі.

— Сподіваюсь, я не перебила вашої розмови, — лукаво поцікавилася вдова, зупинившись на порозі в удаваній нерішучості. — Коли ви ще не встигли обговорити свої секрети, то я зачекаю.

— Не думаю, що Габріел скаже ще щось таке, чого вам не слід чути, місіс Маркл, — відповіла Сол, даючи зрозуміти, нібито Габріел щойно довірив їй важливу таємницю, якої вона не може відкрити, шануючи делікатність Габріела. — Та й хто я така, щоб мені довіряли свої сердечні діла?

Важко сказати, що більше стривожило Габріела — грайливе лукавство місіс Маркл чи скорботний тон Сол, але він підвівся зі стільця. Габріел неодмінно втік би, навіть якби з місіс Маркл стався істеричний напад або Сол спробувала силоміць переіпинити йому шлях. Проте жахлива підозра, що його вже безповоротно втягли в свою компанію, невиразна надія, що, пояснивши їм усе, він вирветься звідси, чи може, просто принадливі чари небезпеки паралізували його рішучість і штовхнули просто до вітальні місіс Маркл. Господиня запропонувала йому сісти, й він безпорадно опустився у крісло. У цей час у сусідній кімнаті Сол оглушливо забряжчала посудом і різким голосом заспівала; було ясно: все це вона робить зумисне для того, аби запевнити сором'язливу пару, що ніхто не підслуховує її ніжнього воркування; Габріел почервонів по самі вуха.

Того вечора Габріел повернувся з роботи мовчазніший, ніж звичайно. На запитання Оллі відповідав коротко й неохоче. Але він не мав звички надовго замикатися в собі, навіть коли був дуже засмучений, і Оллі вирішила терпляче зачекати слушної хвилини. Коли вони закінчили свою скромну вечерю, — на відміну від сніданку Габріел не переривав її критичними зауваженнями, — Оллі підсунула маленький ящикок, на якому завжди любила сидіти, ближче до брата і, зручно

вмостившись, поклала голову йому на груди. Габріел розкурив люльку від єдиної в хаті свічки, зробив зо дві затяжки, вийняв з рота люльку й сказав лагідно:

— Оллі, з усього цього діла не буде!

— З чого діла не буде, Гейбе? — запитала хитра Оллі, чудово розуміючи, про що йдеться, і задумливо усміхаючись.

— Та з того заміру.

— З якого заміру, Гейбе?

— З одруження з місіс Маркл! — сказав Габріел діловим тоном, намагаючись напустити на себе байдужого вигляду.

— Чому? — запитала Оллі.

— Вона не хоче виходити за мене.

— Що?! — вигукнула Оллі, рвучко повернувши обличчя до брата.

Габріел не наважився глянути сестричці в очі. Він втупився у вогонь і промовив повільно й твердо:

— Не хо-че ні-за-що!

— Чванькувата стара шкапа! — спересердя кинула Оллі. — Хотілося б мені знати, чому вона носом крутить. Та в усьому світі не знайдеш такого, як ти, Гейбе! Яке нахабство!

Габріел помахав у повітрі люлькою, виражаючи цим покірливість долі, але зробив це з таким бадьорим виглядом, що Оллі, запідозривши щось недобре, запитала:

— А що вона сказала?

— Вона сказала, — спроквола відповів Габріел, — що її серце належить іншому. Здається, вона навіть у поезію вдарилася і відповіла так:

«Не ти володар мого серця,
Належить іншому воно».

Отак і сказала. Може, я не запам'ятав слово в слово, але ж ти знаєш, Оллі, у такі хвилини всі жінки люблять говорити віршами. Хай там як, вона покохала когось іншого.

— Кого? — запитала Оллі напрямки.

— Вона не сказала, — відповів Габріел, трохи розгубившись від несподіваного запитання. — А розпитувати було незручно.

— Ну, а далі?

Габрієл опустив очі й зніяковіло засовався на стільці.

— Що далі? — перепитав він сестру.

— Що ти їй сказав? — допитувалася Оллі.

— Тоді, коли вона відмовила мені?

— Ні, ще до того. Як ти повівся на самому початку?

Оллі зручно вместилася на ящикку, підперла руками підборіддя й пильно задивилася братові в очі.

— Ну, як звичайно, — сказав Габрієл, непевно пома- хавши люлькою, що мало означати його неабиякий досвід у залицяннях.

— А все-таки. Розкажи мені все до ладу.

— Ну, якщо ти так хочеш — розкажу, — промовив Габрієл, спрямовуючи свій погляд у стелю. — Розу- мієш, Оллі, жінки загалом дуже сором'язливі, і щоб підступитися до них, треба діяти сміливо й рішу- че. А тому я тільки-но увійшов до хати, одразу поплескав по підборіддю Сол, — ну, ти розумієш, як це робиться, — тоді підійшов до вдови, обняв її за стан і поцілував двічі чи тричі, ну, ти розумієш, щоб показати, який я люб'язний і компанійський чоловік.

— Подумати тільки! І після всього цього вона не захотіла виходити за тебе заміж!

— Нізачо в світі! — охоче підтвердив Габрієл.

— Стара відьма! — вигукнула Оллі. — Ось нехай прийде сюди ота її Марті, я їй покажу! — кипіла вона, потрясаючи кулачком. — А ми ще віддали їй сьогодні найкраще цуценя! Подумати тільки!

— Ні, Оллі, нічого поганого не роби, — спохопився Габрієл. — Ти не повинна казати про це нікому. Це — таємниця, Оллі, — наша з тобою таємниця, вона повин- на залишитись між нами. А крім того, це просто дріб- ниця, не варта аніякісінької уваги, — заспокоював він дівчинку. — Господи! Та поки чоловік знайде собі підходящу пару, часом з десять разів піймає облизня. Така наша доля. Я знав одного чоловіка, — відчайдушно брехав Габрієл, — так йому наречені відмовляли п'ятде- сят разів підряд, а був він набагато вродливіший за мене і, до того ж, міг помахати тисячею доларів перед носом у будь-якої жінки. Та що там казати, Оллі! Деяким чоловікам навіть подобається, коли їм відмов- ляють, у цьому є свій азарт, — це так, ніби шукаєш золото в новому місці.

— А все-таки, що ти їй сказав? — запитала Оллі,

повертаючись до основної теми ще з більшою цікавістю та пропускаючи повз вуха запевнення Габрієла, нібито чоловікам подобається, коли їм жінки відмовляють у коханні.

— Я одразу перейшов до діла. «Сьюзен Маркл,— сказав я,— ми з Оллі живемо на горі, ви з Марті — у лощині, але ні високі гори, ні глибокі лощини не зможуть розділити двох закоханих сердець. То чому б нам не мати один спільний дім і одну сім'ю? Скажіть тільки своє слово — і ми будемо разом». Тут я трохи підсипав віршиків і помахав ось цим.— Габрієл показав золоту обручку, надіту на його могутній мізинець.— А тоді цмокнув її ще разочок і поплескав по підборіддю Сол. Оце й усе.

— І вона відмовила тобі, Гейбе,— проказала задумливо Оллі.— Та кому вона потрібна після цього? Тільки не мені!

— Приємно чути таке від тебе, Оллі,— сказав Габрієл.— Але ти не повинна прохопитися про це жодним словом перед місіс Маркл. Вона казала, нібито збирається будуватися тут, на горі, і хоче купити мою стару ділянку, яку я розробляв минулого літа,— аби бути ближче до нас і доглядати за тобою. Отже, Оллі,— мовив Габрієл певчальним тоном,— якщо вона прийде сюди й почне увиватися біля мене, не втручайся, то все — жіночі примхи.

— Я не хочу її бачити! — заявила Оллі.

Габрієл подивився на Оллі з почуттям задоволення й вини водночас і пригорнув її до себе.

— Тепер, Оллі, коли все вже позаду,— сказав він,— у нас справи підуть на краще. Житимемо удвох в мирі та злагоді. Я оце вчора перекинувся словом з декотрими із своїх друзів, щоб виписати для тебе вчительку з Мерісвілла; і місіс Маркл підтримує цю думку. Ти ходитимеш до школи. А наступного тижня поїду до Мерісвілла й куплю тобі кілька найкращих суконь. Отоді заживемо, Оллі! А одного чудового дня — ти навіть не зоглядишся, таке приходить несподівано — я знайду золоту жилу і ми розбагатіємо! Тут є жила на цій ділянці, Оллі, я вірю в це. І тоді ми з тобою подамося до Сан-Франціско, купимо там великий-превеликий будинок, запросимо в дісті багато маленьких дівчаток, найкращих, які тільки є у Сан-Франціско, і ти гратимешся з ними. В тебе там будуть учителі, тебе виховуватимуть

гувернантки. Отоді, може, я ще разочок посватаюся до місіс Маркл.

— Нізачо! — із серцем сказала Оллі.

— Ні, то й ні! — сказав лукавий Габрієл, і очі його зблиснули веселими іскорками, хоча в глибині душі заворушилися докори сумління. — А тепер маленьким дівчаткам пора спати.

Після цього Оллі взяла єдину їхню свічку й пішла за ширму, залишивши брата докурювати люльку при світлі згасаючого вогню. Але дівчинка не могла заснути й коли через півгодини визирнула з-за ширми, то побачила, що її брат і досі сидить біля вогню з погаслою люлькою, схиливши голову на руки. Вона тихенько підкралася й обняла його; Габрієл аж здригнувся від несподіванки, й Оллі щось капнуло на руку — ніби крапля води.

— Сумуєш за тією жінкою, Гейбе?

— Ні! — засміявся Габрієл.

Оллі подивилася на свою руку. Габрієл почав розглядати стелю.

— Здається, дах протікає. Треба завтра залатати. Ну, йди спати, Оллі, а то застудишся.

Розділ IV

ХИТРОГО ГАБРІЄЛА ВИКРИТО

Незважаючи на позірну безтурботність і деяку полегкість на душі, після свого візиту до місіс Маркл Габрієл залишився невдоволений. Хай би там що між ними сталося, — а читач про це не відає і змушений судити тільки з розмови Габрієла й Оллі, — в усякому разі, знаючи вдачу нашого героя, навряд чи можна повірити, що все вирішилося остаточно і так, як він розповідав. День чи два після цього Габрієл ще ображався, коли Оллі натякала на його стосунки з місіс Маркл, але на третій день у барі «Евріка» він сам завів з одним гірником розмову, яка, судячи з усього, певним чином стовувалася його сердечних справ.

— Чув я, — обережно почав Габрієл, — ніби в газетах багато пишуть останнім часом про суди над тими, хто начебто порушив обіцянку одружитися. Як на мене,

то нічого поганого немає в тому, що хлопець трохи позалицяється до дівчини. Як ти гадаєш?

Його співрозмовець, котрий — якщо вірити чуткам — утік від дружини, знайшовши собі притулок у Гнилій Ущелині, вилаявся і заявив, що всі жінки — несосвітненні дурепа й довіряти їм аж ніяк не можна.

— Але ж повинен бути справедливий закон на такий випадок, — гнув своє Габріел. — От, приміром, як би ти вирішив, коли б був присяжним і слухав справу, про яку я тобі зараз розкажу? Це трапилось з одним моїм приятелем у Фріско, — ніби між іншим докинув Габріел, — ти його не знаєш. Була в нього жінка, ну, вдова, скажімо, яка два чи три роки увивалася біля нього, але він їй і не натякав про одруження. Якось він пішов до неї в гості, ну просто так, щоб час провести, погостити...

— Кепські справи! — перебив його цинічний співрозмовець.

— Авжеж, — задумливо сказав Габріел. — Може, й кепські, коли дивитись збоку, але ж він, скажу тобі, нічого такого не мав на думці.

— Ну, а далі що? — запитав порадник.

— А нічого, — сказав Габріел. — Оце й усе.

— Усе?! — вигукнув обурено співрозмовець.

— Так, усе. А тепер та жінка збирається подати на нього позов, щоб він із нею одружився.

— Моя думка така, — різко сказав порадник, — я вважаю, що той твій приятель — просто йолоп, до того ж, несосвітнений брехун. Так йому й треба, коли він такий пень.

Цей висновок так приголомшив Габріела, що він устав і, як причумлений, поплентався додому. Однак сумніви й далі мучили його, і якось у компанії курців, що зібралася у крамничці Брігса, Габріел знову прихитрився перевести розмову на тему залицяння й шлюбу.

— Існують різні способи, щоб завоювати серце жінки, — впевнено заявив Джонсон, схематично змалювавши перед цим власний метод, з допомогою якого він полонив свою колишню «даму серця», — як існують на світі зовсім різні за своїми вдачами чоловіки й різні жінки. Що підходить одним, те не підходить іншим. Але є одія ключик, який відкріє серце будь-якої жінки. Прикинься байдужим, не показуй, що вона тобі подобається! Можеш, звичайно, десь там трохи потур-

буватися про неї,— ну, так, скажімо, як Габріел турбується про хворих,— але про свої симпатії — анічирк! І доти гни своєї, аж поки вона збагне, що їй нічого іншого не залишається, як самій почати упадати біля тебе. Що сталося, Гейбе, ти вже зібрався йти?

Габріел, який вочевидь збентежений уже був підвівся, пробурмотів щось схоже на те, що «час вже додому», але знову сів, утупившись у Джонсона, як заворожений.

— Це надійний спосіб розчулити серце будь-якої жінки,— вів далі Джонсон,— і з чоловіками, котрі вдаються до нього, треба бути насторожі. До таких слід було б застосовувати закон! Хіба не зрозуміло, що це спекуляція найсвятішими почуттями! Викривати треба таких молодців, хоч би де їх побачив!

— Ну, а коли чоловік нічого поганого не думає, якщо в нього просто така вдача,— несміливо озвався Габріел, обводячи поглядом присутніх.— Може, він і до жінок не дуже охочий і одружуватися не має ніякого наміру. Просто у нього вдача така.

— Чорта з два вдача! — кинув зневажливо Джонсон.— Хитрує бісова душа!

Габріел поволі підвівся й рушив до дверей. На всі умовляння залишитися він тільки щось сказав про погану погоду — навмисне зневажливо, аби показати, що така суперечка його аніскільки не цікавить — і, пригнічений розмовою, зник за завісою дощу, що лив уже цілий день і перетворив довгу й вузьку вулицю Гнилої Ущелини на бурхливий жовтий потік.

— Здається, Гейб сьогодні не в своїй тарілці,— сказав Джонсон.— Вранці я чув, що його розшукує адвокат Максвелл. Боюся, що в нього кепські справи! Гейб — непоганий хлопець. Зірок він, правда, з неба не хапає, зате як упадає біля хворих! А для такого селища, як наше, то велике діло. Будемо сподіватися, що все це не зашкодить його милосердю.

— А може, тут жінка замішана? — висловив здогад Брігс.— Схоже, що він розхвилювався, коли ти заговорив про жінок. Кажуть люди,— вів далі Брігс, стиснувши голос і озирнувшись довкола,— що та Оллі, яку він видає за свою сестру,— насправді його донька. Жоден чоловік, скажу вам, не буде так няньчитися з сестрою, забувши про жінок, випивку, карти і друзів!

Щось я не зустрічав таких братів. На це підеш тільки заради рідної дитини.

— І вся ота історія з Голодним табором якась дуже дивна, — втрутився в розмову інший завсідник крамнички. — Я, в усякому разі, мало в це вірю.

— Ну, то його особиста справа, — підсумував Джонсон. — Мене вона не обходить. Бувало, і я допомагав йому, давав поради, як лікувати хворих, як за ними доглядати, і він завжди слухав мене. Але я не стану докоряти йому цим, навіть коли він ускочив у халепу.

— Скажу вам, — додав Брігс, — що коли я і дозволив йому приходити сюди й лікувати тут хворого мексиканця, то це зовсім не означає, нібито я взяв на себе відповідальність за його порядність.

Тут якраз до крамнички зайшов покупець, і суперечка довкола Габрієлових чеснот припинилася.

А тим часом нещасливий об'єкт цієї дискусії пробрався вулицею попід самими будинками, намагаючись сховатися від пронизливого вітру, поки нарешті вийшов на вузьку стежку, що вела через лощину, аж до його хижки на протилежному схилі гори. Тут Габрієл став і завагався. Якщо він спустатиметься цією стежкою, вона неодмінно виведе його до пансіону місіс Маркл. У світлі тієї розмови, яку він щойно почув у лавці Брігса, це означатиме, що він наражається на нову небезпеку, спокушає долю. У хворобливій уяві Габрієла зринали страшні картини: то вдова і Сол разом кидаються на нього й примушують зайти в гості; то він намагається непомітно прошмигнути повз будинок місіс Маркл і цим викликає у вдови напад істерики. Була ще одна дорога — в обхід лощини, по гребеню пагорба, але це означало подолати зайвих три милі. Не роздумуючи більше, Габрієл почав швидко підійматися на пагорб, щоб піти кружним шляхом.

Іти було нелегко: в обличчя бив шквалистий вітер з дощем. Зате ця важка дорога, що вимагала неабиякої напруги фізичних сил нашого героя, відволікала його увагу, рятувала уяву від безглузвих жахів. Коли Габрієл дістався гребеня, він уперше побачив, що нарobili дощі, які безупинно лились уже цілий тиждень. Невеличке джерельце, що з нього він пив воду два тижні тому, перетворилося на ревучий водоспад; струмок, через який вони тоді легко перестригнули, став тепер бурхливою річкою; в низинах, просто на очах,

розливалися озера; далека долина виблискувала суцільною гладінню води; у повітрі стояв монотонний клекіт та дзюрчання.

Через півгодини, коли Габріел залишив позаду вже добрих дві милі грузькою дорогою, перед ним відкрилася стрімка ущелина, дном якої пролягав поштовий тракт Уїнгдем — Мерісвілл. Габріел підійшов ближче й побачив, що невеличкий гірський потічок, уздовж тракту, піднявся урівні з дорогою, а де-не-де й залив її.

«Сьогодні в цьому каньйоні важко буде проскочити, — промовив сам до себе Габріел, згадавши про Уїнгдемський поштовий диліжанс, що ось-ось мав з'явитися на цьому перегоні. — Неприємна буде їзда і ризикована, особливо, коли коні попадуться полохливі. Але це не така вже велика біда, в цьому світі буває й гірше, — додав він, повертаючись думкою до місіс Маркл. — І коли б я міг помінятися місцями з Юбою Біллою, то охоче сів би на передок, за віжки, а Оллі посадив би в диліжанс!»

Тут його увагу привернула Уїнгдемська дамба, що неподалік відкрилася його очам, і він не тільки одразу ж забув про місіс Маркл, а й сам ніби перемінився. Що там таке? Інший би на його місці, менш досвідчений мандрівник, може, нічого особливого не примітив би. Щоправда, водосховище наповнилося ущерт'ю і вода з ревищем бігла через дамбу. Ну й що з того? Навіть людина обізнана в цій справі скаже вам, що стікання зайвої води не руйнує греблі. То що ж усе-таки скоїлося? А те, що по середині грубо викладеної з глини дамби, через невеличку щілину просочувалася вода й струменіла на каміння вниз, на поштовий тракт у каньйоні. Щілина поволі розширювалася. Гребля була розмита!

Габріел, не роздумуючи, зірвав із себе плащ, весь зайвий одяг і мерщій кинувся бігти вниз. Перестрибуючи з валуна на валун, з виступа на виступ, чіпляючись за слизький чимизаль і напівзгниле коріння дерев, на кожному кроці ризикуючи зламати собі руку чи ногу, а то й загинути, він пробивався униз, до каньйону! А потім — щодуху поштовим трактом назустріч диліжансу, щоб попередити кучера про навислу загрозу, поки ще він не в'їхав у вузьку ущелину! Тільки так могла діяти відважна душа! Але, щоб подолати цей

шлях і затратити найменше сил, — вони ще будуть йому так потрібні! — щоб найретельніше заощадити енергію, щоб подолати шлях із спритністю горця й могутністю велетня, — чітко, впевнено, без жодної похибки, немов після тривалого тренування, а не під впливом миттєвого імпульсу, — треба було бути Габрієлом Конроем! А якби ви побачили там, унизу, його широкий розго-нистий біг, придивилися до незворушно спокійного обличчя, якого ніби й не торкнулося хвилювання, до серйозного, рішучого погляду його очей, то подумали б, що це якийсь дужий велет просто собі вирішив потре-нуватись.

Не встиг він пробігти й півмилі, як його чутливе вухо вловило віддалений гул води. Але навіть і тоді Габрієл прискорив свій розмірений біг, ніби за командою тре-нера, а не перед загрозою смерті. Попереду почулося цокання копит і стукіт коліс. Ще мить — диліжанс зупинився і кучер став розвертати коней назад: засте-режливий крик Габрієла обігнав його самого, як випу-щена куля із гвинтівки. Та було вже пізно! Шалений потік з ревом накинувся на Габрієла ззаду, збив його з ніг і поніс униз, а за мить течія підхопила поштову карету разом з кіньми й, скрутивши їх у чорний клубок, кинула на кам'яну стіну каньйона. Ось тут і знадоби-лася Габрієлові заощаджена сила! Підхоплений веле-тенською хвилею, він не став опиратися бистрині, бо знав, що це марна справа. Габрієл віддався на волю стихії, аж поки вода прибила його до куща чимизалю, що ріс зі стіни каньйону. Ухопившись за нього, він під-тягнувся могутнім ривком і повис над вируючою повід-ню. Карети не видно було. А на тому місці, де вона щойно стояла, борсаючись у вирі, боролися з течією кілька чорних людських постатей. Серед них була жін-ка. Не довго думаючи, Габрієл кинувся в жовту воду. Кілька дужих змахів руками — і він підплив до жінки, міцно обхопив її за стан і трохи підняв, щоб вона могла тримати голову над водою. У цю мить хтось з потопаю-чих у розпачі вхопився за Габрієла обома руками. Рятів-ник не відштовхнув нещасного.

— Тримайся за мій пояс, я витягну вас обох! — крик-нув Габрієл, намагаючись вхопитися вільною рукою за кущ чимизалю. Коли йому це вдалося, він підтягнувся, вчепився за гілку зубами, міцно стиснув щелепи і, по-виснувши в повітрі, підняв з води обох урятованих.

Тільки-но вони встигли захопитися за кущ, як почувся здовісний клекіт, і новий вал жовтої води увірвався в каньйон. Кущ чимизалю почав подаватися під їхньою вагою. Пальцями однієї руки Габрієл врився у ґрунт біля коріння, дістаючись до кам'яного виступу, а другою рукою міцно притис жінку до стіни каньйону. Коли хвиля накопилася на них, пролунав розпачливий крик, потім — сплеск і чоловік зник. Залишилися Габрієл та жінка.

Вони були врятовані — але чи надовго? Лівою рукою Габрієл тримався за ненадійний кам'яний виступ — це була єдина їхня опора. Габрієл уперше глянув на жінку і нерішуче запитав:

— Ви зможете протриматися ще хвильку?

— Зможу.

Навіть у цю трагічну мить від чарівного голосу жінки Габрієла пройняв дроз.

— Обніміть мене за шию, зімкніть пальці й тримайтесь якомога міцніше.

Вона послухалась його. Права рука Габрієла вивільнилася, і він, майже не відчуваючи ваги жінки, почав обережно намацувати бодай якийсь виступ у стіні. Нарешті він знайшов його, зробив неймовірне зусилля підтягнутися і поставив ноги в ямку, що утворилася на місці вирваного з корінням куща чимизалю. Так він трохи перепочив.

— Зможете протриматися ще трішки?

— Піднімайтесь,— сказала вона.

Габрієл почав дертися вгору. Він знайшов ще один виступ, потім ще, поки поступово дістався до карнизу завширшки з фут, біля самої вершини скелі. Тут він зупинився перепочити. Жінка повернула до нього обличчя і запитала:

— Ви зможете вибратися на вершину?

— Звичайно... якщо тільки ви...

— Піднімайтесь,— спокійно сказала вона.

Габрієл обережно поліз угору. За кілька хвилин він уже був на вершині. Тут пальці жінки раптом розтислися, і вона мало не впала на землю, але Габрієл підхопив її, взяв на руки й поніс на галявинку, встелену м'яким килимом сухої хвої від поваленої сосни. Тут він поклав жінку — з надзвичайною ніжністю і дбайливістю, що вже стало звичкою у його ставленні до всіх безпомічних, увійшло в його кров і плоть. Вона подяку-

вала йому такою чарівною білозубою усмішкою, так подивилася на нього своїми темно-синіми очима, що він не міг відірвати від неї погляду. Це була невеличка русява жінка, одягнута зі смаком, охайно й належала, очевидно, до того кола людей, яке було для Габрієла зовсім не знайоме. Якщо не зважати на усмішку, жінка не здалася Габрієлові красунею. Все ще усміхаючись, вона раптом зблідла і знепритомніла.

В цю хвилину Габрієл почув голоси і, підвівши очі, побачив двох пасажирів дилжанса, які, очевидно, вибралися з каньйону й так само піднялися на кручу. Вони підходили до нього. І тоді — я не знаю навіть, як передати це словами — його пройняв раптовий страх від того, що він знову вскочив у якусь халепу. Що подумують про нього ці люди? Чи повірять йому? У розпачі він згадав недавню розмову у Брігса; в його уяві постало обурене обличчя кощавої Сол і тілиста місіс Маркл; навіть запитливі очі маленької Оллі, здавалося, зазирали йому в душу. Після цього — який жаль! — наш герой, наш переможець-велетень крутнувся і кинувся навітікача.

Розділ V

ПРОСТОДУШНІСТЬ ПРОТИ ХИТРОЩІВ

Уже стемніло, коли Габрієл дістався додому; Оллі дуже хвилювалася, чекаючи його.

— Ти вимок як хлющ, Гейбе і, до того ж, весь заляпаний грязюкою. Іди перевдягнись, а то простудишся і вмреш, грішна твоя душа!

Щось незвичайне відчувалося в голосі й манерах Оллі, коли вона докоряла братові, але Габрієл дуже зрадів, що сестричка бодай ні про що не розпитує. Повернувшись з-за ширми в сухій одежі, він, на превеликий свій подив, побачив у яскравому світлі нової свічки, що вигляд Оллі, відтоді, як він уранці залишив її саму, помітно перемінився. Обличчя й руки вражали незвичайною білизною, золотаві кучері були перев'язані яскравою рожевою стрічкою, охайне вбрання прикрашав мереживний комірець, якого вона знайшла серед маминих речей у родинній скрині, а на шиї ярів пурпуровий бант.

— Здається мені,— весело сказав Габрієл,— що де-хто також перевдягнувся і, крім того, підновив своє вбрання, поки мене тут не було. Ти часом не бігала по канавах знову, Оллі?

— Ні! — з гідністю відповіла Оллі, накриваючи стіл до вечері.

— Але я ніколи не бачив тебе в такому ошатному вбранні, Оллі. Може, тут хтось був? — з тривогою додав він.

— Нікого тут не було,— сказала Оллі.— Гадаю, що можу й сама вбратися як слід, без допомоги інших, принаймні таких, як... Сьюзен Маркл.

Від цієї шпильки Габрієл здригнувся.

— Послухай мене, Оллі,— сказав він.— Ти не повинна так говорити про цю жінку. Адже ти ще дитина. І коли брат про щось і розповів тобі під секретом, так, як це заведено поміж рідних, то ти не повинна розпускати язика.

— Розпускати язика! — зневажливо повторила Оллі.— Та я про неї і згадувати не хочу! Подумаєш!

Габрієл подивився на сестру із шанобливим замилюванням і відчув у глибині своєї совісної душі, що він не заслуговує на таку хоробру маленьку захисницю. Якусь мить він навіть вагався, чи не розповісти їй усю правду, але побоявся, що Оллі зневажатиме його після цього, та й захотів ще трохи погрітися у промінні її співчуття. «А крім того,— подумав він самовдоволено,— це може піти їй на користь. Подивися на цей комірець, Габрієле! Подивись на цю стрічку у волоссі! Небагато пуття було з твоєї правди! А сказав неправду — і дитини не впізнати!»

Навіть коли Габрієл сів вечеряти, важкі думки, навіяні розмовами у Брігсовій крамниці, не покидали його. Коли Оллі поїла — Габрієл помітив, як вона насилу поборолла в собі бажання вибрати хлібом підливку на дні сковороди,— він звернувся до неї із серйозним виразом на обличчі.

— Якщо тебе коли-небудь спитають, чи був я закоханий в місіс Маркл, що ти скажеш?

— Що я скажу? — сердито повторила Оллі.— Скажу, що коли й була на світі жінка, яка бігала за чоловіком, котрий і дивитися на неї не хотів, то це місіс Маркл, стара відьма Сьюзен Маркл. Оце й усе, що я їй скажу просто в очі.

— Чудово! — вигукнув Габріел у захваті.

— Коли сюди приїде вчителька, позалицяйся до неї, Гейбе!

— Оллі! — крикнув стривожений Габріел.

— Послухай мене, позалицяйся до неї! Так, як ти залицявся до місіс Маркл. І, якщо зможеш, роби це тоді, коли поблизу буде місіс Маркл або її Марті — та одразу побіжить і про все розкаже матері. Я чула, Гейбе, що деякі вчительки гарненькі з лиця.

Габріелові так захотілося зробити щось приємне для Оллі, що він навіть вирішив розповісти їй про свою пригоду в каньйоні, але виразне побоювання, що сестричка вимагатиме від нього негайно віддати тій жінці, яку він врятував, руку й серце, зупинило його. В цей час хтось постукав у двері.

— Я зовсім забула сказати тобі, Гейбе, сьогодні адвокат Максвелл приходив до тебе! — вигукнула Оллі. — Це, мабуть, він. Якщо він захоче, щоб ти знову когось лікував, не згоджуйся. З тебе досить мороки й зі мною.

Габріел підвівся з розгубленим виглядом і відчинив двері. Увійшов високий смагливий чоловік з густою бородою, в яку вже вплелася сивина. Його одяг, манери відповідали місцевим звичаям, хоч було видно, що він стоїть вище середнього соціального прошарку Гнилої Ущелини. На відміну від недавнього вечірнього гостя, він не став нишпорити очима по всіх закутках, а вступився своїм чи то насмішкуватим, чи то запитливим поглядом просто в обличчя господаря. Водночас лице самого прибульця залишалось серйозним, якщо не зважати на нервові посіпування в лівому куточку рота, яке припинялося, коли адвокат проводив рукою по обличчю. Було таке враження, ніби він змахував усмішку, як дехто змахує сльозу.

— Не думаю, щоб ми коли-небудь бачилися, Габріеле, — сказав він, простягаючи руку. — Мене звуть Максвелл. Ви, мабуть, чули про мене. Я прийшов, щоб обговорити з вами одну справу.

Тінь переляку на обличчі Габріела не приховалася від очей адвоката. Помітив він і те, як Габріел жестом показав Оллі вийти. «Тут усе ясно, — подумав адвокат. — Або дівчинка зовсім нічого не знає, або він не встиг її підготувати. Здається, я його заскочив зненацька».

— Якщо я не помиляюся,— сказав Максвелл голосно,— ваша маленька... гм... дівчинка також причетна до цієї справи. Чому б не дозволити їй залишитися?

— Ні, ні,— заперечив Габріел, цілком переконаний, що Максвелл прийшов як офіційний юридичний представник обуреної місіс Маркл.— Ні! Біжи, Оллі, набери трісок у сараї, щоб завтра вранці було чим розпалити в грубці. Біжи!

Оллі побігла. Максвелл подивився дівчинці вслід, провів рукою по обличчю і, спершись на стіл, утупився в Габріела.

— Я прийшов з'ясувати, чи зможемо ми владнати все полюбовно, без зайвих ускладнень і, як адвокат другої сторони, радив би зробити це якомога швидше. Буду з вами відвертий: мені довірили всі необхідні документи, щоб порушити проти вас кримінальну справу. Тепер подумайте, чи є необхідність викладати вам суть позову? І чи треба називати вам ім'я мого клієнта?

Габріел похнюпив голову. Але і в цю хвилину виявилась простодушність і щирість його натури. Він підвів голову й сказав тихо:

— Ні!

Адвокат Максвелл на мить розгубився, але тільки на мить, не більше.

— Гаразд,— задумливо мовив він.— Бачу, ви людина відверта. Тож дозвольте запитати, чи не погодилися б ви,— для того, щоб уникнути судової процедури й публічного скандалу, а в тому, що цей суд обернеться для вас поразкою, сумніву немає,— чи не погодилися б ви покинути цей дім з ділянкою, дозволивши їхню вартість віднести на відшкодування збитків, заподіяних вами позивачеві у минулому? Якщо ви пристанете на цю умову, ми дійдемо згоди. Я навіть міг би пообіцяти вам, що в такому випадку ми не торкатимемося питання ваших особистих взаємин. Одне слово, вона зберігає своє прізвище, ви — своє і залишаєтесь чужими одне одному. Що ви на це скажете?

Габріел схопився з місця і, вкрай схвильований, став енергійно трясти адвокату руку.

— Ви добра людина, містере Максвелл, шляхетна людина! Це — невдячна справа, а як чудово ви з нею впоралися! Навіть якби ви були моїм адвокатом, ви не змогли б захистити мене краще. Я виберуся звідси негайно. Я давно подумував виїхати, ще тільки-но

заварилася ця каша. Я виїду завтра. Залишу дім і все своє майно. Коли б я мав гроші, щоб заплатити вам гонорар, я б не пошкодував їх. Хай вона бере собі і цей будинок, і все, що в ньому є. І щоб про це ніде ні звуку.

— Гаразд,— сказав Максвелл, з цікавістю дивлячись на Габрієла.

— Щоб ніяких розмов, ніяких статей у газетах,— вів далі Габрієл.

— Усе, що стосується ваших взаємин, вашої ролі в цій справі, буде збережено в цілковитій таємниці, якщо, звичайно, ви самі не порушите нашої домовленості. Саме це я і мав на увазі, коли радив вам виїхати звідси.

— Я виїду завтра, неодмінно,— сказав Габрієл, потираючи руки.— Може, мені підписати якийсь зобов'язання?

— Ні! Ні! — заперечив адвокат, проводячи рукою по обличчю і розглядаючи Габрієла так, ніби той належав до якогось нового, зовсім не відомого досі біологічного виду.— Дозволю собі дати вам дружню пораду: ніколи не підписуйте ніяких паперів, що можуть бути використані проти вас. Нам цілком достатньо вашої усної відмови від будинку й ділянки. Я не даватиму ходу цій справі до четверга, а тоді, сподіваюсь, не буде на кого подавати позову. Ви мене розумієте?

Габрієл ствердно кивнув головою й, охоплений почуттям вдячності, міцно потис адвокатові руку. Максвелл пішов до дверей, не в змозі відірвати погляду від ясних і чесних Габрієлових очей. На порозі він зупинився, сперся на одвірок, повільно провів рукою по обличчю і сказав:

— Від багатьох я чув: ви простий, чесний чоловік, Габрієле. І, скажу вам відверто, якби ви самі не призналися, я б ніколи не повірив, що ви можете погано повестися з жінкою. Я подумав би, що тут якийсь непорозуміння. Я ніколи не берусь судити людські вчинки — я старий юрист, надто багато бачив на своєму віку, щоб дивуватися з поведінки людей чи судити їхню праведність чи їхні помилки. Але тепер, коли ми з вами дійшли згоди, не могли б ви сказати, що спонукало вас на такий жахливий, такий потворний обман? Зрозумійте мене, це аж ніяк не змінить моєї думки про вас як про хорошу, порядну людину. Мені просто цікаво

знати, як ви могли піти на такий заздалегідь обдуманий обман цієї жінки, які у вас були мотиви?

Габрієл густо почервонів. Потім підвів очі й жестом показав на двері. Адвокат перевів погляд — на порозі стояла Оллі.

Максвелл усміхнувся. «Отже, тут усе-таки замішана жінка, — подумки зробив він висновок, — хоч і трохи молодша, ніж я сподівався; безперечно — це його рідна донька». Він кивнув Оллі, усміхнувся їй і з почуттям професійного тріумфу, змішаного з почуттям морального вдоволення, що не завжди супроводжувало його юридичні перемоги, — вийшов і зник у темряві.

Габрієл уникав розмови з Оллі до пізнього вечора. А вона, вмостившись на своє улюблене місце навпроти вогню, біля самих ніг Габрієла, запитала напрямки:

— Чого він приходив, Гейбе?

— Просто так, — сказав Габрієл, удаючи цілковиту байдужість. — Хочеш, Оллі, я розкажу тобі казку? Давно я тобі нічого не розповідав.

Для Габрієла стало звичкою скрашувати ці дорогоцінні вечірні години розповідями про місцеві новини, події, що відбулися за день, хитро подаючи їх, ніби казку, та останнім часом, заклопотаний думками про місіс Маркл, він і не згадував про них. А тепер, одержавши згоду Оллі, Габрієл почав:

— Колись давно жив собі та поживав один чоловік, звичайний чоловік, нічим не примітний, і нікого в нього не було, крім маленької сестрички, яку він дуже любив. І нікому той чоловік не дозволяв втручатися, так би мовити, в їхнє життя, в них були свої таємниці, свої розмови, і так вони дружили між собою, що просто всі дивом дивувалися.

— Це був справжній чоловік, не чаклун? — запитала Оллі.

— Авжеж, звичайний собі чоловік, але, мушу сказати, його маленька сестричка була фея, розумієш Оллі, і вона своїми чарами робила йому багато добра, а він навіть і не здогадувався про її чарівну силу. Жили вони в чудовому палаці в лісі. Та одного разу на цього чоловіка звалилося лихо і він зрозумів, що йому доведеться покинути свій прекрасний палац. Але він не знав, як про це сказати маленькій сестричці. І от він набрався духу та й каже їй: «Глоріано — її звали Глоріаною, — ми повинні покинути наш чудовий палац і виїхати в дале-

кий край, але причину я тобі не можу відкрити, це — таємниця». А сестричка йому й каже: «Усе, що добре тобі, добре й мені, бо ми з тобою — не можемо одне без одного. Світ широкий, а переміни скрашують життя. Завтра ж я зберу свої пожитки». Так вона й зробила. А чому, Оллі? Тому, що, як ти знаєш, вона була фея і все розуміла без зайвих слів. І вони поїхали в далекі чужі краї, побудували там новий, ще кращий палац, ніж той, що в них був, і жили вони щасливо в мирі та злагоді до останніх своїх днів.

— І вже жодна стара відьма, як ота місис Маркл, не допікала їм. А куди ми поїдемо, Гейбе? — запитала здогадлива Оллі.

— Я думав завтра перебратися до Кейсі, — сказав знічений Габріел, геть відкидаючи алегорію і шанобливо поглядаючи на свою сестру, — а звідти, думав, Оллі, сісти на вечірній диліжанс до Мерісвілла.

— Гаразд, — сказала Оллі, — тоді мені пора спати.

— Оллі, — докірливо промовив Габріел, коли її маленька постать зникла за ширмою, — ти не поцілувала мене і не сказала: «На добраніч».

Оллі вернулася.

— Ох ти, старий Гейбе! — поблажливо сказала вона й стала розчісувати пальцями його скуйовджену чуприну. — Мій старий, великий Гейбе, що б ти робив без мене, хотіла б я знати? — І вона, спустившись до нього зі своєї моральної та інтелектуальної високості, поцілувала його в лоб.

Наступного ранку Габріел був трохи здивований, коли побачив, що Оллі після сніданку одразу почала вбиратися, дістаючи з шафи свою найкращу, найпишнішу одягу. На білу муслінову сукню, блаженську і трохи пожовклу від часу, вона накиннула дешевий яскраво-рожевий шарфик, а зверху зав'язала й зашпилила великою черепаховою брошкою чорно-білу картату мамину шаль, таку довгу, що хоч як дівчинка намагалася підібрати кінці, в неї нічого не виходило. На свої золотаві кучері вона натягла великий солом'яний капелюшок, прикрашений білими й жовтими стокротками і світло-зеленою стрічкою, а на довершення розкрила над собою маленьку жовту парасольку.

Габріел, з неабиякою цікавістю спостерігав за приготуваннями гарненької малої чепурушки і нарешті наважився звернутися до неї з запитанням:

— Куди це ти зібралася, Оллі?

— Піду в лощину, попрощаюсь з Рідовими дівчатками. Буде негарно, якщо поїдемо не попрощавшись.

— Ти тільки... не підходь близько до... будинку місїс Маркл. Добре? — наказав з тривогою в голосі Габріел.

Оллі повернулася до брата, зневажливо зблиснувши синіми очима, і коротко кинула:

— І не подумаю!

В її тоні, в незвичній лінії стиснутих вуст і раптовому злеті брів було стільки рішучості, що Габріел більше не сказав жодного слова. Він мовчки спостерігав, як жовта парасолька і крислатий солом'яний капелюшок зі стрічками, що розмаялися на вітрі, спускалися з гори звивистою стежиною аж поки зовсім зникли з його очей.

І раптом незвичайне відчуття, що досі таїлося десь у глибинах душі, охопило Габріела, він збагнув, наскільки його життя залежить від цієї дитини. Водночас він зрозумів, що в характері дівчинки відкрилася та особливість, яка стала віддаляти їх одне від одного й проклала тріщину між ними, і та тріщина з роками роби-тиметься дедалі ширшою. Від самої цієї думки він відчув на душі таке спустошення, таку гіркоту самотності, що стало просто нестерпно. Він навіть не знайшов у собі сили окинути прощальним поглядом хатину й поволі поплентався на свою ділянку, що лежала на схилі гори. Він ішов повз самотнє червоне дерево, яке не раз привертало увагу Габріела своїми незвичайними розмірами; поряд з цим лісовим велетом решта дерев здавалися мізерними, але самотність крислатого велета навіювала смуток, що ніяк не пасував до його очевидної могутності. Велетенські розміри червоного дерева, здавалося, були позбавлені будь-якого сенсу й не давали ніякої користі. Воно росло таким несхожим на чепуристі ялини й зухвалі осики довкола, що Габріел мимохіть порівняв себе з ним і подумав, чи не час і йому підшукати таке місце для проживання, де б він менше відрізнявся від інших людей. «Якби я колись знайшов таке місце,— подумав він,— то й мені було б ліпше, ніж тепер, і дитину краще б доглянув». Габріел пробрався крізь чагарник і дістався до своєї ділянки, яку він заявив ще тоді, коли тільки-но прибув до Гнилої Ущелини. Місце було похмуре й безрадісне, навряд чи з нього можна чекати якоїсь користі: кам'янистий схил гори,

вкритий темно-сірими валунами, простягнувся аж до самої вершини. Габріел гірко посміхнувся. «Де ще знайдеться такий дурень, котрий погодився б шукати тут золото? Може, воно й краще, що я покидаю цю ділянку». З такими думками він повернувся й почав спускатися в лощину, до своєї другої ділянки. Вона давала йому мізерний прибуток, розміри якого визначала примовка гірників: «Тільки на хліб та воду».

Було вже близько третьої години дня, коли Габріел, зібравши свій робочий інструмент, повернувся додому. Оллі вже чекала на нього. Легкий рум'янець на щоках виказував її збудження, але не помітно було, щоб вона готувалася до від'їзду.

— Не бачу, щоб ти пакувалася, Оллі,— сказав Габріел,— хоч, правда, тут і пакувати нема чого.

— А нічого й не треба пакувати, Гейбе,— заявила Оллі, дивлячись просто в сором'язливі очі велета.

— Не треба? — перепитав Габріел.

— Ні в якому разі,— відповіла Оллі рішуче.— Ми нікуди звідси не поїдемо, Гейбе, і край! Я була в адвоката Максвелла й усе залагодила.

Габріелові аж мову відібрало. Він сів на стілець, уні'явшись очима в сестру.

— Ми про все домовилися, Гейбе,— незворушно повторила Оллі,— зараз я тобі розкажу, як це було. Вранці я зайшла до адвоката й мала з ним розмову. Виклала все, що я думаю про місіс Маркл, і це вирішило справу.

— Боже мій, Оллі, що ти йому сказала?

— Що сказала? — відгукнулася Оллі.— Розповіла все, що я знаю про цю жінку. Тобі я й половини того ніколи не розповіла. І про те, як вона увивалася біля тебе, як пускала бісики очима ще тоді, коли ти лікував її покійного чоловіка. Як ти її не помічав, поки я тобі не сказала про неї. І як вона занадилася до нас і сиділа годинами й дивилася на тебе, отак, через плече,— тут Оллі досить уміло й дотепно показала, як місіс Маркл дивилася на Габріела, що, безперечно, могло б укинути поважну даму в несамовитий гнів, а Габріел у цю мить почервонів мов рак,— і як вона із шкіри пнулася, щоб закликати тебе до себе, а ти все відмовлявся. І ще я сказала, яка вона брехлива, огидна й підла стара відьма.

Оллі зупинилася й перевела дух.

— І що ж він тобі відповів? — запитав Габріел, задихаючись від хвилювання.

— Спочатку мовчав. Потім почав сміятися і так довго реготав — аж я подумала, що він лусне. А тоді сказав... як це він сказав?.. — Оллі намагалася якомога точно пригадати адвокатові слова. — Ага, він, здається, сказав так: «Яке страшне, яке дивовижне непорозуміння!» Отак він назвав місіс Маркл. Щоб я з цього місця не зійшла, якщо це не його слова! Потім він знову почав реготати, а тоді — я вже й сама не знаю, як це сталося — мене розібрав сміх, а за мною і вона розсміялася.

І Оллі, пригадавши ту сцену, знов засміялася.

— Хто вона? — у розпачі перецітав Габріел.

— Ой Гейбе, ти думаєш, що на світі вже інших жінок немає, крім місіс Маркл, — скоромовкою прощобетала Оллі. — Я кажу про ту жінку, яка була в адвоката Максвелла і слухала мою розповідь. Вона з такою цікавістю ловила кожне моє слово — як і сам адвокат. Це тому, — гордо додала Оллі, — що я їм так розповідала. Я просто себе не тямил, коли говорила про місіс Маркл!

— І що ж він тобі сказав? — усе ще похмуро допитувався Габріел. Для нього, як і для більшості простодушних людей, позбавлених почуття гумору, незрозумілий веселий сміх адвоката мав здатися підозрілим.

— Адвокат хотів одразу прийти до нас, щоб, як він сказав, порозумітися з тобою, але та жінка зупинила його й щось прошепотіла йому на вухо — слів я не розчула. Видно, Гейбе, це його найщиріша подруга; він робить усе, що вона скаже. А вона сказала, щоб я йшла додому і ще сказала, що нікуди не треба їхати. На цьому й скінчилася наша розмова.

— А більше він тобі нічого не казав, Оллі? — стурбовано запитав Габріел.

— Ні. Він почав розпитувати мене про колишнє, про Голодний табір, але я вдала, ніби нічогосінько не пам'ятаю, — не хочу, щоб мене називали канібалкою, я вже про це тобі казала, — а тому я зумисне відповідала йому невлад, поки він сказав тій жінці: «Вона, очевидно, нічого не знає». Але жінка й сама не хотіла, щоб він розпитував мене; вона навіть робила мені знаки, щоб я йому не відповідала. Ох Гейбе, знаєш, яка вона розумна! Я одразу примітила, тільки-но її побачила.

— А яка вона з себе, Оллі? — запитав Габріел байдужим голосом, хоч у голові в нього роїлися різні думки.

— На місці Маркл вона зовсім не схожа, Гейбе. Аніскілочка. Невеличка на зріст, білозуба, тендітна і гарно вбрана. Вона мені не дуже сподобалася, хоч була й добра зі мною. Не знаю, як краще передати словами її зовнішність; у нас таких нема... Боже мій, та ось і вона сама, Гейбе! Сюди прийшла!

У відчинені двері впала тінь. Габрієл підвів голову й побачив жінку, яку врятував у каньйоні. Це була місис Деварджес!

Розділ I

ВETERАН СОРОК ДЕВ'ЯТОГО РОКУ

Густі, сирі, непроглядні тумани із голубувато-сірим відтінком були провісниками м'якого, нежаркого літа 1854 року на каліфорнійському узбережжі. Ще не встигла відцвісти коротка весна, на косогорах, довкіл Сан-Франціско, ще яріли квіти, а в горах Контра-Коста зеленів дикий овес. Але дикий овес був схований під густою, як китайська туш, вуаллю, а гірські квіти в холодних обіймах туману стояли, мов неживі. Одне слово, погода була така похмура й непривітна, що каліфорнійцям доводилося з подвійним завзяттям запевняти приїжджих гостей, боуцїмто туман надзвичайно корисний для здоров'я, а в Каліфорнії — «найкращий клімат на Землі».

Либонь жодна інша людина, що не була таким запеклим ревнителем подібних заповнень, не могла так свято вірити в них, як містер Пітер Дамфі, банкір і капіталіст. Його віра в теперішнє і майбутнє Каліфорнії була таки справді безмежна. Його щира переконаність у тому, що світ не бачив досі такого розкішного краю і такого чудового клімату, а також нетерпимість до всіх, хто думав інакше, здобули йому славу зразкового патріота Каліфорнії. Містер Пітер Дамфі був такий твердий і непохитний у своїх патріотичних судженнях, що навіть після короткої розмови з ним не можна було не перейнятися глибокою вірою у те, що будь-який інший клімат, будь-яка інша цивілізація, будь-які інші соціальні умови, крім тих, які існують у Каліфорнії, — це просто відхилення від норми. Приїжджих одразу вели до містера Дамфі, щоб вони могли припасти до цього життєдайного джерела; та й самі каліфорнійці, з числа тих, хто сумнівався чи був слабкий духом, викупавшись у цьому невичерпному озері, оновлювалися й знову повертались до святої віри в Каліфорнію. Зрештою, люди почали повторювати судження містера

Дамфі як свої власні, а чимало пишномовних панегіриків, що з'явилися тоді у пресі, в публічних промовах, приватному листуванні було пущено в світ з легкої руки того ж таки містера Дамфі.

Не слід думати, що безапеляційність суджень і самовпевненість містера Дамфі шкодили його репутації. Переважна більшість жителів американських окраїн з підозрою ставляться до надмірної ввічливості та вишуканих манер, і тому грубість містера Дамфі люди сприймали як щире вдачу. «Ви завжди знатимете, що Піт Дамфі думає, — так казали про нього. — Він не буде брехати, аби тільки зробити комусь приємне». Зрозумілість та самовпевненість Дамфі були просто фантастичні, а невігластво таке нахабне й безсоромне, що наймудріша голова знічувалася й пасувала перед ним; до того ж Пітеру Дамфі була притаманна ще одна рідкісна риса — чистопробна, нічим не розмішана безсовісність.

Озброєний цими войовничими чеснотами, містер Дамфі того ранку сидів у своїй приватній конторі, анітрохи не зважаючи на туман, що клубочився за вікном, а точніше на те, як впливає туман на його постійних клієнтів і суспільство загалом. Обличчя його, незважаючи на гладеньку шкіру, було вольове, відтоді як читач мав честь познайомитись з ним, він геть зголив бороду, вважаючи, що то — зайва прикмета. Було зовсім рано, проте містер Дамфі встиг поробити чимало справ, бо приймав такі оперативні й точні рішення, що навіть випадкова похибка у його діях могла здатися чимось надзвичайним. Підписуючи листи, що їх приніс клерк, він не підводячи голови коротко кинув:

— Впустіть містера Раміреса.

Містер Рамірес, який вже три дні марно домагався у Дамфі аудієнції, увійшов до кабінету надзвичайно збуджений і сердитий, однак усі ці емоції з нього як вітром звіяло, коли він побачив упертого, агресивного і рішучого Дамфі.

— Як справи? — запитав Дамфі, не відриваючи погляду від паперів на столі.

Містер Рамірес пробурмотів щось про погану погоду й усівся на стілець неподалік від господаря кабінету.

— Кажіть, з чим прийшли, — мовив Дамфі. — Я слухаю.

— Я прийшов, щоб вас послухати, — вкрадливим голосом відповів Рамірес. — Я хотів би почути, які є новини.

— Так! — сказав містер Дамфі, хутко підписуючи один папір за одним. — Так! Так! Так! — Він закінчив підписувати папери, повернувся разом з кріслом до Раміреса і ще раз сказав «так!» — настільки рішуче, що той зовсім втратив самовладання.

— Рамірес! — різко сказав Дамфі. — Скільки ви вклали у цю справу?

Містер Рамірес губився в здогадах, не знаючи, що й відповідати.

— Е-е... А-а... Про що ви? — промимрив він.

— Ви глибоко залізли? Скільки втрачаєте?

Містер Рамірес намагався дивитися просто в очі Дамфі.

— Скільки... я... втрачаю? Чого? Як?

— Скільки — грошей — ви — вклали — у — цю — справу? — запитав Дамфі, виділяючи кожне слово ударом ручки по столу.

— Жодного цента! Я просто зацікавлений в успіхах місис Деварджес.

— Отже, не дуже глибоко загрузли? Ваше щастя! Прочитайте, що вона пише. Передайте йому листа.

Остання фраза була звернена до клерка, що ввійшов з якимось запитанням. Може, містерові Раміресу поталанило, що Дамфі так захопився розмовою з новим відвідувачем, що геть забув про нього, Раміреса. Рамірес почав читати листа, і його обличчя посіріло. А за хвилину воно побагровіло, Рамірес тричі облизав пересохлі губи, вигукнув: «Карамба!», — і дикими очима уп'явся в Дамфі.

— Ви це читали? — запитав він, потрясаючи листом.

— Хвилиночку, — перебив його Дамфі і провів відвідувача до дверей. Закінчивши з ним розмову, він повернувся до столу, подивився прямо Раміресові в очі і сказав:

— Так. Читав.

Рамірес знову помахав листом перед носом у Дамфі і криво посміхнувся.

— Так, — холодно сказав Дамфі і нахилився з-за столу, щоб забрати листа з рук Раміреса. — Так, — повторив він, пробігаючи очима текст. — Наскільки я розумію, вона хоче вийти заміж. За того самого бра-

та, що володіє ділянкою. Отже, вона обходить всі перепони й успішно досягає мети. А ви вибуваєте з гри.

Під гарячковим поглядом Раміреса містер Дамфі сховав листа до шухляди і постукав ручкою по столу.

— Ну, а ви? — прохрипів, задихаючись, Рамірес.— Як ви?

— Я не вклав у цю справу жодного долара. Хоч, може, й варто було б. Вона обіцяла непогану вигоду. У вас на руках документи про спадщину, так чи ні? Водночас немає ніяких доказів про існування іншої жінки.— Містер Дамфі говорив усе це своїм звичним гучним голосом, незважаючи на застережливі жести Раміреса.— Вітаю! Як поживаєте? — звернувся він до клієнта, який щойно переступив поріг.— А я оце недавно послав вам записку.

Рамірес підвівся і так міцно стис кулаки, що аж довгі нігті вп'ялися в жовту шкіру долонь. Обличчя його було бліде, губи пересохли.

— Ви поспішаєте? — запитав Дамфі, повернувши до нього голову.— Заходьте ще. Я хотів би поговорити з вами, Рамірес, з приводу іншої справи. Ми маємо трохи грошей і хочемо їх вкласти тут в одну заявку, але не вистачає двох важливих документів. Гадаю, вони десь-таки є, і ви могли б їх для нас роздобути. Всі витрати беру на себе.

Містер Дамфі сказав це відверто, без лукавства і без будь-яких таємничих натяків. Іншими словами це означало: «Я негідник і ти негідник, а що стосується третього, котрий слухає нас, то нам на нього начхати».

Він знову всівся в своє крісло й повернувся до нового клієнта, одразу забувши про Раміреса.

Рамірес вийшов на вулицю й трохи заспокоївся, хоч обличчя в нього все ще було бліде. Зрештою, в тумані всі робляться синюваті-сірі, а тому його блідості ніхто не помічав. Він ішов швидко, майже не тямлячи себе, до затоки, й зоглядівся аж тоді, коли опинився біля пристані. А йому здавалося, що він зробив лише один крок від контори містера Дамфі до набережної. Як він пройшов той шлях, Рамірес не пам'ятав. Цей часовий і просторовий проміжок просто випав з його свідомості.

Пароплав до Сакраменто відходив о восьмій годині вечора, зараз була тільки десята ранку. Він збагнув це, тільки-но повернув до пристані. Але й тоді, коли

усвідомлював, що йде сюди даремно, містер Рамірес не міг з собою нічого вдіяти: жадова помсти затьмарювала мозок і вимагала дій. Десять годин чекати! Цілих десять годин сидіти склавши руки! Що ж робити?

Можна вигострити ніж. Можна купити новий. Можна купити інший, ще кращий, пістолет. Він згадав, що проходив повз збройову крамницю, на вітрині якої виблискували пістолети й ножі. Рамірес повернувся назад, зайшов до крамниці й почав роздивлятися товар. Особливо йому припав до душі довгий мисливський ніж із широким лезом.

— Сам робив,— сказав зброяр з професійною гордістю і провів великим огрубілим пальцем по лезу ножа.— Розрубує півдолара на дві половини. Ось дивіться!

Він кинув на прилавок півдоларову монету й коротким сильним ударом ножа розітнув її навпіл. Містер Рамірес був у захваті й висловив бажання спробувати й собі. Та в його руці ніж лише ковзнув по монеті, залишивши на прилавку довгу борозну.

— Нерви підводять,— холодно резюмував зброяр.— І до того ж перестаралися. З покупцями таке часто трапляється. Нервують через таку дрібничку, ніби від неї залежить усе їхнє життя. Не слід надавати цьому великого значення. Треба діяти легко й невимушено. Ось так.— І метким, блискавичним ударом розрубав ще одну монету.

Містер Рамірес купив ніж. Зброяр загорнув покупку в папір і сказав з філософською поблажливістю:

— Я б на вашому місці сьогодні й не пробував повторювати цей експеримент. Помічено, що коли джентльмен уночі погано спав, то вранці він не здатний зробити щось так, як належить. Постарайтеся провести день якомога спокійніше, не думайте, що для вас на цьому світ клином зійшовся, і ваша монетка розлетиться враз.

Містер Рамірес вийшов на вулицю й глянув на годинник. Одинадцять! Минула тільки одна година. Він заховав ніж у внутрішню кишеню пальта, застібнувся на всі гудзики й поспіхом рушив далі.

За годину він перевалив через піщаний пагорб поблизу місії Долорес. В одному з глухих провулочків місії він зустрів жінку, дуже схожу на ту, про яку не переставав думати весь цей час. Він зиркнув на неї

так люто, що вона злякано відсахнулась і заквапилася своєю дорогою. І цей випадок, і внутрішня тривога, й постійна сухість у роті привели його в салун, де він добряче хильнув, що, до речі, не вгамувало його нерви, хоч, правда, й не посилювало тривожного стану. Коли Рамірес вийшов на людну вулицю, йому здалося, що на нього звертають увагу, й надав ходи; відірвавшись од натовпу, він знову поринув у свої тривожні думки.

Один за одним в уяві зринали плани. По-перше, можна просто звинуватити її в обмані і вбити. По-друге, можна застукати її зненацька з новим спільником, — як і більшість ревнивців, він не допускав, що взаємини його недавньої коханки з новим другом можуть мати набагато благородніші мотиви, ніж вони були у нього з нею, — і порішити їх обох. Цей варіант його найбільше приваблював. Та згодом визрів ще й третій — убити тільки його, а тоді втішатися її розпачем, принижувати її, змусити вимолювати в нього прощення. Але мине цілих два дні, поки він добереться до них! А доти вони можуть одружитися. Або гайнути куди-небудь.

У цій дикій, несамовитій жадобі помсти в Раміреса ні на хвилинку не виник сумнів: а чи заслуговує вона на таку криваву розправу? Було достатньо того, що з нього зробили дурня — закінченого, круглого ідіота. Відтоді як він прочитав листа, його не полишала думка, яку можна було б висловити одним-єдиним словом: телепень! Це слово стояло в нього перед очима. Він читав його на вивісках. «Телепень!» — безнастанно відбивалося луною в його вухах. Але постривай! Він іще поквітається з нею!

Пополудні туман погустішав. Від затоки долинали удари дзвонів і свистки. А що, коли пароплав не вийде в море? Що, коли він затримається на кілька годин, як це вже бувало не раз? Треба піти на пристань і все розвідати. А тут іще цей клятий туман! Але хай-но вони відмовляться вийти у плавання! Святий Варфоломей скарає їх навіки — і того боягузливого собаку капітана, і зграю койотів, якими він командує! Рамірес різко повернув на Коммершіел-стріт і незабаром опинився біля дверей салуна «Аркада». Сюди його привів інстинкт, що завше жене доведену до розпачу людину в одчайдушні місця. Увійшовши всередину, він огледівся. Велика, вся в дзеркалах зала сяяла вогнями, виблискувала позолотою і здавалася тихою після гомінливої

вулиці. Для завсідників час іще не настав, зайнято було лише кілька довгих картярських столів. За одним із них грали в монте, і Рамірес рушив туди; він мав до цієї гри особливу пристрасть. Саме в цю хвилину випало банкувати містерові Джеку Гемліну, який здавав карти у своїй звичній зневажливо-недбалій манері. Між іншим, слід нагадати, що його коронною грою був фараон. Зараз він просто підміняв приятеля, який піднявся нагору пообідати.

Рамірес кинув на стіл золотий і програв. Не поталанило йому і вдруге. Спіткала невдача й утретє. Тоді він вихлюпнув свої почуття у характерному слові «Карамба!». Містер Джек Гемлін підвів очі. Увагу його привернуло не саме прокляття і не кепський настрій невдахи — містер Гемлін всяке бачив на своєму віку; просто цей голос пробудив у міцній Джековій пам'яті деякі спомини. Він тільки глянув і одразу «проявив» його в своїй пам'яті, як він сам висловлювався. Проте він і виду не подав, що впізнав прибульця, а спокійно грав далі. Наступного разу Рамірес виграв. Містер Гемлін байдуже узяв лопаточку й вигріб виграш Раміреса разом з його ставкою.

Як він і чекав, Рамірес ураз схопився з місця й несамо-вито закричав. Тоді містер Гемлін із незворушним спокоєм відсунув виграш назад, навіть не глянувши на Раміреса. Рамірес грошей не взяв, а кинувся до банківника.

— Ти хотів образити мене? Хотів обшахрати? Хотів забрати мої гроші? — прохрипів він, шалено розмахуючи однією рукою, а другою гарячково намагаючи щось у внутрішній кишені сурдута.

Містер Джек Гемлін пронизав його поглядом своїх чорних очей і спокійно промовив:

— Сядь, Джонні!

Украй знервований тривогами сьогоднішнього дня, іще не охоловши від своїх кривавих замірів, доведений до нестями новою образою, Рамірес ладен був убити банківника. Можливо, з таким наміром він і накинувся на Гемліна. Можливо, він зважився на такий відчайдушний крок у ту мить, коли почув, що його, Віктора Раміреса, який через два дні мав звести зі світу двох людей у Гнилій Ущелині, назвали зневажливо «Джонні!» Але, глянувши в очі містерові Гемліну, він передумав. Щоб він там побачив, я не можу сказати.

У Гемліна були великі, ясні, виразисті очі і ще, як стверджували деякі представниці прекрасної статі, лукаві й ніжні. Можу лише сказати, що містер Віктор Рамірес мовчки повернувся на своє місце.

— Ви ще не знаєте цього чоловіка, — сказав містер Гемлін, звертаючись до своїх двох найближчих сусідів таким тоном, ніби довіряв їм найглибшу таємницю, але водночас досить голосно, щоб його могли чути всі, хто сидів за столом, зокрема й Рамірес. — Ви ще його не знаєте, зате я знаю! Відчайдушний чолов'яга, скажу вам! — вів далі він, ліниво тасуючи колоду карт. — Дуже відчайдушний! Ваші ставки, джентльмени! Так от, він тримає скотарське ранчо в Сономі й приватне кладовище, де ховає свої жертви. Його прізвисько — Жовтий М'ясник Сономи. У нього сьогодні кепський настрій. Мабуть, прирізав когось і сп'янів од запаху крові.

Містер Рамірес криво посміхнувся й удав, що захоплений грою і його цікавить тільки лопаточка містера Гемліна, яка в цю мить вигрїбала золото.

— А який він хитрий, наш Джонні! — правив своєї містер Гемлін, потасувавши карти. — Хитрий і підступний! А надто, коли переслідує свою чергову жертву. Погляньте, он він сидить і сміється. Не хоче перебивати гру. Він добре знає, джентльмени, що через п'ять хвилин повернеться Джим, і я буду вільний. Він на це тільки й чекає! Для того й прибув сюди Жовтий М'ясник Сономи. У внутрішній кишені в нього схований ніж. Загорнутий у брунатний папір, щоб боронь боже нічим не забруднити. Джонні дуже акуратно обходиться зі своєю зброєю. На кожну нову жертву, він завжди припасає новий ніж.

Рамірес устав і, вдаючи, мовби зовсім не образився на жарти банківника, висипав виграш у кишеню. Містер Гемлін робив вигляд, ніби не помічає Раміреса, аж поки той зібрався покинути товариство.

— Вирішив зачекати мене на вулиці, — пояснив він. — Через п'ять хвилин я вийду, Джонні! — кинув він услід Раміресу. — А якщо ви дуже поспішаєте, то чекаю вас наступного тижня в готелі «Мерісвілл», в номері дев'яносто два, поряд з тим самим номером, Джонні; з тим самим номером!

Містер Рамірес, який вийшов із салуна «Аркада», був такий несхожий на того містера Раміреса, котрий

увійшов сюди двадцять хвилин тому, що їх легко можна було прийняти за двох різних людей. Він уже рівніше дихав; на запалих щоках проступив рум'янець; очужданий і застиглий погляд його очей знову набув живого, неспокойного блиску. Якщо не зважати на те, що Рамірес, вийшовши із салуна, одразу пришвидшив ходу і раз або два озирнувся, аби впевнитися, чи ніхто його не переслідує, то можна сказати, що він геть змінився. І це при тому, що обійшлося без кровопролиття, без жахливої помсти! Оскільки я не схильний вважати, що знаю про містера Раміреса більше, ніж цей джентльмен знає про себе сам, я не зможу пояснити те, чого й він не міг собі пояснити: з якої причини містер Рамірес раптом переіменився і чому полишив свої жорстокі заміри? Хоч, правда, коли взяти до уваги, що протягом кількох годин він розпалював свої інстинкти і йому ніхто не перешкоджував, а за останні двадцять хвилин йому довелося засумніватися у своїй безкарності, то, можливо, пояснення знайдуться. Знаю лише одне: о пів на сьому містер Рамірес дійшов висновку, що не слід чинити фізичної розправи над своїми ворогами, а о пів на восьму вирішив узагалі не брати квиток на пароплав до Сакраменто. І все ж я маю підстави стверджувати, що протягом останніх шести годин містер Рамірес був убивцею, як і всі ті, хто вбивав насправді. Просто доля не послала їм містера Гемліна, щоб розбудити в них природне боягузтво.

Містер Рамірес спускався, не кваплячись, по Монтгомері-стріт, поки дістався до Песифік-стріт. На розі цих двох вулиць дорогу йому на якусь мить перепинив фургон, що з гуркотом промчався крізь туман у бік пристані. Містер Рамірес упізнав поштовий диліжанс, що поспішав до відходу пароплава на Сакраменто. Однак він не знав, що у фургоні лежав лист такого змісту:

«Шановна пані! Одержали Вашого листа від 10-го числа цього місяця й уважно з ним ознайомилися. Маємо намір запропонувати свою підтримку і цим забезпечити Вам успіх. Вважаємо, що Ваш теперішній план не менш вдалий, ніж попередній. Радимо Вам уникати зустрічі з містером Раміресом віч-на-віч і вимагати, щоб під час бесіди був присутній містер Конрой. Поведінка містера Раміреса дає усі підстави побоюватися;

що він здатний нашкодити справі. Присутність третьої особи позбавить його такої можливості.

З повагою
Пітер Дамфі».

Розділ II

НАТОВП СВИДКІВ

На перший погляд здавалося, що вуличкою, в яку завернув Рамірес, не можна пройти. Брудна, погано освітлена, захащена камінням та купами піску, вона в двох чи трьох місцях так різко змінювала ухил, що, здавалося, тут сам чорт ногу зламає. Обабіч тулилися будиночки вигадливих форм, які, очевидно, просто заважали тому, хто проектував цю вуличку, і тому він знехтував ними на догоду своєму первинному задуму. Деякі будівлі були геть ізольовані від зовнішнього світу, до інших люди діставалися тільки по драбині, а загалом складалося враження, що всіх їх починали зводити навпаки — від даху до фундаменту. Такий був поки що наслідок втілення цього грандіозного проекту. Далі дійшло до того, що вулиця почала існувати окремо від міста, а мешканці почали вважати, що вони живуть поза всякими людськими законами. Деякі помешкання з самого початку були заселені корінними каліфорнійцями іспанського походження, котрі, будучи вірними консервативним традиціям раси, й далі горнулися до своїх *casas*¹, навіть і тоді, коли американці перебравися на нові, не такі гористі й зручніші для проживання місця. Оселі американців зайняли інші корінні каліфорнійці — за тими соціальними законами, які прирекли політично безправну й принижену меншість на самотнє, ізольоване існування. Невдовзі вулиця стала називатися Іспанським кварталом. Вдумливий спостерігач не міг не помітити тут явища, гідного подиву й жалю: люди мешкали в будинках, які зовсім не відповідали їхнім смакам та вподобанням, і жили життям, чужим їхнім традиціям і звичаям.

Біля одного з таких будинків, а правильніше сказати, просто під ним, містер Рамірес зупинився, а тоді

¹ Будинків, жител (*исп.*).

став підніматися довгими дерев'яними сходами, що привели його лише до підмурівку. Подолавши ще одні такі самі довгі сходи, він дістався до веранди чи галереї другого поверху — перший частково був прикиданий насипом. Тут Рамірес побачив іще одні, трохи вужчі сходи, які вели вже вниз, до площадки перед вхідними дверима. Вони були відчинені. Рамірес зайшов усередину. У вітальні в лінивих позах сиділо кілька смаглявих чоловіків, одягнутих не до пори в безрукавки, без комірців, незважаючи на вогкість і туман, і з насолодою покурювали *cigaritos*. Біля відчинених вікон сиділо дві чи три жінки, вбрані у білосніжні, з оборками, спідниці з тонкого мусліну, а їхні голови й плечі вкривали теплі шалі, і це так контрастувало, як літо і зима, розділені поясом екватора.

Приміщення ледь освітлювалось; жовтувато-брунатні стіни й темні меблі, з яких через тютюновий дим поступово зійшла поліровка, надавали вітальні ще більшої похмурості. Жовтий дим від *cigaritos* заповнив усі кімнати й веранду. Бурими патьоками були помережені сорочки в чоловіків; жовтуваті плями виділилися й на білосніжних спідницях дам. Великі та вказівні пальці і в чоловіків, і в жінок пожовкли від диму. Увесь будинок пропах горілим папером і тютюном, як церква ладаном. Іноді крізь цей аромат пробивалися запахи червоного перцю та часнику.

Двоє-трьох з присутніх привіталися з Раміресом, як із давнім знайомим. Одна жінка — найогрядніша з усіх — підійшла до дверей, так старанно притримуючи шаль, немовби побоювалась ненароком оголитися. Вона грайливо помахала юнакові чорним віялом, жваво й багатослівно привітала його, щедро розсипаючи такі епітети як: «невдячна тварюка», «зрадник», «іуда» — а тоді підступила ближче й кокетливо запитала:

— Де ти так довго пропадав і звідки привіявся, негіднику?

— Невідкладні справи, серце моє, моя душенько, — пояснив Рамірес із поблажливою галантністю. — Хто там нагорі?

— Свідки.

— А дон Педро?

— Також там. І сеньйор Перкінс.

— Чудово. Я загляну туди.

Кивнувши на прощання, він хутко піднявся сходами. На першій площадці Рамірес зупинився й невпевнено постукав у найближчі двері. Ніхто не відгукнувся. Тоді він постукав дужче й рішучіше. Клацнув замок, двері відчинилися, й на порозі з'явився чоловік у бла-генькому сурдугі й поношених штанах. Він уп'явся в Раміреса лютим поглядом, сказав по-англійськи: «Якого біса? Стукай до сусідів»,— і хряснув дверима перед самим носом у непроханого гостя. Рамірес поквадцився до дверей, на які показав сердитий незнайо-мець, і увійшов до кімнати; там його зустріли густі клубки диму й вітальні вигуки.

За довгим столом, на якому були розкладені загад-кові на вигляд папери, географічні карти й пергаментні згортки, сиділо шестеро. Майже всі вони були літні, смугляві, сивоголові, а один з них, зморщене обличчя якого своїм кольором і фактурою скидалося на кору червоного дерева, був і зовсім ветхий дідок.

— Позавчора йому виповнилося сто два роки. Він головний свідок у справі Кастро, підтвердить підпис Мікельторрени,— пояснив дон Педро Раміресу.

— А він ще здатний щось пам'ятати? — засумнівався Рамірес.

— Хтозна,— фтенув плечима дон Педро.— Він свід-читиме під присягою, а цього досить.

— А що за звір живе у сусідній кімнаті? — запитав Рамірес.— Вовк чи ведмідь?

— Сеньйор Перкінс,— відповів дон Педро.

— Що він там робить?

— Перекладає.

Тут Рамірес заходився натхненно розповідати, як він постукав не в ті двері і яким непривітним виявився не-знайомець. Товариство слухало його уважно й пошти-во. Якби тут сиділи американці, то вони просто посмія-лися б. А ці люди поставилися до такого випадку серйозно; будь-яке порушення правил чемного пово-дження з незнайомцем було неприпустимим навіть для цих людей, моральне обличчя яких могло викликати сумнів.

— Не звертай уваги. У нього не всі вдома,— пояснив дон Педро і постукав себе пальцем по лобі.— Але він зовсім не схожий на інших американців. Пунктуаль-ний, мовчазний і знає порядок. Тільки-но годинник пробив три — він тут; пробив дев'ять — він пішов.

Шість годин трудиться у своїй кімнаті. А скільки встигає зробити — просто диво дивне! Цілі томи! Фоліанти! Рівно о дев'ятій вечора він забирає зі столу загорнуті в папір десять доларів — золотою монетою — залишені йому його *padrone*¹, і на цьому робочий день закінчено. Кажуть, п'ять доларів він залишає у картярському домі. Але не більше! Ще п'ять доларів ідуть на прожиток. І так завжди... Щодня. Чоловік дуже освічений, просто дивовижний! Іспанською та французькою володіє досконало. Перкінс для адвокатів — на вагу золота, ти сам розумієш, але він не хоче з ними зв'язуватися. Він каже їм: «Я перекладаю — і тільки! Правду чи брехню — мене це не обходить. Я тільки перекладаю, і все!» Чудова людина!

Згадка про картярський дім ніби оживила Раміресові пам'ять, і він згадав, чого сюди прийшов.

— Ти казав мені, доне Педро, — почав він довірчо, стиснувши голос, — що тепер свідки можуть підтверджувати старі дарчі на землю, видані губернаторами та алькальдами. Так це чи ні?

Дон Педро озирнувся довкола.

— З цих, хто тут присутній, п'ятеро під присягою посвідчать усе, що я їм скажу, — ти мене розумієш, — а ще у нас в запасі є колишні дуже поважні особи: — губернатор, алькальд, команданте і навіть — господи прости! — один єпископ! Надзвичайно шляхетні сеньйори. Американці пограбували їх, ти ж знаєш. Що ж їм робити? Це був їм урок. Вони матимуть добру винагороду за свою пам'ять. Збагнув? Вони продають свою пам'ять там, де вона найдорожче коштує. Повір мені, Вікторе, це правда.

— Чудово! — сказав Віктор. — А тепер послухай мене. От, скажімо, якщо один чоловік — розбійник, клятий американець — змусив губернатора Піко видати йому дарчу на землю, — ти розумієш мене — справжню дарчу, завірену і зареєстровану в земельній управі, а другий чоловік, скажімо, я, заявляє, що цей документ підроблений, що ти відповіси, друже, брате мій?

— Дарча від Піко?

— Авжеж, від Піко, — відповів Віктор, — видана в сорок сьомому році.

¹ Патрон, наймач (*ит.*).

Дон Педро встав, підійшов до бюро, дістав з нього кілька пожовклих, блідо віддрукованих бланків з печаткою в правому нижньому кутку.

— Це бланки Монтерейської управи з підписом губернатора Піко і з грифом, — пояснив дон Педро. — Тобі все зрозуміло, друже мій, Вікторе? Другу дарчу можеш одержати дуже просто.

У Віктора заблищали очі.

— Дві дарчі на ту саму землю?

Дон Педро стенив плечима і скрутив собі нову *cigarrito*.

— Менше двох дарчих на одну землю його світлість не давала. Ти не можеш бути впевнений у тому, що на твою землю досі не видано три дарчі, мій хоробрий друже. Якщо одна — о матір божа! — то це ще нічого. Очевидно, та земля не має особливої ціни. Де лежить це скромне володіння? Скільки квадратних ліг? Давай зайдемо до цієї кімнати й побалакаємо спокійно. До речі, у мене там є чудова *aguardiente*¹. Ходімо, Вікторе!

Дон Педро встав, провів Віктора до маленької кімнатки й зачинив за собою двері.

Минуло близько години. Під час бесіди голос Віктора здіймався до крику, і його могли чути ті, що сиділи у великій кімнаті, проте вони з головою поринули в атмосферу, насичену тютюновим димом, або, може, були надто виховані, щоб втручатися у чужі справи. Вони розмовляли, звіряли записи, вивчали папери з таким жвавим зацікавленням і неприхованим задоволенням, ніби зіткнулися з дуже важливою справою вперше. Близько дев'ятої години тут знову з'явилися дон Педро з Віктором. Із жалем мушу сказати, що чи то від надмірного хвилювання, пережитого сьогодні вранці, чи то від співчутливих слів приятеля під час недавньої з ним бесіди, а чи під впливом *aguardiente*, Рамірес зробився надто балакучий, галасливий і метушливий. Такі вразливі натури, як він, після надмірної дози міцних трунків стають сентиментальними або впадають у ніжну зажуру. На Раміреса найшло зараз і те, і друге. Зі слізьми на очах він вимагав відвести його до жінок. Він повинен вилити свою душу Мануелі — дебелий дівці, яку ми вже представляли читаче-

¹ Горілка (исп.).

ві,— вона втішить його, обманутого, незаслужено ображеного й довірливого.

На сходах вони зустріли незнайомця, охайно одягнутого, суворого, з виразом замкнутості на обличчі. Це був сеньйор Перкінс. Він щойно звільнився від своєї каторжної роботи і зовсім не був схожий на того сердитого чоловіка, якого Рамірес побачив годину тому. Він, очевидно, поспішав до грального дому, до своїх вечірніх розваг. У плаксивому настрої Віктор охоче поділився б з ним деякими думками з приводу підступності жінок і своєї нещасливої долі, але дон Педро швиденько потяг його вниз, у вітальню, подалі від холодних знесважливих очей сеньйора Перкінса.

Тут, у вітальні, при кокетливій Мануелі, яка й досі куталася в шаль і, здавалося, як і доти, не була впевнена, що ця частина вбрання не дуже надійно тримається на її плечах, Віктор зробив кілька туманних натяків на те, що жодна жінка не здатна зрозуміти його глибоку, складну й пристрасну натуру й повалився у велике, чорне, оббите волосяною матерією крісло, впавши у коматозний стан.

— Треба знайти йому місце для ночівлі,— сказала співчутлива й практична Мануела.— Нещасний не дістанеться сам до готелю. Матір божа, а це що таке?

Коли вони спробували підняти Раміреса,— повалившись у крісло, він почав сповзати на підлогу, і його доводилося підтримувати з двох боків,— щось випало в нього з внутрішньої кишені. Мануела підняла згорток. То був мисливський ніж, куплений сьогодні вранці.

— Ой! — скрикнула Мануела.— Розбійник нещасний! Він водить компанію з американою! Погляньте, дядечку!

Дон Педро взяв ніж із засмаглих рук Мануели й з холодним спокоєм обстежив його.

— Ніж зовсім новий, небого,— відповів він, ледь стевнувши плечима.— З леза ще не зійшов глянець. Давай одведемо гостя спати.

ЧАРІВНА МІСІС СЕПУЛЬВІДА

Якщо на землі існує хоч одне місце, де нестерпна одноманітність каліфорнійського клімату здається доречною і природною, то це не що інше, як давні, овіяні вітрами історії публо та місія¹, що носять ім'я святого Антонія. Безхмарне, незмінне, одноманітне літнє небо — тут чи не найхарактерніша ознака, і символізує воно той аристократичний консерватизм, який завжди зустрічає вороже будь-яку новинку. Прибулець з інших країв, що в'їжджає в публо на власному коні, — звичай Сан-Антоніо не дозволяють в'їжджати поштовим каретам або диліжансам, з якими до містечка можуть прибитися всілякі волоцюги та інші сумнівні люди, — читає на обличчях ледачкуватих пеонів, що заможні ранчерос², котрі зайняли навколишні землі, не збираються їх продавати. Далі, проїхавши короткою, обмурованою з двох боків стінами вулицею до площі, прибулець переконується, що в містечку немає ні готелю, ні таверни й він тепер цілком залежить від гостинності місцевих жителів. Тільки в них він може роздобути їжу й переночувати. Тоді прибулець бере коня за повід, завертає у двір першого-ліпшого великого особняка, зустрічає тут гостинних, привітних, хоч і чужих йому людей, і ніби потрапляє у царство минулого. Сонце нещадно розпікає на низьких дахах продовгувату червону черепицю, що нагадує своїм виглядом кору коричневого дерева, так, як розпікало її вже цілих сто років, а худі, схожі на вовків пси, вибігають і гавкають на нього так само, як їхні предки гавкали на тодішнього незнайомця двадцять літ тому. Біля довгої приземкуватої веранди стоїть кілька диких, напівоб'їжджених мустангів, стрижених міцними реатами³; на їхній срібній зброї виграють сонячні зайчики; скрізь, куди не глянь — білі глинобитні стіни, такі ж нудні й невиразні, як

¹ Місії в іспанській Каліфорнії з самого початку — опорні пункти католицької церкви, які насильно змушували індіанські племена приймати християнську віру; довкола храмів або монастирських будівель виростало містечко — публо.

² Землероби (исп.).

³ Мотузка, ласо (исп.).

нудні й невизначні тут дні, що минають без будь-яких подій, як одноманітне вгорі небо; білі, куполоподібні вежі місії здіймаються над зеленню оливкових дерев та груш — кривих, дуплистих, шишкуватих, ніби покручених старечим ревматизмом; далі — вузька біла прибережна смуга, а за нею океан — неозорий, одвічний, весь у відблисках сонця. Пароплави, що повільно плывуть вздовж темної прибережної лінії, здаються чимось далеким, нереальним, фантастичним; відтоді як буря викинула на берег вибілений морем кістяк філіпінського галеона — це сталося в 1640 році, — ніхто не пригадує, щоб якийсь корабель кинув якір на відкритому рейді, нижче вигнутого Соснового мису; білі стіни *presidio* і знята з лафета бронзова гармата байдуже й безнадійно дивляться на океан.

Попри все це, лубло Сан-Антоніо наче магнітом притягло до себе жадібні очі американців. Широкі простори родючих земель, незліченні череди худоби, буйна субтропічна рослинність, цілющий клімат, чудодійні мінеральні джерела викликали водночас жадобу й роздратування у зажерливих ділків із Сан-Франціско. На щастя для Сан-Антоніо, навколишніми землями володіють кілька найбагатших місцевих родин. Ранчо Ведмедя, Благословенного Рибалки і Пресвятої Трійці обіймають всі угіддя, а їхні господарі встигли підтвердити права на свої володіння ще в перші дні американського вторгнення; до того ж, порівняна віддаленість цих земель від густонаселених центрів поки що оберігає їх від зажерливих іноземців. Щоправда, серед щасливих володарів цієї каліфорнійської Аркадії є й одна американка — вдова дона Хосе Сепульвіди. Півтора роки тому високоповажний Хосе Сепульвіда помер у своїх вісімдесят чотири роки, залишивши величезні володіння чарівній молодій дружині-американці. Здавалося, що привабна, вродлива, темпераментна донья Марія Сепульвіда раптом візьме і віддасть свою руку, а з нею і земельні володіння якому-небудь пройдисвіту-американцеві, котрий, під облудним приводом «удосконалення», зруйнує той лад життя Сан-Антоніо, що складався віками. Цього тут боялися й намагалися відвести молитвами та постом.

А коли через рік після смерті чоловіка донья Марія поїхала на місяць до Сан-Франціско й повернулася звідти сама й ні з ким не заручена, у церкві при місії

було прочитано подячну молитву. Подальше можливе відступництво вдови ще й тому мало неабияке значення для Сан-Антоніо, що найбільше із трьох земельних володінь — Ранчо Пресвятої Трійці — належало також представниці легковажної статі, позашлюбній доньці покійного губернатора. На своє щастя, вона уникла вдовиної долі, бо глибока побожність і затворницьке життя вберегли її від шлюбу. Була певна іронія провидіння в тому, що доля і майбутнє Сан-Антоніо так багато залежали від примх легковажних жінок; з цього приводу у маленькому лубло часто чулися пересуди, якщо пересудами дозволено буде назвати шляхетні розмови сеньйорів і сеньйор. Та незважаючи на це, найбільш побожні люди вірили, що чудесне провидіння оберігає Сан-Антоніо від американос і, зрештою, від загибелі; дехто навіть стверджував, буцімто святий заступник містечка, що славиться мистецтвом проти-стояти спокусам, піде на все, й особистим втручанням убереже нещасну безпорадну вдову від плотських спокус. Але навіть самі найпобожніші та найміцніші вірою, коли вони легенько відгортали вуаль або манту¹, щоб крадькома глянути на доньку Марію, яка заходила до храму, вбрана у виписану з Парижа язичницьку сукню та капелюшок, розум'янена від цнотливого зникання й радісного задоволення, навіть вони із завмиранням у серці й німим благанням здійсмали свої погляди до схудлого, аскетичного заступника містечка, котрий зі стіни над вітварем дивився на чарівну незнайомку з тривогою і сумнівом: а чи вдасться йому самому встояти перед новою спокусою?

Настільки, наскільки дозволяла іспанська гречність, за донькою Марією в містечку встановили такий собі таємний нагляд. Дехто з городян надто консервативних поглядів натякав на те, що такий знатній дамі як вдова дона Сепульвіди, пристойно було б мати при собі дуенью, хоча багато чоловіків, маючи власний гіркий досвід, доводили, що з такого охоронця пуття буде мало. А сама чарівна вдова, коли її духовний пастир цілком серйозно висловив цю пропозицію, тільки похитала головою й розсміялася. «Чоловік у домі — найкраща дуенья, отче Феліпе», — лукаво заперечила вона, і на цьому розмова скінчилася.

¹ Шаль, покривало (ісп.).

Може, воно й на краще, що лихі язики в Сан-Антоніо ще не знали, як близько насунула на них небезпека і під якою загрозою опинилися інтереси луебло 3 червня 1854 року.

Ранок видався погожий, ясний, такий ясний, що, здавалося, далекі вершини гір Сан-Бруно за ніч перекочували в долину Сан-Антоніо, а лінія обрїю довкіл океанського простору ніби відступила вдалину й оперізувала тепер не менш, ніж половину земної кулі. Той ранок був прохолодний, міцний, мов граніт, і сяяв, як слюда на сонці; наповнений споконвічною силою природи, він настійно вимагав фізичної активності, руху — без цього не можна було повністю відчутти його чарівну красу й навітшатися нею. І не дивно, що донья Марія Сепульвіда, повертаючись у супроводі вакеро від свого управителя й мажордома, враз кинула повід на шю гнідій кобилі Тіті й помчала шаленим галопом униз, до білої прибережної смуги, що простяглася дугою на цілу лігу¹ від стїни місії аж до Соснового мису. Кончо — старий вакеро, після марних спроб поспіти за стрімким галопом гнідої кобили й не менш стрімкою фантазією своєї хазяйки, стенов плечима, знову пустив коня клусом і невдовзі загубився серед піщаних дюн. А донья Марія, сп'яніла від цілющого повітря, збуджена шаленою їздою, з розпущеним золотавим волоссям, що вибилося з-під оксамитового капелюшка, виставляючи напоказ усьому світові чарівну ніжку, а часом, — беруся стверджувати, — й витончену щиколотку з-під сірої амазонки, що розвіялася на вітрі, то там, то там забризканої кїнською піною, нарешті дісталася Соснового мису — крайньої точки цього півострова.

Та коли вже залишалося не більше ста ярдів до самого мису, який чарівна місіс Сепульвіда збиралась обїгнути, вона аж засмутилася, помітивши, що почався приплив, і з кожною новою хвилиною блискотлива водяна півка підкочується дедалі вище і сягає вже підніжжя сосон. Та місіс Сепульвіді стало прикро ще дужче, коли побачила на тому боці мису вишукано зодягненого вершника, котрий, натягнувши повіддя свого коня, спостерігав за нею з неабиякою цікавістю, як їй здалося, навіть лукавством. Повернути назад? Але незнайо-

¹ Міра відстані, прийнята у Великобританії і США. Дорівнює 3 милям.

мець може поскакати слідом за нею, і тоді їй не уникнути скептичного, хоча й шанобливого погляду Кончо. Поїхати вперед? В гіршому разі можна тільки замочитися; вода не глибока, вона пустить свою Тіту легким галопом і зникне з поля зору незнайомця, який, звичайно, не наважиться повернути коня й скакати за нею. Усе це донья Марія вирішила блискавично, суто пожіночому, і, не вагаючись, пустила коня у хвили прибою.

О таїна жіночої логіки! О ці правильні висновки з неправильних засновків! Перший ривок Тіти був просто чудовий — вона до половини обігнула мис. Після другого ривка кобила захекалася й стала борсатися у воді, аж поки загрузла в піску — спочатку по коліна, а далі по саме черево. Під нею був пливун!

— Відпустіть повід! Дайте коневі самому вибратися, не підганяйте його! Візьміться за кінець *реату*! А тепер кидайтеся назустріч хвилі, хай вона віднесе вас у море!

Донья Марія машинально розпустила згорнену в кільце й прив'язану до луки сідла волосяну мотузку, тоді глянула туди, звідки долинав голос. Але вона побачила тільки коня, що повільно брів уздовж мису. Вершника не було.

— Швидше! Ну!

Голос тепер долинав з моря; переляканій доньї Марії здалося, що хтось пливе їй назустріч. Не вагаючись більше, вона пустилася в першу ж хвилю, яка віднесла її на кілька ярдів і знову кинула на зрадницький пісок-пливун.

— Не рухайтесь! Міцніше тримайтеся за *реату*!

Наступна хвиля ледь була не віднесла її назад, до берега, але донья Марія вже зрозуміла, як треба діяти; чіпляючись за пісок, що сочився крізь пальці, вона трималась, затамувавши подих, поки хвиля на зворотньому шляху не відкинула її ще на кілька ярдів у море. Тут пісок був твердіший. Вона пропливла ще трохи, коли раптом відчула, що хтось схопив її за руку і, підтримуючи, допоміг вибратися на берег, за лінію прибою; ніби крізь туман, вона помітила, що волосся її розсипалося по плечах, чоботи zostалися там, у пливунях, а її рятівником був незнайомий юнак, — потім вона знепритомніла. А коли донья Марія розплющила свої карі очі, то побачила, що лежить на сухому при-

бережному піску, а юнак стоїть трохи нижче, тримаючи обох коней — свого і Тіту.

— Я мав щасливу нагоду допомогти вашому коневі вибратися з пливунів. Без вершника і з допомогою припливу він вивільнив ноги, але заплутався ними в *reagi*. І тут ми з Чарлі витягли його на берег. — Якщо я не помиляюся, ви — місіс Сепульвіда?

Здивована донья Марія ствердно кивнула головою.

— А он там, як я розумію, ваш слуга, він шукає вас. — Юнак показав на Кончо, що поволі тюпав серед дюн, прямуючи до мису. — Дозвольте... мені допомогти вам сісти в сідло. Ваш слуга не повинен знати... ніхто не повинен знати, що вам загрозувало.

Розгублена донья Марія дозволила підсадити себе в сідло, незважаючи на те, що її ніжки — о, який жах! — були босі. Потім вона згадала, що навіть не подякувала своєму рятівникові, й стала плутано надолужувати прогаяне. У відповідь незнайомиць тільки засміявся і це була для неї просто полегкість.

— Краще подякуєте тоді, коли пустите коня галопом цими розпеченими дюнами і врятуєтеся від простуди. А мене звуть містер Пойнзет; я один з юрисконсультів вашого покійного чоловіка, — і прибув сюди у справі, яка невдовзі зведе нас разом. Хочу вірити, що нова зустріч буде набагато приємніша, ніж сьогоднішня. На все вам добре!

Він скочив у сідло й на прощання скинув капелюха. Донья Марія була жінка не дуже здогадлива, однак чуття їй підказало, що манера тримати себе розкуто свідчить або про потаємну сором'язливість чоловіка перед жінками, або про його надмірну розбещеність жіночою увагою. У будь-якому разі його треба поставити на місце.

Але як це зробити? І донья Марія вибрала чи не найкращий спосіб. Вона надула губки й сказала:

— В усьому винні ви!

— Чому?

— Якби ви там не стояли і не дивилися так на мене, я б не стала об'їжджати м'яс.

Пустивши на прощання цю шпильку, вона поскакала геть, залишивши свого рятувальника гадати: сміятися йому чи просити прощення?

Коли Артур Пойнзет проскакавши годину через розпечені піщані дюни нарешті зупинив коня біля дверей трапезної місії, він міг на власному досвіді переконаватися, що дав доньї Марії добру пораду; одяг його був зовсім сухий, від ранкової пригоди не лишилося жодного видимого сліду. Та найдивовижніше було, мабуть, те, що дуже мало зосталося і невидимих слідів. Жоден з тих, хто не знав про винятковий егоїзм Пойнзета, не зрозумів би дивної моралі та психіки цієї людини, що завжди спрагло вбирала в себе нові життєві враження і водночас могла легко позбутися їх, не відчуваючи докорів сумління. А ті, хто добре знав Пойнзета, ніколи не повірили б, що він під час їзди згадає про жінку, яку врятував, або спробує пояснити свій вчинок чи вгадати, чим усе це скінчиться. Коли він уперше побачив місїс Сепульвіду біля Соснового мису, то став гадати, яку вигоду чи, навпаки, шкоду принесуть зміни в патріархальних звичаях і традиціях Сан-Антоніо; коли він попрощався з нею, то знову повернувся до тих самих думок, що й далі роїлися в його голові, аж поки отець Феліпе вийшов йому назустріч з дверей трапезної. Я не хочу сказати, що він зовсім не відчував задоволення від свого вчинку, я хочу лише підкреслити, що його почуття цим задоволенням і обмежувалися. Та ще, може, впевненістю — хоча нічим він її не виявляв, — що коли вже він сам задоволений собою, то й інші повинні бути ним задоволені.

Якщо донья Марія і справді подумала, що його поведження з нею було сухувате й не дуже гречне, то вона неодмінно здивувалася б, коли б побачила його зустріч зі старим Феліпе. Артура ніби підмінили; зі священником він став на диво ввічливий, люб'язний і привітний, по-хлоп'ячому довірливий і по-справжньому щирий. Але ще більше здивувалася б донья Марія, якби побачила, що об'єктом такої незвичайної уваги Артура був старий чоловік, котрий хоч і відзначався добротою, вишуканістю, ввічливістю та шанобливим ставленням до людей, але його непоказна зовнішність, старомодний одяг, пожовклі від нюхального тютюну обшлагі рукавів, великі розтоптані черевики, що давно втратили

форму, надавали йому карикатурного вигляду. Було видно, що Артур давно вже завоював прихильність старого падре. З лагідною усмішкою на устах він простягнув до юнака свої пухкі темні руки, назвав його «син мій» і запросив до місії.

— Чому ж ти не попередив мене, що прийдеш? — запитав отець Феліпе, коли вони вже сиділи на невеличкій веранді, що виходила вікнами в сад місії, пили шоколад і курили *cigaritos*.

— Я тільки позавчора дізнався, що поїду. Нібито знайшлися якісь нові дарчі, підписані колишнім губернатором, і власники їхні хочуть оформити свої права. Моїм компаньйонам зараз ніколи, і мені доручили приїхати сюди й довідатися про все на місці. Щиро кажучи, я зрадів з такої нагоди познайомитися з нашою чарівною клієнткою, таємничою доньсю Долорес, або ж, зрештою, розчаруватися, як і мої компаньйони, одержавши відмову в прийомі.

— Ох, любий мій дон Артуро, — сказав падре, зробивши легкий заперечливий жест рукою, — боюся, що тобі поталанить не більше, ніж решті. Саме почався тиждень посту, а в цей час вона не приймає нікого, навіть у справах. Повір мені, мій любий хлопче, що ти, як і всі інші, а то й більше за них, дозволяєш собі фантазувати. Донья Долорес ховає своє обличчя не для того, щоб розпалити цікавість чоловіків. Бідне дитя! Йй, на жаль, доводиться прикривати язичницьке татуювання, яке спотворює щоку. Адаже ти знаєш, вона метиска. Повір мені, ви всі помиляєтеся. Може, вона химерна, суєтна — хтозна? Але ж вона — жінка. — І прозорливий падре зробив наголос на останньому слові легенько знизавши плечима, як це було гідно святого покровителя.

— Може, й так, але ж кажуть, що вона — красуня, — вів далі Артур з пустотливим лукавством, яке він за давньою звичкою любив протиставляти серйозним розмірковуванням і від якого не зміг утриматися навіть у розмові з падре.

— Ох доне Артуро, то все пусті балачки, — нетерпляче заперечив отець Феліпе, — проста собі дівчина — індіанка, темна, як видублена шкіра, як поле літньої пори.

Артур скорчив гримасу, що могла б означати як згоду, так і заперечення.

— Що ж, тоді доведеться копатися в паперах нам удвох. Виєно! Давайте-но їх сюди, і ми швиденько закінчимо справу.

— Росо tiempo ¹,— відповів посміхнувшись отець Феліпе. Потім уже серйозно додав: — Стривай, а чому ти так говориш про цю справу? У тебе що, немає професійного інтересу до неї, як це мало б бути у молодого адвоката, котрий тільки-но починає свою кар'єру молодшого компаньйона в поважній фірмі? Серце не лежить до цієї професії, га?

Артур засміявся.

— Чому не лежить. Професія не гірша за будь-яку іншу.

— А захистити пригнобленого? А виправдати невинного? Виступити проти несправедливості? Хіба це не благородне покликання, сину мій? Це і тільки це робить тебе і твоїх колег дорогими для нас, дорогими для тих, хто став безневинною жертвою ваших судів та ваших *corregidores* ².

— Атож,— квапливо погодився Артур, ніби відмахуючись від дифіраμβів падре з тією звичною легкістю, яка свідчила не так про його скромність, як про самолюбство, що повставало проти незаслуженої похвали.— І платня, зрештою, непогана. «Чесність — найкращий страховий поліс»,— як сказав один наш давній філософ.

— Як він сказав? — перепитав священик.

Артур якомога точніше переклав на іспанську знаменитий вислів Франкліна й побачив, як приголомшений отець Феліпе побожно здійняв руки і звів очі до стелі на знак благочестивого протесту.

— Це і є ваша американська мораль? — нарешті запитав він.

— Безперечно. Разом з Провидінням та нашим стягом вона привела нас сюди й надала можливість познайомитися з вами,— сказав Артур по-англійськи.

Отець Феліпе розгублено глянув на свого молодого друга. Артур ураз став поштивий і перейшов на іспанську мову. Щоб змінити тему бесіди й допомогти старому вийти із скрутного становища, Артур почав з гумором описувати свою вранішню пригоду. Але це

¹ Тут: ще встигнемо (*исп.*).

² Тут: губернатори (*исп.*).

не дуже йому допомогло. Отець Феліпе слухав його уважно, але не сміявся. Коли Артур закінчив свою розповідь, падре підійшов до юнака, поклав свою пухку руку на його кучеряву голову, батьківським жестом — професійним і звичним — повернув його лицем до себе й сказав:

— Подивись на мене, доне Артуро. Я вже старий чоловік. І пробач мені, якщо я спробую дати тобі корисну пораду. Слухай уважно. Ти з тих чоловіків, які люблять жінок і які самі подобаються жінкам. Пробач, але це так, — м'яко додав він, помітивши, як легкий рум'янець ураз проступив на обличчі юнака, хоч той і намагався усміхатись. — Хіба не так? Цього не треба соромитися, доне Артуро! Не тут, — додав він, показуючи натхненним жестом на стіну трапезної, де висіло зображення святого Антонія, — не тут судити мені про жіночі чари. Вдова багата, кажеш? Вродлива? Запальна? А в тебе серце не лежить до професії, яку ти вибрав. Який звідси напрошується висновок? У тобі дримають інстинкти, — як би це краще сказати, — таланти, чари, про практичне значення котрих ти навіть і не здогадуєшся. Ти природжений коханець. Вибач мені, але ти володієш чотирма s: *sapo, solo, solícito y secreto*¹. Отже, послухай доброї поради старого чоловіка й постарайся з неї скористатися. Перетвори свої слабкості, — ні, це вочевидь надто різке слово! — свою легковажність, суєтність юних літ на мудрість у зрілому віці. Ну, що ти на це скажеш?

Артур вдоволено посміхнувся. Він згадав, з яким страхом і обуренням сприйняв старий почутий від нього вислів Франкліна. Тоді Артур відкинувся у кріслі і, прибравши картинної пози, сказав з удаваним пафосом:

— А що, мій отче, коли моє серце полонила інша, коли мої жагучі почуття віддані тільки їй? Ви ж не порадите мені зрадити ці почуття. Страшно подумати!

Отець Феліпе навіть не всміхнувся. Його широке, по-дитячому просте, смагляве, гладенько виголене обличчя, що завше світилося шанобою і ввічливістю, набуло якогось нового, особливого виразу. Він глянув на Артура своїми маленькими чорними очицями і сказав:

¹ Здоровий, самотній, люб'язний і потайливий (ісп.).

— Ти думаєш, що здатний на таке почуття, сину мій? У тебе була коли-небудь пристрасть дужча за твої егоїстичні бажання?

Артур підвівся, образившись.

— Оскільки йдеться про одну з моїх клієнток і про вашу парафіянку, то чи не можемо ми говорити трохи серйозніше, отче? Я не хотів би відчувати себе незручно перед леді, з якою у мене призначена на завтра ділова зустріч. А тепер щодо наших паперів, отче, — вів далі Артур уже невимушено. — Сподіваюсь, наша невидима красуня віддала вам усі необхідні документи, матеріали, щоб можна було скласти стислий висновок. Я вас уважно слухаю.

— Ти знову помиляєшся, сину мій. У цій справі вона виявилася такою ж небалакучою, як і завжди. Гадаю, що коли б не я, вона взагалі не стала б обстоювати свої права на землю. І тепер, як я бачу, вона хоче піти на поступки з тим злодієм — пробач за грубе слово, — з претендентом, що, як ти висловився, має перевагу на право володіння. Але я тепер не збираюся втручатися в цю справу. Всі папери, всі необхідні дані — у нашої з тобою приятельки місіс Сепульвіди. Зустрінься з нею. Повір мені, мій друже, коли ти розчаруєшся, що не зустрівся зі своєю індіанською клієнткою, ти знайдеш чарівну заміну в особі доньї Марії, яка, до того ж, однієї з тобою раси, одного кольору шкіри. Постарайся забути, якщо зможеш, все, що я тобі про неї казав. А втім, не забудеш. Ох доне Артуро, я тебе знаю краще, ніж самого себе! А тепер ходімо. Погуляємо в саду. Ти не бачив мого виноградника. Відтоді, як ти був тут востаннє, я виростив новий сорт винограду.

— Я не їв нічого смачнішого за ваш виноград, отче, — сказав Артур, коли вони йшли тіннявою оливковою алеєю.

— Твоя правда. А індіанці не знали цього і не вирощували винограду, збирали тільки дикий, і то для виготовлення барвника із шкірки ягід. Змішують її з якоюсь кислотою, яку й досі тримають у секреті, і натираються, щоб зробити свою мідяно-червону шкіру ще червонішею. Ти не слухаєш мене, доне Артуро, хоч це мало б тебе зацікавити, бо твоя таємнича клієнтка донья Долорес якраз такого кольору.

Отак весело розмовляючи, жартуючи та показуючи гостеві все, що могло б його зацікавити, — обвисле від

плодів гілля інжиру, тріщину в глинобитній стіні храму, — ця тріщина зосталася після останнього землетрусу, — отець Феліпе, з притамамною йому церемонною поштивістю, вів свого молодого друга через старовинний сад місії. Поволі повернулася взаємна довіра, невимушеність дружніх стосунків, а згодом, коли отець Феліпе, вибачившись, відлучився на кілька хвилин, щоб розпорядитись з приводу влаштування гостя, між ними зовсім встановилася колишня взаємна симпатія.

Залишившись сам, Артур вернувся назад, до розчи-нених вівтарних дверей церкви. Тут він трохи постояв, а потім, скорившись раптовому пориванню, увійшов досередини. Давня церква, як, до речі, усе в Сан-Антоніо, за останніх сто років зовсім не змінилася. Мало тут було такого, чого б Артур не бачив в інших місіях. Старовинні крокви, пофарбовані з варварською пишністю в червоний і брунатний кольори, потворні воцані фігурки святих, що безпорадно дивилися скляними очима зі своїх ніш; діва Марія у білих шатах і єдвабних пантофлях з малим Ісусом на руках, одягнутим у довгу з розкішним мереживом сорочку; Марія Магдалина у світському вбранні іспанської аристократки XVIII сторіччя. Був тут і необхідний набір недоладних картин. Сам святий покровитель містечка, зображений на повний зріст, мав вигляд такого німечного і бридкого дідка, що коли б якась жінка і наважилась спокусити його, то це було б більше чудо, ніж спроба святого чинити опір звабі. На інших картинах були зображені мученики, що вражали жахливим натуралізмом, страшний суд з ретельно виписаними моторошними деталями. Але одна картина, що висіла під самим нефом, одразу прикувала до себе досі байдужий погляд Артура. То було вигадливе зображення Хуніперо Серри, що проповідував святе слово язичникам. Боюся, що не сама постать добродісного й героїчного місіонера привернула увагу юнака: я певен, що і не сентиментальний сюжет зацікавив його; Артур не зводив очей із стрункої, граційної, напівоголеної дівчини — індіанки, що стояла навколішки біля ніг Хуніперо Серри, звернувши до нього по-дитячому зворушливий погляд, сповнений страху і каяття. В її очах було стільки благання, а саме каяття так не в'язалося з невинністю і безпорадністю цієї тендітної дівочої постаті, що в Артура аж серце затріпотіло. Він швидко відвернувся й почав

роздивлятися інші картини, але очі молодої індіанки не давали спокою, переслідували його. Я, здається, вже казав, що Артур не був побожною людиною. Він хоч і мав багату уяву та поетичну вразливість, але ні сама атмосфера храму, ні сюжети картин не торкнулися його розуму й серця. Однак він мимохіть опустився на лаву, поклав перед собою руки на дубову панель і схилив на них голову. В цю мить пухка рука лягла йому на плече й вивела його із задуми.

Артур різко підвів голову і, зустрівши співчутливий погляд священника, розчулився і знітився водночас.

— Пробач мені,— лагідно сказав отець Феліпе,— я перебив твої думки, сину мій.

Трохи різкіше, ніж звичайно у розмовах з падре, Артур пояснив, що замислився над дуже складною юридичною справою.

— Он воно що! — тихо мовив падре.— А чому в тебе на очах сльози, доне Артуро? «Ні, тут щось не так!» — додав він подумки, потім взяв юнака під руку, й вони вийшли з церкви на залите сонцем подвір'я.

РОЗДІЛ V

У ЯКОМУ ДОНЬЯ МАРІЯ СПРАВЛЯЄ ВРАЖЕННЯ

Ранчо Благословенного Рибалки дивилося просто на море, як того й вимагала сама його назва. Коли покійний засновник ранчо виявив релігійну пристрасність у виборі місця для забудови, то його чарівна вдова показала неабияку кмітливість в опорядженні житла, зробивши чимало корисних змін, не передбачених з самого початку. Жіноча уява пом'якшила й оздобила суворі обриси обгородженої муром низької квадратної будівлі з необпаленої цегли. Вкритий черепицею дах ніби витягнувся вперед до фасаду і накрив широку веранду, що спиралася на повиті виноградом колони, а коридор, який слугував місцем відпочинку, всупереч усім іспанським звичаям, був перетворений на зовнішню галерею. Внутрішній дворик перестав існувати зовсім. Похмуру, важку іспанську архітектуру прикрасили яскраві французькі ситці, витончені мереживні завіски, свіжі барвисті шпалери. Широка веранда була обставлена новинками з Китаю — бамбуковими кріслами і канап-

ками; смугастий венеціанський тент захищав від сонячних відблисків з моря. Та попри все це, донья Марія, прислухаючись до думки місцевих жителів, що з осудом ставилися до тих нововведень і навіть схильні були вважати це блюзнірством при її вдовиному становищі, не ризикувала ламати тутешні традиції зовсім. А тому, якщо в одному кутку її вітальні стояло фортепіано, то в іншому — арфа. Якщо на фортепіано лежав свіжорозрізаний роман, то на мармуровому столику завжди можна було побачити требник. Якщо на камінній полиці милував око вигадливо оздоблений французький годинник, на якому бронзова пастушка відлічувала скороминущий час, то залізне розп'яття на стіні нагадувало про вічність.

Місіс Сепульвіда цього ранку була вдома, чекала гостя. Вона лежала в манільському гамаку, навішеному між двома стояками веранди; обличчя її було наполовину сховане за сіткою, в другому кінці гамака виглядав носок маленької туфельки. Не слід думати, що донья Марія збиралася зустріти гостя лежачи в гамаку, — зовсім ні; вона наказала слугам дати їй знати одразу, тільки-но незнайомий кабальєро з'явиться на дорозі. Мушу сказати, що донья Марія, на жаль, не послухалася поради Артура, і в подробицях розповіла про пригоду на Сосновому мисі не тільки своїм подругам, а й усім домочадцям. На початку свого зацікавлення чоловіком жінка робиться надміру балакучою, й аж тоді, коли починає розуміти, що її захоплення серйозне, вона відгороджується від людей стіною мовчання. Другого дня після тієї пригоди донья Марія, все ще під враженням від вчинку свого героя, ладна була просто-душно розповідати про нього кожному стрічному.

Не пам'ятаю, чи я вже описував зовнішність доньї Марії. Якщо ні, то кращої можливості, ніж зараз, я не матиму. В гамаці вона виглядала трохи меншою, ніж була насправді — жінки завжди здаються нам меншими, коли лежать. Густе каштанове волосся доньї Марії було укладене не зовсім вдало — п'ятнадцять років тому, в пансіоні, її навчили гладенько зачісувати скроні. У погляді карих очей світилася ніжність; ледь почервонілі повіки не суперечили її вдовиному становищу, а навіть личили їй; у куточках маленького рота заліг зворушливий вираз по-дитячому вередливого испововлення. У неї були рівні білі зуби, а мінливий

колір обличчя промовисто виражав стан її духу й тіла. На вигляд їй було під тридцять, і вона мала ту безпомильну зовнішність заміжньої жінки, якою більшість турботливих чоловіків наділяють свою обраницю, щоб оточити її любов'ю й увагою на довгі роки. Особиста мітка покійного дона Хосе Сепульвіди, що проступала в нього так само чітко, як і тавро на його худобі, позначилася і в тонких лініях, що йшли від ніздрів цієї молоді жінки до самих куточків рота і приховували в собі роздратування або смуток. Ті знаки свідчили про прихильність покійного Хосе Сепульвіди до полювання на ведмедів і до бою биків, а може, і про його небайдужність до сеньйори Ікс із Сан-Франціско, чия репутація не відзначалася бездоганністю, — небайдужість, якій не могли перешкодити ні відстані, ні пильний нагляд доньї Марії.

Через годину, коли Пепе з'явився перед своєю господинею, щоб передати їй візитну картку Артура Пойнзета і прохання прийняти його у справі, донья Марія була трохи розчарована. Якби він, поминувши всіх слуг, вихором увірвався на веранду і несподівано з'явився перед нею, вибачаючись за своє безцеремонне вторгнення, це більше личило б йому як герою і мало б кращий вигляд на загальному тлі її мрій. Донья Марія розчаровано зітхнула, наказала Пепе провести джентльмена до вітальні, а сама по-жіночому граційно зісковзнула з гамака й метнулася до гардеробної кімнати. «Він поводить себе так офіційно, ніби дон Хосе й досі живий», — подумала вона, йдучи до туалетного столика із дзеркалом.

Артур Пойнзет увійшов у порожню вітальню не в доброму гуморі. В очах вакерос, що тинялися на подвір'ї, у скрадливих поглядах служниць він прочитав, що про вчорашню його пригоду тут відомо всім. Розпещений і зіпсований увагою жінок, Артур чогось раптом подумав, що передача справ його клієнтки до рук місіс Сепульвіди стала наслідком підступного плану отця Феліпе, або таємної змови між священником і господаркою Ранчо Благословенного Рибалки, щоб заманити його у шлюбні тенета. Образа і роздратування, викликані вчорашніми порадами падре, болісне відчуття власного безсилля наштовхнули Артура на думку обмежити свою зустріч суто діловими рамками, і він так захопився цією ідеєю, що ладен був знехтувати правилами

доброго тону. Настрій його не піднісся й тоді, коли місіс Сепульвіда, забувши про своє недавнє розчарування, легко й невимушено зайшла до кімнати, в церемонній напівіспанській манері поцікавилася його здоров'ям, жодним словом не згадавши про їхню учорашню пригоду, запросила його сісти. Сама вона примостилася по другий бік столу, всім своїм виглядом виказуючи люб'язну і водночас трохи поблажливу готовність вислухати.

— Гадаю,— сказав Артур, одразу беручись до справи, аби побороти в собі збентеження й ледь відчутну антипатію, що почала прокидатися в ньому до жінки, котра сиділа перед ним,— гадаю, крім вашої справи, ми повинні сьогодні розглянути і деякі довірені вам, як мені сказали, папери та обставини, що стосуються права на володіння землею доньї Долорес Сальватерри. З чого почнемо? Я весь до ваших послуг протягом двох годин, але, на мій погляд, ми зможемо зробити більше, коли спочатку розглянемо одну справу, а потім — другу.

— Тоді почнімо з паперів доньї Долорес,— сказала, донья Марія,— а мої поки що почекають. І справді,— додала вона ніби знехотя,— я навіть думаю, що з таким самим успіхом за мою справу міг би взятися один з ваших клерків. Якщо для вас дорога кожна хвилина,— а воно справді так і є,— то я можу передати йому всі необхідні папери і поділитися з ним своїми, мало чого вартими, міркуваннями. А він підготував би для вас висновок, доне Артуро. У ділах я зовсім дитина.

Артур усміхнувся і люб'язним жестом висловив свою незгоду. Незважаючи на недавню упередженість до неї, Артур відчув, що ледь дражливий тон доньї Марії подобається йому. І все ж, зберігаючи серйозний вигляд, він мовчки дістав олівець і розгорнув записника. Помітивши його приготування, донья Марія також посерйознішала.

— Ой, вибачте! Яка легковажність! Я тут розповідаю про себе, коли треба обговорювати справи доньї Долорес. Що ж, почнімо. Але передовсім я поясню, чому вона передала свої документи мені. Мій чоловік і її батько дружили і нерідко мали спільні ділові інтереси. Ви, очевидно, вже чули, що вона була досить мовчазна, відлюдькувата і дуже побожна — ну майже черниця! Мушу сказати, що вона зосталася самотня через

деяку делікатність свого становища. Ви, мабуть, знаєте — правда ж? — що її мати була індіанка. Кілька років тому наш старий губернатор, залишившись бездітним вдівцем, згадав про свою забуту індіанську дитину — Долорес. Він довідався, що її мати вже померла, а дівчинка жила в далекій місії й була там за послушницю. Губернатор привіз її до Сан-Антоніо, охрестив, дав ім'я, удочерив і зробив своєю спадкоємицею. Їй ледве виповнилося тоді чотирнадцять чи п'ятнадцять років. У неї міг би бути чудовий колір обличчя — наші метиси бувають іноді майже білі, — але за диким індіанським звичаєм її ще немовлям пофарбували якимось варварським зіллям, яке, до речі, не змивається. І тепер вона мідяно-червона, як ота бронзова пастушка на годиннику. Та незважаючи на це, вона мені здається дуже вродливою. Можливо, я небайдужа через те, що люблю її! Але ж ви, чоловіки, такі перебірливі, коли йдеться про колір жіночого обличчя! І не дивно, що бідна дівчина нікого не хоче бачити і уникає людей. Це просто несправедливо! Пробачте мені, містере Пойнзет! Я тут розбазікалася про свою клієнтку, замість того, щоб викласти суть її справи.

— Дарма! Дарма! — квапливо заперечив Артур. — Кажіть далі.

Місіс Сепульвіда лукаво піднесла пальчик.

— Он воно що! Я так і думала, доне Артуро! Як прикро, що я не покликала її сюди, ви самі змогли б скласти про неї думку.

Розчарований тим, що не може приховати свого зніяковіння, й відчуваючи, що червоніє, Артур хотів уже все пояснити, але донья Марія з суто жіночим тактом не дозволила йому й слова промовити.

— Отже, я розповідаю. Почасти тому, що я не дотримуюсь забобонів тутешніх аристократичних родин щодо расових відмінностей і кольору шкіри, а може, й через те, що ми з Долорес обидві тут чужі іноземки — ми подружилися. Спочатку вона уникала зустрічатися зі мною, я навіть сказала б, що Долорес цуралася мене більше, ніж рештці людей, але з часом ми стали подругами. Подругами, розумієте, містере Пойнзет, але не близькими людьми. Ви, чоловіки, можете вважати, що так не буває, але донья Долорес — дівчина незвичайна, зовсім не схожа на інших дівчат; я не при-

гадую, щоб наша з нею бесіда коли-небудь вийшла за межі загальної теми. А я в неї чи не єдина подруга!

— А отець Феліпе, її духовний наставник?

Місіс Сепульвіда стонула плечима і вдалася до формули, яка в Сан-Антоніо виражає сумнів:

— *Quién sabe?*¹ Але я знову забалакалася. Повернімося до справи.— Вона підвелася, дістала з шухляди секретера конверт, видобула з нього папери й почала їх перебирати.

— Не так давно в Монтереї було знайдено дарчу грамоту, видану губернатором Мікельтореною дону Сальватьеррі, грамоту, яка в паперах Сальватьеррі не значилася. Як з'ясувалося, цю дарчу він передав п'ять років тому дону Педро Руїсу із Сан-Франціско для забезпечення позики, термін якої тепер закінчився. З усього видно, що дарча досі дійсна, засвідчена необхідними підписами й завірена печатками. Дон Педро написав у листі, що деякі свідки ще живі і добре пам'ятають цю дарчу.

— Тоді чому б не оформити належним чином право на землю?

— Ви маєте рацію, але якби усе було так просто, ніхто не викликав би дона Артуро із Сан-Франціско, щоб проконсультуватися з ним. Тут справа складніша. Дон Педро пише, що знайшлася ще одна дарча грамота на ту саму землю, видана іншій людині.

— На жаль, у нашій практиці це не єдиний випадок,— усміхнувшись сказав Артур.— Однак, бездоганна репутація Сальватьеррі, його чесність, гадаю, переважать будь-які документальні підтвердження другої сторони. Погано тільки, що він помер і що дарча знайшлася після його смерті.

— Але ж власник другої дарчої також помер,— сказала вдова.

— В такому разі їхні шанси майже рівні. Як хоч його прізвище?

Місіс Сепульвіда заглянула в свої папери й сказала:

— Доктор Деварджес.

— Як ви сказали?

— Деварджес,— повторила місіс Сепульвіда, гортуючи папери.— Якесь кумедне ім'я, мабуть, він іноземець. Ні, містере Пойнсет, ви не повинні переглядати

¹ Хтозна? (Ісп.)

ці папери, поки я не перепишу їх. Самі карлючки, ви просто тут нічого не розберете! Мені соромно за мій почерк, але я так поспішала, щоб устигнути до вашого приїзду. Ой містере Пойнзет, які у вас холодні руки!

Артур Пойнзет рвучко підвівся з місця й схопив папери, що їх тримала донья Марія. Але вдова, пустотливо кокетуючи, почала чинити опір. Вдаючи, що застосовує силу, вона взяла Артура за руку й одразу відпустила:

— А як ви зблідли, боже мій! Боюся, вчора вранці ви простудилися. Я ніколи собі цього не прощу. Я виплачу свої очі від горя!

І донья Марія метнула на Артура небезпечний погляд з-під ледь припухлих повік, звідки, здавалося, ось-ось бризнуть сльози.

— Пусте! Просто я сьогодні рано встав і довго їхав верхи,— сказав Артур, ніяково усміхаючись і потираючи руки.— Пробачте, я вас перебив. Розповідайте, будь ласка. У доктора Деварджеса є які-небудь спадкоємці, що претендують на землю?

Але вдова, здавалося, не поспішала вести далі ділову розмову. Їй чомусь здалося, що Артур хоче випити вина. Чи не погодився б він трохи перекусити, перш ніж їм знову доведеться копирсатися у цій клятій справі? Вона вже стомилася. Вона впевнена, що й Артур стомився від усього цього.

— Але це моя професія,— нетерпляче сказав Артур, та одразу й спохопився, помітивши в очах вдови тривогу, й, усміхаючись, додав, що чим швидше вони закінчать справу, тим швидше він зможе скористатися з її широкої гостинності.

Обличчя в донї Марії засяло усмішкою.

— Спадкоємців немає. Але є людина, котра — як це у вас називається? — самочинно зайняла землю.

— Скватер? — коротко запитав Пойнзет.

— Так, так,— підтвердила вдова, засміявшись,— скватер, і звать його — ой, який у мене поганий почерк! — звать його Габріел Конрой.

Артур мимохіть простягнув руку до паперів, але вдова пустотливо відбігла до вікна й кокетливо закрила руками своє веселе, з ямочками на щоках, обличчя; на щастя для Артура, бо він у цей час побілів як крейда.

— Габріел Конрой,— повторила місіс Сепульвіда,— і з ним...

— Його сестра? — ледь чутно запитав Артур.

— Ні, сер! — відповіла місіс Сепульвіда нетерпляче. — Не сестра, а дружина! Ви, юристи, чомусь завжди недооцінюєте заміжніх жінок.

Артур відвернувся і мовчки дивився на море. А коли він заговорив, голос його звучав уже природно, невимушено, як і досі.

— Чи не дозволите ви мені перемінити своє рішення і, скориставшись з вашої недавньої пропозиції, випити склянку вина з печивом?

Місіс Сепульвіда побігла до дверей.

— І дозвольте, будь ласка, тим часом глянути на ваші записи, — сказав Артур.

— А ви не сміятиметеся з мого почерку?

— Ні в якому разі!

Донья Марія пустотливо кинула йому конверт і вибігла з кімнати. Схопивши папери, Артур метнувся до вікна. У паперах значилися тільки ті імена, які вона назвала — і більше нічого! Нарешті він з полегкістю зітхнув.

Не слід думати, що його мучив страх чи гризли докори сумління. Артура просто приголомшило те, що він тут раптом почув. Як і більшість вразливих чоловіків, він був трохи марновірний, а тому, почувши ім'я Деварджеса, одразу згадав слова отця Феліпе про свою вдачу, лиховісну задумливість у церкві, випадкові обставини, що привели цього разу саме його — а не його компаньйона — до Сан-Антоніо, і дивну знахідку — нікому не відому дарчу, яку саме він має обстоювати в суді. Та за мить він уже забув про свої переживання, й до нього знову повернулася властива йому вдача й упевненість у власних силах. Ясна річ, він не стане порушувати судову справу про визнання дарчої Сальватьерри. Цілком можливо, що Деварджесова дарча справжня. Але чому вона у Габрієла? Якщо він став спадкоємцем Деварджеса, то чому він не оформить право на володіння землею на законній підставі? І куди поділася Грейс?

Коли він згадав про Грейс, у нього аж защеміло серце, але ні сорому, ні каяття Артур не відчував. Він горить бажанням хоч якось допомогти їй. Плин часу безповоротно забрав із собою романтику їхніх стосунків у пору зовсім юних літ; він і на мить не сумнівався у тому, що коли зможе допомогти їй, це буде прекрасний, благородний жест з його боку. Він запропонує своїй чарівній клієнтці піти на компроміс; розшукає

Грейс і Габрієла, порадиться з ними — і все буде гаразд. Його недавнє хвилювання, тривога — лише наслідок його бездоганної чесності, сумніння, і він задоволений цим, хоча, може, душа його надто витончена, надто чутлива для професії юриста. В одному тепер Артур був переконаний: йому конче треба послухатися поради отця Феліпе й геть відкинути романтичну маячню!

Коли повернулася місіс Сепульвіда, в Артура вже відновилася душевна рівновага й він був задоволений собою. Він сказав, що поки її не було, продумав справу до найменших подробиць і, безперечно, її чудесні міркування, висловлені ще до того, як вона передала йому папери, дуже допомогли йому. Тепер він готовий перейти до розгляду її справи, тільки просить викласти її суть так само стисло і зрозуміло, як вона виклала суть справи своєї подруги.

Він став такий веселий, такий галантний, що, коли покликали на сніданок, вдова була зачарована і пробачила йому своє недавнє невдоволення. А коли після сніданку Артур запросив її проїхатися верхи вздовж узбережжя для того, як він сказав, щоб забути про всіякі простуди і переконатися, що можна обминути Сосновий мис, не запливаючи в море, — вона одразу погодилася, навіть не подумавши як слід, що скажуть злі язики Сан-Антоніо. Нічого поганого немає в тому, що вона прогуляється верхи разом з юрисконсультом свого покійного чоловіка, діловою людиною, котру, як усім відомо, покликали для вирішення справи і для якої час такий дорогоцінний, що вона від'їжджає навіть не завершивши своєї роботи. До того ж, з ними поїде Пепе, щоб супроводжувати її назад.

Звичайно, ні Артурові, ні доньї Марії й на думку не спадало, що вони випередять гладкого й ледачкуватого Пепе; що в них, окрім ділових, знайдуться й інші теми для розмов; що видасться такий чудовий, погожий день і їм доведеться не раз зупиняти коней, щоб помилуватися залитою сонцем морською гладінню; що шум прибою буде такий оглушливий, і не раз теплий подих вдови торкнеться обличчя Артура; що попруга під сідлом доньї Марії ослабне і їй доведеться спшитися, поки Артур підтягуватиме попругу, а потім йому доведеться взяти супутницю на руки, щоб допомогти сісти в сідло. І тоді, — коли вони, зрештою, щасливо об'їхали мис, і Артур уже давав їй останні юридичні поради,

однією рукою тримаючи її руку, а другою вивільняючись від її довгого пасма волосся, що від вітру раптом обвилось довкола його шиї, змусивши Артура понервоніти, — повз них дорогою прогримкотіла старомодна сімейна карета, запряжена чотирма мулами в оздоблену сріблом зброю.

Донья Марія зашарілася, відкинула назад голову, висмикнула руку з Артурової руки, і, засміявшись, здаля послала поцілунок услід кареті. Артур також засміявся, — хоч сміх вийшов у нього якийсь неприродний, — і подивився на донью Марію так, ніби чекав пояснень.

— Ви, як видно, зовсім розгубилися, сер! Знаєте, хто це поїхав?

Артур щиро признався, що й не уявляє. Він навіть не помітив карети, поки вона не проїхала зовсім близько.

— Думаю, що ви багато втратили. Це була ваша чарівна юна клієнтка.

— А я навіть і не побачив її! — засміявся Артур.

— Зате вона вас побачила! Очей не могла від вас відвести.

Розділ VI

ЛЕДІ СМУТКУ

— Ти сьогодні не поїдеш, — сказав отець Феліпе Артурові, коли наступного дня той зайшов уранці до трапезної місії, щоб поснідати.

— Через годину я маю бути в дорозі, отче, — весело відповів Артур.

— Але не до Сан-Франціско, — сказав священник. — Послухай, що я тобі скажу. Твоє вчорашнє побажання збулося. Тебе чекає зустріч із чарівною невидимкою. Ти мене зрозумів? Донья Долорес запрошує тебе до себе. Артур окинув падре здивованим поглядом. Можливо, його обличчя не виражало тієї радості, на яку чекав отець Феліпе, котрий цієї миті взяв понюшку тютюну, здійняв очі до стелі і з філософським виглядом пробурмотів: «Ah, lo que es el mundo! ¹ Тепер, коли його бажання збувається, він байдужий. Матінко божа!»

¹ Так влаштовано світ! (Ісп.)

— Це ваша турбота про мене, отче?

— Боронь боже! — квапливо заперечив падре. — Повір мені, сину мій, я нічого не знаю. Коли вчора донья їхала звідси після вечірньої молитви, вона й словом не згадала про тебе. Може, це послуга твоєї приятельки, місіс Сепульвіди.

— Навряд чи це так, — сказав Артур. — Ми з нею так детально обговорили усі справи, що влаштувати мені зустріч з доньєю Долорес не було необхідності. Випро! Хай буде так! Я поїду!

І все ж таки він був наче не в своїй тарілці. За сніданком мовчав і майже нічого не їв. Усі побоювання, які він з таким задоволенням відкинув учора геть як безпідставні, повернулись назад і накиннулись на нього з новою силою. Чи не криються якісь особливі факти за цією так недоречно знайденою дарчою, про які місіс Сепульвіда могла й не знати? Чи існує якась особлива причина того, що ця таємнича затворниця, котра раніше уникала зустрічатися з юристами, такими потрібними для вирішення її справи, раптом забажала зустрітися з ним тоді, коли потреба в цьому відпала? Чи не зв'язалась вона з Габрієлом та Грейс і чи не стали їй відомі всі перипетії їхнього життя? Чи розповіли вони доньї Долорес про нього і про його стосунки з Грейс?

Якщо вчора, коли місіс Сепульвіда вперше назвала ім'я Габрієла Конроя, він сприйняв це повідомлення спокійно, без паніки, то чого він злякався тепер? Що змінилось за цей час? Невже він не зможе вийти із скрутного становища? Нісенітниця! І все-таки Артур не міг позбутися важких думок; надто його непокоїла вчорашня коротка зустріч з доньєю Долорес біля Соснового мису і її сьогоднішнє запрошення. Чи немає тут зв'язку? Хіба не могло бути так, що його упадання біля доньї Марії, помічені з карети, а ще, може, якесь недоречне слівце доброзичливого, але вже по-старечому недорікуватого падре Феліпе, обурили його чарівну клієнтку, оскільки вона може знати про їхні колишні стосунки з Грейс. Люди підозріливі не завжди мають погану вдачу. Чиста, благородна, але вразлива й запальна душа, оцінюючи людські вчинки, може дійти таких сміховинних, безглузвих і невтішних для людства висновків, яких ніколи не зробить останній підозріливий дурень і неук. Артур був вразливий і запальний. У ньому боролися суперечливі інстинкти. Якщо сенти-

Ментальна струнка його натури тремтіла від страху перед майбутньою зустріччю, то войовничий інстинкт гнав його вперед на побачення з доньєю Долорес. За годину до призначеного нею часу він скочив на коня й щодуху помчався до Ранчо Святої Трійці.

Треба було проїхати три ліги у глибину материка до передгір'я. Але коли Артур виїхав на відкриту рівнину, що без кінця й краю простяглася вдалину, без жодної річки, без жодного струмка, випалену нещадним сонцем, посічену від спеки широкими тріщинами, він мимохіть притримав коня. Здавалося, немає більше нічого такого похмурого, одноманітного й чужого, як ця величезна, залита нестерпним сонячним світлом безрадісна пустеля. Вона скидалася на безмежний, покинутий усім живим і застиглий океан, випрасуваний південно-західними штормами, що вихлюпнули на нього всю свою безсилу лютість. Попереду, скільки сягало око, стелилася одноманітна дика цілина; навіть чорна череда худоби, що паслася у прозорій даліні, повільно пересуваючись рівниною, не оживляла похмурого пейзажу; навпаки, вона лише підкреслювала мертвотність застиглих обрисів. Ні вітер, ні небо, ні сонце не змінювали чистого, безпристрасного обличчя пустелі. Це був ніби символ терпіння — безнадійного, безпомічного, виснажливого терпіння, нескінченного, як сама вічність.

Він їхав уже близько години, коли раптом, за милою перед ним, ніби виткнувшись з-під землі, на тлі неба вималювалася темна, нерівна стіна. Спочатку в нього було таке враження, наче це *falda*, відріг гірського хребта, що спускався в долину. Та невдовзі Артур розгледів над глинобитною стіною дах, вкритий темно-червоною черепицею. Коли він спустився вниз до річища пересохлого потічка, а далі вибрався на протилежний берег, то опинився біля непомічених раніше низьких стін корраля¹, де його зустріла зграя вороння у напівіспанському-напівсвященицькому запорошеному вбранні. Помітивши вершника, вороння здійнялося вгору, хрипким карканням вітаючи його з прибуттям до Ранчо Святої Трійці. Це були перші звуки, що порушили монотонне побрязкування острогів та розмірний стукіт кінських копит. І тоді Артур, як того вимагали місцеві звичаї, став на стремена, приострожив

¹ Кошара (ісп.).

свого мустанга, попустив довгий, сплетений з кінського волосу повід і пустився шаленим чвалом просто до воріт ранчо, біля яких з десяток вакерос з удавано байдужим виглядом уже цілу годину чекали на нього. Коли він під'їхав ближче, вони розділилися й вишикувалися обабіч доріжки, пропускаючи вершника до воріт, тоді поскидали свої лискучі чорні сомбреро з твердими крисами, розвернули коней, і, приостроживши їх, умить розсипалися на всі чотири боки. Артур зіскочив з коня на бруківку; на подвір'ї не було нікого.

З'явився слуга-індіанець і мовчки забрав у нього коня. Підійшов ще один реон¹ і, не сказавши жодного слова, повів Артура коридором, уздовж якого на поруччях висіли серапе і чепраки, що яскріли варварським змішанням кольорів. Слуга провів його до передпокою з голими стінами, де на низькому дерев'яному ослінчику терпляче ждав третій індіанець — старий сивоволосий чоловік зі зморщеним як сухий тютюновий листок обличчям. А в щедрій уяві гостя вже вималювалася картина, нібито старий індіанець сидить тут від першого дня заснування місії й так і посивів, чекаючи саме його, Артура. Помітивши гостя, старий підвівся, шанобливо привітав його по-іспанському, запросив до більшої, краще вмебльованої кімнати й, уклонившись, вийшов, Артур не раз був свідком цих церемонних звичаїв, але тепер вони, здавалось йому, таїли в собі якийсь особливий сенс, і він з тривогою озирнувся, почувши, як в іншому кінці кімнати відчинилися двері. У цю мить він відчув ледь уловимі дивовижні пахощі, що нагадували якісь диковинні прянощі або запашне індіанське зілля — до кімнати увійшла стара похмура жінка зі зморщеним темним обличчям і шанобливо привіталася з гостем.

— Ви дон Артуро Пойнзет?

Артур уклонився.

— Донья Долорес трохи нездужає і просить вибачити, що вона змушена прийняти вас у своїй спальні.

Артур знову вклонився на знак згоди.

— Вуено. Прошу сюди.

Вона показала на відчинені двері. Артур пройшов вузьким хідником у товстій стіні до іншої кімнати й зупинився на порозі. Він хоч і не одразу потрапив

¹ Наймит (ісп.).

сюди, — після залитого сонцем подвір'я довелося проминути дві напівтемні кімнати, — та все ж очі не встигли звикнути до таких сутінків. Кілька перших секунд Артур нічого не бачив, крім невиразних обрисів якихось предметів. Згодом він звик до напівтемряви й побачив ліжку, домашній вівтар, а під протилежною стіною — канапу. Тьмяне світло, — воно проникало сюди крізь двоє вузьких вікон, які нагадували довгасті щілини у товстих стінах, — не дозволяло побачити більше. Згодом Артур помітив, що на канапі напівлежить жінка; обличчя її було прикрите віялом, біла сукня рясними згортками граційно спадала до самої підлоги.

— Ви розмовляєте по-іспанському, доне Артуро? — запитав з-за віяла чистий голос бездоганною кастильською говіркою.

Артур різко повернувся на голос; по тілу пробігла тепла хвиля.

— Трохи.

Насправді він пишався своєю іспанською мовою, але цього разу скромність його відповіді була щира.

— Сідайте, доне Артуро.

Стара служниця показала йому на стілець, що стояв неподалік від канапи, і Артур сів. У цю мить молода жінка, яка сиділа перед ним, відкинувшись на софі, спритним і точним рухом склала велике, чорне віяло й глянула на нього.

Серце в Артура спершу дуже закалатало, а потім, як йому здалося, на кілька секунд зупинилося зовсім. Перед ним відкрилася невимовна краса її великих осяйних очей, витончені риси європейського обличчя, що мало форму ідеального овалу. Але колір шкіри нагадував колір полірованої міді. Подумавши так, він уже наступної миті став підшуковувати інші порівняння; це міг бути колір золотистого хересу, пінкової люльки, осіннього листя або кори суничного дерева. В одному тільки Артур не сумнівався — вродливішої жінки він ніколи не бачив!

Можливо, донья прочитала це в його очах, бо знову нечутно розгорнула віяло й сховала за ним обличчя. Жадібним поглядом Артур ковзнув униз по її ніжному стану аж до маленької ніжки в білому шовковому черевичку. Дивне вбрання донни, якби не його білий колір, можна було б прийняти за чернечу сутану;

відлога, що спадала на плечі, підкреслювала цю схожість.

— Ви здивовані, доне Артуро,— мовила вона помовчавши трохи,— що я запросила вас уже після того, як через довірену особу були обговорені мої справи. Річ у тім, що я передумала й вирішила відмовитися від дарчої грамоти.

Артур враз насторожився і знову став самим собою. Слова доньї повернули його в минуле, про яке він так швидко забув; навіть чарівний каданс у її голосі вже втратив над ним владу й не міг заколисати в ньому тривогу, яка поступово наростала. У нього було таке передчуття, немов настають найгірші часи. З вигляду він здавався спокійним, хоч насправді вже був зібраний, сторожкий, увесь напоготові.

— З'явилися якісь нові докази, що змусили вас за-сумніватися? — запитав він.

— Ні,— відповіла донья Долорес.

— Може, знайшлися факти, про які не знала місіс Сепульвіда? — провадив Артур.— Ось про що вона мені розповіла,— додав він і в звичній манері адвоката, котрий добре знає своє діло, добираючи слова, стисло й чітко виклав зміст розповіді місіс Сепульвіди. При цьому він жодним порухом не виказав, що помічає, як його чарівна клієнтка — не тільки з суто жіночої цікавості — вивчає його обличчя крізь прорізи віяла. Коли він закінчив, донья промовила:

— Вуено. Це якраз те, про що я її повідомила.

— Може щось іще додасте?

— Можу додати...

Артур склав на грудях руки й приготувався слухати. Донья Долорес почала перебирати пластини віяла, немов то були чотки.

— Мені стали відомі деякі факти, що можуть і не зацікавити вас, доне Артуро, як юриста, але вони хвилюють мене як жінку. Коли я розкажу вам про них, ви, певно, відповісте, що вони зовсім не стосуються юридичних аспектів права мого... мого батька на ту землю. Ви, мабуть, сміятиметеся над моїми висновками. Але, коли я й так завдала вам багато мороки, то хочу, аби ви не думали, що це просто моя примха; хочу, щоб ви знали, чому ваш візит сюди не дав ніяких наслідків і чому ви, відомий адвокат, змушені були згаяти свій дорогоцінний час для розмови з моєю бідною подругою, доньєю Марією.

У що мить Артур надто заглибився у свої думки й не помітив особливих, суто жіночих ноток, що пролунали в останніх словах доньї Долорес; досі такі деталі не ми-нади його уваги. Артур лише легенько торкнувся своїх каштанових вусів і подивився у вікно, виказуючи чисто чоловічу терплячість.

— Ні, це не просто моя примха, доне Артуро. Але я — жінка і до того ж сирота! Ви знаєте історію мого життя. Єдина близька мені людина покинула мене саму, залишивши у спадщину ці величезні землеволодіння. Вислухайте мене, доне Артуро, і ви зрозумієте, або, принаймні, пробачите мені моє упереджене ставлення до людей, котрі домагаються права на цю землю. Адже те, що сталося з ними, з нею, могло статися й зі мною, якби на те була воля пресвятої діви Марії!

— Що означає «з нею»? Про кого ви кажете? — тихо перепитав Артур.

— Пробачте. Я забула, що ви знаєте не все. Тоді послухайте. Вам уже сказали, що дарчу грамоту на ту ділянку землі має подружжя. Чоловіка звати Габрієл Конрой, правда ж? Вам сказали, що він та його дружина юридично не оформили права на землю, а зайняли її самочинно. Так от, усе це не так, доне Артуро!

Артур подивився на свою співрозмовницю з неприхованим подивом.

— Для мене це новина. Тоді справа зовсім міняється.

— А хтозна, — спокійно заперечила донья Долорес. — Та й не про те я веду мову. Річ ось в чім. Доктор Деварджес, який мав дарчу на ту саму землю, що і я, подарував її Габрієловій сестрі. Ви розумієте? — Вона замовкла й подивилася на Артура.

— Розумію, — сказав той, усе ще дивлячись у вікно. — Тепер ясно, як опинився на тій ділянці Габрієл. Але чи жива його сестра? А якщо померла, то чи має він право спадкоємця? Це питання серйозне і, — вибачте мені, коли я повторюсь, — питання суто юридичне, а не із сфери емоцій. Чи була та жінка, що зникла — його сестра — єдиною спадкоємицею, чи була вона заміжня, чи була в неї дитина? Усе це треба з'ясувати, адже йдеться про спадщину.

Запала тиша; не дочекавшись відповіді, Артур обернувся до доньї Долорес. Вона, очевидно, встигла подати знак своїй старій служниці, бо та підійшла до неї, й.

нахилившись, слухала хазяйку, затуляючи її від Артура. За хвилину стара вийшла, залишивши їх удвох.

— Ви маєте рацію, доне Артуро,— вела далі донья Долорес, затуляючи обличчя віялом.— Після всього сказаного, як бачите, без вашої поради тут не обійтись, і те, що я пояснила, може виявитися важливим для справи. Хтозна. Добре, що ви спрямували мої думки у потрібне річище. Ми, жінки, такі легковажні! А ви, чоловіки, кмітливі й розважливі. Все-таки добре, що я запросила вас.

Артур кивнув на знак згоди, висловивши в такий спосіб ту професійну поблажливість, яка викликає водночас обурення й захоплення у клієнта, котрий послуговується допомогою адвоката.

— Отже, сестра, справжня спадкоємиця, зникла! Ніхто не знає, куди вона поділась! Усі її сліди загубилися. І тепер на поверхню впливає самозванка, що видає себе за Габрієлову сестру і бере ім'я Грейс Конрой.

— Стривайте,— тихо мовив Артур,— звідки ви знаєте, що вона самозванка?..

— Звідки... я... знаю?

— Атож, які ви маєте докази?

— Мені так сказали.

— Он як! — промовив Артур, знову вдаючись до своєї професійної поблажливості.

— Докази? — квапливо перепитала донья Долорес.— А хіба не мало того, що вона вийшла заміж за Габрієла, якого доти називала братом?

— З погляду моралі, це аргумент вагомий і він, очевидно, може відіграти свою роль на суді як ще один доказ,— холодно сказав Артур.— Але сама по собі ця обставина не позбавляє її права доводити, що вона Габрієлова сестра, якщо, звичайно, у неї є відповідні документи. Пробачте, я перебив вас, розповідайте далі.

— Оце й усе,— сказала донья Долорес і підвелася, зробивши ледь помітний нетерплячий жест рукою, що, очевидно, мало означати розчарування.

— Гаразд. Тоді, як я зрозумів, справа досить проста: у вас є дарча на ділянку землі, якою фактично володіє скватер. Він претендує на цю землю від імені дружини чи сестри — з погляду закону це не має ніякого значення — спадкоємиці доктора Деварджеса, який колись одержав дарчу грамоту на ту саму землю?

— Так,— нерішуче мовила донья Долорес.

— Отже, ця справа стосується тільки вас і доктора Деварджеса. Одне слово, питання стоїть так: чия дарча законна,— ваша чи його? Усе інше, що ви мені розповіли, безпосередньо не стосується. Стривайте, в мене є ще одне запитання: чи не могли б ви сказати, звідки вам це відомо?

— Я одержала лист.

— Від кого?

— Без підпису. Лист анонімний. Але той, хто писав, заявив, що може усе підтвердити.

Посміхнувшись, Артур підвівся з погордливим виглядом.

— Хай не здасться вам моє запитання недоречним, але хотілося б знати, чи є у вас якісь інші підстави, крім того листа, відмовлятися від такої великої власності?

— Я вже вам казала, доне Артуро, що це не юридичне питання,— відповіла донья Долорес і швидко замахала віялом.

— Гаразд. Тоді розглянемо все це з боку морального, загальнолюдського, коли ви вже виявляєте мені таку високу честь і просите моєї поради. Почнімо з того, що сироти, якій ви так співчуваєте, може, і зовсім немає серед живих.

— А її брат?

— Змовивсь із самозванкою і одружився з нею, щоб зберегти за собою землю. А до речі, про брата. Хіба є які-небудь докази, що брат також не самозванець?

— Ваша правда,— сказала донья Долорес задумливо.

— Він, звісна річ, поклопочеться, щоб уладнати ці дріб'язкові питання із спадкоємцями доктора Деварджеса, хоч би хто вони були.

— Атож,— сказала донья Долорес.

— Одне слово, я не бачу у вас жодних підстав відмовлятися від своїх прав на землю, навіть якщо дивитися з вашого погляду. Сирота, якій ви співчуваєте, поки що у цій справі не бере активної участі. Проти вас виступає її брат, який, як бачимо, торгує правами сестри. І як я вже казав, ваша доброта, ваші співчуття заслуговують на всіляку похвалу, але вони матимуть практичну користь тільки тоді, коли буде визнаю дарчу грамоту доктора Деварджеса недійсною. Моя вам порада — боротися до кінця. Правда не завжди перемагає,

але, як підказує мій особистий досвід, правда повинна обстоювати себе, аби довести, що вона правда.

— Ви мудрий чоловік, доне Артуро.— Але ви, адвокати, дбаєте про інтереси тільки тих, кого захищаєте. Даруйте, але я хочу, щоб ви зрозуміли мене правильно. От якби на моєму місці була Грейс — ну, та сестра, сподіваюсь, ви мене розумієте,— що б ви їй порадили?

— Те саме, що й вам. Боротися. Якби я міг обстоювати ваші права на землю, то зробив би саме так. Зрозумійте мене, тут має бути тільки боротьба, незалежно від того, яку роль у ній відіграє та жінка — Габрієлова сестра чи дружина. Як могло так статися, що Габрієл досі не заявив про свої права на землю? Хіба той анонімний автор листа пояснює вам цей факт? А він, цей факт, свідчить на нашу користь.

— Ви забули, що нашу дарчу знайдено лише недавно.

— Правильно. Але це ще не доказ того, що перевага — за їхньою дарчою. А те, що пряма спадкоємиця зникла, також обернеться на нашу користь.

— Чому ви так думаєте?

— Йдеться про суто людську симпатію присяжних. Вони підтримають миловида сироту, надто, коли вона бідна.

— Звідки ви знаєте, що вона миловида,— поквалливо запитала донья Долорес.

— Здогадуюся. Врода — завжди привілей сиріт,— відповів Артур, уклонившись з жартівливою галантністю.

— Ви мудрий, доне Артуро. Так ніби прожили тисячу років.

Артур помітив приховану іронію в словах доньї Долорес. У ньому повстали всі його войовничі інстинкти. Чарівна влада її вроди, проти якої він був безсилий, гордовитий тон, який пояснювався або тим, що вона усвідомлювала свою владу над ним, або знала про його минуле,— усе це вражало його холодною гордістю. Він пам'ятав, що про донью Долорес ішла слава як про глибоко релігійну жінку, сувору моралістку. Якби вона раптом звинуватила його в тому, що він покинув напризволяще Грейс, і що він заздальгідь вибудовує свої плани щодо місїс Сепульвіди, він погодився б з цим без будь-яких пояснень і перепросин. Він добре розумів, що тоді назавжди втратив би повагу доньї Долорес, хоч ця повага набула для нього ваги за останні кілька

хвилини. Але такий він уже вдався, така була особлива риса його вдачі. Учинивши так, він одержав би задоволення, яке було важливіше для нього тепер, ніж усі інші міркування. Він називав це «бути чесним перед самим собою» і до певної міри мав рацію.

Артур підвівся і, схилившись перед своєю чарівною клієнткою в шанобливій позі, запитав:

— Ви прийняли остаточне рішення? Можу я обстоювати ваші права і вигнати самозванців з вашої земельної ділянки, чи ви залишите їм право вільно володіти нею?

— А що мені скажете ви? — запитала донья Долорес, не зводячи з нього погляду.

— Я вже сказав, — промовив Артур з терплячою усмішкою. — І з морального, і з юридичного погляду, ви повинні відстояти своє право — ось вам моя порада.

Донья Долорес відвела погляд, і по її обличчю пробігла тінь досади.

— Буєно. Побачимо. Ми маємо ще час. Сідайте, доне Артуро. Сподіваюсь, ви побудете в нас до завтра.

— На жаль, — шанобливо промовив Артур, — я повинен негайно повернутися в місію. Я й так забарився на цілий день. Завтра мене чекають у Сан-Франціско.

— Хай почекають. Ви напишете, що вас затримують важливі справи, а Дієго візьме мого коня й відвезе вашого листа до вечірнього пароплава. Завтра він буде у Сан-Франціско.

Не встиг Артур зупинити її руку, як вона вже задзвонила маленьким дзвіночком.

— Але, доньє Долорес... — почав Артур.

— Я все розумію, — перебила його донья Долорес. — Дієго, — квапливо звернулася вона до слуги, який саме ввійшов, — швиденько сідай Ховіту й сам приготуйся в дорогу. Потім прийдеш сюди. Пробачте, — знову обернулася вона до Артура. — Я знаю, ви хотіли сказати, що вам дорога кожна хвилина. Від вашої присутності у Сан-Франціско залежать прибутки вашої фірми. Що ж! Напишіть вашим компаньйонам, що я беру всі витрати на себе. Жоден із ваших клієнтів не зможе заплатити за ваші послуги більше, ніж я. Пишіть, я хочу, щоб ви залишилися тут.

Відчуваючи на душі прикрість і навіть образу, Артур водночас не міг дивитися на донью Долорес без захвату. Владна звичка наказувати, суворий нагляд за сотнями слуг, легковажність, з якою вона розпоряджалася свої-

ми незліченними багатствами,— усе це тільки додавало чарівності доні Долорес. Цієї хвилини на її смаглявих щоках від хвилювання проступив легкий рум'янець, маленька тувелька владно тупала об підлогу, очі зблискували в темряві. Раптом вона мовби опам'яталася й нерішуче подивилася на Артура.

— Вибачте мені. Я вчинила неправильно. Пробачте, доне Артуро. Я розпечена жінка й ось уже п'ять років визнаю тільки власні забаганки. Іноді я забуваю, що за межами мого маленького королівства існує інший світ. Ідьте. Коли так треба, їдьте негайно.

Оповита втомою й розчаруванням, вона відкинулася на спинку канапи, затулила віялом обличчя й опустила свої довгі вії.

Якусь мить Артур стояв перед нею у нерішучості, але тільки мить.

— Дозвольте подякувати вам за те, що даєте мені змогу виконати свій обов'язок, не відмовляючи водночас і в задоволенні. Якщо ваш посланець меткий і заслуговує на довіру, все буде гаразд. Я зостанусь.

Вона кинула на нього швидкий погляд і всміхнулась. Така усмішка, очевидно, рідко торкалася цих погордливих маленьких уст і цих сумних темних очей; усмішка, що відкрила сліпучо-білі зубки, які так чарівно контрастували з її темним обличчям; усмішка, яка, навіть згаснувши, залишила дві ямочки на світло-брунатних щоках і вологий відблиск у глибині чорних очей; усмішка, від якої в Артура кров прилинула до обличчя.

— Папір та чорнило в суміжній кімнаті,— сказала донья Долорес.— Ми незабаром побачимося. Дякую вам.

Вона простягла йому маленьку смагляву руку. На мить він нахилився до неї, відчуваючи, як калатає в нього серце, і вийшов до сусідньої кімнати. Тількино за ним зачинилися двері, донья Долорес склала віяло, впала на канапу й тривожно гукнула:

— Мануело!

Стара служниця стурбовано вбігла до кімнати й мерщій метнулася до канапи. Але було пізно. Її хазяйка вже знепритомніла.

У листі до компаньйонів Артур коротко пояснив причину своєї затримки й закінчив словами: «Розшукайте в архівах які-небудь папери, пов'язані з дарчою грамотою доктора Деварджеса».

Тільки-но він дописав листа, як зайшов Дієго, готовий вирушити в дорогу. Коли слуга вийшов, Артур залишився один і почав з нетерпінням чекати на донью Долорес. На його превелике розчарування, до кімнати статечно увійшов похмурий мажордом, схожий на темнолицього привида, й без жодного слова, жестом, гідним, як здалося Артурові, Командора з опери «Дон Жуан», запросив іти за ним у сусідню кімнату. Згідно з традиціями іспано-каліфорнійської архітектури, які всіляко намагались не допускати в приміщення сонячного проміння, ця кімната була довга, вузька, з низькою стелею і напівтемна; двоє заграбованих вікон обабіч дверей виходили в коридор, за яким виднівся внутрішній дворик; навпроти у товстій стіні була пробита вузька бійниця, через яку Артур бачив безкрайню, залиту сонцем рівнину. Яскраве денне світло, що аж різало очі, не проникало у цю похмуру монастирську келію; навіть божевільного вітру, що безнастанно, день і ніч бився в глухі стіни, не було чути в могильній, задумливій тиші цієї чернечої оселі.

На такому аскетичному тлі особливо вирізнялася характерна іспанська розкіш обстановки. В завішеному алькові стояло велике ліжко з червоного дерева, застелене жовтим шовковим покривалом, розшитим рожевими й багряними квітами. Простирадла й наволочки були облямовані чарівними мереживами. Між ліжком і великим кріслом на темній дерев'яній підлозі лежали важкі, надзвичайно барвисті килими, а перед глибоко врізаним у стіну каміном розпростерлась величезна ведмежа шкура. Над каміном висіло позолочене розп'яття з чорного дерева. На стінах — зображення католицьких святих і мучеників упереміш із сучасними гравюрами. Артура здивувало те, що на мирських картинах скрізь виднівся зимовий пейзаж. Монастирський готель святого Бернарда взимку, гірський перевал в австрійському Тіролі, засніжені російські степи

і норвезька рівнина — від усього цього віяло холодом на вразливого Артура і, як йому здалось, температура в кімнаті впала на кілька градусів. А маленька акварель із зображенням альпійської фіалки так озвалася в його серці, наче сколихнула в ньому якийсь далекий спомин.

Донья Долорес переказала через слугу, що нездужає і вийти до столу не може. Обід пройшов в урочистій тиші. Кузен покійного дона Хосе Сальватерри, що представляв за столом господарів дому, поширював застарілий запах тютюну й критичні коментарі давно минулих політичних подій. Артур, розчарований відсутністю донї Долорес, суворо дивився на цього джентльмена й уривав навіть найменшу спробу перевести розмову на справу його клієнтки, вважаючи, що це було б неприпустимим зухвальством. А після обіду, коли він викурив сигару й так і не дочекавшись донї Долорес, пошкодував, що залишився тут, і страшенно розгнівався, згадавши, чому саме він тут zostався. Артур почав уже обмірковувати, як би вибратися звідси, і навіть подумав, що можна було б зробити візит місіс Сепульвіді, коли увійшла Мануела:

— Чи не погодилися б ви, доне Артуро, вшанувати донью Долорес своєю присутністю і дати їй пораду?

Дон Артур відчув, як червоніє, і не був певен, що саме зараз зуміє дати своїй клієнтці розумну, ділову пораду, однак, кивнувши головою на знак згоди, рушив за індіанкою. Вони увійшли до тієї самої кімнати, де він побачив донью Долорес уперше. Здавалось, донья й не поворухнулася відтоді, як він вийшов звідси — і її поза, і манери залишились незмінними. Шанобливо підійшовши до неї, він відчув той самий аромат і той самий містичний магнетизм її очей, від яких він просто не міг відвести погляду.

— Ви зневажатимете мене, доне Артуро, бо у вас на батьківщині усі жінки дужі та жваві, а я така мала, така кволла і до того ж — хай простить мене пресвята діва — лінива. Але я після тяжкої хвороби й ще не зовсім одужала. Та й звикла я до такого життя. Цілими днями лежу тут, доне Артуро, і нічогосінько не роблю. Не дуже весело, як ви гадаєте? Все видивляюсь і жду чогось. День при дні те саме!

У її голосі пролунало щось ніжне й тужливе. Може, то була просто характерна інтонація кастільської го-

в'їрки в устах жінки, але Артур почув у донї Долорес щось особливе, воно стосувалося тільки його, і в цю мить він не міг змусити себе підвести очі, хоча відчував на собі її погляд. Набравшись духу, він подивився на чорне віяло.

— Ви тяжко хворіли, доньє Долорес?

— Я нещасна людина, доне Артуро.

— А ви не пробували змінити спосіб життя, поїхати кудись? Ви багата, не обтяжена родинними турботами жінка, у вас вільний вибір,— сказав він, усе ще звертаючись до віяла. Але тут, ніби під гіпнозом його погляду, віяло стало поводитись, мов жива істота. Воно стрепенулося, затремтіло, потім м'яко склало свої крильця. Артур стояв перед своєю співрозмовницею зовсім беззахисний.

— Хтозна, може ви й маєте рацію,— сказала донья Долорес. Якусь мить вона помовчала, тоді подала знак Мануелі. Індіанка підвелася і вийшла з кімнати.— Я хочу вам щось сказати, доне Артуро. Мабуть, мені годилося вам про це сказати ще вранці. Хоч і тепер не пізно. Але це таємниця. Я довго вагалася, і не тому, звичайно, що сумніваюсь у вашій чесності, доне Артуро. Просто питала себе, чи маю я на це право.

Артур глянув на неї. Тепер настала її черга відвести очі. Опустивши довгі вії, донья розповідала далі.

— Це сталося п'ять років тому, коли ще мій батько — пухом йому земля — був живий. Прийшла тоді до нас, у пресідію Сан-Херонімо, молода дівчина-американка, самотня й безпорадна. Вона врятувалася з табору, який загубився далеко в гірських снігах. Там помирили з голоду її рідні, друзі. Усе це вона розповіла моєму батькові. Могло таке бути чи ні?

Артур кивнув головою, але не відповів нічого.

— Та, як потім з'ясувалося, вона привласнила собі чуже ім'я. Мій батько спорядив експедицію, щоб урятувати тих людей, і там, серед мертвих, знайшли труп жінки, ім'я якої взяла собі та дівчина. Так було сказано в звіті про експедицію. І та, що була мертва, і та, що прийшла до нас, мали одне й те саме ім'я — Грейс Конрой.

Жоден м'яз не ворухнувся на обличчі Артура; він лише прикипів поглядом до опущених повік донї Долорес.

— Якась підозріла ця історія, дуже підозріла. А найбільше дивувало те, що дівчина спочатку назвала себе

інакше, сказала, нібито її звати Грейс Ешлі. Згодом вона поясnilа, що Ешлі — прізвище юнака, який допоміг їй урятуватися, і вона вирішила спершу назватися його сестрою.

Мій батько був добрим, лагідним чоловіком, він був святою людиною, доне Артуро. Для нього не мало особливого значення, хто вона насправді: Грейс Ешлі чи Грейс Конрой; йому було досить того, що перед ним — нещасна, безпорадна людина, яка зазнала стільки страждань. Наперекір порадам своїх офіцерів, батько прийняв її у свій дім, у свою родину, в своє батьківське серце, мов рідну доньку, щоб вона спокійно чекала, поки повернеться той її брат — Філіп Ешлі. Але він так і не повернувся. Через півроку вона занедужала, тяжко занедужала. У неї народилося дитя, доне Артуро, але воно одразу померло, разом з матір'ю, обоє, ви розумієте, обоє повмирали просто в мене на руках.

— Як прикро, що так вийшло, — пробурмотів Артур.

— Я вас не розумію, — сказала донья Долорес.

— Даруйте мені. Я все поясню. Я так сказав, бо знаю, що дівчина, про яку ви розповіли, ця таємнича незнайомка під чужим ім'ям і справді була Грейс Конрой.

Донья Долорес підвела очі й пильно подивилася на Артура.

— Чому ви так вважаєте?

— Тому, що експедиція розпізнавала трупи там поспіхом і не дуже ретельно.

— Звідки ви це знаєте?

Артур підвівся й підсунув стілець ближче до своєї чарівної клієнтки.

— Ви були такі добрі, що довірили мені надзвичайно важливу таємницю, яка стосується честі іншої людини. Дозвольте і мені відкрити вам також дуже важливу таємницю і тим самим довести, як високо я ціную вашу довіру. Я знаю, що розпізнавання тіл загиблих провадилося поспіхом і недбало, я був там. Якщо ви читали звіт рятувальної експедиції, то не могли не помітити там прізвища лейтенанта Артура Пойнзета. Це я.

Донья Долорес випросталася.

— Чому ж ви раніше мені про це не сказали?

— По-перше, я гадав, ви знаєте, що я колишній лейтенант Пойнзет. По-друге, я був певен, що вам невідомо: Артур Пойнзет і Філіп Ешлі — та сама особа.

— Я вас не розумію, — повільно вимовила донья Долорес з металевими нотками в голосі.

— Я — колишній лейтенант Артур Пойнсет. Я був у Голодному таборі разом з Грейс Конрой під вигаданим ім'ям Філіп Ешлі. Ми з нею вибралися звідти, а потім я її покинув напризволяще. Я батько її дитини.

Коли Артур увійшов до цієї кімнати вперше, він не мав найменшого наміру відверто розповідати про все, але якась незбагненна внутрішня сила, якої він не міг здолати, штовхнула його на це. Однак тепер він не відчував ні сорому, ні страху за наслідки свого вчинку; він відкинувся на спинку крісла — гордий, упевнений в собі, задоволений. Якби натомість він висловив якийсь високоморальне судження, то й тоді не був би такий спокійний, внутрішньо розкутий. Навіть більше, він підвівся і з притаманним йому почуттям власної гідності, не даючи оговтатися приголомшеній та онімільній жінці, сказав:

— Вам вирішувати, чи не помилилися ви, довіривши мені свою таємницю. Вам також вирішувати, чи я та людина, котра може як адвокат, надалі допомагати вам у вашій справі. Я можу тільки сказати вам, доньє Долорес, що коли потрібно буде встановити особу Грейс Конрой, то я ладен виступити і за адвоката, і за свідка, чи й за обох разом. Коли вирішите остаточно, прошу дати мені знати. А поки — adiós!

Він уклонився, зробивши галантний жест рукою, і рушив до виходу. Донья Долорес підвела похнюплену голову, але за ним уже зачинилися двері.

Коли цей зарозумілий джентльмен заходив до своєї кімнати, то, мушу із сумом повідомити, відчував себе так, ніби здійснив якийсь інтелектуальний або, якщо можна так висловитися, високоморальний подвиг. Навіть більше, такого піднесеного настрою у нього не було з самого початку його приїзду сюди.

Трохи згодом Артур вийшов на веранду. Якби його кінь був осідланий, він охоче поскакав би чвалом через ці невисокі пагорби, поки його чарівна клієнтка обмірковуватиме своє рішення. Але вже настала пора побідньої сієсти, і подвір'я було порожнє. Він підійшов до воріт і озирнувся довкола. Шалений вітер шугав у небі й на землі. Щось близьке Артуровій душі вчувалося в цьому тривожному завиванні бурі. Артур окинув поглядом веранду, ледь здригнувся, коли десь

у віддаленій частині будинку грюкнули двері — подумав, чи не несуть йому звістку від доньї Долорес, — і ступив за ворота.

Розділ VIII

БИКИ НА РАНЧО СВЯТОЇ ТРІЙЦІ

П'янка свобода безмежного простору, яскраве світло сонячного дня, що так звеселяло душу, зустрічний вітер, який бив у груди й змушував напружувати всі сили, аби здолати його, так захопили Артура, що він, геть одігнавши від себе, як примару, думки про Ранчо Святої Трійці, через кілька хвилин уже вперто крокував якомога далі від похмурих веж. Навколишній пейзаж, який ще недавно здавався йому одноманітним і похмурим, тепер навіював зовсім інші думки. У невисоких банеподібних пагорбах, що збилися до купи, немов якісь земляні пазури, видуті могутнім подихом розбудженого вулкана, він розгледів прообрази архітектури місій. У безмежній широчині рівнини він упізнав спокійний, одвічний плин життя, що наклав свій відбиток на вдачі терплячих, спокійних людей цього краю. А в шаленому, негатовному вітрі, який безупину шугав над рівниною і вперто змітав усе, що росло, в глибоких каньйонах і на підвітряних схилах пагорбів — окрім хіба вузької смуги карликових верб уздовж високого річища — Артур відчув щось споріднене з тією неспокійною пороною людей, до якої належав сам, і не дивувався більше, чому для загарбників ця земля завжди оберталася пустелею.

«Присягаюся, — пробурмотів він сам до себе, — десь із підвітряного боку душі цього народу ростуть розкішні квіти, яких ми ніколи не побачимо. Хтозна, може і в доньї Долорес...»

Тут він замовк, розгнівавшись на себе, а коли казати правду, то й злякавшись того, що донья Долорес так уперто проникала в його абстрактні філософські роздуми.

А втім, була й інша причина, що змусила його забути про донью. Швидко крокуючи, Артур час від часу звертав увагу на одну ніби випадкову й незначущу рису чорного краєвиду — величезні стада худоби, що вільно

блукали на рівнині. Невдовзі Артур помітив, що худоба пересувалася аж ніяк не безладно. Здавалось, її мовби щось притягує — вона рухалася в один бік, до одного спільного об'єкта. І цим об'єктом був він, Артур!

Хоч би куди він глянув — уперед, назад, ліворуч чи праворуч, на південь, північ, схід та захід, на чорні вершини пагорбів, схили гірських відрогів чи на пересохле річище *арройо*¹, — звідусіль темними лініями стада повільно посувалися до одного центру — до нього! Хоч Артур ішов швидко, в чітко визначеному напрямку, все ж він залишався єдиною незмінною, нерухомою точкою у цьому краєвиді, що так раптово ожив. Здавалось, все, що здійсалося над цією мертвою, безплідною рівниною, почало рухатися. То був повільний, непереборний, інстинктивний, але безпомилковий рух до однієї спільної мети — до нього! Самотній і безпорадний, він мимохіть став тим ядром, до якого повільно притягувалися незліченні полчища тварин, з'єднуючись в одну страшну силу.

Спершу ця картина потішала його своїм фантастичним колоритом. Потім він вирішив, що став свідком мальовничого видовища. Затим почав обмірковувати, як вибратися з пастки. А тоді... зусиллям волі подолав у собі страх, щоб не занепасти духом і зберегти сили. Він зупинився й озирнувся назад. Ранчо Святої Трійці ніде не видно було! Чи воно крізь землю провалилося, чи він збився з дороги? Ні те, ні те; він просто перевалив через невелику горбовину, неподалік від *арройо* та корралю, а тому ранчо, яке залишилось позаду за дві милі звідси, зникло за пагорбом з очей.

Це була перша несподіванка, що вразила його, мов грім з ясного неба. Ті самі таємничі чари діяли і в тилу. Коли він обернувся ще раз, щоб віднайти шлях, яким їхав з місії, то побачив за якихось п'ятдесят ярдів від себе сотні вирячених бичачих очей. Зустрівшись з Артуром поглядами, перший ряд биків повернув назад; за його прикладом те саме зробив другий ряд, потім третій, четвертий; наче військо, що підкоряється єдиній команді, все стадо повернуло кругом. Артур відчув на душі полегкість, але одразу відкинув її так само, як зовсім недавно відкинув страх. Він став прискорювати ходу поки найближчі до нього бики пустилися підтюп-

¹ Струмок, потічок (*исп.*).

цем. Під їхнім натиском шерога за шерогою поко-
тилося все стадо, мов безмежне розхвильоване море.
Артур перетнув *арройо* і вже поминув корраль, коли
густа темна хмара пилу, піднята велетенським стадом,
що рухалось за ним, змусила Артура зупинитися.
Позаду наростав неясний гул, який спершу можна було
прийняти за наближення землетрусу. Артур обернувся.
Менш ніж за двадцять ярдів від нього здіймався
другий вал розбурханого моря чорних спин, рогів та
голів і повільно сунув услід за ним. Як він міг забути,
що оточений з усіх боків!

Передні бики підійшли так близько, що він уже
розрізняв їх кожного окремо. Вони були невеликі, не
відчувалося в них ні люті, ні ворожості. Худі, висна-
жені, жалюгідні тварини, звиклі до голоду й шести-
місячної посухи, до безупинного вітру, що постійно
шматував їхні стада, вони здичавіли й не підкорялись
людині, але тепер їхні вирячені очі і нервово похиту-
вання голів виражали тільки подив і цікавість. А коли
Артур з криком підбіг до них, вони повернули назад,
як і ті, що він їх прогнав раніше, і один за одним,
шерога за шерогою умить кинулися навітікача. Однак
тільки-но він обернувся, щоб рушити далі до місії, то
побачив перед собою шишкуваті лоби і покручені
роги тих своїх супротивників, яких він прогнав ще
раніше. Поки Артур обороняв тил, вони вернулися
назад і посунули в наступ із фронту.

Гострий Артурів розум блискавично оцінив безнадій-
ність ситуації. Неминуча розв'язка була тільки питан-
ням часу, а його залишалось зовсім мало. Чи встигне
він дістатися до ранчо? Ні! Чи зуміє повернутися
назад, до корраля? Можливо! Але між ним і корралем
кишало багатотисячне стадо. Чи відступить воно перед
ним? Може, й відступить. Та чи не наздожене його оте
друге? Щоб відповісти на одне з цих запитань, він
дістав із кишені невеличкого «дерринджера»,— єдину
зброю, яку носив з собою,— і вистрілив у переднього
бика. Куля влучила бикові в лопатку, і він упав
на коліна. Як Артур і розраховував, тварини, що йшли
поряд, зупинилися й почали обнюхувати свого поране-
ного одноплемінця. Але далі сталося те, чого Артур не
чекав: стадо, що невпинно напирало ззаду, відтіснило
їх, штовхнуло вперед, і за хвилину нещасну поранену
тварину розчавила сліпа сила. З жахом збагнувши,

що це віщує йому фатальний кінець, Артур щодуху помчав до корралю.

Він біг, виразно усвідомлюючи, що прискорює свою загибель, але нічого кращого придумати не міг. Він біг і чув, як позаду гуде земля; стадо мчало за ним. Він біг і бачив, як друге стадо — те, що попереду, тікає з такою самою швидкістю. Але Артур думав тільки про одне — про жахливу долю, що от-от наздожене його, і ця думка додавала йому сили. Я вже мав нагоду дати читачеві зрозуміти, що Артур не мав такої людської вади, як фізичне боягузтво. Обстоюючи інтереси справи, яку він вважав справедливою, захищаючи свою честь, ображене самолюбство або просто в запалі гніву, він міг би зустріти свою смерть мужньо й спокійно. Але стати жертвою безглузлого випадку, загинути через прикрий збіг обставин, скласти голову без будь-якої мети, пропасти ні за цапову душу, бути розчавленим байдужою, тупою тварюкою, померти, як останній дурень, як безпритульний волоцюга, знайти тут жахливу смерть, у якій є щось безглузде й смішне, стати місивом, у якому не впізнає його ні друг, ні ворог, — ця перспектива наводила на Артура такий жах, була для нього така нестерпна й болісна, що він, — людина витончена, горда й розумна, — тікаючи зараз, нічим не відрізнявся від боягуза, котрий завжди підставляв небезпеці спину. До того ж його мучила забобонна думка, що весь цей жах — відплата йому за той його вчинок, про який він навіть не зважувався подумати.

Та ось його сили вичерпалися, в голові запаморочилося. Дихання стало уривчастим, серце так і рвалося з грудей; він уже не міг ступити й кроку. Позаду, в чим далі гучнішому тупотінні копит, йому вчувся жіночий голос, і він зрозумів, що божеволіє. Артур закричав і впав, потім похитуючись підвівся, зробив кілька кроків і знову впав. Зараз буде кінець! Раптом кризь їдку пилюку, що набилася йому в рот і засліпила очі, він відчув ніжний аромат незнайомих парфумів і знепритомнів.

Артур прийшов до пам'яті, почувши, як хтось поруч промовив: «Філіпе!» Страшенно калатало серце, розламувалась голова, але він зрозумів, що треба зібратися на силі й зробити щось таке, про що його просять. З того, що з ним трапилося, в пам'яті зберігся лише запах парфумів. Він лежав на пересохлому дні арройо;

на березі стояв кінь; а над собою Артур побачив темне обличчя і ще темніші очі доньї Долорес.

— У вас вистачить сили сісти на коня? — запитала вона, помовчавши.

Перед ним була жінка. З природним, притаманним чоловічій натурі страхом не показати перед жінкою фізичної слабкості, Артур підвівся із землі, не захопивши спертися на маленьку, по-дружньому подавну руку доньї Долорес. Але потім, навіть у цю критичну хвилину, він усе-таки не зміг відмовитися від задоволення затримати на якусь мить її руку у своїй руці.

— Ви прийшли допомогти мені? Зовсім сама? — запитав Артур, вже стоячи на ногах.

— А чому б і ні? Тепер ми поквиталися з вами, доне Артуро,— сказала донья Долорес, і на її вустах розцвіла білозуба усмішка.— Я помітила вас з вікна. Ви повелися необачно і, даруйте мені, нерозумно. Навіть найнедосвідченіший вакеро не вийде на рівнину пішки. Ну, годі про це! Ви поїдете зі мною. У мене не було часу сідлати другого коня, а до того ж я подумала, що ви не захочете, аби ще хтось знав про вашу пригоду. Правда ж?

Вона запитливо глянула на Артура; на щоках в неї проступили пухлякі ямочки, в чорних очах зблиснули лукаві іскорки.

Він узяв її руку й шанобливо підніс до уст.

— Ви не тільки хоробра, ви ще й мудра, доньє Долорес.

— Це ще побачимо. А зараз ви повинні визнати, що я маю рацію, і робіть так, як я скажу. Сідайте на коня, я допоможу, якщо вам дуже важко, і залиште позаду місце для мене.

Після цих слів Артур миттю опинився в сідлі. Він знайшов би в собі силу зробити так навіть тоді, коли б у нього були поламані всі кості. За мить її маленька ніжка сперлася на його ногу, і донья Долорес вже сиділа позаду Артура.

— А тепер — мерщій додому, поки нас ніхто не побачив,— сказала вона і з чарівною безпосередністю обняла його за стан.

Артур смикнув повіддя й пристрожив коня. Через п'ять хвилин — найкоротших у його житті — вони були вже за стінами Ранчо Святої Трійці.

Розділ I

МІСТЕР ТА МІСІС КОНРОЙ УДОМА

Звістку про одруження Габрієла Конроя Гнила Ущелина сприйняла з притаманною їй відвертістю і прямою. Про його недавній безсоромний флірт із місіс Маркл у селищі мало хто знав, і основне заперечення зводилося до того, що, по-перше, наречена з чужих країв, отже, особа підозріла, а по-друге, коли Габрієл одружиться, то його благодійна допомога нужденним зійде нанівець. Габрієлове несподіване одруження нікого тут не здивувало — в умовах каліфорнійського клімату врожай швидко зріє після сівби, — а той усім відомий факт, що він урятував жінку, коли прорвало греблю в Чорному каньйоні, був для місцевих жителів вагомою причиною успіху Габрієла в його короткочасному залицянні. Однак не слід забувати, що Гнила Ущелина ставилася до світських дам із похмурым недовір'ям. Жителі селища не сумнівалися в тому, що їхній лад життя — найкращий з тих, які знало людство на своєму віку, а всіляка там фальш, хитрощі та витребеньки не сумісні з атмосферою щирості й відвертості, що панувала в їхньому селищі.

Може, дехто в Гнилій Ущелині і заздрив такому успіху Габрієла. Але заздрили не його силі, сміливості чи «спритності». Ні, люди просто вважали, що йому «пофортунило», що випадковість, збіг обставин допомогли щасливчикові.

— Подумати тільки! — сказав Джо Брігс. — Адже й мені того самого дня кортіло піти в каньйон, а чомусь таки не пішов, ніби сам чорт прив'язав мене біля цих карт. А Гейб поплівся, наче його хто кликав туди, і — на тобі! — таку гарну дівку вхопив та відразу й одружився.

— Буває, — відгукнувся Баркер. — Як кому поталанило. Взяти, приміром, Сі Дадлі. Має торбу грошей, а йому ще й женитися припекло. Отож завтра їде аж

у Сакраменто, щоб там підчепити собі пару. А хіба він мало бував у тому каньйоні? Він його сходив уздовж і впоперек, а хоч раз прорвало при ньому греблю? Чорта лисого! Або візьміть випадок зі мною. Оце минулого тижня, коли Фідлаунський дилжанс перекинувся й полетів з урвища у Сухий Струмок, хіба не я перший кинувся у воду, попереperізував посторонки, виламав двері і врятував пасажирів? А яких пасажирів? Шестеро китайців — хай йому грець! — і якогось волоцюгу. Отаке моє щастя!

Почалися весільні приготування. Одержати згоду Оллі було неважко. Щоб насолити місіс Маркл, кращої нагоди і не придумати. Оллі подобалося, що наречена — справжня вихована леді, що вона не тутешня, що з радістю погодилася вийти заміж за Габрієла після того, як місіс Маркл виявилася такою вередливою, — усе це збігалось з уявленням дівчинки про справедливість, задовольняло її чисто жіноче бажання помститися. Проте для себе Оллі ще не вирішила одного: чи подобається їй сама майбутня її невістка? Вона була добра, люб'язна, як видно, кохала Габрієла, та все ж таки якесь внутрішнє чуття підказувало дівчинці, що місіс Маркл склала б кращу пару для брата; за це Оллі з суто жіночою непослідовністю ще більше ненавиділа місіс Маркл. А може, десь у глибині своєї дитячої душі Оллі шкодувала, що з неї вийшла нікудишня сваха.

Очевидно, колишня місіс Деварджес нікому, крім адвоката, не довірила свої таємниці й не сказала, що привласнила ім'я Грейс Конрой. Що саме вона довірила цьому джентльменові і чи все відкрила йому, знав тільки він; в усякому разі, адвокат суворо беріг таємницю, а звістку про те, що місіс Деварджес збирається вийти заміж за Габрієла, вислухав із поблажливою усмішкою людини, яка знає, що від жінок можна чекати чого завгодно.

— Оскільки ви у такий спосіб вступаєте в законне володіння землею, — сказав містер Максвелл, спокійно застібаючи кишені, — то, гадаю, мої послуги знадобляться вам не скоро.

Не знаю, правда чи ні, але кажуть, ніби мадам Деварджес трохи почервоніла, потім ледь чутно зітхнула, кивнула головою і сказала: «Сподіваюся, не скоро!», — з такою щирістю в голосі, що адвокат аж отетерів.

Чи знав про цю таємницю її майбутній чоловік, я не можу сказати. Кілька перших коротких днів їхнього женихання Габрієл не без гордощів називав її вдовою «знаменитого доктора Деварджеса», а те, що він був знайомий з її покійним чоловіком, вибачало в очах жителів селища деяку раптовість їхнього шлюбу.

— Подумати тільки, який хитрий цей чоловік! — промовила Сол у довірливій бесіді з місіс Маркл. — Скільки наговорив про свої страждання у Голодному таборі й жодного слова про те, що завів там фіглі-міглі з удовою одного з тих нещасних. Тепер не дивно, що він був якийсь сам не свій. Ви, невинна душа, все казали, що він сором'язливий, а його просто сумління гризло. Я вам ніколи не говорила про це, місіс Маркл, але я давно примітила, що Гейб ніколи не дивиться прямо в очі.

Який-небудь гострий на язик співрозмовник міг би заперечити, що оскільки місіс Сара зизоока, то подивитися їй прямо в очі просто неможливо, але тоді такий дотепник ніколи вже не мав би змоги втішатися довірливою розмовою з цією шанованою молодою жінкою.

Одного разу, — минув якраз місяць після Габрієлового весілля — коли місіс Маркл, нагодувавши вечерею своїх постояльців, сиділа сама у вітальні, двері несподівано розчинилися й увійшла Сол. Була неділя, Сол уже трохи відпочила, встигла побазікати із сусідками і, як сказав би той самий гострий язик, що про нього вже згадувалося, пофліртувати з одним молодим чоловіком із Гнилої Ущелини.

Місіс Маркл мовчки спостерігала, як її служниця повільно скидала з себе приплюснутого крилатого капелюшка; оздобленого тропічними квітами, а потім заходилася так само неквапно згортати величезну шаль, що нагадувала вже зовсім про іншу кліматичну зону. Нарешті місіс Маркл обережно поцікавилась:

— Ну, Сол, як там поживає наша молода пара? Сол не поспішала з відповіддю, добре знаючи, що так тільки додасть своїй інформації ваги, як справжня актриса, вона спочатку навіть удала, ніби не розуміє, про що йдеться. А коли місіс Маркл повторила запитання, Сол глузливо розсміялася.

— Ой, даруйте, що сміюся, але яка це молода пара, коли дружині сорок років!

— Не може бути, Сол, — докірливо заперечила місіс Маркл, хоч у її голосі відчувалося самовдоволення. — Ти, певне, помиляєшся.

— Помиляюсь?! — вигукнула Сол і ляснула себе долоньями по колінах. Від обурення їй аж перехопило горло. — Ясна річ, напудрена, та з накладною косою, та з усякими там витребеньками! Може, вона когось і обдурила, та тільки не мене! Ні, місіс Маркл! Якби я не жила в одному домі з жінкою тридцяти трьох років, у якої — побий мене грим, коли брешу! — шия і руки, як у шістнадцятилітньої дівчини, то, може, я і не розкусила б сорокарічної молодиці, що корчить із себе двадцятирічну красуню. Ні, Сол іще не осліпла, — оце й усе, що я хотіла сказати.

Місіс Маркл аж зашарілася від грубих лестоців Сол і запитала:

— А правду кажуть, нібито вона гожа з лица?

— Що одному здоров'я, те іншому — смерті! — повчально сказала Сол, розстебнувши широченний оксамитовий пояс, після чого її талія осунулася і взагалі зникла.

— Як же вони живуть? — запитала місіс Маркл і знову взялася за церування, яке вже була відклала.

— Як живуть? А так, як я вам уже казала. Про кохання там і помину нема. По-моєму, він уже не радий, що одружився. Вона порядкує в домі, все захопила в свої руки й скрізь командує. Чого тільки не виробляє! Примусила того нещасного Гейба шукати золото біля самого будинку, а він, дурень, і послухався, покинув свої копальні і тепер длубається там, де вона сказала, копає якісь безглузді ямки, аби тільки догодити їй, а вона однаково невдоволена. Щось там у них не все гаразд, місіс Маркл, от згадаєте мої слова. А тут іще та Оллі...

Місіс Маркл хутко підвела голову й відклала свою роботу.

— Оллі? — повторила вона з тривогою в голосі. — Бідна дитина... А що з нею?

— От ніяк не збагну, — сказала Сол, невдоволено крутнувши головою, — чим воно вас узяло, оте бундючне дівчисько, коли у вас своя донька росте. А що вже корчить із себе, скільки пихи на себе напускає, куди там! Місяць носа сюди не потикала, а за день до весілля зустрічає мене і каже: «Сол, можеш переказати місіс Маркл, що брат мій одружується зі справжньою леді

й тепер провінціалкам у нашому домі нічого робити» Так і сказала. А їй всього вісім років минуло. Хіба можна таке терпіти?

Хоч ми нерідко слабку стать і критикуємо, але тут їй слід віддати належне: місіс Маркл пропустила образу повз вуха і тільки спитала:

— То що ж усе-таки з Оллі?

— А те, що дівчинці вже ніде прихилитися в домі, а Гейб — цей безвольний чоловік — дозволяє дружині верховодити, як їй заманеться. І не дивно, що дівчинка була вся в сльозах, коли я зустріла її сьогодні в лісі.

Місіс Маркл ураз спалахнула рум'янцем, її чорні очі лиховісно зблиснули.

— Мені б тільки дістатися туди... — почала вона, але враз замовкла і глянула на служницю. — Сол, — мовила вона пристрасно, — я повинна побачити дівчинку.

— Як?

Це слово в діалектному лексиконі Сол могло означати все що завгодно, але в ньому завжди ховався важливий зміст. Місіс Маркл правильно зрозуміла служницю і коротко повторила.

— Оллі! Я повинна побачити її негайно!

— Кого? — запитала Сол своєю говіркою.

— Тут! — відповіла місіс Маркл. — Або будь-де. Знайди її, якщо поважаєш мене.

— Вона до вас не прийде.

— Тоді я сама до неї піду, — рішуче заявила місіс Маркл і припинила розмову, спересердя відіславши Сол домивати посуд.

Коли Сол і казала правду, то жодних видимих ознак того, нібито в Конроїв не клеяться сімейні взаємини, ніхто не помічав. На думку всіх чоловіків Гнилої Ущелини, молоде подружжя було щасливе й задоволене життям. Конроям можна було тільки позаздрити, адже вони звили гніздо в такому райському куточку! І коли в гості до Конроїв навідувалися переважно чоловіки, то це легко було пояснити, адже в Гнилій Ущелині жили здебільшого чоловіки. А коли ці джентльмени всі, як один, розсипали перед місіс Конрой компліменти, то що з тих чоловіків візьмеш? А те, що Габріел, покинувши свої скромні розробки в каньйоні, копав нікому не потрібні ямки на схилі гори біля будинку, також можна було зрозуміти: чому б щойно одруженому чоловікові не спробувати щастя на новому місці?

Через кілька днів після описаних вище подій Габріел Конрой сидів сам біля вогню у своєму новому будинку, куди переселився на догоду громадській думці та смакам місис Конрой. Будинок був великий, дорогий, з архітектурною претензійністю, хоч, мабуть, не такий затишний і зручний як той, про який ми вже розповідали читачеві. Габріел придбав цей будинок у кредит; Гнила Ущелина була зацікавлена у зростанні населення, а тому ідучи, звісна річ, на деякий фінансовий ризик, всіляко заохочувала своїх жителів зивати родинні гніздечка та обзаводитися господарством. У новому будинку, крім житлових кімнат, була ще вітальня, яку цієї хвилини прикрашала своєю присутністю місис Конрой. Вона саме розважала гостей; зачаровані її вродою, вони засиділися допізна. Помалу згущалися сутінки, але Габріел не запаливав свічок; він сидів на своєму улюбленому місці біля вогню.

— Ой, ти тут? — весело промовила місис Конрой. Габріел підвів голову і з притаманною йому серйозністю відповів:

— Тут.

Місис Конрой підійшла до свого господаря й повелителя й зі сміливістю заміжньої жінки запустила свої витончені пальчики-кігтики в його чуприну. Габріел ніжно взяв її руки в свої, але його похмурий вигляд дружині не сподобався. Вона одразу вивільнила руки.

— Чому ти не вийшов у вітальню? — запитала вона, пронизуючи його поглядом.

— Мені сьогодні не хотілося, — відповів Габріел, спокійно глянувши на неї. — Я зрозумів, що тобі і без мене добре.

У голосі його не відчувалося ні гіркоти, ні образи. Пильно подивившись в очі цьому статечному чоловікові, вона не помітила в них і тіні ревнощів. Невиразно відчувши невдоволення дружини, Габріел простяг до неї руку, ніжно обняв її за стан і посадив до себе на коліна. Але цей його жест так очевидно виявив його жалість до неї як до фізично й морально слабкої істоти, був такий професійний («Ніби втішає хворого», — подумала місис Конрой), що її роздратування анітрохи не вляглося. Вона миттю встала з його колін і пересіла на стілець по другий бік каміна. Габріел не стримував її.

Місис Конрой не гнівалася на свого чоловіка, як це зробила б на її місці інша жінка. Вона лише всміхалася

вимученою усмішкою, від якої аж поглибшали лінії, що пролягли від ніздрів до куточків уст, вщипнула себе за кінчик тонкого, прямого носика і, дивлячись на вогонь, запитала:

— Ти погано себе почуваш?

— Не зовсім добре.

Запала тиша. Обое дивилися на вогонь.

— Ти нічого не знайшов на схилі? — нарешті запитала місіс Конрой роздратовано.

— Ні,— відповів Габріел.

— Скрізь копав? — нетерпляче допитувалася вона.

— Згори й до самого низу.

— І нічого не знайшов?

— Нічого,— сказав Габріел.— Ані крихти. Я маю на увазі,— додав він, як завжди розважливо,— нічого путнього. Золото, якщо тільки воно там є, повинно залягати нижче, в лощині, де я вже починав копати раніше. На схилі я шукав його тільки для того, щоб догодити тобі. Адже ти знаєш, Джулі, це була просто твоя забаганка,— закінчив Габріел з нотками докори в голосі.

Страшна думка промайнула раптом у голові місіс Конрой. А що, коли доктор Деварджес помилився? Що, коли він позначив на карті місцезнаходження скарбу, перебуваючи в стані божевілля або маячні? А може, Рамірес зумисне обманув її? Невже все, що їй дісталось завдяки карті доктора Деварджеса, був тільки оцей чоловік, який сидить перед нею і який, до речі, не кохає її так, як кохали інші чоловіки? Ця думка пульсувала в свідомості місіс Конрой і лякала її. Жінка починала розуміти, що кохає свого чоловіка; вона глянула на нього з якимось незвичним внутрішнім відчуттям покори й залежності і сказала:

— Так, це була моя забаганка, просто примха, мій любий. Та вже все минулось. Не гнівайся.

— Я не гніваюсь,— мовив він спокійно.

Місіс Конрой аж здригнулася, такий він був незворушний.

— Мені здалося, ти чимось засмучений,— сказала вона, помовчавши.

— Я не про те думав, Джулі. Мені Оллі не виходить з голови,— промовив Габріел.

Терпець уривається навіть у наляканої, покірної жінки.

— Ну, звісно,— різко сказала місіс Конрой.— Оллі, Оллі і ще раз Оллі! Я й забула, що ти тільки про неї і думаєш.

— Так, я думав про неї,— з тим самим убивчим спокоєм відповів Габріел.— І коли, як я бачу, у вас дружби з Оллі не вийшло, то краще вам жити окремо. Далі так не можна, Джулі, далі так не можна. А найгірше те, що Оллі стало зовсім кепсько.

Місіс Конрой зблідла й грізно мовчала. А містер Конрой провадив:

— Я завжди мріяв віддати Оллі до школи, але тепер вона відмовляється їхати. Вона ще дитина, нічого не розуміє, їй не хочеться зі мною розлучатись, а я також дурень, не хочу розлучатися з нею. Отже, залишається один-єдиний вихід...

Місіс Конрой пильно глянула своїми сірими очима на чоловіка, але не сказала нічого.

— Було б краще, якби ти на якийсь час від нас поїхала,— вів далі Габріел тим самим рівним, спокійним голосом.— Я чув, є такий звичай: після весілля молода дружина їде провідати свою матір,— задумливо сказав він.— Правда, в тебе немає тут рідних, але ти недавно казала, що маєш якусь справу у Фріско. Могла б поїхати туди на два-три місяці, а ми з Оллі тим часом налагодимо свої стосунки.

Габріел був, мабуть, єдиною людиною, від якої місіс Конрой могла вислухати таку принизливу пропозицію, не давши різкої відсічі. Вона лише повернула до вогню своє враз скам'яніле обличчя й істерично розсміялася.

— А чого тільки на два-три місяці? — запитала вона.

— Ну, можна й на чотири,— простодушно відповів Габріел,— у нас з Оллі буде більше часу, щоб залагодити наші справи.

Місіс Конрой підвелася й рішуче підійшла до чоловіка.

— А що,— сказала вона враз охрипим голосом,— а що, коли я не захочу нікуди їхати?

Судячи з виразу його обличчя, дружинині слова не здивували Габріела; мовляв, коли вже вирішує жінка, то від неї можна чекати чого завгодно. І він промовчав.

— А що, коли я накажу тобі вибратися звідси разом із твоїм дівчиськом? — проказала місіс Конрой хрипкою скоромовкою.— А що,— перейшла вона на пронизливе сопрано,— коли я вас обох викину з цього дому, з мого власного дому! Вижену з цієї землі — моєї землі! Га? Що тоді?

Вона зірвалася на крик і у відчаї була своїм маленьким кулачком по Габрієловому плечу, карбуючи кожне слово й марно намагаючись розворушити свого чоловіка.

— Авжеж, авжеж! — став заспокоювати її Габрієл. — Здається, хтось стукає до нас, — тихо додав він, і, повільно підвівшись, пішов до передпокою. Його чутливий слух уловив стукіт у двері, приглушений войовничим криком місіс Конрой. Відчинивши, він побачив за порогом Оллі та Сол.

Не важко здогадатися, що Сол, маючи шляхетний хист до слова, заговорила перша.

— Ми вже хвилин п'ять стоїмо тут під дверима, стукаємо, — почала вона, — а на такому холоді це, вважай, ціла година. Отож я й кажу собі: «Сол, надворі вже ніч, а ти гупасш у двері, заважасш молодій парі, її, так би мовити, священному таїнству!» І відповідаю собі: «А все через те, що ти прийшла сюди в справі, а то тобі, Саро Кларк, — кажу собі, — треба було б швидко повертати голоблі, бо тебе сюди ніхто не кликав». Але я тут, містере Конрой, бо привела додому дитину, — проторхтіла Сол і рішуче пішла до вітальні: — І ось...

Вона замовкла. У вітальні нікого не було. Місіс Конрой зникла.

— А мені здалося, ніби я чула... — сказала Сол, повертаючись назад.

— Тут був тільки Гейб, — швидко збрехала Оллі з непомільним жіночим тактом. — Я ж тобі казала, Сол. Дякую, що провела мене додому. Добраніч, Сол.

Із спритністю, від якої Габрієл аж завмер у благоговійному захваті, Оллі підвела отетерілу Сол до дверей і так спритно виштовхала її за поріг, що та й слова не встигла промовити. Повернувшись у кімнату, Оллі неквапно скинула капелюшка, шаль, тоді взяла брата за руку й підвела до його улюбленого місця біля каміна. Собі Оллі підсунула низенького ослінчика, всілася навпроти, сперлася Габрієлові на коліна — це була її давня звичка, — знову взяла його за руку своїми засмаглими пальчиками, подивилась братові в очі й сказала:

— Любий мій старий Гейб!

Усмішка, що вмить осяяла досі сумне Габрієлове обличчя, могла б розгнівати місіс Конрой дужче, ніж його недавня пропозиція.

— Що у вас сталося, Гейбе? — запитала Оллі. — Що вона тобі казала, коли ми прийшли?

Відтоді, як увійшла сестра, Габріел не думав ні про дивну поведінку місіс Конрой, ні про її слова. Він ще й досі не міг до кінця збагнути, що ж усе-таки сталося.

— Я вже не пам'ятаю, Оллі,— відповів він, дивлячись у посерйознілі оченята сестри.— Щось казала... Вона трохи була схвильована, ось і все.

— А що вона мала на увазі, коли казала, що це її дім і її земля? — наполягала дівчинка.

— Одружені люди, Оллі,— сказав Габріел недбалим тоном людини, що має неабиякий досвід сімейного життя,— одружені люди іноді так жартують. Поки ти не вийшла заміж, тобі важко зрозуміти, «Усе, що маю, тобі вручаю»,— оце вона й мала на увазі. І нічого більше. «Усе, що маю, тобі вручаю». Ну, то як там тобі було в гостях? Добре?

— Ага,— кивнула головою Оллі.

— Скоро тобі й тут добре буде,— сказав Габріел.

Оллі недовірливо подивилася на двері до спальні місіс Конрой.

— Так, так, Оллі,— мовив Габріел,— місіс Конрой збирається їхати у Фріско, щоб побачитися з друзями. Вона вирішила твердо, її вже не зупиниш. Розумієш, Оллі, є така мода: коли люди одружуються, то одразу після весілля їдуть провідувати друзів, бо ті дуже сумують за ними. Так заведено в усіх одружених, хоч тобі важко це зрозуміти, бо ти ще не одружена. Отже, місіс Конрой повинна їхати. Оскільки вона справжня леді й вихована, як то кажуть, серед модних людей, то хочеш чи не хочеш, а цієї моди їй доводиться дотримуватись. Вона пробуде у Фріско три, а то й чотири місяці. Я вже добре не пригадую, скільки там треба за модою. Але їхати доведеться їй, Оллі.

Дівчинка окинула брата пильним поглядом.

— А вона їде не через мене, Гейбе?

— Боронь боже! Звичайно, ні! І чого тобі спало таке на думку, Оллі? — вигукнув Габріел з удаваним подивом.— Хіба ти не помічала останнім часом, як вона любить тебе? А оце щойно все переживала, чому тебе так довго немає.

Немов на підтвердження цих слів і на превеликий подив Габріела, двері до спальні місіс Конрой ураз розчинилися, й сама леді з чарівною усмішкою на вустах і сяючими очима — щоправда, повіки в неї були трішечки почервонілі — пройшла через усю вітальню,

просто до Оллі, й поцілувала її в пухеньку щічку.

— А я так і подумала, що це твій голосок, — весело сказала вона, окинувши поглядом своє розкішне нічне вбрання, ніби вибачаючись за такий вигляд. — І хоч я лягла вже спати, а все одно вирішила вийти й подивитися, чи це справді ти. Де ти пропадала, неслухняна дитино? Хіба ти не знаєш, як я ревную тебе до тієї місіс Маркл? Ходім до мене, розкажеш про неї. Сьогодні ти спатимеш у мене, і твій братик Гейб не почує наших з тобою секретів. Ходімо!

І не встиг ошелешений Габріел отямитись, як вона потягла радісно-здивовану й трішечки перелякану дівчинку до себе в спальню. Отож він залишився сам. І аж тоді, коли Оллі виткнула свою кучеряву голівку, пустотливо крикнула: «На добраніч, Гейбе!», — причинила двері й клацнула засувом, ще дужче вражений Габріел відчув на душі полегкість і вже не переживав за дівчинку. Якийсь час він стояв перед каміном, немов кам'яний ідол. Невже він помилився? Невже гнів місіс Конрой був усього-на-всього своєрідним жартом? А Оллі? Чи була вона щирою, коли казала, що терпіти не може його дружини? Відповідь на ці складні й важкі запитання могла бути тільки одна — жінку не збагнеш! «Жінки — дивні створіння, — сказав сам до себе Габріел, простуючи до невеличкої окремої кімнатки, призначеної для Оллі. — Не той я чоловік, щоб розібратися. Немає в мене такого хисту!»

З такими думками він, почасти відчуваючи свою вину, а почасти — полегшення, ліг спати.

Розділ II

СКАРБ ЗНАЙДЕНО, А ПОТІМ ЗАГУБЛЕНО

Оскільки нічна розмова між Оллі та її невісткою залишилася для нас таємницею, чоловічій половині моїх читачів доведеться сприймати подальшу поведінку обох співрозмовниць у світлі вищезгаданих абстрактних розмірковувань Габріела про незбагненність жіночої натури. А читачкам-жінкам, почуттю справедливості яких, їхній постійній готовності терпіти людські слабкості віддається на цих сторінках належне, пояснювати, я певен, нічого не треба. Нікого з них не

здивує, що наступного ранку Оллі та місіс Конрой стали нерозлучними подругами і Габріелові не раз перепало від обох, на що він, безперечно, й заслуговував.

— Ти не дбаєш про Джулі,— сказала якось уранці Оллі братові в розмові, для якої вона змушена була покинути місіс Конрой на цілих п'ять хвилин.

У Габріела від подиву аж очі округлилися.

— Я мало буваю вдома,— почав він виправдовуватись,— але тільки тому, що не хочу заважати вам із Джулі. І якщо ти маєш на увазі те, що в нас вичерпалися припаси, то я стільки згаяв часу на пошуки жили на схилі, що зовсім запустив копальні й не намив і крихти золота. Солонина, мабуть, уже кінчається. Але скоро ми розживемося, Оллі. Скоро!

— Та я зовсім не про те кажу, Гейбе! Не про харчі. Я мала на увазі... мала на увазі, що ти нікудишній своїй дружині чоловік! — напрямки заявила нарешті Оллі.

Габріел анітрохи не образився, тільки задумливо подивився на сестричку.

— Так воно, мабуть, і є, тут нічого не скажеш. Ніколи досі я одружений не був; у цьому ділі я, так би мовити, ще зелений і не годжусь для жінки, яка вже була заміжня. Та ще й за яким чоловіком?! За освіченим, Оллі! За вченим!

— Та ти не гірший за нього,— квапливо промовила Оллі,— і любить вона тебе дужче, Гейбе. Вся річ у тім, що ти мало приділяєш їй уваги,— поспіхом додала вона, побачивши, що Габріел хоче щось заперечити.— От візьми ту молоду пару, що приїздила на тому тижні із Сімпсона й зупинялася у місіс Маркл. Та той чоловік без кінця й краю увивався біля своєї дружини. То шаллю її закутає, то вікно для неї відчинить, то знову його зачинить і що п'ять хвилин питає, як її здоров'я, як вона себе почуває. І сиділи вони весь час удвох, ось так...— І Оллі, бажаючи показати, що таке справжнє сімейне щастя і як має поводитися одружений чоловік, спробувала обняти своїми маленькими рученятами брата за могутній стан.

— Як? Просто на людях? — спитав Габріел, засоромлено розглядаючи дитячі рученята, що обвили його.

— Атож. Звичайно, на людях. Хай знають, що перед ними подружжя.

— Оллі! — у відчаї вигукнув Габріел.— Твоя невіст-

ка не з таких жінок. Вона вважатиме, що це невиконаність.

Але у відповідь Оллі тільки обвела брата лукавим поглядом, труснула кучерявою голівкою, загадково кинула: «А ти спробуй»,— і побігла до кімнати місіс Конрой.

На превелике щастя Габріела, місіс Конрой не пропонувала йому виставляти напоказ чоловічу ніжність. Щоправда, вона не нагадувала про минулу сварку, нічим йому не дорікала, але між ними ще зберігалися напружені стосунки, дружина немовби соромилася його. А з другого боку, йому було легше на душі від того, що він може не поспішати скористатися обтяжливою для нього порадою Оллі; минали дні, і його віра в непомильність сестри поступово згасала. Та якось у неділю, прогулюючись із місіс Конрой довгою єдиною у Гнилій Ущелині вулицею, він спробував обняти дружину за стан—звісна річ, з поваги до поради Оллі. І те, що ця леді спокійно, але рішуче вивільнилася з його обіймів, ще більше поглибило Габріелові сумніви.

— Я зробив це тільки тому, що так порадила ти, Оллі, і щоб я провалився на цьому місці, коли вона хоч трішечки була задоволена. Навіть мої приятелі, що саме проходилися повз нас, і ті здивувалися. А Джо Гобсон, той аж пирхнув.

— Коли це було? — запитала Оллі.

— У неділю.

Оллі (різко): Де?

Габріел: На Головній вулиці.

Оллі (звівши до неба свої голубі оченята). Ну, Гейбе! Такого віслюка, як ти, ще світ не бачив!

Габріел (покійно й задумливо). Твоя правда, Оллі.

Хай там як, а між трьома ворожими сторонами встановилося перемир'я, і місіс Конрой відклала свою ділову подорож до Сан-Франціско. Вона, очевидно, залагодила свої справи листом; в усякому разі наступні два тижні місіс Конрой з нетерпінням чекала кожну поштову карету. І ось одного дня вона не тільки одержала листа — з поштовою каретою до неї приїхав джентльмен, який у нашій розповіді гратиме важливу роль.

Він зійшов з уїнгдемського диліжанса в ореолі загального поклоніння. Усі тут знали його як багатого

сан-франціського банкіра й капіталіста, людину різкої вдачі, енергійну і наполегливу, із скептично-фамільярними манерами у взаєминах з іншими людьми й глибокою зневагою до всього, що не дає матеріальної вигоди. А насамперед тут знали про його успіхи у справах, і це було, звичайно, не просто везіння, а скоріш наслідок послідовного втілення ним його ж життєвих принципів. Усе це не могло не зачарувати супутників нашого джентльмена, які в дорозі із замишуванням слухали його різкі судження й мало не пророчі промови. Вони прощали йому безапеляційний тон, а звичку поплескувати співрозмовника по плечу сприймали як ознаку щирої вдачі. Він уже встиг прищепити їм свої прагматичні погляди на життя, причім переконав їх не так логікою суджень, як самим фактом своєї вдатності у справах, що не могло не викликати поваги. Слухачі легко сприймали його цинічні погляди на життя, бо знали, що вони не шкодили йому в практичних ділах. Так, нас більше приваблюють радикальні й демократичні ідеї тоді, коли їх проповідує людина статечна, що в житті міцно стоїть на ногах, а не якийсь вуличний оратор у фланелевій сорочечці, який не має ні кола ні двора. Людина за натурою завше прагне скуштувати плод з дерева пізнання добра і зла, хоча вважає за краще одержати цей плід із рук щасливого власника ключів від райського саду, ніж з рук нікчемного злодюжки, якого щойно витурили за огорожу.

Сподіваюся, приїжджий, наділений тими чарівними чеснотами, про які вже йшлося вище, не ставився до людських слабкостей з такою великою зневагою, як автор цих рядків, і, гадаю, як і сам читач. Бо коли б це було так, чоловік не мав би того успіху. Як і будь-який справжній герой, він не усвідомлював свого героїства і неспроможний був його аналізувати. А тому без жодного попереднього наміру, без заздальгідь продуманого плану, він легко спекався натовпу своїх шанувальників і одразу приступив до справи, заради якої приїхав і про яку жителі Гнилої Ущелини навіть не здогадувалися. Були різні думки щодо місії цього можновладного капіталіста. Одні казали, ніби він збирається побудувати в селищі новий готель, інші припускали, що на його кошти покладуть пряму лінію поштових діліжансів з Гнилої Ущелини до Сакраменто. Кожен намагався дати йому безплатну інформацію, хоч

він нікого ні про що не запитував і непримітно, без жодних зусиль, зумів вибрати з повідомлених йому фактів саме те, що було потрібно.

Ніби випадково прибулець дізнався, яка завдовжки, завширшки, завглибшки Гнила Ущелина, довідався про її минуле і майбутнє. Дійшовши до околиці селища, він обернувся до свого супутника:

— Гаразд, я наведу довідки, які вас цікавлять.

— Як ви це зробите?

— Телеграфом. Якщо ви віднесете туди телеграму.

Він вирвав із записника аркушик і накладав на ньому кілька рядків.

— А що ви робитимете самі?

— Погуляю трохи, подивлюсь. Хоч, мабуть, тут більше нічого цікавого немає.

— Ні. Далі починається ділянка Габрієла Конроя.

— Не дуже багата?

— Як вам сказати? На хліб і кашу вистачає.

— Гаразд. Пообідаємо разом о третій. Де і як — вибирайте самі, вам краще знати. Запрошуйте тих, хто буде потрібен. Бувайте здорові.

І супутник пішов у неймовірному захваті від рішучості й діловитості свого високого гостя.

Залишившись на самоті, прибулець одразу попрямував до ділянки Габрієла Конроя. Якби він умів цінувати природу чи відчував на собі її чудодійний вплив, що властиво іншим, слабкішим представникам людства, то поступовий перехід від пасторального краєвиду до дикої пустелі викликав би в його душі благоговійний трепет. Через кілька хвилин він поминув смугу розлогих сосон і почав дертися по голому, обпаленому сонцем схилу гори, де замість зелені то тут, то там здіймалися купи вулканічного шлаку; ноги кришили пересохлу кірку, в'язли в сірому поросі, і чоловік ішов важко і невпевнено. Якби він мав досвідчене око природознавця, то неодмінно примітив би на своєму шляху сліди вулканічної діяльності: круті зсуви ґрунту, розломи породи, застиглу річку лави, що спадала чорним язиком донизу, в долину. Але, мушу сказати, все це мало цікавило нашого мандрівника — він просто потерпав від спеки. Здолавши половину схилу, він скинув піджака й витер хустинкою спітніле чоло. Хоч, правда, деякі його звички свідчили про те, що він не вперше подорожує в горах. Підіймаючись на вершину,

Він двічі чи тричі зупинявся й уважно озирав пройдений шлях. То було непорушне правило кожного гірського мандрівника; не знаючи, що чекає його там, на тому боці гори, він готується при потребі спуститися вниз. На вершині прибулець зупинився й огледівсь довкола.

Перед ним відкрилася лощина, що дала назву селищу й щорічно забезпечувала його жителів золотим урожаєм; вона ніби вливалася в широку долину, густо порослу лісом. З її мерехтливих глибин, розігрітих полуденним сонцем, хвиля за хвилею піднімалися смолянисті й бальзамічні пахощі; повітря наповнювалося гарячим ароматом. А там, на заході, де каньйон розтинав кам'яне пасмо, ледь виднівся повитий серпанком прибережний хребет. На північ і на південь здіймалися високі вершини, оперезані струнками колонадами сосон; поряд них чорний моноліт, на якому стояв прибулець, здавався ще похмурішим і пустельнішим. На сході в небо впиралися дві вершини, а між ними лежав якийсь незбагнений порожній простір, залитий яскравим сонячним промінням,— ніби біла пляма на пейзажному полотні, яку художник не встиг заповнити кольором чи малюнком. Чоловік знав, що то сніги, проте на хвилю завмер з розтуленим ротом і застиглим поглядом, немов зачарований видьвищем; потім зусиллям волі відвів очі.

Вершина гори довкола нього була покопана ямами. Складалося враження, ніби вони з'явилися зовсім недавно. Чоловік дістав з найближчої ями уламок породи й оглянув його байдужим поглядом. Далі почав повільно спускатися вниз західним, трохи пологішим схилом, до ділянки, на якій, як він примітив своїм спостережливим оком, працював чоловік. Через кілька хвилин прибулець підійшов до насипу з червоної глини, біля якого лежала купа пустої породи, дерев'яний рудопромивний жолоб, лоток, лопата,— одне слово, звичайне причандалля золотошукача. Коли він підійшов зовсім близько, чоловік, що працював за насипом, випростався і, спершись на кирку, повернувся обличчям до прибульця. Могутній, атлетичний стан золотошукача, густа русява борода, зосереджений, трохи сором'язливий погляд були знайомі прибульцю. Це був Габріел Конрой.

— Як поживаєте? — запитав прибулець, енергійно простягнувши Габріелу руку, яку той магінально потиснув. — Вигляд у вас чудовий! Я вас пам'ятаю, а ви

мене ні. Правда? — Він коротко засміявся, — так само коротко й діловито, як і розмовляв, — і втупився поглядом у розгублене Габрієлове обличчя.

Габрієл збентежено дивився на гостя, силкуючись пригадати, де вони зустрічалися. Він огледівся довкола. Світило сонце, навкруги були добре знайомі йому звичні предмети, все залишалось незмінним. Але, звідки ж це обличчя, цей голос?..

— Я приїхав до вас у справі, — вперто вів далі прибулець, обійшовши питання про колишнє їхнє знайомство як таке, що не стосується ділової розмови. — Що ви можете запропонувати?

Він прихилився до насипу, сперся на Габрієлову кирку, встромивши її у глину, й став чекати відповіді.

— Та ви ж Пітер Дамфі! — промовив нарешті Габрієл тремтячим голосом.

— Авжеж. Тепер ви мене впізнали! Цього й слід було сподіватися. П'ять років відтоді минуло, як не більше. Га? А вигляд у вас нівроку, та й діло процвітає. Правильно я кажу? Отже, які ваші умови щодо цієї ділянки? Ще не вирішили остаточно, га? Тоді я викладу свої умови. Передовсім з'ясуємо, як у вас з правами на землю? Все гаразд?

З розгубленого Габрієлового обличчя було видно, що він хоч і впізнав Пітера Дамфі, але ніяк не може второпати, про що той каже.

Дамфі трохи помовчав.

— Йдеться про зразки руди, — додав він, пильно дивлячись на Габрієла. — Зразки, що ви їх надіслали мені.

— Які зразки? — невпевнено запитав Габрієл, усе ще в полоні своїх думок про минуле.

— Ну, ті, що їх прислала мені ваша дружина. Хіба це не все одно?

— Ні, не все одно, — сказав Габрієл з властивою йому відвертістю. — Вам краще побалакати з нею, це справа її. Пам'ятаю, якось вона мені казала, — додав Габрієл задумливо, — що хоче надіслати кілька камінців у Фріско на перевірку, але я не надав цьому значення. Та, зрештою, це її діло. Вам краще було б зустрітися з нею.

Тепер розгубився вже містер Дамфі. Маючи хибне уявлення про вдачу свого співрозмовця, він думав, що той зумисне прикидається простаком, аби уникнути

ділових переговорів. Пітер Дамфі згадав, як ще на початку своєї кар'єри, коли в них із Дженкінсом була спільна комісіонерська контора, він мав звичку відсилати до Дженкінса тих клієнтів, котрих сам не готовий був прийняти, так само, як Габріел оце відсилає його до місіс Конрой.

— Звісна річ,— жваво сказав Дамфі,— я тільки хотів заощадити час, а тому прийшов прямо до вас. А часу в мене й справді малувато. Я, мабуть, не встигну зустрітися з вашою дружиною сьогодні. Але ви можете мені написати.

— Ну, що ж,— мовив Габріел,— написати то й написати. Коли вам не пощастить побачитися з нею, я поясню, що у вас виникли термінові справи і попрошу, щоб вона не ображалась.— І, вирішивши, що ця другорядна частина розмови закінчилася, Габріел перемінив тему: — Скажіть, Дамфі, ви нічого не чули про Грейс? Ви її ще пам'ятаєте? Гарненька така дівчина, вона була зі мною. Може, чули від когось про неї? Може, десь бачили її?

Певна річ, таке запитання цієї хвилини для вразливого містера Дамфі означало тільки одне. Місіс Конрой в усьому призналася своєму чоловікові, і тепер він, натякаючи на причетність Дамфі до обманних намірів, хоче використати цю обставину на свою вигоду. Містер Дамфі відчув, що має справу з двома вмілими акторами і принаймні один із них — закінчений лицемір. Уперше в своєму житті він обурився з людської підлості. Ми особливо високо цінуємо щирість і чистоту душі тоді, коли помічаємо, що цих чеснот бракує нашому супротивникові.

— Та, що втекла з якимось хлопцем? Аякже, пам'ятаю. Навряд чи ви її ще коли-небудь побачите. Та й чи варто шкодувати за нею? Така все одно, що мертва.

Хоча Дамфі був певен, що Габріелів інтерес до сестри — суто вдаваний, напускний, усе ж таки він не настільки був позбавлений християнських почуттів, щоб не поранити душу співрозмовника. Після цього Дамфі зібрався йти.

— А чи не могли б ви завітати до нас на зворотному шляху? Побалакаємо, згадаємо давні часи,— сказав Габріел, перейнявшись теплом до Дамфі після згадки про минуле й пропустивши повз вуха ущипливі слова бан-

кіра. — Оллі буде дуже рада вас бачити. Пам'ятаєте Оллі, молодшу сестричку Грейс? Тоді вона була зовсім мала, а тепер така славна дівчинка виросла. Треба вас познайомити, — жваво сказав Габріел і рішуче кинув на землю кирку й лопату. — Я піду з вами!

— Ні, ні! — рішуче заперечив Дамфі. — У мене справи. Не можу. Іншим разом. Бувайте здорові! Колись побачимось. До зустрічі!

Попрощавшись, він швидко попрямував тією самою дорогою, якою прийшов сюди, і незабаром ділянка та її власник зникли з його очей за кронами дерев. Трохи згодом Дамфі зупинився, перепочив, тоді знову рушив і, переваливши через вершину гори, рішуче покрокував до Габрієлового будинку.

Або місіс Конрой уже чекала на нього, або помітила, як він ішов лісом; в усякому разі, вона одразу відчинила двері й провела його до своєї затишної вітальні. Перед вишуканими манерами цієї жінки та її розкішним туалетом не встояв би жоден чоловік. Але містер Дамфі, як і більшість чоловіків, що заслужено користуються в жінок недоброю репутацією, ніколи не плував ділових стосунків із любовними.

— Зайшов на кілька хвилин, — сказав містер Дамфі. — Перепрошую, але я зовсім не маю часу. У вас чудовий вигляд.

Місіс Конрой відповіла, що вона й не сподівалася дістати насолоду від їхньої бесіди. Містер Дамфі завжди, мовляв, такий заклопотаний.

— Ваша правда. Але добрі вісті люблю приносити особисто. Ті зразки, що їх ви мені прислали, я дав на перевірку першокласним фахівцям, людям надійним. Результати чудові. Золота нема, зате срібла вісімдесят відсотків. Ну то як? Може, ви знали про це?

Але, глянувши на радісне обличчя місіс Конрой, містер Дамфі й сам зрозумів, що вона нічого про це не знала.

— Срібло! — схвильовано сказала вона. — Вісімдесят відсотків!

Містер Дамфі був спантеличений, але водночас відчув полегкість на душі. Отже, вона ні до кого більше не зверталася з проханням перевірити руду, отже, він перший!

— Які ваші умови? — запитав він коротко.

— Я ще не знаю...— невпевнено сказала жінка.— Я не думала...

— Цього й слід було чекати,— перебив її Дамфі.— У вас немає ніяких пропозицій. Пробачте, але...— Він дістав із кишені годинника.— В мене обмаль часу. Послухайте, що я скажу. Вісімдесят відсотків — це, звичайно, не жарти. Та щоб розробляти срібну копальню, треба мати золоті копальні. Спочатку будуть самі лише витрати, до прибутків треба ще докопатися. Розробка й виплавка руди обійдеться в двадцять відсотків. Ось моя пропозиція. Створімо акціонерне товариство на пайовій основі. Сто акцій. П'ять мільйонів капіталу. Ви одержите п'ятдесят акцій. Двадцять п'ять я візьму собі, а решту двадцять п'ять розміщу на власний розсуд. Ну, то як? Га? Ви ще не вирішили? Гаразд, подумайте!

Але зараз місіс Конрой здатна була думати тільки про два з половиною мільйони. Вони стояли в неї перед очима, гігантськими цифрами вимальовувалися на стінах кімнати, блищали золотими літерами на чеках, сяяли купами срібних монет. І все ж таки вона повернула до нього своє ураз змарніле обличчя й промовила:

— Виходить, що ці гроші... ці гроші будуть не зразу, а тільки в майбутньому?

— Я оплачу ваш чек готівкою одразу після випуску акцій. Бізнес є бізнес.

Після цього запевнення місіс Конрой повеселішала.

— Я пораджуся... зі своїм чоловіком,— сказала вона.

Містер Дамфі всміхнувся — відверто, безсоромно, не приховуючись. Місіс Конрой умить почервоніла, але не через те, що її спіймали на хитрощах, як здалося містерові Дамфі. Насправді їй стало соромно на думку, що в очах цього чоловіка вона так низько впала, що йому відомо про байдужість до неї Габрієла.

— Я вже бачився з ним,— спокійно сказав містер Дамфі.

Місіс Конрой зблідла.

— Він нічого про це не знає,— прошепотіла вона ледь чути.

— Авжеж,— майже зневажливо промовив Дамфі.— Він так і сказав мені, щоб я звертався до вас. Ну що ж, усе гаразд. Бізнес є бізнес.

— Але ви нічого йому не розповіли... ви не посміли...— сказала вона схвильовано.

Містер Дамфі подивився на неї у цю мить з цікавістю. Затим підвівсь і причинив двері.

— Стривайте, — сказав він, суворо дивлячись просто в очі місіс Конрой. — Ви маєте на увазі, що цей чоловік... ваш чоловік сказав правду? Що він нічого не знає про вас і про те, як ви тут опинилися?

— Він нічого не знає... Йй-богу, він нічого не знає! — пристрасно вигукнула вона.

Хоч як дивно, а містер Дамфі повірив їй.

— Гаразд, але як ви все це йому поясните? Адже без нього ви нічого не зробите.

— А нащо йому все знати? Якщо жилу відкрив він, то руда належить йому, а я залишаюся збоку, ніби ми зовсім чужі люди. За законом, власником родовища вважається той, хто знайшов його, незалежно від того, на чій землі воно залягає. Коли я назвалась ім'ям його сестри, я могла претендувати тільки на володіння землею. Але він відкрив на цій землі родовище, і відтоді вона стала цінною. Тепер навіть його сестра, — додала місіс Конрой раптом зблиснувши очима, — навіть його рідна сестра, якби вона була жива, не змогла б забрати в нього цієї землі.

Вона казала правду. Жінка, слабкостями якої він зібрався скористатись, перехитрила їх усіх, вислизнула з їхніх рук, не залишивши їй сліду. Як просто вона ошукала їх! Дамфі відчував себе обдуреним, але не міг стримати свого захвату і сказав щиро й відверто:

— Хвалю! Бізнес є бізнес!

І тут — о боже! — ця хитра істота, ця бездушна авантюристка раптом залилася слізьми й стала благати, щоб він нічого не казав її чоловікові.

Це була звичайнісінька ознака жіночої слабкості, й Дамфі піднісся духом.

— А які ви маєте докази, що ваш чоловік відкрив родовище перший? — запитав він хоча й різко, але доброзичливо. — А що, коли в паперах, які залишив сестрі вашого чоловіка доктор Деварджес, зазначено, що перший відкрив руду він, доктор Деварджес?

— Можливо. Але доктора Деварджеса немає серед живих, а папери у мене.

— Зрозуміло. — Дамфі дістав годинника і глянув на нього. — У мене ще п'ять хвилин. А тепер послухайте, що скажу я. Не можу не визнати, що ви залагодили це діло спритно. З біса спритно! Тепер, якщо захочете,

можете послати Дамфі під три чорти й легко обійтися без нього. Можете! Я все розумію! Мушу також признатися, що я, коли входив у це діло, збирався на ньому заробити. Було таке! Бізнес є бізнес. Але я хотів би, щоб ви подивилися на все це з іншого боку. Ми з вами за цей час добре зрозуміли одне одного, і вам вигідніше буде вести далі свої справи, спираючись на мою допомогу і допомагаючи мені, ніж звертатися до когось іншого. Зрозумійте ж мене! Ви можете знайти у Сан-Франціско десяток людей, котрі запропонують вам умови не гірші за мої; а то й кращі. Але чи будуть вони зацікавлені в тому, щоб приховувати деякі неприємні спогади про минуле так, як зацікавлений я? Ви мене розумієте?

Місіс Конрой висловила свою згоду, простягнувши йому руку.

— Бережіть мою таємницю від усіх, а особливо від нього, — гаряче сказала вона.

— Неодмінно. Бізнес є бізнес!..

Двоє хитрунів потисли одне одному руки з такою взаємною повагою і довір'ям, що їм могли б позаздрити багато чесних людей. Після цього містер Дамфі пішов обідати.

Тільки-но місіс Конрой зачинила за гостем вхідні двері, як із задньої веранди вбігла Оллі. Місіс Конрой схопила її і мало не задушила в палких обіймах, виливаючи в них свою радість і — хто знає? — може й почуття своєї вини. Але Оллі відчайдушно намагалася випручатися з обіймів. Коли ж їй, нарешті, вдалося вивільнити голівку, вона сердито сказала:

— Пустіть мене. Я хочу його побачити.

— Кого? Містера Дамфі? — запитала місіс Конрой, усе ще тримаючи дівчинку й заходячись мало не істеричним сміхом.

— Його. Гейб сказав, що він тут. Пустіть мене, кажу вам!

— А що тобі від нього треба? — запитала місіс Конрой, не перестаючи весело сміятися.

— Гейб мені сказав... Гейб сказав... Пустите ви мене чи ні? Гейб сказав, що він знав її...

— Кого?

— Мою любу, мою ріднесеньку сестричку Грейсі! Пустіть. Я не хотіла зробити вам боляче. Мені треба йти.

І Олі побігла, залишивши майбутню власницю двох з половиною мільйонів сердитою, підозріливою і самотньою.

Розділ III

МІСТЕР ДАМФІ ЗУСТРІЧАЄ ДАВНЬОГО ДРУГА

Пітер Дамфі був справедливий до своїх клієнтів. Через кілька днів після свого повернення до Сан-Франциско він надіслав Вікторові записку з проханням приїхати до нього на розмову. Дамфі зробив висновок, що хоч Віктор і вийшов із гри у зв'язку з відкриттям срібної руди, на яку він не може мати жодних претензій, однак, зважаючи на його колишню змову з місіс Конрой, причетність до її самозванства, треба було з ним якимось домовитись, аби він десь не бовкнув зайвого. Дамфі сидів і чекав відповіді, коли клерк подав йому візитну картку. Кинувши на неї нетерплячий погляд, містер Дамфі прочитав: «Артур Пойнзет». Самовладний за своєю натурою, Дамфі нікого не визнавав у своїй конторі чи в колі ділових людей. Але ім'я власника візитної картки було таке відоме в Каліфорнії, що він не міг обійти його увагою. Слід також додати, що гість належав до вищого соціального прошарку, і Дамфі, при всіх його демократичних замашках, був надто хитрий та обережний, щоб недооцінювати Пойнзета. Не підводячи очей від паперів на столі, він сказав:

— Просіть!

Двері відчинилися, й до кабінету ввійшов небалою ходою елегантний молодик. На його обличчі не видно було ні страху, ні замішання, що завжди вирізняло відвідувачів містера Дамфі. Можна навіть стверджувати, що ніхто досі не переступав поріг цього кабінету з такою глибокою байдужістю до слави великого капіталіста. Та попри все це гість, людина добре вихована, поклав свого капелюха на стіл, повагом пройшов до каміна й, повернувшись спиною до вогню, терпляче, хоч і трохи зневажливо, став чекати, поки господар кабінету зверне на нього увагу. Містер Дамфі змушений був підвести нарешті голову.

— Я бачу, ви дуже заклопотані справами. Я не потурбував би вас, але ваш клерк сказав, що ви мене приймете. Очевидно, він помилився.

Тамуючи роздратування, містер Дамфі відклав ручку й підвівся з-за столу.

— Моя візитна картка вам ні про що не каже, — промовив молодик усміхаючись. — Я у вигіднішому становищі, ніж ви, в мене чудова пам'ять на обличчя. Останнього разу, коли я вас бачив... Коли ж це було, дай боже пам'яті... — Та років з п'ять тому! — Атож, ви жували тоді шмат буйволячої шкіри, щоб не померти з голоду.

— Філіп Ешлі, — промовив містер Дамфі, стиснувши голос; тоді квапливо огледівся довкола й підійшов до гостя ближче.

— Саме так, — сказав Пойнзет, підвищуючи голос. — Я взяв собі це ім'я на час подорожі. А вас, бачу, і справді звати Дамфі?

Якби Дамфі і мав намір вивести Пойнзета з душевної рівноваги, назвавши його ім'ям Ешлі, то після досить зневажливої репліки з приводу його власного прізвища передумав би. Але він і не мав такого наміру. Незважаючи на внутрішній протест, Дамфі відчув, як він помалу впадає у залежність від цього чоловіка; то було те саме почуття субординації, підлеглості нижчого вищому, якого він зазнав п'ять років тому. Даремно він вважав, що тепер у його руках багатство й влада. Тут, у приміщенні власного банку, в своєму кабінеті він покійно стояв перед прибульцем і чекав його розпоряджень. Набравшись духу, Дамфі зробив одчайдушну спробу повернути втрачений апломб.

— У вас є до мене справи, Пойнзет?

Він почав цю фразу холодним офіційним тоном, а закінчив фамільярним зверненням. Однак і те, і те вийшло фальшиво.

— Авжеж, я до вас у справі, — недбало відповів Пойнзет, навперемінно гріючи біля вогню ноги. — Я ніколи б не наважився марно турбувати таку заклопотану людину як ви, та ще й серед робочого дня. Я почув, нібито вас цікавить родовище, недавно відкрито в Гнилій Ущелині, там, де було колись Ранчо Невинних Малят. Так от, в однієї моєї клієнтки є дарча на ту землю, хоч, правда, офіційно вона її ще не пред'являла.

— Хто ця клієнтка? — швидко запитав Дамфі.

— Гадаю, для вас це не має ніякого значення, поки дарча офіційно не пред'явлена. Але коли вам так

хочеться знати, то я назву її ім'я: міс Долорес Сальватерра.

Містер Дамфі відчув на душі полегкість і навіть трохи посміливішав.

— Ваша дарча аж ніяк не зашкодить... — почав він.
— Вашим правам на родовище? — спокійно урвав його Артур. — Безперечно, але я прийшов сюди не для того, щоб обстоювати чийсь права й претензії. Ми можемо навіть не подавати своєї дарчу на офіційну реєстрацію. Моя клієнтка просто хотіла б знати, що за люди орендують ту землю, або, — якщо вам так більше до вподоби — володіють нею? Здається, ваш банк представляв їхні інтереси. Інтереси одного подружжя. Нам відомо, що дружина того чоловіка, вперше з'явившись тут, назвалася Грейс Конрой, незаміжньою жінкою, і заявила, що нібито колишній власник передав їй дарчий акт на ту землю. Потім вона з'являється тут удруге вже як дружина якогось Габрієла Конроя, котрий, як я розумію, вважав і вважає себе братом Грейс Конрой. Погодьтеся, ця історія дуже заплутана й може справити на суд неприємне враження. Але не варто випереджати події. Тепер ідеться про інше, і я прийшов до вас, Дамфі, як до людини, що може розповісти багато корисного. Хотілося б знати: хто вони насправді, цей брат і ця сестра, і чи вони не самозванці? І чи справді вони офіційно одружені? Певна річ, у будь-якому разі ми не маємо наміру завдавати шкоди вашим законним інтересам.

До містера Дамфі повернулася його звична зухвалість.

— Чого ж ви мене питаєте? — сказав він, ховаючи руки в кишені. — Ви ж самі втекли зі справжньою Грейс Конрой.

— Невже? Отже, якщо я розумію вас правильно, ця — не справжня. Красно дякую! Ну, а її брат?..

— Габрієл Конрой. Я його знаю, — коротко відповів Дамфі, відчуваючи, що бовкнув зайве. — А чому б вам не поїхати до них самому?

— Завдяки вашій люб'язності, необхідність у цьому відпала, — сказав Артур посміхаючись. — Я не маю сумніву, що ви кажете правду. Я вірю вам, як адвокат вірить своїм свідкам. А хто та жінка?

— Вдова доктора Декарджеса.

— Так воно й насправді?

— Так, якщо тільки Грейс Конрой не пред'явить своїх прав на звання докторової вдови. Старий, здається, багатом роздавав свою власність і кохання.

Дамфі хотів був уколоти Артура, але його шпилька не досягла мети. Артур залишився байдужий і тільки запитав:

— Є якісь документальні підтвердження, що вона справді вдова доктора Деварджеса? Якщо ця вдова зуміє довести, що чоловік поводився з нею погано, що вона терпіла нестатки, це матиме для моєї клієнтки значення. Вона — жінка багата і її симпатії, звичайно, на боці справжніх спадкоємців. До речі, там є ще друга сестра. Так чи ні?

— Є. Вона ще дитина.

— Ну що ж, у мене запитань більш немає. Не зловживатиму вашим часом. На все добре.

Він узяв капелюха й попрямував до дверей. Містер Дамфі відчував, що хай би які мотиви мав Пойнзет для цієї розмови, він, Дамфі, не дістав з неї ніякого зиску. А тому з притаманним йому нахабством зробив спробу взяти реванш.

— Хвилиночку, — гукнув він Пойнзетові, поки той старанно надягав на свої кучері капелюха. — Ви ж маєте знати, що сталося з тією дівчиною. Хоч жива вона чи ні?

— На жаль, не знаю. А то я б до вас не прийшов.

У Пойнзетових манерах було щось таке, що не давало Дамфі зарахувати його до категорії «звичайних людей», які, на його думку, «були всі брехуни».

— Коли й де ви бачили її востаннє? — запитав він уже трохи шанобливіше.

— Я її залишив у родині одного мисливця неподалік від Норт-Форка, а сам поїхав назад у табір, щоб допомогти тим, хто там зостався. Але я спізнився. Рятувальна експедиція знайшла їх усіх мертвими. Коли я вернувся звідти, то Грейс уже не застав. Вона кудись поїхала, мабуть, із рятувальною експедицією. Досі я вважав, що й вас урятувала та експедиція.

Запала мовчанка. Негідники скося поглядали один на одного. Обидва вони, слід нагадати, приховали від рятувальної експедиції те, що перебували в таборі разом із тими нещасними, які потім загинули в снігах. Кожен, однак, знав це тільки про себе, але не знав про другого. А тому негідник нижчого штабу, побюючись, щоб його брехня не була викрита, не насмілювався

поставити своєму співрозмовнику запитання, відповідь на яке багато чого змінила б у їхніх взаєминах. Не знаючи про справжню причину мовчання Дамфі, Артур вирішив, що той ні про що не здогадується, і знову відчув себе господарем становища. Недало кивнувши на прощання, він вийшов з кабінету.

У дверях він зіткнувся з низькорослим, кремезним чоловіком, що саме входив до кабінету. Якийсь інстинкт взаємної відрази змусив їх глянути один на одного. Пойнзет помітив, що відвідувач хоч і міцний статурою, проте його жовте обличчя мало сухотний вигляд. Нижня щелепа в нього була недорозвинена, а з рота стирчали великі білі зуби. Цей рот — неприємний на вигляд, завжди роззявлений, немовби його власник страждав ядухою, — викликав у Пойнзета невиразний спомин, якимось пов'язаний з його адвокатською практикою. Коли прибулець роззявив рота ще більше, ніби даючи зрозуміти, що впізнав Пойнзета, той легенько кивнув головою і, приписавши відчуття огиди, що охопило його, неприємній зовнішності незнайомця, одразу забув про нього.

Та зовсім іншою була реакція нового відвідувача. Він підозріливо подивився вслід Артурові, тоді пильно глянув на Дамфі. Але до банкіра вже повернулося його звичне нахабство й самовпевненість.

— Ну! Що ви хочете запропонувати?

То була його коронна фраза, якою він завжди зустрічав своїх відвідувачів.

— Це ви хотіли мені щось сказати. Адже ви послали по мене, — мовив відвідувач.

— Хотів. До мене приходять люди й кажуть, що на ту землю є друга дарча. Як це розуміти, Рамірес?

Віктор звів очі з жовтими повіками до стелі й стенов плечима.

— Хто зна! Бувають дарчі й дарчі!

— Може, й так. Але, гадаю, вам відомо, що тепер ми одержали таке право, проти якого будь-яка дарча нічого не варта. Ми маємо право на недавно відкрите родовище!

Віктор легенько вклонився й процідив крізь зуби:

— Ви сказали «ми»?

— Авжеж. Я тепер допомагаю її чоловікові організувати акціонерне товариство.

— Її чоловікові?

Дамфі змирав свого співучасника шильним поглядом. Поведінка Віктора викликала в нього невиразну підозру. Дамфі належав до тих людей, що звикли завжди й в усьому мати успіх, і тепер він був трохи збентежений своєю поразкою, одержаною в зустрічі з Пойнсетом: у ньому закипало роздратування.

— Так, її чоловікові! Хочете щось запропонувати з цього приводу? Нічого? Чудово! А тепер послухайте мене. Я запросив вас, аби повідомити, що оскільки все вирішилося законно, ви повинні геть забути і про її колишнє становище, і про колишні плани. Втямили? — Роздратований Дамфі зовсім утратив над собою контроль і перейшов на просторіччя.— Ви не знаєте ніякої міс Грейс Конрой і ніколи про неї не чули!

— Немає ніякої сестри, є тільки дружина. Так?

— Саме так.

— Гаразд.

— Звичайно, вам дещо перепаде за ті ваші перші кроки, хоч, як самі розумієте, пуття від них ніякого, а та ваша дярча фактично втратила свою силу. Відверто кажучи, ви зовсім не причетні до її нинішнього успіху. Хіба тільки...— Дамфі вирішив зігнати злість на своєму відвідувачеві,— хіба тільки ви захочете одержати від нас винагороду за влаштування її шлюбу із Габрієлом Конроем.

Віктор вишкірив зуби, оголивши жовті ясна.

— Ха-ха! Чудовий дотеп! — засміявся він.— Ні, я не чекаю винагороди за це. Навіть від вас. Ні. Ха-ха-ха!

Якби в цю мить містер Дамфі міг прочитати Раміресові думки, то постарався б триматись якомога ближче до дверей, за якими працювали його клерки.

— Отже, єдине, за що ми можемо вам заплатити, це — за мовчання. Ми зрозуміємо один одного тільки тоді, коли зважимо на цю обставину. У мовчанні зацікавлені насамперед ви, а ми — лиш настільки, наскільки це стосується репутації місис Конрой. Попереджую: якщо ви розпустите язика, це серйозно скомпрометує вас як бізнесмена. А ми вийдемо з води сухими. Ви можете хоч сьогодні роздзвонити скрізь про цю історію; це не завадить мені завтра вранці продати Габрієлову жилу за готівку. Якщо ви пам'ятаєте, папір, з допомогою якого можна довести, що руда була відкрита раніше, у наших руках. Може, ми й платимо вам за те, що ви про це знаєте. Вважайте так,

якщо вам до вподоби. Запам'ятайте це добре: хай-но тільки ви спробуєте забрати в нас цей папір через суд чи в інший спосіб, ми його негайно знищимо. Ну то як? Що ви на це скажете? Домовились? Одразу після випуску акцій я вам випишу чек. Чи, може, ви надасте перевагу акціям?

— Я надаю перевагу грошам, — сказав Віктор, лихо-вісно засміявшись.

Дамфі вдав, що не помітив сарказму.

— У вас світла голова, Вікторе, — сказав він, повернувшись до своїх паперів. — Не морочте собі акціями голову. До побачення.

Віктор рушив до дверей.

— До речі, Вікторе, — сказав Дамфі, повільно підводячи голову. — Якщо ви знайомі з власником нещодавно знайденої дарчої, то шепніть йому на вухо, хай не судиться з нами, — нічого не виграє! Це саме я щойно сказав його юристові.

— Пойнзету? — запитав Віктор, зупинившись у дверях.

— Пойнзету. Та оскільки він ще й Філіп Ешлі — той самий Філіп Ешлі, що втік із Грейс Конрой, — то вам треба неодмінно з ним побачитися. Може, він прислужиться вам краще, ніж я. Прощайте!

Містер Дамфі повернувся до приголомшеного Віктора спиною, відчуваючи, що нарешті повністю повернув свій престиж, і подзвонив, щоб впустили наступного відвідувача.

Розділ IV

МІСТЕР ДЖЕК ГЕМЛІН БЕРЕ ВІДПУСККУ

Ось уже кілька тижнів містерові Джеку Гемліну нездужалося або, як він сам висловлювався, «не йшла масть». Знаменитий Дюшен, у минулому військовий лікар, уважно оглянув Джека, довірчим тоном поставив йому кілька делікатних запитань, які викликали в хворого просто захват, а потім тихенько сказав:

— Ви не віддасте належного своїй професії, Джеку. Ваш пульс — дев'яносто п'ять ударів на хвилину, а це нікуди не годиться для людини, яка постійно грає у фараон. Останнім часом справи у вас пішли на лад

і ви не відмовляли собі в розвагах. Правда ж? Так я й думав! Ви набрали надто великої швидкості і мчали під дуже високим тиском. Тепер ви повинні відкрити запобіжний клапан і закрити піддувало. Пригасити в топках вогонь і трохи випустити пару. Наступні два місяці на вашому пароплаві командуватиму я. Вам доведеться жити, як християнинові.— Помітивши, що ці слова навели на пацієнта жах, Дюшен поквапливо додав: — Я маю на увазі, що вам доведеться лягати спати раніше, ніж опівночі; вставати раніше, ніж вам цього хотілося б; їсти більше, пити менше; не грати до переможного кінця. Постарайтеся якомога частіше нудьгувати. Послухайте мене — і рівно через два місяці я поверну вас за картярський стіл такого, яким ви були до хвороби — дужого і незворушного. Ви колись любили співати, Джеку. Сядьте-но за піаніно, я подивлюся, на що ви здатні. Атож, атож! Я так і думав! Ви не в голосі. Давно не співали. Наступного тижня робитимете це щодня, і все стане на свої місця. Я давно не бачив, Джеку, щоб ви зупинялися на вулиці й балакали з дітворою. А де подівся отой маленький чистильник взуття, якого ви так зачарували? З біса хочеться відіслати вас у сирітський будинок; там була б користь і вам, і дітям. Або поселіться в якогось бідняка-ранчеро, який має купу дітей, і вчить їх співати. Що ви їстимете — не має значення, аби тільки їли вчасно. Я бвилікував вас швидше, Джеку, якби ви щойно вийшли з Голодного табору в Сьєррі,— як це було, пам'ятаю, з одним бідолахою шість років тому,— а не сиділи в оцих розкішних апартаментах. Ну, гаразд! Робіть так, як я сказав, і я зніму з вас і втому, й запаморочення, допоможу позбутися болю, вирівняю пульс і поверну вас за картярський стіл.

Дюшен був відвертий у своїх висловлюваннях. Через кілька днів, оглядаючи одного відомого в місті священнослужителя, він сказав:

— Я змушений прописати вам той самий режим, що й Джекові Гемліну. Не знайомі з ним? Професійний гравець і чудовий хлопець! Ви мені чимось його нагадуєте. У вас та сама хвороба, що й у нього. Але не хвилюйтесь, явилікую і вас, і його.

Івилікував!

Через два тижні містер Джек Гемлін, не знаходячи собі місця від неробства й нудьги, але твердо дотри-

муючись лікаревих порад, пустився в подорож по південному узбережжю. В Сан-Луїс-Рей він зайшов подивитися на бій биків, і там у нього виникло непереможне бажання поставити на бика велику суму, навіть з'явилася ідея випустити проти нього ведмеда-трізлі; однак, згадавши про свою обіцянку лікареві, Джек відмовився від такого чарівного видовища. А наступного дня в чудернацькому старомодному дилжансі він перевалив через прибережний хребет і заїхав до тихої місії Сан-Антоніо. Джек Гемлін так стомився в дорозі, а містечко було таке сіре й похмуре, що довелося відмовитися від звичайної жартівливо-блюзнірської бесіди з хазяїном готелю, поступившись нею своєму вірному збросносцеві й охоронцю негрові Піту, і завалитися спати в номері «Фонди», де за традиціями іспано-каліфорнійських провінційних готелів, кишіло блощицями.

— Ну, то як вона тобі, Піте? — запитав Джек знудьговано.

Піт, який до тонкощів розумів мову свого господаря, одразу збагнув, що займенник жіночого роду стосується містечка, й відповів досить ґрунтовно:

— Відверто кажучи, масо Джеку, цікавого тут мало. В барі якихось троє грають у монте, але грають нечисто. Вам не треба й дивитися на них — тільки розгніваєтесь. На подвір'ї прив'язана до стовпа славна конячка, та тільки хазяїн у неї телепень. Якби ви були здорові, я відпустив би вас униз, побилися б там об заклад із мексіканцями. Але тепер вам не до цього. Неподалік туг с школа, недільна школа, я дізнався. Там дітлахи саме моляться й звеличують господа, сер.

— А який сьогодні день? — раптом запитав стривожено Джек.

— Неділя, сер.

Джек болісно застогнав і перевернувся на другий бік.

— Дай комусь із тих хлопчаків чвертак і скажи, що як прийде сюди побалакати зі мною, то дістане ще чвертак.

— Сьогодні ви нікого з них не побачите, масо Джеку. Їх удома відшмагають, якщо вони втечуть з недільної школи. В неділю вони повинні слухатися батьків, це божий день, масо Джеку.

Почасти для того, щоб нагнати страху на свого слугу, який, хоч і мав хазяїна-нечестивця, сам був

дуже побожний, Джек відверто звинуватив релігію в тому, що забороняє дітям приходити до нього, бо йому заманеться.

— Відчини вікно, — простогнав він насамкінець, — і підсунь мене до нього ближче. Отак! Дай мені той роман. Сьогодні не читатимеш уголос; закінчиш «Руїни» Вольнея іншим разом. Тут треба пояснити, що відколи Джек захворів, він привчив Піта читати йому вголос. Для цього Джек добирав книжки, зміст яких чомусь дуже обурював Піта. Оздоблені діалектною вимовою слуги, слова з тих книжок виходили всім незрозумілі. До того ж, на прохання Джека найважливіші слова Піт повторював по кілька разів, не здогадуючись, яку чудову втіху дає цим своєму хазяїнові.

— А тепер можеш піти погуляти, — сказав Джек, коли Піт зручно прилаштував його разом із ліжком біля вікна, як він і просив. — До вечора ти мені не потрібний. Візьми з собою трохи грошей. Навряд чи ти тут знайдеш підходящу для себе церкву, але все одно, якщо хтось переб'є тобі молитву, одразу заїдь у пику! Коли сам не подужаєш, приміть негідника, потім я його віддухопелю. (Містер Гемлін нікому, крім себе самого, не дозволяв критикувати релігійні погляди Піта). Бажаю тобі приємно провести час, Піте! І не напивайся, як чіп! Тут подають таке пійло, що від нього на стіну полізеши.

Після цієї напутньої промови містер Гемлін повернувся на другий бік і розгорнув книжку. Та не встиг він прочитати й кількох рядків, як літери почали розпливатися в нього перед очима, й Джек змушений був відкласти книжку, згадавши про лікареве застереження. Він мусив признатися собі, що недуга його не минулася й досі, відчувалась якась незвичайна втома, а біль став ще різкіший, ніж, як висловлювався Джек, «має бути в людини». Помалу закрадалася думка, що він може осліпнути або його розіб'є параліч. Спочатку ця думка потішала його. Було, наприклад, цікаво, чи зможе він, як і доти, грати в фараона з паралізованими ногами, хоч, щиро кажучи, ноги людині, котра сидить за картярським столом, ні до чого. «А чому б для сліпих не зробити опуклих карт? — з'явилась ще одна думка. — Так само, як для них друкують книги з опуклими літерами.» — Він усміхнувся, уявивши, як намацує пальцями «пару» чи «флеш», а потім спохмурнів, бо

згадав бідолаху Гордона, який пручив собі кулю в лоб, коли зрозумів, що його розбиває параліч. «Це все, що він міг зробити», — сумно зітхнув Джек. Ця думка справила на нього гнітюче враження, і він, аби піднести собі настрій, навіть вирішив трохи випити, але за мить передумав, згадавши про свою обіцянку лікареві, і постарався прогнати неприємні думки.

Щоб якось розвіятися, він виглянув у вікно. Воно виходило на брудне подвір'я, витовчене за довге спекотне літо тисячами кінських копит, від чого суха земля перетворилася на порох. За глинобитною стіною здіймався черепичний дах, а поряд височіли дві білі чотирикутні церковні вежі. Між цими вежами виднілося темно-зелене листя дерев, а далі виблискувала на сонці гладінь океану.

Стояла нестерпна спека. Фіранки на вікні і не згойдуться! Пасати, що завжди шматували маленьку беззахисну місію Сан-Антоніо, вщухли, навіть плачуча верба під вікном, яка завжди хилилася від найменшого повіу, стояла сьогодні незвично тиха й спокійна. Навіть море, що виблискувало там, у далині, здавалось, задихалося від спеки. Воно чомусь нагадало Джекові того чоловіка з напівроззявленим ротом із сакраментського готелю, з котрим Джек посварився потім у Сан-Франціско. Але ж це він, той самий чоловік! Джек аж не повірив своїм очам. Безперечно, той самий тип стояв на подвір'ї, у затінку під деревами, і поглядав на вікна готелю! Несподівано й, здавалось, безпричинно в Джекових грудях стала закипати лють. Якби тут був Піт, він одразу послав би його вниз, щоб переказав тому чоловікові кілька крутих слів. Але Піта не було, і Джек усе розглядав незваного гостя, коли це раптом його увагу привернули чарівні звуки.

Линула мелодія органа. Інструмент, як видно, був не першокласний, та й грали так собі. Але Джек дуже любив орган. Я забув сказати, що колись він служив органістом у другій пресвітеріанській церкві в Сакраменто, аж поки прихильники моральної чистоти виявили невідповідність між його мирськими і церковними вподобаннями, після чого тамтешній диякон — удачливий торговець нечестивими трунками — зажадав відставки Джека. Минув час, Джек поміняв заняття й став грати на фортепіано, проте любов до органа зберіг назавжди. В нього була заповітна мрія: придбати вели-

кий орган, поставити його в першокласному салуні й помалу прищеплювати відвідувачам музичні смаки. А цієї хвилини він сперся на лікті і прислухався до мелодії. Несподівано Джек помітив, що сусідня будівля недавно з'єднана зі старою цервкою, а те, що здавалося нішею, було просто глибоким віконним отвором. Та ось мелодію органа підхопив хор юних голосів. Містер Гемлін завмер; то була знайома йому Моцартова меса.

Він почав наспівувати в унісон, забувши про біль, млявість і апатію. А потім, як справжній меломан, незважаючи на оточення, заспівав на повний голос — у Джека був зворушливий тенор, добре відомий серед його друзів, — і, здається, геть заглушив голоси молодих послушників. Любо було глянути на цього сентиментального пройдисвіта! Хворий, украй виснажений через своє непутяще життя й ганебну професію, він лежав у неприбраному номері убогого іспанського готелю й співав літанію пресвятій діві! Джек виконав усю месу підряд і закінчив аж тоді, коли замовкли голоси півчих і перестав грати орган. Тоді підвів голову і, спершись на лікоть, виглянув на подвір'я. Джек Гемлін сподівався, що ось-ось з'являться маленькі півчі, й тримав для них наготові жменю дрібняків, щоб був привід завести з ними розмову; дівора обожнювала містера Гемліна за його дотепні з нею бесіди. Але Джекові сподівання не справдилися. «Мабуть, їх затримали в школі», — подумав Джек і вже зібрався був знову лягти, коли раптом у вузькому загратованому вікні промайнуло обличчя.

Містерові Гемліну аж дух перехопило від хвилювання, а його досі бліде обличчя залилося рум'янцем. Джек був дуже чутливий до жіночої вроди, а біля загратованого вікна стояла чарівна дівчина-індіанка. Він був ладен запрягтися, що за все своє життя не бачив такої красуні. Вона нерухомо стояла в глибокому прорізі вікна, немов оправлений в раму образ святої; тільки її краса була не так ангельською, як чисто жіночою, земною, а великі очі, облямовані довгими віями, світилися нетерплячою людською цікавістю. Містер Гемлін знав, що його не видно за фіранкою, і він зі своєї надійної схованки жадібно вбирав очима бронзоволицю красуню, котра з'явилася перед ним з-за цієї холодної темно-червоної стіни неначе дух, викликаний магією його голосу. Видіння щезло так само

несподівано, як і з'явилося, а разом з ним для містера Гемліна згасло сяйво дня і відблиски моря.

Коли надвечір повернувся Піт, він був здивований і водночас стурбований, побачивши, що його хазяїн сидить одягнений біля вікна. Помітивши, що очі в містера Гемліна блищать, а на щоках грає рум'янець, Піт розхвилювався ще дужче.

— А ви не порушили ніякої лікарської вказівки, масо Джеку? — несміливо запитав Піт.

— Можеш перевірити фляжку. Вона повна, якщо ти сам не присмоктався до неї, старий лицеміре, — відповів Джек, розвеселившись від підозріливого натяку слуги. — Я одягнувся, щоб іти до церкви. Хочу довідатися, де ти примудряєшся діставати горілку. Я щасливий, бо став на шлях доброчесності. Ану, дістань-но Вольнеєві «Руїни» та почитай мені. Годі. Ти, бачу, зовсім розучився читати, Піте. Мабуть, вважаєш, що коли віриш у бога, то я через це мушу вмирати з голоду? Спершу піди й замов мені вечерю. Стій! Куди ти зібрався? Я посилаю його в місто з важливим дорученням, він хтозна де тиняється три години підряд, а тепер хоче вшитися, не сказавши мені жодного слова!

— Ви давали мені доручення, сер? — запитав ошелешений Піт.

— Аякже! Хіба я тобі не велів довідатися, які релігійні храми існують у цьому місті? — правив своєї Джек із кам'яним виразом обличчя. — Хіба я не доручав тобі з'ясувати, чи може віруючий християнин і колишній органіст другої пресвітеріанської церкви міста Сакраменто відвідати тутешній католицький костюл? А тепер, як я бачу, ти хочеш усі ці турботи перекласти на мої плечі. Б'юсь об заклад, ти й не заглянув до храму, дідько б тебе вхопив!

Украй збентежений, Піт на своє виправдання почав старанно чистити одяг на своєму хазяїнові.

— Я не папіст, масо Джеку, але якби я знав...

— Сто чортів тобі в печінку! Гадаєш, я сидітиму тут голодний і спокійно слухатиму, як ти ганиш католицький храм, єдиний, бісів сину, куди порядний чоловік...

Переляканий Піт вискочив з кімнати.

Щойно віддзвонили церковні дзвони; до вечірньої відправи залишалося ще добрих півгодини, коли містер Гемлін, не поспішаючи, увійшов до старої церкви. В напівтемряві тут і там чорніло кілька схилених

у поклоні постатей. Скоріш інтуїція, аніж тьмяне світло від воскових свічок на вітварі, підказала Джеку, що того, кого він шукав, у церкві не було; сховавшись за колоною, він приготувався чекати. Час минав повільно. Ввійшла дебела жінка й стала навколішки так близько, що аж було чути, як від неї відгонить часником. Вслід за нею з'явився смаглявий вакеро, що його Джек одразу впізнав; він зустрів його якомсь на дорозі, коли той гнав череду (тоді був у захваті від богохульної іспанської лайки, якою вакеро осипав своїх неслухняних корів); тепер він упав на коліна й з притаманною йому красномовністю звернувся до пресвятої діви. Потім увійшло двоє чи троє чоловіків, у яких Джек упізнав гравців у монте з готелю «Фонда»; вони почали оплакувати, як здалося Джекові, свій програш. Та раптом на містера Гемліна наринула тривожна хвиля; серце в нього закалатало дужче, що могло б не на жарт стурбувати його лікаря. Всіма своїми нервами, усім еством він відчув, що неподалік стоїть іще хтось і так само нетерпляче чекає, вдивляючись в обличчя кожного, хто заходить до храму. Хто б це міг бути? Досі він його не помічав. Заховавшись за колону, Джек нишком почав спостерігати за незнайомцем. Навіть при тьмяному світлі він упізнав очі й випнуті наперед зуби чоловіка, якого вже бачив сьогодні з вікна готелю, — свого давнього ворога із Сакраменто.

Якби це було десь в іншому місці, Джек одразу затіяв би з Віктором Раміресом сварку і вилив би в ній усю свою лють на нього. А поки що він вирішив поспілкувати за Раміресом, коли той вийде з церкви, й при нагоді зігнати на ньому всю свою злість. Може, тоді настрій, нав'язаний похмурим виглядом місії, трохи поліпшиться. Пристрасті не так уже й відокремлено одна від одної живуть у людській душі, як вважають деякі моралісти; що довше чекав містер Гемлін, що більше закрадався в його душу сумнів, чи він зустріне чарівну незнайомку, то дужче закипала в ньому лють на Раміреса. Та ось дві жіночі постаті затулили світло біля входу до храму; почувся шурхіт шовкового вбрання; ледь чутний пряний аромат пробився крізь запах ладану. Джек підвів очі, й серце його завмерло в грудях.

То була вона. Коли дівчина підійшла ближче до лав для парафіян і відкинула чорну вуаль, він побачив те

саме спокійне обличчя німця, яке бачив у вікні. Але тепер воно здалося йому ще вродливішим. Навіть дивний колір її обличчя таїв для Джека незбагненні чари. Вона огледілася довкола, завагалася на якусь мить, а потім опустила навколішки між двома гравцями в монте. В якомусь інстинктивному пориві Джек ступив крок уперед, немов хотів застерегти її від небажаного сусідства. Та враз, опанувавши себе, він зупинився — обличчя його почервоніло від сорому. Вперше в житті він засумнівався в тому, що вибрав собі гідну професію.

Грав орган, у повітрі клубочився дим від ладану, священник монотонно читав молитву, а Джек Гемлін шугав на крилах мрій. Він уже встиг прогнати холодного ремісника-органіста від інструменту, всівся на його місце й, зібравши всю силу свого зворушливого голосу, співав хвалебний гімн. О Пресвята Діво! Боюся, що він співав пеан не якомусь абстрактному божеству, а цілком реальній істоті з плоті й крові. Джек майже наяву чув, як її чистий юний голос звучить в унісон з його голосом, і від цього звучання — хоча байдужного й холодного — його охоплювала невимовна радість. Та навіть літаючи на крилах мрій, Джек добре усвідомлював, що цієї хвилини він не взяв би жодної ноти, бо дихання його зробилося уривчастим, а до горла підкотився клубок. Тоді він спустився на грішну землю й став уважно розглядати незнайомку. Він дивився на граційну голівку, на вуаль з дорогого мережива, на її розкішне вбрання; від його погляду не сховався навіть маленький едабний черевичок, що виглядав з-під шовкової сукні. Усе це разом свідчило, що вона належить до обраного кола людей, вказувало на її вишуканий спосіб життя. Джек відчув, що між ними пролягло величезне провалля.

Відправа скінчилася, замовкли останні звуки органа, дівчина підвелася з колін. Якби це сталося півгодини тому, Джек неодмінно випередив би її на виході, щоб хоч на мить перехопити погляд чарівних очей. Але тепер його заповонило почуття страху й невпевненості в собі. Він навіть відступив ще далі в тінь колони, коли дівчина підійшла до чаші зі святою водою, що стояла неподалік від нього. Дівчина скинула рукавичку, нахилилася, — вона була так близько, що Джек відчував її теплий подих, — і вмочила у воду свої

тонкі пальчики. Коли вона піднесла руку, щоб перехреститися, Джек аж здригнувся. Кілька крапель води з її маленьких пальчиків упали прямо на його обличчя.

Розділ V

ВІКТОР РОБИТЬ ВІДКРИТТЯ

На щастя для містера Гемліна, дівчина не помітила його в напівтемряві й, навіть не здогадуючись, що здійснила над ним обряд хрещення, повільно рушила до дверей. Джек вийшов з-за колони й провів її шанобливим і сумним поглядом. Та не дійшла вона до портика, як раптом рвучко повернулася й швидко подалася назад, мало не зачепивши містера Гемліна, що стояв на її шляху. В її чарівних очах світилися переляк і розгубленість, а яскраво-червоні губи побіліли; вся її поведінка й манери свідчили, що вона не тямить себе від хвилювання. Не помічаючи Джека, вона підступила до чаші, неначе їй потрібна була свята вода, схилилася над нею, схопившись за краї, ніби не мала сил триматися на ногах, і відвернулася від світла. Джек бачив, як судомно стисла вона руками кам'яну чашу і як нервова дрож пройшла по всьому її тілу.

Набравшись духу, Джек підійшов до незнайомки. Де й поділася його колишня сміливість, його впевненість у спілкуванні з жінками! Він лише почервонів, немов юнак, і, затинаючись, сором'язливо запитав:

— Чи зможу... я... чим-небудь допомогти вам, міс? Мені здається, що ви не дуже добре себе почуваете. У вас стомлений вигляд. Може, вам принести стільця? В цьому клятому закутні така спекота! Даруйте, я хотів сказати, що тут така задуха. Ви дозволите принести вам склянку води?.. Чи викликати карету?..

Тут вона підвела на нього очі, й Джек одразу втратив і голос, і самовладання.

— Пусте,— сказала дівчина спокійно, з почуттям власної гідності, і це налякало Джека не менше, ніж її хвилювання.— Пусте,— повторила вона, кинувши на нього ясний, відкритий погляд, але водночас — принаймні йому так здалося — такий холодний і байдужий, що Джек, який завжди сміливо дивився співроз-

мовникові в обличчя, змушений був спустити очі. — Тут і справді задуха. Але мені вже краще.

— Дозвольте... — знову почав Джек.

— Дякую. Мені нічого не треба. — Сказавши так, вона подумала, що слід було б пояснити свою поведінку, й поквапно додала: — Біля дверей був такий великий натовп, мене стиснули, коли я виходила, аж голова запаморочилася... Мені здалося, що... якийсь чоловік... грубо мене штовхнув. А втім, може, я й помилилась.

Вона глянула в бік портика. Там справді стояв якийсь чоловік. Натяк у її погляді, в словах — якщо тільки це справді був натяк — одразу запалив Джека. Не чекаючи, поки вона висловиться до кінця, він рушив до дверей. Там, на превеликий його подив і обурення, стояв Рамірес. Містер Гемлін не вважав за потрібне гаяти час на зайві пояснення. Кинувши одне-єдине слово, він блискавично застосував подвійний удар — кулаком та коліном водночас, спустивши ошелешеного Віктора зі сходів, і вже намірився був повернутися до своєї співрозмовниці. Але вона виявилася не менш спритною, ніж він. Вибравши мить, коли Віктор полетів сторчка з сходів, вона напрочуд швидко проскочила повз нього, — що було особливо дивно після того, як ще недавно вона ледве трималася на ногах, — і сіла в карету, що чекала на неї біля самого виходу. Карета одразу й покотилася, але містер Гемлін ще встиг уловити вдячний погляд і чарівну усмішку. Він був щасливий. Щоправда, попереду на нього чекало з'ясування стосунків з Раміресом, а може, й бійка, але яке це мало значення? Така загроза лише потішала цього шалапуту.

На його плече лягла чиясь рука. Він обернувся й побачив люте обличчя Віктора, що аж задихався від обурення. Містер Гемлін умить розцвів приємною усмішкою.

— Хто б міг подумати! — вигукнув він, вдаючи простодушну радість. — Невже це справді ти, Джонні? А щоб я провалився на цьому місці! І ти живеш у такому будинку? На пару зі святим Антонієм? Хто б міг подумати! Отже, це тебе я шпурнув з твого власного ганку? А я й не знав. Хоч і мав би знати, між іншим, що це стоїш ти. Правда, Джонні?

— Я не Джонні! Карамба! — заревів Рамірес, шаленіючи від гніву.

— Невже? А ти часом не родич тим Карамбам,

що живуть у Датч-Флеті? Не дуже милозвучне ім'я. Джонні — куди краще! І я, будучи тобою, не став би зчиняти тут галас. Особливо сьогодні, Джонні. Сьогодні неділя. Будучи тобою, я пішов би додому. Тихенько пішов би додому, а якби вже так свербіли руки, як оце в тебе, то побив би беззахисну жінку чи дитину! Так собі, для тренування, щоб бути у спортивній формі. Але спершу пішов би додому. І не діставав би з кишені якого гострого ножа. Ще поріжеш собі пальчики, та й поперелякуєш кругом людей. Я тихенько вшився б додому і був би гарним, слухняним хлопчиком. А завтра вранці прийшов би в готель, що на сусідній площі, і запитав би містера Гемліна, містера Джека Гемліна з двадцять дев'ятого номера. Піднявся б до нього в номер і так усипав би йому, так усипав би! Ух! Цілий готель плавав би в крові!

Біля Віктора зібралися гравці в монте; здавалося, вони вже ладні були стати на бік свого земляка. Віктор не забарився скористатися з нагоди, щоб зіграти на їхніх земляцьких почуттях і заручитися підтримкою.

— Чи ми вже не люди? Чи ми собаки, дорогі мої співвітчизники? — заголосив він гірко. — А хто цей чужак? Людина без честі!

Містер Гемлін нашорошив вуха й уловив іспанську лайку. Раміресові спільники закричали були «карамба!», але їх зупинили лиховісні іскорки в очах містера Гемліна; до того ж ті хлопці мали підозру, що містер Гемлін тримає в кишені щось таке, чого вони не могли побачити. А містер Гемлін тим часом говорив далі своїм люб'язно-глузливим тоном.

— А це твої приятелі? — запитав він привітно. — Вони теж із роду Карамба? Як ітимеш до мене, неодмінно приходи з собою і їх. Здається, вони поспішають, і їм зараз ніколи? А якщо на всіх вас не вистачить місця у моєму номері і хтось не захоче чекати своєї черги, то прошу на майдані Пласа-де-Торос за готелем, там місця багато. — Ти, здається, щось сказав? Я трохи глухуватий.

Джек, удаючи, що недочуває, підійшов зовсім близько до одного зі своїх супротивників. Але той ганебно відступив. Містер Гемлін зареготав. Навколо вже почав збиратися гурт роззяв, і Джек відчув, що пора закінчувати цю веселу розмову, хоч вона й потішала його. Піднявши капелюха, він попрощався з Вік-

гором та його друзями, потім із погрозливим виглядом насунув капелюха аж на ніс і неквапливо рушив до готелю. Його супротивники залишилися на полі бою в безпеці, але водночас і в неслав'ї, незадоволені наслідками сутички. Прийшовши в номер, містер Гемлін розбудив Піта і втягнув його в релігійну дискусію, під час якої заходився вихваляти католицьку церкву; потім, вставляючи круті слівця, заявив нажаханому Пітові, що тільки католицька церква гідна честі білої людини, а насамкінець без будь-якого зв'язку з попередньою темою, поцікавився, чи все гаразд із пістолями.

Тим часом Віктор Рамірес аналізував із своїми друзями хід бійки.

— Він ганебно втік, безчесний боягуз! — заявив Віктор. — Не насмілюся напасти на нас. Ти помітив, як у нього жижки затрусилися, Тібурсіо? Він спасував перед твоєю відвагою.

— Ой ні, любий Вікторе, це він тебе впізнав і злякався. У нього серце койота!

— Це мексиканський дух, дух мужності й свободи обернув його на полохливе курча! — сказав той самий джентльмен, що відступив, коли Джек підійшов до нього ближче.

— Давайте відсвяткуємо перемогу, хильнемо по однецькій.

Віктор, якому нетерпеливилось якнайскоріш ушитися від своїх друзів, зрозумів, що випивка дасть йому таку змогу, і широким жестом запросив усіх іти за ним до першого-ліпшого шинку.

Вони подалися до головної таверни містечка. Як і всі такі кубла, таверна була брудна, смердюча й прокіптюжена тютюновим димом. На стінах висіло чимало картин. Дві французькі гравюри були чудово виконані з художнього боку, але не витримували ніякої критики з морального; кілька іспанських картин мали вигляд жалюгідної подоби мистецтва, зате свідчили про високі релігійні почуття художника. Поряд зображення святої Анни висів портрет одного з останніх генералів, який захопив владу в Мексичі. Була там також алегорична картина, що втілювала дух Свободи, який разом з усіма силами небесними опускався на мексиканську конфедерацію. Очевидно, керуючись тим самим прагненням поєднати поезію і символ, господар таверни

додав до своєї художньої колекції яскраву американську рекламну афішу, на якій ангел-хранитель підносив розбитій важкою недугою родині пляшку фірмової мікстури-панацеї. В кінці низької зали за столом, накритим зеленим сукном, дванадцяттеро картярів грали в монте. За ними, прихилившись до стіни, наспівував сумну мелодію арфіст; він повільно, ніби знехотя, перебирав пальцями струни, як це роблять мандрівні музиканти. Картярам було байдуже і до арфіста, і до його музики.

Обличчя одного з картярів одразу привернуло увагу Віктора. Ну звісно ж, це той самий дивак-перекладач, дратівливий іноземець, до якого він помилково постукав тієї пам'ятної ночі, коли приходив до дона Педро. Віктор легко впізнав його, хоча замість неохайного робочого одягу на ньому сьогодні був чорний вихідний костюм застарілого крою. Він грав, не підводячи голови, поки купка срібних монет перед ним розтанула. Тоді, похмурий, устав, мовчки кивнув гравцям і вийшов з кімнати.

— Він програв п'ять монет по п'ятдесят центів, це його постійна денна норма, не більше й не менше,— сказав Віктор своїм приятелям.— Сьогодні він уже не гратиме.

— Ти знаєш його? — запитав Вінсенте у захваті від високих Раміресових знайомств.

— Ще б пак! — відповів Віктор.— Це шакал, вірний пес американос,— зневажливо додав він, бажаючи помститися перекладачеві за те, що той колись наговорив йому грубощів.— Удає із себе великого знавця історії й нашої мови. І що ж, коли потрібно уточнити якесь слово чи технічний вираз, вони запитують його, а не нас. От як вони з нами поводяться, кляті негідники! Карамба!

— Карамба! — закричав Вінсенте, патріотичні почуття якого вже підігріла горілка.

Але Віктор вирішив розв'язати йому язика для своїх корисливих цілей.

— Таке життя, друже мій,— мовив він повчально.— Скажи, ці американос часто сюди приїздять?

— А ти знаєш знаменитого американського адвоката, нашого друга, дона Артуро Пойнзета?

— Знаю,— нетерпляче відповів Віктор.— Він тут буває?

— Господи! Та чого ж йому не бувати! — розсміявся Вінсенте.— Він приїздить частенько. І надовго. Тут у нього клієнтка — молода вдова, красуня й до того ж багата. Американка, як і він сам.

— Ого! Ти багато знаєш, Вінсенте!

Вінсенте захихотів дрібним п'яним смішком:

— Господи, та це ж усім відомо! Свята правда, можеш мені повірити!

— А ця чарівна клієнтка, хто вона?

— Донья Марія Сепульвіда,— повідомив Вінсенте п'яним шепотом.

— Як це розуміти? Ти ж сказав, що вона американка.

— Так і є. Американка. Це сталося давно. Вона ще була зовсім юна. Коли перші американці з'явилися тут, і вона з ними приїхала. Старий вдівець дон Хосе Сепульвіда найняв її гувернанткою до своєї дитини; а вона, розумієте, ще й сама була майже дитина. Вічна історія! Вона вродлива, молода й бідна. Дон старий, сивий і багатий. Вогонь і клоччя! Правду я кажу? Ха-ха! Старий зважився на добрий вчинок і вирішив зробити маленьку американочку багатою дружиною. Але він виявився ще добріший, ніж сам того хотів, і через два роки — карамба! — залишив донью Марію багатого вдовою.

Якби Вінсенте не був такий п'яний, він неодмінно помітив би у Вікторових очах псабьяку цікавість.

— А яка вона з себе, ця красуня? Висока, струнка, як усі американки? Великі очі, солодкі уста?

— Чарівна! Справжній ангел!

— І дон Артуро спочатку був її адвокатом, а потім став коханцем?

— Ходять такі чутки,— відповів Вінсенте і, напустивши на себе лукавий вигляд, п'яно підморгнув.— Але ми з тобою, Вікторе, краще знаємо, що під час адвокатської практики кохання не народжується. Як ти гадаєш? Це давній роман, скажу тобі. Якщо вірити чуткам, то виходить, що вона закохалася в нього з першого погляду два місяці тому, коли він приїхав сюди вперше. Absurdo! Disparatado! ¹ Послухай мене, Вікторе, це давній роман. Спочатку посварилися, потім помирилися. Хіба ми мало чули про таке? Молоді люди

¹ Абсурд! Нісенітниця! (Ісл.)

кохають одне одного, але вони бідні; обоє у розпачі, їм доводиться розлучатись; сеньйорита виходить заміж за багатія. Правду я кажу, га?

Віктор був надто захоплений розповіддю приятеля, щоб приховувати свій триумф. Ось де вона, розгадка таємниці! Він не тільки вхопився за ниточку від клубка багатьох обставин; він знайшов Грейс Конрой, що колись пропала безвісти! Молода американка... вдова... клієнтка свого колишнього коханця Філіпа Ешлі... У цьому хитросплетенні крилися долі трьох людей. На radoщах Рамірес ляснув Вінсенте по плечу й поклявся, що мудрішого за нього нема в усьому світі.

— Я сьогодні, здається, бачив її, героїню твоєї романтичної розповіді. Могла вона бути в церкві?

— Мабуть, ні. Вона — католичка, але дон Артуро не католик. Вона рідко ходить до церкви, коли він тут.

— А сьогодні він тут?

— Атож.

— Ти помиляєшся, друже мій Вінсенте, — наполягав на своєму Віктор. — Я був сьогодні в храмі і бачив її там.

Вінсенте стелує плечима, потім з п'яною поважністю похитав головою.

— Не могло, такого бути, сеньйоре Вікторе. Повір мені.

— Кажу тобі, що бачив її! — роздратовано заперечив Віктор. — *Boogachón!*¹ Вона була в церкві. Стояла біля колони. А як скінчилася відправа, підійшла до чаші зі святою водою. Я бачив її. В неї великі очі, правильний овал обличчя, одягнена в чорну сукню й мантіль.

Вінсенте, що, на щастя, не почув, як його обізвав приятель, похитав головою й розсміявся вдоволенням п'яним сміхом.

— І не розкажуй мені такого, друже мій Вікторе! То була не вона. Повір мені, я знаю. Жінка, що підходила до чаші зі святою водою та ще й сама, без проводирів, була донья Долорес. Тобі не завадило б знати, що донья Долорес тут ніхто не має права піднести святої води. Дурень ти, Вікторе! Великі очі, маленький ротик, правильний овал обличчя — та це ж вона! А яка темна в неї шкіра, ти помітив?

¹ П'яничка! (Ісп.)

— У темряві всі ми чорніші за чорта, — огризнувся Віктор. — Звідки я знаю? А хто вона така? — запитав він роздратовано, немов боявся неприємних новин. — Що воно за донья Долорес?

— Ти тут людина нова, друже мій Вікторе. А тому слухай мене. Вона метиска, позашлюбна донька старого команданте форту Сан-Ізабель. Через дурість старого стала тепер спадкоємицею усіх його багатств. Грошей і так нікуди подіти, а тут їй ще дісталася дарча на дуже цінні землі. Тепер ти розумієш, друже мій Вікторе? Ну чого ти на мене так витріщився? Вона живе сама. Виходити заміж не хоче; кохання, пристрасть, розваги — все це не для неї. Вона тільки ходить до церкви, друже мій Вікторе. Подумати тільки! Як ти міг сплутати цю затворницю, черницю, маленьку темну послушницю донью Долорес Сальват'єрра з американською кокеткою? Ха-ха! Хочеш чи не хочеш, а доведеться тобі виставити ще одну пляшку! Чуєш, що я кажу, друже мій Вікторе! Чи ти хочеш ушитися, зраднику, га? Що ти там бурмочеш? Телепень ти!

Приголомшений Віктор стояв перед своїм приятелем з таким виглядом, що інакше, ніж телепнем, назвати його й не можна було. А хіба ж не телепень? Хіба ж його знову не ошукали, і цього разу через його ж такі промах? Лють — поганий порадник. Якщо він не помилився, якщо та темношкіра святенниця, ім'я якої він щойно почув, — справді Грейс Конрой, то виходить, що він через якесь диявольське невезіння, сам підсунув їй підроблену дарчу, сам повернув їй утрачену землю. А може, дон Педро його зрадив? Чи всі вони вкупі — Артур Пойнзет, Дамфі, Джулі Деварджес — змовилися між собою, щоб його обдурити? Хтозна, може, вони тепер потішаються над ним! Від самої цієї думки можна було збожеволіти!

А коли мудрий та хоробрий Вінсенте, — він саме відчув, як хтось грубо й шалено трясє його за плечі, й ніби крізь сон побачив перед собою перекошене від люті п'яне обличчя, що виригало то страшні прокльони, то крики розпачу, — почав повільно приходити до тями, то з подивом збагнув, що задрімав за столом. А тим часом його приятеля й слід пропав.

Холодний сірий туман нечутно підкрався вночі з моря і, заповзши до міста, поплив повз широку рівнину, до самого Ранчо Святої Трійці; він міцно зайняв позиції, незважаючи на вранішнє сонце, що вже почало наступати зі сходу. З високих веж місії можна було б побачити в цей час, як холодне сіре море залило корраль, що належав асьєнді, й наполовину затопило білі стіни самої асьєнди. Цікаво, що в цей час ранчо, здавалося, зовсім зникло з очей, розчинилося в тумані, злилося з низькими відрогами гір. Містер Перкінс, перекладач з іспанської, що саме їхав цього ранку двоколкою до ранчо, не раз зупинявся подивитися, чи не збився з дороги, поки сіре море відступило й асьєнда знову з'явилася на світ.

Колеги містера Перкінса добре знали про його дивні метаморфози, але малообізнаній людині було б важко впізнати в старомодному денді, що сидів у двоколці, неохайного клерка з Пасифік-стріт. Чуб у містера Перкінса був розчесаний, завитий і пофарбований у темний колір. Широка старомодна краватка була зав'язана аж під самим підборіддям, набілене косметикою обличчя, — щоб приховати нездоровий рум'янець, — було схоже на маску. Світло-синій сурдут, застебнутий на всі гудзики, пошиті в обтяжку штани зі штрипками й лаковані чоботи завершували його незвичайний туалет. Цю постать, добре відому кожному, хто бував після третьої години дня на Монтгомері-стріт, рідко хто ототожнював із завсідниками сумнівного клубу на Пасифік-стріт, і вже зовсім ніхто не знав тут, в околицях Сан-Антоніо.

І все-таки, незважаючи на всю ексцентричність цієї постаті, в асьєнді на неї чекали й готувалися зустріти з пошаною навіть більшою, ніж того вимагало її соціальне становище. Тільки-но містер Перкінс ступив на подвір'я, поважний мажордом одразу провів його до вишукано вмебльованої вітальні, — вже описаної на сторінках цієї книги вище, — де його зустріла донья Долорес Сальват'єрра.

Своїм тонким жіночим чуттям донья Долорес одразу розпізнала за ексцентричною зовнішністю гостя гли-

боку натуру містера Перкінса й щиро його привітала. У відповідь він шанобливо й церемонно вклонився їй. Як видно, містер Перкінс був приємно вражений таким прийомом, залишився він задоволений і манерами хазяйки. Але тримався він, як і більшість людей із непевним соціальним становищем, трохи насторожено. Коли вона граційним порухом віяла показала йому на крісло, він не сів.

— Ви про мене нічого не знаєте, сеньйоре, але я про вас знаю багато, — сказала вона з чарівною усмішкою. — Ще до того, як я зважилася просити вас зустрітись зі мною, мені доводилося багато чути від ваших друзів про ваш глибокий розум, великий досвід і бездоганну репутацію. Якщо ви дозволите мені називати вас своїм другом, то я зможу пояснити вам суть справи, заради якої запросила вас.

Недоладна постать знову схилилася в поклони; навіть крізь жалюгідну косметику на обличчі містера Перкінса було видно, як густо він почервонів від зніяковіння. Донья Долорес помітила це й тактовно відійшла до старовинного секретера, щоб дати гостеві змогу трохи оговтатися. Вона відімкнула шухляду, дістала звідти згорнутий папір, що мав вигляд офіційного документа, підсунула ближче до секретера два стільці й сіла на один з них. Містерові Перкінсу далі стояти не було сенсу, й він сів на запропонований йому стілець.

— Хочу попередити вас заздалегідь, — сказала донья Долорес, — що хоч цю справу й знаєте в загальних рисах і звикли до таких справ, але запитання, які я ставитиму, можуть здатися вам дивними, особливо, коли я розповім про свої наміри. Ось у мене в руках дарча грамота, видана, як видно з тексту, моему... батькові... покійному дону Хосе Сальват'єррі. Придивіться до неї уважно і, спираючись на свій досвід, дайте мені відповідь на одне-єдине запитання. — Якусь мить вона помовчала, ніби вагалася, а тоді додала: — Перш ніж ви дасте мені відповідь, хочу сказати, що я не розраховую в цій справі на матеріальну вигоду. Ви не повинні боятися висловити свою думку, оскільки вона в будь-якому разі не призведе до жодних юридичних наслідків. Я ніколи не вимагатиму від вас підтвердити цю думку на суді. Ваша відповідь зостанеться в таємниці й зовсім не вплине на цінність самого документа;

Навіть більше того, за вами залишиться право згодом перемінити свою думку і навіть публічно спростувати те, що ви мені зараз скажете, якщо виникне така потреба. Здається, ви здивовані, містере Перкінс? Але я дуже багата жінка і прошу вас висловити свою думку не для того, щоб примножити свої багатства.

— Отже, ви хочете знати...— почав містер Перкінс цього разу цілком спокійно, без замішання.

— Я хочу знати, чи не фальшивий цей документ?

Він узяв у руки дарчу грамоту, розгорнув її з професійною недбалістю, окинув швидким поглядом підписи та печатку і повернув документ доньї Долорес.

— Підписи справжні,— зробив він висновок з діловим виглядом; потім, ніби бажаючи пояснити, чому такий упевнений, додав: — Я вже бачив цей документ.

Ледь помітним рухом донья Долорес виказала своє занепокоєння. Цей рух привернув увагу містера Перкінса. Як це розуміти? Його клієнтка стурбована тим, що документ на володіння цінною власністю виявився справжнім! Він здивовано подивився на неї.

— Отже, ви вважаєте, що ця дарча справжня? — запитала донья Долорес, ледь зітхнувши.

— Безперечно, як і всі інші, затверджені у Вашінгтоні,— відповів він не затнувшись.

— Ах, он воно що! — вигукнула донья Долорес.

Цей суто жіночий вигук ніби знецінив висновок сеньйора Перкінса. Розгнівавшись, він вирішив захищатися.

— Чи є у вас підстави сумніватися в справжності своєї дарчої?

— Є. Її лише недавно знайшли серед паперів дона Хосе; а крім того, існує ще одна така сама дарча грамота.

Сеньйор Перкінс знову взяв документ, уважно його оглянув, потримав на світло і поклав на місце.

— Ця дарча справжня,— сказав він.— А де друга?

— У мене її немає,— відповіла донья Долорес.

Сеньйор Перкінс стенив плечима. Це означало, що він, глибоко поважаючи донью Долорес, не може змиритися з легковажністю жінок у серйозних питаннях.

— Тоді як же я їх порівняю?

— Якщо цей документ справжній, то немає необхідності їх порівнювати,— швидко відповіла донья Долорес.

На мить містер Перкінс розгубився.

— Може, тут якась помилка? За яких обставин видано другу дарчу і кому? Де вона тепер?

— Це ціла історія. Дарчу видано п'ять років тому на ім'я доктора Деварджеса. Пробачте, ви щось сказали?

Сеньйор Перкінс не вимовив жодного слова. Він лише похмурим поглядом уп'явся в донью Долорес.

— Ви... сказали... на ім'я доктора Деварджеса? — перепитав він, затинаючись.

— Так. Ви знали його?

Донья Долорес була спантеличена. Вона прикусила губу й насупилась. Якусь хвилю обоє мовчали, позираючи одне на одного.

— Я вже десь чув це ім'я, — сказав нарешті містер Перкінс і силувано всміхнувся.

— Можливо. Це був відомий вчений, — стримано пояснила донья Долорес. — Він помер. Але перед смертю передав свою дарчу грамоту молодій дівчині на ім'я... на ім'я... — донья Долорес затнулася, ніби не могла пригадати, як звали дівчину, — ...на ім'я Грейс Конрой.

Вона замовкла й швидко глянула на свого співрозмовця, але обличчя в того знову стало непроникне, раптова схвильованість минула. Містер Перкінс кивнув головою, запрошуючи її розповідати далі.

— Її звали Грейс Конрой, — поквапливо повторила донья Долорес, також заспокоївшись. — А через п'ять років якась жінка, самозванка, приїхала сюди під ім'ям Грейс Конрой і заявила свої права на ту землю. Та потім, очевидно, зрозумівши, що самій їй важко буде здійснити свій ганебний замір, вона, не знаю вже якими хитрощами, полонила серце Габрієла Конроя, брата справжньої Грейс і законного її спадкоємця і вийшла за нього заміж.

Донья Долорес замовкла. Її щоби зарум'янилися від хвилювання, а в голосі, коли вона розповідала, чулися металеві нотки. А може, це було звичайне природне обурення співчутливої натури. Проте містер Перкінс нічого не помітив. Якусь хвилю він сидів з неприємним виглядом, заглибившись у свої думки. Він уп'явся в стіну тим самим невидючим поглядом, яким щойно дивився на донью Долорес; його старе обличчя під маскою юності здавалося ще старішим.

— Атож, атож, — нарешті промовив він, ніби проки-

нувшись.— Усе це свідчить про те, що друга дарча може виявитися такою самою фальшивою, як і її власниця. Тоді ваша дарча ніякої підозри не викликатиме, єдиний її недолік,— що вона недавно знайдена. Але це вас не повинно хвилювати. Пам'ятайте, що ваш батько одержав дарчу ще тоді, коли землі тут не цінилися, і він не надав їй значення.

Містер Перкінс підвівся, даючи зрозуміти, що розмова закінчена. Здавалося, він хотів якнайшвидше звідси піти; з його обличчя ще не зійшов вираз хворобливого самозаглиблення. Підвелась і донья Долорес, на її лице впала ледь помітна тінь розчарування.

За мить він пішов би геть, і життєві шляхи цих двох людей, шляхи, що так природно й водночас таємниче зійшлися, розійшлися б назавжди. Та містер Перкінс, підійшовши до дверей, обернувся й поставив одне просте запитання; від цього запитання залежало майбутнє їх обох.

— Справжня Грейс Конрой, якщо я вас так як слід зрозумів, зникла. А той... доктор Деварджес...— Він вимовив це ім'я так, наче воно було вигадане.— Доктор Деварджес, як ви сказали, помер. Звідки ж самозванка довідалася про землю, щоб заявити на неї свої права? Хто вона така?

— Вона... Коли вона виходила заміж за Габрієла Конроя, то назвалася вдовою доктора Деварджеса. Пробачте, я не почула, що ви сказали. О пресвята діво! Що з вами? Вам погано? Зараз я покличу Санчеса. Побудьте тут.

Він опустився в крісло, але тільки на мить. Не встигла вона обернутися, щоб покликати на допомогу, як він підвівся і взяв її за руку.

— Мені вже краще,— сказав він,— не турбуйтеся, зі мною таке часто буває. Не дивіться на мене так і не кличте нікого на допомогу. Дайте лише склянку води — це єдине, що мені зараз треба.

Він узяв у неї з рук склянку, але не став пити воду, а, відкинувшись у кріслі й задерши голову, повільно вилив її собі на чоло та обличчя. Потім дістав з кишені велику шовкову хустину, витер насухо лице, волосся, тоді випростався й глянув на донью Долорес. Вода зміла з його щік рум'яна та білила, вузол краватки розпустився, сурдут розстебнувся й незграбно висів на його кощавому тілі, волосся скуйовдилось й по-

придипало до обличчя. Та містер Перкінс уже опанував себе, в голосі його не відчувалося, замішання.

— Прилив крові до голови,— сказав він спокійно,— я вже зранку відчував, що буде напад. Але все вже минулося. Головне — облитися холодною водою і посидіти. Сподіваюсь, я не зіпсував вам килима. А тепер повернімося до нашої розмови.— Він підсунув своє крісло ближче до крісла доньї Долорес; від його недавньої несміливості не лишилося й сліду.— Дайте-но ще раз глянути на вашу дарчу.— Він узяв дарчу, дістав з кишені невеличку лупу й став уважно вивчати підпис.

— Так, так! З підписом усе гаразд. Печатка губернаторської канцелярії. Папір гербовий.— Він обмацав дарчу пальцями.— Ви маєте рацію; місіс Деварджес — самозванка. Документ її підроблений, фальшивка.

— Я так не думаю,— тихо сказала донья Долорес.

— Чому?

— Може з'ясуватися, що та друга дарча точнісінько така, як і ця — і той самий папір, і підпис, і печатка.

— Це ще нічого не означає,— покvapливо заперечив містер Перкінс.— Ось послухайте. В ті давні часи, коли була видана ця дарча, в губернаторській канцелярії безконтрольно лежали сотні чистих бланків для таких документів з губернаторським підписом; досить лише було клеркові вписати чиесь ім'я — і документ готовий. Отже, вона, та самозванка, місіс Деварджес, якимось чином роздобула бланк — а таких випадків траплялося чимало від часів американського завоювання,— і в неї в руках опинилася дарча! Але вона нас не перехитрить. Я знаю почерки багатьох канцелярських клерків і переписувачів — я сам там працював переписувачем. Доручить мені, доньє Долорес, доручить мені цю справу, і я її виведу на чисту воду, як виводив багатьох.

— Ви забуваєте,— холодно сказала донья Долорес,— що в мене немає бажання передавати цю справу до суду. Крім того, якщо ті іспанські дарчі грамоти можна було так легко підробити, то чому не може бути сфабрикована і моя?.. Ви сказали, що знаєте багатьох тодішніх переписувачів, подивіться на мою дарчу.

Містер Перкінс нетерпляче схопив папір і швидко пробіг очима рукописні рядки.

— Дивно! — пробурмотів він.— Не моя рука, не Санчеса і не Руїса. Зовсім не знайома рука. А це що? Дата виправлена — і вже іншим почерком. Цей, здається,

Я' десь бачив, у якійсь конторі. Але де? — Він за-
мовк, запустив пальці у волосся, силкуючись при-
гадати, але так і не пригадав. — Чому? — запитав
він раптом. — Чому цей папір неодмінно фальшивий?

— Припустімо, що той, другий папір — справжній
і що та жінка заволоділа ним якимись темними шля-
хами. Припустімо далі, що хтось про це дізнався
і пустив в обіг фальшиву дарчу, щоб стати на пере-
шкоді шахрайці й себе не видати.

— Але хто б це міг зробити?

— Це міг бути брат Грейс Конрой — нинішній чоло-
вік самозванки... А може, хтось інший... — розмірکو-
увала вголос донья Долорес, ніяковіючи і заливаю-
чись рум'янцем, що проступав на її бронзових що-
ках. — Той, хто... не вірить... що справжня Грейс Конрой
померла або пропала безвісти.

— Припустімо, що чорти в пеклі... О, даруйте! Але
ті, хто підробляє документи, не слухаються голосу
честі. А чому фальшивку підкинули вам?

— Усі знають, що я багата, — сказала донья Доло-
рес. — А крім того, — додала вона, опустивши очі так
гордо й сором'язливо, навіть заглиблений у свої думки
містер Перкінс захвилювався, — люди кажуть... кажуть,
що я щедра й справедлива.

Містер Перкінс подивився на неї з захватом.

— Ну, а якщо ми припустімо... — сказав він з гірко-
тою в голосі, яка начебто з'явилась аж тепер, коли
містер Перкінс глянув на свою співрозмовницю, —
припустімо, що ця жінка, ця авантюристка, ця само-
званка — з тих людей, поведінку яких неможливо
передбачити, незважаючи на всі ваші теорії? Припу-
стімо, вона може отруїти життя й душу будь-якого
чоловіка, не кажучи вже про того нещасного, котрий
тепер з нею одружений; припустімо, цей диявол в об-
разі жінки може так приворожити серце й розум чоло-
віка, що навіть коли вона й зрадить його, він однаково
вважатиме її невинною жертвою, а себе — винуватцем;
припустімо, вона не здатна на щире почуття і всі її
вчинки продиктовані тільки хитрощами та егоїзмом
і навіть усмішка й сльози розраховані на те, щоб мати
користь, — як ви гадаєте, ця жінка, слава богу такої ви
не можете навіть собі уявити, — ця жінка не перед-
бачила все наперед? О, вона все передбачила!

— Якщо тільки... — промовила донья Долорес, спер-
шись на секретер, і рум'янець ураз зійшов з її темного

обличчя, а куточки губ затремтіли, — якщо тільки це не помста якогось суперника її чоловіка.

Містер Перкінс здригнувся.

— Може бути. Ви маєте рацію, — пробурмотів він, ніби розмовляючи сам із собою. — І я на його місці так само вчинив би. Ви маєте рацію, доньє Долорес! Він підійшов до вікна, потім швидко закрокував назад, застібуючи сурдут і поправляючи краватку. — Сюди хтось їде! Дозвольте мені взятися за цю справу. Я з'ясую все, що цікавить вас і те, що цікавить мене. Ви можете довірити мені цей папір?

Донья Долорес мовчки передала йому дарчу грамоту.

— Дякую вам, — сказала вона трохи збентежено, що, очевидно, було більше пов'язано з його чудернацькою краваткою і наглухо застебнутим сурдутом, ніж з фізичними й моральними якостями містера Перкінса.

— Не вважайте мене незацікавленим у цій справі, — додав він із загадковою усмішкою. — *Adiós!*

Вона хотіла ще щось спитати, але раптом із двору долинули голоси й цокіт копит. Містер Перкінс поквально попрощався й зник. Майже відразу після цього двері відчинилися знову, й до кімнати кокетливо ввійшла радісна та щаслива місіс Сепульвіда.

— Ну, знаєш! — промовила чарівна леді, перевівши дух. — Мушу сказати, що біля деяких молоденьких побожних затворниць в'ється більше чоловіків, ніж біля нас, грішних. Щойно під'їхавши, я побачила двох джентльменів, що крутилися біля будинку, а тепер ти тут розмовляєш наодинці з якимось старим чепуруном. Хто він такий? Це твій новий адвокат, моя люба? Погано, що їх у тебе так багато. В мене тільки один.

— І цього одного цілком вистачає? — усміхнулася донья Долорес і грайливо поплескала віялом подругу по щоках.

— Авжеж, — кокетливо відповіла та, почервонівши. — Я прискакала сюди із швидкістю кур'єрського поїзда, щоб повідомити тобі новини. Але спершу скажи мені, що то за сміливий джентльмен гарцює отам за огорожею? Не схоже, щоб це був секретар твого адвоката.

— Я не знаю, про кого ти кажеш. Може, й секретар, — байдуже відповіла донья Долорес. — Розкажи краще про свої новини. Я тебе уважно слухаю.

Але місіс Сепульвіда підбігла до глибокого, схожого на бійницю вікна й виглянула на подвір'я.

— Ні, це не адвокат, той помчав у своїй двоколці, — мабуть, поспішає вибратися з туману. А той джентльмен і досі там стоїть. Долорес! — Місіс Сепульвіда обернулась до своєї подруги з насмішкуватим виразом на обличчі. — Ти так просто від мене не відкритишся! Хто цей кавалер?

З неприємним передчуттям, що зараз вона зустрине пильний погляд Віктора Раміреса, донья Долорес підійшла до вікна й стала збоку, так, щоб знадвору її не було видно. Глянувши, вона переконалася, що її побоювання були марні — то був не Віктор. Донья Долорес заспокоїлася й сміливіше підняла фіранку. В цю мить загадковий вершник повернув коня, й вона зустріла погляд чорних очей містера Джека Гемліна. Донья Долорес ураз опустила фіранку й повернулась до своєї подруги.

— Я його не знаю.

— Справді не знаєш?

— Ні, не знаю.

— Гаразд. Я тобі вірю. В такому разі вважатимемо, що він закохався в мене.

Донья Долорес усміхнулась і жартівливо погладила веселе обличчя місіс Сепульвіди.

— Ну, і що далі?

— А що далі? — відгукнулася місіс Сепульвіда, задоволена й зняквіла водночас.

— Ти ж хотіла розповісти про новини, — сказала донья Долорес.

— О, звичайно! — грайливо відповіла місіс Сепульвіда, не поспішаючи з розповіддю. — Нарешті збулося!

— Збулося? — перепитала донья Долорес, серйозно глянувши на подругу.

— Так. Сьогодні він знову приїздив.

— І просив твоєї руки? — запитала донья Долорес і, розкривши віяло, повернулась до вікна.

— Просив.

— І що ти йому відповіла?

Місіс Сепульвіда весело підбігла до вікна й виглянула на подвір'я.

— Я сказала йому...

— Що?

— Ні!

Розділ I

У ЯКОМУ ГАБРІЕЛ ВИЗНАЄ ПРАВО
НА ВЛАСНІСТЬ

Після того, як містер Пітер Дамфі відвідав Гнилу Ущелину, мешканці селища перестали дивуватися будь-яким несподіванкам долі. Досить того, що в них побував сам великий капіталіст, удачливий біржовий ділок! Звістку про те, що створюється акціонерне товариство для розробки багатой срібної жили на Конроевому пагорбі, всі сприйняли як належне. У зв'язку з цим виникли навіть дві чудово обгрунтовані версії. Перша з них зводилася до того, що це всього-на-всього грандіозний спекулятивний хід Дамфі, його зухвалий намір перетворити Гнилу Ущелину на велике місто, що, маючи корисливу мету, Дамфі вигадав історію з відкриттям срібної руди, а щоб ця баєчка була правдоподібна, він кине великі гроші на будівництво збагачувальної фабрики й рудодробарні; подекували, буцімто ще п'ять років тому Дамфі вибрав цього простака Габрієла Конроя як підставну особу, а за пустопорожніми балачками про те, що начебто Габрієл має два з половиною мільйони, криється лише той незаперечний факт, що Дамфі платить йому тисячу доларів на рік тільки за право використовувати його ім'я; кожна розумна людина, мовляв, повинна витискувати зі своєї земельної власності все, що можна, поки ця мильна бульбашка не лусне. Цієї версії дотримувалася добра половина Гнилої Ущелини. З іншого боку, чимало жителів селища схильні були вірити другій, зовсім протилежній думці. Вони вважали, що все почалося випадково, що містер Пітер Дамфі приїхав, мовляв, якось у справах до Гнилої Ущелини, і, прогулюючись разом із Габрієлом Конроем на його ділянці, підбрав шматок руди. «Схоже на срібло»,— сказав він Габрієлові, але той у відповідь лише посміявся. Тоді містер Дамфі, який ніколи не сміється, повернувся до Конроя і сказав йому своїм звичайним діловим тоном: «Даю

сімнадцять мільйонів за ділянку і заявку на неї!» Габрієл, — ну, ви ж знаєте цього несосвітненого дурня! — одразу погодився й таким чином утратив на цьому, сер, за найскромнішими підрахунками сто п'ятдесят мільйонів! Така була друга версія; її дотримувалася та частина населення Гнилої Ущелини, що мала надто багату уяву.

Хоч би як там було, а через кілька тижнів після приїзду Дамфі до Гнилої Ущелини, здавалося, сама земля тут заворушилася під сонцем. Скрізь лежали колоди, дошки — перші паростки новобудов; завдяки добродійній присутності великого капіталіста будівлі росли просто на очах. На голому схилі гори закладався величезний фундамент конроевської збагачувальної фабрики. Було визнано, що скромний пансіон з рестораном місіс Маркл не відповідає величі й новим потребам Гнилої Ущелини, і на його місці виріс готель. Тут я повинен згадати про ще один важливий доказ прогресу в Гнилій Ущелині — повідомлення щоденної газети «Таймс», де про ці події розповідалося в тому невимушено легкому й вишуканому стилі, про який нам доводиться лише мріяти:

«Нещодавно відкрився готель «Великий Конрой». Ним управлятиме місіс Сьюзен Маркл, чиї таланти *chef cuisinier*¹ так само широко відомі в Гнилій Ущелині, як і її виняткова гостинність та неповторна чарівність. Допомогатиме місіс Маркл її досвідчена служниця міс Сара Кларк. У спритності, з якою Сол кидає на сковороду котлети, в окрузі Плюмас її немає рівні».

Цей та інші докази розвитку смаків у жителів Гнилої Ущелини дали привід поставити під сумнів і саму назву селища. Пропонували навіть перейменувати Гнилу Ущелину в Сріблополіс, мотивуючи тим, що в Ущелині багато срібла, а не гнилі.

Тим часом Габрієлові доручили почесну й відповідальну посаду управителя копальнями, хоч насправді комерційними й адміністративними справами відав присланий компанією із Сан-Франціско молодий, енергійний, зубастий хлопець, що своїм зростом ледь сягав Габрієлові до пояса. Такий розподіл обов'язків був до душі Габрієлові, що не любив байдикувати. Та й компанія, хоча його адміністративному хистові вона й не

¹ Шеф-кухарки (фр.).

Довіряла, визнавала неабиякий вплив Габрієла на робітників, які любили його за простоту, готовність у разі необхідності навіть підставити свої могутні плечі. Габрієл став улюбленцем робітників відтоді, як вони переконалися, що, розбагатівши, він залишився тим самим простим чоловіком. Їм завжди було приємно підкреслювати приїжджим гостям, що цей простий, скромний, дужий велет працює, як і всі вони, лопатою та киркою, а потім, ніби між іншим, додавали, що йому належить половина срібних копалень, які коштують сімнадцять мільйонів доларів. Завжди тихий, відлюдькуватий Габрієл тепер — придушений своїм багатством, що несподівано звалилося на нього — шукав товариства лише серед найскромніших своїх товаришів. Винуватий вигляд, з яким він вислуховував натяки на своє багатство, тільки зміцнював версію про те, що Габрієл всього-на-всього пішак у руках Дамфі й ніяких мільйонів у нього нема.

Хоча усі й знали, що сам Габрієл мало що зробив для процвітання Гнилої Ущелини, жоден із жителів селища — і в цьому виявилось їхнє хибне уявлення про справжній стан речей — не підозрював, яку роль у цьому відіграє Конроева дружина. Давно вже всі зійшлися на тому, що перевага місіс Конрой над своїм чоловіком зводиться, головним чином, до її жіночих чар, витончених манер та вроди. Проте ніхто не сумнівався, що цей чарівний метелик, відігрівшись у промінні багатства, перепорхуватиме з квітки на квітку доти, доки зовсім не полетить з Гнилої Ущелини й від свого чоловіка в пошуках цікавішого життя. «І сама полетить, і мільйонам крильця приладнає», — така була думка місцевих песимістів. Габрієл не звертав аніякісенької уваги на ці пророцтва, за що його жаліли й водночас зневажали. Тільки безнадійно ошуканий чоловік може так байдуже ставитись до сумнівної репутації своєї дружини! Навіть місіс Маркл, — її спроби уласкавити Оллі ця юна особа холодно відхилила, — навіть вона приєдналася до загальної думки, що в домі Конроїв всьому голова іноземка, котра невідомо звідки взялася.

Та місіс Конрой, всупереч лиховісним пророцтвам, нікуди не збиралася летіти й не виказувала жодного наміру покинути свого чоловіка. На Конроевому пагорбі серед сосон виріс новий будинок так само швидко,

як усе виростає в цьому благодатному, кліматі. У спекотні літні дні на свіжообтесаному дереві виступала смола, й по всьому будинку розливалися лісові пахощі. Витончений жіночий смак було помітно і в барвистому ситці, яким вона наказала оббити меблі, і в білих шовкових фіранках, і у вишуканих малюнках на килимах; відчуваючи ніжну любов до сестри, Габріел привіз величезний рояль і вчительку для Оллі. В цей дім приїздили погостювати найвпливовіші громадяни в окрузі; навіть високопоставлені чиновники штату визнавали, що містер Дамфі до певної міри надав Гнилій Ущелині репутабельності; не заперечували вони й того, що місіс Конрой дуже приваблива жінка. Вельмишановний містер Бленк, коли востаннє приїздив до Гнилої Ущелини на зустріч зі своїми виборцями, обідав у місіс Конрой. Над столом, заставленим вишуканими стравами, не раз здіймалися й могутні груди полковника Старботла, він виносив звідси не лише яскраві враження про чарівність господині, якими потім охоче ділився з друзями, а й упевненість у своєму успіхові, чого також не вважав за потрібне приховувати. Сам Габріел рідко бував у новому будинку, хіба що заходив сюди поїсти й поспати. Коли іноді на прохання Оллі він і затримуввся тут трохи довше, то, йдучи на компроміс із власним бажанням, відсиджувався на задньому ганку в самій жилетці й виправдовував це тим, що дим з його короткої чорної люльки отруюватиме в кімнатах повітря.

— Не звертай на мене уваги, Джулі, — казав він дружині, коли та з тривогою на обличчі й благанням в очах, поступаючись своїми звичками та смаками, доводила, що тютюновий дим їй до вподоби. — Не звертай на мене уваги, я люблю тут сидіти. Мені завжди подобалося сидіти на свіжому повітрі, й тепер подобається. Ти знаєш, тютюновим димом можуть пропахнути фіранки, а до того ж, — правив своєї Габріел, ніби не помічаючи ніжного протесту, з яким місіс Конрой сприймала його слова, хоч у глибині душі була з ним згодна, — до того ж подружки Оллі та її вчителька досі в нас не бували, не звикли до моєї люльки і їм дим, либонь, не сподобається. А ще я чув, що тютюновий дим так може вплинути на струни в роялі, що він геть перестане грати. Цікава штука — рояль! Кажуть, він такий ніжний та вразливий, як мале дитя. Якось загля-

нув я всередину, струни там одна-попая одної, мов ото посторонки, коли запражеш шість мулів одразу, аж дивно, що вони не переплутуються між собою!

Габріел не мав звички придивлятися до виразу обличчя в дружини; та коли б він у цю мить подивився на неї, то, мабуть, зрозумів би, що роляль не єдиний на світі інструмент, з ніжними струнами якого слід поводитися дуже обережно. Невиразно відчуваючи дружинине невдоволення, Габріел у такі хвилини швидко вивівся і, щоб не псувати їй настрою далі, неквапливо йшов з дому. Його улюбленим притулком була стара хатина, в якій тепер ніхто не жив, і вона почасти гнила й занепадала. Проте Габріел відмовлявся її зносити, хоча після того, як він поставив два нових будинки, хатина лише заважала й своїм потворним виглядом псувала його землю. Він любив сидіти тут біля вогню й на самоті курити люльку. Це була не сентиментальна туга за минулим, а скоріше сила звички, яка в цьому самотньому чоловікові здавалась зворушливою.

Можливо, тепер Габріел зрозумів, що різниця в смаках і уподобаннях, яку він і доти помічав з боєм у душі і яка з року в рік збільшувалася, зрештою розлучить їх, і ця розлука стане необхідною для майбутнього щастя Оллі. Про це він кілька разів казав сестрі із притаманною йому відвертістю. А одного разу, коли вчителька музики запросила Габріела послухати, як Оллі грає, він чемно відмовився, пославшись на те, що «нічого не тямить у музиці».

— Гадаю, міс, мене в це діло краще не втягувати. Хай дитина вчиться й не думає ні про мене, ні про мої смаки. Та й про що тут узагалі думати?

А якось Габріел побачивши, що назустріч йому йде Оллі в оточенні старших за неї, модно вбраних подружок, яких вона запросила до себе в гості із Сакраменто, звернув на бічну стежку. Як же він, незграбний велет і тугодум, почуватиме себе при цих напрочуд жвавих дівчатах?

А з іншого боку, може, й Оллі, захоплена новим життям, тими перемінами, що їх принесло їй багатство, дедалі менше стала цікавитися настроєм і почуттями брата й уже не прагнула, як колись, бути завжди поруч нього. Вона знала, що Габріел, розбагатівши, став важливою персоною, бачила, як люди, зустрівши його, ставляться до нього шанобливо, і це їй подоба-

лось. Нове життя, що відкрилось перед Оллі, розвивало її шанобливість. Тепер братова старомодність, його простота, що день у день дедалі більше контрастували з тим вишуканим товариством довкола нього, не викликали, як доти, співчуття в Оллі, а лише драгували її. Позбутися цього роздратування допомогли їй нові враження — незмінні супутники юності. І отак повільно, з години на годину, з дня на день вони віддалялись одне від одного, аж поки якось Габрієл повідомив приємно здивованій місис Конрой, що він уже підготував усе для того, щоб відіслати Оллі до пансіону в Сакраменто. Це означало, що подружжя Конроїв незабаром вирушить у давно заплановану поїздку до Європи. Простий і щирий на вдачу Габрієл не міг довго тримати свої плани в цілковитій таємниці, і невдовзі Оллі добре знала все про братові наміри й лише чекала формального повідомлення, яке — вона про це здогадувалася — виллється в серйозну, урочисту бесіду. Відколи Оллі стала критично ставитися до брата, її, як і деяких дорослих, драгувала обережно-багатозначна Габрієлова манера пояснювати речі, що з самого початку були очевидні й зрозумілі. Якось під час тривалої прогулянки лісовими стежками вони вийшли до занедбаної старої хатини. Тут Габрієл зупинився. Огледівшись довкола, Оллі стелула плечима. Габрієл, що вивчив психологію сестри краще, ніж психологію будь-якої іншої жінки, вмить зрозумів її.

— Непоказне місце, Оллі, нічого не скажеш, — почав він, потираючи руки. — Але ж були й добрі давні часи, коли ми непогано жили тут удвох. Пам'ятаєш, Оллі, як я вечорами приходив з роботи і брався латати тобі одягу, а ти вже спала? А ту сукенку, яку я тобі полудив і заклепав, ти ще не забула?

І Габрієл голосно, хоч трохи й невпевнено, засміявся. Оллі також засміялася, правда, не так весело, як брат, і опустила очі, оглядаючи свою сукню. Габрієл подивився на сестру. Не так воно просто було впізнати в цій дівчині ту маленьку пустунку, що зовсім іще недавно, — ох, як це було все ж таки давно! — сиділа біля його ніг у цій самій хатині! І річ не в тім, що Оллі тепер була гарно вбрана й мала модну зачіску, ні, його бентежило те, що вона стала виявляти в цьому розбірливість, тонкий смак, а це було в її вдачі паростком чогось нового, чужого для нього. Дивлячись на неї, Габрієл відчував,

До ще одна його надія, яка він так довго плекав, не збулася. Він мріяв, що коли Оллі виросте, то в усьому буде схожа на Грейс, і так у його пам'яті оживе сестра, яка пропала безвісти. Тепер ця мрія зів'яла в нього на очах. Та не такий він був, щоб винуватити Оллі, свої розчарування він пояснював скоріш якимись прихованими законами людського буття, недоступними його розумінню. А коли він поділився своїми сумнівами з премудрим Джонсоном, цей філософ, не роздумуючи довго, відповів так: «Між твариною і людиною велика різниця. Цуценя назавжди лишиться тим самим цуценям, навіть коли виросте здоровенним псом, а дитина — та змінюється. У тварини — інстинкт, у людини — розум».

Тим часом в Оллі вигляд хатини викликав зовсім інші спогади, ніж у Габрієла.

— А ти пам'ятаєш, Гейбе, той вечір, — жваво сказала вона, — коли сестра Джулі вперше прийшла до нас і стала отут, на цьому порозі? Боже мій, які ми були вражені! Якби мені тоді хтось сказав, Гейбе, що вона вийде за тебе заміж, я б йому... я б йому приліпила доброго ляпаса, — закінчила вона, трохи повагавшись.

Габрієл, якого це дуже зачепили спогади Оллі, звернув лише увагу на те, як вона висловилась.

— Ти не повинна казати, Оллі, — відразу заперечив він, — що хочеш комусь приліпити ляпаса. Це не гарно для вихованої дівчини. Не мені тебе вчити, — додав він з притаманною йому скромністю, — але тебе можуть почути твої милі подружки або твоя вчителька. Давай-но сядемо, Оллі, я хочу з тобою побалакати.

Він узяв сестру за руку, й вони присіли на великий камінь, що колись слугував їм приступкою до хатини.

— Може, ти пам'ятаєш, — почав Габрієл, тримаючи її руку і легенько постукуючи нею по коліну, ніби хотів у такий спосіб схилити сестру до невимушеної розмови, — може, ти пам'ятаєш, як я сказав тобі, що коли натраплю на багату жилу, то зроблю дві справи: по-перше, дам тобі добру освіту, а по-друге, розшукаю Грейс, якщо тільки вона жива. Пропалу безвісти людину шукають багатьма шляхами, але мені вони не підходили. Я завжди вважав, що коли сестричка почує мій голос, то неодмінно відгукнеться. Я міг би, ясна річ, звернутися по допомогу до людей, які тямлять

у таких справах, до фахівців, але я цього не зробив. А чому?

Оллі нетерпляче похитала головою, даючи зрозуміти, що не знає відповіді на братове запитання.

— Тому, що вона була стримана, сором'язлива й боялася чужих людей. Ти, Оллі, не пам'ятаєш, як вона всіх боялася, ти тоді ще зовсім маленька була. До того ж, коли вже ти сама така смілива та гостра на язик, нічого не боїшся і кого завгодно перебалакаєш, бо завжди джеркотиш, мов сойка, то ти й уявити собі не можеш, якою була наша бідолашна сестричка. Та її несміливість мала свої причини. Тобі цього не зрозуміти, Оллі, але це причини серйозні й важливі.

— Ти маєш на увазі, Гейбе,— сказала з безсовісною відвертістю Оллі,— їй соромно, що вона втекла зі своїм милим?

Швидкість, з якою діти схоплюють деякі складні для розуміння речі, приголомшувала й досвідченіших за Габрієла дослідників людської натури; а в нього просто відібрало мову, і він лише розгублено дивився на дівчинку, що примостилася біля нього.

— Ну й що ти вирішив, Гейбе? Розповідай далі,— нетерпляче сказала Оллі.

Габрієл протяжно зітхнув.

— Були причини, через які Грейс залишилася несміливою — вони стосувалися власності наших покійних батьків,— зухвало вигадував Габрієл, не звертаючи уваги на те принизливе припущення Оллі.— І от я вирішив, що ліпше буде, коли вона почує перше слово привіту від мене, а не від чужої людини. Я знав, що вона більше не живе в Каліфорнії, а то їй потрапило б на очі оголошення, яке дав п'ять років тому. Що я зробив? У Нью-Йорку видається газета «Геральд». А в ній друкують оголошення про розшуки людей, котрі десь виїхали й хтозна-як загубились. У тих оголошеннях батьки звертаються до своїх синів, чоловіки до дружин, брати до сестер...

— Дівчата до своїх коханих,— жваво додала Оллі.— Я знаю.

Габрієл ураз замовк, наче в нього відібрало мову.

— Авжеж, знаю. Це називається «Приватні оголошення». Мені про них розповідали. Там дівчата шукають собі наречених, Гейбе!

Габрієл звів очі до голубого небесного склепіння. Воно не померкло й не розпалося на шматки. Але він завагався. Як розмовляти далі? Хоч би про що він брався розповідати цій нестерпній дитині, його сестрі, — вона все вже знала наперед краще за нього.

— Отже, я написав «приватне оголошення», — вперто правив своєї Габрієл. — Ось таке.

Він помовчав, покопирсався у кишені жилетки, дістав добряче пошарпану складену в кільканадцять разів газетну вирізку, обережно її розгорнув і повільно почав читати з тим особливим поблажливим і трохи зніяковілим виглядом, з яким люди чомусь завжди читають свої літературні твори.

— «Якщо Г. К. дасть про себе знати друзям, що й досі люблять її і сумують за нею, то вона дуже порадує старого Гейба. Я приїду побачитися з нею, і Оллі з радістю обніме її. Якщо Г. К. хвора або не хоче приїхати, хай напише Г. К. Г. К. живий-здоровий і Оллі здорова. У нас усе гаразд. Адреса Г. К.: Каліфорнія, Гнила Ущелина. Якщо адреса зміниться, повідомимо».

— Прочитай ще раз, — попросила Оллі.

Габрієл охоче виконав прохання сестри.

— А не вийшло тут плутанини з цими Г. К.? — запитала практична Оллі.

— Тільки не для Грейс, — поспішив заперечити Габрієл. — Те саме запитала Джулі, коли я їй показав це оголошення, але я відповів так само, як і тобі: Грейс усе зрозуміє правильно. Адже вона знає, що в нас однакові ініціали. А коли не зрозуміють сторонні люди, то нічого поганого не буде. Тим-то ці оголошення й називаються «приватними». В усякому разі, Оллі, — тут Габрієл стишив голос і присунувся ближче до сестри, — оголошення зрозуміли правильно. Я одержав відповідь.

— Від Грейс? — запитала Оллі.

— Ні! — відповів Габрієл, знітившись. — Не зовсім від Грейс. Але це все-таки відповідь. — Він дістав з-за пазухи маленьку шкіряну торбинку — в таких старателі носять золото — і вийняв з нього дорогоцінний клаптик паперу. — Читай, — сказав він Оллі й відвернувся.

Оллі схопила газетну вирізку й почала читати.

«Г. К., не шукай більше того, хто ніколи не повернеться. Думай про тих, хто вдома. Будь щасливий. Ф. Е.».

Оллі покрутила в руках вирізку.

— І це все? — запитала вона, підвищивши голос, і її щічки від обурення залились рум'янцем.

— Все, — відповів Габрієл. — Коротко і стримано — це схоже на Грейс.

— А по-моєму, підло! — сказала Оллі, вдаривши себе засмаглим кулачком по коліну. — Я так і скажу цьому Ф. Е., цьому Філіпу Ешлі, якщо зустрину його.

Габрієл неквапливо взяв з рук Оллі вирізку, і по його обличчю пробіг дивний вираз, зовсім не схожий на його звично добродушний.

— Саме через те я і вирішив їхати, — сказав він рішучо.

— Їхати? — перепитала Оллі.

— Так. У східні штати, в Нью-Йорк, — відповів Габрієл. — Разом з Джулі. Джулі каже — а вона по-своєму кмітлива жінка, хоч і не така, як ти, Оллі, — додав він, ніби вибачаючись, — що такий шляхетний чоловік, як він, повинен неодмінно жити в Нью-Йорку. Через те я й завів з тобою, Оллі, цю розмову. На світі є тільки дві речі, що можуть розлучити нас з тобою, люба моя. Одна — це мій обов'язок перед Грейс, а друга — мій обов'язок перед тобою. Певна річ, коли ти їздитимеш зі мною по світу, то з твого навчання не буде пуття. Тим-то я вирішив залишити тебе в Сакраменто, вчитимешся там у першокласному пансіоні, поки я повернуся. Ти чуєш мене, люба?

— Чую, — сказала Оллі, дивлячись на брата своїми ясними оченятами.

— І ти не повинна хвилюватися за мене. А ще краще буде, коли ти забудеш і про Ущелину, і про цих людей. Ти повинна вирости справжньою леді; твій брат Гейб нічого не пошкодує для цього. І тоді я скажу тому джентльменові, Оллі: «Не судіть про нашу сім'ю по мені: чоловіки в нашій родині більше беруть зростом і не можуть, так би мовити, зрівнятися з вами в іншому». — Тут Габрієл провів рукою по своїх русявих кучерах. — Але в Каліфорнії, у пансіоні, є одна маленька леді, така самісінька, якою була б Грейсі, коли б дістала колись освіту. І якщо вам захочеться побалакати з нею, то вона всипле вам перцю. Тут я привожу тебе, і ти, сподіваюсь, не осоромиш братика Гейба, покажеш свої знання і в астрономії, і в граматиці, і в арифметиці.

— Але нащо нам шукати Грейс, коли вона каже, що ніколи не повернеться? — різко запитала Оллі.

— «Приватні оголошення» не слід розуміти дослівно. Вони — ніби загадки, ніби головоломки. Розумієш? В оголошенні написано, що Г. К. ніколи не повернеться. А, може, вона вже не Г. К.? Може, в неї вже зовсім інше ім'я, розумієш?

— Вийшла заміж? — запитала Оллі, сплеснувши в долоні.

— Може й таке бути, — відповів Габріел і трохи почервонів. — Ось у чім річ.

— А що, коли оголошення зовсім не від Грейс, — стояла на своєму Оллі.

Габріела ці слова приголомшили.

— Джулі каже, що від неї, — нерішуче відповів він.

Вираз обличчя в Оллі свідчив про те, що її цей доказ не переконав.

— А що означають слова «думай про тих, хто вдома?» — допитувалася вона.

— Тут усе ясно! — жваво відгукнувся Габріел. — «Думай про маленьку Оллі — хіба вона не з тобою?» Це так схоже на Грейсі! Вона завжди дбає про інших.

— Гарзд! — сказала Оллі. — Я залишусь, щоб ти міг поїхати. Але що ти без мене робитимеш?

Габріел нічого не відповів. Промені призахідного сонця впали просто йому в очі й, видно, засліпили його, бо він сховав обличчя в кучерики Оллі, легенько тримаючи її за голівку. Помовчавши, він сказав:

— Хочеш знати, Оллі, чому я так люблю цю хатину і цей димар?

— Чому? — запитала Оллі. В неї також, мабуть, від сонця щось сталося з очима, і вона відвернулася, щоб ще раз глянути на хатину.

— Не тому, що ми з тобою так довго прожили тут, — про це треба забути й ніколи вже не згадувати. А через те, що я тут уперше почав копати і знайшов перше золото. А з породи вимурував оцей димар. Люди думають, що я почав шукати золото там, на схилі, де знайшов срібну жилу. Але це неправда. І я іноді думаю, Оллі, що від першої своєї знахідки я мав більше радості й щастя, ніж колись матиму від тієї нової жили. Ну, ходімо додому, Оллі! Ходімо! Джулі хвилюватиметься, — мовляв куди це ти запропала. Он дорогою йде чужий чоловік, а в мене вигляд зовсім не той, щоб супроводжувати таку юну леді. А втім, нам байдуже, Оллі. Звідки йому знати, що ми з тобою родичі? Ходімо!

Незважаючи на Габрієлову осторогу й поспіх, їм не пощастило уникнути зустрічі з незнайомцем: той спускався стежкою з гори і, помітивши їх, повернув просто до них,— видно, хотів щось запитати. Габрієл змушений був зупинитись; він легенько стиснув руку Оллі, щоб підбадьорити сестричку.

— Чи не могли б ви показати мені дорогу до готелю? — ввічливо запитав подорожній.— Здається, він називається «Великий Конрой».

Своїм зовнішнім виглядом незнайомиць міг викликати побоювання й підозру в будь-кого з жителів Гнилої Ущелини, а на Габрієла цієї хвилини він і зовсім справив неприємне враження. Він був франтувато одягнений і взутий за якоюсь давно минулою модою. Мало того, з-під наглухо застебнутого сурдута виглядала білосніжна гофрована маніжка. Звертаючись до Габрієла, він доторкнувся рукою до високого чорного циліндра,— такі циліндри в цих місцях носили тільки священнослужителі та професійні картярі. Габрієл і зовсім розхвилювався, коли відчув, як на згадку про готель маленька ручка Оллі, що лежала в його долоні, войовниче стислася.

— Ідіть стежкою до підніжжя гори, а там вийдете на Головну вулицю, і вона доведе вас до готелю. Я й сам залюбки пішов би з вами, та, на жаль, дуже заклопотаний,— сказав Габрієл, мобілізуючи всю свою тактовність і винахідливість, і за кожним словом стискаючи руки Оллі.— Друзі цієї молодій леді найняли мене, щоб я провів її додому, а в неї такі батьки, що знімуть галас, якщо ми затримаємось. Хіба не правда, міс? Прошу пробачення.

І не давши Оллі оговтатися й сказати бодай слово, він квапливо повів її в тінь вічнозелених сосон на Конровому пагорбі.

Розділ II

ПОСТОЯЛЬЦІ ГОТЕЛЮ «ВЕЛИКИЙ КОНРОЙ»

Готель «Великий Конрой» був зовсім новий і славився винятковою чистотою. Його коридори та холи ще не встигли просякнути запахами давніх обідів, колишніх сніданків і забутих вечер. На недавно оббитих меблях та обклеєних шпалерами стінах номерів не видно було

слідів попередніх постояльців. Все тут дихало незайманістю й свіжістю, скрізь панував затишок. Навіть шумливу метушню місис Маркл та Сол згладжували привітність і вишукані манери спеціально випсаного бармена та кельнера-ірландця. Лише з небагатьма колишніми своїми завсідниками згадані нами дві жінки спілкувалися із звичною для них простотою та щирістю. Просторий готельний хол, обставлений дзеркалами в позолочених рамах і розкішними червоними плюшевими канапами, остуджував гарячі виливи почуттів привітних та веселих постояльців, стримував їхнє красномовство. Але була тут маленька вітальня, куди вдова та її вірна помічниця іноді запрошували окремих відвідувачів зі свого обраного кола. Серед фаворитів, що допускалися в це святилище, був і адвокат Максвелл. Він був удівцем, а до того ж славився своєю цинічною недовірою до жінок; ці обставини були ніби викликом для обох жінок і, водночас, — постійним джерелом небезпеки для самого адвоката.

Ясна річ, місис Маркл чудово знала, що місис Конрой — клієнтка адвоката Максвелла і що саме по дорозі до нього вона потрапила в стихію, коли в Чорному каньйоні прорвало греблю і це привело до їхньої зустрічі з Габрієлом. Але, щоб задовольнити свою цікавість повністю, місис Маркл, на жаль, не знала одного: чи були Габрієл та місис Конрой знайомі доти? Максвелл сказав їй, що вони наскільки йому відомо, доти не знали одне одного й та зустріч була зовсім випадкова. Довіряючи їй цей факт, адвокат не порушив якоїсь таємниці своєї клієнтки; нема підстав і припускати, що він порушив її в чомусь іншому. Він лише сказав, що мадам Деварджес консультувалася в нього з приводу якоїсь земельної власності. При цьому він помилився і назвав місис Деварджес «Грейс Конрой». Місис Маркл ураз насторожилась.

— Я хотів сказати, місис Конрой, — покvapно поправився Максвелл.

— Грейс — це його сестра, що пропала безвісти?

— Так, — стримано підтвердив Максвелл. — Хіба він вам про неї не розповідав?

— Ні, — відверто призналася місис Маркл. — Ми з ним розмовляли тільки на загальні теми. Але від Оллі я знаю, що та його сестра була єдина жінка, яку він любив.

Адвокат Максвелл, пам'ятаючи веселу розмову з Габрієлом про місіс Маркл, спочатку поглядав на неї з легковажним лукавством, а потім враз посерйознішав.

— Тепер, гадаю, ви переконалися, місіс Маркл, що нинішня дружина витіснила з його серця втрачену сестру,— сказав він трохи серйозніше, ніж того хотів.

— Неправда! — швидко заперечила місіс Маркл. — Тільки не ця хитра, корислива пройда!

— Боюся, ви несправедливі до неї,— сказав Максвелл, характерним жестом змахнувши з губів усмішку.— А втім, немає нічого дивного, що дві такі помітні, вродливі жінки недолюблюють одна одну. Які, приміром, у вас підстави вважати її корисливою? — запитав адвокат знову серйозно.

— А чому вона вийшла за нього заміж?! — щиро вигукнула місіс Маркл.— Подивіться на цього простого, сором'язливого чоловіка, на цього тухтія! Та хіба б він одружився з нею,— та й з будь-якою іншою жінкою,— коли б вона його не обкрутила? Як ви гадаєте?

У словах місіс Маркл відчувалося таке непідробне розчарування, що навіть філософ Максвелл не зміг утішити себе думкою, нібито в ній виявляється лише одвічна суперечливість жіночої вдачі. Жодному чоловікові на світі не сподобалося б, якби жінка виказувала свою небайдужість до іншого. Він підніс руку до уст, щоб змахнути усмішку, яка так і не з'явилася на його обличчі, і поспіхом став заперечувати.

— А що, коли ви, як і ще дехто, помиляєтеся щодо вдачі Габрієла? Що, коли його простота й сором'язливість — всього-на-всього маска? Що, коли він — один з найталановитіших і найудачливіших акторів, які будь-коли виступали на сцені? Що, коли він обкрутив усіх круг пальця, в тому числі й дружину?

Місіс Маркл негайно пішла в атаку.

— А що, коли ви верзете нісенітницю? Та я скоріш запідозрю оце дитя! — заявила вона, показавши на свою Марті.— Ви, адвокати, завжди підозрюєте, якщо не розумієте! — Вона замовкла, і Максвелл тим часом звично провів рукою по обличчю.— Що означають ваші натяки? Скажіть ясніше, що ви про нього знаєте?

— Анічогісінько! Але коли ви критикуєте її, то чому б не покритикувати і його? На підставі тих самих до-

зів. Наприклад, він простий, неосвічений чоло-
вік...

— Неправда, що він неосвічений, — перебила його місіс Маркл, жертвуючи істиною заради своєї вірності Габрієлу.

— Гаразд, вважаймо його дорослою дитиною. Так от, ця доросла дитина відкриває найбагатшу в Гнілій Ущелині жила, примудряється залучити до розробки цієї жили найпронирливішого в усій Каліфорнії фінансиста і після всього цього, не давши нікому й оком змигнути, одружується з гарненькою жіночкою, законною спадкоємицею тієї самої землі, в якій проходить жила. Можна пояснити це і простотою, але мій досвід підказує, що простоті так не таланить.

— Ось побачите, не буде йому від них добра, — сказала місіс Маркл з переможним виглядом на завершення суперечки.

Цілком можливо, що антипатію місіс Маркл підтримувала й живила її помічниця Сол, яка через свою ворожість до Габрієлової дружини налагодила цілу систему шпигування за кожним кроком Конроїв. У такий спосіб Сол довідалася і про самотність Габрієла, і про його відвідини старої хатини на схилі пагорба, про кількість гостей у місіс Конрой, про те, хто саме приїздив, і навіть знала про деякі сімейні розмови Конроїв; все це з відповідним емоційним забарвленням вона переказувала місіс Маркл. Можна припустити, що більшість пересудів про місіс Конрой пускала саме ця чарівна молода особа, яка ділилася своїми спостереженнями й здогадами не тільки з хазяйкою. Коли одного разу заїжджий незнайомец, що зупинився в готелі «Великий Конрой», вирішив пожвавити монотонну вранішню трапезу розмовою про Конроїв, Сол виклала йому майже все, про що доти розповідала місіс Маркл.

Дехто голосливо стверджував, нібито виною всьому було чарівливе обличчя й манери незнайомця, які особливо подіяли на вразливу натуру цієї суворої старої дівки й розв'язали їй язика. Але в тому, що вона захотіла особисто обслужити гостя за столом, що час від часу грайливо підходила до нього з тацею, заставленою різними наїдками щедріше, ніж звичайно подають заїжджому гостеві, та ласкаво припрошувала його покуштувати ту чи ту смачну страву, немає нічого

дивного. Бо й гість був не простий чоловік, не схожий на звичайних постояльців готелю, і це вже само по собі виправдувало особливе до нього ставлення. Він був молодий, блідолиций і білозубий, руки в нього були жовтуватого кольору, а манери імпульсивні, південні, через що Сара Кларк називала його «айталієць».

Дозволю собі навести тут дещо з їхньої бесіди.

— Я не великий прихильник млинців, та й до сушених яблук не маю особливої охоти,— сказав Віктор Рамірес, якого проникливий читач, звичайно, одразу впізнав.— Але чашечку кави з цих чарівних рук — о, я припадаю до них! — чашечку кави, солодкої від вашого погляду, я залюбки випив би. То ви гадаєте, що місіс Конрой нещаслива зі своїм чоловіком? Ох, як ви все тонко підмічаєте, міс Кларк! Не хотів би я потрапити вам на язичок ні за які гроші!

— Господь бог дав нам очі, щоб бачити. Хвалитися не буду, але й закопувати свій талант у землю теж було б грішно,— сказала вкрай збентежена компліментами гостя Сол, і капнула смаженою просто на комір судді Бісвінгерові, який так нічого й не помітив.— А що ви скажете, коли дружина заявляє своєму чоловікові, якого заприсяглася у всьому слухатися і коритися йому: «Будинок мій, земля моя, а ти йди, куди хочеш». Не багато щастя в такому подружньому житті. Якби я не чула цього сама на власні вуха,— випадково, звичайно, зайшла по сусідству,— то я б ніколи не повірила. Леді називається, а не дотримується простої чемності з людьми, які від неї не гірші, а може, й кращі, бо не вважають за потрібне виходити заміж тільки заради вигоди, як дехто, хоч якби вони захотіли, то вийшли б, і то в тисячу разів швидше. Що ж, люди всі різні, а себе хвалити — тільки ганьбитись. Дозвольте порадити вам оці боби. А ось відбивна із свинини — наша фірмова страва. Ми самі колемо свиней для своїх постояльців.

— Дякую красно, міс Кларк, я вже наївся. До відбивної навіть не доторкнуся, просто не можу,— сказав Віктор, показуючи всі свої зуби.— Мені було боляче слухати всю цю сумну історію. Кепські в них справи. А кажуть, він дуже багатий, той чоловік. Та що поробиш, таке життя! Ні, ні, не кладіть мені, я більше не хочу. Я вже наївся. О-о! А це хто такий?

Він стихив голос і опустив очі. Незнайомець — отой старомодний франт, якого Габріел зустрів напередодні ввечері на Конроєвому пагорбі, — підвівся з-за столика збоку, де весь час сидів ніким не помічений, і спокійно попростував до виходу. Віктор одразу впізнав у ньому гравця із Сан-Антоніо, котрий вилаяв його на Пасифік-стріт, і роздратування й підозра охопили його. Але Сол пошепки пояснила, що незнайомець прибув сюди як свідок, за викликом суду, і таке пояснення Раміресові здалося правдивим, а від того, що перекладач його не впізнав, на душі йому одразу полегшало. Коли він зник за дверима, Сол повернулася до перерваної розмови.

— А щодо їхнього багатства, то люди різне кажуть. Ось щойно минулого тижня зупинялися в нас приїжджі джентльмени, — видно, з грішми, але з тих, що не проти з простими людьми побалакати, згаяти час, і хоч ми із Сью Маркл рідко заводимо розмови з чужими людьми, для айталійців ми робимо виняток, вони тут ніби як на чужині, — вставила Сол з притаманним їй почуттям такту. — Так ось, вони сказали, що срібна жила на Конроєвому пагорбі розвідана до кінця й виявилась завширшки з фут, не більше; мовляв, вичерпається та жила не пізніше, ніж через місяць, і коли старий Пітер Дамфі дізнався про це, то продав свої акції, а Габріел через те й збирається виїхати, що не хоче бачити, як настане крах.

— Габріел? Збирається виїхати, міс Сол? Ні, це неможливо! — вигукнув чарівний гість і, мало не задихнувшись від несподіванки, люто вишкірив перед вразливою служницею усі свої зуби. Може, іншим разом Сол запідозрила б у раптового збентеженні гостя щось недобре, але чарівність зубів знову полонила догідливу дівку. «Якщо я бодай коли бачила чоловіка з ангельською усмішкою, — признається вона потім по секрету місис Маркл, — то це був отой молодий айталієць». Вона спантеличено поставила перед Раміресом кілька тарілок — переважно порожніх — і вибухнула удаваним обуренням:

— Ну, спасибі вам, що вважаєте мене брехухою. Так мені й треба, щоб не розпускала язика! Але, коли він не їде, то чому тоді Олімпія Конрой майнула на півроку в пансіон? І навіщо тоді прислали нового управителя замість Габріела? Він сидів отут нещодавно в сірому плащі. Що ви на це скажете? Як, ви більше

нічого не хочете їсти? Може, скуштуєте пиріжків з яблуками чи з журавлиною? Самі печемо! Боюся, ви залишитесь голодні.

Але Віктор швидко підвівся з-за столу й мерщій вибіг за двері, залишивши Сол мучитися сумнівами: чи не перебрала вона, кокетливо вдаючи обурення, чи не довела до відчаю вразливу південну натуру айталійця? «Я зовсім забула, що він іноземець і не звичний до таких панібратських розмов. Бідний чоловік! Он як розхвилювався, коли я сказала, що він назвав мене брехухою».

І засмучена Сол пішла в свою комірчину, твердо доклавши собі почастувати гостя завтра вранці якоюсь делікатесною стравою й тим самим показати, що вона вже не гнівається на нього. Трохи згодом вона вирішила обмести пил у холі біля Раміресового номера, та, на превелике своє розчарування, побачила, що двері його кімнати розчинені навстіж, а самого постояльца нема. А ще пізніше Сол переповіла свою розмову з Раміресом місіс Маркл, причому, напустивши на себе м'ясоного вигляду, натякнула, що тільки в інтересах готелю вона не дала належної відсічі настирливим залицянням іноземця, як того вимагала її дівоча гордість.

— А я й не второпала спочатку,— додала вона жваво,— чому він очей з мене не зводить і все намагається заговорити зі мною; всі це помітили, хто сидів поряд. А те, що він образився й вискочив, мов божевільний,— не біда. Хай заспокоїться трохи.

Ось так Сол, вміло створивши враження, нібито все-таки стримала палкі поривання південця, спохмурніла й поринула в таємниче мовчання.

Цілком можливо, що версію про причини Габрієлового від'їзду придумала не міс Кларк. Майбутню подорож Габрієла жваво обговорювали на старательських розробках та в барах, і всі ставилися до неї з осудом. Габрієл швидко втратив свою нажитую нелегкою працею популярність; дехто відверто заявляв, що він не має морального права залишати Гнилу Ущелину, поки не зміцнить фінансового становища своїх копалень. Ті люди, котрі досі недооцінювали його роль у розгортанні срібного буму, вважали його підставною особою, тепер відверто засуджували Габрієла за те, що покидає свою посаду. «Вісник Сріблополіса» туманно

натякав, що «заміна управителів» у такий неподходящий момент вплине на курс акцій і зазнає збитків компанія. Конкуруюча газета — в інтересах міста було створено дві газети різних напрямків — надрукувала передову статтю проти абсентеїзму — спроб ухилитися від виконання своїх обов'язків, а також накинута на тих, хто нажився на природних багатствах Гнилої Ущелини, а тепер збирається протринькати гроші в закордонних подорожах.

А тим часом скромний герой цих критичних нападок, не маючи і гадки про те, що його дії чи наміри можуть викликати громадський інтерес, готувався до від'їзду. Він відмовився вигідно здати свій будинок в оренду новому управителеві й доручив доглядати за ним служниці, зважаючи на те, що може повернутися Грейс.

— Якщо сюди прийде молода дівчина й поцікавиться мною, — загадково сказав він служниці, — то ви її ні про що не розпитуйте, особливо як побачите, що вона боязка й сором'язлива. Одразу відчиніть для неї найкращу кімнату й пошліть мені термінову телеграму. Місіс Конрой не треба про це нічого казати.

Помітивши на обличчі в служниці вираз добродешної стурбованості — вона була заміжня жінка, гарна з лиця, але не жила з чоловіком через його безглузді ревності, — Габрієл покvapливо додав:

— Це багата молода особа, але в неї неприємності з власністю і вона змушена переховуватись.

Остаточно переконавши цим поясненням служницю в тому, що тут щось нечисто й Конрой приховують якусь темну родинну таємницю, Габрієл замовк. Трохи згодом він побував в Оллі; потім, — так, щоб ніхто не бачив, — спакував і сховав усе, що залишилося від гардеробу покійної матері, відрізав (бозна для чого) по маленькому клаптику від одягу Грейс, що його він завжди беріг, мов святиню, і сховав ці клаптики в гаманець; пішов, як завжди, до старої хатини і провів там на самоті кілька годин; уникнув місіс Маркл, котра настирливо домагалася зав'язати з ним розмову, зустрівши його під час післяобідньої прогулянки; так само уникнув несміливої ласки дружини, яка хотіла побути з ним наодинці в своєму будуарі. Образивши таким чином обох жінок, які його щиро кохали, Габрієл, за звичкою всіх чоловіків, почав мріяти про ті часи, коли позбудеться їх обох і стане зовсім щасливий.

У ЯКОМУ МІСТЕР ДАМФІ БЕРЕ ВІДПУСККУ

На каліфорнійському узбережжі стояла спека. Навіть найстаріші з американських поселенців не пригадували таких спекотних днів, і хоч свідченням каліфорнійців іспанського походження в усьому, що стосувалося американських інтересів, не довіряли, цього разу їхнє твердження про те, що такої погоди тут не було вже добрих шістдесят років, ні в кого не викликало заперечень. Однак додаткову заяву дона Педро Перальти, нібито великий землетрус, що зруйнував стіни місії Сан Хуан Батіста, стався через сім днів після саме такої ненормальної спекоти, негайно опротестували, бо вона могла зупинити приплив переселенців. Та хай би що там казали, а спека стояла нестерпна. Звичні тут післяобідні пасати немов затамували своє могутнє дихання. На узбережжі запала така тиша, ніби все там вимерло. Вечірні тумани, що завжди огортали побиті вітрами голі прибережні скелі, також невідомо куди зникли. Застиглий океан сліпив очі нестерпним блиском. Піщані дюни, не охолоджені найменшим подихом вітру, обпалювали обличчя, пекли підшви на ногах випадковим пішоходам. Тепер, як ніколи, стали в пригоді широкі веранди, галереї та балкони сан-франціської архітектури. Люди рятувалися тут у самих сорочках-безрукавках від незвичної для них спекотняви. Високі вікна на французький манір, які завжди були щільно зачинені віконницями від несамовитих післяобідніх вітрів, стояли відчинені навстіж. Енергійність і цілеспрямованість, що завше вирізняли з-поміж інших жителя Сан-Франціско — і тоді, коли він поспішав до себе в контору, і тоді, коли йшов розважатися, — тепер заступила млявість і апатія. Салуни були переповнені натовпами спраглих; на набережній та пристані юрмилися люди, які доти не особливо цінували ковток свіжого, прохолодного повітря; з розпечених сонцем гірських схилів стікалася міськими вулицями вниз, до океану, безперервна валка екіпажів; численні вулиці й провулки, залишені напризволяще великим прибиральником сміття — вітром, були брудні й смердючі.

Вже цілу добу ділове життя в місті було частково паралізоване. Оскільки спека не спадала, а вітер не давав про себе знати, це не могло не позначитися на громадській думці міста. Дехто вже сумнівався: а чи справді каліфорнійський клімат найкращий у світі? Висловлювалися еретичні погляди з приводу деяких питань, пов'язаних із бізнесом та соціальними проблемами. Містер Дамфі та інші фінансові магнати відчували, що коли ртуть на термометрі підніметься ще вище, курс акцій почне падати.

Незважаючи на складну обстановку, містер Дамфі увесь ранок просидів у себе в конторі; всією силою свого бойового духу він чинив опір незвичній спекоті. Містер Дамфі був без крохмального комірця; у такому вигляді він трохи втрачав свою звичну респектабельність, може, навіть був не такий імпозантний, як завжди. Та все ж таки коротка бичача шия надавала йому статечного вигляду. Два відвідувачі, що ввійшли до кабінету, помітивши деяку вільність у туалеті великого чоловіка, відчули, що і їм можна розстебнути сурдугу і послабити вузли краваток.

— Гаряче! — сказав містер Пілчер, відомий підрядчик.

— І не кажіть, — відповів містер Дамфі. — А що діється на Атлантичному узбережжі! Люди сотнями мруть від сонячного удару. У них там інакше не буває. А в нас — жодного смертельного випадку! У нас такого не може бути!

Таким чином, ще раз підтвердивши свою незмінну думку про очевидні переваги каліфорнійського клімату, містер Дамфі перейшов до справи.

— Недобрі вісті з Гнилої Ущелини, — поспіхом сказав він. Оскільки відвідувачі прийшли саме з цього приводу, а містерові Дамфі вже все було відомо, він одразу різко запитав: — Що ви запропонуєте?

— Ми чули, що жила біднувата, — нерішуче почав містер Пілчер, власник солідного пакета акцій конроївських копалень.

— Біднувата, дідько б її взяв! — перебив Дамфі. — Що ви запропонуєте?

— Гадаю, треба тікати звідти, поки ще ніхто не пронюхав.

— Ні! — швидко заперечив Дамфі.

Обидва витріщились один на одного.

— Ні! — повторив Дамфі з коротким смішком, що означав цього разу не веселий настрій, а переконаність у своїй слушності.— Ні, сер! Ми повинні триматися! Подумайте самі. Тепер легко знайдеться з десяток людей, які відкуплять у нас жилу завтра ж. Припустімо, ми продаємо її. Ну, і що тоді? Вони дають нам чотирриста тисяч — така приблизно вартість наших цукетів. Ну, а далі? Вони почнуть рознюхувати, що й до чого. Люди, Пілчере, коли вони викладають чотирриста тисяч, хотять знати (розпалившись, містер Дамфі перестав дотримуватися правил граматики), хотять знати, у що вони їх вкладають. Покупці не повірять нам на слово, і не мине й двадцяти чотирьох годин, як вони переконуються, що їх ошукали. А хіба це вигідно вам чи мені?

Дамфі не корчив із себе такого собі чесного бізнесмена, не апелював він і до якихось високих почуттів у своїх слухачів. Можливо, тому його промова справила неабияке враження на цих двох запеклих ділків і викликала в них довір'я й повагу. Щоправда, містер Уїк, приятель містера Пілчера, сприйняв проголошені істини досить збентежено, що містер Дамфі одразу й помітив.

— Ні, не вигідно! — вів далі містер Дамфі.— А хочете знати, що робити? Подвоїти основний капітал! Ми тоді зможемо все тримати в своїх руках, зокрема й чутки. А коли щось і просочиться на поверхню, то в нас буде з півдесятка таких людей, які зуміють залагодити справу. Через півроку все продамо. А зараз лише купуватимемо! Ви згодні? Гаразд! Уїку, беру ваш пакет за номіналом. Що на це скажете? Відповідайте швидко!

Містер Уїк, знітившись дужче, ніж того вимагали обставини, заявив, що має намір триматися. Містер Пілчер розсміявся. Дамфі також зайшовся схожим на гавкіт сміхом, затуливши долонею рота.

— Даю вам на роздуми три місяці. Згода? Ні? Тоді — все.

Містер Дамфі знову повернувся до свого робочого столу. Містер Пілчер натяк зрозумів і разом з містером Уїком вийшов.

— З біса тямовитий чолов'яга, цей Дамфі,— сказав Пілчер, коли двері за ними зачинилися.

— І чесна людина!..— додав Уїк.

Тільки-но вони вийшли, містер Дамфі подзвонив у дзвіночок.

— Скажіть містерові Джейнсу, щоб негайно зайшов до мене. Біжіть до нього зараз же, дідько б вас забрав! Ви повинні встигнути раніше, ніж він побачиться з Уїком. Швидше!

Клерк зник. Через кілька хвилин до кабінету завітав Джейнс, — шахраюватий на вигляд юний біржовий маклер.

— Містер Уїк зараз схоче відкупити акції, які він продав вам, Джейнсе, сьогодні вранці. Здається, я вже казав вам, що вони подорожчали на п'ятдесят доларів.

Скороспілий молодик хитро посміхнувся і вийшов. А після обіду всі вже знали, що, незважаючи на тривожні чутки про Конроеві копальні, один із найбільших акціонерів відкупив проданий ним напередодні пакет акцій, причому переплатив на кожній акції по 50 доларів. Навіть більше, дехто вважав, що це містер Дамфі розпустив панічні чутки, а сам таємно скуповує акції. За кілька годин місто гуло від збудження, і вже ніхто не звертав уваги на спеку.

Може, завдяки доброму настрою після описаних вище подій, а може, під впливом спеки, що розслабляла організм, містер Дамфі до другої години закінчив усі свої справи й вирішив відпочити. Він навіть не глянув на візитну картку якогось полковника Старботла, що її той прислав з проханням прийняти його. О пів на третю містер Дамфі вже сидів з компанією інших джентльменів та дам у кареті, запряженій парою прудких коней, що мчали їх розпеченими піщаними схилами до спокійної, прохолодної гладіні океану. Коли розкішна карета проторохтіла по Буш-стріт, не одна пара очей проводжала її із задрістю й захопленням. Причиною цього, мабуть, були дві гарненькі жінки, які вирізнялися з-поміж пасажирів; з іншого боку, в ефектному кучері, що майстерно правив кіньми, всі впізнали містера Роллінгстоуна, удачливого фінансиста й головного конкурента містера Дамфі, і це також не могло не справити враження. Містер Роллінгстоун славився такими виїздами, як і своєю широкою, посправжньому тихоокеанською гостинністю, з приводу чого містер Дамфі задрив йому й невміло намагався наслідувати. Нинішню поїзду містер Роллінгстоун задумав у стилі своїх знаменитих замських пікніків, вся компанія належала до сан-франціської еліти,

в присутність енергійного мандрівника з Антлантичного узбережжя надавала розвагам особливого шик.

Дорога пролягла через піщані дюни, що тепер нерухомо застигли й виблискували під розпеченим до білого жару каліфорнійським небом; пейзаж оживляли тільки відблиски блакитної гладіні затоки, що час від часу відкривалася попереду очам, та будиночки, схожі на розсипані на узбережжі раковини, викинуті на берег могутньою морською хвилею. Далі дорога огинала підніжжя самотнього пагорба, вкритого кам'яними плитами — немов на поверхню вилізли брили оголеної породи — на могилах перших американських поселенців, що відплатили життям за знайомство з «найбагатішим кліматом у світі». Іноді ті могильні плити спускалися до самого підніжжя пагорба і тут, напівзаметені пісками, відкривалися очам мандрівника, ніби розкопки нової Помпеї. Для сан-франціських любителів розваг, що виїжджали на заміські пікніки, ці надгробки стали мовби кістками на бенкеті, грізними *memeto mori*¹; їх було видно з кожної широкої веранди заміських ресторанів, де пили та їли веселі й безтурботні громадяни Сан-Франціско. Місцями дорога проходила зривом близько від ще однієї, якою навіть у ці спекотні дні іноді повільно рухалися скорботні процесії з похоронними катафалками, і прямували вони до інших павільйонів, де їх чекали страви поминального бенкету, смуток та сльози. А далі розпростерся сірий, вічний океан. Біля самого його краю високо здіймалася на скелі, ніби вихоплена з пащі ненажерливих хвиль, велична будівля з куполом, споруджена за велінням заповзятливого сан-франціського ленд-лорда — кінцева мета наших мандрівників.

Тут Роллінгстоун зупинив коней, висадив своїх пасажирів і повів до веселої світлої кімнати, вікна якої виходили просто на море. Кілька інших гостей уже чекали на них тут і, щоб згаяти час, милувалися морськими левами, що незграбно підстрибували на прибережних кам'яних виступах; це видовище ефектно контрастувало з чарівним затишним інтер'єром вітальні. Стіл посеред кімнати, прикрашений букетом

¹ Пам'ятай про смерть (лат.).

незвичайно великих троянд і заставлений перестиглими фруктами, недвозначно свідчив про те, що тут буде бенкет.

— Ось ми й приїхали! — вигукнув містер Дамфі, енергійно ввійшовши до кімнати з тим невимушеним і водночас діловим виглядом, який його довірливі друзі вважали за вияв щирості й веселої вдачі. — І побили всі рекорди! — додав він, дістаючи з кишені годинник. — Менш ніж за півгодини. Ну, як?

Він лягнув по спині свого найближчого сусіду, і той, ошчасливлений такою фамільярністю чоловіка, що коштував п'ять чи шість мільйонів, навіть не подумав — а нащо, власне, щодуху гнати коней, коли в спекотний день їдеш за місто подихати свіжим повітрям?

— Сподіваюсь, — сказав Роллінгстоун, оглядаючи присутніх, — усі ви знаєте одне одного. Якщо ні, то я одразу вас і перезнайомлю. Містер Дамфі, містер Пойнзет, містер Пілчер, містер Дайс, містер Уїк, місіс Сепульвіда і міс Розі Рінграунд. Містер та місіс Рейнор з Бостона. Отже, ми познайомилися. А тепер сідайте, де хто хоче, й пригощайтеся. Ніяких церемоній, джентльмени! Ви в Каліфорнії!

Ця простота звичаїв мала свої переваги. Гості невимушено розсілися, кому де сподобалося, і вийшло так, що Артур опинився поряд місіс Сепульвіди, тоді як містер Дамфі примостився біля міс Рінграунд, гарненької, гострої на язик білявої модниці, що скидалася на хлопчика.

Пригощали надміру щедро й розкішно, бракувало лише почуття міри та вишуканості. Дичини було вдосталь, — жирної й несмачної. Особливо дивували фрукти та ягоди. Величезні червонясті персики були тверді — і не вкусити; роздуті груші, здавалося, хворіли на водянку й чекали хірургічного втручання; суниці були великі, але нестигли, так наче хотіли дорости до ананаса, та їх дочасно зірвали. Смачний та привабливий на вигляд був хіба що виноград. Решта фруктів могла б бути глузливим коментарем каліфорнійської природи до щедрих вихвалень її містером Дамфі.

А втім, переважна більшість гостей не помічала цих дрібниць і схвально слухала захопливі вигуки містера Рейнора, мандрівника з Атлантичного узбережжя.

— Чудово! Просто чудово! — повторював цей джентльмен. — Якби я не побачив усього цього на власні очі,

то ніколи не повірив би. Оця груша, приміром, така завбільшки, як наших чотири.

— Як і все в нас! — підхопив Дамфі, даючи зрозуміти, що ладен нести цілковиту відповідальність за ці гіпертрофовані дари каліфорнійської природи.

І раптом він, відчувши на собі погляд Артура Пойнзета, замовк. Містер Дамфі на званих обідах їв мало, але тепер, коли він уп'явся зубами в крило куріпки, на його обличчі відбився той особливий, властивий йому вираз, що викликав в Артуровій пам'яті далекий спомин. Дамфі одразу поклав крило на тарілку, а Пойнзет повернувся до розмови з місіс Сепульвідою. Коротенька перерва аніскільки не зашкодила цій розмові; місіс Сепульвіда була чарівна жінка, але особливих розумових здібностей не мала, і містер Пойнзет легко відновив утрачену нитку бесіди, прочитавши в очах співрозмовниці те, що вона хотіла сказати.

— Якби природа керувалася логікою, — сказав він, — вона заселила б цю місцевість велетнями. До речі, мені сказали, — уїдливо додав він, стишивши голос, — що покійний дон Хосе був чоловік низенький.

— Яким би дон Хосе не був, він мене дуже кохав, — відповіла місіс Сепульвіда, закопиливши губку.

Містер Пойнзет уже зібрався був сказати, що коли жага кохання додає зросту, то він і сам може претендувати на роль велетня, але тут його перебила міс Розі.

— Що ви там розказуєте про велетнів? Їх тут немає. Вони, як і високі дерева, на узбережжі не ростуть. Голіафів слід шукати в горах.

Підбадьорена очевидним невдоволенням своєї сусідки й веселим поглядом Артура, міс Розі вела далі:

— От я справді бачила доісторичну людину! Атлет! Гігант! Зріст сім футів, могутній, немов морський лев, плечі, як у Тома Хейра! Удар лівою просто жахливий. Очі сині й лагідні, як у тюленя. Волохатий був, немов Самсон, поки одна жіночка його не підстригла. Хоробрий, мов тигр, лагідний, мов ягня, сором'язливий, червоніє, наче дівчина в давні добрі часи. О боже, як же мене треба засоромити, щоб я спалахнула таким рум'янцем?!

Звичайно, всі розсміялися — такий ефект завжди викликали розповіді міс Розі: чоловіки весело, від душі, жінки — силувано, обачливо. Місіс Сепульвіда, помітивши в Артурових очах зацікавлення, поблажливо

запитала у міс Розі, де вона познайомилася зі своїм феноменом.

— Даремно запитуєш, моя люба, даремно. Він одружений. Ці феномени завжди одружуються. Ні, я зустріла його не в цирку, містере Дамфі, і не в мандрівному звіринці, містере Дайс. Я зустріла його в жіночому пансіоні.

Всі здивовано втупилися в міс Розі; дехто засміявся, вирішивши, що це — її новий жарт.

— Я провідувала свою давню шкільну подругу в пансіоні місіс Еклер у Сакраменто, — спокійно вела свою розповідь міс Розі, — а він саме привіз свою маленьку сестричку, щоб віддати її в пансіон, — так він мені сказав. Його ініціали — Г. П. Г. — через те, що його звати Габрієлом і він з Гнилої Ущелини, а П. — через те, до він прямий і простодушний.

— Наш друг-управитель, хай йому грець! — сказав Дайс, глянувши на Дамфі.

— Ви маєте рацію, але чи справді він такий простодушний? — спитав Пілчер. — Як ви гадаєте, Дайсе?

Чоловіки зареготали. Дами переглянулися між собою й запитливо подивилися на міс Рінграунд. Смілива молода особа й тут не спасувала.

— Що ви маєте проти мого велетня?

— Нічого, — сказав містер Пілчер, — коли не зважати на те, що ваш сором'язливий, простодушний друг провів таку тонку гру, якої досі не бачила Монтгомері-стріт.

— Розкажіть! — попросила міс Розі.

— Розказати? — запитав Пілчер у Дамфі.

Містер Дамфі коротко хихотнув:

— Давайте!

Діставши таку підтримку, містер Пілчер показав себе чудовим оповідачем.

— Отже, можу повідомити вам, леді і джентльмени, що простодушний друг міс Розі — не хто інший, як управитель і водночас акціонер багатих срібних копалень, головний власник яких — містер Дамфі. І ось наш управитель зібрався поїхати за кордон, й оскільки в нього виникла гостра потреба в готівці, то він підписав контракт на продаж нашому другові містеру Дайсу ста акцій по тисячі доларів за кожну й зобов'язався передати ці акції в обумовлений час; цей час минув десять днів тому. Але замість обіцяних акцій

містер Дайс одержує лист від Конрой — простий, нехитрий, безграмотний, неділовий — гідний подиву зразок облуди! В ньому Конрой пише, що він ладен звільнити Дайса від підписаного ним контракту, оскільки з'ясувалося, що жила не така багата, як вважалося досі. Дайс, який нещодавно добряче заробив на таких самих акціях, поспішає до маклера, що працює у Дамфі, і бачить у нього дві сотні виставлених на продаж акцій цих самих копалень по тисяча двісті доларів за штуку. Дайс, відчувши, що підвищуються ставки, пише Габрієлові й вимагає від нього виконання умов контракту, а через деякий час одержує від нього акції, оплачує їх, потім купує в маклера ще двісті штук по тисяча двісті доларів, розраховуючи, що на них підскочить ціна. А вона не підскакує. І ніякого підвищення ставок уже не буде! Ці двісті акцій належали також Габрієлові. Дамфі може підтвердити. Ось вам і простодушність! Ось вам і щирість! Він заробив на цій операції не менше ста тисяч.

Ніхто так весело не сміявся, як Артур Пойнзет. Сам не усвідомлюючи чому, він відчув на душі велику полегкість, діставши такі переконливі докази пронозливості Габрієла. І коли місіс Сепульвіда торкнула його за лікоть і запитала, чи це не той самий скватер, що тримає підроблену дарчу на землю, Артур без найменшого сорому підтвердив, що так воно і є.

— Тепер я повірю в страшну історію, що її розповідала мені донья Долорес, — сказала місіс Сепульвіда. — Про те, як він одружився з жінкою, котра спочатку видала себе за його сестру, та про все інше. Який облудливий проноза!

— У мене є той його лист, — сказав містер Пілчер і дістав з кишені згорнений аркуш поштового паперу. — Надзвичайно цікаве послання. Якщо ви хочете ознайомитися з документальним свідченням простодушності вашого друга, то будь ласка, — сказав він, звертаючись до міс Рінграунд.

Міс Розі з викликом узяла листа й розгорнула його; всі гості з'юрилися довкола неї, а містер Дамфі, скориставшись нагодою, дозволив собі фамільярно спертися на бильце її крісла. Почерк виказував людину, що не звикла писати листи, чорнило було бліде, так ніби автор, перед тим, як написати наступну, важку для нього фразу, посмоктував перо. Лист

наводжу із збереженням стилю й граматичних помилок автора.

Гнила Ущелина, 10 серпня.

Вильмипановний сер: На привелике наше нищастя жила обідніла і я рішив написати вам цих кілька радків, надіючись що ви живі-здорові й у вас все благополучно. Хочу сказати що ми розчаровані в жилі бо вона ни така багата як ми думали і чириз те я рішив написати вам цих кілька радків. Зараз сер ви мабуть чикайте що я пришлю вам 100 акцій по тисячі долерів за штуку як написано в кантракті. Али я ни для того пишу, щоб од вас вимогати ці гроші, бо було б ничесно ни сказати вам що жила збідніла й вимагати гроші і чириз це я рішив написати вам. Тому дозвольте Містер Дайс звільнити вас од кантракта надіюсь ви ни сердитесь то я рішив ни продавати акцій вам зовсім раз такі погані діла з жилою, ничесно буде а кантракт я порвав. З повагою

Г. Конрой.

P. S. Хочу нагадати вам про мою сестру, котора пропала в 1849 році. Якщо вам пощастить напасти на її слід а мине тут ни буде ви можете повідомити мині на адресу Уелс Фарпо і К^о., Нью-Йорк за що наперед вдячний і витрати оплачу.

Г. К.

— Хай би що казали, а цей лист написано від щирого серця,— сказала міс Розі з такою рішучістю, якої досі її друзі в неї не помічали.— Чесний, простий лист! Б'юсь об заклад на будь-які гроші.

Ніхто не заперечив, але поблажливі посмішки на устах усіх чоловіків, крім Пойнзета, свідчили про те, що тільки лицарська терплячість змушує їх не заводити дискусію. У містера Дамфі посмішка переросла в короткий гавкітливий смішок. Після згадки в листі про Конроеву сестру, місис Сепульвіда стонула своїми чарівними плечима й з виразом сумніву глянула на Пойнзета. На превеликий її подив, цей джентльмен перегнувся через стіл, узяв листа, пробіг його очима й рішуче сказав:

— Ваша правда, міс Розі. Лист написано від щирого серця.

Характерна непослідовність Пойнзета: ця заява була така сама щира, як і його згода із загальною думкою кількя хвилин тому. Взявши в руки листа, він легко визначив непідробну щирість його автора й одразу розпізнав безкорисливу, чесну й просту натуру чоловіка, з яким він був знайомий. Поза всяким сумнівом, то був Габріел Конрой. Навіть більше, Габрієлова щирість, відвертість і безкорисливість викликала в Артура живий спомин про Грейс, яку її брат ніколи не забував. Після цього всього Артур ураз збагнув, що шлюб Габрієла з тією жінкою, яка колись видавала себе за його сестру, не можна ставити йому за провину. Після того, як Артур піддав сумніву чесність цієї людини, обов'язок тепер вимагав від нього захистити її добре ім'я. Але він цього не зробив. Не відповівши на запитливий погляд місіс Сепульвіди, Пойнзет підійшов до вікна й задивився на море. Містер Дамфі, що ревниво почув у Пойнзетових словах лише намагання сподобатися міс Розі, враз став на його шлях.

— Тут ще не все ясно,— сказав він, звертаючись до молоді леді.— Може, ви й маєте рацію. Джо, передайте шампанського!

Дайс і Пілчер запитливо подивилися на свого патрона, той багатозначно покосився на містера Рейнора, що стояв з розтуленим від здивування ротом і стежив за цією раптовою зміною громадської думки.

— Послухайте,— сказав містер Рейнор.— Якщо лист і справді написаний від щирого серця, то, їй-богу, виходить, що наші друзі, оці два джентльмени, втратили сто тисяч доларів! Хіба не так? Якщо автор листа пише правду, то виходить, що акції не варті ні...

Дайс і Пілчер розреготались, перебивши його на півслові.

— Ви вгадали! Так тому Дайсові й треба! — весело сказав Пілчер.— А оскільки і я вклав у цю справу не менше, то можете посміятися і наді мною.

— Я перепрошую,— вів своєї ошелешений містер Рейнор,— ви й справді вважаєте, що в листі написано правду?

— Вважаю,— сухо відповів Пілчер.

— І я теж,— спокійно підтвердив Дайс.

— Обидва так вважаєте?

— Атож.

Ошелешений мандрівник, не приховуючи подиву й захоплення, їв очима то одного, то другого свого співрозмовника. Затим обернувся до дружини. Чи чула вона їхню розмову? Чи вона зрозуміла, що про втрату майже чверті мільйона доларів ці люди говорять так спокійно і байдуже, ніби йдеться про втрату поштової марки? Яка незворушність! Яка чудова витримка! Яка королівська впевненість у своїй фінансовій могутності! Хіба це не країна богів? І хоч про все це він повідомив своїй дружині довірливим шепотом, кожне його слово долинуло до вух самих богів.

— Так, джентльмени, — сказав Пілчер, — усе залежить від фортуни. Сьогодні вона відвернулася від когось, завтра — від нас. А шкодувати за втратами нам просто ніколи. Тут людина щодня ніби народжується знов. Ходиш, мов по канату.

Але що сталося?

На перший погляд, ніби нічого особливого — лише забряжчали вікна та задзвеніли на столі келихи. Було таке враження, немовби зовсім близько проїхала карета або верандою пробігла юрба дітей. Але чому тоді всі посхоплювалися з місць, наче за помахом чарівної палички і з блідими обличчями й тривогою в очах завмерли в чеканні? Ці запитання вмить постали перед містером та місіс Рейнор, які хоч і не усвідомили ще небезпеки, але вже відчули в душі невиразну тривогу. Вони помітили страх на обличчях цих урівноважених людей, які ще хвилину тому здавалися сповненими нерозважливої самовпевненості й відваги, недоступної простим смертним. Чому ці шукачі солодкого життя враз кинулися до вікон? А ота жінка в холі? Вона, здається, знепритомніла? Артур заговорив перший, спробувавши тактовно відповісти на мовчазні запитання присутніх.

— Воно пройшло зі сходу на захід, — сказав він спокійно і з усмішкою, хоч той спокій, як він здогадувався, був неприродний, а усмішка невесела. — Гадаю, все вже минулося. — Він повернувся до місіс Сепульвіди, яка стояла біла мов крейда. — Не бійтеся. Вам це не в дивовижу. Дозвольте налити вам вина.

Місіс Сепульвіда подякувала йому з нервовим смішком. Місіс Рейнор, яка враз відчула легку нудоту, також не заперечувала, коли містер Пілчер тремтячою рукою підніс їй келих шампанського. Містер Дамфі,

що, на превеликий свій,— та й не тільки свій,— подив опинився чомусь біля дверей, знову підійшов до столу, й сів поряд міс Розі. До молодої жінки повернувся її нестримно веселий настрій.

— Це вам кара за те, що зводили наклеп на найшляхетнішу в світі людину,— сказала вона й посварилася на фінансиста пальчиком.

Містер Роллінгстоун, який знову зайняв чільне місце за столом, засміявся.

— Що ж усе-таки це було? — видихнув містер Рейнор, коли йому нарешті вдалося перекричати компанію, що раптом розвеселилася ще дужче, ніж досі.

— Землетрус,— спокійно відповів Артур.

Розділ IV

МІСТЕР ДАМФІ ОДЕРЖУЄ ВІСТІ З ДОМУ

— Атож, землетрус,— весело підтвердив містер Роллінгстоун, звертаючись до своїх гостей.— Тепер ми показали вам усе, що змогли. Не хвилюйтесь, мадам,— заспокоїв він місіс Рейнор, у якої з'явилися ознаки істерики,— землетрус ще нікому тут не завдавав шкоди.

— У нас у Каліфорнії за всі двісті років було менше жертв від землетрусів, ніж на вашому узбережжі від блискавки за одне літо,— сказав містер Дамфі.

— Тут ніколи не буває більших землетрусів за оцей, що ви його бачили,— промовив містер Пілчер таким тоном, ніби давав зрозуміти, що тут, на Тихоокеанському узбережжі, вміють приборкувати природу.

— Як ви самі бачили, не минуло й хвилини, і знову стало спокійно,— сказав містер Дамфі.— А це що таке?

Знову всі посхоплювалися з місць, бліді й стривожені. Не відстав від решти цього разу і містер Рейнор з дружиною. Та з'ясувалося, що це всього-на-всього проїхала карета.

— Давайте перейдемо на веранду,— сказав містер Дамфі, пропонуючи руку місіс Рейнор і вдаючи, що схопився з місця саме для цього.

Вони вийшли перші, а за ними — решта. Місіс Сепульвіда затрималася на мить і шепнула Артурові:

— Заберіть мене звідси якомога швидше.

— Ви що, справді боїтесь? — запитав Артур.

— Ми так близько від моря! — відповіла вона й аж здригнулася, глянувши на океанську широчинь. — І ні про що мене не запитуйте, — різкувато додала вона. — Хіба ви не бачите, що ці приїжджі зі Сходу налякані до смерті й можуть підслухати нашу розмову.

Але місіс Сепульвіді не довелося довго чекати. Незважаючи на запевнення Пілчера, Дайса і Дамфі, що тутешні землетруси не лише не завдають ніякої шкоди, а, навпаки, цілюще впливають на організм людини, веранди швидко збезлюділи й навіть найзапекліші захисники землетрусів зрештою впевненіше відчули себе в дорозі додому. За годину швидкої їзди до всіх повернувся веселий настрій, а містер та місіс Рейнор знову пустилися безупинно вихваляти навколишній краєвид.

Місіс Сепульвіда та містер Пойнзет їхали позаду всіх у відкритому кабріолеті. Коли вони подолали значну частину дороги, Артур запитав свою чарівну супутницю, чому її так стривожило близьке море.

— Це давня історія, — сказала донья Марія. — Розповідають, що якось під час землетрусу велетенською хвилею накрило Сосновий мис, — сподіваюся, ви ще пам'ятаєте Сосновий мис, містере Пойнзет? Але скажіть мені краще, чи справді ви вірите в те, про що пише цей Конрой?

— Вірю, — не задумуючись, відповів Артур.

— Отже, й справді... може статися, що... акції цих великих копалень... знеціняться?

— Ну... може статися й таке.

— А якщо я вам признаюся, що мала необережність укласти в ці копальні чималі гроші, ви скажете мені те саме, що й учора?

— Я скажу... — відповів Артур, перекидаючи віжки у ліву руку, щоб вивільнити праву — бог його знає, навіщо це йому треба було! — Я скажу, що ще більше переконався: вам потрібна людина, яка турбувалася б про вас.

Сцена, що відбувалася після цієї дотепної Артурової репліки, ніяк не узгоджувалася з тією відповіддю, що її дала місіс Сепульвіда на запитання доньї Долорес кількома розділами раніше, а тому я обачливо утримаюся її описувати. Скажу лише, що кабріолет помітно відстав від карети, в якій їхала решта компанії, і з запізненням прибув до величного особняка містера Дамфі на

Рінкон-Хілл, де на них чекала розкішна вечеря. Містер Дамфі був у доброму гуморі й настільки розвеселився, що переборював свою давню недовіру до Артура й побоювання перед ним, так само як і своє ревниве почуття, що було ворухнулося в його душі годину тому. Він підійшов до Артура й заговорив з ним привітно й невимушено, чим неабияк здивував і потішив незалежного джентльмена, який цього вечора мав більше підстав виказувати свою зарозумілість, ніж будь-коли. Артур знав чи принаймні вважав, що знає, ніби міс Рінграунд кокетувала з містером Дамфі лише з однією метою: вжалити своїх суперниць, принизити їхнє честолюбство, і її зовсім не цікавив ні сам Дамфі, ні його фінансове становище. А тому його дуже потішило, коли той почав виливати перед ним свої почуття до цієї молодой особи.

— Розумієте, Пойнзет, я ділова людина і менше за вас буваю в обраних колах, але мені здається, що ця дівчина чесна й відверта в усьому,— сказав він Артурові у вестибюлі, коли жінки вже пішли.

Ясна річ, Артур у відповідь став щиро вихвалити міс Розі. Містер Дамфі з якихось незрозумілих причин значну частину цієї похвали відніс на свій рахунок, і це ще більше піднесло його настрій і спонукало на щедріше, ніж звичайно, чаркування. Остання пляшка шампанського немовби змила рештки підозри до Артура, і містер Дамфі тепло потис йому руку.

— Ось що я вам скажу, Пойнзет. Якщо у вас є труднощі, кажіть, не соромтесь, я вам допоможу. Я бачу, у вас із вдовою щось наклеюється,— можете покластися на мене, я людина честі, мій хлопчику,— вона досить-таки глибоко загрузла в тій Конроевій жилі, але дарма, я виручу її і вас також, дідько б мене не взяв! А та вдовиця — просто знахідка, Пойнзет, і я хочу, щоб ваші наміри збулись. Адже ми розуміємо один одного,— правда? Я завжди чесний щодо своїх друзів, Пойнзет, ви ще переконаєтесь у цьому, дідько б мене не взяв! Хапайте бика за роги — ось моя вам порада. Доводьте справу до кінця — одружуйтесь із вдовою. Вона варта того, ви не пошкодуєте, щоб мене грім побив. Адже, якщо вдуматися, ми з вами, так би мовити, давні приятелі. Пам'ятаєте, як ми зустрілися в Суїтуотері? Ви вже збираєтесь йти? Ну що ж, на все добре. Вона, мабуть, уже чекає на вас. Послухайте, що я вам скажу, Пойнзет,

бачите, цю квітку в мене в перелазці. Це вона мені її подарувала. Розі! Ну, то як? Певно мене грім, якщо не вона! Ха-ха-ха! А чи не перехилили нам ще по чарці? Одкоркуєм пляшчину, га? Не хочете? Ну, як хочете.

Тамуючи сміх і почуття огиди вельмичас, Артур ледве спекався товариства великого філософа та його п'яних розпатякувань.

Коли містер Дамфі, похитуючись, повернувся до вітальні, слуга подав йому візитну картку.

— Джентльмен каже, що прибув у дуже важливій справі, й хоче негайно з вами зустрітись, — випалив він скоромовкою, передбачаючи тнів і лайки господаря. — Каже, ця справа цікавить більше вас, ніж його, сер.

Містер Дамфі взяв візитку. На ній було написано олівцем: «Полковник Старботл із Сиск'ю у нагальній справі». Містер Дамфі якусь мить роздумував. Магічне слово «справа» протверезило його.

— Запроси його в... контору, — сказав він сердито й сам пішов туди.

Хтось інший, не такий практичний як Пітер Дамфі, назвав би цю велику, ефектно умебльовану й прикрашену кімнату, що до неї зайшов її господар, бібліотекою. Розкішні полиці з червоного дерева були заставлені рядами найрізноманітніших книжок — новеньких, ще не читаних, які аж виблискували палітурками й приваблювали своїми назвами. На стінах висіли підшивки газет та біржевих бюлетенів. На обтягнутій оксамитом підставці лежали зразки золотої та срібної руди. Висіла тут і карта острова, що був володінням містера Дамфі, а за нею — морський краєвид із зображенням пароплава, який також належав Пітеру Дамфі. З першого погляду могло здатися, що це — всього-на-всього недоладна лубочна картина із зображенням тропічного лісу та морського берега на передньому плані, але, уважно придивившись, можна було помітити, що в куточку, під розлогою пальмою, стоїть цукроварня — також власність містера Дамфі, що призначалася ним на продаж.

Чоловік, котрий увійшов до цієї кімнати, був високий на зріст, схильний до огрядності, яку намагався приховати під просторим синім сурдутом; гість туго застібався у талії, внаслідок чого складалося враження, ніби його живіт перекочувався в грудну клітку, яку

звичайно вважають сферою емоцій, і, таким чином, створював у людей хибне уявлення про себе. Комірець у полковника був широкий, з вилогами, показний; чорна шовкова хустина вільно обвивала шию і спадала на пластрон¹ та на білий з позолоченими гудзиками жилет. Було таке враження, ніби на полковникові вже розкрилися брості й він ось-ось мав розквітнути. А над усім цим пишним вбранням здіймалася рівно посажена голова з орлиним носом і червоним, аж буряковим, обличчям; очі в полковника були вирячені, немов він задихався від ядухи, а підборіддя вкрилося потом. Полковник увійшов, ніби пританцьовуючи, що видавало в ньому людину, яка соромиться своєї огрядності. В одній руці він тримав велику білу носову хустину; в другій — крилатого капелюха, а на зігнутому лікті в нього висів ціпок. Зграбним жестом він засунув хустинку в нагрудну кишеню, капелюха поклав на стіл, за яким сидів містер Дамфі, й, не чекаючи запрошення, опустився у фотель, а тоді сперся ліктем на ціпок і почав чекати.

— Кажуть, у вас до мене дуже важлива справа, — промовив Дамфі. — Сподіваюсь, це справді так! Слухаю вас. Не хочу даремно гаяти часу ні тут, ні в банку. Що там у вас? Кажіть!

Проте ці слова, сказані містером Дамфі у звичній для нього різкій манері, що в даному разі межувала з брутальністю, не зачепили гостя за живе. Полковник Старботл дістав хустинку, ретельно висякався, засунув назад у кишеню тільки край хустини — решта батисту залишилася лежати на грудях, ніби гофрована манишка, — і, зробивши граційний жест рукою, сказав:

— Я прибув сюди дві години тому, сер, коли ви сиділи за... за бенкетним столом. Я сказав вашому слугі: не перебивай господареві розважатися. Коли джентльмен приносить жертву на вівтар Бахуса й Венери, коли він спілкується з музами й небожителями, у ці хвилини його перебивати не можна. Сто чортів, сер! Я знав одного чоловіка в Луїзіані — його звали Хенком Пінкні, — то він пристрелив свого слугу, справного хлопця-мулата, який коштував тисячу доларів, коли той насмілювався потурбувати свого господаря за грою

¹ Туго накрохмалена нагрудна частина чоловічої сорочки (під відкритим жилетом, коли одягають фрак чи смокінг).

в покер. І зважте, там тоді не було жінок! А хлопець лише прибіг повідомити, що горить бавовноочищувальна фабрика. Можливо, ви скажете, що це — крайній випадок, але я знаю десятки таких випадків! Отже, я сказав вашому слугі: «Не перебивай своєму господареві розваг. Але коли жінки встануть з-за столу і їхня врода більше не засліплюватиме йому очей, коли стихнуть застольні пісні та сміх, отоді підійди до нього. Отоді, коли гості розійдуться, ми з твоїм господарем за келихом доброго вина матимемо невеличку дружню розмову».

Полковник підвівся і, перш ніж ошелешений Дамфі встиг щось сказати, підійшов до столу, на якому стояла карафка віскі та графин з водою, налив півсклянки віскі, знову сів у фотель і, зробивши легкий, сповнений гідності кивок голови у бік Дамфі, випив за його здорів'я.

Чи не вперше в житті містер Дамфі пошкодував, що не вмів поводитися з таким почуттям власної гідності. Було очевидно, що тут не допоможе і його звичний різкий тон. Навіть більше, він ураз розпізнав у полковникові представника обраного кола людей, добре відомих у Каліфорнії; досить такого образити, і він одразу зажадає сатисфакції. Містер Дамфі не звик мати справу з людьми цього кола і тепер мовчки сидів у безсилому гніві, дякуючи всевишньому, що гості розійшлися і не бачать його приниження. Здається, лише в одному візиті гостя виявився корисним: від гніву й сорому містер Дамфі прохмелів.

— Ні, сер! — вів далі свою промову полковник Старботл, ставлячи склянку на коліно й прицьмокуючи товстими губами. — Ні, сер! Я чекав у передпокої, поки переконався, що ви провели своїх гостей, поки на власні очі побачив, як ви прощаєтеся з однією чарівною німфою. Сто чортів, сер! Мені подобається ваш смак, а я себе називаю цінителем жіночої вроди. І от я сказав собі, сер: «Стар, ти не повинен турбувати чоловіка, що прислуговує самій Красі й обкутує шаллю її мармурові плечі! Ха-ха! Сто чортів, сер! Пам'ятаю, і я в тисяча вісімсот сорок третьому році, у Вашингтоні, на прийомі в Тома Бентона опинився точнісінько в такому самому становищі, як і ви, сер. «Ви що, Стар, не хочете подати мені плаща?» — запитує вона мене... Чисте, чарівне створіння. Визнана красуня сезону, того самого

тисяча вісімсот сорок третього року, сер! Як джентльмен ви, звичайно, зрозумієте, чому я не називаю її ім'я. «Якби моя воля, мадам,— відповів я,— то я не зробив би цього ніколи». Саме так і сказав, щоб я провалився на цьому місці! А чому ви не п'єте, містере Дамфі, га? Один ковточок, сер, за наше знайомство.

Не наважившись щось сказати, містер Дамфі лише нетерпляче похитав головою, і полковник Старботл підвівся. Коли він випростався, плечі його, здавалося, стали ширші, а груди так випнулися, що аж білий жилет і носова хустинка вилізли під шиєю з-під туго застебнутого сурдута, ніби полковник, як підсмажена кукурудзяна зернина, ось-ось мав луснути. Спокійно, з незалежним виглядом він підійшов упритул до Дамфі.

— Якщо ви гадаєте, містере Дамфі, що я вдерся у ваш дім непроханим гостем,— промовив він, поважно підкреслюючи свої слова жестом руки,— якщо ви, як я бачу, не схильні,— щоб не сказати різкіше, сто чортів, сер! — до люб'язної розмови зі мною, як того вимагає у стосунках між джентльменами елементарна ввічливість, сер, якщо спогади, якими я поділився з вами, обурили вас і ви вважаєте, що вони образливі для тієї молоді особи, сер, котру я мав честь недавно бачити у вашому товаристві, якщо так, то — сто чортів, сер! — я негайно покину цей дім, і ладен завтра чи будь-коли за вашим бажанням дати вам сатисфакцію, у якій жоден джентльмен ніколи не відмовить іншому джентльменові, а тим більше я — Кульпеппер Старботл! Моя візитна картка у ваших руках, сер; моя адреса: готель «Сент-Чарлз». Там я чекатиму на вас, містере Дамфі, з одним із своїх друзів.

— Послухайте,— сказав Дамфі похмуро, зі щирою тривоною в голосі.— Я не випив з вами через те, що вже пив до цього. Не ображайтесь, містере Старботл. Я просто чекав, поки ви викладете суть справи, щоб потім її гарненько обмізкувати за пляшкою «кліко». Сідайте, полковнику, прошу вас. Де це дівся той клятий негр?! Принеси шампанського і два келихи! — Він устав з-за столу й удаючи, ніби хоче підійти до буфета, прошепотів слугі, який щойно увійшов:

— Постій десь тут неподалік, а хвилин через десять прийдеш і скажеш, що мене терміново викликають у банк. Зрозумів? Ну що, вип'ємо шампанського, полковнику? Радий з вами познайомитися. За ваше здоров'я!

Полковник легенько кашлянув, немовби проганяючи від себе свою недавню суворість, зграбно вклонився, цокнувся з господарем, дістав хустинку, витер губи й знову сів у фотель.

— Якби я прийшов у якійсь... звичайній справі,— сказав він, зробивши широкий жест рукою,— я розшукав би вас, сер, на торжищі життя, а не тут, серед ваших лар¹ і пенатів, не в сяйві бенкетних вогнів. Я відвідав би вас у храмі, який ви, сер, один із славних синів Фортуни, спорудили, як свідчить людський поголос, на честь цієї шанованої богині. Коли мені доводилося спілкуватись із високообдарованим Джоном Калхуном, я ніколи не шукав зустрічі з ним на арені гладіаторських боїв у сенаті, а надавав перевагу нашим бесідам за келихом доброго вина в теплі його родинного вогнища. Сто чортів, сер! Людина моєї професії у стосунках навіть суто ділових з іншим джентльменом, ніколи не опуститься до гендляр-янки, що намагається збути свій паскудний товар.

— А хто ви за фахом?

— Поки громадяни Сиск'ю не уповноважили мене представляти їхні інтереси в законодавчих радах, я працював в адвокатурі. Тепер я лише зрідка беруся вести справи або дуже складні, або делікатні за своїм характером. У численних політичних інтригах, у хитро-сплетінні любовних взаємин, у цих, так би мовити, двох великих сферах людських пристрастей — шанолюбства й кохання,— я приношу людям користь. Сто чортів, сер! Не раз я допомагав баскому коневі брати перепони й осушував сльози на щоках чарівної діви. Але моя честь, мій професійний обов'язок велять мені берегти таємницю, а то я міг би назвати вам перших у країні людей, серед них і жінок, які побували клієнтами Куллеппера Старботла!

— Я перепрошую,— сказав містер Дамфі,— але якщо ви сподіваєтеся побачити моє ім'я в списку ваших клієнтів, то боюся, що...

Пропустивши повз вуха спробу Дамфі поглузувати з нього, полковник Старботл холодно перебив його:---

¹ Лари — у давньоримській міфології покровителі жител, домашнього вогнища. Переносно — дім, домашнє вогнище.

— Сто чортів, сер! Не про те йдеться. У справі, до якої ви причетні, я представляю інтереси позивача. Глузлива посмішка враз зійшла з обличчя Дамфі, натомість з'явився вираз тривоги.

— Що ви хочете цим сказати? — запитав він.

Полковник Старботл підсунув своє крісло ближче до Дамфі, усім тілом наліг на письмовий стіл, узяв руку Дамфі й став пояснювати, тицяючи час від часу пухким пальцем йому в груди:

— Сто чортів, сер, коли я кажу, що виступаю на боці позивача, то це зовсім не означає, що я не поважаю інтересів відповідача й не намагатимусь залагодити справу так, як це ведеться між джентльменами.

— Про що ви торочите, хай йому біс?! Хто цей позивач? — закричав Дамфі, не тямлячи себе від люті.

— Сто чортів, сер! Звісна річ, ідеться про жінку. Не подумайте, що я звинувачую вас у якійсь політичній інтризі. Ха-ха! Ні, сер, це жінка, — чарівна жінка, а в ставленні до жінок ми з вами схожі, я помітив це з першого погляду! Джентльмени нашої натури, доживши до п'ятдесяти років, мають що згадати про ці любі нам чарівні створіння. Ну й що ж, у цьому немає нічого кепського. Всього-на-всього слабкість великих людей, сер.

Містер Дамфі відсунувся разом з кріслом від столу з виглядом похмурої рішучої людини, яка нарешті зважила справжню силу супротивника й ладна прийняти бій.

— Послухайте, полковнику Старботле! Я не знаю і знати не хочу, хто та ваша позивачка. Я не знаю і знати не хочу, хто її ошукав, образив, які в неї і до кого претензії, і взагалі не хочу, щоб мене втягували в цю гру. Ви чоловік розумний, маєте за плечима життєвий досвід і повинні знати, що в моєму становищі не дозволяють собі підпадати під владу жінки. Я не можу цього допустити! Не хочу сказати, нібито я розумніший за інших, але ж і не дурень. У цьому й полягає різниця між мною і вашими клієнтами!

— Саме так, мій хлопчику, — різниця! Хіба ви її самі не бачите? Там переді мною вродлива жінка, чисте чарівне створіння, іноді побожна, мов черниця, і лихо тільки в тім, що її любовні взаємини не освячені законом. Але тут, — сто чортів, мій хлопчику! — йдеться про вашу дружину!

Містер Дамфі враз зблід і спробував зневажливо розсміятися.

— Моя дружина померла!

— Помиляєтесь, сер! Прикро помиляєтесь! Зрозумійте мене правильно. Я не хочу сказати, що ліпше було б, коли б вона померла. Сто чортів, сер, коли я згадую, як дивилася на вас годину тому та синьоока лялечка, то розумію, що іншій жінці тут нічого робити. Але ваша дружина жива, це факт. Ви подумали, що вона вмерла, й покинули її там, у снігу. Вона каже — а ви знаєте цих жінок, Дамфі, коли вони мають на когось заість, то ладні паплюжити його як завгодно — вона каже, що коли залишилась жива, то вашої провини в тому немає. Сто чортів, сер, що ви на це відповісте?!

— Посильний з банку, сер! Вас викликають у нагальній справі, — виголосив слуга, відчинивши двері.

— Геть звідси! — гаркнув Дамфі й вилаявся.

— Але він сказав, сер...

— Геть, бісова душа! — заревів Дамфі.

Ошелешений слуга зачинив двері.

— Це якесь непорозуміння, — промовив Дамфі, коли слуга зник за дверима. — Всі вони повмирали з голоду, всі до одного. Мене в цей час з ними не було, я ходив по допомогу. Не може бути, щоб вона лишилась жива, чорт забирай, я читав офіційний звіт.

Полковник Стърбота повільно дістав з кишені, — вона була десь у глибинах його «моральної сфери», — добряче пошарпаний, складений у кілька разів аркуш паперу і розгорнув його. Це був заяложений, вицвілий документ, надрукований іспанською мовою.

— Ось вам рапорт начальника гарнізону, який спорядив експедицію. Читаєте по-іспанськи? Чудово! Тіла всіх померлих жінок тоді розпізнали, але вашої дружини серед них не було. Чому, мій хлопчику, її там не було й чому ви не знаходите її прізвища в цьому списку?! Сто чортів, та тому, що вона врятувалася!

Полковник рвучко тицьнув пухлим пальцем у свого співрозмовника, потім відкинувся назад і втопив багрове підборіддя, а тоді й обвислі щоки в жерло свого широчезного комірця. Містер Дамфі враз об'як у своєму кріслі, ніби палець, що доторкнувся до його грудей, був перстом самої долі.

НЕСПОДІВАНИЙ ГІСТЬ МІСІС КОНРОЙ

Спека стояла не лише в Сан-Франціско. Нестерпно виблискувала під промінням сонця затока Сан-Пабло; повільно котили свої жовті води Сан-Хоакін та Сакраменто, ніби це були потоки розпеченої вулканічної лави. Від безвітря й спеки на західних відрогах Контра-Кости похилився дикий овес, а над східними гірськими схилами стояли хмари диму від безнастанних лісових пожеж. Широкі пшеничні поля на рівнинах укрилися пилюкою й попелом. За дилжансом, що котив з Уїнгема до Гнилої Ущелини, тягнувся шлейф червоної куряви, немов вогнений стовп, який світився і вдень, і вночі, змушуючи розморених, знесилених пасажирів спрямовувати свої спрагли погляди до засніжених вершин Сьєрри. По всій Каліфорнії стояла нечувана спека. На тих, хто стверджував, що таке вже було, дивилися, як на ворогів нації. Якийсь учений чоловік із селища Мерфі висунув теорію, нібито недавній землетрус повинен ось-ось повторитися, але невдовзі він зробив висновок, що краще йому покинути рідне селище й чекати тих щасливих днів, коли населення сприйматиме метеорологічні прогнози не так суворо.

Гаряче було і в Гнилій Ущелині, і в розпечених каньйонах, і на розігрітих піщаних обмілинах та відкосах ріки. Стояла спека навіть на Конроевому пагорбі в затінку темно-зелених сосон і в глибоких верандах конроївського особняка. Можливо, саме через це місіс Конрой рано-вранці, одразу після того, як чоловік пішов на збагачувальну фабрику, покинула нагріті стіни своїх покоїв, що відгнали свіжим білилом, й попростувала під пахучі шати поважних сосон по той бік пагорба. А втім, певну роль у цьому могла відіграти й таємнича записка, яку вона одержала напередодні ввечері, й, тепер, сівши на звалену сосну, почала перечитувати ще раз.

Поки вона тут сидить, хотілося б бодай кількома штрихами змалювати її портрет. На ній крислатий солом'яний капелюшок. І хоч голова в неї має неправильну форму, але місіс Конрой вміло приховує цю ваду, зі смаком завиваючи свої розкішні русьві коси. Біде обличчя від спеки ледь розрум'янилося й узялося

босинками поту, жваві сірі очі засвітилися нервовим блиском. Очевидно, саме через це рот у неї трохи розтулений, від чого зникла чітка лінія тонко окреслених уст. Місіс Конрой, безперечно, поздоровішала. Довга сукня, що її вона любила носити, як і всі невеличкі жінки, туго облягає стан, і видно, що це вже не та струнка жінка, яку Габріел обняв того фатального для нього дня, коли рятував її у каньйоні. Вона здається тепер трохи розімлілою, більше дбає про власні зручності; ось і цієї хвилини вона довго вмощується на своє тверде лісове сидіння з вередливим виразом на обличчі. Це щось нове в її вдачі і водночас підкреслює її жіночу чарівність. Вона тримає розгорнуту записку своїми тонкими, тендітними пальцями з білими нігтями і з легенькою усмішкою ще раз перечитує текст:

«О десятій ранку чекатиму тебе на пагорбі біля великої сосни. Приходь неодмінно. Якщо не прийдеш — начувайся! Я дуже ображений. Віктор».

Усе ще всміхаючись, місіс Конрой згорнула записку й ретельно сховала її до кишені. Легенько стиснувши між колінами долоні, вона почала терпляче ждати, розкрита парасолька лежала біля її ніг. Типовий портрет жінки, що прийшла на любовне побачення. Потім вона нервовим рухом підбгала під себе ноги й уважно оглянула землю довкола, немов побоюючись, що до неї може підповзти якась підступна гадюка, яка тільки й чигає на безпорадних жінок. Затим подивилася на годинник. Віктор спізнювався вже на п'ять хвилин. У лісі стояла дрімотна тиша, тільки десь далеко спросоння закаркав грак. Метка білочка почала перебіжками спускатися стовбуром сусідньої сосни, але помітила парасольку й ураз розпласталася, притислася до дерева й розкинула лапки — характерна картина безоглядного страху. Заєць, пробігаючи неподалік, також мало не наскочив на парасольку, аж серденько затріпотіло в бідолахи; він уже подумав, що звідси йому не вибратися. Потім хруснуло сухе гілля — так могла ступати тільки чоловіча нога. Місіс Конрой підбрала парасольку, що так налякала лісових мешканців, сховала в її тіні холодний відблиск своїх сірих очей і застигла в чеканні.

Чоловіча постать повільно наближалася до неї, піднімаючись схилом гори. Коли чоловік був уже за кілька ярдів, місіс Конрой побачила, що то не Віктор. А коли

він підійшов зовсім близько, вона враз зблідла, скрикнувши, рвучко схопилася з місця. Це був іспанський перекладач із Пасифік-стріт. Вона вже ладна була тікати, але він ураз обернувся і, впізнавши її, закричав так само схвильовано, як і вона. Якусь мить обоє стояли й, затамувавши подих, мовчки дивилися одне на одного.

— Деварджес! — промовила місіс Конрой ледь чутно. — О боже!

— Саме так! Деварджес! Негідник Деварджес, який утік разом з тобою! Деварджес, який обманув твого чоловіка! Подивись на мене! Ось я, Генрі Деварджес, брат твого чоловіка, твій давній спільник, твій коханець, твій покірний слуга!

— Тихіше! — сказала вона благальним голосом й озирнулася довкола, вдивляючись у похмурі лісові хащі. — Заради бога, тихіше, прошу тебе!

— А хто тепер ти? — вів далі прибулець, не звертаючи уваги на її слова. — Що являє собою місіс Деварджес сьогодні? Чи ти вже взяла прізвище того молодого офіцера, з яким утекла від мене? А може, вийшла заміж? Чи він відмовив тобі в цій платі за зраду? А може, переді мною дружина й спільниця недоумкуватого Конроя? Як тебе тепер називати? Не мовчи, кажи швидше! О, я так багато повинен сказати вам, мадам, але не знаю, як до вас звертатися. Скажіть мені, як ваше прізвище?

Незважаючи на його непідробну пристрасть, його гнів, в усьому вигляді цього чоловіка — в його старомодній одежі, фарбованому волоссі, вставних зубах, підбитих ватою плечах, панталонах зі штрипками, які облягали його худі ноги, було щось таке недоладне й карикатурне, що ця тверда, несхитна жінка мало не згоріла від сорому — не за свої злочинні дії, ні, за свого спільника.

— Тихіше! — сказала вона. — Називай мене своїм другом. Адже я завжди була твоїм другом, Генрі. Називай мене, як завгодно, тільки ходімо звідси. І заради бога, розмовляй тихіше, чуєш? Іншим разом, в іншому місці я вислухаю все, що ти хочеш сказати.

Прибулець не встиг і оком змигнути, як вона повела його геть від місця її любовного побачення, ближче до старої Конроевої хижі. Тут вона нарешті відчула себе у повній безпеці й уже не боялася, що раптом з'явиться Віктор.

— Яким тебе вітром сюди занесло? Як ти дізнався, що я тут? Де ти пропадав усі ці роки?

За кілька останніх хвилин вона вже встигла взяти владу над ним, ту дивовижну владу, яку мала над усіма чоловіками, крім Габрієла Конроя. Хвилю повагавшись, прибулець почав відповідати на її запитання. В голосі його вже бриніли нотки безнадії та гіркоти.

— Я приїхав сюди шість років тому без цента за душею, надломлений і знеславлений. Я хотів тільки одного — сховатися від усіх, кого колись знав: від рідного брата, в якого я вкрав дружину й розбив сім'ю, від тебе, — так, від тебе, Джулі! — від твого коханця, від самого спомину про твою подвійну зраду! — Він мало не зірвався на крик, але твердий погляд і застережливий жест місис Конрой стримав його. — Коли ти покинула мене в Сент-Луїсі, мені залишилося або накласти на себе руки, або піти світ за очі. Я не міг повернутися до Швейцарії і жити там, постійно відчуваючи, що я злочинець та ще й жорстоко покараний. І я приїхав сюди. Моя освіта, моє знання іноземних мов стали мені в пригоді. Я міг би бути багатою і впливовою людиною, але я вирішив заробляти лише стільки, скільки треба, щоб не померти з голоду, й хоч на якийсь час забути про свої тривоги за картярським столом. Удень я скнів над своїми перекладами, а ввечері йшов грати в карти. Але я залишився джентльменом. Мене вважали божевільним, одержимим, але всі поважали мене. Мені довіряли, ніхто не сумнівався у моїй чесності, бо ніхто не знав про мою зраду. Але навіщо я це кажу тобі? Тобі!

У відчаї він ладен був знову відвернутися від неї, але в цю мить зустрів її погляд і вловив у ньому якщо не співчуття, то принаймні стримане захоплення ним і знову впав їй до ніг. Хай яка нікчемна ця жінка, а все ж вона раділа, що покинутий нею коханець не втратив власної гідності, що за жалюгідною зовнішністю чепуруна з пофарбованим волоссям зачаївся гордий дух; вона відчувала задоволення від того, що навіть через стільки років він зберіг свої душевні якості, які вона першою інтуїтивно розпізнала в ньому.

— З роками муки розпачу зацімліли, Джулі, — із сумом вів він далі свою сповідь. — Іноді мені здавалося, що я почав забувати свою провину, почав забувати навіть тебе. Та ось я довідався про смерть брата — він

помер від голоду. Послухай, Джулі! Яюсь мені принесли для перекладу документ, в якому була описана його страшна смерть... Смерть твого чоловіка... мого брата!.. Ти мене чуєш? Він помер голодною смертю. Він не переніс ганьби й покинув рідний дім, спробував утекти від себе, сховатися на краю землі, як і я, ступивши на важкий шлях переселенця. Він — джентльмен і літератор, опинився серед наброду, покидьків суспільства, розділив з ними їхні ниці, убогі інтереси й помер біля них невідомий, невизнаний.

— Він помер так, як і жив, — з серцем сказала місис Конрой. — Зрадник і лицемір, він перед смертю зв'язався з простою, неосвіченою дівчиною і, вмираючи, заповів їй усе своє багатство. Її звали Грейс Конрой. Хвалити бога, документ у мене на руках. Тс! Що це?

Чи то впала з дерева суха гілка, чи прошурхотіло в кущах лісове звіря, але знову стало тихо. Така глибока тиша огорнула цих двох усамітнених акторів, що їх можна було прийняти за першого чоловіка й першу жінку на лоні незайманої природи.

— Ні, — квапливо вела вона свою розповідь, стихивши голос. — Це не вперше. З ним уже було таке. Згадай історію з тією дівкою в Базелі... Як він обманював, як зраджував мене. Тоді ми й зійшлися з тобою, Генрі, тоді й зародилася наша взаємна приязнь, яка переросла в небезпечну пристрась. Ти страждав. А хіба я не страждала? Тепер ми з тобою квити!

Генрі Деварджес мовчки дивився на свою співрозмовницю. Її голос тремтів; в очах, які щойно палали щирим жіночим обуренням, стояли сльози. Він приїхав сюди сказати їй про її подвійну зраду — зраду її чоловіка, а потім його самого. Вона не заперечувала своєї вини. Він приїхав сюди, щоб звинуватити її в ганебному самозванстві, а тепер ось уже кілька хвилин із співчуттям до неї слухає, як вона паплюжить його брата, й ладен прийняти її пояснення самозванства й простити їй. Навіть більше, він уже відчував, що всі його страждання й образи нічого не варті порівняно з тими стражданнями, які випали на долю цієї чудової жінки. Жінка, яка намагається виправдати себе в очах ревнивого коханця, сміливо може грати на струнах його самолюбства. Деварджес вірив, що хоч він і втратив її кохання, але ошуканим ніколи не був. Пояснення її самозванства було тепер зрозуміле йому. Вона вийшла

вміж за брата тієї дівчини, ім'я якої взяла. А він сам
ли доктор Деварджес хіба виявив до її страждань
таке чисте довір'я й глибоке співчуття? Хіба вони не
відкинули геть, не розтоптали через свій егоїзм не-
оціненну перлину її жіночого кохання? Ми з вами,
любий читачу, не будши закоханими в цю жінку, що
заслужує всіякого осуду, легко можемо помітити
вразливі місця в логіці Генрі Деварджеса. Але коли
чоловік судить поведінку коханої жінки, беручи на
себе одночасно обов'язки прокурора, судді й присяж-
них, він схильний думати, що виніс справедливий ви-
рок, тоді як він, по суті, просто відмовився від обвину-
вачення. Можна припустити, що місіс Конрой помітила
вразливе місце в позиції свого супротивника, хоч усе
ще побоювалася, щоб раптом не з'явився Віктор. Вона
відчувала: було б набагато краще, якби він зараз не при-
йшов. Віктор надто імпульсивний, і хоч ця риса чолові-
чої вдачі нерідко до вподоби стриманішій половині
людства, вона, ця риса, іноді може нашкодити.

— Нащо ти сюди приїхав? — запитала місіс Конрой
з посмішкою, в якій причаїлась погроза. — Тільки, щоб
ображати мене?

— Я приїхав сказати тобі про існування другої дарчої
на землю, що нею ти володієш як Грейс Конрой, —
відповів Деварджес з чоловічою відвертістю. — Вона
була видана раніше, ніж дарча мого брата Пола. Влас-
ник дарчої має підозру, що тут не все чисто, й попросив
мене з'ясувати факти.

Очі в місіс Конрой загорілися.

— Звідки могла виникнути така підозра?

— З анонімного листа.

— Ти його бачив?

— Так, він написаний тим самим почерком, що й ру-
кописна частина дарчої.

— Ти знаєш, чия це рука?

— Знаю. Він зараз тут. Корінний каліфорнієць. Його
звуть Віктор Рамірес.

Деварджес глянув їй просто в очі. Вона відповіла
йому ясним поглядом і білозубою усмішкою.

— А чи знає твій клієнт, що, незалежно від того,
підроблена його дарча чи ні, документ, виданий моему
чоловікові — справжній?

— Знає. Але мого клієнта, а точніше клієнтку, ціка-
вить доля нещасної сироти Грейс Конрой.

— Он воно що? — сказала місіс Конрой, ледь чутно зітхнувши. — Отже, твій клієнт, заради якого ти приїхав за стільки миль... жінка?

— Жінка, — відповів Деварджес, улещений і збентежений водночас.

— Тепер мені все зрозуміло, — спроквола промовила місіс Конрой. — Мабуть, молода, чарівна й порядна. І ти сказав їй: «Я виведу на чисту воду цю самозванку місіс Конрой!» І ось ти приїхав. Що ж, я не винувачу тебе. Ти чоловік. Можливо, так і треба було.

— Джулі, вислухай мене! — з тривогою в голосі закричав Деварджес.

— Не треба слів! — сказала місіс Конрой, підвівшись і махнувши білою рукою. — Я не звинувачую вас. Видно, цього й слід було чекати, на більше я не заслуговую. Вертайтеся до своєї клієнтки, скажіть їй, що бачилися з Джулі Деварджес, з самозванкою. Порадьте їй домагатися права на землю й скажіть, що ви їй допоможете. Доводьте до кінця роботу того анонімного писаки, заробляйте відпущення гріхів за свою підлість і за мою легковажність. Діставайте свою винагороду, ви заслужили її, і скажіть тій жінці, щоб дякувала богові за те, що послав їй таких вірних друзів, яких Джулі Деварджес не мала навіть у розквіті своєї краси! Ідіть! Прощайте! Ні, ⁴пустіть мене, Генрі Деварджес, я йду до свого чоловіка. Тільки він зміг простити й дати прихисток всіма покинутій, заблудлій жінці.

Ошелешений Деварджес не встиг і оком змигнути, як вона вислизнула з його рук, мов невловимий сонячний промінь, і побігла геть. Якусь хвилю він ще бачив, як маяла між деревами її світла сукня, поки колонада сосон зімкнулася за нею своїми кронами й сховала від його очей.

Либонь, це було й краще, бо за хвилину з'явився Віктор Рамірес — весь червоний, задиханий, із розпатланим волоссям і диким блиском в очах він вибіг на стежку й зіткнувся з Деварджесом. Обидва мовчали, уп'явшись поглядами один в одного.

— Надто спекотний день для прогулянки, — сказав Деварджес, не приховуючи глузливої посмішки.

— Маєте рацію, просто кара господня, — відповів Віктор. — А ви що тут робите?

— Мух відганяю. Бувайте здорові!

ГАБРІЄЛ ПОКИДАЄ ДІМ І ВСЕ БАГАТСТВО

Слід сказати, що вираз обличчя в місіс Конрой, коли вона бігла лісом, був не такий сумний та пригнічений, як ще недавно, коли вона розлучалася з Генрі Деварджесом. Вона піднялася сходами свого будинку й зупинилась у затінку веранди, щоб перевести дух: у куточках її рота грала усмішка. Але тут місіс Конрой раптом відчула, що сили покидають її. Увійшовши в порожній дім, вона попрямувала до свого будуару і кинулась на канапу, невдоволена собою за свою фізичну кваліть. Ніхто не бачив, коли вона прийшла додому. Слуги-китайці всі пішли до пральні, що стояла неподалік. Економка, скориставшись її відсутністю, гайнула до міста. Нечувана спека була слугам ніби виправданням за їхнє недбальство.

Місіс Конрой глибоко замислилася. Перше потрясіння від зустрічі з Деварджесом минуло; вона була задоволена собою; їй пощастило зберегти на нього вплив, достатній для того, щоб настроїти його проти Раміреса, котрий, як вона відчувала, тепер був небезпечний. Досі, коли він виливав свої ревності лише в криках та пустих погрозах, вона не боялась його, хоч знала, що в нестямі він може підняти на неї руку, але тепер його підступний, задалегідь обдуманий вчинок, змусив її тремтіти від страху. Їй треба знову побачитися з Деварджесом. Вона йому розкаже, які образи їй довелося витерпіти від свого чоловіка, а його брата; його тоді не так гризтимуть докори сумління за провину перед своїм покійним братом, і вона, може, змусить його стримати Раміреса, не дати йому вчинити скандал, поки вони з Габрієлом виїдуть звідси. За межами цієї країни вона посміється над ними обома. Там вона віддасть усі свої сили, щоб завоювати кохання Габрієла; без нього — тепер вона ясно зрозуміла це! — її життя втрачає будь-який сенс. Треба поспішити з від'їздом. Відтоді як поповзли чутки про те, нібито жила вичерпується, Габрієл зовсім кинув готуватися до від'їзду, вирішивши, що його обов'язок залишатися на своєму сумнівному підприємстві й здатися на волю долі. Треба переконати його, що Дамфі просить їхати негайно; вона змусить Дамфі написати Габрієлові про

це листа. Вона всміхнулася, подумавши, яку владу зуміла отримати останнім часом над цим переляканим фінансовим магнатом. Усе це треба зробити, а тут ще якийсь нездужання причепилося. Від самої цієї думки вона заскреготіла зубами. І це в такий час, коли треба зібрати всі сили! Але тут її осяяла несподівана думка; вона навіть заплющила очі, щоб повніше відчутти насолоду. Хтозна, може, їй і пощастить розтопити Габрієлове серце. Чоловіки такі дивні, але якщо її здогад збудеться, можливо, й пощастить їй розтопити Габрієлове серце... Дай боже, щоб так і було!..

А що це за шум? Досі в будинку стояла така тиша, що чути було, як дятел на даху відбиває свій дріб. А тепер вона виразно чула повільні, важкі чоловічі кроки в горішній кімнаті, відведеній під комірчину. Місіс Конрой досі не знала нічних страхів, притаманних жінкам; вона не боялася ні привидів, ні нічних грабіжників, бо мала практичний чоловічий розум; проте цієї хвилини почала насторожено прислухатися. Звуки повторилися знову. Сумніву не було. Це — кроки чоловіка, який заповонив усі її думки, кроки її чоловіка!

Що він там робить? За цих кілька місяців їхнього подружнього життя він ще жодного разу не бував удома о цій порі. Там, у комірчині, серед різного мотлоху зберігається його старе спорядження, старательський інструмент. Може, йому щось треба? Там ще лежить мішок, згадала вона, з одежею його покійної матері. Але навіщо йому все це потрібно тепер? Коли завгодно, тільки не тепер. Панічний, забобонний страх, страх, над яким досі вона могла б тільки посміятися, охопив її. Тсс! Знову він ходить. Вона затамувала подих.

Кроки пролунали знову. Чоловік спустився сходами вниз; кожен крок віддавався в її серці. Ось він пройшов у нижній хол і зупинився, ніби вагаючись; тоді повільно рушив через увесь хол до її дверей і зупинився знову. Якби він постояв ще хвилину, вона б не витримала і закричала. Але двері поволі відчинилися — перед нею стояв Габрієл.

Один швидкий, палкий, безнадійний погляд — і вона прочитала вирок собі. Він знає все! В його очах вона не побачила ні роздратування, ні злості; хіба що з обличчя зник вираз збентеження й замішання, з якими Габрієл завжди дивився на дружину, коли зустрічався з нею. Він перевдягнувся в робочі штани й сорочку,

В одній руці тримав старательську торбу, а в другій кирку й лопату. Повагом, ніби обдумуючи кожен рух, він поскладав свої речі на підлогу й, помітивши в її жадібних очах тривогу, сказав винувато:

— Тут у мене, мадам, ковдра й дещо з старого мотлоху, який я завжди вожу з собою. Якщо у вас будуть якісь сумніви, я можу відкрити мішок. Але ж ви знаєте мене добре, мадам, я ніколи нічого не візьму з дому, якщо воно не моє.

— Ти їдеш назовсім? — запитала вона й хоч свого голосу не почула, але ті слова здавалось глухо здалені десь у глибині її душі.

— Мабуть, що так. Якщо ви не знаєте чому, мадам, то можете довідатися від того чоловіка, що і я. Гадаю, слід сказати вам, поки я ще не пішов, що ні його, ні моєї вини тут немає. Я був на пагорбі того ранку в своїй старій хижі.

Йї здалося, ніби він уже казав їй про це раніше, такий очевидний був цей факт.

— Отож кажу, я сидів у своїй хижі, коли почув голося. Я виглянув і побачив, що ви бесідуєте з якимось незнайомцем. Ви знаєте мене, мадам, я не з тих, хто підслуховує розмови, коли їх це не стосується. Ви могли б там розмовляти скільки завгодно, але я помітив, що якийсь чоловік ховається за деревами, стежить за вами й підслуховує. Я придивився й упізнав його. То був мексіканець, якого я лікував від ревматизму рік тому. Я підійшов до нього; помітивши мене, він спробував утекти. Але я схопив його, і йому довелося зупинитися.

В легких жестах, якими цей велет супроводжував свою розповідь, було стільки неусвідомленої шляхетності й краси, що місіс Конрой аж кинуло в дрож. Та вже наступної миті вона, оговтавшись, сказала сама до себе (вголос чи тільки подумала, сама не знає): «Якби він кохав мене по-справжньому, то вбив би його там».

— Не буду переказувати, що розповів мені той чоловік. Він був розлючений, мов дикий звір, поки я тримав його, щоб не вирвався й не накинувся на вас та незнайомця й не наробив лиха. Оскільки ви знаєте його краще за мене, то можете здогадатися, про що він мені розповів. А те, що він сказав правду, я можу прочитати на вашому обличчі, мадам, хоч, мабуть, мені слід було б давно самому до дечого додуматися, спосте-

рігаючи за вами відтоді, як ми стали жити разом, та не вистачило в мене ні сили волі, ні рішучості.

Тут він підніс руку до чола й помахом широкої долоні немов змахнув усі турботи й тривоги, що мучили його. Потім дістав з кишені якийсь папір.

— Тут я склав невеличкий документ і хочу його передати адвокатові Максвеллу. Все, що в мене є, і все, що маю одержати в майбутньому, я переписав на вас. Той мексіканець каже, нібито все майно, яке належить Грейс, належить і мені. Я з ним не згоден. Якщо Грейс колись приїде сюди, хай сама вирішує. Але наскільки я знаю цю дівчину, мадам, вона до того майна й пальцем не доторкнеться. Ми прості люди, мадам,— я не хочу виставляти себе зразковим представником своєї сім'ї,— малоосвічені, нічим не примітні, але ще не народився такий Конрой, який зазіхнув би на чужі гроші чи бодай коли взяв із спільного казана більше, ніж треба на одержу й харчі.

Уперше за весь час Габрієл диктував дружині свою волю, і хоч він ніби виправдовувався, його слова й жести були сповнені гідності й викликали повагу. Закінчивши свою промову, він нахилився, взяв кирку, мішок і зібрався вже йти.

— Ти нічого не забув? — запитала вона.

— Ні,— відповів він коротко.— Нічого.

Ох, якби вона могла вимовити хоч слово! Якби в неї вистачило духу сказати, що він покидає тут те, чого однаково не забере з собою, його чоловіча гордість, може, відгукнулася б ніжністю й милосердям, почувши благання молодої, безпорадної душі. Але місіс Конрой мовчала. Красномовність, якою ще годину тому вона підкорила людину, котру ніколи не любила й котру зраджувала, щезла, мов дим. Уперше в пориві безнадійної пристрасті ця лукава лицемірка втратила найпростіший дар — дар облуди, притаманний жінкам. Місіс Конрой навіть не змогла вдати з себе байдужу. Вона не промовила жодного слова. А коли підвела голову, його вже не було.

А втім, це їй тільки здалося. Біля дверей він зупинився і, повагавшись якусь мить, невпевненими кроками пішов назад. Серце затріпотіло в її грудях, потім завмерло.

— Ви спитали мене,— сказав він нерішуче,— чи не забув я чогось? Я хотів би дещо сказати, як ви не проти.

Коли ми з вами збиралися їхати за кордон, я попросив вашу служницю пожити в домі, без вашого відома дав їй трохи грошей і доручив тут одну справу. Я попросив, якби приїхала моя люба дівчинка, моя сестра Грейс, дати їй прихисток, доглянути її і повідомити мені. Може, й це надто сміливо з мого боку, але я просив би не проганяти дівчинку з дому; вона ні про що не знає і думатиме, що дім мій. Вам не треба нічого вигадувати, не треба казати їй, що я зробив дурницю, тільки прихистіть її і пошліть по мене. Адвокат Максвелл дасть вам мою адресу.

Він завдав їй болю, і це вивело її із заціпеніння. Вона розсміялася різким, неприємним сміхом:

— Усі твої побажання будуть виконані, — сказала вона, — якщо тільки... Якщо... — На якусь мить вона затулась. — ...Якщо тільки я тут зостанусь.

Але він уже пішов і кінця фрази не почув.

Розділ VII ЩО СТАЛОСЯ ПІД СОСНОЮ

Рамірес не дістав від своєї помсти того задоволення, на яке сподівався. У нападі гніву він передчасно підірвав свою міну і тепер побоювався, що зробив марну справу. З виразу обличчя Габрієла не видно було, що він з болем переживає повідомлення про обман дружини; він не перемінився на обличчі, не знітився й не засумував. Коли Габрієл так спокійно сприйняв цю звістку, то, наскільки міг судити Рамірес, тепер він не стане і зводити з дружиною рахунки. Крім того, Раміреса мучила думка, що викриття ним місіс Конрой набагато втратило своє значення, бо його вирвали в нього силоміць, під тиском грубої фізичної сили. А найгірше було те, що йому не пощастило спочатку лише пригрозити, залякати, принизити її, розігравши спектакль. По суті помста його звелася до випадку боязкого аноніма, який вражає свою жертву в темряві, з-за рогу, позбавлений задоволення бачити останні муки її агонії, відчувати свою владу.

До цих нестерпних душевних мук додалася страшна підозра до іспанського перекладача Перкінса. До Габрієла Рамірес відчував лише ту зневагу, яку полюбовник завжди відчуває до законного чоловіка своєї коханки. Перкінс, як і будь-який суперник, окрім закон-

ного чоловіка, викликав у нього муки ревності. А чи не накликав він своїм викриттям катастрофи, що може стати фатальною не лише для Габрієла, а й для нього самого? Чи не кинуть вони удвох цю жінку в обійми третього? Охоплений муками запізнілого каяття, притаманного таким людям, Рамірес міряв кроками мов загнаний звір невеличкий номер у «Великому Конрої».

Хай там що, а він повинен негайно її побачити! Він скаже, що йому відомо про її фіглі-міглі з перекладачем. Скаже, що це він написав анонімного листа, що підробив дарчу грамоту, що...

Стукіт у двері повернув його до тями. Увійшла Сол, скромна, боязка, сором'язлива. Схвильованість і тривога молодого іноземця для метикуватої Сол означали тільки одне: фатальну пристрасть до неї самої.

— Обід закінчився ще годину тому,— сказала ця лукава незаймана діва,— але я для вас дещо припасла. Учора ввечері ви просили мене розповідати все про Конроїв. Гадаю, вам цікаво буде знати, що приходив Габрієл, запитував адвоката Максвелла, а той гайнув у Сакраменто, хоча, скажу щиро, він найближчий друг Сью Маркл і наш постійний мешканець.

Але містера Раміреса цієї хвилини Габрієл не цікавив.

— Не могли б ви сказати мені, міс Кларк,— промовив він, люб'язно демонструючи їй усі свої зуби,— де зараз сеньйор Перкінс?

— Отой лисночий чепурун, схожий на перелицьований альпаговий сурдут? — перепитала Сол.— Я його терпіти не можу! — заявила вона тактовно, даючи зрозуміти, що Рамірес тут не повинен вбачати суперництва.— А хто його знає, де він? Сьогодні зранку ще не являвся. Мабуть, десь гуляє на Конроевому пагорбі. Можу лише сказати, що він звелів повантажити його валізу на сьогоднішній вечірній диліжанс до Уінгема. А ви що, збираєтеся їхати з ним?

— Ні,— коротко кинув Рамірес.

— Пробачте за моє запитання, але я бачила, як він замовив два квитки, й подумала, що, може, вам надокучило тут, у глушині, серед простих людей, і ви зібралися їхати з ним.

Сказавши це, Сол кинула на Раміреса лукавий і водночас докірливий погляд.

— Замовив два квитки?! — вигукнув Віктор.— Ага, для жінки, мабуть, еге?! Скажіть, Сол, для дами?

Сол ураз повстала проти такого, як їй здалося, непристойного натяку на свою адресу.

— Хотіла б я знати, яка це жінка принизиться настільки, щоб їхати з отим опудалом? Хіба що така, як і він сам! Ви що, знову хочете піти, не пообідавши? Обід уже готовий, чекає на вас у духовці. Не бажаєте? Містер Рамірес, ви, либонь, закохалися. Я чула, що закохані втрачають апетит. Не знаю, чи це правда, але я за останні два дні й ріски в роті не мала, хіба коли просили...

Та не встигла Сол розповісти про свій діагноз, як містер Рамірес, схопив капелюха і вибіг з кімнати.

Залишивши Сол уже вдруге шкодувати за своє кокетство й грайливість перед чутливою італійською натурою, Віктор Рамірес промчав розпеченою вулицею крізь густу хмару червоної куряви, піднятої возами, і вдруге за сьогоднішній день піднявся на Конроїв пагорб. Він не збавляв ходи, аж поки досяг вершини. Тут він зупинився, щоб зібратися з думками, вирішити, як діяти далі, дати перепочинок серцю, що аж вискакувало з грудей після важкого сходження на гору та хвилювання, і витерти залите потом лице. Він повинен негайно з нею побачитись. Але як її розшукати, де? Якщо він зухвало увірветься в дім, то може застати її з Габрієлом, а це небажано. Якщо вона злигалася з тим іноземцем, її може не бути вдома. А чи не краще сховатися десь тут, за деревом, біля будинку, й перестріти їх на дорозі в Ущелину, або хоч підслухати їхню розмову? Звідси він побачить кожного, хто йтиме дорогою, а сам залишиться непоміченим.

Так вийшло, що Рамірес вибрав собі те місце, де Габрієл любив завжди відпочивати після обіду з люлькою в зубах, наодинці зі своїми думками. Праворуч здіймалася над рештою дерев велетенська сосна, — вона стояла на невеличкій галявині, так ніби хотіла відокремитися. Скорившись якійсь таємничій силі, Віктор попростував до неї і вмовстився на її могутньому кореневі. Тут з ним стався неприємний випадок, який викликав у нього на мить забобонний страх. Діставши з кишені хустину, щоб витерти з обличчя піт, він побачив, що й хустина, й сорочка залиті кров'ю. Аж згодом він здогадався, що це не кров, а змішана з потом нияюга червонозему. Досить було йому й тепер поворухнутись, як піт виступав з кожної пори тіла.

Сонце поволі котилося на захід. Довга тінь від гірського хребта впала на Конроїв пагорб і ніби зрізала високу сосну в ту мить, коли дерево тяглося до багряних променів призахідного сонця. Затихли в лощині голоси робітників, дедалі рідше долинав свист візників з уїнгдемської дороги. Один по одному згасали червоні просвіти в лісових хащах, немов природа зачиняла на ніч віконниці в своєму домі. З настанням сутінків Рамірес почав спостерігати за дорогою ще пильніше. Очі в нього горіли, зуби виблискували; він насторожено кружляв довкола сосни, мов хижий звір, який набирається сміливості, щоб вийти на нічне полювання, тільки-но впаде темрява. Раптом він зупинився і, витягнувши шию, став вдивлятися у лісові хащі. Із селища дорогою йшла жінка. Навіть на відстані, у вечірніх сутінках, Рамірес упізнав широку ходу й крилатого капелюшка. Прокляття, це Сол! Сам чорт її сюди приніс! Але вона звернула праворуч, на стежку, що вела до Конроевої хижі і до будинку, який стояв неподалік, і Віктор з полегкістю зітхнув, чи, скоріше, судомно ковтнув повітря. В цю мить зовсім близько пролунав голос, від якого він затремтів усім тілом, і Рамірес обернувся. Перед ним стояла місіс Конрой, горда й розгнівана.

— Що ти тут робиш? — різко запитала вона.

— Тихіше! — промовив Рамірес, збентежений її раптовою появою. — Тихіше! Хтось пройшов стежкою.

— А мені байдуже, чує мене хтось чи ні. Після того, що ти наробив, це не має значення, — відповіла вона так само різко. — Тепер про нас усі знають! Ще раз питаю: що ти тут робиш?

Він спробував підступити до неї, але вона відсахнулася від нього, підібравши характерним, чисто жіночим рухом, довгу білу сукню, немов боялася її забруднити.

Віктор силувано засміявся.

— Ти ж прийшла до мене на побачення. Якщо я запізнився, моєї вини в тому немає.

— Я прийшла сюди тому, що вже з півгодини бачу з веранди, як ти вештаєшся поміж дерев, наче бездомний пес! І я прийшла, щоб прогнати тебе звідси дубцем, мов собаку. Але спершу скажу тобі кілька слів як чоловікові, за якого ти намагався себе видавати.

Вона стояла перед ним на тлі призахідного сонця, струнка й граційна, із розрум'янними щоками й холодним вогнем в очах, випромінюючи незбагненний маг-

нетизм своїх чар, і така безмежна була її влада над цим рабом власної пристрасті, що навіть її зневага до нього лише розпалювала його, й він ладен був плазувати біля її ніг, аби тільки доторкнутися до цих тонких пальчиків, якими вона погрожувала йому.

— Ти несправедлива до мене, Джулі, присягаюся святими небесами! Я не тямив себе, я був божевільний, але зрозумій і мене. Я прийшов до тебе на побачення, а ти стоїш з іншим. О матір божа! Хіба після такого не з'їдеш з глузду?! В мене була причина для цього, Джулі, але я прийшов помиритися з тобою.

— Помиритися?! — зневажливо сказала місіс Конрой. — Твій мирний настрій видно було з твоєї записки.

— Я не знав, як змусити тебе прийти. В мене є новини, розумієш, важливі новини, які можуть урятувати тебе. Я приїхав від жінки, котра має дарчу на землю. Вислухай мене, ти повинна мене вислухати. Одну лише хвилину — і я піду.

Місіс Конрой подивилася на нього байдужими очима й прихилилася до дерева.

— Кажи, — кинула вона холодно.

— Отже, ти мене вислухаєш, — зрадів Віктор. — А коли дізнаєшся, в чому річ, то зрозумієш, як це важливо. По-перше, мені стало відомо, що адвокат, котрий веде справу цієї жінки, — той самий чоловік, який колись покинув у горах Грейс Конрой; його звали тоді Філіп Ешлі, але справжнє його ім'я Пойнзет.

— Як ти сказав? — перепитала місіс Конрой, ураз відійшовши від дерева й утупивши в Раміреса грізний погляд.

— Артур Пойнзет, колишній військовий офіцер. Ти не віриш мені? Присягаюся богом, це правда!

— Що мені до того, правда це чи ні, — сказала вона зневажливо, відступаючи знову до дерева. — Розповідай далі. Чи це вже все?

— Ні, не все. Але й те, що я розказав, багато що означає. Подумай! Він заручений з багатою вдовою з півдня. Жодна людина там не знає про його минуле. Тепер, бачу, ти починаєш розуміти, до чого я веду. Він не наважиться на суді обстоювати право своєї клієнтки на землю. Отже, він нічого не робитиме й залишиться збоку.

— Це все, що ти хотів сказати?

— Все. Ні, є ще одна новина, але тут я не хотів би

про неї казати, — промовив він, озираячись на лісові хащі, над якими повільно згущалися сутінки. *

— Тоді залиш її собі, — холодно відповіла місіс Конрой. — Це наша остання зустріч, остання розмова.

— Джулі!

— Ти все сказав? — запитала вона, не змінюючи тону.

Була ця її байдужість справжня чи удавана, але вона зробила свою справу. Рамірес знову поквапливо озирнувся довкола й ображено промовив:

— Гаразд, підійди до мене ближче, і я скажу. Не віриш? Ну, як хочеш.

Однак, побачивши що вона й з місця не зрушила, він підійшов до дерева й прошепотів:

— Нахили голову, я скажу.

Місіс Конрой уникла його простягнутої руки й нахилила голову. Він прошепотів їй на вухо кілька слів так тихо, що їх не чути було й за крок від дерева.

— І ти сказав про це й Габрієлові? — запитала вона, дивлячись йому просто в очі з тим самим холодним виразом обличчя.

— Ні! Присягаюсь тобі, Джулі, не сказав. Я взагалі не сказав би йому жодного слова, але я був, мов божевільний. А він же звір, ведмідь. Він скопив мене так, що я й поворухнутись не міг. Він силою змусив мене признатися. Силою, повір мені. О матір божа!

На щастя для Віктора, темрява сховала від нього ту зневагу, якою зблиснули очі в жінки, коли він сказав, що її чоловік такий дужий, а сам він кволий.

— Тепер ти все сказав? — тільки й запитала вона.

— Все, присягаюсь тобі, Джулі, все.

— Тоді послухай мене, Вікторе Рамірес, — промовила вона, ступивши крок від дерева до стежки, де він стояв, і наблизивши до нього своє біде, немов вирізьблене обличчя. — Не знаю, з якою метою ти сюди прийшов, але твій візит увінчався успіхом. Ти зробив усе, що замислив, і навіть більше. Чоловік, якому ти задумав улити в душу отруту, щоб відвернути його від мене, покинув мене й поїхав назавжди. Він ніколи не любив мене. Те, що ти розказав йому про мене, було для нього просто даром небесним; тепер він міг із спокійним сумлінням образити мене й покинути, а він виносив це давно у своєму серці.

Навіть у темряві вона помітила, як Рамірес самовдо-

волено вишкірив зуби; вона почула його уривчасте дихання, відчула, як він потягся до неї; вона знала, що зараз Віктор жадібно схопить її за руку й осипатиме поцілунками. Вгадавши його намір, вона не відступила ні на крок, а лише сховала руки за спину.

— Я бачу — ти радієш. Ти сказав усе, що хотів, і зробив так, як хотів. А тепер скажу я. Ти гадаєш, я прийшла сюди, щоб подякувати тобі? Ні! Я прийшла сказати, що хоч мій чоловік, Габрієл Конрой, образив мене, прогнав, відіпхнув від себе, я — принижена й покинута ним, — кохаю його! Кохаю так, як ще нікого не кохала і ніколи вже не покохаю, кохаю його так сильно, як ненавиджу тебе. Я кохаю його і піду за ним на край світу, а якщо треба буде, то й поповзу навколішки. Його ненависть дорожча мені за твою любов, чуєш мене, Вікторе Рамірес? Я прийшла, щоб сказати тобі про це. І не тільки про це, чуєш? Таємницю, яку ти щойно прошепотів мені на вухо — все одно, правда це чи брехня — я перекажу йому. Я допоможу йому розшукати його сестру. Я змушу його покохати мене, навіть якщо для цього доведеться віддати своє життя. Чуєш, Вікторе Рамірес, ти, шолудивий пес, паскудний виродок, байстриук-покруч? Скрегочи зубами в темряві скільки завгодно; я знаю тебе, ти так само скреготів зубами, коли Габрієл ухопив тебе за комір. Це було неповторне видовище! Та й чого ще було чекати від секретаря пресідію, який викрав у вмирущої дівчини папери! Хоробрий офіцер, який здав гарнізон гендляреві-янкі, що приїхав верхи на мулі. О, я чудово знаю вас, сер, я розгадала ваше нутро ще того першого дня, коли вирішила зробити вас сліпим знаряддям у своїх руках. Ну ж бо, сер, діставайте свого ножа. Я не боюсь тебе, тварюко! Я не кричатиму, обіцяю тобі. Підходь!

Задихаючись від нестямної люті й смертельної образи, Рамірес підскочив до неї і замахнувся ножем. Але в цю саму мить вона побачила, як із темряви простяглася чиясь рука і впала на плече Віктора, як той обернувся й, вилаявшись, відчайдушно забився в руках Деварджеса. Не чекаючи, поки закінчиться бійка, щоб подякувати своєму рятівникові, місіс Конрой прошмигнула повз них і кинулася тікати.

Вона швидко бігла додому з однією-єдиною думкою. Вже в своїй кімнаті вона похашцем накидала олівцем кілька рядків і поклікала слугу-китайця.

— Візьми цю записку, А Фе, і передай містерові Конрою. Ти знайдеш його в адвоката Максвелла, а якщо його не застанеш там, спитай, де він. Ти повинен будь-що його знайти. Коли він виїхав з Гнилої Ущелини, їдь слідом за ним.— Вона дала йому золоту монету.— Знайди його протягом години — і я дам тобі ще золотий. Біжи скоріше!

А Фе розумів по-англійському досить поганенько, але вся поведінка місіс Конрой, її жести були такі промовисті, що він усе зрозумів без перекладача. Він кивнув головою, сказав: «Моя зрозуміла, бігай швидко», — якимось незбагненим рухом, в одну мить сховав у рукав записку та золотий і мерщій подався з дому. А Фе не дозволяв собі витратити час на всілякі дрібниці, коли йому доручали важливу справу. Почувши шум бійки у кущах на Конроевому пагорбі і крик на допомогу, він тільки пробурмотів: «Ходити твоя к бісу, моя не дурень», — і незворушно, підтюпцем побіг далі. Через півгодини він уже був у конторі адвоката Максвелла. Новини були невтішні. Габрієл пішов звідси годину тому, й ніхто не знав, куди. Поміркувавши якусь хвилю, А Фе помчав до підніжжя гори, де гурт його співвітчизників копав каналу на узбіччі дороги. Тут А Фе зупинився і високим речитативом видав із себе серію дивних вигуків, зміст яких назавжди залишився таємницею для кількох старателів-американців, що працювали неподалік. Ефект був магічний. Не встигли старателі й оком змигнути, як команда китайців покидала на землю кирки та лопати й кинулася врозсип, а через кілька секунд кожен крокував обраною ним стежкою, що зв'язувала Гнилу Ущелину із зовнішнім світом. А Фе поталанило, він обрав правильний шлях. Через півгодини він побачив того, кого шукав: Габрієл сидів на валуні край дороги й курив люльку. Торбина, кирка й лопата лежали біля його ніг. А Фе не став гаяти часу на пояснення й переговори. Він мовчки передав записку й пустився у зворотну путь. А ще через півгодини вся китайська братія знову мовчки копала каналу, ніби нічого й не сталося.

Габрієл відклав люльку і якусь хвилину з нерішучим виглядом тримав двома пальцями записку. Потім розгорнув її й одразу впізнав дрібний, акуратний почерк дружини; вона вела в нього розрахункові книги й не раз писала під його диктовку. Щось схоже на смуток огор-

було йому душу, поки він дивився на цих кілька рядків, ще не збагнувши їхнього значення. Потім, розбираючи написане по складах, вимовляючи вголос кожне слово, як це завжди роблять малоосвічені люди, прочитав таке:

«Я була несправедлива до тебе, бо не відкрила тобі таємниці, надзвичайно важливої для твого щастя. Ти повинен повернутись і дізнатися про неї. Якщо ти прийдеш на Конроїв пагорб не пізніше як через дві години, я розкажу тобі про все. Після нашої зустрічі я вже додому не повернуся і надвечір поїду звідси назавжди. Прошу тебе не заради твоєї дружини, а заради тієї, ім'я якої вона колись привласнила. Я знаю, ти прийдеш, бо любиш Грейс, а не тому, що дбаєш про свою Джулі».

З усього цього тексту для Габрієла було ясно одне: з'явилися якісь новини про Грейс. Цього було досить. Він сховав у кишеню люльку, підвівся, закинув на плечі торбину, взяв кирку, лопату й рішуче закрокував назад. Дійшовши до селища, Габрієл згадав із почуттям ніяковості, що назавжди попрощався з ним, і тому вирішив не йти головною вулицею, а пробиратися манівцями, але через свою простодушність здійснив цей намір так незграбно, що двоє чи троє старателів помітили, як він дерся на гору крутою, незручною стежкою, якою рідко коли ходив. Однак там він не забарився й невдовзі — хто каже, що через десять хвилин, а хто — через п'ятнадцять — люди знову помітили, як він рішуче збіг униз, перетнув лощину й зник у кущах біля підніжжя Лисої гори.

Зайшло сонце, і цього ж вечора спала спека. Люте, нестерпне дихання пустелі, що за останніх кілька днів геть висушило землю, відступило перед скаженим вітром, який, народившись разом з холодним місяцем, бушував цілу ніч над верхівками сосон на Конроєвому пагорбі, розгойдував їх і гнув додолу, гуркав в усі вікна селища, здіймав хмари куряви на гірських дорогах. Але ніч минула, і вітер вгамувався, зійшло сонце й освітило принишклий краєвид. Як уже заведено самою природою, воно спочатку освітило верхівку велетенської сосни на Конроєвому пагорбі, а тоді повільно попливало вниз, поки досягло землі. Тут воно знайшло Віктора Раміреса, що лежав мертвий з ножом у серці.

Розділ I

МІСТЕР ГЕМЛІН РОЗВАЖАЄТЬСЯ ДАЛІ

Коли місіс Сепульвіда пішла, донья Долорес помітила, що зникла й постать Джека Гемліна, який ще недавно стовбичив перед вікнами, і вирішила, що він вирушив услід за її подругою; вона була б дуже здивована, якби дізналася, що цієї самої хвилини він попивав у її власному домі агуардієнте і не з ким-небудь, а з самим доном Хуаном Сальват'єрра. З властивою йому сміливістю, Джек проник на подвір'я асьєнди й, хоч і не назвав ні свого імені, ні професії, все ж таки був гостинно прийнятий церемонним доном Хуаном, а через дві години зовсім зачарував його. Проте коли Джек покинув господаря, той був добряче напідпитку й навряд чи міг щось до пуття сказати про свого гостя. Чому Джек не пішов услід за таємничою сеньйорою, яка не на жарт полонила його серце, не шукав далі зустрічі з нею, я не можу сказати; не міг він і сам собі цього пояснити. Після того як захмелілий дон Хуан відкрив йому всі таємниці асьєнди й місії, Джека скувала нерішучість і сором'язливість, чого він ніколи не відчував у своїх взаєминах з жінками; йому немовби відібрало мову. А може, в його душу закралось невимірне почуття безнадії, і через те він від'їжджав звідси в гіршому настрої, ніж приїхав сюди. Щоправда, не було нічого дивного в тому, що донья Долорес нічого не знала про його візит цілих три дні; протягом цих трьох днів вона нездужала й не виходила зі своєї кімнати. Дивувало інше. Коли вона нарешті дізналася про гостя, то страшенно розгнівалася і обурилася, чим не на жарт стривожила дону Хуана й налякала усіх домашніх.

— Чому ж мені не сказали про цього американо? Присягаюся святим Антонієм, ви маєте мене за малу дитину! Чи я вже не хазяйка в Святій Трійці? Чи, може, ви, доне Хуане, взяли на себе обов'язки моєї дуеньї?

Коробрий кабальєро, — а судячи з вашого опису, це був він, — захистив мене від кривдника під час минулої ведільної меси, а його не допустили до моєї руки. О матір божа! Ви хоч пам'ятаєте, як його звати?

Марно дон Хуан силкувався довести, що незнайомий кабальєро не домагався з нею побачення і що не личить жінці в такому разі самій шукати зустрічі з чоловіком.

— Краще хай би він осудив мене як жінку, що порушила етикет, — до речі, дядечку, американці по-іншому дивляться на ці речі, — аби лишень не вважав Святу Трійцю заїжджою таверною!

Хай там як, а містер Гемлін не дійшов висновку, що клімат Сан-Антоніо сприяє тому глибокому спокоєві, який прописав йому лікар, і виїхав на другий-таки день, охоплений гарячковою жадою дій, чого досі за ним не водилося. Три дні він бив байдики в Сакраменто, де стояла нестерпна спека, на четвертий помчався в гори, а коли настав ранок першого прохолодного дня, був уже в Уїнгдемі.

— Є тут хто-небудь із моїх знайомих?! — поцікавився він у свого вірного зброносця Піта, коли той приніс йому вранці ретельно вичищений одяг.

— Немає, сер!

— А може, є такі, з ким варто познайомитися? — вів своєї цинічний Джек, спроквола встаючи з ліжка.

Піт замислився.

— Двоє туристів із східних штатів, сер. З тих, що подорожують по країні і все оглядають. Недавно прибули з Великих Дерев, тепер сидять унизу, в ресторані. Здається, те саме подружжя з Фріско, якому маса Дамфі та його приятелі замилювали очі. Вірять кожному слову. Дорогою хлопці їх добряче напоїли.

Містер Гемлін похмуро всміхнувся.

— Не принось мені сніданку, Піте, я зійду вниз.

Туристами, яких досить туманно описав своєму господареві Піт, були містер Рейнор з дружиною; вони подорожували під мудрим керівництвом сан-франціського редактора, приставленого до них містером Дамфі, щоб показати їм справжню каліфорнійську гостинність. Рейнори були страшенно здивовані, коли під час сніданку до ресторану ввійшов вродливий, з блідим, трохи стомленим обличчям джентльмен, так вишукано одягнений, що їм аж соромно стало за свою пом'яту, запо-

рошену в дорозі одежу. У супроводі свого слуги незнайомець підійшов до їхнього столика і мовчки сів навпроти мандрівників та гіда. Місіс Рейнор одразу помітила якийсь нелад у своєму туалеті, хвилину повагалась, а тоді вибачилася й пішла. Містер Рейнор, заінтригований зовнішністю незнайомця, штовхнув ліктем журналіста, але той з якоїсь причини, відомої тільки йому самому, не відреагував. Може, він упізнав у чорноокому прибульцеві горезвісного містера Джека Гемліна й не вважав за потрібне розводитися тут про репутацію цього джентльмена в його присутності, а може, просто був неуважний і не відчув поштовху. Хай там як, а з появою містера Гемліна журналіст перестав безупинно вихваляти Каліфорнію й уткнувся в ранкову газету. Містер Гемлін зачекав, поки вийшла дама, тоді, не звертаючи уваги на присутніх за столом, спокійно дістав з кишені револьвер та мисливський ніж, потім недбало, ніби це було для нього звичним ділом, розклав їх обабіч своєї тарілки, окинув байдужим поглядом стіл, страви на столі й покликав Піта.

— Скажи їм,— спокійно промовив Джек, що я звик їсти велику картоплю. Спитай їх, про що вони думали, коли подавали на стіл оцю дрібноту. Та нехай швидше ворухнуться. Ти зарядив свою рушницю?

— Так, сер! — швидко відповів Піт; жоден м'яз на його чорному обличчі не ворухнувся.

— Чудово! Прихопи її з собою.

Тут цікавість містера Рейнора, який щойно вихваляв велику каліфорнійську картоплю, розгорілася ще дужче. Втративши надію дістати відповідь від свого гіда, хоч уже не раз штовхав його ліктем, містер Рейнор перекинувся через стіл до свого байдужого сусіда.

— Даруйте, сер,— сказав він шанобливо,— але я не зрозумів, чому ви вважаєте, що ця картопля мала, і попросили принести більшу?

— Мене вперше в житті так образили, подавши картоплину, яка ціла вмістилася на тарілці,— поважно пояснив Джек.— Досі я не знав, що таке може бути. Очевидно, в цій частині Каліфорнії ростуть дрібні овочі. Я тут людина нова. Ви, бачу, також. Та хоч я й приїжджий, це ще не означає, що можна зі мною поводитися зневажливо.

— Розумію,— сказав геть збитий з пантелику Рейнор.— Я хотів би поставити вам ще одне запитання,

робачте за мою настирливість. Я почув, що ви порадили своєму слугі взяти рушницю, коли він ітиме на кухню. Певна річ, коли...

— Піт славний негр, — недбало перебив його містер Гемлін. — Не хотілося б його втрачати. Може, ви й маєте рацію, я, очевидно, був надто обережний. Та коли за три місяці застрелюють двох твоїх слуг, то мимоволі станеш обережним.

Незворушний тон співрозмовника, мовчазність журналіста і мертва тиша в ресторані, які порушували тільки ці дивні слова незнайомця, просто ошелешили містера Рейнора.

— Боже праведний! Це незбагненно! Я ніколи не бачив нічого подібного! — вигукнув він, звертаючись до свого онімілого гіда.

Містер Гемлін перевів погляд на мовчазного журналіста.

— Ваш друг — каліфорнієць. Він знає, як ми ставимось до всіляких брехунів і що буває за звинувачення в неправді. Гадаю, він підтвердить мої слова.

Журналіст поквапливо пробурмотів, що цілком підтверджує сказане містером Гемліном і швидко вийшов, залишивши свого підопічного наодинці з ним. Важко й перелічити, скільки всього розповів Джек, скориставшись нагодою, своєму довірливому співрозмовнику про рослинний світ нижньої Каліфорнії, про природні багатства краю, про те, як дешево тут ціниться власність і людське життя. Незважаючи на деяку химерність цієї розповіді, містер Рейнор був просто зачарований містером Гемліном. Пізніше, коли до них знову приєднався журналіст, містер Гемлін попросив його особисто застерегти містера Рейнора від спокуси грати в карти, що, на жаль, дуже поширено в Каліфорнії і від чого обидва вони — журналіст і він — колись постраждали; турист був такий вражений щирістю та високими моральними принципами свого нового знайомого, що почав просити того взяти участь у їхній подорожі. Містер Гемлін, може, й погодився б на це запрошення, якби тут не сталася одна несподівана подія.

Ще під час розмови він з цікавістю зупинив свій погляд на обличчі незнайомця, котрий сором'язливо увійшов до зали і скромно прилаштувався за столиком біля самих дверей. Скромність і нерішучість прибульця

так не в'язалася з надзвичайною фізичною силою, яка таїлася у його могутніх м'язах, що містеру Гемліну захотілося з властивим йому нахабством підійти до нього й запитати напрямки: «Що це за гра?» У тому, що прибулець вичікував, аби «підібрати козири» — хай вибачить мені читач, я й далі все ще користуюся професійним жаргоном містера Гемліна, — що вся оця нерішучість і сором'язливість — суцільна гра, удаваність, розрахована на простаків, містер Гемлін не сумнівався і аж замилювався такою грою. Людина здорового глузду має такий «багатий прикуп», а «ходить з маленької», хоч могла б одразу «показати масть». Ще раз прошу пробачення у перебірливого читача.

На незнайомцеві був простий одяг, такий, як носили старі діди у південній частині країни, — правда, трохи чистіший, що можна було пояснити охайністю й акуратністю цього чоловіка з такою могутньою, скульптурною постаттю. На ньому були білі парусинові штани, сорочка такої самої матерії з відкладним матроським комірцем, по-матроськи зав'язана хустина, що лише підкреслювала його м'язисту засмаглу шия, прикриту рудою бородою. Довге, зачучерявлене волосся симетрично спадало обабіч широкого чола. Його вродливе, засмагле від постійного перебування на свіжому повітрі обличчя все ж таки здавалося трохи зів'ялим, немов на нього наклала свій відбиток якась хвороба чи журба. Таке припущення певною мірою підтверджувалося ще й тим, що він майже не доторкнувся до поданої їжі. Очі його були весь час опущені, а коли він підводив їх, погляд ставав такий несміливий, що його важко було вловити. І все ж таки, його зовнішність привертала увагу не лише містера Гемліна. Містер Рейнор був у цілковитому захваті, а журналіст не проминув нагоди представити йому цього велета як типового представника каліфорнійських золотошукачів. Зніяковілий від такої уваги до себе, яку він не міг не відчувати навіть у своїй цілковитій задумі, велет підвівся й вийшов на веранду, де залишив свою торбину та інструмент. Містер Гемлін — останнім часом він був у якомусь особливому настрої, а чому — й сам не знав — з поваги до незнайомця мовчки вийшов у більярдну, щоб там дочекатися диліжанса. Не встиг він зачинити за собою двері, як журналіст, скориставшись

загодою, виклав містерові Рейнору все, що думав про дачу й репутацію містера Гемліна, принагідно спростувавши його твердження щодо каліфорнійських природних багатств та каліфорнійських звичаїв, і в такий спосіб лише зміцнив віру містера Рейнора, що надійнішого місця для вкладання капіталу, ніж Каліфорнія, немає в світі.

— А що стосується безпеки, яка нібито підстерігає тут вас на кожному кроці, — сказав обурений журналіст, — то дозвольте запевнити вас, що життя тут так само безпечне, як у Нью-Йорку чи в Бостоні. Може, колись, коли країну ще тільки заселяли, тут і вешталися всілякі авантюристи на кшталт оцього картяра Гемліна, але скажу вам відверто, що найкращим спростуванням подібних наклепів на Каліфорнію може бути той велет золотошукач, яким ви щойно тут захоплювались. Типовий представник місцевого населення, сер! Дужий, чесний, добрий, скромний! Ми пишаємося такими людьми, сер, любимо їх!.. Що це за шум? А-а, пусте, то під'їхав диліжанс.

Ні, то був не диліжанс. В одну мить на веранді, перед самим вікном зібрався схвильований натовп; люди ставали навшпиньки, намагаючись розгледіти поверж голів невеличкий гурт. Посеред нього здіймалася висока постать велета-старателя, про якого щойно говорив журналіст. Усіх присутніх ураз охопила незбагненна тривога; так буває, коли невимовне страждання однієї людини передається само собою, без слів, ніби з допомогою якихось невидимих флюїдів, іншим людям. І тоді з натовпу протиснувся Юба Білл, кучер уїнгдемського диліжанса, і, підійшовши до стойки в барі, через силу стяг великі шкіряні рукавиці.

— Що там сталося, Білле?! — вигукнуло одразу з півдесятка голосів.

— Нічого особливого, — хрипко відповів Білл. — З нами приїхав шериф із Калавераса. Заарештував якогось чоловіка.

— Коли, Білле?

— Оце щойно. На веранді. Впізнав з першого погляду.

— За що? Кого? Що він зробив? Хто він? — закричали всі хором.

— Учора ввечері вбив чоловіка біля Гнилої Ущелини, — сказав Білл і одним духом вихилив келих, що його

поставив перед ним не чекаючи замовлення послужливий бармен.

— Кого він убив, Білле?

— Мексіканчика із Фріско, якогось Раміреса.

— І хто ж його вбив? Як його звати?

Це був голос Джека Гемліна. Юба Білл одразу обернувся, поставив келих, витер рукавом рота й, широко усміхаючись, простяг йому свою величезну долоню.

— Щоб я провалився на цьому місці, якщо це не ти, друже! Як тобі ведеться? Трохи змарнів на лиці, але ще є порох у порохівницях. Чув я, ніби тобі трохи нездужалось у Сакраменто минулого тижня. Оце зустріч, друже, і дуже до речі! Бармене, хлюпни-но келишок зілля для Джека! Твоє здоров'я, друже! Чорт, я радий тебе бачити!

Довкола вже зібрався натовп; і всі дивилися на цих двох із благоговійною шанобою. То була зустріч богів — Джека Гемліна і Юби Білла. Всі затамували подих. Поставивши порожній келих на стойку, Гемлін перший порушив тишу.

— Як ти сказав? — запитав він спроквола, й на щоках у нього проступив рум'янець. — Як звати того чоловіка, що вколошкав мексіканчика?

— Габрієл Конрой, — відповів Білл.

Розділ II

МІСТЕР ГЕМЛІН ПОЧИНАЄ ГРУ

Арешт відбувся спокійно, без ускладнень. На превеликий подив шерифа, Габрієл і не намагався чинити опору, він якось легко здався на волю долі, ніби це був перший крок до якнайшвидшого розв'язання важливої для нього проблеми. Та попри все було видно, що він водночас поводив себе з невластивою йому розважливістю та обережністю — попросив показати ордер на арешт, запитав, за яких обставин знайшли тіло вбитого, й відмовився давати присутнім будь-які пояснення на своє виправдання чи визнавати свою вину, хоч того чекали всі, хто знав цього відвертого й простодушного чоловіка; таку Габрієлову поведінку люди розцінили як хитрощі злочинця й витлумачили проти нього. Він покійно дав себе обшукати; ні зброї, ні інших

Доказів його вини не знайшли. Та коли він побачив у руках шерифа наручники, то аж змінився на обличчі. Ці, що стояли зовсім близько, чули, як почастишало його дихання, а з уст зірвалися слова протесту. Шериф, відомий своєю хоробрістю та безстрашністю, людина рішучих дій, неабиякого самовладання й розвиненої інтуїції, яка приходить з досвідом, помітив хвилювання Габріела і спокійно сховав наручники до кишені.

— Що ж, можна й так. Якщо бажаєте ризикнути. Я не проти.

Їхні погляди зустрілися, і Габріел подякував шерифові. В очах шерифа Габріел прочитав, що за найменшої спроби втекти його вб'ють на місці.

Вони мали виїхати наступним диліжансом; а тим часом Габріела відвели до окремої кімнати на другому поверсі й приставили надійну охорону. Тут він заспокоївся й попросив дозволу викурити люльку. Добродушний охоронець дав згоду, і Габріел на весь зріст простягся на ліжку. Рвучкий вітер бився в шибки і залітав крізь щарини у вікнах усередину й розвіював дим від Габрієлової люльки по всій кімнаті. Охоронець, який був розхвильований навіть дужче за Габріела, кілька разів марно пробував зав'язати, як буває в таких випадках, з заарештованим розмову, поки той лагідно, але з властивою йому відвертістю сказав:

— Не гайуйте часу на пусті балачки зі мною. Це не входить у ваші обов'язки. Якщо маєте друзів, з якими вам хотілося б перемовитися словом, поκληчте їх і не звертайте на мене уваги.

Коли зайшов Джо Холл, шериф, охоронець з полегкістю зітхнув:

— Тут один джентльмен хоче з вами побалакати, — сказав він Габрієлові. — Можете побути з ним до нашого від'їзду. — Обернувшись до охоронця, він додав: — А ви візьміть стільця й сядьте під дверима, в коридорі. Це адвокат заарештованого.

Габріел підвів голову. Вслід за шерифом до кімнати ступив адвокат Максвелл. Підійшовши до Габріела, він суворо й щиро простяг йому руку; ту руку, якою він, може, щойно за дверима, змахнув з обличчя останні сліди свого веселого настрою.

— Не сподівався так швидко знову побачитися з вами, Габріеле. Тільки-но прийшла звістка про те, що наш друг Холл одержав ордер на ваш арешт, я одразу по-

спішив за ним. Я міг би бути тут ще раніше, якби не пристав мій кінь.— Він замовк і пильно подивився Габріелові в очі. Ну, що скажете?

Габріел відповів йому таким самим поглядом, але не вимовив жодного слова.

— Я подумав, що вам потрібна допомога юриста,— сказав Максвелл і, повагавшись якусь мить, додав: — Можливо, я краще за інших підійду для цього діла, оскільки знаю про деякі обставини, що передували вбивству.

— Які обставини? — запитав Габріел з тим самим лукавим виразом на обличчі, що вже один раз зашкодив йому в очах громадської думки.

— Заради бога, Габріеле,— сказав Максвелл, нетерпляче підвівшись.— Не варто повторювати нашу першу розмову. Це дуже серйозна справа, набагато серйозніша, ніж ви гадаєте. Задумайтесь на хвилину. Вчора ви звернулися до мене як до юриста з проханням переписати всю вашу власність на дружину й сказали, що назавжди покидаєте Гнилу Ущелину. Я не допитувався, нащо вам це було потрібно. Хочу лише підкреслити, що тільки я один знаю про ці обставини і, як юрист, скажу, що в світлі того злочину, в якому вас обвинувачують, ці обставини набувають особливого значення.

Максвелл зачекав, що скаже Габріел, звичним жестом руки змахнувши усмішку, яка причаїлася в куточках уст. Але Габріел мовчав.

— Габріеле Конрой,— сказав адвокат Максвелл, переходячи на просторіччя Гнилої Ущелини.— Ви що, заплішений дурень?

— Так воно і є. Я таки дурень.

— Я не здивувався б, чорт його бери,— роздратовано підхопив Максвелл,— якби це було так! Він-замовк, ніби засоромився свого раптового спалаху, і за мить повів розмову спокійніше: — Що ж, Габріеле, коли ви не хочете сповідатися переді мною, я сповідатимусь перед вами. Півроку тому жінка, теперішня ваша дружина, звинуватила вас у самозванстві, в тому, що ви привласнили собі ім'я й права, які вам не належали, і заявила відверто, що хоч ви й називаєте себе Габріелом Конроем, але вона, Грейс Конрой, сестра справжнього Габріела Конроя, знає, що це брехня. Вона подала докази, свідчення, чорт би їх забрав! — провадив Мак-

свелл, здіймаючи руки до неба. — Навряд чи знайшовся б юрист, який сказав би, що це — невіграшна справа, й відмовився б підтримати її позов на суді. І я тоді прийшов до вас, ви це пам'ятаєте. Ви пам'ятаєте також, чим скінчилася наша розмова. Мушу вам сказати, що другої такої людини, котра так переконливо визнає свою вину не буди винною, мені ще не доводилося бачити. Далі! Тоді Оллі відкрила мені очі на причину вашої поведінки, але докази проти вас не були спростовані, права тієї жінки здавалися мені незаперечними. І ось вона приходить до мене й каже, що ви, як їй стало відомо, — той самий чоловік, котрий урятував її, ризикуючи власним життям, і що їй незручно починати зараз проти вас судову справу. А коли після всього цього вона повідомила мені, що її почуття вдячності до вас переросло, — ну, як би це сказати? — у щось серйозніше, що ви заручені і вона прощає вам ваш вчинок, я подумав: «Ну що ж, дідько його бери, це суто по-жіночому, природно». Я не підозрював у цьому нічого поганого. Я вірив їй, вірив, що її обвинувачення справедливі. Так, сер, ці півроку я вважав вас щасливчиком, якого великодушно взяла під своє крильце легковажна жінка! Я помічав, що вона кохає вас і вважав, що ви граєте на її почуттях. Саме так я і вважав, дідько мене бери! Отже, коли ви визнали себе заплішеним дурнем, то чи не краще мені було б визнати себе, дідько мене бери, дурнішим за вас удвічі?

Він на мить замовк, звичним жестом руки змахнув з уст усмішку й провадив далі:

— Підозра в мене з'явилася лише вчора, коли ви прийшли й попросили переписати свою власність на ім'я дружини, пояснивши, що від'їжджаєте назавжди. Коли я почув про вбивство мексиканця біля вашого будинку, — а це був один із свідків, виставлених вашою дружиною, — а також про ваш від'їзд і зникнення місіс Конрой, моя підозра посилилась. А коли я прочитав записку, передану вам учора ввечері дружиною через слугу і знайдену сьогодні вранці біля трупа, мої останні сумніви розвіялися.

Закінчивши свою сповідь, він дістав з кишені згорнену записку й передав її Габрієлу. Той машинально взяв її і розгорнув. Це була та сама записка, яку він одержав напередодні ввечері. Габрієл дістав з кишені ніж і, не

випускаючи з рук записки, заходився виколюпувати з люльки попіл. Тоді обережно запитав:

— А як вона до вас потрапила?

— Її знайшла Сара Кларк, віддала місис Маркл, а та принесла мені. Отже, про її існування знають троє, і всі вони — ваші друзі.

Знову запала тиша. Габріел зосереджено длубався в люльці. Містер Максвелл з цікавістю дивився на нього.

— Ну,— сказав нарешті адвокат,— як ви збираєтеся захищатися?

Габріел сів і почав вибивати люльку, постукуючи нею об бильце ліжка.

— А скажіть,— запитав він серйозно,— як, по-вашому, я повинен захищатися? Я вас запитую як адвоката, котрий немало бачив таких справ на своєму віку. Скажіть мені як людині, котра за пораду ладна заплатити добрі гроші,— який тут може бути план захисту?

Він знову ліг на ліжку, чекаючи з шанобливою увагою відповіді.

— Ми сподіваємося довести,— сказав Максвелл, не приховуючи усмішки,— що коли ви подалися з дому й прийшли до мене в контору, вбитий чоловік був іще живий і сидів у цей час в готелі; що він піднявся на Конроїв пагорб задовго до вас; що ви повернулись туди аж увечері — після того, як вбивство уже було здійснено, на що красномовно вказує слово «таємниця» у загадковій записці вашої дружини; що з тієї чи іншої причини вона була зацікавлена, щоб підозра впала на вас. Як видно із записки, вона знала про те, що вам було невідомо.

— Вона вже знає, що сталося, а я ще навіть нічого й не чув,— спокійно проказав Габріел.

— Саме так! Тепер ви розумієте, яке значення має ця записка.

Габріел нічого не відповів, лише підвівся на весь свій могутній зріст, поволі підійшов до відчиненого вікна, тримаючи записку в руках, і, перш ніж юрист устиг перешкодити йому, порвав її на дрібні клаптики й викинув з вікна.

— Тепер ця записка не матиме ніякого значення,— сказав він спокійно й знову сів на ліжку.

Адвокатові Максвеллу аж мову відібрало. Розгубившись, він навіть забув зробити свій звичний рух

рукою і з нервовою посмішкою на устах уп'явся очима в Габрієла, ніби той викинув бозна-якого коника.

— Якщо ви нічого не маєте проти, я вам викладу свій план захисту, — вибачливо промовив Габрієл і заходився розкурювати люльку. — Не хочу сказати, що я краще за вас розуміюсь на таких справах, не проситиму і зменшити гонорар за ваші поради. На мою думку, ви повинні звернутися до судді й розказати йому, приміром, ось таку історію: «Мій підзахисний — це ви про мене кажете — азартний гравець, затятий картяр, у розпалі гри стає, мов звір, і здатний на все. Про цю його пристрасть знає ціле селище, знає, звичайно, і його дружина, Джулі. І ось цей відчайдушний гравець зустрівся за картярським столом із Віктором Раміресом, і вони запекло заперечалися з приводу якихось там правил гри. Перший каже одне, другий — інше. Тут Рамірес звинуватив Конроя в шахрайстві, а той у відповідь ударив його ножем». Ні, так діло не піде, — раптом перебив сам себе Габрієл. — Яюсь недоладно виходить, правда ж? Адже він — миршавий чоловік і на зріст невеличкий проти мене. Ні. Ми скажемо не так. На мене напало одразу семеро. Рамірес із своїми друзками обліпили мене з усіх боків, і ми відчайдушно билися цілу годину. А коли мені стало дуже сутужно, я штрикнув його ножем. Ось і вся пригода. А щоб пояснити мою втечу, скажете, що в розпалі бійки я й забув, що вранці неодмінно мав бути в Сакраменто, а коли згадав, мерщій кинувся на станцію. Можуть запитати, куди поділася Джулі. Тут ви скажете, що вона мало не збожеволіла, коли я не повернувся додому, й проти ночі пішла мене шукати. Звичайно, цей мій план ви по-своєму трохи причешете, прикрасите, кілька віршиків додасте, кілька шпильок пустите проти звинувачення, — ну, щоб усе було так, як на суді ведеться.

Максвелл безнадійно підвівся.

— Отже, якщо я вас правильно зрозумів, ви маєте намір визнати себе...

— Винним у вбивстві? Звісна річ! — підхопив Габрієл з лукавими іскорками в очах. — Але за наявності пом'якшувальних обставин. Мусив же я яюсь захищати життя, коли на мене напало одразу семеро! Звичайно, — додав він поквально, — у темряві я не міг розгледіти, хто були ті семеро, але я не маю підозри ні на кого з жителів Гнилої Ущелини.

Максвел похмуро підійшов до вікна й мовчки задивився на вулицю. Тоді швидко обернувся до Габрієла, обличчя його посвітлішало, весь вигляд виражав спокій.

— Де тепер Оллі?

Габрієл понурив голову. Якусь хвилю він мовчав.

— У Сакраменто, в пансіоні. Я саме збирався її провідати.

— Пошліть по неї. Я хочу негайно її побачити!

Габрієл поклав на адвокаторове плече свою могутню руку.

— Дівчинка нічого не повинна про це знати, ви мене зрозуміли? — Цю фразу він почав з благальними нотками в голосі, але закінчив тоном суворого застереження.

— Як ви думаєте приховати це від неї? — різко спитав Максвелл. — Через двадцять чотири години всі газети штату повідомлять про вбивство і дадуть свої коментарі. Ні, ви повинні побачитися з нею і розповісте їй про все самі.

— Але я.. я не можу... зараз побачитися з нею, — сказав Габрієл. Вперше за всю їхню розмову голос його затремтів.

— Цього ніхто від вас і не вимагає, — жваво заперечив адвокат. — Довіртеся мені. Спочатку я з нею побалакаю, а ви побачитесь пізніше. Не бійтеся, я не зашкоджую вашій справі. Дайте їй адресу! Швиденько! — додав він, почувши за дверима чийсь голоси і кроки, що наближались.

Габрієл написав адресу.

— А тепер останнє прохання, — поквалливо сказав Максвелл, коли кроки почулися вже біля самих дверей.

— Слухаю вас, — промовив Габрієл.

— Якщо вам дороге власне життя й щастя Оллі, тримайте язика за зубами.

Габрієл кивнув головою на знак згоди з виглядом людини, яка добре зрозуміла, про що йдеться. Двері розчинилися, і ввійшов містер Джек Гемлін, з біса самовпевнений, зухвалий, напористий. Фамільярно кивнувши головою Максвеллу, він рішучим кроком підійшов до Габрієла й простяг йому руку. Немов піддавшись якомусь магнетичному впливу, Габрієл подав свою, і нервові білі пальці гравця потонули в широкій долоні.

— Радий познайомитися, друже! — мовив Джек, широко усміхаючись своєю сліпучою, білозубою усмішкою і поплескуючи вільною рукою Габрієла по плечу. — Радий познайомитися, старий, хоч ви й перекопили в мене роботу, яку, скажу вам одверто, мені нетерпеливилось докінчити самому. Рано чи пізно, а я все-одно вколошкав би того паскудного мексиканця десь у темному кутку, якби, кажу ж, ви не вихопили в мене цей ласий шматочок просто з рук. Не хвилюйтесь, Маку, тут усе гаразд! — сказав він, помітивши застережливий Максвеллів погляд, адресований Габрієлу. — Ми всі тут друзі. Якби ви запросили мене в свідки, я під присягою заявив би, що той нікчемний вилупок Рамірес цілих півроку напрошувався на ніж. Щоб я провалився на цьому місці, джентльмени, просто не віриться, що це зробив не я.

Він замовк — почасти для того, щоб потішитися помітною стурбованістю Максвелла, почасти — щоб помилуватися могутньою зовнішністю Габрієла. Максвелл не забарився скористатися з цієї нагоди.

— Ви можете зробити своєму другові велику послугу, — сказав він Джеку, стишивши голос.

Джек засміявся.

— Ні, Маку, це неможливо. Вони мені не повірять. Та й де взяти таких присяжних і такого суддю, які приймуть цю гру?

— Ви мене не так зрозуміли, — сказав Максвелл, розсміявшись у свою чергу. — Я не це мав на увазі, Джеку. Цей чоловік якраз збирався до Сакраменто, щоб побачитися там із своєю сестричкою...

— Аякже! — сказав Джек, перейшовши на серйозний тон. — Звичайно збирався, я це знаю. «Любий братику, рідненький мій, — їдьмо додому!» Тут і мови не може бути. Я їду провідати чарівне сімнадцятирічне створіння із синіми очима й кучерявою голівкою! Він провідував її щотижня. А вона запитає мене: «Чому ж він сам не приїхав?» А я скажу їй... — Він зупинився в самому розпалі своєї іронічної промови, помітивши на простодушному обличчі Габрієла тень тривоги й докірливий вираз у його сумних очах. — Послухайте, — обернувся він до Максвелла, враз спалахнувши. — Що ви маєте на увазі?

— Те, що я сказав, — швидко відповів Максвелл. — Він мав провідати свою сестру — вона ж іще зовсім

дитина. Певна річ, тепер він уже не може туди поїхати. Але їм конче треба побачитися, якщо тільки пощастить привезти її сюди. Ви це зможете зробити?

Джек кинув швидкий погляд на Габрієла.

— Згода! — рішуче сказав він. — Коли я повинен їхати?

— Зараз, негайно.

— Домовились! Куди її привезти?

— У Гнилу Ущелину.

— Сгавок більше немає, — підсумував розмову Джек. — Завтра надвечір вона буде там! — Він стрілою вибіг з кімнати, але так само швидко повернувся назад і покликав Максвелла до дверей. — Хочу вас попередити, — прошепотів він, — буде краще, коли шериф не знатиме, що я з ним заодно. — Він кивнув головою і зблиснув чорними очима в бік Габрієла. — Ми з Джо Хіллом порвали дружбу. У нас з ним торік вийшло непорозуміння, ми засперечалися, постріляли трохи. Джо загалом непоганий чоловік, але із своїми забобонами. Моя участь у цій справі може нашкодити, якщо він дізнається.

Максвелл кивнув головою на знак згоди, і Джек зник.

Коли він зайшов у свій номер, то був такий схвильований, щоки його так палахкотіли рум'янцем, що вірний Піт глянув на нього з неприхованою тривоگوю.

— Боже мій, масо Джеку, невже ви пили віскі після того, як лікар вам заборонив? — запитав він, злякано сплеснувши долонями.

Щира Пітова тривога була для Джека, з його веселим настроєм, просто знахідкою. Він раптом гикнув, удаючи із себе п'яного, дико накинувся на Піта, звалив його на підлогу, вхопив за чуприну й, замахнувшись над самісінькою головою колодкою для скидання чобіт, грізно зажадав «ще пляшку!» Потім він розсміявся, затим, звівшись на ноги, напустив на себе серйозного вигляду і вже зовсім іншим тоном грізно запитав у Піта, як той міг так напитись, що аж валяється на підлозі!

— Боже праведний! Як ви мене налякали, масо Джеку! Я вже подумав, що туристи напоїли вас там, нагорі.

— То он що ти подумав, непутящий старий гультяю! Якби ти уважніше читав Вольнеєві «Руїни» й хоч раз замислився над тими моральними принципами, які я, не шкодуючи ні свого часу, ні здоров'я постійно

вдовбую в твою голову, то ти так часто не напивався. А тепер пакуй мерщій мою валізу й клади в першу ліпшу запряжену двоколку, — байдуже в чию! Ворушись швидше!

— Ми ідемо до Сакраменто, масо Джеку?

— Ми? Ні, сер! Я іду сам! Таке рішення я прийняв внаслідок нелегких роздумів довгими безсонними ночами, зваживши всі обставини. Я дійшов висновку, Пітере, що жити з тобою разом мені більше несила. Надто часто ти дозволяв собі грати на моїх найкращих почуттях, надто довго глумився над моїми моральними й релігійними переконаннями. За останні п'ять років ти підрізав крила моїм високим мріям, надломив мої духовні сили. П'ять років тому, — холодно вів далі Джек, розчісуючи перед дзеркалом свої кучері, — я потрапив у твої лапи чистим, щиросердим юнаком, вразливим і недосвідченим. А що ти зробив зі мною? Хто я тепер? — питаю. І тільки луна відповідає мені: «Хто?» Ні, Пітере, сьогодні ж таки я покину тебе. Прощавай, губителю юності, старий лицеміре з бровами, схожими на сунічні кущики.

Очевидно, цей урочистий стиль промови не був новиною для Піта, бо він спокійнісінько пакував собі валізу, не звертаючи уваги на ораторські вправи хазяїна. Закінчив роботу й звів очі на містера Гемліна, що в цей час сумно наспівував пісеньку «Нам пора розлучатися» і час від часу кидав на свого слугу докірливі погляди, Піт узяв валізу на плече й сказав:

— Тут часом не замішана жінка, масо Джеку, як на тому тижні, в місії?

— Твої розмірковування, Пітере, — промовив поважно, з почуттям власної гідності Джек, — свідчать лише про глибину твого морального падіння, до якого призвело відвідування всіляких молитовних зборищ, а також про слабкий інтелект, і так підточений безпросипною пиятикою в компаніях розпухлих від пива трясунів. Крім того, я давно маю підозру, що ти махлюєш у грі в лото. Прощавай! Чекай на мене тут. Якщо я не повернусь до післязавтра, їдь у Гнилу Ущелину. Оплати рахунок і не бери із здачі більше сімдесяти п'яти процентів. Пам'ятай, що я старий і немічний; а ти — молодий, перед тобою блискуче майбутнє. Ну, я поїхав!

Джек сипнув на ліжко жменю золотих монет, старанно надягнув на свої кучері циліндр і вийшов з номе-

ра. В нижньому холі він затримався, відкликав убік містера Рейнора і скрупульозно пояснив, що вчора помилився, коли розповідав про гігантську сосну, в дуслі якої щасливо й мирно жило індіанське плем'я чисельністю не менше ста чоловік; по суті, уточнив він, душло було ширше на цілих два фути! Після цього містер Гемлін ввічливо підняв свій циліндр перед місіс Рейнор й, не звертаючи уваги на присутнього тут їхнього наставника й компаньйона, легко стрибнув у двоколку й поїхав.

— Цікавий хлопець,— сказав містер Рейнор, дивлячись услід хмарі куряви за стрімкою колісницею містера Гемліна.

— І такий привітний! — усміхнулася місіс Рейнор. Однак журналіст, цей охоронець і поборник моральних законів міста Сан-Франціско та його околиць, напустив на себе суворого вигляду і рішуче відмів компліменти на адресу містера Гемліна.

— І він, і його братія — це просто ганьба Каліфорнії! Зневажають закони; своїм марнотратством подають поганий приклад іншим, шкодять впровадженню економії та ощадливості; тільки споживають, але нічого не виробляють; а в очах тих, хто ладен прийняти їх за справжніх каліфорнійців, ганьблять рідний край.

— Любий мій,— сказала місіс Рейнор, закопилівши губки,— що ж нам робити, коли ваші картярі й голово-різи такі привітні й чарівні люди, а ваші чесні старателі виявляються такими жахливими вбивцями? Спроваджують людину на той світ і сідають з вами снідати, ніби нічого не сталося!

Журналіст відповів не зразу. Він трохи подумав і виголосив промову, яка не відзначалася ні глибиною змісту, ні вишуканістю форми і яку я тут не наводитиму повністю за браком місця; він сказав, що в Каліфорнії існує вільна преса, яка «викриває», «таврує», «розвінчує» і «зриває запони»; що вона є Сторожевою Вежею доброчесності і виконує багато інших корисних функцій, властивих Вільній Пресі у молодому суспільстві, вільному від кайданів занепадницької цивілізації.

— А що вони зроблять із вбивцею? — запитав містер Рейнор, тамуючи легкий позіх.

— Півгодини тому його повезли до Гнилої Ущелини.

Очевидно, його там і триматимуть, — сказав хтось із юрби роззяв. — Судячи з усього, йому там влаштують веселе життя.

— Що ви хочете цим сказати? — з цікавістю запитав Рейнор.

— З хвилину тому туди поскакало кілька озброєних віджілянтів¹ із селища Ангел, — мляво відповів той. — Може, це нічого й не означає, але схоже на те, що...

— Схоже на що? — стурбовано перебив його містер Рейнор.

— На суд Лінча! — відповів чоловік.

Розділ III

В ЯКОМУ МІСТЕР ДАМФІ ВИВЛЯЄ ДОВІРУ ПОЙНЗЕТОВІ

Прохолодна погода, що видалася наступного ранку після пам'ятної розмови містера Дамфі з полковником Старботлом, сприяла відновленню в банкіра втраченої душевної рівноваги. Правда, він згадав, що запросив полковника Старботла в гості, й тепер побоювався зустрічі на людях із чоловіком, який не поступався йому своїм нахабством. Підкріпившись цілющим повітрям і перекопавшись, що клерки чекають його розпоряджень, а компаньйони з повагою ставляться до нього, він послав Артурові Пойнзету записку з проханням прибути на розмову. Той джентльмен з'явився точнісінько в призначений час і здивувався, коли містер Дамфі покликав клерка й наказав нікого не впускати й під жодним приводом не перебивати їхньої розмови. Після цього містер Дамфі чітко й стисло, у своїй звичній владній манері, виклав гостеві зміст своєї вчорашньої розмови з полковником Старботлом, викликавши в Артура захоплення своєю практичністю й діловитістю.

— А тепер я чекаю вашої поради. Для цього я й запросив вас. Сподіваюся, ви розумієте, чому я не хочу обговорювати цю справу зі своїм юристом. Що ви можете запропонувати?

¹ Віджілянти — учасники «комітетів пильності» (Vigilance committee), які зародилися в ранній період заселення західних територій США як добровільна організація для боротьби із злочинністю; потім перетворилися на зняряддя можновладців для самосудної розправи з небажаними людьми.

— Передовсім одне запитання: ви вірите в те, що ваша дружина жива?

— Ні,— одразу відповів Дамфі.— Але, звичайно, все може бути.

— Тоді дозвольте розвіяти рештки ваших сумнівів. Вона мертва.

— Ви в цьому впевнені? — запитав Дамфі.

— Впевнений. Покійна жінка, яку помилково прийняли за Грейс Конрой, була ваша дружина. Я це зрозумів одразу, бо знав, що того трагічного дня Грейс Конрой у таборі не було.

— Чому ж ви не виправили помилки?

— Це вже моя справа,— гордовито відповів Артур.— А мене ви запросили сюди, як я зрозумів, обговорювати ваші справи. Вашої дружини немає серед живих.

— Отже,— сказав містер Дамфі, рішуче підвівшись з-за столу,— якщо ви погодитесь офіційно підтвердити цей факт, питання можна вважати вичерпаним.

Артур не встав, він залишився на місці і з кам'яним обличчям дивився на містера Дамфі. Банкір потупцював якусь мить і знову сів, окинувши Артура агресивним і водночас невпевненим поглядом.

— А яка ваша думка? — запитав він нарешті.

— Більше ви мені нічого не хочете сказати? — спокійно запитав Артур.— Тільки просите засвідчити факт смерті вашої дружини?

— Не розумій, що ви маєте на увазі,— сказав Дамфі, намагаючись удати з себе наївного простака.

— Зараз зрозумієте, містере Дамфі. Ви — чоловік тямущий, досвідчений. Чи не задумувалися ви над тим, що той, хто підіслав до вас полковника Старботла,— він це чи вона, тепер не має значення — певен, що ви не зможете офіційно довести факт смерті своєї дружини? А що, коли він чи вона гадає, що ви самі не зважитесь на судовий розгляд, щоб, скажімо, уникнути розголосу.

Містер Дамфі прикусив губу й задумався.

— Звичайно,— погодився він.— Мої вороги можуть пустити чутку, що я покинув свою дружину напризволяще...

— І дитину,— вставив Артур.

— І дитину,— гнівно повторив Дамфі.— Залишив у біді і не вернувся по них. Цей наклеп може підхопити преса, якщо я не заткну їй пельку грішми. То й що

з того? Подумаєш, покинув дружину! Кого цим здивуєш у Каліфорнії?

— Воно то так, — промовив Артур із глузливими нотками в голосі, хоч і не без ширості, бо відносив свою насмішкуватість і на власний рахунок.

— Так ми ні до чого не домовимося, — нетерпляче сказав Дамфі. — Дайте мені відповідь на одне запитання: що я повинен робити? Заради цієї відповіді я й запросив вас.

— Тепер, коли ми знаємо, що вашої дружини живої немає, нам треба з'ясувати, хто стоїть за полковником Старботлом. З усього видно, що ця людина обізнана з нашими таємницями не менше за нас, якщо не більше. На кого у вас падає підозра? Хто залишився живий? Поміркуймо хвилю: ви, я, можливо, Грейс.

— Не може бути, щоб це кляте дівчисько залишилося живе! — одразу заперечив Дамфі.

— Але її не було на той час у таборі, — спокійно промовив Артур.

— А Габрієл?

— Навряд чи він тут замішаний. Крім того, він з вами в дружбі.

— А що, коли... — Дамфі осікся, і в його очах спалахнули гнів і тривога.

Артур помітив його хвилювання й так само спокійно запитав:

— Кого ви маєте на увазі?

— Нікого. Я лише подумав, що Габрієл міг довіритися якомусь негідникові й розповісти йому про все.

— Навряд чи він став би розповідати такі подробиці.

— Гаразд! — сказав Дамфі, — то я покладусь на вас і, сподіваюся, ви простежите, щоб вона більше ніколи не воскресла. Довідайтеся, хто стоїть за спиною Старботла й скільки він чи вона за це хоче. Якщо треба платити за цю справу, то я хотів би заплатити відразу і покласти їй край раз і назавжди. Передаю її у ваші руки.

Він підвівся у своїй звичній діловій манері, даючи зрозуміти, що більше не затримує відвідувача.

— Дамфі, — сказав Артур, так само сидючи і, як і раніше, не звертаючи жодної уваги на промовистий натяк банкіра. — Є дві професії, з представниками яких треба бути цілком щирим і відвертим, коли звертаєшся до них по допомогу, а то можна програти. Я маю на увазі юриста і лікаря. Можна пробачити хворому,

який щось приховує від лікаря; — він обманює сам себе. Але навіщо таїтися від свого юриста? Ви, як я бачу, не виняток. Просите в мене допомоги, а самі приховуєте дуже важливу причину, з якої вам хотілося б похвалити всю цю справу в снігах Голодного табору.

— Не розумію, куди ви гнете, — промовив Дамфі й знову всівся в крісло.

— Гаразд. Тоді послухайте мене і, може, вам стане зрозуміло. Мое знайомство з покійним доктором Деварджесом відбулося за кілька місяців до того, як ми зустрілися з вами. Ми вели з ним щирі розмови, й він часто розповідав мені про свої наукові відкриття. Я його слухав з цікавістю. Пам'ятаю, в його паперах я не раз зустрічав опис і зарисовки передгір'я, багатого, як він вважав, покладами руди. На той час теорії і розрахунки доктора Деварджеса здавалися мені фантастичними, я й не думав, що вони мають якусь цінність. Проте, коли ми опинилися в пастці Голодного табору й доктор вирішив, що йому залишилося жити лічені дні, я виконав його волю й надійно сховав його папери та колекції під пірамідою з каміння, біля Моньюмент Пойнт. Та коли після тих трагічних подій я повернувся до табору з рятувальною експедицією, то побачив, що піраміда зруйнована, а рукописи й колекції валяються на снігу. Ми вирішили тоді, що це робота місис Брекет, яка в пошуках їжі розкопала піраміду, вигребла все з-під неї й померла від струти, якою були обприскані опудала птахів.

Він ураз замовк і подивився на Дамфі, але той не промовив жодного слова.

— А тепер, — вів далі Артур, — я, як і всі в Каліфорнії, з цікавістю й подивом спостерігаю за вашою фінансовою кар'єрою. Як і всі ваші друзі, я із задоволенням помічаю небувалий розквіт ваших рудних розробок. Але мені відомий один факт, про який не знає решта: майже всі так вдало відкриті вами рудні родовища значились в паперах доктора Деварджеса!

Дамфі грубо розреготався і схопився з місця.

— Он воно що! — люто закричав він. — Отже, відкриваєте карти? Я, здається, страшенно щасливий, що звернувся до вас; бачу, влучив у саму ціль, і тепер не треба буде шукати цю мою так звану дружину. Ну що ж, я послухаю вас далі, це дуже цікаво. Які будуть ваші пропозиції? А що, коли я відхилю їх?

— Моя перша пропозиція, — сказав Артур, підводячись із лиховісним блиском у своїх очах, — щоб ви легайно забрали свої слова назад. І попросили в мене вибачення. Якщо ви цього не зробите, то я, присягаюся Богом, задушу вас на місці.

У вухах Дамфі закипіла дика моть, і він навіть уже зробив крок, щоб накинутися на Пойнзета. Проте Артур не поворухнувся. Та за мить гору взяла практична обережність Дамфі — він поборов у собі моть. Бійка з Артуром приверне увагу небажаних свідків, а може, й тих, хто за ність близькою побачать щось більше. Навіть коли він вийде переможцем, Артур, — хіба що він уб'є хлопця на місці, — помститься й викрие його. Дамфі знову опустився в крісло. Якби Артур знав, як низько цінує містер Дамфі свою честь, то не був би такий самовдоволений від отриманої перемоги.

— Я й не думав підозрювати вас, — сказав нарешті Дамфі із силуваною посмішкою. — Сподіваюся, ви мені вибачите, ми ж з вами друзі. Але слово честі, Пойнзет, ви помиляєтеся з приводу тих паперів. Звичайно, для людини, котра знає про це, такий збіг може здатися дивним. Але кому яке діло? З юридичного боку тут усе законно.

— Якщо тільки у Деварджеса немає друзів чи спадкоємців.

— У нього їх немає.

— А дружина?

— Це ще нічого не означає. Вони були розлучені.

— Он як! А ви ж казали мені під час нашої останньої розмови, що вона вдова і спадкоємиця Деварджеса.

— Яке це тепер має значення? — роздратовано сказав Дамфі. — Послухайте! Ви знаєте не гірше за мене, що всі Деварджесові відкриття не варті й ламаного мідяка; першовідкривач одержує права лише тоді, коли він почав розробляти й добувати руду сам.

— Зараз не про те йдеться, — заперечив Артур. — Ніхто не збирається зазіхати на ваші заяви чи вимагати відшкодування їхньої вартості. Вас можуть звинуватити в злочині. Зруйнування тайника й викрадення звідти паперів можна кваліфікувати як пограбування із зломом.

— Але як вони доведуть мою вину?

— Це вже інше питання. Послухайте, давайте не будемо відходити від головної теми. Річ ось у чім.

Якась самозванка видає себе за вашу дружину. Ми з вами знаємо, що вона самозванка і можемо це довести. Вона це розуміє, але водночас разраховує на те, що тільки-но ви почнете викривати її обман, вона завдасть вам ще більшого удару.

— Отже, насамперед треба довідатися, хто вона, що знає і чого хоче, як ви гадаєте? — сказав Дамфі.

— Ні,— спокійно заперечив Артур,— насамперед слід довести, що ваша дружина справді померла, а для цього треба мати докази того, що тоді, коли знайдений труп вашої дружини був помилково записаний у звіт як тіло Грейс Конрой, сама Грейс Конрой була жива й здорова. Тільки-но буде встановлено цей факт, звіт рятувальної експедиції сам по собі втратить юридичну силу, й вам уже не треба буде боятися обвинувачення в пограбуванні тайника. Звіт — єдиний доказ проти вас. Але коли ви доведете його юридичну неспроможність, то скомпрометуєте й усіх тих, хто брав участь у складанні того документа. Оскільки я — один з авторів звіту, то, звичайно, не можу бути свідком у вашій справі.

Дамфі був розчарований таким висновком, але водночас він не міг не захоплюватися вмінням цього хитрого пройдисвіта весь час вислизати з рук, уникаючи відповідальності.

— Але вам, звісно, не важко буде з'ясувати, з допомогою інших свідків, що Грейс залишилася тоді жива.

Дамфі одразу згадав про Раміреса. Ось хто сам бачив Грейс Конрой, розмовляв із нею, був присутній, коли вона у розпачі доводила іспанському команданте, що звіт хибний і що вона — справжня Грейс Конрой. Кращого, надійнішого свідка йому й не знайти! Але щоб узяти його в свідки, треба відкрити всі карти перед Пойнзетом; передовсім він повинен розповісти про самозванство місіс Деварджес, яка привласнила собі ім'я Грейс Конрой, про свою участь у цій афері... Дамфі завагався. Але останнім часом його так мучила підозра, що місіс Деварджес плете проти нього інтриги, йому так хотілося порадитися з Артуром, що, повагавшись трохи, він вирішив розповісти все. У властивій йому діловій манері він переказав Пойнзетові свою розмову з полковником Старботлом, виклав історію самозванства місіс Деварджес, яка завершилася стрімким і щасливим перетворенням із сестри на дружину Габрієла Конроя. Артур слухав з неабиякою цікавістю, на

щодах у нього проступив рум'янець. Коли Дамфі закінчив, він ще якусь хвилю сидів мовчки, заглиблений у свої роздуми.

— Ну, що ви скажете? — запитав нарешті Дамфі, втративши терпець.

Голос Дамфі вивів Артура із задуми.

— Можу сказати лише одне, — промовив він, підводячись і натягуючи капелюха з виглядом людини, яка з'ясувала нарешті все, що їй було потрібно, — ваша відвертість урятувала мене від багатьох клопотів.

— Що ви маєте на увазі?

— Нема потреби далі з'ясовувати, хто виступає в ролі вашої дружини. Це — місіс Конрой, вона ж місіс Деварджес, вона ж Грейс Конрой. Рамірес буде вашим свідком. Вам не доведеться довго його вмовляти.

— Отже, мої підозри слушні?

— Я не знаю, на чому вони ґрунтуються. Але жінка ця має величезний вплив на чоловіків, зокрема й на Габрієла, єдину людину, крім нас двох, котра знає, що ви покинули свою дружину в Голодному таборі, знає про її смерть і про те, що я заховав у тайнику рукописи доктора Деварджеса. Йому відомо також, що й ви знаєте про існування тайника, відомо, де він і що в ньому сховано. Він знає усе це тому, що був у хижі тієї ночі, коли Деварджес давав мені своє передсмертне доручення, — сховати його рукописи й колекцію, тієї ночі, коли ви, — прошу пробачення, Дамфі, але врятує нас тільки відвертість, — стояли під дверима й підслуховували, перелякавши Грейс своїм вовчим виразом обличчя. Не заперечуйте, вона сама мені про це розказала. Підслуховуючи тієї ночі під дверима, ви дістали інформацію, яку використали потім з вигодою для себе; побачивши тоді вас, Грейс, яка доти вагалася, остаточно вирішила втекти зі мною.

Обоє вони були бліді й зосереджені. Артур устав і рушив до дверей.

— Я зайду до вас завтра, коли складу детальний план захисту, — сказав він неухважно, усе ще заглиблений у роздуми. — Ми, — він багатозначно наголосив на цьому слові, — ми маємо справу з розумною жінкою, боротися з якою буде важче, ніж нам здається. Пам'ятайте, Дамфі, що Рамірес — наша людина, наш захисник; тримайтеся за нього обома руками. На все вам добре!

За мить він уже зник. Щойно за ним зачинилися двері, до кабінету поквапно ввійшов клерк.

— Ви просили не турбувати вас, сер, але прибула важлива депеша з Уїнгема.

Містер Дамфі машинально взяв з клеркових рук пакет, розпечатав його і, прочитавши перший рядок, закричав:

— Швидко поверни чоловіка, який щойно був у мене! Ні, зачекай хвильку! Не треба по нього бігти. Ти вільний!

Клерк поспіхом вийшов з кабінету. Містер Дамфі знову сів за стіл і прикипів поглядом до повідомлення:

«Уїнгем, 7-е, 6 година ранку. Вчора ввечері на Конроєвому пагорбі вбито Віктора Раміреса. Габрієл Конрой заарештований. Місіс Конрой безслідно зникла. Почалося масове хвилювання; всі настроєні проти Конроя. Чекаю вказівок. Фітч».

У вухах містера Дамфі все ще луною віддавалися прощальні слова Артура Пойнзета: «Рамірес — наш захисник; тримайтеся за нього обома руками». І ось Рамірес мертвий. Єдиного його свідка вбив Габрієл Конрой, співучасник змови! Отже, збуваються його найгірші підозри? Що тепер робити? Треба послати по Пойнзета. негайно змінити план захисту! Завтра може бути пізно!

Стій! А може, все це не так уже й погано? Один з його противників сидить у в'язниці за вбивство! Другий — місіс Конрой, справжня вбивця Раміреса, в цьому містер Дамфі не сумнівався ні на хвилину — втекла від кари. Навіщо тепер йому свідки? Сама доля скосила цих трьох змовників і розв'язала йому руки! На мить містера Дамфі охопило почуття глибокої вдячності якійсь найвищій силі, може, самому господу богу чи ангелові-хранителю, що спустився до нього з небес. Навіть більше, в його душі ворухнулося невизначне почуття, яке, мабуть, прокидається за таких обставин в багатьох із нас, що посланий йому згори дарунок божий — це мовчазне підтвердження його доброчесності. Власне, це був триумф Доброчесності (Дамфі) над пороком (Габрієл Конрой та інші).

Але може дійти до судового процесу, здійме галас преса, той чоловік перед загрозою покарання почне, мабуть, викривати його. І чи може він бути певний, що знову не з'явиться місіс Конрой? Чи може він роз-

раховувати на її нейтралітет? Він починав розуміти, що її почуття до свого чоловіка набагато глибші, ніж йому, Дамфі, здавалось, і щоб урятувати його, вона піде на все. Як могла жінка з такою вдачею зв'язатися з ним? Чому вона не порішила заодно й Габрієла? Тут господь бог, посилаючи йому свій дарунок, не продумав усе до кінця, і містер Дамфі відчував, що він, як практична, ділова людина, міг би дещо вдосконалити. І тут у його голові зблиснула думка — з біса щаслива думка! — і містер Дамфі одразу взявся за перо. Мушу сказати, що хоч багато хто й вважає, нібито підлість сама по собі драматична, містер Дамфі в цю мить нічим не відрізнявся від решти заклопотаних своєю справою бізнесменів. З його блідо-голубих очей не сипалися лиховісні іскри; на чисто виголених щоках, у куточках рота не грала сатанинська посмішка; з вологих губів не злітали гарячі прокляття. Він писав швидко, методично, але без зайвого поспіху. Написавши з півдесятька листів, він позапечатував їх у конверти й, не довіряючи їх клеркові, сам поніс до канцелярії, а звіди пішов у бухгалтерію. Звістка про вбивство, очевидно, долетіла й сюди; клерки з'юрилися до гурту й обговорювали подію; коли великий фінансист ввійшов і став посеред кімнати, шум голосів зтих.

— Фітче, візьміть із собою Джадсона й сьогодні ж увечері кур'єрським диліжансом виїжджайте до Гнилої Ущелини. В дорозі не гайте часу й не шкодуйте грошей. Там передасте ці листи адресатам і дістанете від них вказівки, що робити далі. Про все детально повідомляйте мені. Скільки ви вклали в Гнилу Ущелину, містере Піблс? Точних цифр можете не називати.

— Більше, ніж звичайно, сер. Кругленька сума.

— Збільшите вклад, коли якийсь дурень зачепить банк у зв'язку з убивством.

— Чи не слід було б, сер, — шанобливо поцікавився містер Фітч, — подбати про вашого управителя, містера Конроя?

— Мої кореспонденти скажуть, що вам робити, містере Фітч. Не втручайтесь у цю справу. Особисті взаємини тут ні до чого. Суд з'ясує, винен Конрой чи ні. Час, нарешті, припинити ці неподобства, що лише плямують репутацію Каліфорнії. Коли один головоріз принижує честь цілого штату, ставить під загрозу весь його бізнес, — Дамфі підвищив голос, помітивши, що

Його слухають з цікавістю,— треба діяти швидко й рішуче.

Якби він, повертаючись до кабінету, не кинув своєї звичної фрази: «Бізнес є бізнес!»,— можна було б подумати, що це — римський оратор, гідний самого Брута.

Розділ IV

МІСТЕР ГЕМЛІН ЗУСТРІЧАЄ СВОЮ ДАВНЮ СИМПАТІЮ

Містер Джек Гемлін не гаяв часу дорогою з Уінгема до Сакраменто. Його шалена їзда, забризкана грязюкою двоколка, змилений кінь не здивували б нікого, хто знав містера Гемліна близько, а думка решти людей його не цікавила. І все ж таки він завбачливо залишив коня у стайні на околиці міста, в найближчому готелі почистив одяг, а тоді швидко попростував за адресою, яку йому дав Максвелл. Джек уже завернув за ріг потрібної вулиці й устиг помітити за кілька кроків попереду масивну, начищену до блиску дверну табличку з написом: «Пансіон мадам Еклер», як раптом зупинився, мов укопаний, голосно лайнувся і, повагавшись мить, поплентав назад.

Щоб пояснити таку дивну поведінку містера Гемліна, я змушений відкрити одну його таємницю, яку, мабуть, слід було б приховати від моїх чарівних читачок. Одержавши від Максвелла адресу Оллі, містер Гемлін лише мимохідь глянув на неї й особливо не вчитувався; та коли він підійшов до будинку, то з жахом пригадав, що кілька місяців тому з однією імпульсивною вихованкою саме цього пансіону він крутив запаморочливий, хоча й невинний роман, саме сюди таємно передавав свої любовні записки,— на превеликий жах суворої хазяйки. Якщо його впізнають, двері перед ним назавжди зачиняться, принаймні йому не довірять забрати з собою Оллі. Вперше в житті містер Гемлін пошкодував, що зажив слави серцеїда. Але він і не подумав відступати від свого сміливого наміру. Він повернув на головну вулицю, зайшов спочатку до перукарні, потім — до ювелірної крамниці і коли знову з'явився перед пансіоном, обличчя його прикривали великі

темні окуляри, а від чорних шовковистих вусів і сліду не лишилося. Коли читач згадає, як цей вітрогон піклувався завжди про свою зовнішність, то оцінить його наполегливість і розуміє, на яку жертву він пішов.

І все ж таки, коли Джека провели до кімнати відвідувачів і він сів чекати, поки мадам Еклер прийме його листа з підписом Максвелла, на душі в нього було неспокойно. Містер Гемлін не боявся, що його ім'я насторожить мадам Еклер, бо протягом короткочасного флірту його тут знали як Кларенса Спіфлінгтона; це вигадливе прізвище свідчило про його почуття гумору, багату уяву й виражало скороминущий характер його кохання.

Доля виявилася милостивою до нього; повернулася служниця й повідомила, що міс Конрой за хвилину спуститься вниз. Містер Гемлін глянув на годинник. Важила кожна мить. Йому вже терпець уривався, коли двері знову розчинилися й до кімнати впурхнула Оллі.

Вона була вродлива, з відкритим поглядом очей і хлопчачою прямою манер, пом'якшеною витонченими рисами обличчя. Оллі відразу зачарувала містера Гемліна, що взагалі любив дітей, але, як і більшість чоловіків, віддавав перевагу дітям вродливим. Вона, здавалося, ледь стримувала себе, щоб не розсміятись, і коли Джек відкрив назустріч їй обійми, Оллі застережливо піднесла палець і, обережно причинивши за собою двері, сказала пошепки:

— Вона вийде одразу тільки-но їй пощастить прошмигнути повз двері мадам.

— Хто? — запитав Джек.

— Софі.

— Яка Софі? — щиро здивувався Джек. Він і не уявляв, як звали його Дульсінею. У примарному світі їхнього листування вона мала ім'я Блакитної Мадемуазелі — від блакитного кольору її улюбленої сукні. Іноді він у своїх листах пестливо називав її Мозі.

— Тільки не вдавайте, що ви не знаєте Софі, — сказала Оллі, ухилиючись від поцілунку (Джек завжди цілував дітей). — Бувши нею, я перестала б розмовляти з вами! — додала вона, демонструючи показну солідарність, як це часто роблять представниці чарівної статі перед лицем спільного ворога. — Вона бачила вас з вікна, коли ви вперше з'явилися біля пансіону вранці, потім пішли назад і повернулися вже без вусів! Вона

впізнала вас. А ви ще питаєте, хто така Софі?! Де ваші почуття? А коли вони знову відростуть? — поцікавилась Оллі, маючи на увазі цього разу не почуття містера Гемліна, а його вуса.

Джек був здивований і стурбований водночас. Заклопотаний тим, як уникнути чи власкавити дуенью, він геть забув про своє юне кохання. Оце халепа!

— О, звичайно! — поквалливо сказав Джек, силкуючись зобразити на своєму обличчі ніжні почуття. — Софі — моя симпатія! Але я привіз тобі записочку, моя люба.

Він передав Оллі записку від Габрієла з кількох надряпаних карлючками рядків і, затамувавши подих, став чекати, поки дівчинка її прочитає. На превеликий його жах, вона байдуже відклала записку й промовила:

— Як схоже на цього старого простака Гейба!

— Ти, звичайно, виконаєш його прохання. Правда ж?

— Ні, — сказала Оллі. — І не подумаю. О господи! Містере Гемлін, ви не знаєте того чоловіка. Такі коники він викидає мало не щотижня! — Помітивши здивований Джеків погляд, вона пояснила: — От і минулого тижня прислав мені записку, щоб я вийшла до нього на ріг вулиці. А навіщо, коли він мій рідний брат і має повне право зайти сюди сам? А тепер їхати до нього в Уїнгдем? Ні! І не подумаю!

— Але ж він сам не може сюди приїхати, — сказав містер Гемлін.

— Чому не може? Кажу ж вам, у нього така дурна, сором'язлива вдача. Не хоче заходити сюди через те, що в нас вчиться дівчина із Сан-Франціско, Розі Рінг-раунд, і вона трішечки закохана в того старого телепня. Коли вже він доїхав до Уїнгдема, то чому не приїде в Сакраменто, хотіла б я знати?

— Можна мені прочитати записку? — запитав Гемлін.

Оллі віддала записку й сказала:

— Повнісінько орфографічних помилок, а не хоче, щоб я вчила його, незграба такий.

Ось що прочитав містер Гемлін:

«Люба Оллі, якщо це ни зашкодит твоїм урокам, а мадам і подружки будут нипроти, брат Гейб чикає тебе в Уїнгдемі. Оце й усе. Твій люблячий брат Габрієл».

Містер Гемлін не знав, що й робити. В його плани не входило розкривати перед Оллі, яка важлива її

поїздка. По-перше, містер Максвелл звелів привезти Оллі «тихо», по-друге, Джек боявся, що тоді від усіх вихованок дансіону одразу посиплеться град розпитувань та співчутливих охів. І нарешті,— а це було найголовніше,— Джек мріяв безтурботно, із насолодою проїхатися з Оллі довгою дорогою до Гнилої Ущелини; він чомусь був певен, що йому вдасться врятувати Габрієла від халепи, і не хотів казати Оллі всієї правди, щоб передчасно не лякати її. А тут така непередбачена okazія!

В голові містера Гемліна визрів новий план.

— Отже, ти гадаєш, що Софі вийде до мене? — раптом зацікавлено запитав він.

— Звісно, вийде! — лукаво сказала Оллі.— А ви це славно придумали — познайомилися з Гейбом і попросили його написати мені записку. А втім, що з нього візьмеш. Його кожен може круг пальця обвести. Ось вона вже йде, містере Гемлін; це її кроки чути на сходах. Мені здається, ви тут обійдетеся і без мене.

І вона випурхнула з кімнати так само нечутно, як і ввійшла, й ту ж мить сюди влетіла висока, струнка, трохи екстравагантна на вигляд юна леді у блакитній сукні.

Заради справедливості щодо містера Гемліна, чий таємниці мені вже не раз доводилося розкривати перед читачами— і, може, без достатньої для цього потреби,— я обійду мовчанням його розмову із Софі як надто інтимну й таку, що не стосується цієї розповіді. Скажу лише, що йому пощастило переконати юну леді в своєму незрадливому до неї коханні; пояснити, що його тривале мовчання було наслідком нестерпних мук ревності; що він виробив і здійснив одчайдушний план побачення тут із нею тільки для того, аби почути правду з її уст. Сподіваюсь, всі мої читачі-чоловіки правильно зрозуміють містера Гемліна; вірю також, що жодна з моїх довірливих і поблажливих читачок не сумніватиметься в його щирості. З гіркотою в голосі містер Гемлін розповів, як він сумував у дні тривалої розлуки; міс Софі призналася, що вона також у цей час зазнала немало душевних страждань. А наприкінці цієї ніжної, заспокійливої розмови містер Гемлін сказав тремтячим голосом:

— Цю записку до Оллі я дістав з допомогою вірних друзів; довелося піти ва-банк. А тепер, коли дівчинка

відмовиться їхати,— а я бачу, до того йдеться,— моя карта бита. Якщо ти сказала мені правду, Софі, якщо ти не забула мене, якщо в тебе є ще до мене почуття, знайди цю Оллі. Повернутися без неї — це однаково, що поглумитися над найсвятішими почуттями брата, наплювати в душу найщирішій у світі людині, заплямувати твою репутацію, Софі. Ні, це гра проти правил. Ти повинна вмовити її поїхати зі мною. Поклади для цього всі гроші на кін!

Незважаючи на трохи своєрідний характер метафор містера Гемліна, його красномовність була така переконлива, що обурена міс Софі негайно стала наполягати, щоб Оллі виконала братове прохання.

— Якщо ти, вперте дівчисько, не послухаєшся після того, як ми довірили тобі свою таємницю, з тобою ніхто в пансіоні більше не розмовлятиме. Так і знай!

Це була страшна погроза, і хоч «таємницею» поділилися з Оллі кілька хвилин тому, без її прохання, дівчинка відразу побігла до мадам Еклер, показала їй Габрієлову записку, й, одержавши від цієї ласкавої леді дозвіл провідати брата, через півгодини вже була разом з містером Гемліном у дорозі.

Розділ V

ТРИ ГОЛОСИ

Позбувшись набридливих зітхань Софі та небезпечного погляду мадам Еклер, задоволений наслідками виконаної місії, містер Гемлін знову піднісся духом і так розвеселився, що Оллі, яка пояснювала цей його настрій недавнім побаченням із Софі, дозволила собі пустити на адресу своєї подруги кілька шпильок. Почасти це була своєрідна помста Софі за її недавні погрози, а крім того, Оллі діяла за добре відомим, але й досі незбагненим законом жіночої психології. Та, на превеликий її подив, критика Софі зовсім не вплинула на настрій містера Гемліна; навіть більше, він і пальцем не поворухнув, щоб виступити на захист дами свого серця. Він уважно вислухав Оллі й раптом, глянувши на її густе золотаве волосся, що вибілося з-під солом'яного капелюшка, запитав:

— Оллі, ти була коли-небудь на півдні?

— Ні,— відповіла дівчинка.

— І ніколи не їздила в Сан-Антоніо провідати друзів чи рідних?

— Ні,— рішуче повторила Оллі.

Містер Гемлін замовк і взявся стримувати коня, який раптом чомусь перейшов на галоп. Коли йому вдалося змусити його знову бігти рясю, містер Гемлін повернувся до перерваної розмови:

— Там живе одна дівчина, Оллі!

— У Сан-Антоніо?

Містер Гемлін кивнув головою.

— Гарненька? — запитала дівчина.

— Не те слово,— серйозно відповів містер Гемлін.— Гарненька — не те слово.

— Така, як Софі? — лукаво запитала Оллі.

— До дідька ту Софі! — Вимовивши цю фразу, містер Гемлін поспішив осадити і себе, й коня, який знову поніс; обое вони виявили надмірний запал, небезпечний для юної пасажирки.

— Я хотів сказати, що їх не можна порівнювати. Не тієї масті дама.

Він знову замовк, зникновівши цього разу за свій картярський жаргон.

— Розумію,— мовила Оллі.— Ваша дама червова, а Софі — винова.

Г р а в е ц ь (у пориві шанобливого захвату). Червова! Як ти влучно сказала! А хіба ти розумієш на картах?

О л л і (гордовито). Ще й як! У пансіоні ми з дівчатами гадаємо на картах. Я — червова дама, Софі — винова, ви — жировий валет. Знаєте (таємничим шелотом), учора мені випав на картах лист, далека дорога, смерть і несподівана зустріч із жировим валетом — смаглявим, чорнявим. Це ви.

Містер Гемлін (з великою полегкістю дізнавшись, що влада чотирьох мастей поширюється на все людство). Розкажи Оллі, ти там (показав у бік пансіону, що залишився далеко позаду) чула що-небудь про ангелів? Які вони на вигляд?

О л л і (нерішуче). На картинках?

Гемлін. Так (вдається до навідного запитання). Вони бувають смагляві?

О л л і (рішуче). Ні! Тільки білі!

Д ж е к. Завжди білі?

О л л і. Атож. І крім того, якісь мляві.

Якийсь час вони їхали мовчки. Згодом містер Гемлін затяг пісню, добре відому в цих краях. Оллі враз підхопила, і таким чистим голосом, так дзвінко, що містер Гемлін одразу запропонував співати дуєтом. Отак вони їхали, сповнюючи співом мертві, випалені сонцем простори Сакраменто. Іноді в них виходило сяк-так, іноді навіть дуже славно, і в їхніх голосах зовсім не було нещирості; так вільно співають птахи, так розкуто виливають свої почуття у віршах кращі з поетів. Ніжні звуки пісні чарували серця стомлених подорожніх, хамулуватих пастухів, грубіянів-возіїв, як чарує нас пташиний щебет і вірші згаданих поетів. А коли вони зупинилися, щоб підкріпитись у придорожньому шинку, і містер Гемлін продемонстрував у розмові з шинкарем самовпевненість, розкуті манери й готовність здолати будь-який опір, коли після цього їм подали вечерю, про яку інший, не такий сміливий відвідувач, міг лише мріяти, Оллі подумала, що такого чарівного кавалера, як цей жировий валет, вона зроду не зустрічала.

Потім вони знову рушили в дорогу, і Оллі почала розпитувати про брата, про домашніх і довідалася, що Джек познайомився з Габрієлом зовсім недавно.

— То ви жодного разу не бачили Джулі? — запитала вона.

— Джулі? — машинально перепитав Джек. — А яка вона із себе?

— Не знаю, — задумливо відповіла Оллі, — червова вона дама чи винова.

Джек помовчав якусь мить, а тоді кількома влучними фразами змалював зовнішній портрет місіс Конрой.

— Чому ж ви сказали, що ніколи її не бачили?! — вигукнула Оллі.

— А я її і не бачив, — відповів, засміявшись, картьяр. — Це всього-на-всього блеф.

Похолоднішало. Після коротких сутінок опустилася ніч. Якийсь час чорні обриси далекого Прибережного хребта чітко проступали на тлі попелясто-блідого неба; потім ураз зникли, й натомість загорілись вечірні зорі як символи заходу сонця. Червоноземна дорога загубилася в густих сутінках; Оллі здавалося, наче безформні скелі, велетенські стовбури дерев то насувалися на них, перетинаючи шлях, то знову розступалися перед вправним кучером. Час від часу Оллі обдавало холодком

придорожніх каналів, немов то був моторошний подих розритих могил, і дівчинка здригалася всім тілом, хоч була закутана в грубий дорожній плед містера Гемліна. Джек дістав фляжку й дав Оллі випити ковточок; дівчинка закашлялась і своїм проникливим розумом одразу збагнула, що то віскі. На її подив, містер Гемлін сам не випив, і вона запитливо подивилась на нього.

— Ще в дитинстві, Оллі,— урочисто пояснив містер Гемлін,— я заприсягав своїм німецьким, стареньким батькам ніколи не торкатися до віскі, хіба що на вимогу лікарів. От і вожу з собою фляжку на такий випадок. Але поки що лікарі не рекомендують пити, і я не п'ю.

Було темно, і дівчинка не могла розгледіти очей містера Гемліна; як і кожна жінка, вона більше довіряла очам, ніж словам, хоч нерідко й помилялася. Вона не відповіла нічого. Мовчав і Гемлін. Хвилин через п'ять він сказав:

— Якби ти знала, Оллі, яка то дівчина!

З притаманною їй проникливістю й тонким чуттям Оллі відразу збагнула, що йдеться про ту саму дівчину, що й годину тому.

— Та дівчина, що з півдня?

— Так,— підтвердив містер Гемлін.

— Розкажіть мені про неї,— попросила Оллі.— Все, що знаєте.

— Я мало про неї знаю,— признався Гемлін, зітхнувши.— А як вона співає, Оллі!

— Під фортепіано? — В запитанні Оллі прозвучали нотки зверхності.

— Під орган,— відповів Гемлін.

Оллі, в якої уявлення про цей інструмент були пов'язані з мандрівними катеринщиками, непомітно позіхнула. Досить байдуже вона сказала, що коли їй доведеться побувати в тих краях, то вона неодмінно заїде послухати, як співає та дівчина під супровід органа. Містер Гемлін навіть не всміхнувся й погнав коня. Через кілька хвилин він спробував докладно пояснити Оллі, що таке церковний орган.

— Колись, Оллі, я й сам грав у церкві. Часом так заворожував паству своєю грою, що вона й молитися забувала. Але то було дуже давно. А одну арію я особливо любив і часто грав; це арія з меси Моцарта. Саме її вона й співала, Оллі. Ось так приблизно звучить ця арія.

І Джек так зворушливо заспівав хвалу скорботній діві, так проникливо зазвучав його голос, що невдовзі він забув про все на світі, поринувши з головою в пісню, мов справжній ентузіаст-псаломник.

Рипіли ресори, вистукували на вибоях колеса, кобила спіткнулась і понесла учвал, потім знову перейшла на клус, легку двоколку кидало з боку в бік, капелюшок Оллі зовсім розплющився на плечі в містера Гемліна, а він усе співав. Доспівавши пісню, він подивився на Оллі. Вона спала.

Джек був справжній артист, закоханий у своє мистецтво, але здорового глузду він не втрачав.

— Це віскі,— пробурмотів він сам до себе, ніби вибачаючись за свій спів.

Джек обережно перекинув віжки в ліву руку, а правою обережно обняв і пригорнув до грудей маленьку закутану постать так, щоб солом'яний капелюшок і золотаві кучері лягли йому на плече. У такій позі, намагаючись не поворухнутись, щоб не розбудити дівчинки, опівночі він підкотив до осяяного вогнями Фіддлтауна. Тут він роздобув свіжого коня й, відмовившись від послуг конюха, сам запряг його у двоколку так спритно й швидко, що Оллі, обкладена з усіх боків подушками та ковдрами, як Джек позичив у господаря Фіддлтаунського заїзду, і не поворухнулась уві сні. Не прокинулася вона й тоді, коли вони знову були в дорозі, долаючи довгий підйом до уїнгдемської митної застави.

За годину до світанку він дістався перевалу й притримав коня, аж тоді, коли колеса по вісі занурилися в пилюку уїнгдемського битого шляху. Темряву цієї ранньої пори посилювали чорні сосни, що обступали небезпечний, звивистий спуск. Стояла тиша. Гемлін ледь уловлював тупіт копит свого коня, приглушений грубим шаром пилюги; і все таки вже двічі чи тричі він натягував віжки, щоб прислухатися до якихось підозрілих звуків. Його насторожений слух розрізнув голоси й побрязкування мексиканських острогів десь позаду. Містер Гемлін добре пам'ятав, що нікого не переганяв на своєму шляху, й ці звуки на мить збили з пантелику. Потім він згадав, що за кілька сотень ярдів звідси стелиться дорога прямісінько до Гнилої Ущелини. Вона з півмилі біжить уздовж уїнгдемського шляху, а потім перетинає його десь далі в лісі. Голоси долинали звідти. Містер Гемлін погнав коня до пере-

хрестя і там зупинився, щоб під прикриттям темряви й стовбурів велетенських сосон перечекати, поки проїдуть незнайомі люди. Через кілька хвилин голоси почулися зовсім близько. Вершники зупинилися.

— Ось вона, та дорога,— голосно сказав перший голос.

— Тоді все гаразд,— відгукнувся другий голос.— Це шлях навпростець. Заощадимо не менш як годину.

— Треба триматися битого шляху,— втрутився третій голос.— Як тільки Джо Хілл щось пронюхає, він одразу повезе арештанта до Сакраменто. А їхатиме він тільки цим шляхом. Іншої дороги немає. Ми не повинні прогавити його!

Містер Гемлін подався трохи вперед і, затамувавши дух, намагався не пропустити жодного слова.

— Але ж на цілу годину довше їхатимемо,— пробуркотів другий голос.

— Нічого, хлопці зачекають,— відповів третій голос.

Почувся сміх, побрязкування острогів, і невидимі вершники рушили далі.

Містер Гемлін сидів, мов скам'янілий, аж поки голоси розтанули вдалині. Тоді окинув швидким поглядом дівчинку; вона все ще солодко спала, її не потривожили лиховісні голоси, від яких у її супутника на щоках виступив рум'янець, а в темних очах загорівся небезпечний вогонь. Якусь хвилю містер Гемлін розмірковував. Їхати далі в Уїнгдем — це плентатись у хвості віджілянтів, а отже, не мати змоги вчасно підняти тривогу. Можна погнати коня навпростець до Гнилої Ущелини, але тоді він ризикує розминутися з шерифом та заарештованим, якщо їх хтось устиг попередити й вони поїхали іншою дорогою. Якби не дівчинка, він ризикнув би обігнати вершників. Але тепер про це годі й думати. Доведеться їхати вслід за ними до Уїнгдема, залишити там Оллі й, довірившись долі, йти на обгін. Якщо вони хоч трохи забаряться в Уїнгдемі, він їх випередить. Лесть прикре почуття, з яким він ще хвилину тому поглядав на дівчинку як на обтяжливий тягар, змінилося ніжністю й щемливим жалем. Містер Гемлін тримав Оллі на руках, майже не дихаючи, щоб не збудити її, і плекав надію, що вона не прокинеться й не почне ставити зайвих запитань раніше, ніж вони дістануться до Уїнгдема й він залишить її на свого вірного зброєносця Піта. Як і більшість чоловіків, містер Гемлін понад

усе боявся жіночих сліз, — хай навіть прекрасну статтю у даному разі представляла дівчинка-підліток, — а крім того, він не був певен за себе, побоюючись, що в збудженому стані раптом візьме і скаже про небезпеку, яка загрожує її братові. Він ще ніколи так не хвилювався за життя іншої людини, не брав так близько до серця чийось долю. Джек немов перейнявся почуттями Оллі, почав дивитися на події її очима; якби вона зараз заплакала, я вірю, що й співчутливий Джек заплакав би разом з нею. Ось так виявляється взаємна симпатія! Він із полегкістю зітхнув, коли з першими променями сонця його кобила втомлено зацокала підковами по вимощеній річковою ринню й подрібненою гірською породою вулицею на околиці Уїнгдема. А коли Джек побачив, що три нічні Голоси, які при світлі дня виявилися трьома озброєними вершниками, зупинилися біля веранди уїнгдемського готелю, спішилися й попрямували в бар, він і зовсім зрадів. Джек відчув себе на сьомому небі, коли через хвилину обережно підхопив на руки Оллі, яка все ще спала, й мерщій кинувся до свого номера. Далі розбудив у горішній кімнаті Піта, притяг його, напіводягненого, напівсонного до свого номера й підвів до ліжка, де спала дівчинка, майже схована серед пледів та покривал.

— Боже мій, масо Джек, та це ж дитина! — вигукнув Піт і відступив назад, охоплений священним жахом і подивом.

— Заткни пащеку! — люто прошипів Джек. — Ти її розбудиш! Послухай, що я скажу тобі, язикатий ідіоте. Не буди її, якщо хочеш зберегти цілим свій старий рипучий кістяк, щоб потім вигідно продати його лікарям. Хай спить стільки, скільки схоче! А коли прокинеться і спитає про мене, скажи, що я поїхав по її брата. Ти мене чуєш? Давай їй усе, що попросить, тільки не кажи правди. Ну що ти оце робиш, старий дурню?!

Піт почав обережно розбирати гору пледів та ковдр, накиданих на Оллі.

— Заради бога, масо Джеку, ви ж так задушите дитину! — промовив Піт, заклопотаний своєю роботою.

Побачивши, з якою ніжністю Піт пореається коло дівчинки, Джек заспокоївся.

— Дістань коня! — кинув він коротко.

— Де ж я його дістану, масо Джеку? Всі конюшні

порожні. Розхапали всіх коней. Цілий день усі їдуть у Гнилу Ущелину.

— Тут біля веранди стоять троє коней,— сказав Джек з недобрим блиском в очах.

— Бога ради, масо Джеку, не робіть цього,— вигукнув Піт, охоплений тривогою.— Вони таких жартів не люблять! Вони вас уб'ють!

Але тепер, коли дівчинка мирно спочивала в його ліжку, а три голоси хрипко перемовлялися внизу, в барі, до Джека повернулось його звичне зухвальство.

— Я ще не вирішив, котрого з трьох візьму,— промовив Джек з холодним спокоєм.— Коли поїду, довідаєшся від хазяїна. Скажи йому, що містер Джек Гемлін залишив для нього свою кобилу разом з двоколкою. Скажеш також, що коли він берегтиме кобилу й не гнатиме її під гору, то вона за дві години й сорок п'ять хвилин свою милю подолає. Тс-с! Більше ні слова! Прощай!

Він підійшов до ліжка, відгорнув плед, поцілував Оллі в розрум'янену щічку, потряс кулаком перед самим носом у Піта й щез.

Якусь хвилину негр ще стояв і, затамувавши подих, прислуховувався. А коли почувся дзвінкий цокіт копит по кам'янистій дорозі, що збігала вниз, він безсило опустився на ліжку.

— Таки взяв коня і поїхав! Не доведи, господи, тут же убивають за коня!

А тим часом містер Гемлін верхи на прудкому мустангові, конфіскованому в одного з нічних Голосів, виставивши праве плече вперед і сміливо дивлячись назустріч вранішньому сонцю, гнав перед собою клуби туману, що стелився дорогою на Гнилу Ущелину.

Розділ VI

МІСТЕР ДАМФІ ЗБИТИЙ З ПАНТЕЛИКУ ТИМ, ЯКЕ НЕНАДІЙНЕ НЕРУХОМЕ МАЙНО

До містера Дамфі знову повернулася упевненість у собі. Був час, коли кілька його сміливих ділових спроб зійшли нанівець, по суті, вже втрачалась «марка фірми», і він занепавав духом. Тепер він так енергійно взявся надолужувати прогаяне, що викликав піднесений

настрій в усіх ділків, котрі тільки й просили банкіра зробити добру справу дозволити їм скористатися з його імені. І він освятив своїм ім'ям та фінансами Асоціацію сприяння іміграції. В сусідні штати було розіслано мільйон брошур принадливого змісту, в яких змальовувалися природні багатства Каліфорнії, усілякі вигоди для фермерів і стверджувалося, що витратити 150 доларів на переїзд — це однаково що задарма одержати тут ферму. Містер Дамфі посприяв Асоціації відрядити в східні штати велемовного містера Бловхарда й сильного своєю логікою містера Уїндігаста, щоб вони могли безпосередньо розтлумачити все це темним, неосвіченим жителям тамтешніх країв; він же залучив до цієї справи двох видатних каліфорнійських статистиків, які доводили, що на вулицях Нью-Йорка тільки протягом року загинуло більше людей від удару блискавки та морозів, ніж у Каліфорнії в залізничних катастрофах і від рук бандитів за цілих три сторіччя. Того дня в містера Дамфі визрів по-справжньому грандіозний план провести воду з озера Тахо до Сан-Франціско за допомогою каналів, щоб кожен громадянин міста мав у своєму дворі зелений газон протягом усього літа. Він також заснував два банки, пустив нову поштову лінію, відкрив кліматичний курорт з цілющими водами, лікувальні властивості яких підтверджувала й авторитетна думка спеціалістів, і настійна реклама; нарешті, він підготував проект невеличкого дачного селища, яке мало називатись його іменем. Саме звідти він і повернувся вранці у товаристві друзів після описаної розмови з Пойнзетом. Від учорашнього пригніченого настрою не лишилося й сліду.

Після ясної, тихої ночі ранок видався туманний. Як для літньої пори, то нічого незвичайного в цьому не було, і така зміна погоди не привернула до себе уваги містера Дамфі. І все ж таки, прийшовши до своєї контори, він відчув у повітрі якусь задуху, що ніби тисла на груди; містер Дамфі мусив скинути сурдут і розв'язати краватку. Тоді заходився читати вранішню кореспонденцію й одразу забув про погоду. Був тут лист і від місіс Сепульвіди, яка повідомляла, що на рівнинах хтозна чому несподівано пересохли джерела й від спраги гинуть цілі череди худоби. Це не могло не схвилювати Дамфі. Він уклав гроші в скотарське ранчо місіс Сепульвіди й змушений буде перевірити ту примху при-

роди, яку він схильний пояснювати лише жіночою нерозважливістю власниці ранчо. Далі місіс Сепульвіда цікавилася Конроевими копальнями і знову ж таки по-жіночому легковажно виказувала намір негайно забрати звідти свої вклади. Лист закінчувався так: «Можливо, побачимося у Сан-Франціско. Пепе вранці сказав, що, судячи зі слідів на прибережних скелях, уночі був такий могутній приплив, якого ніхто не пам'ятає з 1800 року. Тут я не відчуваю себе в безпеці і з весни хочу будуватися в іншому місці».

Містер Дамфі недобре посміхнувся. А ще заздрив Пойнзетові! От вам і жінка, з якою він задумав одружитися: легковажна, недалеко, надзвичайно багата — й водночас через свою легковажність та марнотратство на грані фінансового краху! А тепер, бачте, ще й зібралася їхати сюди за двісті миль через свої жіночі примхи та забобони. Було б непогано, якби цей джигун, якому щастя само пливе до рук, цей зарозумілий франт Артур Пойнзет, який навіть не хоче помічати своєї фортуни, сів на міліну й побачив, що його обвели круг пальця. Отоді він приповзе до нього, Дамфі, просити поради й допомоги! І все це після того, як його поради й допомога у зв'язку з претензіями клієнтки полковника Старботла виявилися не вартими й ламаного шеляга. Отоді ми поквиталися б! Містер Дамфі задоволено потер руки, наперед смакуючи насолоду від помсти.

А коли через кілька хвилин йому передали візитну картку полковника Старботла, містер Дамфі був і геть задоволений. Саме сьогодні галантний полковник мав прибути за відповіддю; з усього було видно, що Артур не встиг ні побачитися з ним, ні довідатися, хто така його таємнича клієнтка. Чи ж може бути краща нагода покласти на обидві лопатки полковника без допомоги Пойнзета і навіть без його відома! Готуючись до сутички, а також бажаючи принизити полковника, Дамфі зумисне зволікав з відповіддю і промаринував відвідувача в приймальні добрих хвилин п'ять.

Коли полковника Старботла нарешті запросили до кабінету, Дамфі сидів за столом з удавано заклопотаним виглядом. Він навіть не підвів голови ні тоді, коли відчинилися двері, ні тоді, коли полковник легкою ходою підійшов до самого столу і, знявши ціпок, що звично висів у нього на зігнутій руці, демонстративно поклав його перед господарем. Обличчя в полковника налилося

кров'ю, груди вишнулися так, що, здавалося, ось-ось луснуть; загалом було таке враження, ніби полковник зараз закипить і вихлюпнеться через комір свого сурдута, хоч манери його залишалися педантично-вишуканими.

— Одну хвилинку! Всього одну хвилинку, сер! — люб'язно сказав він сиплим голосом. — Перше ніж перейти до справи, ми... е-е-е... присвятимо одну хвилину з'ясуванню деяких... е-е... обставин. Візитну картку, — оцю, що перед вами, сер, — я передав десять хвилин тому через одного з ваших підлеглих. Я хотів би знати, сер, чи вручили її вам одразу?

— Так, — роздратовано сказав містер Дамфі.

Полковник Старботл нахилився над столом і спокійнісінько подзвонив у дзвоник. У дверях одразу з'явився клерк містера Дамфі.

— Я хотів би... — звернувся до здивованого клерка полковник, гордовито здіймаючись над кріслом містера Дамфі, — я... е-е... викликав вас, щоб вибачитися за свої образливі слова на вашу адресу, і за погрозу... е-е-е... поквитатися з вами. Образили мене не ви, а... е-е... ваш господар, від якого я й чекаю вибачень. Крім того, сер, ви можете вимагати від мене цілковитої... е-е... сатисфакції, якщо, певна річ, я одержу таку сатисфакцію від... е-е... вашого господаря.

Містер Дамфі, що в присутності полковника Старботла почував себе не в своїй тарілці, силувано всміхнувся, жестом показав спантеличеному клеркові вийти й сказав поквалливо, з претензією на фамільярність:

— Вибачте, полковнику, вибачте. Я просто був дуже заклопотаний. Не ображайтесь. Вийшла помилка. Все справи, не помічаєш навіть, як летить час.

Відкинувшись у фотелі, містер Дамфі видав із себе свій характерний гавкітливий сміх.

— Радий чути це, сер, і охоче приймаю ваші вибачення, — сказав полковник. До нього вже повернувся добрий гумор і схильність до крутих висловів. — А то, сто чортів мені в печінку, я вже подумав був, що назриває така сама катавасія, яка колись сталася в мене з майором Толлівером із Джорджії. Було це у Вашингтоні, в тисяча вісімсот сорок восьмому році. Якраз відбувалася сесія Конгресу. Слуга бере в мене візитну картку, і я чекаю. Чекаю десять хвилин — відповіді немає. Тоді посилаю друга, — бідного Джеффа:

Буммеранга, нині покійного, його недовзі пристрелив у Новому Орлеані Бен Пастор, — з викликом на дуель. І що ви думаєте — сто чортів, сер! — після другого пострілу майор підкликає мене до себе (а сам лежить з привертленими обома легенями): «Диявольське непорозуміння, Старе! — каже він. — Слуга мені не передавав твоєї картки. Відшмагай проклятого негра за мене, Старе, бо я вже не зможу, мені недовго залишилось». І помер як джентльмен, сто чортів!

— Що ви пропонуєте? — поквапливо вставив містер Дамфі, щоб зупинити нестримну заливку спогадів полковника.

— Наскільки я пам'ятаю, під час нашої розмови у вашому домі за келихом вина ми зійшлися на тому, що подальші пропозиції йтимуть від вас. Коли я щось не так зрозумів, — додав гордовито полковник, — прошу пробачення.

Містер Дамфі вже мав намір завдати полковникові нищівного удару: сказати відверто, що його співниця втекла, і хай робить, що хоче. Але з якихось незбагнених причин Дамфі змінив свій план. Він підсунувся до полковника ближче й по-панібратському поплескав його по плечу.

— Ви, Старботле, людина світська. І я також. Ви джентльмен і я, — поквапно додав він, — також джентльмен. — Але я, крім усього іншого, бізнесмен, а ви — ні. Спробуймо зрозуміти один одного. Не ображайтесь, але я розмовлятиму з вами як ділова людина. Тієї жінки, котра видає себе за мою дружину, більше немає. Вона зникла. Я вас ні в чому не звинувачую, бо розумію — вас обманули й таке інше. Я маю докази. І тепер, як людина світська, як джентльмен, як бізнесмен, я кажу вам: гра програна! Сподіваюсь, ви розумієте мене. Та що тут розводити теревені! Прочитайте ось це! — Дамфі тицьнув у руки Старботлові вчорашню телеграму. — Він уже на шибениці. Суд Лінча! А його дружина втекла!

Полковник Старботл прочитав телеграму, не виказавши ні подиву, ні тривоги.

— Конрой! Конрой! Не пригадую такого. Знав я одного, Мак-Конроя із Сент-Джо, але навряд чи це він. Ні, сер! Це на нього не схоже! То, здається, не дуель, хіба що вони домовилися стріляти при зустрічі без попередження. Звинувачувати джентльмена

в убивстві! Сто чортів, сер! Може, я чогось не знаю, але мені здається, що той, хто послав телеграму, повинен за це відповісти. Телеграма образлива, сер, хай йому біс!

— А ви знали місіс Конрой? — запитав Дамфі, дивлячись полковникові просто в очі.

— Місіс Конрой, дружину управителя? Боже мій, звичайно знав! З біса вродлива жінка! І я страшенно їй співчуваю! Але яке це має значення в нашій справі? Ага, розумію! — полковник ураз залився дрібним смішком, дістав із кишені носову хустину й помахав нею із засоромленим і водночас переможним виглядом. — Плітки, сер! Пусті вигадки! Люди плещуть язиками що завгодно! Чарівна жінка, нічого не скажеш! І якщо вона виявляла полковникові Старботлу певні знаки уваги, то що ж тут такого, сер? Господи, я завжди подобався жінкам. Бачите, Дамфі, сер, який поголос пустили! Чоловік приревнував, помилково вбив іншого, а його дружина втекла з полковником Старботлом. Ха-ха-ха! Ні, сер, — закінчив він суворо, з почуттям власної гідності. — Полковник Старботл заявляє, що це зухвала брехня! Так і перекажіть! Якщо ця дама і мала необережність щось комусь сказати, то полковник Старботл захищатиме її честь, ціною свого життя, сер, так, ціною свого життя!

Хоч які безглузді й сміховинні були розмірковування полковника Старботла, Дамфі й на мить не сумнівався в його щирості. Для нього стало очевидно, що таємнича клієнтка полковника — не місіс Конрой! Дамфі відчув, що вибудована ним версія розвіялася на порошок, а разом з нею вмерла і його надія. Він знов у полоні цього зарозумілого хвалька й тих, хто стоїть за його спиною. Дамфі не був схильний до забобонів, але його охопив несподіваний страх перед таємним переслідувачем, і він вирішив піти на все, аби тільки зірвати зі Старботла маску. А що, коли то справді його, Дамфі, дружина? А що, коли цей зарозумілий Пойнзет або сам пошився в дурні, або зумисне вводить в оману його, Дамфі? Може, дати полковникові Старботлу хабаря, щоб він нарешті відкрив ім'я своєї клієнтки? Треба спробувати.

— Щойно я сказав, що вас обманула та жінка, котра називалась моєю дружиною. Тепер бачу, що я сам помилився, не вгадав, від чийого імені ви прийшли до

мене. Тож не робимо нових помилок. Припускаю, що моя дружина й справді жива. Я радий у це повірити. Приведіть завтра її сюди, щоб я зміг пересвідчитись остаточно.

— Ви забуваєте, що вона не хоче зустрічатися з вами, поки не доможеться своїх прав через суд.

— Ой воно як! Дарма, друже, все буде гаразд; ми розуміємо один одного. Ви, очевидно, знаєте, що ми, бізнесмени, — в нас є таке ділове правило, — звикли мати справу безпосередньо з головною особою. Давайте і тут дотримуватися цього правила. Водночас ми виплатимо посередникові комісійну винагороду — ви мене розумієте, звичайно, — я б навіть сказав так: дивиденд. Саме так! Бізнес є бізнес! Зрозумійте мене як джентльмен і як світська людина. Отже, я вам пропоную: приведіть сюди головну особу, — того, хто вас найняв, приведіть сюди ту жінку, і я в боргу не залишусь. Ні, ні! Я знаю, що ви хочете сказати: вам не дозволяє ваша честь і таке інше. Я поділяю ваші погляди як джентльмен і поважаю їх. В такому разі тільки скажіть, де її можна знайти? Згоден, на вас не повинна впасти навіть тінь підозри за цю зустріч. Я особисто зроблю все, щоб ваша клієнтка не довідалася про виплату вам комісійної винагороди; зі свого боку можу запропонувати вам чек на п'ять тисяч доларів; якщо він задовольнить вас, то я — до ваших послуг.

Полковник підвівся і з хвилину тихо й зосереджено надимав свої груди. Коли верхні гудзики його сурдута, здавалося, ось-ось повідлітають, полковник рвучко простяг до Дамфі свою правицю, й вони обмінялися палким рукостисканням.

— Я можу привітати себе, — сказав він, ураз охрипнувши від надміру почуттів. — Я маю справу з джентльменом, з людиною честі. Ваші почуття, сер, — сто чортів! — скажу без перебільшення, свідчать про вашу шляхетність. І я пишаюся, сер, — з теплотою в голосі вів далі полковник, — що маю щастя бути з вами знайомий. Але, на жаль, мушу сказати, сер, що не можу дати вам потрібної інформації, оскільки й сам не знаю ні імені, ні адреси своєї клієнтки.

Самовдоволений, майже зневажливий вираз, з яким Дамфі почав слухати тираду полковника, враз змінився виразом люті й недовіри.

— Це з біса необачно з вашого боку! — вигукнув він, виходячи за межі пристойності.

Старботл мовби й не помітив зухвалого тону Дамфі,— він підсунув стілець ближче до співрозмовника й узяв його за руку.

— Ви довірилися мені як людина честі, як джентльмен,— почав полковник.— Ви сподівалися на таке саме довір'я та чесність і з мого боку. І — сто чортів! — полковник Старботл із Вірджинії не з тих людей, які кидають слова на вітер! Коли я сказав, що не знаю ні прізвиська, ні адреси свого клієнта, то, щоб ви знали, ніхто в світі не примусить мене повторити це твердження ще раз! Ніхто, сер,— додав полковник, злегка помахавши рукою,— навіть джентльмен, котрий щойно виявив мені честь своїм довір'ям і сподівається — сто чортів! — на таку саму довіру з мого боку. Дозвольте подякувати вам, сер,— сказав він у відповідь на поквартувий жест Дамфі, що мав виражати згоду,— і продовжити нашу розмову. Гадаю, немає потреби називати зараз ім'я того, хто дав мені в руки ці факти. Можу тільки дати слово джентльмена, що цієї людини ви не знаєте, що вона хоч і посідає скромне соціальне становище, але заслуговує на довір'я і виступає лише посередником між мною і моїм клієнтом. Коли я погодився вести цю справу, мені передали запечатаний конверт, у якому зберігається ім'я мого клієнта й головного свідка. Я мав розпечатати конверт аж тоді, коли переговори виявляться марними й виникне потреба передати справу до суду. Ось конверт! Як бачите, він запечатаний!

Містер Дамфі мимоволі потягся до конверта. Люб'язним жестом полковник Старботл відвів його руку, поклав конверта на стіл і провадив далі:

— На мою думку, поки що немає потреби подавати позов; отже, я не можу порушити наказу й розпечатати конверт. Але якщо я випадково забуду його на цьому столі, а завтра одержу знову в запечатаному вигляді, то, сподіваюся, сер, що я — як джентльмен і людина честі — не порушу цим взятих на себе зобов'язань.

— Розумію,— сказав Дамфі, коротко реготнувши.

— Перепрошую, але я змушений поставити ще одну умову, суто формальну, як це годиться серед джентльменів. Напишіть те, що я вам продиктую.

Містер Дамфі взяв ручку, і Старботл притис руку до своїх високоповажних рудей і повільно, зосереджено закрокував по кімнаті. «Мов секундант, що відмірює відстань до бар'єру, чи готові?»

— Диктуйте, — нетерпляче сказав Дамфі.

— «Цим підтверджую, що згідно з оголошенням мною газетичні, довіреної мені полковнику Старботлом, я вобач зауваю прийняти його відомі замісфакції, як це заведено між джентльменами, і в відповідь на виклику на дуель і надаю йому право вибору часу та місця поєдинку. Якщо ж я порушу це зобов'язання, то хай буду брехуном і підлим боягузом!»

Захоплений творенням цього величного документу, а також через те, що надміру роздуті в цю мить груди обмежували йому поле зору, полковник Старботл не помітив зневажливої посмішки, що кривила уста людини, яка оце виконувала роль його секретаря. Хай там як, а містер Дамфі підписав папір і передав його полковнику. Той сховав його до кишені. Однак, на думку полковника, це було ще не все.

— А щодо... е-е... чека, — сказав полковник, легенько відкашлявшись, — то було б краще, якби ви виписали його зараз і передали мені. Щоб уникнути непорозумінь.

Містер Дамфі якусь мить повагався. З суто ділового погляду було б правильно спершу ознайомитися із змістом документа, запечатаного в конверті. Але він з легкою усмішкою на устах виписав чек і передав його полковникові.

— Якщо це не завдасть вам великого клопоту, — жваво відреагував полковник, — то чи не могли б ви наказати комусь із ваших клерків одержати для мене гроші на цей чек?

Не відводячи погляду від конверта, містер Дамфі нетерпляче подзвонив у дзвоник і віддав чек клеркові, що одразу ввійшов до кабінету; тим часом полковник Старботл скромно відійшов до вікна, напустивши на себе байдужого вигляду.

Довіку полковник Старботл не переставав шкодувати, що звернувся до Дамфі з цим останнім проханням замість того, щоб просто покласти чек у кишеню. Тільки-но він підійшов до вікна, підлога немовби здибилася під його ногами, потім знову опустилась, і полковника відкинуло до каміна. У нього запаморочилося

в голові, до горла підкотилась нудота. Страшна думка зринула в розтривоженому мозку полковника: чи не схопив його апоплексичний удар? З цією думкою він обернувся до Дамфі й побачив, що той підхопився з крісла з блідим, переляканим обличчям, тримаючись за край письмового столу, який чомусь ураз поповз по підлозі. А ще за мить з гуркотом повалилася книжкова шафа, із сусідніх кімнат почулися крики, тупотіння ніг, брязкіт скла, тріск дерев'яних перекриттів, і вони обидва — полковник і Дамфі — підкоряючись інстинкту самозбереження, кинулися до дверей. Але двері заклинило — вони прочинилися не більше ніж на два дюйми. Завивши, мов дикий звір, що потрапив у пастку, Дамфі кинувся до вікна, вибив шибку й вивалився на тротуар. За мить поряд нього опинився полковник Старботл. А наступної миті вони розлучилися, самі того не усвідомлюючи і не жалкуючи, немов зовсім не знайомі люди. Справа, яка звела їх докупи, яка ще недавно так хвилювала їх і яку вони не встигли довести до кінця, була геть забута, стерта з пам'яті, спалена у нездоланному прагненні тікати! Куди завгодно, але тікати.

Широка вулиця була заповнена натовпом блідих, до смерті переляканих людей, що, здавалося, втратили людську подобу й підкорялися лише тваринному інстинкту самозбереження. Одні білися в істериці, без причини реготали, верзли бозна-що. Другі стояли, немов у якомусь заціпенінні, безпорадні, нерухомі, поки на них звалювався карниз чи димар. Треті, вони щойно посхоплювалися з робочих місць, — машинально прихопили з собою хто папери, рахунки, а хто — конторську книгу. Четверті, втративши елементарне почуття добропристойності, бігли вулицею напівроздягнені; а якийсь чоловік вискочив із сусідньої лазні лише з рушником, прикриваючи ним тіло. Були й такі, котрих переляк кинув в обійми смерті: один вистрибнув через слухове вікно, другий стрімголов кинувся з четвертого поверху. Були тут і відомі сміливці, які тепер тремтіли від страху, мов діти; а один чоловік, життя якого було сповнене небезпечних пригод, забився від переляку в куток, хоча в його кімнаті лише обсипалася штукатурка. Були оптимісти, козрі доводили, що небезпека вже минула й ніколи більше не повториться; інші у відповідь похитували головою й казали, що наступ-

ний струс буде фатальним. Люди юрмилися довкола руїн, над якими здіймалася курява від повалених димарів та карнизів, обступали розпростертих на землі коней, що, мов оскаженілі, порозбивались об ліхтарні стовпи. Біля телеграфу й редакцій газет збиралися натовпи, прагнучи дізнатися про розміри катастрофи. Мешканці віддалених від центру вулиць та провулків покинули свої оселі; деякі сиділи на порогах чи на стільцях, виставлених просто на бруківку, і з острахом поглядали на свої житла, на голубий небосхил угорі, що так оманливо всміхався їм. Вони боялись і самої землі довкола, яку поділили між собою, зробили предметом купівлі-продажу, і яка тепер повстала проти них, вислизала з-під ніг. Було щось жорстоке в тому, що ця слухняна, терпляча земля, яку вони плекали й прикрашали, яка, зрештою, дісталася їм у спадок і вірою та правдою служила їм у їхньому сповненому злигоднів житті, раптом зрадила своїм господарям. Ніхто не здивувався, коли власник невеличкого будинку, назавше поглинутого розверженою землею, втративши від горя дар мови, гнівно потряс міцно стиснутим кулаком перед лицем матінки природи.

Насправді число людських жертв, зруйнованих землетрусом будинків було значно менше, ніж розміри паніки; через півгодини люди вже сміялися над своїми недавніми страхами. Містер Дамфі, натура практична й позбавлена фантазій, одним з перших опанував себе і зрозумів, що небезпека минула. А коли великий фінансист, маючи більше підстав тривожитися за свою власність, ніж будь-хто інший, енергійно закликав своїх клерків та й решту людей взятися до справ і рушив до своєї контори, всі люди й зовсім піднеслися духом.

Увійшовши до кабінету, Дамфі одразу кинувся до письмового столу. Конверт зник! Банкір швидко перебрав усі папери, обнишпорив підлогу, пошукав біля розбитого вікна — але марно!

Містер Дамфі подзвонив у дзвоник. З'явився клерк.

— Чек оплачено?

— Ні, сер. Ми саме відлічували гроші, коли...

— Виплату затримайте! Чек поверніть мені!

Не встиг юний клерк поділитися зі своїми колегами підозрою, що патрон заощаджує готівку на випадок «наскоку» вкладників, як містер Дамфі покликав його знову.

— Швиденько збігайте до містера Пойнзета і попросіть його прийти сюди.

За кілька хвилин клерк повернувся, важко дихаючи.

— Чверть години тому містер Пойнзет виїхав до Сан-Антоніо, сер.

— До Сан-Антоніо?

— Так, сер! Кажуть, з місії надійшли невісті новини.

Розділ VII

В ЯКОМУ РОЗВЕРЗАЮТЬСЯ НЕБЕСА Й ГИНЕ ПРАВОСУДДЯ

Перший день після вбивства Віктора Раміреса став одним із найнапруженіших в історії Гнилої Ущелини. Не можна сказати, що вбивства були рідкістю в цьому ідилічному селищі, тут і доти знаходили трупи як простих, так і знатних громадян; до того ж на цей раз жертвою став чужинець, який ні в кого не викликав співчуття. Вбивство мексиканця збудило такий бурхливий інтерес тільки тому, що підозра впала на містера та місіс Конрой, відомих у селищі людей, котрі вже й так потрапили під вогонь громадської критики. Після цієї події ділове життя в Гнилій Ущелині по суті припинилося на два дні.

Про вбивство першою повідомила Сол; рано-вранці, никаючи по Конроевому пагорбі,— очевидно, в пошуках постояльця, який так і не повернувся до готелю,— вона надібрала на труп нещасного Віктора. Деякі гострі язики хибно тлумачили інтерес міс Кларк до Раміреса, стверджуючи, що він наклав на себе руки, аби лишень спекатися її; однак такі дотепи змовкли, тільки-но стало відомо про зникнення Габрієла та його дружини. А тут пішла чутка, що вранці того самого дня один старатель бачив, як Габрієл, вхопивши за комір мексиканця, вів його лісовою стежкою і кляв на всі заставки. Після цього міс Кларк охоче заявила, що на власні очі бачила, як місіс Конрой потай розмовляла з Раміресом незадовго до вбивства. Китаєць, посланий з листом навздогін Габрієлові, неохоче розповів, що одразу після того, як він пустився в дорогу, до нього долинув із кущів шум і крики про допомогу. Однак це свідчення китайця

Було вилучено з матеріалів попереднього слідства відповідно до знаменитого закону штату Каліфорнія, який проголошував, що той, хто сповідує язичницьку віру — явний брехун, а істина народжується тільки в серці білого християнина. Громадська думка також відкинула свідчення китайця; по-перше, через те, що воно суперечило версії про втечу Габрієла, а по-друге, що китаєць, як вважалося, завжди щось наплутає. У справі були свідчення гірників, які тоді працювали біля підніжжя гори; вони підтвердили, що бачили Габрієла того вечора на пагорбі. Проте один дуже важливий доказ випав з уваги як громадськості, так і слідчих: записка місіс Конрой, що її підбрала Сол і передала місіс Маркл, а та — Максвеллу. Про цей документ знало лише кілька людей, уже відомих читачеві.

За день народилося понад десяток версій, які, змінюючи одна одну, по-різному пояснювали причину вбивства. Одні заявляли, нібито Габрієл перед самою втечею застав дружину з полюбовником і порішив її на місці. Інші стверджували, що він підробив почерк дружини, заманив Раміреса у відлюдне місце і там уколошкав його; згодом цій версії віддали перевагу, оскільки з неї випливало, що вбивство було обмірковане заздалегідь. Пізніше зринула ще одна версія, за якою винуватцями вбивства були обоє — Габрієл і його дружина, — оскільки полюбовник погрожував їм жахливим викриттям. Надвечір, коли найрозумніші голови в Гнилій Ущелині дістали змогу об'єднати свої зусилля, всім стало ясно, що Габрієл і місіс Конрой прибрали з дороги законного власника тих самих копалень, які привласнив Габрієл. Ця версія протрималася найдовше, — десь зо дві години, — бо збігалася з поширеною тут думкою, нібито відкрити срібні копальні Габрієл сам нездатний; згодом до цієї версії внесли єдину поправку, за якою Віктор Рамірес не був законним власником копалень, а тільки — небезпечним свідком, котрого Габрієл мусив усунути з дороги. А коли поповзла чутка (вона виникла мабуть внаслідок необережно кинутого слівця адвокатом Максвеллом), що Габрієл Конрой — самозванець, який жив під чужим ім'ям, подальші суперечки стали зайвими. Колегія присяжних при слідчому винесла обвинувачення проти «невідомого, який називає себе Габрієлом Конроем», а Гнила Ущелина додала до вже згаданих Конроевих

злочинів ще й шахрайство. Кілька випадків конокрадства й крадіжки золота на сусідніх копальнях одразу приписали Габрієлові.

Я так докладно описую всі ці версії вини нашого героя тому, що вони могли народитися тільки в Гнилій Ущелині; цивілізованіші поселення ніколи такого собі не дозволили б.

Чи треба пояснювати, що коли й знайшлася в Гнилій Ущелині одна душа, котра не переставала вірити в невинність Габрієла, то це була місіс Маркл?! Вона ні на мить не сумнівалася в тому, що Габрієл став жертвою підлої змови, що справжня вбивця — місіс Конрой — підступно заплутала свого чоловіка в злочинних тенетах, аби перекласти на нього свою вину. Місіс Маркл не тільки сама вірила в це, а й зуміла прищепити свою тверду віру адвокатові Максвеллу та Сол. Навіть більше, вона змусила її трохи притримати язика, коли ця імпульсивна молода особа давала свідчення перед слідством, прикривши обличчя чорною вуаллю й накинувши на себе жалобне вбрання, нашвидкуруч пошите з місцевої матерії. «Свідчення міс Кларк, — писав «Вісник Сріблополіса», — які переривалися слізьми й прокляттями на адресу вбивці, справили на присяжних глибоке враження своєю щирістю, чого й слід було чекати, якщо зважити на ніжні взаємини між свідком і нещасною жертвою. Як стало відомо, вони знали одне одного вже не перший рік, і Рамірес приїхав у наші краї, плекаючи надію увінчати своє давнє кохання щасливим шлюбом з міс Кларк. Однак кривава рука вбивці змусила її змінити весільну фату на жалобну вуаль. З кількох фраз, які зронила попри всю свою природжену скромність міс Кларк, можна висувати, що однією з причин фатальної події стали ревності. Стверджують, ніби до свого одруження так званий Габрієл Конрой був частим гостем у домі міс Кларк».

Я наводжу цей уривок не тільки тому, що в останньому його реченні пропонується нова версія вбивства, але й для того, аби показати поетичний, вишуканий стиль статті із «Вісника Сріблополіса» порівняно з брутальним тоном репортажу, вміщеного у «Знамені Гнилої Ущелини», який я тут із сумом процитую:

«А наша Сол спритно розіграла роль свідка. Обмотавшись десятима ядрами найкращого чорного міткалю

з Брігсової крамниці й начепивши на голову чорну москітну сітку, вона гарцювала перед присяжними, мов та норовиста молода кобилка, ненароком запряжена в катафалк. Якщо вона й далі має намір носити траур по кожному постояльцю, якому хоч раз подавала котлети, радимо їй закупити оптом у Брігса весь міткаль, а заодно зафрахтувати до кінця сезону катафалк у Пата Хулана. Ну, а для тих, хто має свою голову на плечах, і так ясно, що за цією цирковою виставою криється обман, з допомогою якого «Вісник» хоче приховати від громадськості справжні причини вбивства, відвернути увагу від деяких осіб, вельможніших за Сол. Ми, звичайно, нікого ні в чому не звинувачуємо, але хотілося б знати, що робив редактор «Вісника» вчора, о десятій годині вечора, в бухгалтерії підручного Піта Дамфі? Підраховував, скільки в нього грошей у банку? Цікаво, чи не зріс його рахунок за останню ніч?»

О першій годині наступного дня редактор «Вісника» стріляв у редактора «Знамена», але не влучив. О пів на другу двох чоловіків було поранено з пістолета в Брігсовій крамниці. Причини стрілянини з'ясувати не вдалося. О дев'ятій вечора кілька чоловік неквапливо пройшлися вздовж головної вулиці й піднялися на горище Брігсової крамниці. А ще протягом десяти—п'ятнадцяти хвилин з десятків гультяїв вибралися із салунів і також потяглися до Брігса. О пів на десяту на горищі в Брігса зібралося п'ятдесят душ. За цей час трохи менша група, ніби випадково, без будь-якої мети, зійшлася біля двоповерхового будинку суду, де тримали заарештованого. О десятій годині якийсь вершник шаленим галопом влетів у місто; тут, на околиці, загнаний кінь повалився на землю. А через кілька хвилин прибулець поквапно перетнув площу й підійшов до приміщення суду. То був містер Джек Гемлін. Але три Голоси випередили його; зі сходів будинку суду вони вже виголошували свою волю.

Іхній ультиматум був адресований одній-єдиній людині — Джо Холлу, шерифу з Калавераса. Покинутий напризволяще друзями й помічниками, він уже дванадцять годин нерухомо сидів біля свого арештанта — пильний, невтомний і непокірний. Забарикадувавши двері, Джо Холл чекав цього часу з пістолетом у руці й без надії в серці. Він не відзначався особливим

розумом чи винахідливістю, але тепер був сповнений рішучості накласти головою біля цих загратованих дверей, виконуючи свій обов'язок, до якого закликала його професійна честь і ті додаткові п'ятдесят бюлетенів, одержаних на виборах усього два місяці тому. Щоправда, його трохи бентежило те, що серед голосів, які долинали знизу, чулися й голоси його виборців; але дужче за них у вухах гриміла фраза із переданого йому ордеру: «Наказую вам узяти під арешт і доправити на місце живим і неушкодженим Габрієла Конроя». Джо Холл був простою людиною, і, може, тому ця химерна фраза надавала йому сил і прояснювала думку. Не приховуватиму, він нічим не був схожий на героя. Я пригадую його низькорослого, метушливого, нічим не примітного, позбавленого тієї спокійної впевненості, яку дає людині фізична сила. Зараз, у час смертельної небезпеки, він поживував собі тютюн та енергійно спльовував на підлогу. Час від часу Джо Холл проходжувався коридором, пощипував свою ріденьку борідку і перевіряв курки на пістолях. Зупинившись біля Габрієла, він сказав майже зі злістю:

— Чуєте? Вони йдуть на приступ!

Габрієл кивнув головою. Дві години тому, коли стало відомо, що віджілянти збираються на нього напасти, він написав записку і віддав її шерифу. Відтак, поринувши у свій звичний стан апатії, сидів зосереджений і тихий, а коли й казав щось, то сором'язливо й ніби винувато.

— Допоможете мені? — запитав Холл.

— Чому б не допомогти, коли треба буде, — відповів трохиздивований шерифовим запитанням Габрієл. — Та тільки чи варто? Ще вскочите зі мною в халепу. Не заслужив я цього, їй-богу. Чи не краще буде передати мене тим хлопцям? Я і так завдав вам чимало клопоту. Можна й так сказати: ви своє зробили, а решту хай вони беруть на себе. Але якщо ви вважаєте своїм обов'язком охороняти мене до кінця, бо присягалися перед законом і суддями (важко передати словами той шанобливий тон, з яким вимовив Габрієл останні слова), то що ж, я з вами. Будемо відбиватися разом. Ви мене зрозуміли?

Він поволі підвівся зі стільця й рішуче відсунув його до самої стіни. І тон, і поведінка Габрієла цілком задовольнили шерифа. Сімдесятичотиригигарматний крейсер,

Габрієл Конрой розчищав палубу, готуючись до бою.

За стіною на мить запала тиша, відтак почувся голос; то був головний із трьох Голосів минулої ночі. Шериф вийшов у хол і відчинив вікно. Обложники і обложений обмінялися поглядами, оцінюючи противника. Тоді почали пускати один в одного шпильки:

— Вилазь звідти, Джо Холл, та біжи мерщій до своєї неньки. Стара знудьгувалася за тобою!

— Дідька тобі лисого! — не забарився з відповіддю Холл. — То, бачу, стара баба в штанах та капелюсі Ола Баркера! Геть додому, бабуню: нема чого вдавати із себе вояка!

— Не блефуй, Джо Холл!.. Програєш! Нас тут п'ятдесят душ. Решта підраховує бюлетені!

(Тут крився подвійний натяк; по-перше, Холл у минулому був професійним картярем, а по-друге, він пройшов у шерифи незначною більшістю голосів).

— Чудово! Бюлетені вишлеш мені поштою! (Оратор, якому адресувалися ці слова, служив у поштової конторі).

— Виходь, будь ти проклятий!

— На приступ, сто чортів йому в печінку!

Натовп кинувся до дверей. Пролунав постріл; шериф поспіхом зачинив вікно. Юрба від слів перейшла до дій.

Кілька годин тому шериф перевів заарештованого з ненадійного тюремного приміщення вниз до зали судових засідань на другий поверх. Тут не було вікон, — світло падало крізь засклений просвіт у даху — і проникнути сюди можна було тільки через масивні двері, які шериф завбачливо забарикадував столами та лавами. Невеличкі бічні двері, за якими легко було спостерігати, він залишив відчиненими з розвідувальною метою. З першого поверху до зали судових засідань можна було піднятися лише вузькими сходами, які Габрієл також надійно забарикадував довгим суддівським столом. Невдовзі вхідні двері, що їх шериф замкнув на замок після того, як його помічники повтікали, затріщали під натиском віджілянтів. Шериф із Габрієлом стояли вгорі на сходах і не зводили з них очей. Тільки-но вхідні двері поволі почали піддаватися, шериф відступив до запасного виходу й кивнув Габрієлу, щоб той ішов за ним, але Габрієл, нетерпляче махнувши рукою, кинувся вперед і тієї самої миті, коли двері з гуркотом зіскочили із завісів, заліз за

суддівським столом, яким були забарикадовані сходи. Почулося тупотіння ніг; віджілянти кинулися до сходів, та нашттовхнулися на перешкоду, здійняли крик і спробували перелізти через барикаду. Але тут довгий суддівський стіл ніби ожив. Він ураз став дибки, похитався кілька секунд з боку на бік, перекинувся і, зусебіч обліплений людьми, полетів на голови натовпу. Внизу здійнявся гвалт; філістимляни безладно відступили, а Самсон звівся на ноги й через бічні двері повернувся до зали судових засідань. Але цієї самої миті якийсь спритний сміливець з обложників, зумівши непомітно перейти Рубікон, піднявся з укриття й прошмигнув до зали слідом за Габріелом. Шериф голосно вилаявся і вистрілив з пістолета; незваний гість повалився на підлогу; Габріел рвучко зачинив двері. За мить незнайомець зіп'явся на коліна й простягнув перед собою руки.

— Не стріляйте! Я прийшов допомогти вам.

То був Джек Гемлін! Виснажений, запорошений, у брудному одязі! Від його молодечого вигляду не лишилося й сліду. Циліндр був сплюснутий, білосніжна сорочка розірвана біля коміра; очі горіли, щоки палали хворобливим рум'янцем, з пораненої ноги сочилася кров. І все таки, Джек Гемлін був сповнений енергії та відваги. Шериф з Габріелом, наче на команду, миттю відклали пістолети й підхопили Джека на руки.

— Посадіть мене на стілець. Отак! — сказав Гемлін спокійно. — Тепер ми з вами квити, Джо Холл. Ваш постріл стер наші давні рахунки, коли не зважати на те, що, зробивши мене калікою, ви втратили союзника. А зараз помовчте й вислухайте мене; потім можете залишити мене тут. Шлях до порятунку тільки один: через верх! (Він показав на скляний провіт у даху). Тильна стіна будинку виходить до уїнгдемської канави й ущелини. З даху ви зможете спуститися на мотузку; він намотаний на мене під сурдутом, але без вашої допомоги я не скину його з себе, будь він проклятий! Зможете вибратися нагору?

— З галереї на горище ведуть сходи, — пожвавішав шериф, — але вони можуть помітити нас і чекатимуть унизу.

— Поки вони дістануться до ущелини в обхід, ви давно вже будете в лісі за півмилі звідси. Якого дідька ви ще чекаєте? Якщо вони знову підуть на приступ,

ви протримаєтеся не більше десяти хвилин. А коли ще здогадаються про скляний дах і дістануть драбину, вам зразу буде каюк! Ходімо!

На сходах почулося тупотіння ніг; загриміли важкі удари в масивні подвійні двері; обложники орудували кирками та ломами, і барикада перед дверима на кілька дюймів відсунулась. Утворилася щілина, крізь яку нападники відкрили вогонь з пістоletів; від дерев'яних лав відлітали тріски. А шериф усе ще вагався, не зважуючись прийняти рішення. Тоді Габріел нахилився, взяв пораненого, завдав його собі на плечі, мов малу дитину, подав рукою знак шерифу, щоб той ішов за ним, і почав підніматися на галерею. Та не встиг він ступити й два кроки, як раптом хитнувся й відступив назад до Холла, що в свою чергу враз застиг на місці, вхопившись обома руками за поруччя. В цю мить здалося, що сили обложників потроїлись; тріщали не тільки двері, тріщали вікна; важка люстра з гуркотом упала вниз, прихопивши з собою частину візерунчастого карнизу й круг штукатурки; крізь скляний просвіт у даху посипалася цегла; з вулиці долинув крик, зовсім не такий, який вони чули досі. Обложники притихли за дверима, потім кинулися бігти сходами вниз; знову запанувала тиша. Троє обложених з блідими обличчями втупилися поглядами один в одного.

— Землетрус! — сказав шериф.

— Чудово! — вигукнув Джек. — Це нам на користь. Ми виграємо час. Уперед!

Вони дісталися галереї, а звідти почали підніматися сходами до ляди, що вела на горище. Габріел зі своєю ношею йшов попереду. А тим часом обложники спробували ще раз узяти приступом забарикадовані двері, але безуспішно; землетрус порушив фундамент і стіни будинку; двері заклинило наглухо!

Габріел перший ступив на дах, тримаючи на собі Джека Гемліна. Цієї миті будинок здригнувся від другого поштовху; Габріел опустився навколішки, щоб не впасти; тим часом лядя за ним різко зачинилася. Габріел поклав пораненого й повернувся, щоб відчинити лядю для шерифа. Але тут із жахом переконався, що лядя не піддається. Землетрус заклинив і її. Джо Холл залишився у пастці.

Габріел задумався і глянув на свого супутника.

Джек тим часом пильно вдивлявся вниз, підвівши очі, промовив:

— Треба поспішати, Габріеле! Вони роздобули драбину!

Габріел звівся на ноги й узяв пораненого. Схил даху був пологий; посередині здіймалася на постаменті грубо витесана з дерева п'ятнадцятиметрова статуя богині правосуддя з оголеним мечем і врівноваженими чашами терезів. Габріел дістався постамента й присів за ним, але в цю мить знизу почулися крики й він зрозумів, що його помітили. Пролунали постріли, одна куля влучила в оголений меч богині, а друга, ніби на сміх, порушила рівновагу її терезів.

— Розмотайте з мене мотузок, — сказав Гемлін.

Габріел виконав його прохання.

— Прив'яжіть один кінець до димаря або до статуї.

Але димар від землетрусу розвалився, а статуя хиталася на постаменті. Габріел прив'язав мотузок до залізної рами, що облямовувала засклений просвіт у даху, відповз назад і перекинув його через гребінь покрівлі — вниз. Мотузок на кілька футів не дістав до землі. Стрибнути з такої відстані пораненому було важко. Габріел поповз назад до Гемліна.

— Спускайтесь, перший, — сказав він тихо. — Я потримаю мотузку. Довіртеся мені.

Не чекаючи від Гемліна відповіді, Габріел обв'язав його мотузком попід пахвами і потяг до гребеня. Тут він мовчки потис йому руку, заліз за гребенем і щасливо спустив Джека на землю. Тоді витяг мотузку знову нагору і вже приготувався закріпити його за залізну раму, коли раптом помітив, як над краєм покрівлі щось почорніло. То була драбина!

Три Голоси стомилися чекати відповіді на вже вкотре поставлене запитання й вирішили скористатися драбиною, щоб узяти непокірних супротивників на мушки пістолетів. Один за одним піднявшись на дах, вони ще раз повторили своє запитання. І тоді — чи, може, то їм привиділося? — відповідь надійшла від самої богині правосуддя. Вона раптом нахилилася до них, простягла вперед свій безжалісний меч, потрясла розбитими терезами і повалилася на їхні голови, змівши усіх їх з драбини й змусивши замовкнути навіки. А з-за постамента підвівся, важко дихаючи, Габріел, — блідий, але з виглядом переможця.

Незважаючи на свій велетенський зріст і міцну статуру, Габріел був рухливий і спритний; повиснувши на кінці мотузка, він легко, навіть не подряпавшись, зістрибнув на землю. Падіння статуї натовп сприйняв як наслідок землетрусу, а втрати нападників погамували їхній запал. Габріел узяв на руки майже непритомного Джека і спустився в канаву, а ще через хвилин десять, залишивши Гнилу Ущелину далеко позаду, вже підходив до затіненого соснами Конроевого пагорба. Тут було кілька покинутих штолень, про які знав тільки він. На щастя, перша, до якої він підійшов, була майже завалена камінням, що скотилося згори, зрушене землетрусом; пересвідчившись, що обвал надійно сховав від людських очей вхід до штольні, Габріел поліз зі своєю нерухомою ношею усередину. Далі чекати було небезпечно. Джек Гемлін втратив стільки крові, що, зробивши відчайдушну спробу поправити на своїх розкуйовджених кучерях сплюснутий циліндр, знепритомнів і тепер лежав холодний і нерухокий, хоч і вродливий, мов статуя Аполлона.

Габріел роздяг його і знайшов у стегні отвір від кулі; на щастя, артерію куля не зачепила, і Габріел заходився надавати пораненому нехитру хірургічну допомогу; маючи досвід і природний хист, він умів доглядати за хворими з ніжністю сестри милосердя. Він був вражений, побачивши, який худий і виснажений цей юнак. Габріелові довелося в своєму житті лікувати багато людей, і зараз досвід підказував, що його пацієнт, який завжди дивував усіх своєю енергією, життєрадісністю, силою духу, насправді дуже хвора людина. Звідки бралися сили в цьому кволому тілі? Габріел розгубився; він винувато оглядав свою ведмежу постать, немовби шкодуючи, що не може поділитися здоров'ям з цим виснаженим, знекровленим Адонісом.

Ніжно так, немов молода мати над своїм немовлям, він схилився над пораненим, зупинив кров, перев'язав рану і зробив усе це так обережно, що Джек навіть не застогнав; до того ж Габріел мугикав собі під ніс

якусь пісеньку, від якої хворий поринув у дрімоту. Тільки один раз у Габрієла перемигнувся вираз обличчя, коли біля входу до штольні щось зашаруділо і промайнула тінь,— очевидно, то пробігла білка чи проскочив заєць. Габрієл схопив в обійми свого хворого друга і притис до грудей. У цю мить він був схожий на левицю, що оберігає своє маля. Габрієл не зазнав розкошів у своєму житті, не спілкувався з людьми того кола, до якого належав його пацієнт, а тому дорога, тонка Джекова білизна його збентежила; розстебнувши на ньому сорочку, щоб вислухати серце, Габрієл з інстинктивною шанобкою і надзвичайною обережністю відсунув убік золотий ланцюжок з кількома сувенірами, які цей гульвіса носив на шиї. В одному з них — відкритому медальйоні — він побачив фотокартку дівчини, і йому враз перехопило подих. Дівчина на фото була дуже схожа на його сестру Грейс; тільки якась дивна тінь пролягла на вродливому обличчі, від чого в Габрієла защемило серце. Він ще раз уважно придивився до медальйона.

«Мабуть, похмурий день був, коли її фотографували,— пробурмотів він сам до себе,— а, може, тут, у штольні, мало світла; або від жару картка в хлопця на грудях потемніла. І кір до неї не міг причепитися за цей час; я добре пам'ятаю, вона хворіла на кір разом з Олі.— Він замовк і подивився на непритомного Джека, силкуючись якось поєднати його з давно минулими подіями в своєму житті.— Ні,— промовив він, сумно зітхнувши.— Не може цього бути! Вона ніколи його не знала! Це тільки моя химера, мої вигадки. Це зовсім інша, незнайома дівчина, і не треба, Гейбе, стромляти носа в чужі таємниці, скориставшись тим, що людина хвора».

Він поквапливо опустив медальйон і застебнув на пораненому сорочку. Джек ворухнув губами.

— Піте! — покликав він кволим голосом.

— Мабуть, друга кличе,— пробурмотів сам до себе Габрієл; потім сказав голосно, заспокійливим тоном, як лікареві й слід розмовляти з хворими:

— Зараз Піт прийде. Не мине й хвилини, як він буде тут.

— Піте! — трохи голосніше промовив Джек.— Забери кобилу, а то вона мені зовсім ногу роздушить. Хіба ти не бачиш? Вона спотикається... Я не встигну... Вони повісять його, поки я дістануся...

На якусь мить відважне серце в Габрієлових грудях завмерло. Якщо Джек і далі маритиме так голосно, їх знайдуть. На щастя, Джек прийшов до тями і вступився своїми чорними очима в Габрієла. Габрієл лагідно всміхнувся.

— Чи не означає це, що я помер і мене поховали? — серйозно промовив Джек, оглядаючи склепіння штольні. — Чи я все ще марю?

— Якусь хвильку вам було погано, — відповів Габрієл, відчуваючи полегкість сам і намагаючись заспокоїти недужого. — Тепер усе вже минулося. Ваше здоров'я пішло на лад.

Гемлін спробував підвестися, але марно.

— Припустімо, тут ви брешете, — сказав він добродушно. — А що ми робитимемо далі?

— Якщо ви мене вислухаєте і не будете гніватись, — відповів Габрієл, — я скажу, що нам слід робити. Насамперед, поки рана не загноїлася, нам треба знайти лікаря; а з цього нічого не вийде, поки ми триматимемося один за одного. Не перебивайте мене, слухайте уважно. Припустімо, я виходжу до тих хлопців, які нас ловлять, і кажу їм: «Здаюсь, беріть мене голими руками. Але в штольні лежить мій хворий друг, він ні в чому не винен. Йому терміново потрібен лікар». Тепер ви розумієте, до чого я гну? У них немає проти вас ніяких доказів, — провадив Габрієл з лукавим виразом на обличчі. — А я під присягою скажу, що змусив вас іти з нами, і Джо Холл підтвердить, що поранив вас із пістолета.

Незважаючи на біль і небезпеку, Габрієлова пропозиція дуже розвеселила Джека Гемліна.

— Дякую за турботу, — сказав він, усміхаючись, — але в них є підстава звинуватити мене в конокрадстві, і мені не хотілося б лікуватися у цих хлопців. Вбивство мексиканця вони вам ще, може, простять, — мексиканці тепер упали в ціні, — а от за крадіжку мустанга в їхнього вожака по голівці мене не погладять. Тим більше, що я загнав сердешного коня. Ні, сер! Ваша пропозиція мене не влаштовує.

Габрієл мовчки дивився на свого друга й нічого не розумів.

— Я пізно привіз Оллі в Уїнгдем. Часу залишалось обмаль, і я обміняв свою кобилу разом із двоколкою на того мустанга, а одержати згоду в його власника не встиг. Не дивно, що це вас так шокує, — лукаво

пояснив Джек, помітивши спантеличений вигляд Габрієла, — але це факт. Ви опинилися в кепській компанії. Лінощі й невміння бути пунктуальним довели мене до конокрадства! Ніколи не запізнуйтеся, Габрієле! Візьміть собі за правило завжди бути пунктуальним. Якщо вже ви вирішили піти на урок у недільну школу, то прийдіть туди вчасно!

— От якби були ліки! — сумно сказав Габрієл. — Ковточок віскі додав би вам сили.

— Не п'ю міцних напоїв без дозволу лікаря, — серйозно заперечив Джек, — вони мене надто збуджують. А це мені шкодить. От снотворного б зараз або чогось такого...

Він ляснув себе по нозі й ураз зблід, усмішка змінилася гримасою болю.

— Дочекаємося темряви, — сказав Габрієл, — а там я перенесу вас до лісу, на Конроїв пагорб. У лісі вам одразу стане легше, та й безпечніше буде, а вранці знайдемо кращу штольню. Іншої ради в нас немає, — додав він, ніби вибачаючись.

Джек обвів штольню зневажливим поглядом. Розпечений гульвіса шкодував за своїм звичним розкішним життям.

— Що ж, — зітхнув він, — карти роздано, треба грати! Посидимо тут з годинку, як слимаки на камінці. Послухайте, — нетерпляче сказав Джек після того, як Габрієл спорудив для нього сяке-таке ложе із соснової хвої, наламавши її біля входу до штольні, — і сам сів поряд. — Ви що, хочете, щоб я вмер від нудьги, поки ви сидітимете тут, мов сова? Розкажіть хоч щось!

— Що ж вам розказати?

— Що завгодно! Можете брехати, тільки не мовчіть.

— У мене є до вас одне запитання, містере Гемлін, — несміливо сказав Габрієл. — Можете, звичайно, не відповідати, якщо вам не хочеться; я розумію, негоже стромляти носа в чужі таємниці. Але я питаю просто так, щоб згяти час. Коли ви знепритомніли, я розстебнув на вас сорочку і побачив портрет, що його ви носите на шиї. Я не питаю вас, чий це портрет і звідки він у вас, а тільки хотів би знати, чи справді та... та молода жінка така смаглява, як на портреті?

Досі бліде Джекове обличчя залилося яскравим рум'янцем. Він не забарився з відповіддю:

— Та в житті вона ще темніша, дідько мене бери! На карточці вона зовсім біла!

На обличчі в Габрієла відбилосся розчарування. Але Гемліна годі було стримати.

— Так, сер! Коли я це кажу, то маю на увазі, що жодна найбільша жінка в світі не може зрівнятися з нею своєю вродою. Немає ангела на небесах кращого за неї! Такої не знайдете ніде! Ця карточка,— вів далі містер Гемлін, дістаючи медальйон і витираючи його носовою хустиною,— не дає повного уявлення про неї. Ну, а ви,— раптом звернувся він до Габрієла із загрозливими нотками в голосі,— що скажете про неї ви?

— Мені здалося, що вона дуже схожа на мою сестру Грейс,— нерішуче промовив Габрієл.— Ви ніколи її не зустрічали, містере Гемлін? Вона пропала безвісти в тисяча вісімсот сорок дев'ятому році.

Містер Гемлін зміряв Габрієла зневажливим поглядом, у якому мимоволі відбилася вся його зухвалість, на яку він тільки був здатний.

— Схожа на вашу сестру? — промовив він нарешті.— Невже ви думаете, що у вас може бути така сестра? Придивіться як слід! — закричав Джек, тицьнувши медальйон під самий ніс Габрієлу.— Перед вами справжня леді!

— Вона не схожа ні на мене, ні на Оллі,— спокійно заперечив Габрієл, мовби не помічаючи зневажливого тону Гемліна.

Але Джека важко було вгамувати.

— Може, ваша сестра співає, мов ангел, і розмовляє по-іспанському, як губернатор Альварадо? І походить з найстаровиннішого іспанського роду? А може, вона володіє ранчо й тридцятьма квадратними лігами землі і звати її Долорес Сальватьерра? А колір обличчя у вашої сестри нагадує молоду кору суничного дерева? І всі жінки поряд неї здаються білими мов крейда!

— Ні,— сказав Габрієл, зітхнувши.— Я спитав просто так, не подумавши. Глянув на карточку, і мені здалося...

— Карточку я вкрав,— заявив Джек у пориві відвертості.— Побачив на столі у вітальні й поцупив, коли нікого не було. Господи, та вона б ніколи мені й не подарувала! А якби помітив хто з родичів, вони б мене живого не залишили. Як бачите, Габрієле, до конокрадства я дійшов не випадково,— підсумував Джек, залившись своїм безтурботним сміхом. А тоді так само

відверто, даючи волю своїй буйній фантазії, розповів Габрієлові про свою першу і єдину розмову з доньєю Долорес. Із задоволенням повідомляю, що цей гульвіга майже нічого не сказав про свою послугу доні Долорес, приховав, що вона подякувала йому й підкреслила, яка безнадійна його пристрасть.

— Тепер, сподіваюся, ви розумієте, звідки в мене неприязнь до Віктора Раміреса й чому я перейнявся до вас симпатією, коли почув, що ви порішили його. Але це вже ваша справа. Розкажіть мені про все. Хлопці кажуть, він упав коло вашої дружини й ви поквиталися з ним. Розповідайте, я чекаю,— додав Джек, і гримаса болю перекосила його обличчя;— бо коли ви мовчатимете, я закричу.

Але Габрієл мовчки схилився над пораненим і заходився поправляти пов'язку.

— Розповідайте,— похмуро сказав Джек, а то я зараз зірву оці ганчірки й стечу у вас на очах кров'ю. Чого ж ви боїтеся? Я все знаю про вашу дружину, нового ви мені нічого не скажете. Я її примітив ще в Сакраменто, до того, як ви побралися; Рамірес уже тоді був у неї під п'ятою. Вона його обманювала так само, як і вас. Невже ви такий дурень, що й досі закохані в неї?

Джек навіть сперся на лікоть, аби ліпше розгледіти цього неприторенного бовдура.

— Ви маєте на увазі отого мексіканця, Раміреса? — запитав по хвилі Габрієл, дивлячись на співрозмовника своїми ясними, простодушними очима.

— А кого ж іще? — нетерпляче заревів Джек.— Я маю на увазі саме цього...— Містер Гемлін укинув слівце, значення якого виходило за межі найбагатшої людської уяви.

— Я його не вбивав,— спокійно заявив Габрієл.

— Звичайно, ні,— одразу відповів Джек.— Ви просто стояли собі й колупалися ножом у зубах, а він звалився з дерева й ненароком нахромився на лезо. От і розкажіть, як це все сталося? Де ви зустрілись, чи довго билися і чи показав він хоч насамкінець себе чоловіком?

— Кажу ж вам, не вбивав я його!

— А хто ж тоді його вколошкав? — люто закричав Джек, не тямлячи себе від болю і нетерпіння.

— Не знаю. Може... Здається мені...— Габрієл збився, замовк і розгублено подивився на співрозмовника.

— А може, містере Габріеле Конрой, — крижаним голосом проказав Джек Гемлін, недобре зблизнувши чорними очима, — ви змилостивитесь і поясните мені, що все-таки означає вся ця гра? Може, ви люб'язно повідомите мені, чому я тут лежу з простреленою ногою? Чого ви забралися у приміщення суду й довели всіх тих людей мало не до сказу? Чому ви ховаєтеся тут, у цьому глухому фальшому склепі? А потім, коли у вас залишиться час, може б, ви пояснили мені, задля чого я здійснив таку приємну подорож до Сакраменто? Не заперечую, моціон корисний для здоров'я, а крім того, я мав честь познайомитися з вашою юною сестричкою. Але мене цікавить інше: навіщо ви все це затіяли?

— Джеку, — мовив Габріел, схилившись над пораненим збентежено й тривожно. — Я подумав, що його вбила вона і вирішив узяти вину на себе. Я зовсім не хотів уплутувати вас у цю справу, Джеку! Я гадав... гадав, що вони повісять мене, й на тому все скінчиться. Слово честі, Джеку!

— Отже, ви не вбивали Раміреса?

— Ні.

— Ви подумали, що його вбила ваша дружина?

— Атож.

— І взяли вину на себе.

— Авжеж.

— Взяли на себе?

— Так.

— Її вину?

— Так я вирішив.

Містер Гемлін перевернувся на спину й почав насвистувати пісеньку «Коли ж настане весна, моя люба Анні...». Так він підкреслював свою цілковиту зневагу до всієї цієї історії.

Габріел обережно підсунув руку під безпомічне тіло Гемліна й, удаючи, що хоче поправити пов'язку, підняв його і притис до грудей, мов вередливу дитину.

— Джеку, — сказав він лагідно, — а що, коли ця смаглява дівчина на карточці...

— Яка ще дівчина? — сердито перепитав Джек.

— Я кажу про ту красуню... Уявіть собі, що ви з нею побрались, а потім випадково дізналися, що вона вас обманює... Ну, не тому, що вона така, а більше з вашої вини... — поквапливо додав він.

— Та дівчина — справжня леді, — суворо перебив його Джек. — А ваша дружина... — Та, глянувши на Габрієла, він одразу осікся, помовчав якусь мить і сказав: — О господи! Дайте мені спокій. «Хочу ангелом бути і в небі літати...»

— Уявіть собі, що у вашої дружини є таємниця, — вів своє Габрієл, незважаючи на слова свого співрозмовника, — і її переслідує один чоловік, котрий знає про цю таємницю, а вона у відчаї вбиває його. Скажіть, видали б ви цю нещасну жінку? Ні, Джеку! Ви б скоріше самі пішли на шибеницю! Такий ви і такий я, і хай помагає нам бог!

— Ваші слова зворушили мене до глибини душі, містере Конрой, вони роблять вам честь; мені здалось навіть, що куля Джо Холла вийшла з моєї ноги, — сказав Джек і спрямував свій погляд до виходу із штольні, немов уникаючи дивитися Габрієлові в очі. — Скажіть ліпше, старий телепню, котра вже година і чи не час нам вилазити з цієї нори? — Він застогнав, помовчав трохи й зі злістю додав: — А звідки ви знаєте, що його вбила ваша дружина?

Габрієл квапливо й досить стисло розповів про події, почавши від своєї вранішньої зустрічі з Раміресом, і закінчив тим, як він, одержавши від дружини записку, пішов на побачення з нею і наштотхнувся на мертвого Віктора. Джек лише один раз перебив його, щоб спитати, чому він, побачивши вбитого, повернув назад.

— Я подумав, що зустрічатися нам уже ніби й нема потреби, — простодушно відповів Габрієл. — Не хотілося казати їй, що я знаю про вбивство.

— Старий дурню! — простогнав Гемлін. — Якби ви не вернулись назад, ви побачили б її з тим, хто вбив мексиканця.

— Кого ви маєте на увазі? — запитав Габрієл.

— Того самого чоловіка, з яким уранці було побачення у вашої дружини. От кому я мав би допомогти, замість того, щоб валятися в цьому барлозі.

— Ви вважаєте, Джеку, що його вбила не вона? — схвильовано запитав Габрієл.

— Звичайно, не вона, — холодно відповів Гемлін.

— Тоді на що вона натякала в своїй записці? — запитав Габрієл цього разу з лукавим виразом на обличчі.

— Не знаю, — відповів Джек. — Очевидно, ви й тут щось наплутали. Дайте-но мені записку.

Габрієл (повагавшись). У мене її немає.

Гемлін. Немає? А де ж вона?

Габрієл (винувато). Я порвав її.

Гемлін (із жахом). Порвали записку?

Габрієл. Порвав.

Гемлін (хвилю загрозово помовчавши). Вам ніколи не радили звернутися до лікарів?

Габрієл (простодушно й покірно). Так, дехто вважає, що я поводжуся дивно.

Гемлін (знову помовчавши). Скажіть, а Піт Дамфі нічого не має проти вас?

Габрієл (здивовано). Ні.

Гемлін (стомлено). Права рука Дамфі, — його агент в Уїнгдемі — нацькував на вас віджілянтів. Я сам бачив і чув, як він підбурював натовп.

Габрієл (простодушно). Ви помиляєтеся, Джеку, Дамфі — мій друг. Він дав мені кошти на розробку копалень. Я був у нього управителем.

Джек. Он воно що! (Після паузи). Скажіть, чи немає тут поблизу пристойного будинку для божевільних, де згодилися б прийняти двох пацієнтів? Один — хворий безнадійно, другий — постраждав від невмілого поводження з вогнепальною зброєю.

Габрієл (важко зітхнувши). Вам шкідливо розмовляти, Джеку. Помовчіть, поки стемніє.

Джек, змучений нападами болю, що раз по раз пролизували йому тіло, затих.

Помалу тьмяне світло, що сіялося в штольню крізь чагарник та купи каміння біля входу, змінилося темрявою, і втікачі затремтіли від могильної вільгості; вона пробирала аж до кісток. Дзюрчання води, що тоненькими цівками струменіла зі стін, здавалося, стало гучнішим. Габрієл уже встиг помітити своїм досвідченим оком, що рельєф лощини перемінився після землетрусу, а вхід до однієї зі штолень геть завалило. Він обережно опустив пораненого на землю і підповз до виходу. Вдалині стихали голоси робітників, сонце котилося до обрію. У цій гірській місцевості сутінки короткі, незабаром зовсім стемніє, і під прикриттям ночі вони зможуть вийти зі своєї схованки. Пробираючись назад, Габрієл помітив угорі навскісний сніп світла, що просочувалося у штольню крізь отвір. Придивившись пильніше, Габрієл здогадався, що отвір веде у якусь стару гірничу виробку й утворився, очевид-

но, внаслідок підземного поштовху. Те, що над ними проходить ще одна штольня, страшенно здивувало його. Габріел знав цей схил гори, як своїх п'ять пальців, але йому й на думку не спадало, що тут уже давно почали шукати золото. Все ще здивовано оглядаючи отвір, Габріел зачепив ногою якийсь блискучий металевий предмет. Потім нахилився й підняв наглухо запаяну бляшанку, не більшу за коробку з-під сардин; на ній був напис, але в темряві Габріел не міг його прочитати. Маючи слабку надію, що в коробці може виявитися щось корисне для його пораненого супутника, він повернувся до виходу і навіть ризикнув ступити на поверхню, але й тут не зміг прочитати напису. Габріел відкрив коробку гострим камінцем; на його велике розчарування, в ній лежали тільки якісь папери та записна книжка. Габріел сховав знахідку до кишені куртки й спустився у штольню. Його не було не більше п'яти хвилин, але коли він повернувся на колишнє місце, то Джека там уже не знайшов.

Розділ ІХ

ГЕКТОР ПІДВОДИТЬСЯ З КАНАВИ

Якусь хвилю Габріел стояв нерухомо, мов паралізований; відтак поволі рушив уперед, крок за кроком, уважно оглядаючи кожен закуток штольні. Пройшовши так футів сто, він наштовхнувся на Гемліна; той сидів у бічному забої, прихилившись до стіни. У Габрієла мов гора з плечей спала. Джек був збуджений і запевняв, що й на крок не зрушив з того місця, де його покинув Габріел. Той не сперечався, вважаючи, що в пораненого потьмарився розум і він знову марить. Коли ж Габріел заявив, що пора вибиратися на поверхню, Джек сказав: «Гаразд!»,— і багатозначно підкреслив, що його переговори із убивцею Віктора Раміреса закінчилися, і він тепер готовий перебратися в притулок для божевільних. Габріел одразу хутко взяв його на руки й виніс зі штольні. Тут, на свіжому повітрі, обом стало легше; Джек слухняно лежав на могутніх руках свого рятівника й навіть перестав скаржитися, що з ним поводяться, наче з малою дитиною, а Габріел тим часом ішов і йшов уперед упевненою ходою

горянина; він перебрався через канаву, подолав довгий крутосхил і нарешті ступив під шати велетенських сосон Джерельного пагорба. Він знав, що тут до самого світанку їм ніщо не загрожує. Габріел назбирав пахучого гілля й спорудив для свого пораненого друга ложе, але, як він і передбачав, у Джека на ніч почалася гарячка. Дихання в нього почастишало; він почав швидко й плутано розповідати щось про Оллі, про Раміреса, про ту красуню, чий портрет висів у нього на шиї, про Габріела і, нарешті, заходився розмовляти з якимось нікому не відомим чоловіком, що безпричинно закарбувався у Джековій розпаленій уяві й тепер, здавалося, був єдиним його слухачем. Раз чи два Джек голосно закричав, а потім, на превеликий жах Габріела, раптом зотяг пісню. Перш ніж Габріел устиг затулити йому рукою рота, він проспівав строфу із популярної балади. Стрімка гірська річка вирувала й клетотіла вниз, немов акомпануючи йому. Рипіли й потріскували під вітром в унісон пісні сосни; правічні зірки співчутливо дивилися на них із небесного безгоміння. Раптом знизу, з лоцини, до чутливого Габріелового вуха долинув чийсь голос, немов віддуння пісні. Габріел, охоплений тривогою і радісним передчуттям, водночас затамував подих. А, може, він марить, як і його друг? Чи це й справді голосок Оллі? Хворий у гарячці не забарився проспівати другу строфу балади; у відповідь з долини знову відгукнувся голос. Сумніви розвіялись. Габріел квапливо згріб до купи сухе гілля, соснові шишки й усе це підпалив. Вогонь спалахнув і стовпом шугнув угору; за хвилю у заростях почувся тріск, і з чагарника з'явилися дві постаті. Перш ніж неквапливий Габріел устиг оговтатися, задихана від бігу Оллі кинулася йому в обійми, а її супутник, вірний Піт, упав навколішки біля свого пораненого непритомного хазяїна.

Першою заговорила Оллі. За незмінною жіночою логікою вона зажадала суворо спитати з винуватців і кинулась у наступ.

— Чому ти не повідомив мені, де тебе шукати? — нетерпляче сказала вона. — І що ви тут робите в лісі, уночі? Як ти міг покинути мене саму в Уїнгдемі? Чому ти не покликав мене, поки я не заспівала?

А Габріел, за незмінною логікою всіх чоловіків у такій ситуації, не звертав на її запитання уваги; він, тримаючи Оллі в обіймах, тільки примовляв:

— Моя ти маленька дівчинко, прийшла нарешті до свого братика Гейба! Благослови тебе, господи!

Ну, а містер Гемлін, як і кожен божевільний — незалежно від того, чоловік це чи жінка — вів своєї: він знову затяг перервану на якийсь час пісню.

— Він марить, Оллі, — винувато пояснив Габріел, — у нього прострелена нога. Він хотів урятувати мене, хоч я цього анітрохи не заслуговую. Це він співав перед тим, як ви прийшли.

Тут Оллі, дотримуючись тієї самої незмінної жіночої логіки, одразу забула про свою праведну непогрішність і необачно кинулася до Гемліна.

— Ой, що з ним, Піте? Він не помре?

І Піт, який не довіряв ніякому лікуванню, окрім свого власного, стурбовано відповів:

— У нього кепські справи, міс Оллі, це факт, але коли вже він у моїх руках, то я лікуватиму його і з благословення всевишнього сподіватимемося на краще. Ваш брат добра людина й трохи тямить доглядати за хворими, та, щоб лікувати масу Джека, йому бракує знань.

Піт скинув з плечей торбу, вийняв звідти похідну аптечку й почав копирсатися в ній з виглядом сімейного лікаря, видиканого до хворого після того, як місцевий знахар уже встиг наробити чимало прикрих помилок.

— Як же ти нас знайшла? — запитав Габріел Оллі, покійно поступаючись місцем біля пораненого Пітові. — Звідки ти дізналася, де я ховаюсь? Як ти здогадалася, що мене треба шукати? А втім, ти завжди була розумна і смілива дівчинка.

Габріел із замилюванням дивився на сестру.

— Тільки-но я прокинулася в Уїнгдемі й дізналася, що Джек поїхав, як з'являється адвокат Максвелл і засипає мене запитаннями. Я одразу збагнула, що ти знову наробив дурниць і, перш ніж відповісти йому, змусила його все розказати про тебе. Це був просто жах, Гейбе! Тебе заарештували за вбивство, хоч кожен знає, що ти й мухи не скривдиш. За вбивство того мексиканця! Я його з самого початку незлюбила, Гейбе. Цього б не сталося, якби ти тоді краще доглядав за мною, замість лікувати йому ногу. А Максвелл усе розпитує мене про Джулі, — мовляв чи не ворог вона тобі? Але ж я знаю, Гейбе, що коли десь і є жінка, яка тебе любить більше за всіх на світі, то це тільки Джулі.

Одне слово, цікавився всілякими такими дурницями. А коли зрозумів, що нічого не витягне з мене про Джулі, то сказав Пітові, щоб ми якнайшвидше їхали до тебе, бо віджілянти хочуть захопити тебе ще до суду, а він тим часом домагатиметься, аби тебе перевели до іншого округу; сказав, що вони тебе не чіпатимуть, поки я буду з тобою, — хай тільки спробують! — і щоб ми їхали негайно. А Піт — шляхетнішої людини за цього старого негра, Гейбе, я ще не бачила — сказав, що їде зі мною; він хотів розшукати Джека й сказав, що їм перш ніж схопити тебе, доведеться вбити Джека, і ми поїхали. Приїхали — а тебе нема; і шерифа нема; і віджілянтів нема; головних їхніх убило землетрусом — землетрус був жахливий, Гейбе, а ми в дорозі його й не помітили. — Решта віджілянтів накивала п'ятами! І тут підходить китаєць і дає нам твою записку.

— Мою записку? — перебив Габріел. — Не посилав я ніякої записки.

— Ну, тоді його записку, — нетерпляче сказала Оллі, показуючи на Гемліна. — А там написано: «Своїх друзів ви знайдете на Конросвому пагорбі!» Ти що, нічого не второпаєш, Гейбе? — сердито тупнула ніжкою Оллі, обурюючись нетямковитістю брата. — От і пішли ми разом з Пітом і почули Джекову пісню — чогось гіршого, ніж співати серед ночі, вже годі придумати. Ось ми тут!

— Але ж і він не писав ніякої записки, — наполягав на своєму Габріел.

— Дивак ти, старий Гейбе, їй-богу, — заперечила практична Оллі. — Ну, яка тобі різниця, хто її написав? Словне, що ми вас знайшли з допомогою цієї записки. — Вона пошукала в кишені. — А ось і вона!

Оллі подала Габрієлові маленький клаптик паперу, на якому було написано олівцем: «Ваші друзі чекатимуть вас увечері на Конросвому пагорбі».

Почерк був незнайомий. Але якщо записку написав Джек, то як тоді він примудрився відіслати її потай Габрієла? Відтоді як вони вибралися з будинку суду, він тільки один раз випустив його з очей, і то на кілька миль, — коли виходив зі штольні на розвідку. Габріел нічого не міг зрозуміти. Перед цією анонімною запискою він геть розгубився і тільки безпорадно потирав чоло.

— Не журися, Гейбе,— заспокоїла його Оллі.— Віджілянти,— ті, що залишилися живі,— повтікали; шерифа також ніде не видно. Всі налякані землетрусом, їм тепер не до тебе; тільки й балачок, що про землетрус. Ходять чутки, Гейбе,— я й забула тобі сказати,— що жила на Конроевому пагорбі пішла під землю, і копальні тепер не варті й ламаного мідяка! Ніхто тепер і не згадує про нас, Гейбе! Завтра рано-вранці ми сядемо біля спуску в 'Джерельну Лощину у фургон; Піт про все вже домовився. Він сказав, що ми поїдемо в Стоктон, звідти до Фріско, а потім ще в одне місто, яке називається Сан-Антоніо, де сам дідько нас не знайде. І там будемо жити й поживати — я, ти і Джек,— а тим часом усе забудеться, Джек одужає, Джулі повернеться до нас.

Габріел усе ще пестив руку сестри й ніяк не міг наважитись розповісти їй про те, що адвокат підозрює Джулі у вбивстві, а Джек переконаний в її невірності. Нарешті він висловив свої міркування — дуже обережно й дипломатично:

— А що, коли Джулі не повернеться зовсім?

— Послухай, Гейбе,— спалахнула Оллі,— якщо ти знову збираєшся наробити дурниць, то я вмиваю руки. 'Джулі нізащо' тебе не покине. (Габріел мало не застогнав). Її тепер від тебе кінцями не відтягнеш! Не будь віслюком, Гейбе, прошу тебе!

Габріел мовчав.

А тим часом містер Джек під впливом снодійного, що його Піт видобув з похідної аптечки, припинив свої вокальні вправи й затих. Габріел зі своїм богатирським здоров'ям завжди залишався спокійний і врівноважений, його не брало безсоння за будь-яких обставин. Не випускаючи руки Оллі, він почав клювати носом і швидко заснув, аж захріп, хоч героям таке й не личить. Трохи згодом Оллі, рятуючись від нічної прохолоди, закуталася у шаль містера Гемліна, схилила стомлену голівку на могутні братові груди і також заснула. І тільки Піт залишився на варті; він був на вигляд свіжий та бадьорий і заявив, що стан містера Гемліна потребує його пильної уваги.

Десь після півночі Оллі привидівся тривожний сон. Їй снилося, що вони вдвох з містером Гемліном їдуть шукати її брата і раптом зустрічають розлючений натовп, який веде Габрієла до шибениці. У розпачі вона

обертається до свого супутника, але з жахом бачить, що його обличчя змінилося. Біля неї вже не містер Гемлін, а зовсім не знайомий чоловік — старий, виснажений, із зморщеним обличчям і диким поглядом; пофарбоване в темний колір сиве волосся полиняло і вкрилося плямами; старомодний одяг на ньому зім'ятий, брудний, запорошений, немов після бозна-якої подорожі, одна холоша порвалася, високо зав'язана краватка розпустилась і збилася на бік! Здригнувшись, Оллі прокинулася. Але сновидіння було таке реальне, що запитливий вираз обличчя в незнайомця й досі стояв у неї перед очима, і Оллі закричала. Минуло кілька хвилин, поки з'явився Піт. Оскільки він стверджував, — правда, не дуже доладно та ще й потирав очі, — що жодної хвилини не спав і, звичайно ж, не міг нікого підпустити близько, Оллі довелося погодитися, що то був тільки сон. Але заснути вона вже не могла. Вона спостерігала, як місяць поволі опускається за зубчасті верхівки сосон на Конроевому пагорбі, слухала шарудіння якихось невідомих звірків у заростях, чутливо ловила віддалений стукіт коліс з Уїнгдемського тракту, чекала, поки з темного мороку знову виступлять стовбури сосон, а холодний вогонь вранішнього сонця запалить змерзлі верхівки дерев і пробудить до життя пташиний щебет. А коли прозорі річкові тумани відступили разом з блідим місяцем, немов потомлені нічні вартові, що здали сторожу прийдешньому дню, Оллі всіх побудила. Прокидаючись, кожен показував свою вдачу. Габріел очумувався повільно, з винуватим виглядом, немовби проспав призначений час; Джек Гемлін прокинувся в лютому гніві, ніби невдоволений, що з ним несправедливо обійшлись, хотів був негайно комусь помститися. Побачивши біля себе Піта, він обсипав його лайками і прокляттями, витративши свої останні сили.

— Таки пронюхав, де я, і припхався по моїх слідах, елемень чорношкірий, — сказав містер Гемлін, звившись на ліктях. — І це після того, як я прилаштував його в Уїнгдемі на всьому готовенькому; після того, як я ступив на праведний шлях і розпочав нове життя! Доброго ранку, Оллі! Пробач, що не можу встати. Підійди і поцілуй мене, моя крихітко! Якщо цей негр німось тобі не догодив, тільки скажи мені, і я його вільню. Прокляття! Чого ми тут чекаємо? Вже світає,

а нам ще плентатись до Джерельної Лошини. Ходімо, дітки, пікнік закінчився!

Габрієл зглянувся на благання Джека, надзвичайно обережно й ніжно взяв його на руки й рушив на чолі незвичайної процесії вперед. Містер Гемлін не став вилити прокляття на чоловіка, який ніс його на руках, немов дитину, збагнувши, вочевидь, безглуздість такої ситуації. Оллі та Піт поволі пленталися позаду.

Дорога вела вниз Джерельним каньйоном; свіже вранішнє повітря бадьорило, додавало снаги, вселяло надію. Розбуджені подорожніми, птахи враз защебетали, потім змовкли знову. За давньою звичкою Габрієл остерігався ступати на лісові квіти, що де-не-де траплялися на випалених літнім сонцем лісових галявинах. Повітря було наповнене таємничими пахощами: легким диханням тисяч невідомих трав і ледь відчутним, праним ароматом опалого листя. У цих пахощах відчувалося оновлення природи, що його завжди приносить з собою ранній ранок у густому лісі; так і здається, що минулої ночі земля створена заново, і ось вона, просто з рук творця — свіжа, незаймана, не обтяжена тягарем минулих лихоліть. І цьому маленькому людському каравану, хоча він тікав від смертельної небезпеки, також вдавалося, що вчорашні страхи з настанням нового дня щезли, залишилися далеко позаду, на заході, де тепер швидко танули останні тіні ночі. Оллі вже двічі сходила зі стежки, щоб зірвати ягоду чи квітку. Піт мутикав собі під ніс якийсь давній церковний псалом.

І так ішли вони назустріч рожевій зорі, назустріч звабливій надії. Час від часу до них долинали віддалені людські голоси. Поволі розвиднялося; ранок нечутно котився до них з гір, і, нарешті, у світанковому серпанку стало видно вихід з каньйону. Оллі раптом голосно закричала й показала на якийсь темний предмет, що поволі рухався біля входу в каньйон. То був їхній фургон. На крик Оллі візник відгукнувся свистом; мандрівники повеселішали й прискорили ходу; ще кілька хвилин — і небезпека залишиться позаду.

Раптом голос, який, здавалося, йшов із-під землі, наказав Габрієлові зупинитися. Габрієл машинально виконав наказ. При цьому однією рукою він міцніше притис до грудей Джека, а другу випростав уперед,

вемов захищаючи Оллі. Тоді з придорожньої канави підвівся чоловік і перепинив їм шлях.

Він був сам! Низькорослий, весь у багнюці, обірваний, чоловік ледь тримався на ногах від втоми й тремтів від нервового збудження. Але попри все він був пильний і небезпечний. І Габрієл, і Гемлін впізнали цього чоловіка одразу, незважаючи на його лахміття і втомлений вигляд. То був Джо Холл, шериф округу Калаверас! В одній руці він тримав пістолет, а другою намагався дотягтися до найближчого дерева, щоб устояти на ногах. І Джек, і Габрієл одразу помітили, що хоч рука в шерифа нетверда, дуло пістолета націлене на них.

— Габрієле Конрой, ви мені потрібні, — сказав привид.

— Він тримає нас на мушці! Опустіть мене! — прошепотів Гемлін. — Опустіть мене! Він зіб'є приціл.

Але Габрієл з блискавичною швидкістю, на яку, здавалося, навіть не був здатний, повернувся впівоберта, перехопив Гемліна лівою рукою і, захистивши так пораненого, підставив під дуло пістолета своє праве плече.

— Габрієле Конрой, я вас заарештовую.

Габрієл і не поворухнувся. У цю мить з-за його плеча виткнувся довгий сяючий ствол улюбленого дуельного пістолета містера Гемліна, а потім зблиснуло око й самого власника зброї. Шанси були однакові. Запала мертва тиша.

— Стріляйте! — тихо сказав Джек. — Не гарячкуйте, Джо. Якщо не вцілите, пишій пропало. Я вцілю, будьте певні!

Рука Холла затремтіла разом з пістолетом. Не від страху, ні — від фізичного виснаження. Серце в знесиленому тілі залишалося безстрашним.

— Хай буде по-вашому, — сказав він, скорившись. — Хай буде по-вашому, Джеку! Зараз ви мене вб'єте, я знаю! Але потім ви не зможете сказати, що шериф округу Калаверас не виконав свого обов'язку. Підвів отих двадцятьох виборців, які подали свої голоси не за Богса, а за нього! Я не зійду з дороги. Шукав вас у цьому каньйоні цілу ніч. Помічників у вас немає. Я сам, і ви можете мене вбити. Хай буде так! Але ви сядете в цей фургон, тільки переступивши поріг мій труп!

Виголосивши цю промову, він випростався на весь зріст — а зріст у нього, як відомо, був невеличкий, — прихилився до дерева й знову навів пістолет на Габрієла. Проте невідповідність між бажанням шерифа і здатністю здійснити свій намір була така очевидна, що і його героїчна поза, і патетична промова здалися слухачам безглуздими. Містер Гемлін зареготав. Але тут він відчув, як Габрієлова рука, що тримала його, ослабла; за мить Габрієл обережно опустив свою ношу на землю й твердою ногою рушив до шерифа.

— Я готовий їхати з вами, містере Холл, — спокійно сказав він і впевненим рухом руки відвів убік шерифів пістолет. — Готовий їхати зараз, негайно. Тільки в мене є до вас невеличке прохання. Оцей поранений юнак не має до мене ніякого відношення. — Він показав на Гемліна, що корчився на землі й скреготав зубами від безсилої люті. — Не чіпайте його. Він не винен, що ми втягли його в цю веремію! А тепер я до ваших послуг, містере Холл. Шкодную, що завдав вам стільки клопоту.

КОРІННА ПОРОДА

Розділ I

СЛІДАМИ КАТАСТРОФИ

За чверть години до того, як посланець від Пітера Дамфі прибув із запискою в Пойнзетову контору, її господар одержав термінове повідомлення. То була телеграма із Сан-Антоніо. Кілька коротких фраз для вразливої людини означали більше за будь-яку риторичу:

«Церква місії зруйнована. Отець Феліпе не постраждав. Свята Трійця в руїнах. Долорес зникла. Мій дім неушкоджений. Приїздіть негайно. Марія Сепульвіда».

Наступного дня о четвертій годині пополудні Артур Пойнзет був уже в Сан-Джеронімо; до місії залишалося ще п'ятнадцять миль. Тут, у місцевому готелі, підтвердили, — правда, з деякими перебільшеннями, — все, про що повідомлялося в телеграмі.

— О, всі святі на небесах! Немає більше Сан-Антоніо. Земля розверзлася й поглинула його! Тепер кінець усьому! Так створено світ! — повчально промовляв господар готелю. — Там, де стояли будинки, ви знайдете руїни, доне Артуро. Вам чарочку французького коньяку чи американського віскі? Від Сан-Антоніо не залишилося нічого! Зовсім нічого. Святу правду кажу — анічогісінько!

Незважаючи на ці невеселі пророцтва, містер Пойнзет не став чекати повільного диліжанса, а осідлав швидкого мустанга й помчав до місії. Він відчув полегкість на душі, коли через годину побачив удалині відблиски океану, темно-зелену смугу місії, еспінал¹ та білу баню вежі. Але тут Артур притримав коня і здивовано протер очі. А де ж друга вежа місії? Він нову пристрожив коня, від'їхав убік і глянув ще раз. Удалині виднілася тільки одна вежа.

¹ Дубовий гай (ісп.).

Отже, церква й справді зруйнована!

Чи то це відкриття так вплинуло на Артура, чи, може, в ньому прокинулося якесь сильніше почуття, але він одразу з'їхав з дороги, що вела до місії, і погнав коня відкритою рівниною в бік Ранчо Святої Трійці. Шалений вітер з моря шугав над широкою рівниною і, здавалося, зумисне не пускав уперед, але Артур, відчувши в опорі вітру недобру провість, зібрав усю свою волю, щоб змусити противника відступити. Тут нічого не змінилося: та сама мертва монотонна рівнина, мертве монотонне небо, колюча стерня на скошених полях, висушених сонцем і випрасуваних бурями; ті самі німі простори, що ніколи не поскаржаться на спустошливий вітер ні стогоном, ні зітханням, ті самі рухливі чорні плями, що так добре запам'яталися йому,— череди рогатої худоби. Аж морозом обдало, коли він подумав про свою недавню пригоду на цій рівнині, аж проступив на щоках рум'янець, коли згадав, як його тут рятувала чарівна, але байдужа до нього затворниця. Він знову почув у вухах тихий шепіт: «Філіпе...» Спогади ожили в ньому так виразно, ніби він зовсім недавно лежав, задихаючись, на цій землі. А слід сказати, Артур уже не раз переконував себе, що тоді помилився, що донья Долорес не називала його Філіпом у ту фатальну мить, що то була всього-на-всього слухова галюцинація. Їхні стосунки з Долорес не виходили за межі церемонної ввічливості, і це виключало можливість невимушеного спілкування, не давало приводу сподіватися, що вона може мати до нього теплі почуття. Вона ніколи не згадувала про ту пригоду, немов зовсім забула її. Та Артур не забув! Не раз він з якоюсь дивною, майже болісною насолодою поновлював у пам'яті від початку до кінця ту незабутню сцену. Це був єдиний щасливий епізод у його житті, поезію якого він не міг пояснити одразу, єдиний глибокий порух його душі, над яким він не міг іронізувати у своїй звичній манері, єдиний солодкий спомин, що не здавався ні облудним, ні вульгарним. І ось героїня цього епізоду зникла бозна-куди, і він, може, ніколи вже її не побачить! Коли Артур уперше довідався про цю новину, то відчув на душі якусь дивну полегкість, чи, правильніше сказати, немовби прокинувся від солодкого, але небезпечного сну, що заважав йому жити повнокровним життям. Він ніколи не сприймав донью

Долорес як реальну особу; його захоплення нею було пов'язане з романтичним складом його вдачі; несподіване зникнення доньї Долорес чимось нагадувало йому зникнення зі сцени актриси після закінчення вистави. Вона зчезла так само таємниче, як і з'явилась, і в цьому він убачав єдину реальність. Артур не відчував ні душевного потрясіння, ні природного людського жалю. Як на стороннього спостерігача, ніякої катастрофи не сталося: ніхто не загинув, ніхто не постраждав.

Ось такі думки викликала в містера Пойнзета телеграма від доньї Марії. Це був холодний самоаналіз людини, котра вважає, що байдужість та егоїзм підносять її над натовпом, але не вбачає в тому підстави ні для гордощів, ні для жалю. Проте коли він звернув з дороги, що вела прямо до місії, і повернув коня до садиби доньї Долорес, тривога й хвилювання взяли в ньому гору над здоровим глуздом. Не в змозі побороти в собі ці почуття, він намагався переконати себе, що це — той самий душевний порух, який погнав його колись у Голодний табір, щоб дізнатися про долю покинутих страждальців. Та раптом Артурів кінь став дибки; менш вправний вершник не втримався б у сідлі. Шлях йому перегородила прірва футів зо тридцять завширшки і не менше тридцяти завглибшки. А на дні її лежали уламки корралю Святої Трійці!

Якби ця розпадина була не така велика, Артур помилково сприйняв би її за одну з тих характерних тріщин, які нерідко перетинають улітку випалену сонцем рівнину; декотрі з них бували такі широкі й глибокі, що ставали серйозною перепорою для вершника. Артур одразу збагнув, що це не тріщина. Земля не розколася, а опустилася. На дні провалля росла така сама обпалена сонцем трава, такі самі пожухлі квіти, як і на поверхні рівнини.

Заглиблений у роздуми, Артур не помітив, скільки шляху подолав за годину. Він, очевидно, їхав набагато швидше, ніж йому здавалося. Але якщо перед ним і справді залишки корралю, то звідси має бути видно стіни ранчо біля підніжжя гори. Він утупився поглядом у передгір'я. Ранчо там не було! Між проваллям, біля якого він стояв, і відрогами гір удалині не видно було ні дахів, ні стін, ні навіть руїн.

В Артура кров похолола в жилах, повід вислизнув з ослаблих пальців. О господи! То ось про що йому

повідомляла донья Марія! Чи, може, сталася ще одна, нова катастрофа? Він огледівся довкола. Невже ця безмежна, бездоріжна рівнина за віки сусідства із сяючим океаном сама уподібнилася водній стихії? Схилившись над краєм безодні, що підступно зяяла біля його ніг, Артур прочитав у її пащі страшну долю ранчо. Стихія, що зародилася в глибинах цієї застиглої рівнини, поглинула й ранчо, і його нещасливих мешканців.

Першою була думка мчати щодуху вперед, до місця катастрофи: може, комусь іще потрібна його допомога. Але провалля перетнуло йому шлях і, здавалося, простяглося до самого океану. Тоді він подумав про те, що від часу катастрофи, як свідчила телеграма доньї Марії, минула ціла доба і його допомога вже нікому не потрібна. Він уже проклинав себе, що піддався сліпому пориву й приїхав сюди, нічого ні в кого не спитавши, а тепер не може навіть дістатися до місця катастрофи. Якби ж він одразу поїхав був у місію, докладно розпитав про все отця Феліпе, порадився з ним, попросив допомоги! Він голосно вилаявся,— що, при його холодній витримці траплялося дуже рідко,— повернув коня й шаленим галопом помчав до місії.

Над рівниною опускалася ніч. Не встигло ще зайти сонце, як з невидимих приморських схованок виповз туман, нечутно підкрався до білої прибережної смуги, погасив її блиск і неспішно посунув на рівнину. Він поглинув Сосновий мис, який спершу ще давав про себе знати вогнями маяка, та невдовзі злився з сірим океаном і вгорі, й унизу, підкрався до вершника і, як здалося Артурові, враз відмежував його від навколишнього світу, закрив перед ним навіть далекі обриси гір, ніби стер їх губкою з велетенської блакитно-сірої грифельної дошки. Здалеку долинали глухі удари дзвону — сигнали тим, хто заблукав у тумані, але, здавалося, і ці звуки поглинала біла завіса; Артур ледве вловлював частий стукіт копит свого коня. Поступово закралося враження, що він скаче уві сні, й Артур не намагався позбутися цієї ілюзії.

Не полишило його відчуття сну й тоді, коли він в'їхав чи, як йому здалося, вплив на хвилях туману в околишні поля, а потім і у вуличку місії. Від світла кількох ліхтарів, обведених туманним ореолом, вузька

вуличка мала примарний і нереальний вигляд. Вона привела його на майдан, до церкви. Навіть у густих сірих сутінках він розгледів, що одна вежа впала зовсім, а східне крило церкви і трапезна стоять у руїнах. Церква сяяла вогнями й була наповнена парафіянами. Цей факт, що раніше викликав би в нього неабиякий подив, тепер сприймався як частина того самого сну. Усе ще перебуваючи в полоні марева, Артур спішився, відвів коня під навіс неподалік від уцілілої вежі і ввійшов до храму. Головний неф церкви залишився неушкоджений. Як і колись, стіни прикрашав вигадливий живопис; воскові фігури пресвятої діви та мучеників, жовтих і худих, виглядали зі своїх ніш. З високого вітваря отець Феліпе відправляв літургію. Саме тієї миті, коли Артур увійшов, хор заспівав заупокійну молитву. Артур одразу помітив, що вітвар завішений чорним, і з перших слів священника зрозумів: тут іде заупокійна меса. Гарячкове збудження, що володіло Артуром протягом останньої години, хвилювання; від якого щоким горіли рум'янцем, раптом минуло. Він опустився на лаву поруч когось із парафіян і затулив долонями обличчя. Знову попливли негучні акорди органа; потім полився сумний хоровий спів; запах ладану наповнив церкву; монотонна священникова молитва навіювала спокій, і Артурові здалося, що він поринає в сон. Хвилини через десять він здригнувся й підвів голову, немов прокидаючись від тривожного забуття; у вухах бринів голос отця Феліпе, що звертався до нього; священникова рука м'яко лягла на його плече. Парафіяни вже розійшлися, вогні були погашені, тільки у вітварі ще горіло кілька свічок. У першу мить Артур не міг збагнути, де він.

— Я знав, що ти прийдеш, сину мій, — сказав отець Феліпе. — А де ж вона? Ти не привіз її з собою?

— Кого? — перепитав Артур, намагаючись зібратися з думками.

— Як кого? О, всі святі небесні, доне Артуро! Ту, яка прислала тебе сюди — донью Марію. Чи ти не одержав її послання?

Артур відповів, що тільки-но приїхав, одразу поспішив до церкви. Йому було соромно признатися і в тому, що він спочатку спробував проїхати до Ранчо Святої Трійці, і що за ці дві години жодного разу не згадав про донью Марію.

— Ви відправляли заупокійну месу, отче Феліпе? У вас сталося нещастя? — Він замовк, не в змозі збагнути, чи все тут відбувається наяву, чи це тільки видіння в його хворобливій уяві.

— Матір божа! — промовив отець Феліпе, стурбовано дивлячись на Артура. — Ти не знаєш, по кому я служу заупокійну месу? Не знаєш, що наша свята заступниця, донья Долорес, спочила вічним сном?

— Я тільки знаю... з телеграми доньї Марії... що вона зникла, — промовив, затинаючись, Артур і відчув, що знов перестає владати собою, що обличчя його зблідло, а голос тремтить.

— Зникла! — вигукнув отець Феліпе з легким докородом у голосі. — Так, зникла! Ми її знайдемо, коли відновиться Ранчо Святої Трійці, коли руїни casa, поховані на глибині п'ятдесят футів, будуть підняті на поверхню землі. Зникла, доне Артуро! Зникла навіки, назавжди!

Стурбований, очевидно, виразом Артурового обличчя, отець Феліпе поспішив з подробицями змалювати картину катастрофи, про яку той уже мав уявлення. Із садибою доньї Долорес сталося те саме, що й з коралем. Перший підземний поштовх не тільки знищив Ранчо Святої Трійці — під ним утворилася ущелина завглибшки п'ятдесят футів. Врятуватися не зміг ніхто. Вірні вакеро кинулися до ранчо рівниною, що в цей час здригалася й ходила ходором під їхніми ногами, але встигли тільки побачити, як безодня його поглинула. Дон Хуан, донья Долорес, вірна Мануела, мажордом Алехандро, понад десяток слуг — усі загинули під звалищами. Жоден не врятувався. Чому не розкопують руїн і не шукають тіл? Матір божа! Донові Артуро, видно, ніхто не сказав, що після другого поштовху земля над зруйнованим ранчо зімкнулася й навіки поховала все під собою. Пробували копати, але що можуть зробити десять чоловік? А може... через кілька місяців... хтозна... може, й знайдуть тіла нещасних?

Фатальна покора, з якою отець Феліпе розповідав про загибель доньї Долорес, обурила Артура. У Сан-Франціско сотні людей копали б день і ніч, поки жевріла б надія, щоб дістати похованих під руїнами. А тут!.. Артур пригадав млявих, безпорадних слуг у домі Сальватерра. Яку жахливу покору долі могла викликати в них таємнича катастрофа, якщо так про

неї судить їхній духовний наставник і проводир! Артур мимоволі здригнувся. Що робити? Чи не міг би він з допомогою Дамфі виписати групу землекопів із Сан-Франціско? Але тут дала себе знати інстинктивна обережність, що ніколи не полишає людей його вдачі. Якщо ці іспанці, втративши рідних та близьких, так пасивно ставляться до всього, що сталося, то чому повинен втручатися в їхні справи він, зовсім чужа людина?

— Ходімо, сину мій, — сказав отець Феліпе, по-батьківському кладучи Артурові на плече свою велику м'яку руку. — Ходімо до мене. Дякувати пресвятій діві, у мене ще є дах над головою і знайдеться місце, щоб прихистити тебе. Ай-ай-ай! — додав він, мацаючи куртку Артура й оглядаючи його так, ніби він — мала дитина. — А це що таке? Клятий туман промочив тебе наскрізь. Руки холодні, щоки горять! Ти ледве на ногах тримаєшся. І, мабуть, голодний. Ні, ні, не заперечуй, так воно і є. Ходімо зі мною, ходімо!

Він узяв безвільного Артура під руку, відчинив двері ризниці й повів гостя через палісадник, завалений уламками зруйнованої вежі, до невеличкої цегляної будівлі, у якій колись була школа місії. Тепер це приміщення спішно переобладнали для отця Феліпе, й воно слугувало йому і світською оселею, і чернечою келією. У низькому, схожому на піч каміні яскраво палав вогонь. На стінах висіли аркуші з краснописом, що свідчили про успіхи учнів у каліграфії та в законі божому. У кутку стояв невеличкий орган. Посередині кімнати, якраз навпроти каміна, у глибокому, схожому на бійницю прорізі, було вікно — те саме вікно, в якому всього два тижні тому Джек Гемлін побачив донью Долорес.

— Вона часто бувала тут, незабутня наша дівчина, напучувала своїх учениць, — промовив отець Феліпе. Він пригостився добрячою дрібкою нюхального тютюну, відтак витер великою червоною хустиною очі та ніс. — Ця школа — найкращий пам'ятник їй! Завдяки доньї Долорес, — а вона завжди була щедра до церкви, доне Артуро, — тут закладено основи монастиря пречистої Диви, її святої покровительки. Ти вів її справи як адвокат і, мабуть, не гірше за мене знаєш, що все володіння Сальватерри вона заповіла святій церкві.

— Ні, я про це не знав! — сказав Артур, несподівано спалахнувши еретичним протестом, і вперше

кинув на шанованого священнослужителя підозріливий погляд.— Ні, сер, я ніколи не чув від покійної доньї Долорес і натяку на щось таке. Навпаки, мені було доручено...

— Вибач мені, сину мій, вибач,— перебив його отець Феліпе й знову зарядив ніс добрячою понюшкою тютюну.— Не минуло й доби, як бідна дівчина пішла від нас, щойно відлунала заупокійна меса, ще не встигли зів'яти квіти...— Він гучно висякався.— Не варто про це говорити. Не треба. Повернімося до цієї розмови пізніше. А поки що в мене тут є щось для тебе.— Він почав перебирати папери на письмовому столі.— Справа термінова. Я одержав телеграму.

Він подав Артурові жовтий конверт. Але погляд Пойнзета зупинився на візитній картці, яку він помітив на столі, поки отець Феліпе шукав телеграму. На картці стояло ім'я полковника Кульпеппера Старботла із Сиск'ю.

— Ви знайомі з цим чоловіком? — запитав Пойнзет, тримаючи в руці нерозпечатаний конверт і показуючи на картку.

Отець Феліпе взяв іще одну понюшку тютюну.

— Може, й знайомий. Цілком може бути. Здається, він адвокат. У мене була з ним якась справа з приводу церковних земель. А яка саме, я вже забув. Ти не прочитав телеграми, доне Артуро. Що там написано? Тебе часом не викликають додому? Ти тут ще й години не пробув.

Отець Феліпе замовк і невинними очима подивився на Артура. Той відповів настороженим поглядом. Якусь мить вони пильно дивилися один на одного. Артур перший відвів очі, хоч ясний, незворушний погляд отця Феліпе не розвіяв його сумнівів. На пам'ять Артуру прийшло немало скандальних випадків навколо католицької церкви, пригадалися жахливі розповіді про її могутній вплив, про хитрі, підступні дії чернечого ордену, до якого належав отець Феліпе. А він, простак, не вірив тим розповідям, вважав їх пустою балаканиною, сміявся. Усвідомлюючи, що віднині в душі його зародилася підозра до людини, з якою він завжди почував себе так легко й невимушено, Артур після хвилинного замішання взяв себе в руки й розпечатав конверт. Думки, які щойно хвилювали його, враз вилетіли з голови. Телеграма була від Дамфі й містила корот-

кий, характерно складений текст: «Габріел Конрой заарештований за вбивство Віктора Раміреса. Що маєте запропонувати? Чекаю відповіді».

Артур підвівся:

— Коли з Сан-Джеронімо від'їжджає поштова карета? — поквапливо запитав він.

— Опівночі, — відповів отець Феліпе. — Очевидно, ти маєш намір, сину мій...

— А зараз рівно дев'ята, — сказав Артур, глянувши на годинника. — Ви можете дістати мені свіжого коня? Для мене це дуже важливо, отче, — додав він, як і колись, дружнім тоном.

— Дуже важливо? — тихо перепитав священник.

— Питання життя і смерті, — твердо відповів Артур.

Отець Феліпе подзвонив у дзвоник і дав розпорядження слугі; тим часом Артур сів до столу й написав відповідь на телеграму.

— Прошу вас, відішліть її якомога швидше, — сказав він і передав написане священникові.

Отець Феліпе взяв аркуш і стурбовано подивився на Артура.

— А донья Марія? — нерішуче запитав він. — Ти з нею навіть не побачився. Може, повернеш до Ранчо Благословенного Рибалки хоч на хвилину, га?

Артур одягнув редингот, накинув зверху плащ і посміхнувся у вуса.

— Боюсь, не зможу, отче. Поясніть доньї Марії, що мене терміново викликали і не було часу до неї заїхати. Їй відомо, як приємно розмовляти з вами, й вона не пожалкує, коли дізнається, що цей короткий час я провів у вашому товаристві.

Не встиг отець Феліпе відповісти, як увійшов слуга й доповів, що кінь осідланий.

— На добраніч, отче Феліпе, — сказав Артур, тепло потиснувши священникові руку. Від його недавньої підозріливості не лишилося й сліду. — На добраніч! Безмежно вдячний за коня. Ви просто не уявляєте, як багато зробили для спасіння свого гостя. Добраніч!

Веселий сміх, граційна постать вершника на примарному коні, помах руки на прощання, холодний сірий туман у відчинених дверях, приглушений цокіт копит по ослизлих, замшліх мармурових плитах церковного двору — й отець Феліпе залишився сам. Він помолився, взяв іще одну понюшку тютюну й зачинив

двері; відтак згріб зі столу візитну картку доблесного полковника Старботла і кинув її у вогонь.

Однак пригоди святого отця на цьому не скінчилися. Рано-вранці наступного дня, не встиг він ще й поснідати, як з'явилася донья Марія Сепульвіда. Стривожена, розгнівана, сповнена підозри.

— Скажіть мені, отче Феліпе,— одразу запитала вона,— чи не у вас провів ніч дон Артуро?

— Ні, доню моя,— обережно відповів священник.— Він був тут, але дуже мало.

— Коли ж він поїхав? — запитала донья Марія.

— О дев'ятій вечора.

— Куди? — допитувалася вона, залившись рум'янцем.

— До Сан-Франціско, дитино моя. У якійсь дуже важливій справі... Сядьте, доню моя, заспокойтеся. Ваше нетерпіння — від диявола.

— А ви знаєте, отче Феліпе, що він поїхав, так і не побачившись зі мною? — підвищила голос донья Марія, не зважаючи на те, що перед нею був — духовний пастор.

— Цілком може бути. Але ж він одержав телеграму, дуже важливу телеграму.

— Телеграму? — зневажливо повторила донья Марія.— Цікаво, від кого ж?

— Не знаю, дитино моя,— сказав отець Феліпе, пильно вдивляючись у розпашілі щоки, гнівні очі, ледь припухлі повіки своєї відвідувачки.— Ваше роздратування... ваш гнів не роблять вам честі.

— Скажіть, телеграма була від Дамфі? — домагалася свого донья Марія, тупаючи ніжкою.

Отець Феліпе відсунувся разом зі стільцем. Як так сталося, що ця, колись скромна, лагідна, покірنا жінка перетворилася на сварливу вдову? Чи вона вирішила зігнати злість на Артурові за всі ті гіркі образи, що їй довелося терпіти від покійного дона Хосе? Отець Феліпе подумав про те, що чекає Артура попереду, і щиро йому поспівчував.

— Ви відповісте на моє запитання? — вигукнула донья Марія і затремтіла всім тілом — то був тривожний симптом істерії.

— Гадаю, від Дамфі,— розгублено сказав отець Феліпе.— Принаймні відповідь, яку Артур доручив мені відіслати, адресована йому. «Повертаюсь не-

гайно». Але я не знаю, що було в телеграмі, яку він одержав.

— Ви не знаєте! — закричала донья Марія, підхопившись із крісла. Щоки її побілели мов крейда, очі палали вогнем, голос захрип.— Не знаєте! Тоді я вам скажу! В його телеграмі було сказано те саме, що і в моїй! — Вона вихопила з кишені телеграму й потрясла нею перед самим носом у священника.— Ось, читайте! Цю новину одержав і він! Того ж і накивав п'ятами, мов жалюгідний боягуз! Того і не заїхав до мене, зрадник! Заявився, бачте, до вас зі своїм пихатим виглядом і зневажливою посмішечкою, зі своїм... своїм... О, як я його ненавиджу! Ось де причина! Читайте! Чого ж ви не читаете? — В нестямі вона люто розмахувала телеграмою, і всі спроби отця Феліпе взяти її були марні.— Прочитайте! Тоді все зрозумієте! Ви побачите, що я втратила все, я жебрачка! Нещасна, обманута й покинута жінка! Потрапити в лабеті таким двом негідникам — цьому Дамфі і міс...теру Артурові... Пойн...зету! Чого ж ви не читаете? Чи й ви заодно з ними? І ви, і Долорес, і всі...

Вона зім'яла телеграму, випустила її на підлогу, потім ураз зблідла й на весь зріст простяглася біля ніг отця Феліпе. Священик подивився спочатку на зіжмаканий папір, потім на свою непритомну гостю. Чоловік, який чимало прожив на світі, добре вивчив жіночу природу, він (не можу цього приховати) спершу підняв телеграму, розгорнув її і прочитав: «Одержали звістку, що внаслідок землетрусу жила на Конроевій копальні зникла. На превеликий жаль, компанія змушена припинити фінансування, акції знецінені. Дамфі».

Отець Феліпе схилився над доньєю Марією і підняв її на руки.

— Бідолашка! — сказав він.— Не думаю, що Артур знав про це.

Розділ II

ЖОВТИЙ КОНВЕРТ

Цього разу недобрі чутки про Конроеву жилу, немов за жорстокою іронією долі, підтвердилися. Деякі акціонери ще тішили себе надією, нібито це — ще одна

вигадка ділків, зацікавлених у падінні курсу акцій. Але факти, викладені в телеграмі містера Дамфі доні Марії, стали невдовзі відомі всім. Ціна акцій упала спочатку до тридцяти п'яти доларів за одну, потім до тридцяти, до десяти й поступово зійшла нанівець. Вже через годину після землетрусу вся Гнила Ущелина знала, що жила «пішла під землю», що її накрило велетенським шаром граніту, і всі скарби поховано в глибинах землі. Жила зникла! А куди? Відповіді на це запитання не міг дати ніхто. Було висунуто кілька більш чи менш обгрунтованих теорій. Прихильники однієї з них стверджували, що жила «опустилася», інші доводили, що граніт «піднявся», але всі сходилися на одному: до руди вже не дістатися. Природа не раз вказувала своїм кам'яним перстом на сліди таких геологічних перемін у далекому минулому Ущелини. Але похмурому твердженню природи: «Будьте пильні!»,— жителі Гнилої Ущелини вірили не більше, ніж пророцтвам, що йшли з людського середовища.

Недобра звістка поширювалася незвичайно швидко. Вона долинула до кількох каліфорнійців, що саме перебували в Європі, вселила в них тривогу й змусила їх звернутися до своїх банкірів. Від недоброї звістки зблід опікун сирітського будинку; вона нагнала страху на кількох вдів; змусила одного з клерків, що користувався особливим довір'ям у свого господаря, ганебно піти у відставку; так приголомшила містера Рейнора в Бостоні, що всі, хто слухав його похвальбу природним багатством Каліфорнії, зрозуміли, що він залишив там частину свого капіталу. Все тихоокеанське узбережжя було вражене цією звісткою більше, ніж самим землетрусом. Про те, що підземні поштовхи, які несуть смерть й каліцтва, можуть знову повторитися, якось не думалось, зате удар по приватній власності викликав в усіх величезну тривогу. Якщо природа вважає своїм привілеєм однобічно порушувати контракт, за яким кращі громадяни країни обжилися в Каліфорнії і докладають усіх зусиль для розквіту цього краю, то давно час робити висновки. Така була думка передової, вільної преси. Декотрі найстаріші каліфорнійські поселенці вже заводили розмови про повернення на Схід.

В обстановці загальної непевності й розброду думок, містер Дамфі поводився самовпевнено і ще лютіше

ставився до своїх ближніх. Ніхто з банкірових клієнтів не наважувався поскаржитися при ньому на свої втрати або втратити витримку.

— З біса кепські справи, — казав він кожному, хто входив до його кабінету. — Що маєте запропонувати?

Та оскільки кожен таїв у своїй душі лише одне жагуче бажання: одержати назад свої втрачені гроші — і саме про це не наважувався сказати, — містер Дамфі неодмінно святкував перемогу. Саме в такому піднесеному стані і застав банкіра містер Пойнзет, коли зайшов до нього вранці, повернувшись із Сан-Антоніо.

— Мабуть, не солодко їм там! — бадьоро сказав містер Дамфі. — Вдові пощастило більше, ніж деяким її сусідам, але видно, на душі в неї кепсько. Га? З біса співчуваю вам, Пойнзет. Ви людина ділова і розумієте, що капітал був укладений надійно. Але спробуйте довести це жінці! Сподіваюся, вартість ранчо вдвічі більша за суму застави. Га? Ну, як вона там? Лютує, звичайно! Каже, що її обвели круг пальця? Жінка є жінка! Ми з вами їх добре знаємо, Пойнзет!

Видавши свій характерний гавкітливий сміх, Дамфі підморгнув гостеві. Артур подивився на банкіра зі щирим подивом.

— Якщо ви маєте на увазі місіс Сепульвіду, — промовив він холодно, — то я з нею не бачився! Я збирався заїхати до неї, але ваша телеграма перебила мої плани. Встиг лише побалакати з падре Феліпе.

— І ви не знаєте, що Конросві копальні зруйновані землетрусом? Що жила пішла під землю, а з нею і вдовиних п'ятдесят шість тисяч? — Тут Дамфі лягнув пальцями, ілюструючи сумну долю капіталу доньї Марії, вкладеного в розробку жили. — Ви нічого про це не знаєте?

— Ні, — сказав Артур з таким спокійним і байдужим виразом на обличчі, що Дамфі був вражений дужче, ніж коли б він побачив на ньому тривогу. — Вперше чую. Але, гадаю, ви мені телеграфували не з цього приводу.

— Ні, — відповів Дамфі, не відводячи від Пойнзета свого пильного погляду й намагаючись розгадати причину байдужості гостя до долі жінки, з якою той збирався одружитись. — Звичайно, ні!

— Тоді хочу повідомити вам, — почав Артур із загрозливим спокоєм, який міг свідчити тільки про його

рішучість і глибоке зацікавлення предметом розмови, — що я їду до Гнилої Ущелини й маю намір запропонувати Габрієлові Конрою свої адвокатські послуги. Прошу докладно розповісти мені про це вбивство, до якого, я певен, Габрієл не причетний. Якщо, звичайно, він зостався тим, колишнім Габрієлом, якого я знав. Після цього ви можете викласти мені свою справу, оскільки я не думаю, що ви, телеграфуючи мені, мали на увазі тільки Габрієлові інтереси. Розумію, звичайно, що тепер, коли Раміреса вже немає, вам хотілося б усунути з дороги Габрієла та його дружину. Але про це згодом. Розкажіть, коли ваша ласка, все, що ви знаєте про вбивство.

Під натиском Артура містер Дамфі підкорився його командам і коротко виклав уже відомі читачеві факти, повідомлення про які він одержував телеграфом із Гнилої Ущелини.

— В останній телеграмі повідомляється, що його знову заарештували, — сказав Дамфі. — Гадаю, спроб лінчувати Габрієла більше не буде. Я розпорядився вжити заходів, — додав він самовпевнено, — я маю там вплив.

Вперше за всю їхню розмову Артур мовби прокинувся від своїх потаємних дум і пильно подивився на Дамфі.

— Воно й не дивно, — холодно сказав він, — не такий уже ви телепень, Дамфі, щоб втратити єдиного свідка смерті вашої дружини; навіть коли ви припускаєте, що самозванка, яка видає себе за вашу дружину, причетна до цього вбивства й намагатиметься втекти від правосуддя. Не такий ви дурень, щоб не подумати про те, що місіс Конрой піде на все, аби врятувати свого чоловіка, — а вона його кохає, і це знає кожен. Вона не посоромиться розкрити всі ваші таємниці, щоб урятувати і його, і себе. Ні, містере Пітер Дамфі, — додав Артур багатозначно, — ви надто досвідчений бізнесмен, щоб не передбачити всього цього.

Розмірковуючи так уголос, Артур не міг не помітити, як обличчя банкіра то блідне, то вкривається червоними плямами, і з цих ознак він збагнув, — з триумфом і підсвідомим почуттям своєї переваги, не приховуватиму цього від читача, — що містер Дамфі таки дурень, бо не врахував жодної з названих ним обставин.

— Ніхто не повірить свідченням жінки, яку звинувачують у вбивстві,— заперечив містер Дамфі самовпевнено, хоч цього разу це далось йому нелегко.

— Тоді припустімо, що вони обоє, Габріел та його дружина, посвідчать під присягою, що покинута вами місіс Дамфі жива. Припустімо, вони обоє посвідчать під присягою, що, видавши місіс Деварджес за Грейс Конрой, наприклад, ви намагалися незаконно привласнити рудоносну жилу. Припустімо, вона скаже, що покалася у своїх злочинних діях і вийшла заміж за Габріела, аби спокутати свою провину; припустімо, вони обоє візьмуть на себе вину за вбивство й заявлять на суді, що саме ви нацьковували Раміреса на них, що з його допомогою переслідували їх, а тепер переслідуєте самі; припустімо, вони посвідчать, що Рамірес підробив другу дарчу за вашою вказівкою. Що тоді?

— Брехня! — закричав Дамфі, схоплюючись на ноги.— Він зробив це через ревності!

— У вас є докази? — запитав Артур.

— Дарча виписана не на моє ім'я. Вона видана якомусь старому каліфорнійському землевласникові з місії неподалік від Сан-Антоніо. Я можу це довести на суді,— сказав Дамфі, розхвилювавшись.

— Ну й що? Кожен зрозуміє, що вам не було ніякого сенсу підробляти дарчу на своє ім'я тоді, коли ви купували у Габріела його дарчу. Не кажіть дурниць, Дамфі!.. Я знаю, що ви не причетні до фальшивої дарчої. Я тільки хочу показати, як небезпечно обвинувачувати жінку і в такий спосіб робити її своїм ворогом, замість того, щоб узяти її в союзники. Якщо ви хочете помститися за Раміреса, подумайте спершу, чи виграєте ви, коли вони посвідчать на суді, що він був вашим таємним агентом; а вони неодмінно посвідчать, коли ви не допоможете їм. Убили вони його чи ні, хай це вас не турбує. Ви їм не прокурор і не суддя. Ви повинні допомогти їм, це у ваших інтересах. А поки що,— додав Артур, помовчавши,— привітайте себе з тим, що віджілянти не повісили Габріела Конроя і до решти мотивів цієї доведеної до розпачу небезпечної жінки не додалася ще і жадова помсти.

— Ви й досі вважаєте, що за полковником Старботом стоїть місіс Конрой?

— Авжеж,— підтвердив Артур.

Дамфі на хвилю замислився. Чи є сенс розповісти Артурові про свою зустріч з полковником Старботлом, про те, як він одержав і втратив таємничий конверт? Артур по обличчю розгадав його вагання і прискорив рішення прямим запитанням.

— Ви зустрічалися ще раз з полковником Старботлом?

Дамфі зважився на відвертість і докладно розповів про свою останню розмову з полковником про те, як той погодився взяти хабар і передав йому запечатаний конверт, який потім таємниче зник. Артур слухав його уважно, але коли Дамфі сказав про зникнення конверта, вступився у співрозмовника тим красномовним поглядом, у значенні якого годі було помилитися.

— Ви кажете, що згубили конверта, довіреного вам як джентльмену? — промовив Артур, образливо підкреслюючи кожне слово. — Ще не встигли розпечатати його, побачити, що в ньому, а вже згубили? Дуже прикро, містере Дамфі, дуже прикро!

Обурення чесною людиною, якій приписують ганебний, не властивий їй вдачі вчинок, ніщо проти гніву шахрая, запідозреного у злочині, якого він не зумів або не встиг учинити. Містер Дамфі побагровів. Було так очевидно, що він справді загубив конверта, не встигнувши його розпечатати, що Артур перейшов до іншої теми.

— Полковник заперечував участь місіс Конрой у цій справі? — запитав він.

— Рішуче! — відповів Дамфі. — Він сказав, що одержав інструкції від іншої особи, зовсім мені не знайомої. Гадаю, Пойнзете, цього разу ви помилились. Я не вірю, що ця жінка тут замішана.

Артур похитав головою.

— Більше ніхто не знає фактів, з допомогою яких можна вас шантажувати. Ні в кого більше немає і причин для шантажу.

Двері відчинилися, зайшов клерк з візитною карткою в руці. Містер Дамфі нетерпляче вихопив картку й голосно прочитав:

— «Полковник Старботл із Сиск'ю!» — Тоді з тривогою в очах подивився на Пойнзета.

— Чудово! — сказав Артур. — Запрошуй!

Коли клерк вийшов, Артур обернувся до Дамфі.

— Здається, ви викликали мене для того, щоб я зустрівся з цим чоловіком?

— Саме так,— грубувато відповів Дамфі, до якого вже повернулася його колишня зухвалість.

— Тоді притримайте язика. Я все беру на себе!

Двері розчинилися; спершу показалося жабо і випнуті груди полковника Старботла, а за ними — й сам доблесний полковник. Він був відверто здивований присутністю гостя в кабінеті Дамфі, але це аж ніяк не відбилося на його рицарській поставі й манерах.

— Мій юрист, містер Пойнзет,— сказав Дамфі, відрекомендовуючи його Артурові.

Галантний полковник церемонно вклонився, а Артур тим часом, з чарівною і водночас шанобливою усмішкою на устах, яка здивувала й Дамфі і полонила полковника, ступив йому назустріч і подав руку.

— Як молодший колега я не наважився б привертати до себе увагу такого досвідченого і відомого юриста, але як друг покійного Генрі Бісуїнгера я насмілюсь потиснути руку людині, що два роки тому показала себе вірним його секундантом.

— Боже мій, сер! — сказав полковник Старботл, відщастя аж почервонівши і з шумом дістаючи хустину.— Радий чути. Познайомитися з людиною, що була другом такого джентльмена, як Генрі Бісуїнгер, для мене велика честь. Сто чортів, сер, я пам'ятаю ту дуель так, ніби вона відбулася вчора. Чудова була дуель, містере Пойнзет, саме задоволення! Вашого друга, сер,— сто чортів, я щасливий, що познайомився з вами! — скосив другий постріл. Він помер як джентльмен! Ніякої тобі метушні, ніяких репортерів, ніяких арештів! Тільки співчуття друзів! Щоб я провалився на цьому місці, сер, якщо це не найкраща дуель, у якій мені будь-коли доводилося брати участь! Радий познайомитися з вами, сер! Ви збудили в моїй пам'яті найкращу сторінку нашого кодексу честі, який нині, коли мораль так упала, сходить нанівець. Ми поволі опускаємося дедалі нижче, сер, опускаємося до тих політичних та соціальних умов, у яких голос честі, сер, глушитимуть гасла фабрикантів та гендлерів-янк. Згадаєте мене, сер! Сто чортів!

Полковник Старботл зробив риторичну паузу, голосно висякався і спрямував на стелю скорботний погляд, який красномовно свідчив, що дні лицарства минули й американські підвалини зазнають краху. Містер Дамфі відкинувся на спинку крісла, ледь

приховуючи роздратування. Містер Артур Пойнзет слухав уважно, з люб'язним виразом на обличчі.

— Я тим більше ціную можливість познайомитися з вами, полковнику Старботл,— поважно сказав Артур,— оскільки присутній тут мій друг і клієнт містер Дамфі особливо потребує тепер уваги й розуміння, на що можна сподіватися від вас як від джентльмена, як від людини честі. Під час землетрусу він утратив документ, довірений йому для зберігання під слово честі. Очевидно, в хаосі, викликаному стихією, документ пропав. Конверт, у якому він зберігався, мій клієнт не відкрив, печатка була на місці. Справа надто делікатна, але я можу сьогодні висловити радість з приводу того, що джентльмен, котрий передав конверт на зберігання,— це не хто інший, як наш доблесний полковник Старботл, чия висока репутація мені відома; джентльмен, який мав нещастя загубити конверт — мій особистий друг, містер Дамфі.

Цей щасливий збіг обставин дає мені право запропонувати вам свої послуги посередника в цій справі; водночас я, як друг містера Дамфі і його юрисконсульт, беру на себе всю відповідальність за це становище.

Тон і манери Пойнзета були такі схожі на тон та манери самого полковника Старботла, що Дамфі лише переводив здивований погляд то на Артура, то на полковника. А цей, опустивши підборіддя на груди, спантеличено втупився в Артура.

— Чи можна розуміти ваші слова так, що, гм... цей джентльмен, містер Дамфі, довірив вам деякі конфіденційні факти, які, гм...

— Перепрошую, полковнику,— перебив його Артур, підводячись з неабиякою гідністю.— Я навів вам усі факти і, як уже казав, беру на себе в цій справі цілковиту відповідальність. Мій клієнт повідомив мені, що конверт пропав у запечатаному вигляді. Куди він подівся, клієнт не знає. Справа й так серйозна для людей честі, і нема потреби її ускладнювати.

— Отже, і документ, і конверт зникли? — перепитав полковник Старботл, не зводячи очей з Артура.

— Зникли,— спокійно підтвердив Артур.— Я порадив своєму другові, містеру Дамфі, зважити на ту обставину, що цей прикрий випадок ні в якому разі не звільняє його, як бізнесмена і людину честі, від обов'язку, взятого на себе у зв'язку із передачею йому

згаданого документа. Будь-яка застава, як і додаткові витрати на зберігання, підлягають безумовному відшкодуванню. Мій клієнт тільки чекав вашого візиту, щоб компенсувати вам втрату.

Артур підійшов до містера Дамфі й легенько торкнувся його плеча. Та, очевидно, цей доторк був такий промовистий, що містер Дамфі, глянувши Пойнзетові в очі, одразу дістав чекову книжку. Коли він виписав чек на ту саму суму, що й два дні тому, Артур подзвонив у дзвоник.

— Щоб не переобтяжувати полковника Старботла зайвими клопотами, хай ваш касир акцептує цей чек, а оскільки я хочу запросити полковника до себе в контору, то зробіть ласку й оформте чек до виплати негайно.

З'явився клерк, і за вказівкою містера Пойнзета взяв чек майже з нерухомих пальців Дамфі.

— Дозвольте мені висловити своє задоволення вашим, гм... поясненням,— сказав полковник Старботл. Він простяг руку Артурові й одночасно граційним рухом другої руки поправив манишку.— Хай вас не хвилює доля того, гм... паперу. Сподіваюся, що він, гм... усе-таки колись знайдеться; а якщо ні,— додав полковник, і в голосі його прозвучала готовність до самопожертви,— то я візьму на себе особисту відповідальність перед своїм клієнтом, сто чортів!

— А чи не було на вашому конверті якоїсь помітки, яка допомогла б нам розпізнати його, не розпечатуючи? — поцікавився Артур.

— Ні, сер, простий жовтий конверт. Стривайте! — враз вигукнув полковник, ляснувши себе долонею по лобі.— Сто чортів, сер! Я пригадав, що коли ми тут розмовляли, я зробив собі помітку — щоб не забути, просто посередині конверта. Я записав ім'я, щоб я провалився на цьому місці,— ім'я того чоловіка, про якого ми тоді вели розмову,— Габрієла Конроя!

— Ви написали на конверті: «Габрієл Конрой»? Чудово! Це нам допоможе розпізнати конверт, не розпечатуючи його,— сказав Артур.— Що ви хотіли, сер? — ці слова були звернені вже до клерка, який увійшов під час промови полковника й тепер стояв з акцептованим чеком у руках, поглядаючи то на полковника, то на свого господаря.

— Віддайте чек містерові Старботлу, — коротко наказав Дамфі.

Клерк так і зробив. Полковник Старботл склав чек і сховав у глухі тайники біля своїх могутніх грудей. Відтак обернувся до Дамфі.

— Нема потреби нагадувати, сер, що оскільки, гм... мій клієнт прислуховується до моїх порад, цінує мене як юрисконсульта, я зроблю все, щоб запобігти судовому позову у відомій вам справі. А коли конверт, гм... знайдеться, прошу негайно прислати його мені, оскільки я за нього відповідаю особисто. Сто чортів! — додав полковник. — Я був би радий і щасливий завершити нашу з честю укладену джентльменську угоду за бенкетним столом, але мене кличуть невідкладні справи. Через годину я виїжджаю до Гнилої Ущелини!

І Дамфі, і Пойнзет мимоволі здригнулися.

— До Гнилої Ущелини? — перепитав Артур.

— Сто чортів, сер, саме туди! Я беру участь там у справі про вбивство. Судовий процес над Габрієлом Конроем.

Артур кинув на Дамфі застережливий погляд.

— Тоді, очевидно, ми зможемо поїхати разом, — сказав він, привітно всміхаючись. — Я також їду туди. Можливо, фортуна зведе нас по один бік барикад? Ви виступаєте...

— На боці позивача, — промовив полковник, ледь помітно випнувши груди. — На прохання рідних та близьких убитого... гм... іспанського джентльмена із впливового, знатного роду. Я допомагатиму окружному прокуророві, моему давньому другу Нельсу Бакторну.

В очах Артура промайнула тривога, але жоден м'яз на його обличчі не поворухнувся. Кинувши ще один застережливий погляд на вкрай збитого з пантелику, розгніваного Дамфі, він напрочуд привітно звернувся до полковника Старботла:

— І коли навіть на нашу долю, полковнику, випаде опинитися по різні боки барикад, то я вірю, що й тоді наші взаємини залишаться такими ж щирими, як і тепер. Одну хвилинку! Ми поїдемо разом. А перед тим дозвольте запросити вас до моєї контори, тут недалеко, всього кілька кварталів. Там вип'ємо на дорожку по келиху вина.

Кинувши на Дамфі багатозначний погляд, Артур вправно підхопив полковника під руку і повів з собою; доблесного воїна можна було б сприйняти за полоненого, якби не щасливий рум'янець на його щоках та гордо випнуті груди.

Тільки-но двері за ними зачинилися, містер Дамфі висловив своє враження від недавньої розмови одним-єдиним крутим словом. Що він хотів сказати ще, нам не відомо, бо зразу після того як гості пішли, у дверях постав клерк, ошелешений гнівом банкіра.

— Якого біса ти тут стовбичиш, будьте ви всі прокляті! Чого тобі треба?

— Прошу пробачення, сер,— сказав переляканий клерк.— Я випадково почув, як той джентльмен говорив про загублений конверт і про помітку на ньому, за якою його можна розпізнати, сер. Ми в конторі радились і вирішили, що його можна знайти.

— Як? — запитав Дамфі, подавшись усім тілом уперед.

— Коли почався землетрус,— сказав клерк,— поштар уже встиг забрати кореспонденцію, послану в Сакраменто й Мерісвілл. Мішок лежав зверху, на даху фургона. Після другого поштовху коні понесли, мішок упав, його притисло колесом до ліхтарного стовпа якраз навпроти нашого вікна і він репнув; кілька листів і пакетів випало на тротуар. Наш нічний сторож допомагав поштареві збирати розсипані листи, і серед них він побачив простий жовтий конверт без адреси; на ньому лише було написано олівцем ім'я: «Габрієл Конрой». Він подумав, що конверт випав з якогось пакета, й засунув його в мішок. Коли ви почали розпитувати нас про чистий конверт, який зник з вашого столу, ніхто й не подумав про той конверт, бо на ньому стояло ім'я адресата. Тепер ми навели довідки у поштової конторі, і нам відповіли, що вони проштемпелювали листа й відіслали Габрієлові Конрою в Гнилу Ущелину. Вони так завжди робили, коли на адресу банку приходила його приватна кореспонденція. Отак усе це сталося. Гадаю, що лист уже в руках адресата.

ГАБРІЄЛ ЗУСТРІЧАЄТЬСЯ З ДАВНІМ ЗНАЙОМИМ

Шериф задовольнив Габрієлове прохання на захист містера Гемліна. Фургон одразу рекувізували, пораненого, незважаючи на його бурхливий протест, відвезли до готелю «Великий Конрой» і передали з рук у руки його вірному зброєносцеві; там Джек Гемлін одержав свободу, але через півгодини вже метався в нестямній гарячці.

Надії на в'язницю Гнилої Ущелини, а може, не тільки на в'язницю, а й на всіх жителів селища,— шериф не покладав, отож відіслав заарештованого, а разом з ним і Оллі, в Уінгдем. Твердження Оллі про зміну в настроях людей, а точніше, заміну їх інтересу до Габрієла інтересом до наслідків землетрусу, загалом було правильне. Звістка про те, що шериф знову заарештував Габрієла, бурхливої реакції серед населення не викликала. Навіть більше, громада почала виявляти почуття симпатії до заарештованого. Дії віджілянтів успіху не мали і для головних призвідців закінчилися згубно. Цілком можливо, що їхній аморальний вчинок і призвів їх до краху. До того ж уся ця історія могла зашкодити інтересам бізнесу в Гнилій Ущелині. Троє головних лінчувальників загинули і, звичайно, заслуговували всілякого осуду. Габрієл залишився живий, отже, справедливість була на його боці. «Вісник Сріблополіса»,— який ще десять днів тому писав про те, наскільки «благородне видовище являє собою вільний народ, коли він, ображений за свої найсвятіші почуття, апелює до першооснов порядку й справедливості і в єдиному пориві виступає на їхній захист»,— тепер тихо поховав трьох загиблих, а разом з ними й причину їхньої загибелі під короткою заміткою, яка переконувала, нібито вони зустріли свою смерть, «обстежуючи дах суду, щоб з'ясувати розміри шкоди, завданої першим пошттовхом землетрусу». «Знамено» проповідувало ту саму версію, хоч і не так витончено», зокрема, воно іронічно зазначало, що «надалі до статуї Правосуддя слід допускати кваліфікованіших експертів». Сподіваюся, мій розумний читач не запідозрить мене в намаганні висміяти непомильність стихійного народного пориву чи непогрішимість істинного демократич-

ного духу, які (цитую «Вісник») «ще на зорі нашої історії дали нам можливість протистояти узаконеному деспотизму і взяти владу в свої руки», або іншими словами (наводжу рядок полум'яної публіцистики із «Знамена») «дали нам право самим завести двигун і сісти за кермо автомобіля». Я вірю, що мій читач побачить у наведених мною суперечностях у громадській думці й людських вчинках лише мою вірність обов'язку неупередженого літописця, — а не зловмісне критиканство чи політичні інтриги, чого я зовсім не мав на думці.

Ніхто в Гнилій Ущелині не висловив невдоволення, коли на клопотання адвоката Максвелла Габрієла до суду випустили під заставу із в'язниці; ніхто не здивувався, коли агент містера Дамфі виступив поручителем Габрієла Конроя і вніс за нього заставу в сумі п'ятдесят тисяч доларів. Цей несподіваний поворот у біржевій грі люди сприйняли як доказ того, що містер Дамфі ще плакає надію відновити злощасні копальні, зачинателем і управителем яких був Габрієл Конрой; акції копалень одразу зросли.

«Чули, Піт Дамфі взяв на поруки Гейба? Оце хід! Утёр носа всім, хто розпускав чутки, нібито «жила пішла під землю», а копальні зруйновані». Е-е, такого големи руками не візьмеш!» Дамфі став популярний у Гнилій Ущелині як ніколи, а Габрієл вийшов із в'язниці в ореолі мученика. Обидва були страшенно здивовані з такого несподіваного повороту подій.

Оскільки Габрієл не захотів жити в своєму колишньому будинку, що його він відписав дружині якраз у день вбивства, йому разом з Оллі дали прихисток в готелі «Великий Конрой». Місіс Маркл хоча й виказувала в розмовах з адвокатом Максвеллом неабияке зацікавлення долею Габрієла, все ж із чисто жіночою непослідовністю, якої я не берусь пояснити, поводитися з нещасним холодно. Габрієла це втішало й дивувало водночас. Боюсь, що коли б щиросерда вдова довідалася, яку полегкість відчув Габрієл, уперше примітивши її непривітність, вона б, очевидно, не стала гаяти стільки часу на консультації з адвокатом Максвеллом. А втім, може, я тут несправедливий до великодушної і безкорисливої половини людства. А тому дозволю собі дослівно відтворити розмову Габрієла та місіс Маркл, що відбулася в готелі «Великий Конрой».

Місіс Маркл (гордовитим тоном, неуважно поглядаючи на стелю). Ми, звичайно, не можемо вам, містєре Конрой, подавати тут французькі страви й оточити вас тією увагою, до якої ви звикли у своєму домі, на Пагорбі. Ми люди прості, горяни і до розкоші не привчені. Зате і місце своє знаємо, не обіцяємо, що буде так, як удома. Ви розумієте, містєре Конрой, сорок постійних мешканців та двадцять п'ять приїжджих, і за всіма треба доглянути, не часто випаде й побачитися з вами. Коли буде щось потрібно, натисніть кнопку дзвінка, служниця одразу прибіжить. У вас гарний вигляд, містєре Конрой. Сподіваюсь, що й справи ваші йдуть на лад (місіс Маркл вважала недоречним згадувати про недавнє нещастя Габрієла), хоча, якщо вірити приїжджим, бізнес тепер у занепаді.

Габрієл (намагаючись приховати своє задоволення під ширмою світської бесіди). Тільки не подумайте, місіс Маркл, робити нам якісь знижки. Адже ми переїхали сюди за порадою лікарів Оллі. Недарма кажуть: переміни прикрашають життя. І у вас чудовий вигляд, місіс Маркл (тут Габрієл перелякався, що його необачний комплімент може призвести до небезпечних наслідків), тобто, як хочу сказати, що у вас, як завжди, здоровий, бадьорий вигляд. А як там ведеться маленькій Марті? Просто дивно, що ми з Оллі так давно не бували у вас. Все ніколи. (Габрієл переходить до безсоромної брехні). Скільки разів, бувало, вже збираємося провідати вас, але в останню хвилину неодмінно щось переб'є.

Місіс Маркл (із крижаною ввічливістю). Приємно чути. Я оце тільки заглянула до вас, щоб пересвідчитися, чи все у вас гаразд. Добраніч, містєре Конрой. Бувайте здорові! (Гордо рушає до дверей). А коли щось треба буде, подзвоніть, служниця прийде негайно. Добраніч!

Оллі (з'являючись по хвилі з войовничим виглядом, сповнена темних підозр). У тебе нещастя, невідомо, що з Джулі, а ти тут заграєш з цією крокодилицею. Ні, я цього не терпітиму.

Габрієл (почервонівши по саме волосся, згораючи від сорому). Ну що ти, Оллі! Побалакав трохи зі своєю давньою знайомою. Просто так, щоб час згаяти... А ще, знаєш, щоб розвіяти всілякі чутки, вплинути, так би

мовити, на громадську думку і на присяжних. І все. Так мені порадив адвокат Максвелл.

Проте Габріелове життя у «Великому Конрої» аж ніяк не було безхмарне. Невдовзі у готелі з'явилась смаглява, широколиця жінка у жалобному вбранні; останнє свідчило про те, що вона близька до мексиканця, за якого мав відповісти Габріел; вона чекала суду й, очевидно, жадала помсти. Її супроводжував літній темношкірий чоловік, наш давній знайомий дон Педро; а сама вона була не хто інша, як Мануела із Пасифік-стріт. Усі в Гнилій Ущелині чомусь вважали, нібито вона має на руках незаперечні сенсаційні докази проти Габріела. Жовтолиця пара сновигала коридорами готелю і таємниче перешіптувалася чужою для Гнилої Ущелини мовою; Оллі здавалося, що вони обмірковують плани кривавої помсти й шепочуться про заховані *stilettos*¹.

На щастя для Габріела, з'явилася третя особа — Сол Кларк, — і він спекався лиховісного шпигунства. Ця молода особа в своєму жалобному вбранні немовби представляла найсвятіші інтереси покійного, і навряд чи варто пояснювати, що вона була обурена появою непроханих чужинців. Зустрічаючись у коридорах готелю чи за обіднім столом, обидві жінки обпікали одна одну лихими поглядами.

— Заради всевишнього, що це за недоумкувате й нахабне створіння? Хто вона й чого їй тут треба? — запитувала Мануела дона Педро.

— Уявлення не маю, — відповідав Педро. — Мабуть, якась божевільна чи придуркувата. А може, п'яничка, очманіла від агуардієнте або американського віскі. Остерігайся її, крихітка Мануело (крихітка важила не менше трьохсот фунтів), — щоб вона тобі не завдала шкоди.

А тим часом міс Сара Кларк, не перебираючи висловами, виливала душу хазяйці:

— Якщо та клята мулатка й старий кощавий заброда збираються бути тут головними плакальниками, то вони жорстоко помиляються. Світ ще не бачив такої нахабної старої карги! І той старий шкарбун припхавсь! Хай тільки вона хоч слово скаже на суді, Сол Кларк покаже їй, де раки зимують. Правду кажу. Хто вона така? Я про неї зроду-віку не чула!

¹ Кинджали (іт.).

не ви будете містер Пойнзет? (Габрієл підвів очі). То це ви? Боже мій! Як же це так? Не може бути! Отже, це ви?!

Габрієл замовк. Ні, він не помилився!

Артур не поворухнувся. Він чекав, що співрозмовник вибухне гнівом, але помилився. Габрієл широкою долонею поволі провів по чолю, пригладив волосся, відвів і заправив за вуха два непокірних пасма. Відтак, мовби не помічаючи простягнутої руки Артура, нічим не виказуючи ні гніву, ні обурення, підійшов до нього і запитав тихо й спокійно, як, мабуть, запитав би на його місці сам Артур:

— Де Грейс?

— Не знаю,— різко відповів Артур.— Уже скільки років я не знаю, де вона, що з нею сталося і чи жива вона. Відтоді як я залишив її у хижі лісоруба й поїхав назад, у Голодний табір, щоб урятувати вас. (Він не втримався, щоб не наголосити на останньому слові, й одразу перейнявся зневагою до себе, помітивши, як слова його зворушили співрозмовника). Коли я повернувся, її вже не було. Куди вона пішла, ніхто не знав. Сліди вели в пресідію, але там знову загубилися.

Габрієл глянув Артурові в очі. Слова Артура завжди здавалися правдивими,— може, тому, що він вимовляв їх байдужим тоном, не нав'язував свої версії слухачеві; тепер це враження посилював його спокійний і ясний погляд. Габрієл промовчав, і Артур вів далі:

— Вона пішла з хижі лісоруба із власної волі, ніхто її не проганяв; очевидно, в неї були для цього серйозні причини. Вона покинула мене (якщо я смію так сказати), знехтувала моє кохання, зняла з мене відповідальність за долю своїх рідних.— Уперше в його голосі почулося мовби намагання виправдатися.— Нічого не сказала, не попередила жодним словом. Може, їй набридло чекати. Мене не було два тижні. Вона пішла з хижі лісоруба на десятий день після того, як я вернувся до табору.

Габрієл сягнув рукою до кишені, щось пошукав і дістав газетну вирізку, яку вже не раз показував Оллі.

— Виходить, це «приватне оголошення» писали не ви, і літери Ф. Е. означають не «Філіп Ешлі»? — пригнічено запитав Габрієл.

Артур кинув швидкий погляд на вирізку й усміхнувся.

— Я бачу це оголошення вперше. Звідки ви взяли, що його написав я? — запитав він з цікавістю.

— Джулі, моя дружина, сказала, що Ф. Е.— це ви,— простодушно відповів Габріел.

— Он воно що. Вона так сказала! — всміхнувся Артур.

— Атож. Але якщо це не ви, то хто ж тоді?

— Я і справді не знаю,— байдуже відповів Артур.— Може, й вона сама. З того, що я чув про вашу дружину... Така фальшивка для неї — просто невинна забава.

Габріел сумно опустив очі і якусь хвилю мовчав. Вираз трепетної цікавості на його обличчі змінився колишнім млявим і винуватим виглядом.

— Дуже вам вдячний, містере Ешлі, за всі ваші пояснення. Було дуже приємно згадати разом давні часи; не буду приховувати, я часто з осудом думав про вас, але ви й мене повинні зрозуміти, адже я нічого не чув про свою сестру відтоді, як вона пішла з вами. Не подумайте, що я зумисне вистежив вас. Я просто зайшов сюди,— додав він утомленим глосом,— побачитися з чоловіком на ім'я Пойнзет. Він призначив мені зустріч на одинадцять годину. Може, я рано прийшов, а може, щось переплутав, не туди потрапив.

Він оглянув кімнату з винуватим виглядом.

— Мое прізвище Пойнзет,— сказав, усміхаючись, Артур.— Ім'я Філіп Ешлі, під яким ви знаєте мене, я взяв лише на час тої тривалої подорожі.

Він не виправдовувався, не намагався щось пояснювати, немовби змінити ім'я на час подорожі було такою самою звичайною справою, як і перемінити одяг. І Габріел, дивлячись на елегантного джентльмена, не знайшов у його словах нічого дивного.

— Я призначив вам тут побачення як Артур Пойнзет, адвокат із Сан-Франціско; а тепер як ваш давній друг Філіп Ешлі прошу вас довіритися мені й щиро розповісти все, що знаєте про цю злощасну справу. Я приїхав сюди, щоб допомогти вам, заради вас, Габріеле, заради вашої сестри. Я вірю в наш успіх!

Він знову простяг руку, і цього разу недаремно. У щирому пориві, від душі, Габріел схопив її обома руками, і Артур зрозумів, що він подолав найбільшу

перепону, яка могла б перешкодити йому виступити адвокатом на судовому процесі над Габрієлом.

— По-моєму, він розказав мені все, що знає,— сказав Артур Максвеллові, коли той повернувся через дві години. Він був уже сам у кімнаті й задумливо сидів біля вікна.— Я вірю йому. Він не винен у цьому вбивстві так само, як я чи ви. А втім, я й раніше був упевнений в цьому. Чи був він співучасником після вбивства — то вже інше питання, але до самого вбивства він непричетний. Його розповідь переконала мене, але боюсь, вона не матиме успіху ні в присяжних, ні в публіки. Надто багато в ній неправдоподібних обставин. А якщо повірити їм, вони обернуться проти нього. Ми повинні придумати іншу версію. Наскільки я зрозумів, той план захисту, що він його вам запропонував, не такий уже й абсурдний, як вам здалося, і заслуговує на увагу. Ми повинні визнати, що вбивця — Габрієл, але вбивство з його боку було вимушене. Я трохи знаю тутешніх людей, знаю симпатії тутешніх присяжних, і коли Габрієл розповість їм те, що розповів тут мені, його негайно спровадять на шибеницю. На превеликий жаль, з легкої руки його дружини в цій справі переплелися майнові інтереси з цілою низкою підробок і фальсифікацій, у яких Габрієл не винен, і які взагалі не мають нічого спільного з мотивами вбивства. Однак присяжні сприймуть їх як докази злочину. Ми повинні запобігти такому розвитку подій із самого початку. Якщо нам пощастить змусити Габрієла мовчати, вони нічого не доведуть. Факти такі, що якби навіть Габрієл був винен у вбивстві, він міг би легко ввести в оману прокурора; але річ у тім, що він тупо й сліпо вирішив оберігати свою дружину від найменших підозр і взяв вину на себе.

— Отже, ви не вважаєте, що місіс Конрой — вбивця? — запитав Максвелл.

— Ні,— відповів Артур,— вона здатна на вбивство, але не вбивця. Справжній злочинець поки що не відомий Гнилій Ущелині. Мені треба ще раз побачитися з Габрієлом і Оллі, а ви повинні розшукати китайця А Фе, який передав Габрієлу записку від дружини; тепер, коли цей китаєць нам так потрібен, він кудись запропав.

— Але присяжні не візьмуть до уваги свідчення китайця!

— Я знайду християнина, який під присягою підтвердить свідчення китайця. Через два-три дні факти будуть у наших руках, і тоді, мій любий колего,— сказав Артур і фамільярно-поблажливо поплескав Максвелла по плечу,— ми постараємося зробити все, щоб приховати їх від суду.

Коли Габріел детально переказав Оллі події дня, а потім описав свою зустріч із Пойнзетом, дівчинка страшенно обурилася.

— Отак просто й сказав, що не знає — жива Грейсі чи ні?! І після цього він претендує на її кохання?

— Авжеж, він так і сказав,— підтвердив Габріел.— Але ти забуваєш, Оллі, що Грейсі не дала про себе знати навіть мені, рідному братові. То чи надсилатиме вона звістку чужій людині? Виходить, на наше «приватне оголошення» вона так і не відповіла.

— А може, вона просто не хоче його бачити,— сказала Оллі, гнівно труснувши своїми кучериками.— Хотіла б я знати, що б цей нахаба сказав їй, якби її зустрів. Він повинен був знайти Грейсі, коли вважає її своєю дамою серця! Чому він одразу не поїхав у пресідіо? Чого він узагалі повернувся? Виходить, не по неї? Ти думаєш, Джулі тебе не знайде? Не журись, вона добре знає, де ти (Габріел затремтів, і серце його завмерло), і тільки чекає, щоб з'явитися просто на суд. А ці адвокати тільки голову морочать тобі, старий Гейбе! Зачекай, дай мені лишень добратися до того Філіпа... Ешлі-Пойнзета!

Розділ IV

ПРО ЩО НЕ ЗНАВ А ФЕ

Від застережень і докорів практичної Оллі Габріел утік на Конроїв пагорб і там, у своїй старій хижі, розкурив люльку й поринув у роздуми про мінливу жіночу вдачу та загадкову прекрасну статтю узагалі. Бувало, й доти він забрідав аж до велетенської сосни, що все ще лиховісно здіймалася над своїми лісовими посестрами, і, вмовстившись під нею на якомусь корені, мирно розмірковував про своє становище, про зрадливість долі, про незбагненну прозорливість своєї сестрички, про безмежну ласку Творця, який дозволяє існувати таким

непутящим, ні на що не здатним незграбам, як він, Габріел Конрой. Іноді він, за звичкою, сам того не помічаючи, порушував кордони своїх володінь і опинявся біля свого нового, розкішного будинку на вершині пагорба, в якому, після того пам'ятного прощання з дружиною, навіть ноги його не було. Та тільки-но він помічав, що забрів куди не слід, одразу повертав назад з почуттям ніяковості й забобонного страху. Якось, відступаючи після такого мимовільного вторгнення, він проходив каштановим гаєм біля самого будинку й несподівано наштотхнувся на невеличкий кошик, що лежав на пожухлій траві. Габріел одразу впізнав кошичок для шитва своєї дружини й пригадав, що це було її улюблене місце, де вона завжди ховалася від нестерпної полудневої спеки. Якусь мить він повагався й рушив своєю дорогою далі, але потім зупинився і повернув назад, хвилюючись і соромлячись свого вчинку. Торкатися дружининих речей після їхнього розлучення Габрієлові було неприємно й здавалося йому непорядним; однак залишити кошик для якогось блукальця чи віддати на поталу дощам і вітрам було несумісним з тією повагою, з якою Габріел ставився навіть до слабкостей своєї дружини. Нарешті він вирішив підібрати кошик і переслати його потім адвокатові Максвеллу як довіреній особі місіс Конрой. На превеликий його жаль (Габріел скоріше відрубав би собі руку, яка підняла цю знахідку, ніж став би цікавитися, що там лежить), ущерть наповнений кошик враз розкрився і все, що в ньому було, посипалося на землю. Габріел заходився збирати речі. Серед усілякого дріб'язку йому потрапила на очі дитяча сорочечка, така крихітна, що могла б уміститися в нього на долоні. В роки своїх мандрів та переселень Габрієлові часто доводилося виконувати роль няньки й доглядальниці немовлят, і йому були добре знайомі ці священні материнські припаси, зовсім не відомі бездітним чоловікам.

Габріел не поклав сорочечку назад у кошик, а густо почервонівши і відчуваючи себе винуватим більш ніж будь-коли, засунув у кишеню куртки. Всупереч попередньому своєму наміру, він не відіслав кошика адвокатові Максвеллу і навіть словом не прохопився про свою знахідку, коли ввечері звітував перед Оллі про те, як провів день. Наступні два дні він ходив тихий, задумливий і дістав від Оллі сувору догану за свою ненормаль-

ну поведінку взагалі, а особливо за те, що ухилявся виконувати свої безпосередні обов'язки.

— Адвокати з ніг збилися, вони шукають тебе, щоб разом допитати того китайця А Фе. Тільки-но його знайшли, то ти десь пропав, а адвокат Максвелл каже, що китаєць — найважливіший свідок. А де я могла тебе знайти?! Напевно внизу був, у долині, точив баляси з тими арканзасцями та бавив дитину місис Уелч. Ти ж дорослий чоловік, у тебе самого сім'я, є за ким доглядати. Коли ти нарешті порозумнішаєш, хотіла б я знати? Б'єш байдики цілісінький день, коли над тобою суд висить, і не за щось там, а за вбивство! Доки ти будеш дармовою нянькою для чужих дітей?

Габріел (червоніючи й намагаючись розбудити в серці Оллі співчуття). Такого малятка я ще ніколи не бачив. Ось піди, подивись, Оллі. Не більше за білку! Вчора тільки йому два тижні виповнилось.

Оллі (з таким самим неприступним виразом, але вже вирішивши провігати незвичайну дитину). Нічого тут стовбичити. Біжи мерщій до адвоката Максвелла; там і китайця побачиш.

Габріел прибав до контори адвоката Максвелла, коли господар та Артур Пойнсет саме закінчили тривалий і, зрештою, безуспішний допит А Фе. Адвокатам потрібно було довести, що тоді, коли сталося вбивство, Габріела на місці злочину не було; для цього їм потрібен був другий свідок, котрий міг би підтвердити на суді детальну розповідь А Фе. На жаль, А Фе за той час, коли виконував доручення адвокатів і розшукував Габріела, не зустрів жодної білої людини. До того ж А Фе зраджувала пам'ять, він не міг точно відтворити всіх деталей; було видно, що коли б навіть його викликали на суд як свідка, пуття з нього було мало. На довершення всього китаєць ураз спохмурнів і замовк.

— На превеликий жаль, ми нічого не добилися від вашого друга А Фе, — сказав Артур, потискуючи Габріелові руку. — Може, вам пощастить пробудити його пам'ять. Хоча сумніваюсь.

Габріел пильно глянув на китайця — може, тому, що той останнім розмовляв з його дружиною перед самим зникненням. У відповідь А Фе окинув Габріела незворушним поглядом; у ньому відбився лише ледь помітний подив, який буває тільки в очах новонародженого немовляти. Цей незвичайний вираз викликав

у Габрієла спомин про дитя місіс Уелч і зацікавив його. На кілька загальних, невинних Габрієлових запитань А Фе дав такі самі загальні невинні відповіді. Артурові увірвався терпець, і він устав, адвокат Максвелл змахнув з обличчя усмішку. Розмова була закінчена.

Артур і Максвелл разом спустилися вниз вузькими сходами. Габрієл уже зібрався був рушити вслід за ними, але, обернувшись до А Фе, побачив, як по обличчю в китайця, немов миттева судом, пробіг осмислений вираз. Він якось швидко-швидко закліпав очима, закивав головою і так заляскав пальцями правої руки, що, здавалось, міг їх вивихнути. Габрієл витріщився на нього, роззявивши рота від подиву.

— Все галазд! — сказав А Фе, дивлячись Габрієлові прямо в очі.

— Що гаразд? — запитав Габрієл.

— Все галазд. Вона каже: «Все галазд».

— Хто вона? — запитав Габрієл з тривогою в голосі.

— Твоя дружина. Лозумій? Місі Конлой! Вона любить тебе. Лозумій? Місі Конлой казати: «Все галазд!» Твоя знає шелифа?

— Кого?

— Шелифа! Поганих людей вішає.

— Ти хочеш сказати, шерифа? — серйозно поправив китайця Габрієл.

— Угу! Шелифа. Може, твоя знає його. Він поганих людей вішає. Дуже вішає! Теба не вішає! Ні! Лозумій? Вона казати: «Шелифа тебе не вішає». Лозумій?

— Розумію, — задумливо відповів Габрієл.

— Вона казати, — торочив А Фе скоромовкою, — твоя багато балакати. Вона казати: я багато балакати. Вона казати: Максвелл багато балакати. Всі багато балакати. Вона казати: не треба багато балакати! Лозумій? Вона каже: в лот води набели. Лозумій? Вона казати: потім балакати і все галазд. Лозумій?

— А де вона? Як її можна побачити? — запитав Габрієл.

Обличчя А Фе знову набуло байдужого виразу. Просте запитання стерло в китайця з обличчя найменші сліди живої думки, немовби Габрієл провів вогкою губкою по списаній грифельній дошці. А Фе окинув співрозмовника незворушним, порожнім поглядом і почав терпляче обсмикувати свої довгі рукави, поки сховав пальці з полакованими нігтями, після чого

по-скідному схрестив їх і став покірно чекати, поки Габрієл троху оговтається.

— Послухай,— сказав Габрієл переконливим голосом,— для тебе це нічого не варте, а мені ти зробиш велику послугу, коли скажеш, де знайти Джулі, тобто місис Конрой. Ти сліпо поклоняєшся ідолам з дерева й каменю, і тобі важко зрозуміти почуття християнина. Але я звертаюсь до тебе як брат до брата, бо справжні люди скрізь брати, незалежно від того, якого кольору в них шкіра. Допоможи мені знайти цю жінку, мою дружину! Уяви, що вона — мій ідол! Прошу тебе як брата-язичника, скажи, де вона?

На обличчі в А Фе засвітилася жалісна, простодушна усмішка, немов до нього враз долинула здалеку якась не зрозуміла йому мелодія. Потім він сказав лагідно й доброзичливо, але якимось невиразно, що аж ніяк не могло задовольнити Габрієла:

— Моя не лозумій амеликанця. Моя солочки плати! Один долал — півдесятка солочок!

Розділ V

СПРАВА НЕВІДОМОГО, ЩО НАЗИВАЄ СЕБЕ ГАБРІЄЛОМ КОНРОЕМ, ТА НЕВІДОМОЇ, ЩО НАЗИВАЄ СЕБЕ ДЖУЛІ КОНРОЙ

Судить суддя Бумпойнтер

Початок судового процесу викликав небувалий у Гнилій Ущелині інтерес. Задовго до десятої години зала судових засідань і навіть холи й коридори нещодавно відремонтованої будівлі суду були вщерть заповнені людьми. Слід відверто сказати, що на цей час жителі селища майже забули суть справи. Їх більше зацікавило те, що на судовий процес прибули із Сакраменто імениті у штаті особи; що для захисту обвинувачуваного найняли одного з найвідоміших адвокатів Сан-Франціско чи то за п'ятдесят, чи то за сто тисяч доларів; що позов потерпілої сторони підтримуватиме знаменитий полковник Старбота із Сиск'ю; що жорстока словесна дуель може перерости — була така погамна надія — у справжню дуель на пістолетах; що очікуються викриття, які зачіпають деяких осіб висо-

кого рангу; і, нарешті, люди чомусь вважали, що на судовому процесі може розгорітися політична боротьба між представниками південної та північної частини країни (може, тому, що полковник Старботл був родом з Півдня, а містер Пойнсет — з Півночі).

Рівно о десятій годині Габріел у супроводі свого адвоката ступив до зали; одразу за ним увійшов полковник Старботл. У цю ж мить з'явився суддя Бумпойнтер; він люб'язно привітався з полковником Старботлом і стримано кивнув головою Артурові. У вільний час суддя не раз гостював в окружного прокурора й там, бувало, програвав полковникові Старботлу кругленькі суми. Але тепер його більше непокоїв спокійний, проникливий погляд молодого адвоката із Сан-Франціско. Артур був надто розумною людиною, щоб показувати перед суддею свою зверхність; та все-таки Бумпойнтеру відразу спало на думку, що секретар суду, який сидів нижче від нього, міг би одягти чистішу сорочку; та й самому йому не слід було з'являтися без комірця й краватки, адже він їх завжди одягав на виїзні судові засідання в Уінгдемі. Майбутні присяжні також непривітно поглядали на ошатного молодого адвоката і вже встигли охрестити його «дженджиком». Помітивши це, суддя напустив на себе гордовитого вигляду й окинув суворим поглядом спершу присяжних, а потім і Артура.

Були побоювання, що під час затвердження списків присяжних виникнуть труднощі; вважалося, що, оскільки суду передувала спроба лінчувати обвинуваченого, то захист буде нещадно відкидати кандидатури присяжних. Однак сподівання публіки не виправдались. Запитання захисту зводилися до з'ясування незначних, нерідко дріб'язкових деталей і переважно стосувалися місця народження кандидата в присяжні. Невдовзі з'ясувалося, що більшість прийнятих захистом присяжних народилися й вирости в південних штатах.

Полковник Старботл, який був представником славного лицарства Півдня, сам неодноразово вдавався до цієї тактики, коли захищав людей, звинувачуваних у кривді або в убивстві, не зміг заперечити дії захисту. Однак, коли з'ясувалося, що до списку присяжних потрапило тільки два представники Півночі, а решта були переважно колишні підзахисні самого полковника Старботла, він вирішив викрити підступні плани захисту.

Шкодоую, що промова полковника Старботла, охарактеризована «Знаменом» як «один з найкращих зразків судового красномовства в юридичній практиці Каліфорнії, ораторський шедевр, гідний самого Юніса», не дійшла до мене повністю. Але навіть з короткого викладу видно, що полковник Старботла ніколи ще не опинявся «в такій незвичайній, в такій важкій, в такій... гм... делікатній ситуації, яка приховує в собі, шановні джентльмени, глибокі соціальні... гм... юридичні і навіть — беруся з усією відповідальністю стверджувати — глибокі політичні наслідки. Полковник Старботла чудово розуміє, що своєю заявою може викликати заперечення і навіть різку критику з боку деяких осіб. Але він не збирається брати свої слова назад. Тим більше при шановних присяжних, чиї мудрі обличчя одухотворені... гм... прагненням до справедливості... — гм... непохитної справедливості! — позначені духом лицарства й осяяні тим характерним відтінком, який свідчить про... гм... (із сумом мушу зазначити, що якраз у цю вирішальну мить, коли полковник, жестикулюючи пухкою правою рукою, завершував свою складну риторичну фразу, хтось із задніх рядів додав могильним голосом: «про надмірне вживання віскі», по-своєму витлумачивши походження явища, яке полковник силкувався пояснити присутнім). Суддя ледь стримав усмішку й наказав помічникові шерифа навести в залі лад. Помічник обвів пильним поглядом тих, що сиділи за лавою присяжних, і голосно сказав: «Прикуси язика, Джо Уайт, а то я випхаю тебе за двері!», — і полковник, анітрохи не збентежений інцидентом, повів далі. Так, він, мовляв, добре розуміє, які надії покладає на цих джентльменів захист. У нього є підстави сподіватися, що захист намагатиметься довести, нібито скоєне вбивство не виходить за межі... гм... принципів людей честі, що це був просто відплатний акт, самозахист чоловіка, який боровив родинне вогнище і святість шлюбних уз. Але він доведе всю хибність такого погляду. Він доведе, що підсудний керувався корисливими мотивами. Доведе, що не тільки... гм... останній злочин обвинувачуваного, а й всі його попередні дії не заслуговують на співчуття чесних людей. Він доведе, що підсудний знав про деяку... гм... легковажну поведінку своєї дружини, але мирився з цим, що вже саме по собі позбавляє його морального права на відплату

згідно з кодексом честі. Доведе, що вбивство було скоєне грубо, і, — він з усією відповідальністю береться стверджувати, — не по-джентльменськи, і це не дає підстави надягати на цю злочинну акцію мантию лицарства. Такого вбивства можна чекати тільки від китайця або від негра.

Ні, полковник Старботл не хоче, щоб його хибно зрозуміли. Не перед лицем... гм... краси (тут полковник зробив паузу, дістав з кишені носову хустину й манірно помахав нею у напрямку смаглявої Мануели й войовничо настроєної Сол; причому обидві дами сприйняли цей жест як комплімент, кожна — собі, й обмінялися ворожими поглядами), не перед лицем всевладної, чарівної половини людства належить заперечувати її вплив на чоловіків. Але він доведе, що ця нестримна... гм... пристрасть, ця фатальна солодка отрута, яка однаково владарює і на полі битви, і... гм... в розкішному палаці багатія, і в хижі останнього бідняка, ніколи не торкалася корисливої душі Габрієла Конроя! Подивіться на нього, джентльмени! Подивіться і скажіть по правді як люди, котрі знають, що таке істинне поклоніння чарівній статі, — чи здатний цей чоловік пожертвувати собою заради жінки? Подивіться на нього і скажіть з усією покладеністю на вас відповідальністю, чи такий він, щоб ризикувати заради... гм... краси і принести себе в жертву на вівтар... гм... Венери?

Усі втупилися в Габрієла. І справді, в цю мить він зовсім не був схожий на замріяну Амаріліс чи на розгніваного Отелло. Він сидів зніяковілий, похмурий, із своїм завжди винуватим виразом на обличчі. А коли обвинувач спрямував на нього увагу всієї зали, Габрієл почервонів і сховав якомога далі під стілець свої довгі неоковирні ноги, які давно вже намагався непомітно поставити так, щоб не стирчали в усіх на виду його величезні коліна. Риторична пауза полковника явно затяглась, і Габрієл, усе ще перебуваючи в центрі уваги зали, поволі дістав із кишені невеличкий гребінець і почав якось незграбно зачісуватись, удаючи, ніби заклопотаний своїм і йому байдуже до того, що тут відбувається.

— Так, сер, — сказав полковник з тим суворим докормом у голосі, який завжди полонить душі слухачів у судових промовах, — ви можете зачісувати свою чуприну (полковник сказав: «чеприну»), скільки зав-

годно, але вам не вдасться пригладити її настільки, щоб змусити шановних присяжних повірити, нібито ви зовсім недавно вирвалися з обіймів... гм... Даліли.

Далі полковник намалював якнайпоетичніший образ вбитого Раміреса. Уродженець нашого краю, він викликав до себе симпатію в кожного жителя півдня: дитя тропіків, імпульсивний, гарячий, безпорадний, як і всі ми, шановні джентльмени, перед чарами вроди. Полковник не вважає за необхідне детально зупинятися на останньому пункті. Він звертає увагу присяжних на двох дам, до яких були спрямовані найсвятіші почуття покійного. Їхня присутність у цій залі — свідчення красномовніше за будь-які слова. Загиблий, вів далі полковник, представляв одну з найдавніших наших іспанських родин, що ведуть свій початок ще від часів... гм... Сіда і... гм... Дон Жуана. І ця людина стала жертвою інтриг місіс Конрой та нікчемних страхів Габрієла Конроя, жертвою підступів жінки й безжального кинджала чоловіка!

Полковник Старботл покаже суду, як місіс Конрой, тоді ще місіс Деварджес, видала себе за сестру підсудного, привласнила ім'я Грейс Конрой і звернулася до великодушного й довірливого Раміреса з проханням допомогти їй повернути законні права на землю, якою володів на той час підсудний і яку він, по суті, одержав від своєї сестри обманним шляхом. Він розкаже, як Рамірес, чоловік щирої, відвертої натури, повірив вигадкам місіс Деварджес і допомагав їй, поки її шлюб з Габрієлом Конроем відкрив йому всю глибину брощуканства. Полковник Старботл утримається від пояснень мотивів такого, з дозволу сказати, шлюбу. Шановні присяжні і так усе розуміють. Вони люди тямущі і добре бачать, що під виглядом найсвятішого таїнства був створений негідний альянс двох спільників проти довірливого Раміреса. На тому весільному бенкеті скоріш за все правив... гм... Меркурій, аніж... гм... Гіменей: там визрівали обман і вбивство. Та коли збулись мерзенні плани й право на землю опинилося в їхніх руках, треба було позбутися єдиного свідка їхніх злочинних дій; знаряддям убивства дружина вибрала власного чоловіка! І як же він вершив свою чорну справу? У відкритому двобої, при свідках? Чи, може, удаючи із себе ображеного, ревнивого чоловіка, послав виклик на чесну дуель? Ні, джентльмени! Подивіться на вбивцю,

на цього велетня, й порівняйте його подумки з тендітною, граційною постаттю загиблого юнака, й ви зрозумієте усю потворність злочину.

Після вступної промови полковника обвинувачення викликала своїх свідків; представлені суду факти були більш чи менш забарвлені упередженістю — залежно від чесності кожного із свідків, од їхньої здатності осмислити події, вміння викладати перед судом самі факти, а не свої оцінки цих фактів. Коли сліпі повідомили про те, що бачили, а кривоногі розказали, як бігали, обвинувачення святкувало свою першу перемогу.

Було з'ясовано, що небіжчик помер від ножової рани; що Габріел перед тим посварився з Раміресом і Габріела бачили на пагорбі за кілька годин до вбивства; що він, скоївши злочин, одразу втік, як і його дружина, котру ще й досі не знайшли; що в Габріела були вагомні мотиви для здійснення своїх злочинних намірів.

Правда, багато чого з цього заперечив захист під час перехресного допиту свідків. Зокрема, хірург, котрий робив розтин трупа й підтвердив, що вбитий хворів на сухоти, не міг достеменно сказати, чи не міг Рамірес тієї самої ночі просто померти й від своєї хвороби. Свідок, котрий бачив, що Габріел тягнув Раміреса за комір, не наважився під присягою підтвердити, що було саме так, як йому здалося, а не навпаки. Не підтвердився і факт самозванства місіс Конрой: з'ясувалося, що це були всього-на-всього чутки.

І все-таки багато хто з присутніх у залі бився об заклад за Старботла і проти Пойнзета — це була звична форма оцінки фактичного стану речей.

Коли закінчили допитувати свідків, підвівся Пойнзет і поставив вимогу негайно звільнити підсудного з-під варти, оскільки, по-перше, обвинувачення не подало жодних доказів стосунків або хоча б знайомства Габріела з Раміресом напередодні вбивства, а по-друге, не доведено факту співучасті Конроя у вбивстві, адже свідчення та аргументи з боку обвинувачення були спрямовані переважно проти справжнього злочинця.

Суд відхилив вимогу захисту. У залі й на лаві присяжних з полегкістю зітхнули. Це просто безглуздя! Через якусь там юридичну закарлючку їх мало не позбавили видовиська, на яке вони, законопослушні

Громадяни Гнилої Ущелини, мають повне право! Коли Артур підвівся, щоб виступити від імені захисту, він відчув, що зала дивиться на нього як на людину, котра намагається зшахрувати в чесних змаганнях.

Хоч як дивно, але ворожість зали ніби підхльоснула Артура, ще дужче розпалила його бойовий дух. Він оцінив загальну обстановку, настроїв слухачів і вирішив приєднатися до думки полковника Старбота.

Він, Пойнзет, не згоден зі своїм колегою лише в оцінці цієї справи як винятково важливої і незвичайної. Навпаки, це надто проста, він навіть сказав би, банальна справа в системі не зовсім досконалого каліфорнійського правосуддя. Незвичайне в цій справі тільки те, що його шановний колега чомусь вирішив, ніби у своїй блискучій промові він обвинувачував підсудного, хоч насправді захищав його, так само як тепер захищає він, Пойнзет. Він не буде наголошувати зараз на окремих хибах і неточностях, допущених обвинуваченням, і на тих суперечливих фактах, у яких заплутався полковник Старбота, воюючи з власними засадами. А втім, він, Пойнзет, допоможе обвинуваченню усунути згадані суперечності. Він ладен прийняти досить дотепну версію обвинувачення, що справжніми вбивцями Раміреса слід вважати або місіс Конрой, — про неї чомусь зовсім не згадали в обвинувальному акті, — або іншу, третю особу. Але чому тоді ми судимо тільки Габрієла Конроя, як це в'яжеться із згаданою версією?! Він, Пойнзет, змушений наголосити на цьому слабкому місці в обвинувальному акті. Щоб не гаяти часу, він викликає до столу для свідків самого підсудного; він просить присяжних звернути увагу на те, що ця людина, всупереч усім юридичним і моральним законам, змушена вдруге боротися за своє життя у цьому самому приміщенні, де всього кілька днів тому над ним нависала смертельна небезпека, від якої він урятувався лише чудом.

Так, він викликає Габрієла Конроя!

Адвокатова заява викликала сенсацію. Габрієл поволі підвівся на весь свій могутній зріст і спокійно пішов до столу для свідків. Під напівдокірливими, напівглузливими поглядами публіки його обличчя почервоніло, ті, повз кого Габрієл проходив, помітили, що він важко дихає. Діставшись до столу, Габрієл трохи заспокоївся і спрямував погляд своїх тривожних очей

на полковника Старботла. Секретар поквалливо зачитав слова присяги, і Габріел сів на стілець.

— Ваше ім'я? — запитав Артур.

— Ви маєте на увазі моє справжнє ім'я? — перепитав Габріел своїм звичним винуватим тоном.

— Звичайно, йдеться про ваше справжнє ім'я, сер, — втерпляче повторив Артур.

Полковник Старботл нашорошив вуха і глянув на Габріела; той відповів йому важким, убивчим поглядом і знову байдуже втупився у стелю.

— Моє справжнє, істинне ім'я — Джонні Дамблді. Джон-ні Дамбл-ді.

В залі прокотився трепет, запала мертва тиша. Артур і Максвелл, мов на команду, посхоплювалися з місць.

— Що? — вигукнули вони в один голос.

— Джонні Дамблді, — повільно промовив Габріел без тіні хвилювання в голосі. — Моє справжнє ім'я — Джонні Дамблді. Я часто називав себе Габріелом Конроем, — невимушено пояснив він, обернувшись до вкрай здивованого судді Бумпойнтера, — але то була неправда. Жінка, з якою я одружився, насправді Грейс Конрой. А цей старий брехун (Габріел показав пальцем на доблесного полковника) просто наплів тут купу нісенітниць. Ще раз кажу, моя дружина була і є справжня Грейс Конрой. — Він грізно глянув на полковника. — Ви чуєте мене чи ні?! Хочу заявити вам, ваша честь, і вам, шановні присяжні, що єдиний, хто тут самозванець, — це я!

Розділ VI

СПРОСТУВАННЯ

Несподівана Габріелова заява так вразила всіх присутніх, що ніхто не помітив, які здивовані самі адвокати підсудного. Максвелл хотів був знову підхопитися з місця, щоб поставити Габріелові запитання, але Артур поклав йому на плече руку.

— Він збожеволів! Це самогубство! — схвильовано прошепотів Максвелл. — Ми повинні перервати його свідчення. Ми повинні все пояснити суду!

— Тсс! — поквалливо заперечив Артур. — Мовчіть! Не треба показувати, що ми цього не чекали, а то — вважай пропало!

За мить усі погляди були звернені на Артура, що так само стояв — незворушний, спокійний. Всі були одержимі одною-єдиною думкою: яке відкриття принесе друге адвокатове запитання? Коли тиша стала вже майже нестерпною, Артур обвів самовдоволенням поглядом залу, потім лаву присяжних, мовби оцінюючи силу свого ретельно продуманого удару. А коли в залі не залишилося жодного, хто б не витяг уперед шию і не нашорошив вуха, Артур граційно й трохи недбало обернувся до судді.

— У мене більше немає запитань, ваша честь,— спокійно сказав він.

Ефект від цього простого, зовсім природного й цілком логічного ходу був незвичайний. Численні перемоги в успішній адвокатській кар'єрі Артура ще ніколи не приносили йому такої подиву гідної популярності. Про Габрієла люди просто забули; героєм дня стала людина, котра подарувала їм сенсацію — сенсацію, яку поки що ніхто не міг збагнути, не міг розгадати, та й не намагався цього зробити. Але кожен у душі сподівався, що саме в ній криється таємниця злочину. Якби присяжним запропонували негайно винести вердикт, вони виправдали б підсудного, не встаючи з місць. За Артура билися об заклад два до одного. Прошу зважити на те, що я пишу про людей імпульсивних, невимушених у своїх діях, не скутих будь-якими традиціями чи штучно впровадженими законами,— таких людей полюбляють ідеалізувати поети та й, здається мені, схильна підносити на щит нова філософія.

Суддя Бумпойнтер глянув на полковника Старботла. Той, геть збитий з пантелику незбагненою поведінкою захисту, покопирсався в паперах, прокашлявся, випнув груди, підвівся і почав перехресний допит.

— Ви заявили, що ваше ім'я... гм... Джонні... гм... — Полковник змушений був ще раз зазирнути в свої папери, — ... гм... Джон Дамблді. Чи не могли б ви сказати, навіщо привласнили собі ім'я Габрієл Конрой?

Захист заявляє протест. Підстави: по-перше, саме запитання з юридичного погляду неприпустиме (посилання на прецедент у справі Хіггінботтома проти Смітерса); по-друге, твердження свідка під час первинного опитування не підлягають з'ясуванню (справа Свінка проти Сванка, ухвала судді Магінса, інші судові

рішення); по-третє, свідок не зобов'язаний відповідати на запитання, якщо це йому не вигідно.

Суддя відхиляє протест. Своє рішення він нічим не обгрунтовує. Справжні мотиви — цікавість судді Бумпойнтера. Полковник повторює запитання.

— Яка мета чи мотиви змусили вас називатися Габрієлом Конроем?

Габрієл (*говірчим тоном, спершись рукою на спинку стільця, з лукавим виразом на обличчі*). А як ви самі гадаєте, які були в мене мотиви?

Під дружній сміх зали суддя суворо пояснює, що свідок не повинен запитувати. Його обов'язок — відповідати.

Габрієл. Що ж, Габрієл Конрой — милозвучне ім'я; так звали одного мого знайомого, який загинув у Голодному таборі. Завдяки тому, що я назвався його ім'ям, мені легше було познайомитися з його сестрою Грейсі, з якою я потім одружився. Між нами кажучи, ваша честь, це ім'я допомогло мені в моєму сватанні, а то вона була така тиха та сором'язлива, як і вся її родина.

Запитання: Коли ви познайомилися з покійним, під яким ім'ям він вас знав — Габрієл Конрой чи... гм... Джонні Дамблді?..

Артур Пойнзет звертає увагу суду на те, що факт знайомства Габрієла, тобто Джонні Дамблді, з покійним не доведено і просить суд врахувати, що захист під час первинного опитування обмежився лише одним простим запитанням з метою з'ясувати ім'я підсудного.

Суддя Бумпойнтер приймає заперечення захисту. Йому нетерпеливись дістатися до суті справи. Оскільки в полковника Старботла більше немає запитань, Габрієла просять сісти на місце.

За Артура Пойнзета вже б'ються об заклад п'ять проти одного. Коли Габрієл повертається від столу свідків на своє місце, йому щиро потискують руку навіть ті, хто досі був байдужий до цієї справи. Поквапливо радяться адвокати підсудного. Полковникові Старботлу передають якусь записку. Мануела та Сол жагучими поглядами втуплюються в жінку під густою вуаллю, яка щойно ввійшла до зали; галантний полковник надзвичайно ввічливо провів її через усю залу і посадив біля себе. Серед публіки й серед присяжних панує збудження.

Починається допит свідків з боку захисту. Свідчить Майкл О'Флаерті, уродженець графства Керрі, Ірландія. Чим займається? Він старатель. Того вечора, коли було скоєно вбивство, він повертався з роботи додому й побачив мексіканця, який ховався, мов злодій, за деревами. Через кілька хвилин, коли О'Флаерті пройшов уже з півмилі, він наздогнав Габрієла Конроя, який ішов тією самою дорогою і в той самий бік, що й свідок. Вони разом дійшли до контори адвоката Максвелла. Починається перехресний допит свідка. Так, він прийняв громадянство Сполучених Штатів. Завжди голосує тільки за демократів. У себе на батьківщині завжди був в опозиції до уряду — щоб він провалився! — і тут не змінює своїх переконань. Ні, не знає китайця, який навів ті самі факти, що й він, на підтвердження алібі Габрієла. Ні, він не знає, що таке алібі, але гадає, що якби побачив, впізнав би одразу. Китайці, на його думку, ще гірші за негрів. Помічав, що Габрієл — лівша.

Амадей Міше. Присягається говорити правду. Народився у Франції. Працює десятником на руднику «Ля Парфет Юпіон». Часто прогулювався в отому чарівному гаю на Конросвому пагорбі. Був там увечері 15-го числа і бачив, як Габрієл вийшов з дому. Десь о сьомій годині, може, трохи пізніше, але не раніше. Чудовий випав вечір! Габрієл помахав йому рукою так, як це роблять американці, і пішов своєю дорогою. У східному напрямку. Ні, не звертав нікуди. Він, Амадей, подивився ще вслід мосьє Конрою, бо той був такий сумний, ніби його пекла якась велика туга, отут (свідок поклав руку на груди). Бачив, як він спустився в долину. Після цього свідок пішов угору й там почув голоси: чоловічий і жіночий. Жіночий, — він упізнав, — голос належав мадам Конрой. А от чоловічий був йому незнайомий. Підтверджує під присягою, що то був не Габрієл Конрой. Прогулювався після того десь із годину. Більше Габрієла не здибав. Коли повертався додому, бачив, як двоє людей, — чоловік і жінка, — спустилися з пагорба й пішли уїнгдемською дорогою. Впевнений, що то була мадам Конрой. Ні, чоловіка він не знає. Ні, не Габрієл Конрой. Чому він так упевнений? Господи, хіба можна з кимось сплутати цього велетня?!

Перехресний допит триває далі. Амадей Міше — патріот. Хто такі демократи, він не знає. Ненавидить аристократів. Чи був покійний аристократом — не знає. Ні, з мадам Конрой не сварився ніколи. Ні, не залицявся до неї. Ні, вона його не спокушала. Так, помічав, що підсудний — лівша.

Геллінг Дітман. Народився в Німеччині. Вбитого не знає. З Габрієлом знайомий. Увечері 19-го числа зустрів його на уїнгдемській дорозі. Гадає, що вже повернуло на дев'яту. Габрієл розмовляв з китайцем.

Починається перехресний допит свідка. Ні, йому ніхто не казав, що китаєць підтвердив ці самі факти. Вважає, що китайці такі самі, як і решта людей. Він не розуміє, що йому хочуть цим сказати! Помічав, що підсудний — лівша.

Знову викликають лікаря Пресніца. Так, він оглядав тіло вбитого 16-го числа о дев'ятій годині ранку. Плями крові на тілі та одязі були вологі й частково розмиті. Того вечора впала дуже рясна роса; о дев'ятій годині, не пізніше. Він провадить метеорологічні спостереження вже протягом трьох років. Вважає, що та вологість — наслідок змішання води із згустками крові. Коли кровотеча свіжа, такого ефекту не буває. Гігрометр показав, що пізніше роса не випадала. Увечері, після дев'ятої години, знявся сильний вітер і висушив росу. На його думку, тіло вбитого залишалося в тому самому положенні, якого воно набуло перед восьмою годиною вечора. Ні, він не може присягнути, що вбитий помер до восьмої години вечора. Може присягнути, що рана була нанесена йому до восьмої години. Сама форма рани свідчить про те, що покійний дістав її, коли стояв з піднятою правою рукою, немов замахувався. Ні, таку рану не можна нанести лівою рукою. Під час перехресного допиту лікар Пресніц визнав, що багато так званих «лівш» добре володіють і правою рукою. На його думку, одяг зволожнів не від поту. Зволоження сталося після смерті покійного, коли кров уже згорнулася. Лікар Пресніц з цілковитою впевненістю стверджує, що мертві не пітніють.

Допит свідків з боку захисту завершився новою сенсацією. Полковник Старботл, до якого після жвавої і галантної бесіди з незнайомкою під вуаллю знову повернувся добрий гумор, підвівся на своїх коротких ніжках, дістав з кишені носову хустину і розстелив

її перед собою на столі. Затим притис край хустини пухкими й білими вказівними пальцями і, ніби переносючи на них усю вагу свого тіла, граційно нахилився до дами під вуаллю і сказав:

— Грейс Конрой!

Жінка підвелася — струнка, елегантна, граційна й тінню ковзнула крізь натовп, — так пливе мілководдям форель; зала враз сколихнулася, і не встигли люди оговтатися від подиву, як вона вже стояла біля столу для свідків. Швидким, гарним рухом жінка підняла вуаль (на іспанський манір вуаль закривала всю її голову) і показала таке витончене та вродливе личко, що навіть Мануела і Сол від захвату аж завмерли. Вона присягнулася з опущеними очима, але її довгі пухнасті віії, що були самою довершеністю, дали привід обом критично настроєним жінкам сприйняти цей вияв скромності за кокетування. Відтак вона підвела голову й зупинила погляд своїх темних очей на Габріелові.

Полковник Старбота з притаманною йому галантністю помахав рукою.

— Назвіть своє... гм... ім'я.

— Грейс Конрой.

— Чи є у вас брат на ім'я Габріел Конрой?

— Є.

— Огляньтесь довкола й скажіть, чи впізнаєте його тут, серед присутніх?

Жінка, не відводячи погляду від Габріела, показала на нього рукою в рукавичці.

— Впізнаю. Він тут.

— На лаві підсудних?

— Так.

— Його звати Габріел Конрой?

— Так.

— Коли ви з ним бачилися востаннє?

— Шість років тому.

— Де ви з ним бачилися востаннє і за яких обставин?

— У Голодному таборі, в горах Сьерри. Я пішла звідти шукати допомоги, щоб урятувати його й сестру.

— І відтоді його більше не бачили?

— Жодного разу!

— Чи знаєте ви, що досі вас вважали загиблою в Голодному таборі?

— Так, знаю.

— Як ви це поясните?

— Коли я зібралася йти звідти, то перевдяглася в чоловічий одяг. А свій віддала місіс Дамфі, яка там залишалася. Її знайшли мертвою в моєму одязі і прийняли за мене.

— Чи є цьому інші докази, крім вашої заяви?

— Сказане мною може підтвердити містер Пітер Дамфі, чоловік місіс Дамфі, а також мій брат Габрієл Конрой і...

— Я заявляю суду, — голос в Артура холодний, спокійний і ніби байдужий, — я заявляю суду, що захист приймає свідчення сестри підсудного щодо її брата і її самої без подальшого підтвердження наведених нею фактів. Ваша честь, шановні присяжні! Я і мій колега вважаємо, що заява нашого клієнта з приводу його імені та особи необачна й нерозумна; від себе мушу додати, що то була необміркована спроба підсудного захистити репутацію своєї коханої дружини від таких самих необміркованих, безпідставних нападів з боку обвинувачення. Ми змушені підкреслити, ваша честь, що всі ці суперечки не мають нічого спільного із справою про вбивство Віктора Раміреса, яку розглядає суд. Приймаючи свідчення Грейс Конрой, ми відмовляємося від її перехресного допиту.

Досі бліде, зосереджене обличчя Грейс Конрой спалахнуло рум'янцем, коли вона глянула на Артура Пойнзета. Але цей стриманий хитрун так умів володіти собою, що жоден м'яз не ворухнувся на його обличчі! Суддя Бумпойнтер, добираючи незвичні для нього вишукані фрази, повідомив, що Грейс Конрой може сісти. На запитання суду полковник Старботл заявив, що в нього немає доказів для спростування фактів, наведених нею.

— Я хочу заявити суду, — сказав Артур спокійно, — що коли ми беззаперечно прийняли свідчення сестри, спрямовані проти попередніх заяв її брата, якому загрожує смертний вирок, і відмовилися від перехресного допиту, то тільки тому, що маємо на руках докази, юридичні докази невинності підсудного. Зважаючи на те, що мета нашого судового засідання полягає не в тому, щоб з'ясувати, під чим ім'ям — під власним чи під чужим, — жив підсудний, а в тому — винен він чи не винен у вбивстві Віктора Раміреса, ми відкидаємо всі другорядні обставини і просимо суд заслухати свідка,

котрий допоможе нам переконатися в цілковитій не-
причетності Габрієла Конроя до скоєного злочину. Цей
свідок не міг бути на суді з самого початку з поваж-
них причин; ми не згадали про нього в нашій вступній
промові через те, що тільки півгодини тому змогли
вручити йому судову повістку. Захист викликає свідка
Генрі Перкінса!

Юрба біля дверей розступилась, і до столу для свід-
ків пройшов чудернацький на вигляд чоловік, старо-
модно одягнений, з жовтувато-блідим зморшкуватим
обличчям і сивим волоссям, на якому ще було видно
сліди темної фарби.

Він — перекладач з іспанської і архіваріус у Земель-
ній комісії. Виконує також обов'язки експерта. Так,
він упізнає чоловіка на лаві підсудних. Бачив його лише
один раз за два дні до вбивства, коли проходив Кон-
роевим пагорбом. Підсудний сидів на порозі покину-
тої старої хижі з дівчинкою-підлітком. Убитого бачив
двічі. Вперше — в будинку дона Педро, у Сан-Фран-
ціско. Рамірес замовляв там фальшиву дарчу на землю,
щоб знецінити справжню дарчу, якою володіла дру-
жина підсудного. Вдруге бачив Раміреса на Конрое-
вому пагорбі, коли той розмовляв з дружиною підсу-
дного. Рамірес був украй схвилюваний, несподівано
вихопив ніж і замахнувся на дружину підсудного. Він,
Генрі Перкінс, кинувся захищати жінку; тоді Рамірес,
не тямлячи себе від люті, напав на нього і між ними
почалася боротьба. Він, Генрі Перкінс, хотів відібрати
ніж і став кликати на допомогу, але невдовзі зрозумів,
що йому не пощастить відібрати у Раміреса ніж; він як
міг оборонявся. В розпалі боротьби почув неподалік
чийсь кроки і знову почав кликати на допомогу. На його
крик хтось відгукнувся ламаною англійською мовою;
слів він, Генрі Перкінс, не розібрав; здається, то був
китаєць. Почувши кроки й голос, Рамірес вирвався з рук
свідка, відбіг на кілька кроків, увіткнув собі в груди
ножа й упав. Свідок підбіг до нього й знову почав кли-
кати на допомогу. Рамірес подивився на нього з лихо-
вісною посмішкою на устах і пригрозив: «Якщо когось
покличеш, я скажу, що мене вбив ти». Більше він нічого
не сказав і знепритомнів. Наляканий погрозою, він не
посмів бігти по допомогу. Він усе стояв і вагався. Поки
він отак роздумував, підійшла дружина підсудного,
місіс Конрой. Свідок розповів їй про все, що сталося,

і про погрозу вбитого. Вона порадила негайно тікати і сказала, що й сама поїде з ним. Свідок пішов, найняв бричку з конем у платній конюшні, а о пів на десяту забрав місіс Конрой біля підніжжя гори, неподалік від дороги. Довіз її до Марквілла, залишив там під вигаданим ім'ям, а сам поїхав до Сан-Франціско й далі — до місії Сан-Антоніо. Там від жінки, яку тут щойно допитували, сестри підсудного Грейс Конрой, він дізнався про те, що її брата заарештували й звинувачують у вбивстві Раміреса. Свідок одразу повернувся до Гнилої Ущелини, але там уже чинили бешкет віджілянти. Розуміючи, що він безсилий врятувати підсудного, а тільки може загинути, свідок сховався у штольні на Конроевому пагорбі. Випадково у тій самій штольні переховувався й Габріел Конрой зі своїм другом — це коли вони втекли після землетрусу від віджілянтів. Свідок, помітивши, що Габріел відлучився, познайомився з містером Гемліном, приятелем підсудного, й пообіцяв йому прийти на суд, якщо такий відбуватиметься над Габріелом, як свідок. Довідавшись, що Габріела знову заарештували, а потім відпустили під заставу, свідок повернувся до Сан-Франціско, щоб зібрати там докази того, що дарча фальшива і що Рамірес переслідував місіс Конрой. Свідок розшукав зброяра, в якого Рамірес купив ножа — вісім місяців тому, коли вперше задумав убити місіс Конрой; свідок може цей ніж показати суду.

Обвинувачення протестує.

Суддя відхиляє протест. Наведені свідком факти його надзвичайно зацікавили й схвилювали.

— Містер Генрі Перкінс закінчив свої свідчення, — оголосив Артур.

Запала тиша. Полковник Старботл, що сидів поряд з Грейс Конрой, під нетерплячими поглядами зали, не виявляв жодних ознак активності. І аж після того, як Грейс Конрой прошепотіла йому на вухо кілька слів, доблесний полковник випнув груди і з самовдоволенням виглядом підвівся.

— А чому це... гм... чому це кохана дружина Габріела Конроя, яка втекла з вами і тим самим прискорила арешт свого чоловіка... гм... чому вона не прибула сюди, щоб допомогти йому позбутися підозр? Чому її тут немає?

— Вона лежить хвора, в Марквіллі. Тяжко хвора.

Від хвилювання й перевтоми в неї почалися передчасні пологи...

Біля лави підсудних зчинився переполох. Полковник Старботл кинув квапливий погляд на Грейс Конрой і махнув рукою свідкові, щоб той сів на місце. Підвівся Артур Пойнзет.

— Ми просимо зробити перерву, ваша честь! Підсудний знепритомнів.

Розділ VII

СІМЕЙНА ЗУСТРІЧ

Габріел прийшов до тьми на підлозі в кімнаті для присяжних; коли він розплющив очі, Оллі підтримувала йому голову, а тендітна, граційна жіноча постать, яка ще хвилю тому схилилася над ним, випросталася й повільно відступила, немов злякалася його погляду. То була Габрієлова сестра Грейс.

— Тепер тобі вже краще,— промовила Оллі і взяла брата за руку, не звертаючи уваги на сестру, з якої Габріел не зводив очей.— Ану, спробуй підвестися і сісти на стілець. Отак... Молодець, старий Гейбе... Так тобі буде зручніше.

— Це Грейсі! — хрипко прошепотів Габріел, усе ще не відриваючи погляду від стрункої, ошатно вдягненої жінки, яка в цей час холодно розглядала його, прихилившись до дверей.— Це Грейсі, Оллі, твоя сестра!

— Якщо ти маєш на увазі жінку, яка приїхала сюди, щоб загнати тебе в могилу, то вона мені не сестра! Не потрібна вона мені,— сказала Оллі, окинувши нищівним поглядом свою елегантну сестру,— навіть коли вона вся в шлярках і мереживах. Тим гірше для неї!

— Якщо ти маєш на увазі дівчину, в якої відібрав право на власне ім'я, одружившись із жінкою, котра вкрала це ім'я,— холодно промовила Грейс,— якщо ти маєш на увазі дівчину, законне право якої ти заперечив під присягою у найважчу хвилю, то вона нічого не вимагає, крім права на власне ім'я.

— Твоя правда,— тихо сказав Габріел.

Він уткнувся головою в свої широкі долоні й здригнувся від важкого ридання.

— Не впадай в істерику перед цією крокодилцею! — вигукнула Оллі, тривожно схилившись над братом. — Не треба!.. Не плач, Гейбе! — благала вона й аж сама заплакала, помітивши, як крізь Габрієлові пальці просочуються сльози. — Не принижуйся перед нею.

Сестри обмінялися гнівними поглядами над знесиленим від горя братом. Тут до кімнати увійшла третя жінка й співчутливо глянула на Габрієла, а тоді грізним поглядом окинула обох сестер. То була місіс Маркл. Коли вона прийшла, сімейні чвари припинилися.

— Усе вже позаду, Габрієле! Вас виправдали! — сказала місіс Маркл, не звертаючи уваги на обох дам. — А ось і містер Пойнзет!

Артур увійшов швидкою ходою, але, зустрівши холодний погляд Грейс Конрой, враз зупинився й ледь помітно почервонів. За мить він уже подолав збентеження, підійшов до Габрієла і щиро сказав:

— Вітаю вас, Габрієле! Прокурор офіційно відмовився від обвинувачення. Вас звільнили з-під варті.

— Ви хочете сказати, що я вільний? — запитав Габрієл, підвівши голову.

— Вільні, як птах.

— А вона? — квапливо запитав Габрієл.

— Кого ви маєте на увазі? — перепитав Артур і мимоволі глянув на Грейс, яка у відповідь лише зневажливо опустила вії.

— Свою дружину, Джулі. Її також виправдали?

— В межах того обвинувачення, яке розглядав суд, виправдали, — відповів Артур досить байдуже, чого не міг не помітити Габрієл.

— Тоді я піду, — сказав Габрієл, підводячись.

Він уже ступив кілька кроків до дверей, тоді зупинився, мовби вагаючись, і обернувся до Грейс. У його манерах прозирала невпевненість, на обличчі застиг винуватий вираз:

— Пробачте мені, міс, — нерішуче промовив Габрієл, дивлячись на свою віднайдену сестру, — пробачте, що я не можу зараз зробити вам приємність і показати вам ваш дім на Конроевому пагорбі. Але він на вас чекає; це може підтвердити й адвокат Максвелл. Двері того дому відчинені для вас, за ним доглядає одна молода жінка, й вона впустить вас. Я неодмінно відвів би вас туди сам, але мені треба їхати, побачитися з Джулі. Я конче мушу побачити свою дружину, місіс

Конрой, а то вона там чекає, не дочекається. Коли я кажу «чекає», то маю на увазі, що не мене чекає, я не те хотів сказати. Вона чекає дитину, мою дитину. Може так статися, що я і доїхати не встигну, а в неї вже з'явиться дитятко, крихітне, безпорадне, ось таке завбільшки,— Габрієл підніс вказівний палець, показуючи зріст своєї майбутньої дитини.— І як батькові родини мені треба бути з ними.

На жаль, мушу зазначити, що після цих Габрієлових слів жінки лише зневажливо переглянулися між собою; водночас з гордістю хочу підкреслити, що адвокат Масквелл та містер Пойнзет нагородили промовця співчутливими поглядами. Щоб якось розрядити загальну атмосферу й, очевидно, маючи на увазі особисті плани, Артур сказав:

— Ми розуміємо ваші почуття, Габрієле. Ідьте, не гайте часу.

— Візьми мене з собою, Гейбе,— сказала Оллі, зблизнувши очима на сестру, відтак обернулася до Габрієла і губи її затремтіли.

Габрієл підхопив її велетенськими ручиськами й притис до грудей.

— Дівчинко ти моя маленька,— сказав він і миттю зник разом із сестричкою за дверима.

У кімнаті залишилося четверо: місіс Маркл, Грейс Конрой і двоє чоловіків — Пойнзет та Максвелл. Із незручного становища всіх виручила місіс Маркл: вона підійшла до адвоката Максвелла, взяла його під руку й повела з собою. Артур та Грейс залишилися вдвох.

Уперше в житті Артур розгубився і не знав, що казати. Він збентежено дивився на Грейс і відчував, що йому не допоможе ні світський тон, ні нагадування про колишні почуття.

— Я чекаю на свою служницю,— холодно промовила Грейс.— Дуже буду вдячна, якщо ви пришлете її сюди, коли повернетесь до судової зали.

Артур знічено вклонився.

— Вашу служницю?..

— Атож. Ви її знаєте, містере Пойнзет.— Грейс підвела брови, виражаючи так холодний подив.— Мануелу!

Артур зблід, потім почервонів. Він ураз збагнув, що не тільки поводився, мов останній дурень, а й був просто смішний в її очах.

— Вибачте, мабуть, я завдаю вам зайвих клопотів, — зневажливо сказала Грейс. — Я піду сама.

— Стривайте, міс Конрой! Одну хвилинку! — Артур несамохіть ступив крок уперед, немов хотів заступити їй дорогу. — Одну хвилинку, прошу вас!

Він помовчав якусь мить, а тоді, усупереч виробленій за останніх шість років звичці, почав говорити гаряче, не задумуючись над словами.

— Може, ви будете ласкавіші до свого брата, коли дізнаєтеся, що і я сам, кому випало щастя зустріти вас після вашого зникнення... навіть я, не охоплений пристрастю до іншої жінки, був такий самий сліпий та нерозумний, як і ваш брат. Прийміть це, міс Конрой, як похвалу вашому незабагненному вмінню перевтілюватися, як доказ вашого успіху у прагненні сховатися від світу, прийміть великодушно і як вибачення за поведінку вашого брата, не кажучи вже про мою власну. Я не впізнав вас!

Грейс Конрой помовчала, потім підвела погляд своїх темних очей на Артура.

— Ви згадали про братову пристрасть... про кохання до жінки, заради якої він ладен пожертвувати рідною сестрою... пожертвувати власним життям. Як жінка я можу його зрозуміти. А ви, доне Артуро, — вибачте, я не звинувачую вас та й не маю права звинувачувати, — але ви забули про донью Марію Сепульвіду!

Вона прошелестіла повз нього шовками та мереживами й вийшла. Серце шалено забилося в грудях Артура; він уже хотів бігти вслід за нею, але цієї миті в дверях з'явилися випнуті груди полковника Старботла.

— Дозвольте мені, сер, як джентльмену, як... гм... людині честі... привітати вас, сер! Коли ми з вами... гм... прощалися у Сан-Франціско, не думав я, що матиму задоволення — рідкісне задоволення для полковника Старботла, як у приватному житті, так і в громадській діяльності, сер! — публічно вибачитися. Сто чортів, сер, я це зробив! Коли я заявив суду, що відмовляюся від підтримки обвинувачення, я сказав собі, — хай мені грець, коли брешу! — я сказав собі: «Старе, цим ти публічно вибачаєшся! Але це твій обов'язок, Старе, твій особистий обов'язок!»

— Дякую, — неуважно сказав Артур, все ще не відриваючи погляду від постаті Грейс Конрой, що віддалялася. Несподівано в грудях у нього ворухнулися рев-

нощі до співрозмовника. Але він спробував погамувати їх. — Дякую вам, полковнику, від себе особисто й від свого підзахисного.

— Сто чортів, сер! — вигукнув полковник Старботл, заступаючи Артурові дорогу; він уже ввійшов у раж. — Сто чортів, сер, це ще не все! Як ви пам'ятаєте, під час нашої останньої зустрічі в Сан-Франціско ми обговорювали ще одне делікатне питання. Радий вам повідомити, сер, що судовий процес із честю і... гм... як юрист я сказав би, згідно з законом розв'язав і це питання. З появою Грейс Конрой і після... гм... юридичного визнання її особи позов мого клієнта втрачає під собою ґрунт. Передайте своєму клієнтові, містере Пойнзет, що я... гм... беру на себе відповідальність припинити цю справу.

Артур Пойнзет пильно подивився на доблесного полковника. Хоч які далекі від цієї розмови були його думки, він залишався юристом.

— Ви відмовляєтесь підтримувати позов місіс Дамфі до містера Дамфі? — повільно запитав він.

Полковник Старботл не відповів. Натомість цей доблесний воїн так розслабив м'язи на лівій щоці, що ліве око в нього майже заплющилося.

— Так, сер! Відкритим залишається тільки питання про кілька тисяч доларів, що за них я... гм... самі розумієте... гм... несую особисту відповідальність.

— Давайте не будемо про них згадувати, полковнику, — сказав, усміхаючись, Артур. — Я певен, що такої думки дотримується і містер Дамфі. А ось і він сам!

Розділ VIII

СЛІДИ З'ЯВЛЯЮТЬСЯ ЗНОВУ

Здоров'я містера Гемліна погіршилося. Знаменитий лікар Дюшен, терміново викликаний із Сакраменто, побачивши хворого, одразу напустив на себе веселого, безтурботного вигляду; з Пітом він поводився суворо й прискіпливо, а коли залишався сам, ставав украй похмурим. Усі, хто його знав, розуміли, що прогнози невтішні. З Оллі, яка стала за ці дні чуйною і дбайливою доглядальницею, лікар спочатку уникав

відвертих розмов про Джекове здоров'я, але якось, коли вони zostалися вдвох, запитав навіть серйозніше, ніж сам того хотів, чи містер Гемлін розповідав їй коли-небудь про своїх рідних або друзів.

Оллі, наділена тонким жіночим чуттям, вже не раз і сама замислювалася про те, чи не написати листа Блукінгемській Мозеллі. Тепер, після лікарєвого запитання, в якому вона відчула сумний натяк, Оллі стала пригадувати все, що розповідав їй Джек під час їхньої нічної подорожі про красуню іспанку. Якось увечері, коли лихоманка в її пораненого пацієнта трохи спала і він лежав тихий та покірний, вона вирішила зробити те, що зовсім недавно робив лікар,— оглянути в хворого напівзагоєну рану.

— Мабуть, для вас було б краще, якби вся ця історія сталася в Сан-Антоніо,— сказала Оллі.

Джек здивовано подивився на свою юну мучительку.

— Тоді замість мене й Піта тут сиділа б та мексиканка, ваша дама серця,— додала хитрюща Олімпія.

Джек мало не випав із ліжка.

— І ти гадаєш, що я дозволив би собі, мов бездомний каліка, мов останній волоцюга прилаштуватися в її домі й накинути їй такий тягар — доглядати за мною?! Послухай, Оллі,— містер Гемлін сперся ліктями на подушку,— якщо ти подумала, що ця жінка хоч трохи схожа на лазаретних доглядальниць, на тих милосердних ангелів, що пурхають від одного хворого до другого із флакончиком камфори в одній руці і з релігійною брошуркою в другій, то негайно викинь ці дурниці з голови, міс Конрой. Думай про щось інше. І не називай цю леді моєю «дамою серця», це... це звучить як блюзнірство.

День суду наближався, але містер Гемлін не виявляв до нього ніякого зацікавлення; було видно, що він зневажливо ставиться до слабкості Габрієла, але намагається не показувати цього перед Оллі. Одного разу містер Гемлін так пояснив свою байдужість до судового процесу:

— На суді виступить один свідок, Оллі, й геть відмете вину твого брата. І все одно той свідок заслуговуватиме на безчестя! Бо не хто інший, як він сам, і вбив Раміреса! Але мої симпатії на його боці. В усякому разі, тобі, Оллі, не слід хвилюватися. Якщо він не прийде на суд, я прийду. І перестань скімлити. Коли хочеш

послухатися моєї поради, то не йди поки що на суд. Хай там адвокати гризуться між собою. Коли пришлють по мене, тоді буде на що подивитися!

— Але ж ви не можете ходити, ви ще недужий, — сказала Оллі.

— Дарма, Піт поведе мене під руку, а як треба буде — візьме на плечі. Я тепер не такий уже й важкий, — сказав Джек, сумно дивлячись на свої худі, білі руки. — Я все обміркував задалегідь, і якщо зі мною навіть щось станеться, у Максвелла лежить моє письмове свідчення, завірене нотаріусом.

І все-таки, у перший день суду Оллі, добре знаючи вдачу Габрієла, побоювалася, що він «викине коника», нервувала й хвилювалася, аж поки прибув посланець від Максвелла із запискою для Гемліна; то було повідомлення про успішний виступ Перкінса на суді й прохання прислати Оллі.

— Хто такий Перкінс? — запитала Оллі, покvapливо надягаючи капелюшка.

— Він — молодець! — загадково відповів Джек. — Ні про що не запитуй. З Габрієлом тепер усе гаразд, — запевнив він. — Вважай, що його виправдали. Біжіть мерщій, міс Конрой. Ні, стривайте хвильку! Поцілуйте мене на прощання. Послухай, Оллі, скажи мені, невже й ти мрієш знайти свою зниклу сестру, про яку мені протуркотів вуха твій дивакуватий братик? Зрозуміло! Виходить, ви диваки обоє! Але тепер можеш не хвилюватися, вона нарешті знайшлася! Уявляю, яке це для вас щастя! Ну, біжи!

Рожеві стрічки промайнули в дверях і зникли, містер Гемлін з веселими вогниками в очах відкинувся на подушку.

Він залишився зовсім сам. У будинку панувала тиша. Хазяйка готелю, її помічниця, постояльці — всі подалися на суд. Навіть вірний Піт, який ані на мить не підозрював, що його помічниця покине хворого, і той пішов послухати словесний двобій. Після того як у порожньому коридорі помалу стихли кроки Оллі, Джек відчув себе цілковитим господарем дому.

Йому стало легше на душі. За своєю вдачею він був чоловіком рухливим, енергійним, йому надокучило хворіти, а доглядальниці, навіть добрі та чуйні, драгували його. Джекові закортіло негайно встати, вдягнутися, зробити ще багато чого такого, що досі йому було

суворо заборонено, але тепер, з ласки всевишнього, стало доступним. Переборюючи фізичну кваліть, що аж ніяк не гармонувала з його душевним піднесенням, Джек підвівся з ліжка і вдягнувся. Потім його враз замлоіло, в голові запаморочилось, і, похитуючись, він підійшов до відчиненого вікна й важко опустився в крісло. Холодний вітерець трохи освіжив його, і Джек спробував устати, але не зміг, забракло сили. Знову зробилося млясо, світ закрутився перед очима, і Джек відчув, що кудись провалюється. Та це не було йому неприємно, він і сам хотів кудись провалитися, — туди, де панує морок, тиша і спокій. На мить він так само несподівано виринув з того провалля і побачив біля себе багато схвильованих людей, які чомусь стривожено дивилися на нього. Йому навіть це здалося сміховинним. Він силкувався пояснити їм, що з ним усе гаразд, що він не став почувати себе гірше після того, як підвівся з ліжка, але його чомусь не розуміли. Потім настала ніч, насичена болем, наповнена знайомими, але невиразними голосами, тоді — знову день, і кожна фраза, навіть кожне слово лікаря, Піта чи Оллі чомусь монотонно повторювалися; рожеві стрічки Оллі тяглися в безкінечність; на вікнах усе маяли і маяли фіранки; на ковдрі, на шпалерах рябіли вигадливі візерунки. Потім настало неспокійне, тривожне забуття, за ним — напівдрімота, схожа на летаргічний сон, а далі — страшенна втома й цілковита порожнеца — ці лиховісні передвісники смерті.

Але з цього хаосу незмінно виступала жіноча постать — почасти вона була споміном і викликала думки про пов'язане з нею минуле, почасти — реальністю, яка так суперечила всьому, що його тепер оточувало. Це була постать доньї Долорес! Іноді вона виходила до нього з-під похмурого склепіння церкви місії, повита серпанком ладану, і кропила його святою водою; іноді схилилася над ним і змочувала холодним питвом його пересохлі губи або поправляла подушку, — дуже дивно було бачити її на тлі знайомих шпалер, — чи сиділа біля нього на знайомому стільці. Але вона завжди була з ним! А якось, коли видіння затрималося трохи довше, ніж звичайно, а свідомість у нього прояснилася, він зробив неймовірне зусилля й прошепотів:

— Доньє Долорес!

Вона здригнулася, нахилила до нього своє вродливе обличчя, на якому спалахнув божественний рум'янець, і притисла до губів палець.

— Тсс! Я сестра Габрієла Конроя.

Розділ IX

МІСТЕР ГЕМЛІН ВІДХОДИТЬ У НЕБУТТЯ

Немов підкоряючись наказові чарівного видіння, містер Гемлін затих і поринув у сон, у напівзабуття. Коли він прокинувся, Оллі сиділа поряд; навпроти вікна виділа темна постать Піта в окулярах, що втупився в книжку; більше нікого не було. Видіння — якщо тільки це було видіння — зникло.

— Оллі! — ледь чутно покликав містер Гемлін.

— Я тут! — відгукнулася Оллі, запитливо дивлячись на нього своїми ніжними блакитними очима.

— Скільки часу я марю? Давно це зі мною?

— Вже три дні, — сказала Оллі.

— А щоб...

(Співчуваючи містерові Гемліну і зважаючи на його безпорадний стан та страждання, я позначу його кучерявий вислів трьома крапками).

— Тепер вам уже краще, — сказала Оллі.

Містер Гемлін не знав, чи можна вважати його хворобливі видіння протягом останньої доби ознакою одужання. Він помовчав якусь хвилю, потім глянув на Оллі.

— Пам'ятаєш, ти мені якось розповідала про.. про свою сестру?

— Авжеж. Вона повернулася, — стримано відповіла Оллі.

— Приїхала сюди?

— Приїхала.

— І що далі? — нетерпляче запитав містер Гемлін.

— Нічого, — відповіла Оллі, труснувши своїми кучериками. — Повернулася. Давно могла б.

Хоч як дивно, але те, що Оллі ставилася до своєї сестри без особливого захвату, втішило містера Гемліна; може, в цьому він побачив підтвердження власної думки, що Грейс — людина обраного кола і не має нічого спільного зі своїми родичами.

— Де ж вона весь цей час пропадала? — запитав Джек, дивлячись на Оллі своїми великими, запаленими очима.

— А бог її знає! Каже, що жила на півдні, в якійсь іспанській родині. Гадаю, це там вона нахапалася отих світських манер.

— А вона часом не заходила сюди, до цієї кімнати? — запитав містер Гемлін.

— Звісно, заходила, — сказала Оллі. — Коли я поїхала з Гейбом в Уїнгдем, до його дружини, Грейс захотіла залишитися біля вас замість мене. Це тоді, коли ви марили, містере Гемлін. Але я гадаю, вона залишилася тут заради свого коханого.

— Заради кого? — запитав містер Гемлін, відчувши, як кров ударила йому в обличчя.

— Заради свого коханого, — повторила Оллі, — Ешлі чи Пойнзета, вже й не знаю, як тепер його називати.

Містер Гемлін окинув Оллі таким дивним поглядом і так міцно стис її руку, що вона квапливо переповіла все, що знала про колишні мандри та поневіряння Грейс, про її кохання до тодішнього її супутника Артура Пойнзета. У цій розповіді не відчувалося симпатії Оллі до поведінки її сестри.

— Сюди вона приїхала тільки для того, щоб побачитися з Артуром. Я так вважаю. На суді мало не підвела рідного брата під шибеницю. А тепер вдає, ніби хотіла врятувати наше чесне ім'я! Начебто Габрієлові було б зручніше висіти під власним ім'ям. І ще звинувачує цю невинну овечку, старого Гейба, що він разом з Джулі хотів украсти в неї ім'я. Бачили таке! А Пойнзет — вона сама казала — і не намагався розшукати ні її, ні нас із Гейбом. І ще образилася на мене, коли я їй вказала все, що про неї думаю. Сказала, що він ні в чому не винен, що вона сама від нього ховалась. Не захотіла навіть побачити Джулі, а та, бідненька, щойно народила дитину й лежить в Уїнгдемі хвора. І не згадуйте мені про Грейс!

— Але ж твоя сестра не тікала з тим... тим юнаком. Вона пішла з ним по допомогу, щоб врятувати вас, — гарячково перебив її Джек, намагаючись повернути її до попередньої розповіді.

— Не тікала?! Чому ж тоді вона не довірила йому самому піти по допомогу? Він потім повернувся б по неї, коли він так її любить. Ні, це вона сама за ним сох-

ла, не могла з ним розлучитися ні на хвилину, вона покинула нас із Гейбом у Голодному таборі заради нього. А тепер докоряє Габрієлові, що його нібито зганыбила Джулі. Хай краще на себе подивиться і менше напускає пихи...

— Замовкни! — гнівно крикнув містер Гемлін й уткнувся обличчям у подушку.— Мовчи! Хіба ти не бачиш, що твої пустопорожні балачки можуть довести мене до божевілля?

Коли Оллі, сповнена тривоги й каяття, прикусила язика, містер Гемлін уже трохи лагідніше додав:

— Пробач. Я себе не дуже добре почуваю. Якщо лікар Дюшен тут, попроси, щоб прийшов до мене. Одну хвилинку! Ось так! Дякую. Ну, біжи. До побачення!

Оллі мерщій вибігла з кімнати. В голосі містера Гемліна було щось таке, що змушувало її підкорятися так, як вона не підкорялась нікому. Зараз Оллі була стривожена станом здоров'я містера Гемліна і миттю розшукала лікаря. Мабуть, її тривога й хвилювання передались і йому, бо коли через хвилину він увійшов до Джекової кімнати, в його манерах прозирало занепокоєння. Він підійшов до свого пацієнта і взяв його руку, щоб перевірити пульс, але Джек руку висмикнув, сховав під ковдру і пильно подивився на лікаря.

— Чи можу я звідси поїхати?

— Можете, але я не радив би...

— Я не питаю вашої, лікарю, поради. Я граю сам, і якщо програю, вашої вини в тому не буде. Коли?

— Гадаю,— почав лікар з професійною обережністю,— що коли не буде погіршення (тут він зробив другу, але таку саму безуспішну спробу намацати пульс), через тиждень можна вирушати.

— Я мушу їхати негайно!

Дюшен схилювався над хворим. Він був прозорливою людиною, мав гострий розум і цієї хвилини побачив на обличчі Джека щось таке, чого не помітили інші. Подумавши, лікар сказав:

— Можна й зараз, але це великий ризик. Ви ризикуєте життям!

— Що ж, ризикнемо! — квапливо відповів містер Гемлін.— Півроку мені не йшла масть. Це буде вирішальна взятка! — додав він, ледь усміхнувшись своєю зухвалою посмішкою.— Скажіть Пітові, щоб спакував речі й допоміг мені вдягнутися.

— Куди ви поїдете? — тихо запитав лікар, пильно дивлячись на пацієнта.

— Під три чорти! — рішуче відповів містер Гемлін. Потім, згадавши, що їде з супутниками і маршрут слід було б визначити чіткіше, помовчав якусь мить і додав: — До місії Сан-Антоніо.

— Гарзд, — сказав лікар.

Чи то від Дюшенових мікстур, чи то від якихось прихованих в організмі Джека життєдайних джерел, але він, хоч як дивно, враз ніби одужав. Приготування не забрали багато часу, і через годину-дві все було готове до від'їзду.

— Не люблю прощальної метушні, — сказав Джек на пропозицію влаштувати йому проводи. — Я виходжу з гри, роздавайте карти без мене.

Незважаючи на остаточне рішення хворого, в останню хвилину вже біля екіпажу, який мав ось-ось рушити, з'явився зніжковілий і стурбований Габрієл.

— Я провів би вас на двоколці, містере Гемлін, — сказав він, немовби вибачаючись, що через свою кремезну статуру не може втиснутися разом з усіма в екіпаж, — але мушу доглядати за дружиною. Вона ще незджає, та й дитя зовсім мале... отакеньке... хоча ви, як чоловік неодружений, мене, мабуть, не зрозумієте. Я ще хотів сказати, може, вам буде приємно дізнатися про це, — що я роздобув трохи грошей і вніс заставу за містера Перкінса. Адже він не вбивав Раміреса... той сам устромив у себе ножа... і на суді про це казали. Ви хворіли тоді, і вам не довелося чути. Я радий, що у вас гарний вигляд, містере Гемлін, радий, що й Оллі їде з вами. Грейс, звісно, також провела б вас, але вона соромиться незнайомих людей. До того ж вона заручена — ось уже сьомий рік — з одним молодиком на ім'я Пойнзет, — він був моїм адвокатом на суді, — а оце недавно посварилася зі своїм нареченим. Але ви, містере Гемлін, людина молода і краще за мене знаєте, що милі посваряться — краще помиряться.

— Поганяй! — люто крикнув кучерові містер Гемлін, — якого біса чекаєш?!

Коні рвонули з місця, Габрієл із винуватим виразом обличчя зник у хмарі куряви, а містер Гемлін знеможено відкинувся на спинку сидіння.

Та коли Гнила Ущелина залишилася далеко позаду, до нього знову повернувся піднесений настрій,

і в Сан-Антоніо містер Гемлін в'їжджав таким самим відчайдушним та впевненим у собі, як бував колись; усі повірили, що він і справді одужав; усі — окрім лікаря Дюшена. Цей джентльмен, уважно обстеживши свого пацієнта, сказав якось увечері Пітові, коли вони залишились удвох:

— Нервові збудження триватиме не більше трьох днів. Я від'їжджаю до Сан-Франціско й до того часу повернусь, якщо, звісно, ви мене не викличете телеграмою раніше.

Він весело попрощався зі своїм пацієнтом і сумно — з рештою своїх супутників. А перед від'їздом розшукав отця Феліпе.

— У мене тут хворий, — сказав лікар, — він у дуже важкому стані, готель — місце не для нього. Чи немає тут родини, яка за вашою рекомендацією могла б узяти його на тиждень до себе? Через тиждень він одужає... або ж узагалі йому вже не потрібна буде допомога. Ні, він не протестант. Він — ніхто. Я чув, ви мали справу з язичниками, отче Феліпе?

Отець Феліпе пильно глянув на лікаря Дюшена. Ім'я цього талановитого ескулапа було відоме навіть у Сан-Антоніо, а його проникливість, гострий розум прозирали в манерах, словах і не залишилися непоміченими для езуїта.

— Дивний випадок, сину мій, сумний випадок, — задумливо проказав священик. — Я зроблю все, що в моїх силах.

Він дотримав свого слова. Наступного дня містера Гемліна під наглядом отця Феліпе перевезли до Ранчо Благословенного Рибалки, і хоч господарка дому була у від'їзді, Джека прийняли гостинно. Коли місіс Сепульвіда повернулася із Сан-Франціско, вона спершу здивувалася, потім захвилювалася, але, врешті, залишилася задоволена.

У своєму гостеві місіс Сепульвіда одразу впізнала того самого таємничого незнайомця, якого бачила біля Ранчо Святої Трійці всього кілька тижнів тому. Незважаючи на хворобу, Джек усе ще був гарний з лиця; навіть більше, недуга надала йому тієї особливої меланхолійної чарівності, яку можуть гідно оцінити тільки жінки. Місіс Сепульвіда дбайливо доглядала за хворим, на день поклала його у власний гамак на веранді, а на ніч віддала йому свою найкращу спальню.

А коли цей приємний день уже наближався до вечора, вона сказала, лукаво всміхаючись:

— Мені здається, містере Гемлін, що я вже вас якось бачила — на Ранчо Святої Трійці. Пригадуєте, в домі доньї Долорес?

Містер Гемлін надто добре знав жінок, щоб перед доньєю Марією необачно виказувати цікавість до її подруги. Він лише підтвердив це байдужим голо-
сом.

Донья Марія (тепер уже остаточно переконавшись, що об'єктом уваги містера Гемліна того пам'ятного дня була вона сама — в неї навіть закралася приємна підозра, що й тепер він опинився в її домі не випадково). Бідна донья Долорес! Ми втратили її назавжди.

Містер Гемлін. Коли?

Донья Марія. Восьмого числа. Коли стався той жахливий землетрус.

Підрахувавши, що Грейс Конрой з'явилася у Гнилій Ущелині десятого числа, Містер Гемлін у відповідь лише непевно похитав головою.

— Ой, як це все прикро! А з іншого боку, воно, може, й на краще. Ви знаєте, бідолашна страждала через безнадійне, нерозділене кохання до свого юриста, знаменитого Артура Пойнзета! Як, ви нічого про це не знали?! Може, й добре, що вона померла, так і не дізнавшись, що його почуття до неї були нещирі. Чи вірите ви у перст долі, містере Гемлін?

Містер Гемлін (із сумнівом у голосі). Ви маєте на увазі, коли людині фортунить?

Донья Марія (пропускаючи повз вуха приклад містера Гемліна). Я знаю, що кажу. Бідна донья Долорес була моєю подругою. І все-таки, траплялися люди, — ви знаєте, містере Гемлін, скільки сміховинних пліток доводиться чути в таких маленьких містечках, як оце наше! — траплялися люди, які пускали чутки, нібито Пойнзет залицяється до мене!

Місіс Сепульвіда потупила свій лукавий погляд. Запала тиша. Затим містер Гемлін покликав кволим голосом:

— Піте!

— Слухаю, масо Джеку.

— Чи не час мені пити ліки?

Коли приїхав Дюшен, він не став ні з ким розмовляти

і навіть не відповідав на запитання стривоженої Оллі. Лише сказав містерові Гемліну:

— Ви не заперечуватимете, якщо я запрошу лікаря Макінтоша? З біса метикуватий чоловік!

Містер Гемлін не заперечував. Одразу послали телеграму, і Макінтош приїхав; три чи чотири години лікарі розмовляли своєю незрозумілою професійною говіркою про людину, яка, на думку містера Дюшена, по суті, перестала існувати. Після того як Макінтош поїхав, Дюшен, який мав з ним ще одну серйозну розмову по дорозі до контори поштових діліжансів, підсунув свій стілець ближче до ліжка хворого.

— Джеку!

— Слухаю, сер.

— Як ви себе почуваєте, все гаразд?

— Так, сер.

— Джеку!

— Слухаю, сер.

— Ви дуже втішили Піта сьогодні вранці.

Джек здивовано подивився на лікаря. Той вів далі:

— Призналися йому, що вірите в бога, як і він.

У запалих Джекових очах зблиснула квола усмішка.

— Старий замучив мене своїми проповідями, особливо відтоді, як приїхав лікар Макінтош,— пояснив Джек.— Ось я й вирішив зробити йому приємне, сказав, що в усьому з ним згоден. Він любить мене, а я, між нами кажучи, вже не встигну йому за це віддячити. Така гра несправедлива.

— Ви вважаєте, що скоро помрете? — суворо запитав лікар.

— Гадаю, що так.

— У вас будуть якісь розпорядження?

— У Сакраменто є такий Джім Брігс — пес шолудивий. Він позичив у мене оправлений у срібло «дерринджер» і досі не повернув, дідько б його вхопив! А я хотів подарувати його вам, лікарю. Скажіть йому, щоб віддав, а то...

— Джеку,— перебив його лікар Дюшен і надзвичайно лагідно взяв хворого за руку,— не турбуйтеся про мене.

Містер Гемлін у відповідь потис руку лікареві.

— Була в мене ще шпилька з діамантом, та я заставив її в Уїнгдемському ломбарді, а гроші передав адвокату Максвеллу, щоб добути свідків для того старого

дурня Габрієла. А коли ми з ним переховувались у штольні, мені пощастило познайомитися там з Перкінсом, головним Габрієловим свідком; у Перкінса не було ані цента, і я віддав йому свій єдиний перстень, щоб він зміг виїхати, а потім вчасно з'явитися на суд. А самородок я віддав Оллі, щоб замовити золоту чашечку для дитини тієї скаженої тигриці, Габрієлової дружини, місіс Деварджес. А годинник... де я в біса подів годинника? — спантеличено промовив містер Гемлін.

— Не варто сушити собі голову такими дрібницями, Джеку! Може, у вас є якісь доручення?

— Нема.

Надовго запанувало мовчання. Така стояла тиша, що чути було, як цокає на каміні годинник. Потім з передпокою долинув сміх: Там чекав Джеків побратим по ремеслу, трохи підпилий і розчарований невдачами.

— Скотті слід краще грати навчити, а не бешкетувати в домі порядної жінки,— прошепотів Джек.— Скажіть йому, хай заткне пельку, а то...

Містер Гемлін ураз замовк, так і не докінчивши фрази.

— Лік...— Він ледь поворушив губами.

— Я слухаю, Джеку.

— Не... кажіть... Пітові... що я... надував його.

— Не скажу, Джеку.

Обидва кілька хвилин мовчали. Потім лікар Дюшен обережно вивільнив свою руку й поклав білу, схудлу руку хворого поверх ковдри. Далі тихо підвівся і відчинив двері у передпокій. Двоє чи троє чоловіків, що сиділи там, запитливо подивилися на нього.

— Піте! — сказав лікар суворо. — Хай зайде тільки Піт.

Зайшов старий негр, ледь переступаючи від хвилювання ногами. Побачивши на подушці біле обличчя, він закричав таким розпачливим криком, що в ньому вилилася вся гіркота душі його раси, і впав навколішки біля ліжка. Чорна щока припала до білої — обидві залиті слізьми.

Лікар Дюшен ступив крок уперед і вже хотів був лагідно покласти руку на плече старого слуги, але не встиг. У несамовитому пориві негр здійняв догори свої чорні руки й звернув на стелю такий нестямний погляд, немовби перед ним розверзлася небесна твердь. А втім, може, так воно й було.

— О великий боже! Своєю праведною кров'ю ти однаково ~~опек~~ опектуєш гріхи і білих, і чорних смиренних твоїх послухників! О агнець господній! Спаси, спаси мого бідного хлопчика. Заради мене, о господи! Ось уже двадцять років старий Піт служить тобі вірою та правдою, не звертаючи з праведного путі! О милостивий боже! Якщо буде на те твоя воля, забудь про це і пошли смерть старому Пітові, але врятуй його!

Розділ X

ЗНОВУ В СТАРІЙ ХИЖІ

Законні права на землю Грейс Конрой як спадкоємиці доктора Декардеса були визнані без будь-яких ускладнень. Те, що вона справді Грейс Конрой, підтвердив містер Дамфі; той пішов на це охоче, оскільки після цього над ним переставала нависати тінь його покійної дружини, і водночас він не втрачав права на розробку копалень, відкуплених у Габрієла та його дружини. Щоправда, після того, як жила «пішла під землю», копальні, по суті, були занедбані й цінність їх упала. Але містер Дамфі плекав надію, що жила колись «вирине».

І він не помилився. Через кілька тижнів після смерті містера Гемліна Габрієл та Оллі знову стояли на Конроевому пагорбі біля старої хижі й дивилися на голі стіни та обірвану покрівлю. Цього разу вони прийшли сюди не для того, щоб побалакати на дозвіллі, подумати про своє майбутнє; вони прийшли вирішити суто практичне питання: чи не можна цю хатину відбудувати й жити в ній, як і колись. Габрієл рішуче відхилив пропозицію Грейс перебраться в новий будинок, і місіс Конрой з немовлям жила поки що в готелі.

— Все, що мені треба, Оллі,— то це віз шалівки,— сказав Габрієл.— Через кілька днів матимемо будинок анітрохи не гірший за той, у якому ми жили з тобою тут, коли ти була ще зовсім малою.

— Ага,— неуважно сказала Оллі.

— А непогано нам тут жилося вдвох, правда, Оллі?

— Ага,— сказала Оллі, думаючи про щось своє.

Габрієл пильно подивився на сестру, потім узяв її за руку і, сівши на поріг, пригорнув її до себе, як бувало колись.

— Ти зовсім мене не слухаєш, голубко моя.

У відповідь міс Олімпія несподівано заридала, обнявши брата своїми маленькими ручками. Після смерті містера Гемліна вона стала дратівливою, часто сумувала і, може, тепер в особі брата обіймала того, хто вже відійшов у небуття. Але вона пояснила братові свій стан інакше:

— Грейсі! Я думала про бідну Грейсі, Гейбе!

— В такому разі,— лукаво сказав Габрієл, який добре все розумів,— ти думала про оту пару, що якраз піднімається сюди. Он вони вдвох, якщо я не сліпий.

На тлі рожевого призахідного неба вимальовувалося дві постаті. То були Артур Пойнзет і Грейс. Оллі підвелася й витягла шию. Ось ті двоє підійшли зовсім близько. Спершу ніхто з усіх чотирьох не міг вимовити й слова. Але наступної миті, підкоряючись взаємному пориву почуттів, сетри міцно обнялися. Чоловіки тим часом стримано, трохи спогорда оглядали один одного.

А за хвилю, коли сестри вже відступили одна від одної, Габрієл і Артур, здавалося, без найменшого на те приводу, також обнялися. І трохи згодом, коли Грейс, сміючись і плачучи, випустила зі своїх обіймів Габрієла, містер Пойнзет вніс у цей хаос почуттів краплю чоловічої логіки.

— А тепер, коли ви знайшли свою сестру, дозвольте відрекомендувати вам мою дружину,— сказав він Габрієлові і взяв Грейс за руку.

У відповідь Оллі кинулася Пойнзетові на шию і ніжно поцілувала його. Хіба ж не мальовнича картина: «Примирення»?

— А ти зовсім не схожа на наречену,— звернулася до міс Пойнзет практична Оллі.— Без фати, без букета... у чорній сукні...

— Не забувай, Оллі, що ми одружені вже сім років,— сказав Артур, який завжди все чув і на все мав готову відповідь.

Тоді всі почали весело навперебій розмовляти, неначе завжди щиро дружили й ніколи не розлучалися.

— Знаєш, Габрієле,— сказала Грейс,— ми з Артуром збираємося завтра виїхати у східні штати, але він каже, що й з місця не зрушить, поки ти не переберешся у новий будинок,— будинок твоєї дружини. Якщо хочеш знати, Гейбе, ми (в цю форму множини від особового

займенника було вкладено безмежно глибокий зміст), ми вже переписали будинок на тебе.

— Перше ніж вести мову про передачу власності, я мушу виконати свій обов'язок перед Грейс,— сказав Габрієл, багатозначно глянувши на Пойнзета.— Я повинен повернути їй папери, які випадково потрапили мені до рук. Ось оце,— він дістав з кишені зім'ятий жовтий конверт,— я одержав з тиждень тому. Він лежав на пошті відтоді, як почався суд. Документ належить Грейсі, і я передаю його їй.

Грейс розпечатала конверт, швиденько пробігла очима папір, здивовано скрикнула і, залившись рум'янцем, сховала конверт до кишені.

— А оце ось,— вів далі Габрієл так само багатозначно, дістаючи з кишені ще один папір,— я знайшов у старій штольні тієї ночі, коли переховувався від віджілянтів. Він стосується безпосередньо Грейсі, але познайомитися з ним не завадило б і решті. Він засвідчує, що доктор Деварджес перший відкрив срібну жилу на цьому пагорбі, а тому,— тут Габрієлів голос набув особливої урочистості,— мої права на цю руду, права містера Дамфі й решти власників акцій, так би мовити, не дійсні.

Містер Пойнзет узяв з Габрієлових рук папір і уважно оглянув його при світлі згасаючого дня.

— Все правильно,— сказав він.— Цей папір має юридичну силу.

— А ось іще один,— провадив далі Габрієл. Тепер він дістав з-за пазухи мішечок з оленьої шкіри і вийняв звідти складений у кілька разів ще один папір.— Це дарча грамота доктора Деварджеса, яку він заповів Грейсі. Нещасний мексіканець Рамірес, котрий, як ви пам'ятаєте, загинув, передав його Джулі, моїй дружині, а вона,— тут Габрієл густо почервонів,— зберегла його для Грейсі.

Він передав папір Пойнзетові; той узяв його й тепло потис широченну Габрієлову долоню.

— А тепер,— додав на закінчення Габрієл,— коли стає вже пізно і ми закінчили свої справи, то чи не піти нам усім разом до готелю? Може, зайшли б з дружиною перед від'їздом, містере Пойнзет, помирилися і попрощалися б з місіс Конрой? А заодно й дитя наше побачите, воно ще зовсім крихітне і, не повірите, містере Пойнзет, таке схоже на мене!

Оллі й Грейс тим часом стояли збоку, захоплені розмовою.

— Я дістала той камінь з вогню,— розповідала Грейс,— ось так...— Вона підняла уламок розваленого димаря.— Він був такий самий закіптюжений і чорний. Я потерла його об ковдру, й він засяяв, мов срібло. Тоді доктор Деварджес сказав мені...

— Ходімо, Грейс,— гукнув їй чоловік,— ходімо прощатися з Габрієловою дружиною.

Грейс завагалася на мить, але чоловік узяв її під руку й легенько стиснув їй лікоть. У відповідь на це таємне подружнє прохання Грейс жваво простягла руку Оллі, і всі троє весело рушили вслід за зсугуленою постаттю Габрієла, який впевнено крокував у вечірніх сутінках лісовою стежкою.

Розділ XI

СЛІДИ З'ЯВЛЯЮТЬСЯ ЗНОВУ

Шкодную, що не можу детально передати сцену примирення Пойнзетів з місіс Конрой; про неї доводиться судити лише з побіжних зауважень, якими обмінювалися учасники вже після зустрічі. Коли прощання відбулося і Грейс з Артуром сіли в уїнгдемський диліжанс, Габрієл схилився над своєю хворою дружиною.

— Мені здалося, Джулі, що ви з містером Пойнзетом колись уже десь бачилися? — сказав Габрієл.

— Так, ми вже зустрічалися з ним, але не тут. Не думаю, що він буде в нас частим гостем,— відповіла місіс Конрой, і в її сірих очах зблиснув холодний переможний вогник.— Поглянь краще на цього малюка. Він сміється! По-моєму, він упізнав тебе!..

Зачарований таким несподіваним виявом у сина розумових здібностей, Габрієл геть забув, про що розмовляв щойно з дружиною.

— Послухай, де ти колись познайомився був з місіс Конрой? — запитала Грейс свого чоловіка, коли вони приїхали в Уїнгдем.

— З місіс Конрой я ніколи не знайомився,— заперечив Артур, намагаючись висловлюватися з юридичною точністю.— Кілька років тому, в Сент-Луїсі, мене познайомили з жінкою, яка тоді носила інше ім'я. Тепер

вона — дружина твого брата. А втім, Грейс, що менше ми з нею бачитимемося, то краще.

— Чому?

— Між іншим, люба моя, що то за папір дав тобі Габрієл? — запитав Артур, уникаючи відповіді на дружинине запитання.

Грейс дістала з кишеньки папір, зашарілася, обняла чоловіка, поцілувала його й сховала обличчя у нього на грудях. Артур прочитав уголос по-іспанському:

«Цим засвідчую, що 18 травня 1848 року молода дівчина, яка назвала себе Грейс Конрой, звернулася в *presidio* Сан-Джеронімо з проханням надати їй допомогу й притулок. Вона не мала ні рідних, ні друзів — а тільки пресвяту Діву й святих угодників на небесах, — і я прихистив її як рідну доньку й назвав Долорес Сальват'єрра. Через шість місяців, 12 листопада 1848 року, вона народила мертву дитину, сина, від неодруженого з нею Філіпа Ешлі. Прагнучи зберегти свою таємницю від світу і не бажаючи, щоб її коли-небудь упізнали рідні чи близькі, вона вирішила змінити свою зовнішність, і за порадою та з допомогою моєї служниці, індіанки Мануели, почала щоденно вмивати обличчя та руки соком йокото, від якого її шкіра набула кольору бронзи. Після такої переміни вона, на мою пораду та з моєї згоди, була визнана як моя дочка від індіанської принцеси Нікати. Після цього я відповідно до закону, зробив її спадкоємицею всіх своїх володінь.

Дано в *presidio* Сан-Джеронімо 1 грудня 1848 року.
Хосе Ерменісільдо Сальват'єрра».

— Але як цей папір потрапив до рук Габрієла? — запитав Артур.

— Я... не знаю, — відповіла Грейс.

— Кому ти його віддавала?

— Священикові Феліпе.

— Тоді все зрозуміло, — сказав Артур. — Ти дружина містера Дамфі, яка давно зникла.

— Я не знаю, що зробив з цим папером отець Феліпе, — сказала Грейс, труснувши головою. — Я передала папір йому в руки.

— Ти про все йому розповіла?

— Про тебе нічого не сказала, дурнику ти мій!

Артур поцілував дружину, визнавши в такий спосіб, що заслужив цієї оцінки.

— Я мусила розповісти про все тільки Марії Сепульвіді, коли вона сказала, що ти пропонував їй руку й серце. Чи ти певен, що цього не було? — запитала Грейс, дивлячись чоловікові прямо в очі.

— Ніколи! — поспішив відповісти цей чарівний молодик.

Розділ XII

УРИВОК З ЛИСТА ОЛІМПІЇ КОНРОЙ ДО ГРЕЙС ПОЙНЗЕТ

«...дитя дуже славне. Подумати тільки, Гейб знову натрапив на жилу! А все через тебе, люба моя. Він навіть сказав, що жила повинна належати тобі, а він упертий, як старий мул, ти це знаєш! Пам'ятаєш, ти розповідала, як доктор Деварджес дав тобі камінця і звелів терти його, поки заблещить як срібло? Коли ти розказувала про це, то підняла уламок димаря і потерла його для прикладу. А наступного ранку Гейб ішов неподалік від того місця й помітив, що уламок димаря блищить там, де ти потерла. Він був з чистого срібла! А Гейб каже: ми знову натрапили на жилу, бо я мурував димар з каменю, взятого з найпершого шурфу за сотню футів звідси. А оце вчора він спустився у старий шурф і знайшов там жилу. Ми знову багаті й наступного року поїдемо до вас у гості, тільки наш Гейб таки протак!

З любов'ю

твоя сестра *Олімпія Конрой*».

Вигнанці Токер-Флета

й інші
оповідання

ЩАСТЯ ГОРЛАСТОГО ТАБОРУ

У Горластому Таборі кипіли пристрасті. Ні, не через бійку, бо 1850 року бійки вже нікого не цікавили так, щоб на них збігалось усе селище. Не те що земельні наділи й канали спорожніли, збезлюдніла навіть «Бакалія Татла». А там, між іншим, завжди юрмилась гравці, які — цього ніхто не забуде — так і не відірвалися від гри, коли в сусідній кімнаті, просто біля стойки, застрелили один одного Француз Піт і Канак Джо. Так от, всі, як один, зібралися біля халупи на розчищеній ділянці. Люди негемлосно гомоніли, часто повторюючи ім'я однієї жінки. Мова йшла про черокійку Сел, яку тут усі добре знали.

Здається, чим менше розводитись про неї, то краще. Сел була вульгарна і, — ніде правди діти, — дуже грішна жінка. Але на все селище вона була тоді єдина жінка, і тепер, опинившись у надзвичайно скрутному становищі, дуже потерпала, адже їй так бракувало жіночого догляду! Безсоромна, покинута всіма розпусниця, вона корчилася в муках, які так важко знести навіть маючи жіноче співчуття, а що вже казати, коли поруч тебе — нікого. Розплата наздогнала її, як і нашу праматір, зовсім саму, і це зробило кару за первородний гріх особливо страшною. А може, це і було часткою її покути, бо саме тоді, коли Сел так потребувала жіночої турботи і чуйності, вона бачила перед собою лише напівзневажливі чоловічі обличчя. Щоправда, гадаю, кількох присутніх її страждання таки розчулили. Сенді Тінтон подумав: «Не пощастило ж то-

бі, Сел!» — і дивлячись, як вона мучиться, якусь хвилину навіть не згадував про захованих в рукаві туза і двох валетів, один з яких виявився ще й козирним.

Так, випадок і справді був винятковий. Смерть у Горластому Таборі вважалась буденною річчю, але народження! Такого тут не пригадували. Людей звідси спроваджували без зайвих балачок, так, щоб і не пахло, проте це вперше тут хтось з'являвся ab initio¹. Звісно, це всіх сполошило.

— Зайди туди, Опецькуватий, — мовив, звертаючись до одного гультіпаки, відомий, всіма поважаний житель селища, на прізвисько Кентуккець. — Зайди туди й поглянь, може, там поміч потрібна. Ти ж у нас шурупаєш у таких ділах.

Мабуть, вибір упав на Опецькуватого небезпідставно. Бо ж за ним була слава батька двох родин, полишених десь в інших краях; тож Горластий Табір, пристановище чоловіків у бігах, прикрилив Опецькуватого за очевидні складності із шлюбним законодавством. Юрба схвалила цей вибір, і Опецькуватому вистачило глузду не опиратися волі більшості. Двері за новоспеченим хірургом і повитухою в штанях зачинились, а Горластий Табір сів колом, розкурив люльки й став очікувати, що ж буде далі.

За дверима склупчилось, либонь, чоловік сто. Один чи двоє з них ховалися від правосуддя, ще хтось належав до злочинного світу, а всі вони разом були хлопці круті. Зовні ніщо не виказувало, чим вони промишляли в минулому, чи яка їхня вдача. У одного непритореного бандюги було рафаелівське обличчя, облямоване пишною світлою чуприною. Картьяр Оукхерст своїм меланхолійним виглядом і глибокою задумою мислителя нагадував Гамлета, а найспокійніший і найвідважніший серед них мав зріст п'ять футів, розмовляв лагідним голосом і тримався стримано і сором'язливо. Слово «босота» прилипло до них скоріш як почесне звання, ніж визначення. Може, в селищі не кожен міг похвалитись повним набором таких дрібниць, як пальці на руках та ногах, вуха тощо, але ці незначні втрати аж ніяк не вплинули на його міць. Найдужчий тут мав на правійці усього три пальці, а найперший стрілець був одноокий.

Отак виглядали люди, що збилися навколо халупи. Селище розкинулось у трикутній долині поміж двома горами та річкою. Сходив місяць, і його сяйво освітило

¹ З самого початку (лат.), тут: від народження.

гору навпроти халупи. Через її вершину стрімко пролягав єдиний путівець до селища. Бідолашна страдниця бачила, напевне, як він вигинається срібною ниткою і губиться серед зірок у високості.

Багаття із сухих соснових гілок піднесло в гурті настрій. Потроху до присутніх поверталась їхня природна відчайдушність. Отож ватага заходилася битись об заклад — чим же воно все скінчиться. Три проти п'ятьох, що Сел «прорветься» і що навіть дитина не помре. А дехто навіть ставив на гадані колір шкіри і стать немовляти. Гули збуджені голоси, і тут хтось із компанії, що стояла ближче до дверей, гучно щось вигукнув. Всі замовкли і напорошили вуха.

Пронизливий жалібний крик, якого в селищі ще зроду не чули, заглушив стогони сосон на вітрі, плюскіт води на бистрині і потріскування вогню. Сосни перестали скиглити, річка стихла, вогнище завмерло. Здавалося, сама матінка-природа залякла і прислухалась.

Всі, як один, посхоплювалися з місць. Хтось запропонував підірвати барильце з порохом, але, зважаючи на стан матері, прислухались до розважливіших пропозицій і розрядили в повітря лише кілька револьверів. Та й не дивно, адже через примітивний рівень місцевої жорсткості чи ще там через щось, черокійка Сел згасала на очах. Не минуло й години як вона, так би мовити, вирушила звивистою стежиною до зірок і назавжди полишила Горластий Табір з його гріхами і соромом: Не думаю, що ця подія якось вплинула на чоловіків, проте доля дитини виявилась їм небайдужою.

— Виживе? — спитали в Опецькуватого.

Відповідь нічого не прояснила.

Єдиною істотою однієї статі з черокійкою Сел у селищі була ослиця — між іншим, теж матір. Хоч воно й не зовсім годяще, та все ж таки вирішили ризикнути. І виглядало це не так проблематично, як стародавній експеримент із Ромулом та Ремом, і вочевидь обіцяло успіх.

Коли обговорили всі деталі, на що пішла ще одна година, двері розчахнулися й зацікавлені чоловіки, витягнувшись у довгу чергу, почали по одному заходити до хатини. Поряд низького ліжка чи лави, на якій підковдрами можна було вгадати тіло матері, стояв сосновий стіл. На ньому стояла коробка на свічки, а в ній лежав, загорнений у яскраво-червону фланель, ново-

народжений житель Горластого Табору. Біля коробки лежав капелюх. Навіщо — скоро довідались.

— Джентльмени, — звернувся до чоловіків Спецькуватий, поєднуючи в тоні владність і, *ex officio*¹, доброзичливість, — джентльмени, прошу заходити в передні двері, обійти стіл і виходити через задні. Бажаючих пожертвувати щось сиротині прошу звернути увагу на капелюх.

Перший відвідувач увійшов, роздивився довкола, скинув капелюха і в такий спосіб мимоволі подав приклад іншим. В таких кумпаніях, знаєте, нивидко підхоплюють добрі й лихі вчинки.

В міру того, як халупа набивалася людом, чулись усілякі коментарі. Критичні зауваження були спрямовані передовсім до Спецькуватого. Аякже, він тут за головного!

- Ось він який!
- Щось дуже малий!
- Тільки колір у нього і є!
- Не більший від пістоля!

Дарунки теж вражали оригінальністю: срібна табакерка, дублон, флотський револьвер із срібним оздобленням, золотий фамородок, майстерно вишитий жіночий носовичок (подарунок гравця Оукхерста), шпилька з діамантом, діамантова каблучка (її поклали після шпильки, й дарувальник зауважив, що він бачив шпильку і кладе на два діаманти більше), ротатка, Біблія (невідомо від кого), золота шпора, срібна ложечка (на жаль, маю зауважити, що монограма на ній не відповідала ініціалам дарувальника), хірургічні ножиці, ланцет, п'ятифунтова англійська купюра і сотні з дві доларів золотими та срібними монетами.

Протягом усього цього дійства Спецькуватий незворушно мовчав, подібно покійній ліворуч від нього, і вигляд мав такий же непроникний і серйозний, як і немовля на столі праворуч. Тільки один раз було порушено плин цієї дивовижної процесії. Коли Кентуккець зацікавлено схилився над коробкою, дитя перевернулось, а тоді, відчувши біль, ухопилося за його наставлений палець і трималось отак якусь мить. Кентуккець знітився і, мов пришелепкуватий, кліпав очима. Щось схоже на рум'янець з'явилося на його обвітрених щоках.

¹ За посадою (лат.).

— Ах ти ж клятий халамиднику! — мовив він і вильний палець так ніжно і обережно, як ще ніколи в житті.

Він, вийшовши з кімнати, відстовбурчив той палець і з подивом витріщився на нього. Огляд закінчився таким же пестливим вигуком на адресу немовляти. Здавалося, Кентуккцю було приємно повторювати ті слова.

— Схопив мене за палець! — повідомив він Тіптові, показуючи тому палець. — Ах ти ж клятий халамиднику!

Тільки по четвертій годині ранку селище порозходило спати. В халупі, де лишилося кілька найцікавіших, горіло світло. Опецькуватий тієї ночі не збирався лягати. Не вкладався і Кентуккець. Він добряче хильнув і барвисто розводився про цю подію, причому раз у раз слав прокльони, згадуючи про появу на світ немовляти. Ота лайка наче захищала його від будь-якого несправедливого звинувачення у м'якотілості, бо Кентуккець, слід сказати, мав слабості, притаманні прекрасній статі. Коли вже й останні опівнічники подалися спати, він, задумливо насвистуючи, спустився до річки. А тоді, посвистуючи підкреслено байдуже, підійнявся ущелиною і пройшов повз халупу. Кентуккець порівнявся із величезною секвойєю, зупинився, повернув назад і знову пройшовся повз хатину. На півдорозі до берега знову спинився, після чого повернувся і постукав у двері. Відчинив Опецькуватий.

— Ну, як там? — поцікавився Кентуккець, дивлячись повз спину Опецькуватого на коробку від свічок.

— Все, як треба, — відказав той.

— Які новини?

— Ніяких.

Запала мовчанка, досить незручна. Опецькуватий все пригримував двері. Тоді Кентуккець знову згадав про свій палець і тицьнув ним на Опецькуватого.

— Таки вчепився в нього, клятий халамидник! — сказав він і пішов своєю дорогою.

Наступного дня Горластий Табір у міру своїх можливостей влаштував черакійці Сел скромний похорон. Після того як її поховали на горі, все селище зібралось до купи, щоб з'ясувати, що ж робити з немовлям. Рішення всиновити його ухвалили одностайно і з великою радістю. Проте відразу ж виникла гаряча дискусія, як воно задовольнити потреби малюка. Приємно зазна-

чити, що ніхто під час обговорення не дозволив собі шпильок на чиюсь адресу, а це ж було так характерно для суперечок у Горластому Таборі. Тіштон запропонував відіслати дитину до селища Рудий Пес — аж за сорок миль, там, мовляв, про нього подбають жінки. Але цю невдалу пропозицію зарубали з одностайним і палким обуренням. Стало ясно, що люди не ухвалять ніякого рішення, котре розлучить їх з їхнім новим надбанням.

— А до того ж, — сказав Том Райдер, — ці волоцюги в Рудому Псі ще чого доброго підмінять його і підсунуть нам потім когось іншого.

В Горластому Таборі, як і всюди в селищах, ніхто не вірив у порядність сусідів

Пропозицію запросити до селища годувальницю теж сприйняли несхвально. Хтось навіть сказав, що жодна порядна жінка не зголоситься поселитися в Горластому Таборі, «а іншого поля ягоди нам уже не треба». Цей злий натяк на покійну матір, хоч який різкий, та все ж був першим поривом добропристойності — першим виявом відродження селища. А Опецькуватий весь час мовчав. Може, він почувався ніяково, того й не втручався у вибори на посаду свого наступника. Та коли спитали його думку, він рішуче заявив, що він і Джинні — ссавець, про якого йшлося вище, — якось упораються із батьківськими турботами. В цьому плані було щось своєрідне, незалежне і героїчне, і це вселяло радість у все селище. Тому й не стали переобирати Опецькуватого. А натомість послали когось у Сакраменто по закупки.

— Гляди ж там, — напучував скарбник, передаючи посланцю мішечок золотого піску, — бери лише все найкраще — щоб із мереживом, знаєш, з брижами, щоб усе філігранно було. В такому ділі скупитись не варт!

Хоч як дивно, але дитя блаженствовало. Можливо, цілющий клімат гірського селища заміняв йому все інше. Природа прийняла знайду на свої могутні груди. В цьому життєдайному повітрі Сьєрри, сповненому бальзамних пахощів і духмяного аромату, який дарує бадьорість і силу, дитина, здається, знайшла для себе харч і поживу, чи якусь там речовину, що перетворювала молоко ослиці на вино і фосфор. Опецькуватий чимдалі переконувався, що тут усе діло в фосфорі та в гарному догляді.

— Я і оця ослиця, — казав він, — замінили йому батька й матір! І гляди мені, — додавав він, звертаючись до безпорадного клубочка перед ним, — не здумай потім віддуратися від нас!

Коли немовляті минув місяць, необхідність дати йому ім'я стала очевидною. Як правило, його просто називали то Малюком, то хлопцем Опецькуватого, то Койотом (натяк на його голосові дані). Користувались і пестливим іменням, яке вперше вжив Кентуккець — Клятий Халамидник. Але все це здавалось не зовсім годящим, непевним, і, нарешті, було відкинуто через одну обставину.

Гравці й авантюристи здебільшого люди забобонні, тому Оукхерст одного дня просто заявив, що дитина принесла Горластому Табору щастя. І справді, останнім часом жителям селища щастило. От і вирішили назвати малюка Щастям, а для більшої зручності доточити до прізвиська ім'я Томмі. Про матір ніхто не згадував, а батько так і лишився невідомий.

— Краще буде, — сказав Оукхерст-філософ, — здати всім карти заново. Назвемо його Щастям — це для нього гарний початок у житті.

Призначили хрестини. Читач, що вже має певне уявлення про гультяйський дух Горластого Табору, гадаю, може скласти думку, у віщо мала вилитись ця церемонія. Розпорядником обрали відомого жартівника Бостона, і вся подія, судячи з усього, мала вийти на славу. Бостон, цей винахідливий дотепник, згаяв цілих два дні на підготовку фарсу церковного обряду, де мали прозвучати ідкі натяки на місцевих жителів. Хор навчили що співати, хрещеним батьком обрали Сенді Тіптона. Та коли процесія з музикою і прапорцями підійшла до гаю і дитину поклали на так званий вівтар, Опецькуватий повернувся до натовпу лицем. Всі притихли.

— Не звик я псувати радість, братва, — рішуче сказав цей низенький чолов'яга, вдивляючись в обличчя навкруг, — але здається мені, ми затіяли щось не теє. Це низько — блазнювати і ламати комедію перед дітям, котре в ній ще нічого не тямить. А коли ви вже і хрещеного батька хочете, то хотів би я знати, хто, окрім мене, має на те більше прав?!

Присутні мовчали. Треба віддати належне жартунам і сказати, що перший, хто визнав справедливість

цих слів, хоч вони й пригасили його веселий настрій, був сам організатор хрестин.

— Але,— швидко провадив Опецькуватий, окрилений першим успіхом,— ми зібралися на хрестини, і вони відбудуться. Згідно з законами Сполучених Штатів і штату Каліфорнія, і з божою поміччю нарікаю тебе Томасом Щастя.

Вперше ім'я господнє промовлялось у селищі без тіні блюзнірства. Навіть сам гуморист навряд чи міг передбачити такий комічний обряд. Але, хоч як дивно, ніхто цього не помітив, ніхто не сміявся. Томмі охрестили серйозно, наче все відбувалось у церкві. Малюк плакав, і його втішали, як і годиться.

Отак воно й почалось — Горластий Табір став на стежу відродження. Наче й непомітно, але в селищі таки відбувалися зміни. Щонайперше привели до ладу халупу, відведену Томмі Щастю, або ж, як його частіше називали, просто Щастю. Її старанно вичистили й побілили. Тоді наслали підлогу, повісили завіски, поклеїли шпалерами стіни. Колиска з рожевого дерева, яку везли вісімдесят миль на мулі, за висловом Опецькуватого, «забила» всі інші меблі. Отже, і вся халупа мала пристойно виглядати. Відвідувачі, котрі завертали до Опецькуватого, цікавлячись, як там Щастя, вочевидь схвалювали ці зміни, а конкурент — заклад «Бакалія Татла», розщедрився і на самозахист придбав для себе килим і дзеркала. Відображення, котрі з'явилися у цих дзеркалах, прищепили Горластому Таборові суворіші правила особистої гігієни. А до того ж, Опецькуватий запровадив щось на зразок карантину для всіх, хто мав честь і привілей потримати Щастя на руках.

А як страшно був принижений Кентуккець, коли його цілком слушно позбавили цього привілею. Адже він, із притаманною широким натурам недбалістю і через розгульне життя дивився на одяг як на другу шкіру, яку, мов зміїну, треба скидати тільки після цілковитого зносу. Але вплив цих нововведень, хоч і невеликих, виявився таким глибоким, що Кентуккець надалі щоразу заявлявся вмиваний і у свіжій сорочці.

Мораль і норми людського співжиття теж були на висоті. Шум не надокучав Томмі, усе життя якого, на загальну думку, полягало в постійних спробах заснути. Крики й усілякі там волювання, через які селище й отримало свою незвичайну назву, були заборонені,— не до-

веди господи, щоб вони донеслись до вуха Опецькуватого. Люди спілкувались пошепки й курили так само серйозно, як індіанці. І отак, не змовляючись, використали лайку з цього священного місця. Тож в усьому селищі вже не послуговувались буденною брутальщиною на зразок «нема щастя, бляха-муха!» чи «велике щастя, їдять його мухи!», бо в таких висловах вчувався натяк на певну особистість. Вокальна музика не заборонялась, оскільки їй приписувалась заспокійлива, лікувальна дія, а одна пісенька, яку виконував англійський моряк на прізвисько Джек Фрегат, колишній каторжанин з австралійських колоній Її Величності, зажила особливої популярності як колискова. Це була печальна розповідь про шляхи-дороги сімдесятичотиригартматного корабля «Аретуза». Джек Фрегат виконував пісню глухим мінорним голосом і закінчував кожен куплет протяжним приспівом: «На борту-у-у «Аретузи». Бачили б ви, як Джек тримав Щастя в руках і, гойдаючись із боку на бік, імітуючи рух корабля, співав свою морську пісеньку! Чи то через спокійне погойдування Джека, чи то через довгу пісню — в ній було дев'яносто строф, які виконавець сумлінно доводив до сумного кінця, — але колискова завжди давала бажаний наслідок. Чоловіки, слухаючи цей мелодійний спів у м'яких літніх сутінках, випростовувалися на весь зріст під деревами, розкурювали люльки й випивали. Невиразне відчуття ідилічного щастя сповнювало селище.

— Ну просто як у раю, — казав Сіммонс Лондонець, мрійливо підпираючи підборіддя рукою. Це нагадувало йому Грінвіч.

Довгими літніми днями Щастя, як правило, відносили до ущелини, де Горластий Табір напивав собі золото. Там чоловіки вкладали його на ковдрі, розстеленій на соснових гілках, а самі спускалися до канав, де і працювали. Згодом хтось невміло заходився прикрашати цю місцину квітами та пахучими травами. Малюкові приносили цілі оберемки дикої жимолості, азалій, тигрових лілей. Жителі Горластого Табору неначе прокинулись і вперше побачили, що в таких дрібницях теж є своя краса і цінність, що їх вони так довго, навіть не задумуючись, плюндрували ногами. Пластівець лискучої слюди, шматочок різнобарвного кварцу, яскравий камінчик із дна річки — все набуло краси у людей, які враз прозріли й стали дивитись осмисленішими очима.

І предмети ці незмінно відкладалися для Щастя. Словами не передати, скількома скарбами обдаровували їх ліси і гори, скарбами, котрі «знадобляться Томмі». Оточений іграшками, яких і в казці не мала жодна дитина, Томмі, слід гадати, був цілком задоволений. Він мав щасливий вигляд, хоча дитяча серйозність і задумливий погляд його круглих сірих очей час від часу непокоїли Опецькуватого. Хлопчик був завжди слухняний і спокійний, але, як згадують, одного разу виповз зі своєї «загороди» — ряду переплетених соснових гілок, які оточували його ложе, — і скотився по крутому схилу, потрапив головою у пухку землю і, задержавшись догори ноженята, пробув отак щонайменше хвилин п'ять. Та хлопчика це не злякало. Коли його підняли, він і голосу не подав. Я не наважуюсь перелічувати багато інших прикладів розважливості Щастя, які ґрунтуються, на жаль, лише на свідченнях зацікавлених друзів. А деякі балачки не були позбавлені забобонів.

— Дерусь я оце схилом, — розповідав якимось Кентуккець, ледве встигаючи перевести від захвату дух, — і — хай мене грім поб'є, коли брешу! — сидить у нього на колінах сойка, а він із нею розмовляє. Балакають собі як кум із кумою, воркують, знаєте, — ну викапані вам янголята!

Хай там як, але чи вилазив, бува, Щастя за соснові гілки, чи безтурботно лежав на спині, дивлячись на зелень перед собою, — йому співали пташки, для нього цокотіли білки і розпукувались квіти. Природа була його годувальницею і товаришем у іграх. Йому вона посилала між листям золотаві сонячні промені — рукою до них дістати можна! Йому дарувала легкий вітрець, що приносив із собою пахощі лаврового дерева й живиці. Для нього ласкаво й ніжно погойдувались верховіття високих секвой і гули джмелі, а горлиці з припутнями туркотіли йому коліскову.

Отаким видалось те золоте літечко в Горластому Таборі. Траплялись і «гаряченькі дні», коли його жителям усміхалося щастя. Заявки давали купи золота. Селище ревно оберігало свої привілеї і з недовірою косувало на чужинців. Іміграцію тут не заохочували і, аби ще дужче відмежуватися від усіх, жителі Горластого Табору вчасно застовпили за собою наділи по обидва боки гір навколо селища. Саме через це, а також через славу, якої зажив Горластий Табір за вміння володіти

револьвером, ніхто не насмілювався порушувати його кордонів. Поштар — єдина особа, що зв'язувала селище із зовнішнім світом — час від часу розповідав про нього усілякі дива. Він казав:

— У Горластому проклали таку вулицю, яка в Рудому Псі і не снилась! Виноград там по будинках в'ється, квіти ростуть поруч, а миються вони двічі на день. Але чужому туди краще не потикатися. А поклоняються вони дитині індіанки.

Селище процвітало і водночас бажало вдосконалюватися і далі. Хтось запропонував уже навесні побудувати готель і запросити туди на постійне проживання дві-три добропристойні родини, сподіваючись, що Щастя тільки виграє від жіночого товариства. Зайве пояснювати, що ці люди, котрі дуже скептично дивилися на чесноти і корисність іншої статі, відважились на цю поступку, ба навіть жертву, тільки через свою любов до Томмі. Правда, дехто був проти. Але цю ідею можна було здійснити не раніше як за три місяці, і меншість тихо відступила, сподіваючись, що якісь події стануть їй на заваді. Так воно і сталось.

Довго ще згадуватимуть біля підніжжя цих гір зиму 1851 року. Сьєрру завалило глибоким снігом, і кожен гірський струмочок перетворився на річку, а кожна річка — на озеро. Всі міжгір'я та ущелини враз поставали бурхливими потоками, що на своєму шляху виривали з корінням величезні дерева, розносили плавник і різний мотлох по всій долині. Рудого Пса затопляло двічі, загроза нависла і над Горластим Табором.

— Вода намиває золото в ущелини, — пояснив Опецькуватий. — Так уже тут колись було і ще раз буде!

Але тієї ночі несподівано вийшла з берегів річка Норт-Форк і залила усю трикутну долину Горластого Табору.

В хаосі нестримного потоку, бурелому, потрощених гілок та мороку, який неначе сунув за водою й поглинав прекрасну долину, важко було побачити людей зруйнованого селища. Коли настав ранок, хатина Опецькуватого, найближча до річки, зeszла. Вище в ущелині знайшли тіло її нещасливого господаря. Однак гордість, надія, радість, Щастя Горластого Табору пропало безвісти. Люди поверталися після пошуків з тяжким серцем. Аж раптом хтось їм гукнув.

Гукали з рятувального човна, що плыв за течією. Люди

в човні сказали, що підбрали за дві милі звідси чоловіка й дитину, обох ніби неживих. То, може, хто знає їх? Може, вони тутешні?

З першого погляду стало ясно, що перед ними лежить Кентуккець. Живого місця на ньому не було від синців і подряпин, та все ж він притискав до трудей Щастя Горластого Табору. Люди, схилившись над цією дивною парою, побачили, що дитя вже охолело і пульс у нього не б'ється.

— Померло,— мовив хтось.

Кентуккець розплющив очі.

— Померло? — ледь чутно вимовив він.

— Так, брате, і ти помираєш.

Усмішка промайнула в очах Кентуккця, якого по-лишало життя.

— Помираю,— повторив він.— Іду вслід за ним. Скажіть же братві, що відтепер Щастя буде зі мною завжди.

І сильного чоловіка, що чіплявся за тендітне дитяче тільце, як потопельник хапається за соломинку, понесла примарна річка, яка котить свої води у незнане людям море.

ВИГНАНЦІ ПОКЕР-ФЛЕТА

Вранці 23 листопада 1850 року, коли містер Джон Оукхерст, картяр, вийшов на головну вулицю Покер-Флета, він відчув, як змінився з учорашнього вечора моральний клімат у містечку. Двоє-троє чоловіків, захоплених жвавою балачкою, замовкли, щойно він наблизився, і значуще перезирнулися. Все довкола дихало недільним спокоєм, що здавався лиховісним у містечку, незвичному переїматися настроєм святої неділі.

Байдуже вродливе обличчя містера Оукхерста майже не виказувало цікавості до таких підозрілих знаків. Інша справа, чи він розумів, що за ними криється. «Мабуть, вони чи не заповзялися проти когось,— розмірковував він.— Ба часом не проти мене?» Він сховав у кишеню носовика, яким змахував руду покер-флетську пиліюку зі своїх елегантних черевиків, і більш не морочив собі голови жодними гадками.

Що правда, то правда, Покер-Флет «заповзявся». Недавно містечко зазнало тяжких збитків: позбулося кількох тисяч доларів, двох породистих коней і одного

шановного громадянина. І тепер воно переживало напад чеснотливого обурення, не менш непогамовний і беззаконний, ніж будь-яке з діянь, що його спричинило. Таємний комітет постановив звільнитися від усіх мешканців міського дна. Від двох громадян звільнилися навіки, повісивши небораків у глибокому міжгір'ї на смокві, а від деяких осіб непевної поведінки — просто вигнавши їх із містечка. На жаль, мушу сказати, були серед них і жінки. Та віддаючи належне прекрасній статі, слід зауважити, що гріх був ремеслом цих жінок; судити таємну розпусту, яку нелегко викрити, Покер-Флет ніколи б не зважився.

Здогад містера Оукхерста, що він потрапив до категорії засуджених, виявився слушним. Деякі члени комітету вимагали його повісити на пострах іншим, не кажучи вже про те, що то був би певний спосіб витрусити з його кишень виграні в них гроші.

— Де ж тут правда? — гарячкував Джім Вілер. — По-вашому, нехай цей молодик із Горластого Табору, чужий чужаниця серед нас, ушивається з нашими грошеницями?

Та просте почуття справедливості в душах тих, кому інколи щастило вигравати в містера Оукхерста, взяло гору над такими вузько місницькими забобонами.

Містер Оукхерст сприйняв присуд із філософським спокоєм, тим більше, що він знав про вагання суддів. Не був би він щирим гравцем, якби не скорився долі. Життя для нього було в кращому разі непевною грою, і він мирився з тим, що банкірник завжди у трохи вирашнішому становищі...

Озброєний загін супроводжував вигнану нецноту Покер-Флета, аж поки виїхали за околицю. Крім містера Оукхерста, знаного своєю холодною відвагою, — щоб тримати його в страху, й призначено збройний ескорт, — серед вигнанців була молода жінка, охрещена грайливо Герцогинею, її подруга на прізвисько Матінка Шіптон та Дядько Біллі, гаданий грабіжник і неспрошений пияк. Кавалькада не викликала ніяких пересудів поміж гаволовів, німував і ескорт. І тільки як досягли розпадини, де кінчалось містечко, начальник ескорту висловився коротко й недвозначно. Під страхом смерті вигнанцям заборонялось вертатися назад.

Коли ескорт зник з очей, стримувані почуття вилилися в істеричних сльозах Герцогині, двох-трьох про-

кльонах Матінки Шіптон та в залпові лютих лайок Дядька Біллі. Тільки мудрий містер Оукхерст не промовив і слова. Він незворушно слухав, як Матінка Шіптон нахвалялася відірвати комусь голову, Герцогиня торочила, що сконає в дорозі, а Дядько Біллі, гуцикаючи в сідлі, сипав чортами, немовби їх витіснював з нього вибоїстий шлях. З невимушеною гречністю, притаманною його ремеслу, містер Оукхерст наполіг на тому, щоб Герцогиня пересіла зі свого миршавого мула на його власного коня П'ятірку. Але й цей жест не зблизив подорожан. Молода жінка з м'явим кокетством поправила свій трохи пошарпаний стрій. Матінка Шіптон глянула на хазяїна П'ятірки сторч, а Дядько Біллі почастивав компанію одним довжелезним прокльоном, де знайшлося місце для кожного.

Шлях на Сенді-Бар — селище це ще не зазнало добродчинного впливу Покер-Флета й, здавалось, обіцяло вигнанцям притулок — пролягав через круте гірське пасмо. До селища був цілий день важкої дороги. Стояла пізня осінь, і подорожні, подолавши підгір'я з його вологим, помірним підсонням, незабаром вдихали сухе, холодне повітря Сьєрри, що бадьорило тіло й душу. Пробиратися вузькою стежкою було нелегко. Опівдні Герцогиня, скотившись із сідла додолу, відмовилася їхати далі, й мандрівці зупинилися на спочинок.

Краєвид був навдивовижу дикий і мальовничий. Лісистий амфітеатр, оточений з трьох боків голими гранітовими стрімчаками, положисто спускався до урвища, навислого над долиною. Що й казати, золота місцина для табору, був би тільки глузд таборитися! Та містер Оукхерст знав: вони пройшли від сили половину шляху до Сенді-Бара, тож про зупинку не може бути й мови — товариство не має ні потрібного спорядження, ані запасу харчів. Він коротко розтлумачив це супутникам, супроводжуючи свою мову філософськими заувагами про глупоту тих, «хто піднімає руки догори ще перед тим, як гра скінчилась». Одначе вони були надто розпалені віскі, що в цій їхній скруті замінило їм і харч, і тепло багаття, і відпочинок, і здоровий глузд. Поки хміль ще не вступив їм у голову, він умовляв їх більш не пити, але марна річ. Війовничість Дядька Біллі швидко змінилася заціпенінням. Герцогиня впала в сентиментальність, а Матінка Шіптон захропла. Лише містер Оукхерст залишався на ногах

і, спершись на скелю, спокійно спостерігав за своїми супутниками.

Містер Оукхерст був непитущий. Хмільне суперечило його професії, що вимагала від нього спокою, витримки та ясного розуму; і він, за його власними словами, «не міг собі дозволити такої розкоші».

Картяр невідривно дивився на послулих товаришів-вигнанців, і самотність, нерозлучна з його ремеслом знедоленого життєвими звичками та численними гріхами, каменем налягла на душу. Він заходився енергійно струшувати порох зі свого чорного костюма, вмився, і за цими й подібними клопатами, що свідчили про його рідкісну охайність, на хвилю забув за всі прикрощі. Покинути слабших і безпорадніших супутників йому й на думку не спадало. А проте він не міг не відчувати браку того внутрішнього збудження, що, хоч як це дивно, найбільше допомагало йому зберегти свою славнозвісну залізну витримку. Гравець кинув оком навкрузи — на понурі, заввишки в тисячу футів стрімчаки, що височіли над півколом сосон, на лихо-вісне, обложене хмарами небо, на вже занурену в присмеркову сутінь долину. І раптом почув, як хтось гукає його на ім'я.

Стежкою повільно п'явся вгору верхівець. По свіжому щирому обличчю містер Оукхерст упізнав у прибульцеві Тома Сімсона з Сенді-Бара, на прізвисько Простак. Кілька місяців тому містер Оукхерст зустрівся з ним за «маленькою партією» і, не змигнувши оком, виграв у простодушного юнака близько сорока доларів, обібравши його до нитки. Після гри містер Оукхерст витяг юного картяра за двері й мовив до нього так:

— Томмі, ти славний хлопчина, але гравець із тебе нікудишній. Не бери більше карт у руки.

І з цими словами повернув молодикові гроші, випхав його за двері й відтоді здобув у особі Тома Сімсона відданого раба.

Пам'ять про цю подію відлунювала в Томовому похлоп'ячому палкому привітанні, зверненому до містера Оукхерста. Він вирушив до Покер-Флета шукати щастя, пояснив юнак.

— Сам?

Ні, не зовсім сам; сказати по правді (тут прибулець захихотів), він дременує із Пайні Вудс. Містер Оукхерст не пам'ятає Пайні? Ота, що прислуговувала за

столом у «Товаристві тверезих». Вони вже віддавна заручені, але старий Джек Вудс не давав благословення, тож вони втекли й мандрують до Покер-Флета, щоб побратися, та й квит. Обое страх які змучені й просто щасливі, що трапилася місцина для постою і товариство. Все це Простак випалив одним духом, а Пайні, пухке й гарненьке п'ятнадцятирічне дівча, вся паленіючи від сорому, виринула з-за сосни, де ховалася, й під'їхала до свого коханого.

Містер Оукхерст рідко переймався сентиментами, ще менше — клопотами про пристойність, але тут невиразно відчув, що становище делікатне. Проте він не здарив лицем у болото і здогадався копнути ногою Дядька Біллі, який уже роззявив був рота, аби щось бовкнути, а Дядько Біллі був ще не такий п'яний, аби не відчутти в стусанові містера Оукхерста вияву найвищої влади, що не потерпіла б жартів. Далі картяр почав наполегливо відракувати Тома Сімсона, щоб той затримувався в дорозі, але марно. Він навіть звернув хлопцеву увагу на брак харчів і табірною спорядження. Та, на лихо, Простак у відповідь на такі заперечення сповістив товариство, що запасся ще одним мулом з вантажем провіанту і додав, що помітив край стежки якусь грубу подобу рубленої хатини.

— Пайні може побути з місіс Оукхерст, — вирішив Простак, показуючи на Герцогиню, — а я вже якось дам собі раду й сам.

Тільки остережна нога містера Оукхерста утримала Дядька Біллі від вибуху несамовитого реготу. Зрештою, той волів за краще відступити вгору по розпадині, поки перекортить сміятися. Тут він поділився своїми веселощами з гінкими соснами: осатаніло ляскав себе по стегну, кривився, як не лускаючи зо сміху, і своїм звичаєм лаявся на всі заставки. А коли вернувся до компанії, — в повітрі тим часом повіяло крижаним холодом, — то всі вже сиділи біля багаття за дружньою, як здавалося, розмовою. Справді, Пайні по-дівочому жваво цокотіла щось до Герцогині, а та слухала з цікавістю й охотою, яких не зраджувала багато днів. Простак з не меншим запалом просторікував з містером Оукхерстом та Матінкою Шіптон, на диво, злагідною, ба майже гречною.

— А це що за відьомський шабаш? — кинув Дядько Біллі зі щирою зневагою, оглядаючи лісову громаду,

палахке багаття та стриножених коней та мулів, що найперші впадали в око. Нараз у його задурманеній хмелем голові ворухнулась якась думка. І думка, видно, доволі весела, бо він знову ляснув себе по стегну й заткнув рота кулаком.

Тіні вже нечутно повзли до гірської верховини, коли раптовий тиховій захитав верховіттям сосон і заголосив у їхніх глибоких похмурих нетрищах. Напіврозвалену хатину с'як-так залатали, покрили сосновим гіллям і віддали жіноцтву. На прощання закохані палко поцілувалися, так смачно й щиросердо, аж виляски пішли над ~~кочужними~~ соснами. Легковажна Герцогиня й лиха Матінка Шиттон, певно, були надто приголомшені, щоб якось відгукнутися на таке свідчення простодушності, й мовчки подалися до хатини. У вогнище підклали хмизу, чоловіки полягали під дверима і невдовзі поспули.

Містер Оукхерст завжди спав чуїно. На ранок він прокинувся закоцюблий з холоду. Він саме ворухив пригасле багаття, коли вітер, набравши на силі, сипнув йому в обличчя чимось холодним, від чого вся кров ураз відринула від щік. Сніг!

Містер Оукхерст зірвався на рівні ноги. Швидше будити сонних, не можна гаяти ні хвилини! Повернув голову в той бік, де лежав Дядько Біллі, гульк! — аж там порожнє місце. Підозра обпекла йому мозок, з губ ледь не зірвалося прокляття. Він метнувся до конов'язі — мулів як не було! Сліди на очах замітало снігом.

Буря в грудях містера Оукхерста наленіла лише мить, і до вогнища він повернувся, як завжди, спокійний. Він не кинувся розбуркувати сонних. Простак спав сном немовляти, з усміхом на добродушному, веснянкуватому обличчі; невинна Пайні спочивала обік своїх грішних сестер так сьолодко, ніби в ногах і в головах у неї стояли янголи-охоронці; тож містер Оукхерст накинув на плечі коц, розгладив вуса й чекав, поки благословиться на світ. Світанок займався спроквола в серпанку звихрених сніжинок — вони мерехтіли в очах і сліпили. Краєвид змінився мов якими чарами. Містер Оукхерст скинув поглядом у долину і двома словами підбив підсумок теперішньому й майбутньому: «Шлях замело!»

Старанний огляд провіанту — на щастя таборян, він зберігався в хатині, недосяжний для злочинних рук

Дядька Біллі,— показав, що за певної здержливості й ощадності запасу вистачить на десять днів.

— З умовою.— півголосом звернувся містер Оукхерст до Простака,— якщо ви згодні годувати нас. А як ні,— і, може, так воно для вас і краще,— то ми зачекаємо на Дядька Біллі з жарчами.

Яксь незбагненна сила не давала містерові Оукхерсту викрити ошуканство Дядька Біллі, й він висловив здогад, що той відлучився в селище і, покидаючи табір, ненароком порозганяв сжарапуджених тварин. Він стиха остеріг Герцогиню та Матінку Шіптон, які певна річ, зметикували, що їхній товариш ганебно

— Досить їм про це дізнатись, як вони відкриють правду про всіх нас,— додав він значливо,— а лякати їх тепер не варт.

Том Сімсон не тільки передав увесь свій запас містерові Оукхерсту, а ще немовби й тішився, що їх відрізало від світу.

— Тиждень гарненько відпочинемо, а там сніг розтане, і ми в компанії з вами повернемося назад.

Безжурні молодикові веселощі та спокій містера Оукхерста передалися й іншим. Із соснового гілля Простак змайстрував щось на зразок даху для безверхої хатини, а Герцогиня, опоряджаючи її всередині, так делікатно й тактовно керувала Пайні, що блакитні очі сільської дівчини розкривалися все ширше й ширше.

— Бачу, в себе у Покер-Флеті ви звикли до розкошів,— виснувала Пайні.

Герцогиня рвучко відвернулася, аби приховати гарячу краску на щоках, помітну навіть крізь шар професійних рум'ян, а Матінка Шіптон попрохала Пайні «не молоти язиком». Та коли містер Оукхерст після виснажливих пошуків стежки вертався до хатини, він почув щасливий сміх, луною відбитий від бескеття. Картяр зупинився в тривозі й найперше, звісно, подумав про віскі, якé він був завбачливо приховав.

— А проте щось не схоже на п'яний гамір,— буркнув він.

Аж ось крізь запону невгавущої хуртовини він угле-дів гурт людей навколо яскравого вогню, і аж тепер упевнився, що «веселяться тут просто так».

Не беруся твердити, нібито містер Оукхерст разом з віскі приховав і свої карти як щось украй небажане для товариства. Одне безперечно — що, за словами Ма-

тінки Шіптон, за цілий вечір «слово «карти» жодного разу не зірвалося з його вуст». Може, скоротати нас допоміг акордеон, що його не без гордошів дістав із паки Том Сімсон. Насилу приборкуючи непокірний інструмент, Пайні Вудс примудрилася видобути з не-піддатливих клавішів кілька мелодій — під цокіт кас-таньєт, на яких пригравав Простак. Але вінцем святко-вого вечора став нехитрий церковний гімн, що його за-кохані, побравшись за руки, проспівали вельми палко й гучно. Боюсь, не так благочестивий дух гімну, як його викличний тон та суворий пуританський ритм приспіву відразу запалили інших, і зрештою всі підхопили слова:

Я Богові служу і гордий з того,
Й померти ладен в Його війську.

Сосни кивали верховіттям, завірюха кушпелила й ви-хорилася над жалюгідною купкою людей, і полум'я їхнього вівтаря злітало до самого неба, ніби скріплю-ючі обітницю співаків.

Опівночі буря прищухла, димучі хмари розступи-лися, і над сонним табором гострим блиском заблisko-тіли зірки. Професійні навички містера Оукхерста дозволяли йому обходитись майже без сну, і, чергуючи вночі навперемін із Томом Сімсоном, він якимось дивом зумів перебрати на себе левову частку цього обов'язку. Картяр виправдовувався перед Простаком тим, що, мов-ляв, «частенько не спав і по тижню».

— А то чому? — поцікавився Том.

— Через покер,— відповів містер Оукхерст повчаль-но.— Коли тобі щастить як утопленику, ти забуваєш про втому. Починається з того, що тебе покидає щастя. Щастя — дивовижна річ,— провадив гравець задум-ливо.— Тільки й знаєш про нього напевне, що воно неодмінно зрадить. Справжній гравець той, хто відчу-ває, коли щастя одвертається. Нас переслідують невдачі відразу по виїзді з Покер-Флета; ви прилучилися до нас — от і самі вскочили в халепу. Якщо ви не кинете карт, тоді все гаразд. Недарма ж,— закінчив він жартів-ливо:

Я Богові служу і гордий з того,
Й померти ладен в Його війську.

Настав третій день, і сонце, визирнувши з-за вкритої білою пеленою долини, побачило, як вигнанці ді-ляться за сніданком запасом харчів, що починав по-

троху танути. Тамтешнє нагірнє підсоння мало одну особливість: сонячне проміння, немовби зі співчутливого жалю за минулими днями, розливало над зимовим краєвидом лагіднє тепло. Але сонце осяяло й нагромадження снігових наметів навколо хижі — вбивче, безвісне, непрохіднє море білоти, розпростерте під скелястими берегами, яких ще трималися знедолені. В напручуд прозорому повітрі за багато миль звідси здіймався ідилічний димок містечка Покер-Флет. Матінка Шіптон примітила його й з височини своєї далекої скелястої твердині послала в той бік смачний проклін. То була остання її потуга здобутися на лайку і, може, через те не позбавлена певної величі. Після цього їй полегшало, як довірчо похвалилася вона Герцогині.

— Можеш піти туди і пом'янути всіх чортів у пеклі — сама побачиш.

Тоді вона заповзялася розважити «дитятко», як вони з Герцогинею любовно охрестили Пайні. Пайні вже не була дитина, але саме в такий оригінальний і заспокійливий для себе спосіб жінки пробували пояснити, чому дівчина не лихословить і не має в собі нічого непристойного.

Коли розпадинами знов підкрався вечір, біля жевристого багаття вереснув акордеон — забринів, то судомно ридуючи, то заходячись довгими протяжистими зітханнями. Проте музика не могла заповнити болісної порожнечі у шлунку, і Пайні запропонувала нову розвагу — розповідати незвичайні історії. Ані містер Оукхерст, ані жіноче товариство не мали жодної охоти ділитися пригодами з власного життя, і ця ідея вмерла б також, якби не Простак. Кілька місяців тому він випадково натрапив на примірник «Іліади» у майстерному перекладі Попа. І тепер юнак зголосився переповісти головні події поеми, що й зробив повсякденним сенді-барським жаргоном, успішно продираючись крізь сюжетний лабіринт і геть поперебріхувавши слова. І ось цього вечора Гомерові напівбоги знову зійшли на землю: Троянський задирака під свист вітру зітнувся з підступним греком, і височенні сосни в глибокій розпадині немов посихлялися перед гнівом Пелєєвого сина. Містер Оукхерст слухав з насолодою. Найдужче зацікавився він долею Ухолеса, як Простак уперто величав прудконогого Ахіллеса.

Отак, недоідаючи, але ситі по зав'язку Гомером та

акордеоном, прожили вигнанці під чужим небом тиждень. Сонце знову відцуралося їх, і знову з олов'яного неба сіялися снігові пластівці. Що не день, то щільніше облягали їх снігові замети, аж нарешті, визирнувши зі своєї в'язниці, вони побачили над собою сліпучобілі двадцятифутові стіни кучугур. Підтримувати вогонь ставало дедалі важче, навіть гіллям поблизького вітролому, тепер майже похованого під снігом. А проте ніхто не прохопився й словом скарги. Закохані відвернулися від журного видовища, дивились одне одному в вічі й були щасливі. Містер Оукхерст незворушно готувався до завершення програшної гри. Герцогиня, тепер уже трохи бадьоріша, взяла на себе турботи про Пайні. Тільки Матінка Шіптон, колись найміцніша серед усього гурту, здавалось, хиріла і в'яла. Десятого дня опівночі вона підкликала до себе містера Оукхерста.

— Я помираю,— промовила вона з кволою скаргою в голосі,— але ти нікому анічирк. Не буди дітей. Візьми клунок у мене під головою і розв'яжи.

Містер Оукхерст послухався. У клунку він знайшов неторкані пайки харчів Матінки Шіптон за останній тиждень.

— Віддаси дитяткові,— провадила вона, показуючи на заснулу Пайні.

— Ти заморила себе голодом,— сказав гравець.

— От-от,— муркнула вона, знов обернулася обличчям до стіни і тихо відійшла.

Цього дня акордеон і кості відклали набік, про Гомера забули. Коли тіло Матінки Шіптон поховали в снігу, містер Оукхерст відвів Простака вбік і показав йому пару лиж, які він змайстрував зі старого вантажного сідла.

— Лишається ще шанс урятувати її — один із сотні,— сказав картяр, показуючи на Пайні,— але той шанс — отам,— додав він, показуючи на Покер-Флет.— Доберешся туди за два дні — вона врятована.

— А ви? — спитав Том Сімсон.

— Я zostaюся тут,— пролунала коротка відповідь. Розлучаючись, закохані довго не випускали одне одного з обіймів.

— Хіба ти теж ідеш? — поспитала Герцогиня, помітивши, що містер Оукхерст збирається супроводжувати Тома.

— До розпадини, не далі.

Раптом він рвучко повернувся й поцілував Герцогиню, викликавши на її мертвотно-блідих щоках жагучий рум'янець і змусивши її тремтячі руки вражено опуститися.

Вже й спочило, а містер Оуккерст усе не вертався. Темрява знов принесла з собою бурю та хуртечу. І тут Герцогиня, добуваючи паливо для вогню, побачила, що хтось тихенько навалив за хатиною купу хмизу — запас іще на кілька днів. На очі їй набігли сльози, але вона приховала їх від Пайні.

Жінки спали мало. Вранці, глянувши одна одній в очі, вони прочитали в них свою долю. Ні та, ні та не проходилися й словом, але Пайні, взявши на себе роль дужчої, підсунулася ближче й обвила рукою стан Герцогині. Отак вони й просиділи до смерку. Вночі буря лютувала, як ніколи, й розсуваючи ослону з сосон, вдиралася в хатину.

На ранок стало ясно: вони вже не здужають підтримувати вогонь, і багаття помалу згасло. Коли догліли останні жарини, Герцогиня пригорнулася до Пайні й уперше за кілька годин порушила мовчанку:

— Пайні, ти вмієш молитися?

— Ні, любонько,— відказала Пайні просто.

Герцогиня, сама гаразд не знаючи чому, відчула полегкість і, поклавши голову на плече Пайні, більш не озивалася. Трохи перегодом молодша й чистіша з них прихистила голову своєї грішної сестри на своїх дівочих грудях — і вони поринули в сон.

Вітер стих, ніби боявся розбудити їх. Пухнасті клапті снігу, струшеного з соснового гілля, літали, мов білокрилі пташки, й сідали на сонних. Місяць крізь просвітки в хмарах дивився вниз на те, що зосталось від табору. Але вся людська ганьба, всі сліди муки земної були поховані під цнотливо-білою габою, милосердно накинутою згори.

Вони спали цілісінький цей день і наступний, не прокинулись і тоді, як табірну тишу порушили голоси й кроки. І коли жалісливі пальці змахнули сніг із блідих їхніх облич, на них лежала однакова печать супокою, й навряд чи хтось би сказав, що одна з цих жінок грішниця. Навіть закон Покер-Флета збагнув це й відступився, полишивши їх в обіймах одна в одній.

А при вході в розпадину на найвищій сосні знайдено жирову двійку, приколоту до стовбура довгим мисливським ножем. Твердою рукою на ній було виведено олівцем:

Під цим деревом
лежить тіло
Джона Оукхерста,
якого спостигла смуга невдач
23 листопада 1850 року,
і він віддав богові душу
7 грудня 1850 року

Під снігом, безживний і заляклий, з кулею в серці й пістолетом у руці, такий самий спокійний, як за життя, лежав той, хто заразом був і найдужчий, і найслабший з вигнанців Покер-Флета.

КОМПАЊЙОН ТЕННЕССІ

Не думаю, щоб хтось із нас знав його справжнє ім'я. Проте ми аж ніяк не почувались незручно через це, бо майже всіх жителів Сенді-Бара 1854 року охрестили заново. Часом нові прізвиська вказували на певний зв'язок із одягом, як у випадку із Саржевим Джеком, чи на якесь дивацтво, як то було із Содовим Біллом, котрого нарекли отак за те, що він сипав у хліб свій насущний неймовірну кількість цієї хімії. Причина могла критися і в певній прикрій обмовці, як сталося із Залізним Піратом, тихим, сумирним чолов'ягою, який удостоївся цього ймення за неправильну вимову терміна «залізний пірит». Цілком вірогідно, що саме так виникала примітивна геральдика, однак я все ж таки гадаю, що в ті дні справжнє ім'я людини можна було взнати тільки з її власних слів, не підкріплених ніяким документом.

— То, виходить, тебе звати Кліффордом, га? — з невимовною зневагою звернувся Бостон до сором'язли-

вого новачка.— Та такими Кліффордами в пеклі хоч греблю гати!

І тут же відрекомендував товаристві бідолаху, котрий і справді звався Кліффордом, як Базікала Чарлі. Оце прізвисько, народжене грішним хвилиним нахненням, прилипло до Кліффорда назавжди.

Та повернімося до Компаньйона Теннессі, якого ми знали тільки під цим іменем, що вказувало на його стосунки з іншою особою. Але про те, що він існує сам по собі, та ще й сам досить яскрава особистість, ми довідалися лише згодом. Десь року 1853 він вирушив із Покер-Флета до Сан-Франціско, ніби задля того, щоб підшукати собі дружину. Але далі Стоктона він так і не вибрався. Там його полонила одна юна особа, що прислужувала в ресторані при готелі, куди він ходив обідати. Якось за сніданком він сказав їй щось таке, на що вона лагідно усміхнулася і трохи кокетливо перекинула тарілку з грінками просто на його серйозне, звернене до неї обличчя й вибігла на кухню. Він кинувся вслід за нею, але за кілька хвилин повернувся, нагороджений ще більшою порцією грінок та лаврами перемоги. Рівно за тиждень вони взяли законний шлюб і приїхали до Покер-Флета. Я чудово розумію, що до цього епізоду можна було дещо прибрехати заради красного слівця, але вважаю за краще переповісти його так, як про нього розповідали в Сенді-Барі,— в золотоносних ущелинах та в салунах, тобто там, де над будь-якою сентиментальністю бере гору нездоланне почуття гумору.

Мало що відомо про їхнє подружнє життя, можливо, через те, що Теннессі, котрий жив тоді у свого компаньйона, одного чудового дня шепнув його нареченій щось таке, на що вона, як згадують, усміхнулася не так уже й непривітно й невинно щезла, цього разу в Мерісвіллі, куди за нею повівся й Теннессі. Отам вони й зажили, знехтувавши формальностями закону. Компаньйон Теннессі поставився до вчинку дружини просто й серйозно, як і до всього в своєму житті. Проте, коли Теннессі одного дня приперся до Мерісвілла без дружини свого компаньйона,— та всміхнулася ще комусь і знялася з ним із якоря,— Компаньйон Теннессі, на загальний подив, перший потис йому руку й тепло його привітав. А цікаві, що зібралися в каньйоні подивитись, як вони продірявлять один одного з револьверів, звісно,

були вкрай обурені. І загальне обурення могло перейти в їдкі насмішки, однак погляд Компаньйона Теннесі виразно давав зрозуміти, що він не здатен оцінити гумор. Справді-бо, він був чоловік серйозний, і міг завжди вдатися до рішучих дій, що у випадку незгоди могло вилитись у неприємності.

А тим часом у Сенді-Барі про Теннесі склалася погана думка. Всі знали, що він махлює у грі, і здогадувались, що хлопець липкорукий. Компаньйона Теннесі однаковісінько підозрювали в тих самих гріхах, а його незмінно ніжні почуття до Теннесі після вищезгаданих подій могли пояснити лише співучастю у злочинах.

Аж ось Теннесі завинив так, що далі нікуди. Якогось дня він наздогнав якогось незнайомця, що простував до селища Рудий Пес. Згодом цей добродій розповідав, що Теннесі розважав його усілякими смішними анекдотами й бувальщинами, та враз ні сіло ні впало скінчив свої побрехеньки такими словами:

— А зараз, юначе, будьте ласкаві, віддайте мені свого ножа, пістоля й гроші. Ще вскочите в халепу зі зброєю в Рудому Псі, ну а грошики ваші можуть вподобати всілякі нечестивці. Пам'ятаю, ви казали, що живете у Сан-Франціско? Коли буду там, неодмінно вас провідаю.

Треба відзначити, що Теннесі мав неабияке почуття гумору, яке не зникало навіть за найнесподіваніших обставин.

Але то був його останній подвиг. Рудий Пес і Сенді-Бар об'єдналися супроти розбишаки. На Теннесі стали полювати як на гризлі. А він, бачачи, що кільце навколо нього чимдалі вужчає, зробив відчайдушну спробу прорватися через Сенді-Бар: розрядив револьвер у юрбу перед салуном «Аркада» — і здимів у Ведмежому каньйоні. Однак при виході з каньйону його зупинив якийсь низенький чоловік на сірій коняці. З хвилину обидва мовчки дивились один на одного. І той, і той були безстрашні, стійкі та незворушні, і той, і той належали до тих представників цивілізації, яких у сімнадцятому столітті назвали б героями, а в дев'ятнадцятому — просто розбійниками.

— Ну, що ж, відкріймо карти, — спокійно запропонував Теннесі.

— Два валета й туз, — у лад йому обстався незнайомець, показуючи два револьвери і довгого мисливського ножа.

— Твоя взяла, — відказав Теннессі цією картярською примовкою, відкинув убік свій непотрібний револьвер і рушив у супроводі переможця назад.

Стояв теплий вечір. Прохолодний вітрець, який звичайно здіймався після заходу сонця з-за порослої колючим чагарником гори, цього разу оминув Сенді-Бар. У неглибокому каньйоні важко дихалось через розігріту живицю, а гидотний дух гнилої деревини, прибитої до берега річки, мало не вивертав нутроці. Збудження і гарячі пристрасті, що кипіли того дня в селищі, не вщухали. Вздовж берега весь час рухалися вогники, та каламутна вода не відбивала їхнього сяйва. На темному тлі сосон яскраво світилися незавішені вікна другого поверху транспортної контори, тож цікавим знадвору було видно тих, хто вирішував долю Теннессі. А йонад усім цим, на темному небосхилі проступала Сьєрра, далека і незворушна, увінчана ще далекішими й холоднішими зірками.

Суд над Теннессі провадили так неупереджено, як це відповідало прагненню судді та присяжних хоч якось виправдати у вирокі недостатню законність арешту і обвинувачення. Закон Сенді-Бара був неблаганний, але аж ніяк не Мстивий. Збудження і всілякі там особисті почуття, підігріті гонитвою за Теннессі, вщухли, і тепер ці люди, маючи втікача в руках, були ладні терпляче вислухати хоч яке виправдання, упевнені задалегідь, що воно не допоможе. Самі вони були переконані у провині підсудного і тому не заперечували проти того, щоб він говорив, що хотів. Ніхто не сумнівався, що на нього чекає шибениця, тому із принципових міркувань надали йому можливість захищатись, таку широку, якої цей шибайголова і не потребував. Суддя, схоже, потерпав дужче, ніж сам підсудний, який не тільки не переймався, а навпаки, очевидячки відчував похмуре задоволення з того, яку відповідальність накладає на інших.

— Я в ці ваші ігри не граюся, — незмінно посміюючись, відповідав він на всі запитання.

Суддя — він же й ловець Теннессі, якоїсь хвилини в глибині душі пошкодував, що того ранку не пристрелив його на місці, але поборов у собі ту людську слабкість як недостойну для його нинішньої ролі охоронця закону. Отож коли хтось постукав у двері

і виявилось, що на користь підсудного хоче свідчити Компаньйон Теннессі, його відразу ж впустили. Не диво, що молодші присяжні, для яких суд виявився нудьгою зеленою, привітали його появу як приємну зміну дійових осіб.

Що ж до прибулого, то він аж ніяк не міг похвалитися імпозантною поставою. Перед зібранням стояв гладкий коротун з квадратним обличчям, неприродно червоним від сонця, в мішкуватій парусиновій куртці і штанях, заляпаних червоною глиною. Такий зовнішній вигляд і за будь-яких обставин видався б чудернацьким, однак тепер він був просто смішним. Коли Компаньйон Теннессі поставив на підлогу важкий саквояж, із напівстертих написів на латках, які рясніли на його штанях, стало ясно, що їхня матерія спочатку призначалася для менш благородної мети. Але Компаньйон Теннессі, і оком не змигнувши, пройшов уперед, шанобливо поручкався з усіма присутніми, витер своє серйозне, стурбоване обличчя червоним носовичком, правда, не таким яскравим, як його шкіра, сперся могутнім ручищем об стіл і звернувся до судді з такими словами:

— Оце проходив отут,— почав він, ніби вибачаючись,— дай, думаю, зайду послухаю, як воно буде із Теннессі... моїм компаньйоном. Ну й задуха ж сьогодні! Щось не пригадую, щоб так пекло у Сенді-Барі.

Він трохи помовчав, а що ніхто більше не забажав поговорити про погоду, знову витяг носовичка і старанно витер обличчя.

— Чи хочете ви сказати що-небудь про підсудного? — нарешті спитав суддя.

— Так-так! — зрадів Компаньйон Теннессі.— Я ж, виходить, компаньйоном йому доводжусь, знаю його майже чотири роки, знаю про нього все на світі, пройшов із ним вогонь і воду, і біду, і радість ділили ми порівну. Щоправда, деяких його звичок я не поділяю. Але знаю його як облупленого, всі його витівки мені відомі. І коли ви питаєте мене напрямки, по честі і як чоловік чоловіка: «Чи знаєте ви що-небудь про нього?», то я теж відповідаю напрямки і як чоловік чоловікові: «Хто ж бо може не знати свого компаньйона?»

— Це все, що ви хотіли сказати? — нетерпляче урвав суддя, немов побоюючись, що таке небезпечне почуття гумору може настроїти суд на гуманніший лад.

— Все,— відповів Компаньйон Теннессі, і відразу ж додав: — Негаразд було б мені проти нього свідчити. А подумати, лишень, як воно все було? Теннессі знадобилися гроші, ой як знадобились, а позичати в свого давнього компаньйона він не хоче. І що ж робить Теннессі? Вистежує якогось зальотного, ну і трясє його. А ви вистежуєте Теннессі і теж трясете його. Так що тут усі квити. А я, як чоловік розважливий, запитую вас, джентльмени, людей теж розважливих: так це, чи не так?

— Підсудний,— урвав його суддя,— чи є у вас запитання до цього чоловіка?

— Та ні, ні! — поспішив доказати Компаньйон Теннессі.— Цю гру я веду сам. А суть справи полягає ось у чому: Теннессі, виходить, вів грубу гру, і це дорого обійшлося і тому заброді, і нашому селищу. А тепер скажіть мені, як же буде по-чесному? Одні скажуть — отак, інші — не так. Ось тут у мене золота на тисячу сімсот доларів і годинник — майже все моє багатство. Беріть — та й по всьому!

І не встигли його стримати, як усе, що було в саквояжі, опинилося на столі.

Якусь мить життя Компаньйона Теннессі висіло на волоссині. Двоє¹ чи троє чоловіків скочили на ноги, кілька рук сіпнулось до кишень по зброю, і пропозиція «викинути його у вікно» не була виконана тільки тому, що суддя спинив гурт жестом руки. Теннессі зареготав. А його компаньйон, ніби й не помітивши шарварку, знову витерся носовичком.

Коли лад відновився і Компаньйонові Теннессі красномовно втовмачили, що такого гріха не спокутувати грішми, обличчя його посерйознішало і ще дужче почервоніло. Ті, хто стояв поруч нього, помітили, як затремтіла його груба рука, якою він спирався на стіл. Якийсь час він вагався, а тоді поволі згріб золото у саквояж, наче до кінця не збагнув величного почуття справедливості суду, гадаючи, що мало виклав. А тоді повернувся до судді і сказав:

— Я прийшов за власним бажанням, мій компаньйон тут ні при чому.

Він, мовивши отак, вклонився присяжним і рушив до виходу. Але суддя гукнув його назад:

— Коли ви маєте щось сказати про Теннессі, то кажіть зараз.

Уперше за весь вечір очі підсудного стрілися з очима його дивовижного адвоката. Теннессі всміхнувся, показавши білі зуби, і мовив: «Кеписька карта, друже!» — й простяг товаришеві руку. Компаньйон Теннессі потис її і пояснив:

— Оце проходив отут, дай, думаю, заскочу, послухаю, що там і до чого.

А тоді зазначив, що вечір видався спекотний, знову витер обличчя носовичком і, не сказавши більше й слова, пішов своєю дорогою.

За життя ці двоє більше ніколи не стрілися. Адже спроба дати хабаря судді Лінчу, цьому фанатичному, слабкому, обмеженому, але непідкупному судді, виявилася такою образливою, що остаточно переконала цього міфічного персонажа, як вирішити долю Теннессі. І на світанні підсудного під надійною охороною повезли до гори Марлі.

Як він зустрів смерть, з яким незворушним виглядом, як відмовився від останнього слова і як бездоганно виконали свої обов'язки відповідальні особи — все це, разом із повчальною мораллю для всіх майбутніх порушників закону, було свого часу викладено редактором «Вісника Рудого Пса», котрий теж став свідком цієї події, і я залюбки відсилаю читача до його емоційного репортажу. Однак у газеті не знайшлося місця для опису краси літнього ранку, благословенної гармонії землі, повітря і неба, пробудження лісів і пагорбів, радісного оновлення природи, і, найголовніше — для опису непорушного спокою, яким дихало все це. Адже з вищезгаданого суспільство навряд чи отримало б якийсь повчальний урок.

І коли відбулася ця жалюгідна й непотрібна акція, і життя з його можливостями й надіями полишило тіло, що зависло поміж небом і землею, пташки так само співали, квіти цвіли, сонце світило радісно, як і завжди, і, може, «Вісник Рудого Пса» таки мав рацію.

Компаньйона Теннессі не було серед тих, що оточили лиховісне дерево. Та коли люди почали розходитись, їхню увагу привернув запряжений ослицею візок, який нерухомо стояв край дороги. Коли люди підійшли ближче, то впізнали поважну Джинні і двоколісний візок, — власність Компаньйона Теннессі, котрою той звозив із ділянки відпрацьовану породу; трохи віддалік, під каштаном, сидів і сам власник цього добра

й витирав спітніле обличчя. У відповідь на чиєсь запитання він сказав, що приїхав по покійного, коли ніхто не заперечуватиме. Він, мовляв, нікого не квапить, можна й зачекати. Бо роботи в нього сьогодні нема, і коли джентльмени звільняться, він забере тіло.

— А як хто хоче побути на похороні,— додав він, як завжди, просто й серйозно,— приходьте.

Може, це йшло від почуття гумору, що, як я вже казав, відповідало духові Сенді-Бара, а може, навіть від більшого, однак дві третини цікавих відразу ж прийняли це запрошення.

Аж опівдні тіло Теннессі передали його компаньйонів. Коли візок підкотив до фатального дерева, ми побачили, що на візку стоїть грубезний довгастий ящик, вочевидь збитий із дощок промивного жолоба і наполовину наповнений сосною корою та глицею. А сам візок був прикрашений вербовими гілками і пахучими суцвіттями каштана. Коли тіло поклали в ящик, Компаньйон Теннессі накрив його просмоленим полотном і з печалю на обличчі заліз на передне сидіння, сперся ногами на голоблі й шмагонував батогом ослицю. Візок поволі покотився вперед, із тією поважністю, яка була притаманна Джинні навіть за менш урочистих обставин. Чоловіки — хто з цікавості, хто з почуття обов'язку, але всі у доброму гуморі — супроводжували цей скромний катафалк, оточивши його з усіх боків. Але трохи згодом, чи то через те, що дорога стала звужуватися, чи то в них заговорило почуття добропристойності, але гурт розбився на пари позад візка, вирівнявся і вже нагадував справжню похоронну процесію. Джек Фолінсбі, який допервах намагався показати жестами, що грає жалобний марш на уявному тромбоні, не зустрівши співчуття і схвалення, кинув корчити блазня, вочевидь не маючи хисту справжнього гумориста обходитись без аудиторії.

Дорога пролягала через Ведмежий каньйон, який на ту пору вже загорнувся в жалобні сутінки й тіні. Секвойї, глибоко повростаючи в червону землю, стояли вздовж дороги, неначе індіанці в мокасінах, а їхні похилені гілки незграбно посилали покійному своє благословення. Заець, здивовано і безпорадно здійснюючись на задні лапки, затремтів усім тілом, дивлячись на процесію із придорожніх заростей папороті. Білки занепокоїлись на верхів'ях дерев, намагаючись вибрати

безпечне місце, а сойки, розправивши крила, неслись попереду них, неначе верхівці. Аж ось катафалк виїхав на околицю Сенді-Бара і порівнявся з самотньою хатиною Компаньйона Теннессі.

Навіть за менш сумної нагоди це місце не мало б і трохи привітнішого вигляду. Безликий краєвид, незугарна, нечепурна оселя, нічого привабливого поруч — отак будує своє гніздо каліфорнійський золотошукач. І все це особливо впадало в око отут, де панувало безрадісне запустіння. За кілька кроків від халупи стояв неоковирний паркан, за яким у недовгі дні подружнього щастя Компаньйона Теннессі був садок, а нині буйно розрослася папороть. Коли ми наблизились, то неабияк здивувалися, побачивши, що купка землі, яку ми спершу сприйняли за свіжоскопану грядку, насправді здіймалась над свіжою могилою.

Візок спинився біля паркану. Компаньйон Теннессі, відмовившись від запропонованої допомоги, з незмінною своєю вірою у власні сили, взяв на плечі неотесану труну і сам опустив її в неглибоку яму. Тоді прибив цвяхами дошки, що слугували за віко, став на маленький горбок поряд могили, скинув капелюха і неквапно витер носовичком обличчя. Тут усі зрозуміли, що він збирається сказати слово, і, посідавши на пенях та валунах, наготувалися слухати.

— Коли чоловік, — поволі почав Компаньйон Теннессі, — весь день гасав бозна-де, то що йому треба зробити? Звісна річ — вернутися додому. А коли сам не може дійти, то що має зробити його найкращий друг? Ну звичайно ж, привести його додому! Отак і Теннессі: шастав де заманеться, а тепер ми привезли його з мандрів додому.

Він помовчав, підібрав із землі шматочок кварцу, задумливо потер його об рукав, а тоді повів далі:

— Так от, мені не вперше нести Теннессі на своєму горбі. Не раз я притягав його до цієї хатини, коли він не стояв на ногах. А скільки разів ми з Джинні піджидали його на пагорбі, підбирали й везли додому, коли він язиком не міг повернути і навіть мене не впізнавав. Ну, а сьогодні, це вже востаннє. Що ж...

Він знову помовчав, знову обережно потер шматочок кварцу об рукав.

— І знаєте, нелегко це його компаньйонові. А тепер, джентльмени,— різко докінчив він, беручи із землі лопату з довгим держакон, — похорон скінчився. І я, і Теннессі дуже вам вдячні за ваші турботи.

Й по тих словах Компаньйон Теннессі повернувся до нас спиною і заходився засипати могилу. Присутні, повагавшись хвилину, стали розходитись. Коли ж вони піднялися на пагорб, що затуляв Сенді-Бар, дехто, озирючись назад, божився, нібито ще бачить Компаньйона Теннессі, і нібито він, скінчивши своє діло, сидить біля могили, затис лопату між колінами і сховав обличчя в червоний носовичок. Проте інші запевняли, що на такій відстані його обличчя не відрізнити від носовичка, тож як воно було насправді, лишилося нез'ясованим.

Пристрасті того дня поволі стали вщухати, але про Компаньйона Теннессі не забули. Таємне розслідування відвело від нього будь-які підозри у співучасті з Теннессі, однак не розвіяло сумнівів щодо його душевного стану. От і посунув Сенді-Бар до його хатини з усілякими незграбними, але дружніми виявами почуттів. Але від того жалібного дня залізне здоров'я і могутня сила Компаньйона Теннессі почали помітно підупадати, а коли пішли дощі і тонюсінькі стебельця трави попроростали на кам'янистому пагорбі Теннессі, він зовсім зліг.

Якось уночі, коли сосни біля хатини розгойдувались на сильному вітрі й торкалися своїми пестливими вітами даху, а знизу долинали ревіння й плюскіт розбурханої річки, Компаньйон Теннессі підвів від подушки голову й мовив:

— Час уже йти за Теннессі. Треба запрягати Джинні.

Він хотів був підвестися з ліжка, але його стримав чоловік, що доглядав його. Компаньйон Теннессі пручався й не переставав белькотати:

— Ну, ну, Джинні, стій спокійно, старенька. Ну й темінь! Дивись, де тут дорога, і за ним теж пильнуй, старенька моя! Іноді, сама знаєш, коли він нахлистається, то падає просто на дорогу. Рушай он до тієї сосонки на вершині пагорба. Стій! Ну от — що я казав. Ондечки він, простує сюди, сам іде, тверезий, і обличчя світиться. Теннессі! Компаньйоне!

І цієї хвилини вони стрілися.

ІДИЛІЯ ЧЕРВОНОЇ УЩЕЛИНИ

Сенді був п'яний як чіп. Повалившись ще кілька годин тому, він так і лежав під кущем азалії — в тій самісінькій позі. Скільки часу отак лежав, Сенді не сказав би, та йому це було й байдуже; скільки часу він би ще пролежав — то питання так само непевне, як і неістотне. Його духовне ество було геть просякнуте, по вінця залите спокійною погідністю, якої давав йому нинішній тілесний стан.

Про це шкода говорити, але коли у Червоній Ущелині бачили підпилого чоловіка, а надто цього п'яничку, то була зовсім не новина: на нього, власне, й уваги не звертали. Ще мало не з ранку якийсь місцевий дотепник спорудив у головах Сенді такий собі тимчасовий надгробок із написом: «Он яке віскі у Мак-Коркла — вбиває за двісті кроків» — та зображенням руки, що показувала в бік Мак-Корклового салуну. Але це, по-моєму, була вихватка особистого характеру, як і більшість місцевих жартів, та й ганила вона скоріше хибні засоби, ніж їхні негожі наслідки. Якщо не рахувати цього жартуна, ніхто більше Сенді не потурбував. Звільнений од поклажі мул, обскубавши навколо всю мізерну рослинність, тільки з цікавістю форкнув, надбавши розпростерту людину; бродячий пес, сповнений почуття глибокої симпатії, яку відчувають до п'яниць представники цього поріддя, облизав запорошені чоботи Сенді, скрутився калачиком біля його ніг і лежав так, блимаючи оком на сонце і майстерно наслідуючи відчайдушного гульвісу — таким чином він, певно, хотів ще більше підлеститись до непритомного чоловіка, що хропів поряд.

Тим часом тіні високих сосон потроху пересувалися все далі, аж поки перетнули дорогу, а від могутніх стовбурів через галявину простяглися паралельні темні та жовті смуги. Маленькі хмарки червоного пилу, здійснені копитами запряжених коней, зливою бруду спадали на розпростерте тіло. Сонце сідало все нижче й нижче, а Сенді ніби не збирався навіть поворухнутись. І тоді його філософському спокоеві поклато край — це вже траплялося і з іншими філософами — нагле втручання особи антифілософської статі.

«Міс Мері» — так її називала зграйка дітлахів, щойно відпущених додому з брусованого будиночка

школи, що виднів поза соснами,— відбувала надвечірню прогулянку. Вона помітила надзвичайно гарну китицю квітів, що прикрашала кущ азалії на протилежному боці дороги, й намірилася ту китицю зірвати. Зграбно, як кішечка,— навкосо і щохвилини гидливо обтрушуючись,— вона подолала широку смугу червоної пилюки й несподівано натрапила на Сенді!

Звичайно, вона коротенько й мелодійно зойкнула — аякже, жінка ж бо! Але, віддавши данину своїй тілесній слабкості, відразу посмілішала й навіть на хвилю затрималася на місці — хоча й не ближче, як за шість футів од розпластаного страховиська,— підібравши всі свої спідничини, ладна спурхнути вмить. З-під куща, одначе, не долинуло жодного звуку, там не видно було жодного поруху. Тоді вона повалила маленькою ніжкою глумливий надгробок і пробурмотіла: «Тварюки!» В цю мить, можливо, саме таке визначення здалося їй найдоцільнішим стосовно всієї чоловічої частини населення Червоної Ущелини. Тому що міс Мері, маючи свої власні й досить тверді погляди, мабуть, не могла належним чином оцінювати ту нестримну гречність, якою хизуються один перед одним мешканці Каліфорнії і, прибувши сюди недавно, напевне, не дарма користувалася в цих краях репутацією «задаваки».

Вона ще трохи постояла і раптом завважила, що скісні промені сонця, либонь, надто сильно гріють голову Сенді, а це, на її думку, шкідливо для здоров'я; водночас капелюх його лежить поруч без усякого вжитку. Підняти того капелюха й покласти його Сенді на обличчя — для цього потрібна була неабияка мужність, насамперед тому, що очі в нього були розплющені! Однак міс Мері здійснила той вчинок і з гідністю попростувала геть. Озираючись, вона трохи занепокоїлася, бо побачила, що капелюха знову відкинуто вбік, а Сенді вже сидить і щось промовляє.

А річ у тім, що в незворушних глибинах Сендійового ества жило щире переконання: сонячні промені несуть благо й здоров'я; в тім, що він ізмалку не полюбляв спати під капелюхом; у тім, що взагалі капелюхи вдягають тільки невинні та безнадійні йолопи; нарешті в тім, що ніхто не може відібрати в нього священного права обходитись зовсім без капелюха, коли йому це забagneзья! Так промовляла його внутрішня сутність.

На жаль, зовні все це втілювалося зовсім непереконливо і звелося лише до кількаразового повторення такої формули:

— Ти ба, сонечко світить! У чім річ? Навіщо воно, сонечко?

Міс Мері не пішла геть. Чимала відстань додала їй сміливості, й вона спитала, чого він хоче.

— Навіщо воно? В чім річ? — не вгавав Сенді, і голос його здіймався все вище й вище.

— Та встаньте ж ви, жахливий чоловіче! — остаточно розлютилася міс Мері. — Встаньте й ідіть додому.

Сенді важко звівся на ноги. На зріст він був не менше як шість футів, і міс Мері вся затріпотіла. Похитуючись, він ступив кілька кроків і раптом зупинився.

— Навіщо додому? — запитав Сенді надзвичайно серйозно.

— Ідіть хоч вмийтесь, — озвалася міс Мері, змірявши всю його замурзану подобу вельми неприхильним оком.

І в невимовному сум'ятті побачила, як Сенді зненацька стягнув із себе й жбурнув на землю куртку та сорочку, скинув чоботи і кинувся, як обпечений, з горба вниз, просто до річки.

— Боже милостивий! Він же втопиться! — скрикнула міс Мері. А тоді з чисто жіночою непослідовністю побігла до школи й замкнулася там.

А ввечері, коли міс Мері сіла зі своєю хазяйкою, дружиною коваля, до столу, їй спало на думку спитати, чи напивався колись доп'яну її чоловік.

— Ебнер?.. — задумливо відповіла міс Сіджер. — Дайте пригадати. Після останніх виборів Ебнер під мухою ще не бував.

Міс Мері кортіло запитати, а чи не має він звички в таких випадках повалитися на осонні і чи не завдає йому шкоди купання після того в холодній воді. Але тоді довелося б щось пояснювати хазяйці, а міс Мері не бажала нічого пояснювати. Тому вона вдовольнилася тим, що, втупивши широко розплющені сірі очі в червоні щоки міс Сіджер — та була мов прекрасна квітка під небом Південного Заходу, — мовчки вислухала її і більше не поверталася до цієї теми. Зате наступного дня міс Мері писала найкращій подрузі в Бостон: «Здається, я зрозуміла, що питуща частина місцевої публіки не так уже й гідна осуду; звичайно, моя

люба, я маю на увазі чоловіків. Що ж до жінок, то я не знаю, як їх узагалі можна терпіти».

Минув якийсь тиждень, і міс Мері вже зовсім забула про ту пригоду, хіба що відтоді майже несвідомо змінила місця своїх надвечірніх прогулянок. А тим часом вона помітила, що на її вчительському столі серед інших квітів щоранку стала з'являтися китиця свіжих квітів азалії. В цьому начебто не було якоїсь дивини, бо ж її «бджілки» добре знали, як вона любить квіти, й незмінно прикрашали їй стіл анемонами, бузком та люпином; проте на запитання щодо азалій вони всі, як одне, відповіли, що й гадки не мають, звідки беруться ці китиці. Через кілька днів Джонні, Стіджерів синок, чия парта стояла біля вікна, раптом аж зайшовся цілком, як здавалося, безпричинним сміхом, а це вже загрожувало шкільній дисципліні. Все, чого домоглася від нього міс Мері, було: «Хтось там зазирає у вікно». Розгнівана й обурена, міс Мері вирішила здійснити вилазку зі свого «вулика», щоб дати бій непроханому гостеві. Завернувши за ріг шкільного будинку, вона несподівано зіткнулася з тим самим недавнім п'яничкою, тільки він тепер був цілком тверезий і мав невимовно боязкий та винуватий вигляд.

То були такі обставини, які міс Мері, в її теперішньому настрої, неодмінно використала б для суто жіночого нападу. Але її трохи спантеличило те, що цей мужлай, незважаючи на явні сліди тривалого гультаювання, мав, виявляється, досить приємну зовнішність — такий собі білявий Самсон, чиєї пишної, солом'яного кольору бороди, напевне, ще ніколи не торкалися ані ножиці Даліли, ані бритва перукаря. Тож нищівні слова, які вже тремтіли на кінчику її гострого язичка, завмерли на вустах, і вона вдовольнилася тим, що вислухала його недорікуваті перепросини з гордовито піднятими бровами та підсмикнула свої спідниці, ніби боялася забруднитись. Коли міс Мері повернулася до класу і знов побачила азалії, її раптом осяянув здогад, і вона розсміялася. Той сміх дружно підхопила дітвора, і всі вони чомусь відчули себе дуже щасливими.

Невдовзі після цих подій, одного спекотного дня двох коротульок-хлопчаків спіткала біда на самому порозі школи: вони перекинули відро з водою, яке ледве-ледве дотягли від джерела у яру. Міс Мері

зглянулася на них, схопила відро й пішла вниз до дже-рела сама. Біля підніжжя горба стежку перетнула чиясь тінь, і рука в синьому рукаві спритно, а проте делікатно звільнила її від важкої ноші. Міс Мері зніяковіла, але й розсердилася.

— Було б куди краще, коли б ви носили більше води для себе, — в'їдливо звернулася вона до синьої сорочки, а власника тієї сорочки не вшанувала навіть до-шкульним поглядом.

Відповіддю їй було смиренне мовчання, тож міс Мері пожалкувала про свій словесний випад і біля дверей школи подякувала йому так ласкаво, що він навіть спіткнувся. Побачивши це, діти знову розреготались, а вслід за ними засміялася й міс Мері — і то так, що її бліді щоки аж трошечки порожевіли. А наступного дня коло шкільних дверей таємничим чином з'явилася діжка, яка відтоді щоранку так само таємниче хтось наповнювалася водою.

Слід сказати, що ця зарозуміла молода особа користувалася й іншими знаками тихої уваги. «Богохульник Білл», кучер сламгальєнського диліжанса, захвалений усіма газетами за ту «гречність», з якою він незмінно запрошував представниць прекрасної статі до себе на передок, так і не зважився запропонувати це міс Мері — на тій підставі, що він має звичку «сипати прокльонами», коли коні долають важкий підйом, — і надав у її розпорядження цілих півкарети. Картяр Джек Гемлін, котрому якимось довелось їхати разом із нею в кареті, та не випало навіть озватись до неї, згодом пошпурив карафкою в голову іншому картяреві тільки за те, що той вимовив її ім'я у шинку. Розчепурена матінка одного з учнів — про те, хто його татусь, напевно не знав ніхто — частенько затримувалася поблизу храму цієї підступної весталки, але ніколи не наслідувалася вступити в її недоторканні володіння, вдовольняючись тим, що поклонялася жриці здалеку.

Непомітно змінюючи одне одного, звичною низкою спливали над Червоною Ущелиною пронизані сонячним світлом безхмарні дні, короткі смеркання й зоряні ночі. Міс Мері припало до смаку гуляти в тих спокійних, незайманих лісах. Можливо, вона повірила запевненням місіс Стіджер, буцімто смольні аромати бальзамічної ялиці «діють цілюще на хворі легені», бо

легке покахикування і справді стало рідше дошкүляти їй, та й хода зробилася впевненішою; може, вона таки засвоїла той нескінченний урок, що його терплячі сосни невтомно повторюють і для уважного, і для байдужого вуха. І ось одного чудового дня вона вибралася разом із дітьми на велику прогулянку — аж до Каштанової гори. Подалі від тих курних доріг, од безладно розкиданих убогих хатин, од жовтих канав, од невгавного гуркоту машин, од дешевої пишноти провінційних крамничок, обридливого блиску олійної фарби та кольорового скла, від усієї сухозлотної шкаралуші, якою намагалося замаскуватись варварство тутешнього життя, — тільки там вони могли відчутти справжню полегкість! Вони обійшли останню купу битого каміння та глини, перетнули останню бридку розколину, і ось їх радо вітає ліс, виструнчивши довжелезні шерехи могутніх дерев! І діти, всі, як одне, — може, тому, що не зовсім іще відлучились од щедрих грудей природи, — кинулися долілиць на брунатне лоно матері-землі, невміло пестили її і сповнювали повітря вигуками та сміхом; та й сама міс Мері — граційна, мов кішечка, і надійно захищена бездоганною чистотою всіх своїх спідничок, комірців та манжеток — забула раптом про все на світі, побігла, наче перепілка, попереду цілого виводку й вистрибувала, реготалася, аж поки, захекана, з розплетеною каштановою косою й капелюшком, що метлявся на шворці за плечима, наскочила зненацька на всьому бігу і в самому серці предковічного лісу на безталанного Сенді!

Звичайно, далі були якісь пояснення, перепросини та не дуже доладні розмови — їх не варто тут переказувати. Але схоже на те, що міс Мері на той час уже була добре знайома з нашим колишнім п'яничкою. Хай там як, а він скоро приєднався до компанії; і дитвора, з тією чуйністю, якою наділяє провидіння беззахисних істот, умить розпізнала в ньому друга й залюбки бавилася з його білявою бородою та довгими шовковистими вусами і дозволяла собі ще багато інших вільностей — це теж річ звичайна для беззахисних. А коли він розклав під деревом багаття і відкрив їм ще безліч лісових таємниць, їхньому захватові й зовсім не було меж. Так минуло кілька безладних, веселих, вільних годин, і кінець кінцем вони опинилися поруч: вчителька сиділа на вершечковій крутосхилу,

плетучи вінки з лавра та жасмину, а Сенді лежав біля її ніг, майже в тій самій позі, в якій був, коли вона побачила його вперше, і замріяно вдивлявся в її обличчя. Таке порівняння не надто силуване, бо якщо слабка, вразлива натура знаходила чуттєве задоволення в пиятиці, то чом би їй — овва! — не шукати п'янкості в коханні?

Либонь, і сам Сенді розумів це, хай і невиразно. Я знаю, що він ладен був би вчинити щось незвичайне — вбити ведмедя, зняти скальп із дикуна або й віддати життя за цю бліденьку сірооку вчительку. І я охоче показав би його тут у героїчній поставі, та тільки мою нетерплячу руку стримує, не дозволяючи їй змальовувати всілякі подвиги, глибоке переконання, що в житті в таких випадках нічого подібного не трапляється. Вірю, що неупереджений читач, який пам'ятає, що насправді в критичну хвилину порятунок завжди приноситься такий собі малоцікавий незнайомиць або й геть неромантичний поліцейський, а не омріяний кимось лицар, — такий читач подарує мені цю мою похибку.

Так сиділи вони, і ніхто їм не заважав — тільки дятел стукотів над головою та знизу, із вибалка, долинали дитячі голоси. Те, про що вони говорили, важило дуже мало. Те, про що вони думали, було куди цікавіше, але залишилося невідомим. Дятел дізнався тільки, що міс Мері — сирота; що вона покинула дядьків дім і переїхала до Каліфорнії, щоб віднайти здоров'я та незалежність; що Сенді також сирота; що він приїхав до Каліфорнії за порухом душі; що він пустився берега, а тепер намагається пристати до нього. І ще багато подробиць, які на дятлів погляд безперечно мали видаватися дурницями, що лише марно забирають час. Але день минув і за такими дрібницями. І коли діти зібралися всі разом, а потім Сенді з делікатністю, яку міс Мері дуже добре розуміла, тихенько покинув їх на околиці селища, їй здалося, що в її нелегкому житті ще не було дня, який минув би так швидко.

Добігло кінця довге сухе літо, і заняття у школі Червоної Ущелини теж, якщо вжити улюблений місцевий вислів: «вичерпалися до дна». Через день-два міс Мері має поїхати, в Червоній Ущелині її не побачать принаймні до наступної весни. Вона сиділа сама у школі, підперши голову рукою, з напівзаплющеними очима, і про щось мріяла. Останнім часом це стало у неї мало

не звичкою, яка, боюся, не пішла б на користь шкільній дисципліні. На колінах у неї лежали шматки моху, папороть та інші лісові пам'ятки. Вона так захопилася спогляданням їх та власними думками, що спочатку не почула легенького стуку в двері, а може, він просто нагадав їй віддалене стукотіння дятла. Коли ж той стукіт розлігся цілком виразно, вона схопилася на ноги, вся аж зашарівшись, й побігла відчиняти. За дверима стояла жінка, одягнена так крикливо, ба навіть зухвало, що це аж ніяк не пасувало до соромливого, нерішучого виразу її обличчя.

Міс Мері відразу впізнала ту сумнівну особу, матінку свого учня-безбатченка. Може, вона чекала побачити когось іншого, а може, в ній просто заговорила вибагливість, але, холодно запросивши жінку зайти, міс Мері мимоволі поправила свої манжетки та комірць і підбрала непорочні спідниці. Може, саме тому гостя зовсім знітилась і, повагавшись, не стала складати строкату паросольку й залишила її за дверима, ввіткнувши в пилюку, а тоді сіла на краєчку довгої лави. І нарешті заговорила хрипким голосом:

— Я чула... мені сказали, що ви збираєтеся завтра їхати на Узбережжя, і я не могла дозволити, щоб ви поїхали, а я не встигла подякувати вам, що ви такі ласкаві до мого Томмі.

Міс Мері сказала, що Томмі — славний хлопчик і заслуговує на значно більшу увагу, ніж та, якої вона могла йому приділити.

— Спасибі вам, міс. Красно вам дякую! — скрикнула гостя. Щоки її спалахнули — це було видно навіть через товстий шар рум'ян, що їх у Червоній Ущелині називали жартома «кольором війни», — і, розхвилювавшись, вона силкувалась підтягти всю довгу лаву ближче до вчительки. — Я дуже вдячна вам за це, міс. Хай я йому мати, але на світі нема більше такого доброго, лагідного, любого хлопчика, як він. І хай мені не випадає таке говорити, але на світі нема більше такої доброї, милої вчительки, як ви. Ви для нього — просто ангел!

Міс Мері, що сиділа випростана за вчительським столом, тримаючи на плечі лінійку, на ці слова широко розплющила свої сірі очі, але нічого не сказала.

— Я розумію — навіщо вам, міс, щоб вас вихваляла така особа, як я? — квапливо говорила далі гостя. — І

навіщо мені взагалі було приходити сюди, ще й серед білого дня? Але я прийшла просити вашої ласки — не для себе, ні, а тільки для мого любого хлопчика.

Підбадьорена запитливим поглядом молодої вчительки, вона звела до купи руки в лілових рукавичках і, затиснувши їх між коліньми, тихо забубоніла знов:

— Бачте, міс, у хлопчика, крім мене, нема на світі до кого прихилитися, а мені зовсім не годиться його виховувати. Торік я вже думала була відіслати його до школи у Фріско, та коли почула, що сюди має приїхати вчителька, вирішила зачекати, а як вас побачила, то сказала собі: все гаразд, хлопчик може пожити зі мною ще трошки. Ой міс, як же він вас любить! Коли б ви тільки чули, як він про вас розповідає — заслухаєшся! Якби він сам попросив вас, про що хочу просити я, ви б йому не змогли відмовити... І нічого дивного, — квапливо вела вона далі, і голос її якось дивно бринів, немовби гордість змагалася зі смиренням, — нічого дивного, що він так прикипів серцем до вас, бо ж його батько, коли я тільки зацізналася з ним, був джентльменом... а хлопчик мусить рано чи пізно про мене забути... і мені навіть тужити про це не варто. Тому я прийшла просити вас, щоб ви взяли Томмі — хай благословить його господь, бо де ще у світі є така добра та ласкава дитина, — щоб ви взяли... взяли його з собою.

Вона зірвалася з місця, схопила руку дівчини і впала перед нею навколішки.

— В мене є гроші, чималі гроші, і всі вони будуть вам та йому. Віддайте його до пристойної школи, де ви будете його навідувати й допоможете йому забути... забути свою матір. Зробіть із нього що захочете. Найгірше, що з ним може статися, це коли він навчиться того, що бачить тут, живучи біля мене. Тож заберіть його якнайдалі від цього нечестивого життя, від цієї жорстокої місцини, від цього падола ганьби й плачу. Ви це зробите! Я знаю, ви це зробите — хіба ж ні? Ви не повинні, ви не можете сказати ні! З вами він виросте таким от чистим, таким от лагідним, як ви самі; а коли він стане дорослий, ви відкриєте йому ім'я його батька — ім'я, яке вже багато років не злітало з моїх уст, — ім'я Александра Мортонна, котрого тут звуть Сенді! Міс Мері! Не забирайте вашу руку! Міс Мері, скажіть мені хоч словечко! Ви візьмете мого

хлопчика? Не відвертайте від мене обличчя. Я знаю, негоже дивитися на таких, як я. Міс Мері! Боже милостивий, вона не хоче зі мною знатися!

Міс Мері підвелася і в присмерку, що заповнив кімнату, ледь не навпомацки добрела до відчиненого вікна. Вона стояла, спершися на підвіконня, втупивши очі в останні відблиски, що лишилися від вечірньої заграви і блякли з кожною хвилиною. Вони ще кидали рожевий відсвіт на її чисте юне чоло, на бездоганий комірець та міцно стиснуті руки, але сутінок потроху поглинав усе. Гостя, так само навколішки, з благанням підповзла до неї.

— Я розумію — тут треба подумати. Я чекатиму хоч цілу ніч; але я не можу піти, поки не почую вашої відповіді. Ви не проженете мене зараз. Ви заберете — я бачу це з вашого доброго обличчя, а таке обличчя не раз являлося мені у снах, я бачу у ваших очах, міс Мері, — ви заберете мого хлопчика!

Останній червоний промінець ковзнув вище, саяннув у вічі міс Мері останнім зблиском минушої краси, побляк і згас остаточно. Сонце опустилося за Червоною Ущелиною. Серед німотної вечірньої тиші голос міс Мері пролунав, як музика:

— Я візьму хлопчика. Приведіть його сьогодні сюди.

Щаслива мати піднесла до вуст пружок її сукні. Вона була б занурила своє розпашіле обличчя у добродішні згортки тієї сукні, та не посміла. Вона звелася на ноги.

— А... цей чоловік... він знає про ваші наміри? — раптом спитала міс Мері.

— Ні, та й навіщо? Він, можна сказати, й не бачив свого дитяти, він його зовсім не знає.

— Ідіть до нього негайно... сьогодні... зараз же. Скажіть йому, що ви вдіяли. Скажіть йому, що я забіраю його дитину, і ще скажіть... що він не повинен більше бачитися... бачитися... з сином. Хоч би де опинився хлопчик, він, батько, не повинен там з'являтися; хоч би куди я завезла дитину, він не повинен їхати за нами! А тепер, прошу, йдіть, ідіть... Я втомилася, і... в мене ще багато роботи!

Вони разом підійшли до дверей. На порозі жінка обернулася.

— Добраніч.

Вона ладна була впасти міс Мері до ніг. Але в ту ж хвилину молода дівчина простягла руки і на одну коротку мить пригорнула цю грішну жінку до своїх невинних грудей. Тоді зачинила й замкнула за нею двері.

Наступного ранку Білл-богохульник, кучер сламгальєнського диліжанса, брав у руки повіддя з несподіваним для себе почуттям надзвичайної відповідальності, бо серед пасажирів була відома йому вчителька. Коли карета вже виїздила на битий шлях, він раптом зупинив коней, підкорившись приємному голосові, що долинув «ізсередини», і терпляче зачекав, поки Томмі зійде на землю за велінням міс Мері.

— Не з того куца, Томмі,— он там, поруч.

Томмі дістав з кишені новенького складаного ножика, зрізав гілку з високого куца азалії й приніс до міс Мері.

— Тепер усе гаразд?

— Усе!

Й ідилія Червоної Ущелини зникла за дверцятами карети.

БРАУН ІЗ КАЛАВЕРАСА

Розмови в кареті точилися стишеними голосами, у вікнах не клубочився сигарний дим, звідти не стирчали підшви чобіт — усе напевне свідчило, що серед пасажирів поштового диліжанса на Уінгдем була жінка. А те, що гультіпаки, яких повно на кожній станції, купчилися біля одного з вікон, поправляючи при тому, ніби ненароком, сурдути, комірці та капелюхи, ще певніше вказувало на те, що ця жінка гарненька. Містер Джек Гемлін, сидячи на передку карети, споглядав ту метушню з глумливо-філософською усмішкою. Не те щоб він так уже зневажав жіноцтво, але усвідомлював певну облудність самого потягу до прекрасної статі, потягу, який часом відволікає людство від так само ненадійних, але й так само звабливих принад покера, а про цю гру містер Гемлін, слід сказати, мав право судити суто професійно.

Тому-то, коли містер Гемлін, поставивши ногу у вузькому чобітку на колесо, сплигнув на землю, він

навіть і скоса не глянув на те віконце, за яким маяла зелена вуалетка, а став походжати туди-сюди з незворушною, статечною байдужістю істинного гравця, яка часом дуже близька до того, що називають гарними манерами. Застебнутий на всі гудзики, з холодним виразом на обличчі, він вельми вирізнявся з-поміж інших мандрівників — гарячково-метушливих та галасливо-неспокійних; і навіть Білл Мастерс, вихованець Гарварда, недбало одягнений, надміру жвавий, схильний аж надто категорично оцінювати беззаконня й неучтво, в якого рот був набитий крекерами з сиром, навіть він поряд з тим самотнім віщуном картьярської удачі — бліде обличчя грецького типу й олімпійська поважність, — боюся, мозолив очі як постать геть неромантична.

Кучер гукнув: «Усі на борт — відпливаємо!», — і містер Гемлін підійшов до карети. Він став ногою на колесо, його обличчя піднеслося на рівень одчиненого вікна, і в цю мить на нього глянули очі, гарніших за які нема у всьому світі. Він неквапом зійшов на землю, зронив кілька слів до когось із пасажирів у кареті, внаслідок чого там відбулися певні переміщення, і так само неквапливо посів звільнене місце. Містер Гемлін ніколи не дозволяв своїй філософії ставати на заваді негайним і рішучим діям.

Боюся, що Джекове вторгнення трохи обмежило невимушеність інших пасажирів, насамперед тих, котрі упадали коло дами. Один із них невдовзі нахилився до неї й, очевидно, зробив повідомлення, що стосувалося професії містера Гемліна, причому скористався одним-єдиним словом. Чи містер Гемлін розчув те слово і чи впізнав у нашіптувачі одного широко відомого юриста, в якого два-три дні тому виграв кілька тисяч доларів, я сказати не беруся. На його блідому обличчі не здвигнулася жодна жилка; спокійні, спостережливі чорні очі байдужно проминули того джентльмена від юстиції і спочили на куди приємнішому обличчі його сусідки. Чисто індіанський стоїцизм — кажуть, успадкований по материній лінії, — був йому в добрій пригоді весь переїзд, аж поки колеса проторохтіли по крупній ріві на переправі Скотта, і дилжанс зупинився на обід біля «Міжнародного готелю».

Джентльмен од юриспруденції, а також член Конгресу вискочили з карети і поставали коло дверей, готові

Допомогти богині спуститися на землю, а тим часом полковник Старбота із Сиск'ю взяв на себе турботи про її шаль та парасольку. Однак усі ті численні знаки уваги наразилися на прикру й ніякову несподіванку. Джек Гемлін тихенько розчинив протилежні дверцята карети, взяв даму за руку і з тією рішучістю та впевненістю, яку добре вміють цінувати особи соромливої та нерішучої статі, в одну мить спиритно й граційно опустив її на землю і відразу ж підсадив на ганок перед готелем. З передка карети долинуло виразно чутне кахикання — то, я гадаю, обізвався ще один глумильник, кучер Юба Білл.

— П'ковнику, з тим багажем тра бути ой як об'режним, — надміру занепокоєно нагадав цей опікун мандрівників полковникові Старботлу, який похмуро підтягувався до ар'єргарду врочистої процесії, що простувала до почекальні.

Містер Гемлін обідати не лишився. Його вже чекав осідланий кінь. Містер Гемлін переїхав брід, піднявся піщаним схилом і скоро зник у курній далечині дороги на Уінгдем. Він гнав щодуху, немов утікав од якоїсь лихої химери. Мешканці запорошених хатин край дороги прикривали долонею очі й дивилися йому вслід. Вони впізнавали вершника по його коневі й розмірковували:

— Що це скоїлося з Команчею Джеком?

Однак інтересу до коня у них все-таки було більше — і це не дивно, бо відтоді як Француз Піт зумів утекти від самого шерифа округу Калаверас, по всій околиці тільки й мови було, що про «легконогу Пітову кобилу», а яка була дальша доля верхівця, особи достоту визначної, нікого, власне, і не цікавило.

Кінець кінцем спітнілі боки сірого коня повернули Джека до тями. Він стишив біг і поїхав далі неквапним клусом, часом з'їжджаючи на узбіччя, щоб скоротити собі шлях, а повіддя не натягував — ледь тримав між пальцями. Краєвид потроху змінювався, ставав дедалі пасторальнішим. У просвітах між соснами чи платанами обабіч дороги можна було помітити невибагливі намагання людей прикрасити землю та житло: тут хатина, весь ганок якої обплело буйним плющем, там жінка колисає дитину серед трояндових кущів... Проїхавши ще трохи, містер Гемлін натрапив на зграйку голоногих дітлахів, що хлюпались у затіненому верба-

ми струмку, завів із ними жартівливі балачки і так їх розвеселив, що вони почали видиратися по конячих ногах, мов на дерево, а дехто заліз навіть у сідло, тож під кінець мандрівник був змушений удати лютий гнів і пустився навтіки, залишивши дітям багато цілунків та монеток. А потім, заглибившись у ліс, де не було вже ніяких ознак людського житла, заспівав, і його солодкий тенор то підносився до таких незвичайних висот, а то спадав до таких ніжно-чутливих, замріяних переливів, що — я добре знаю! — навіть дрозди та коноплянки примовкали, аби послухати той спів. Голос у містера Гемліна не був поставлений, і пісня його, сповнена якоїсь сентиментальної маячні, була, певно, запозичена в негритянських менестрелів; та все ж у самій манері співу, в тих таємничих змінах тембру бриніло щось надзвичайне, невимовне — воно зворушило б і найчерствішу душу. Слово честі, то було дивовижне видовище: розчулений махляр, з колодою карт у кишені та револьвером при боці, тужливим голосом виводить серед темного лісу жалісливу скаргу про могилу якоїсь там Неллі — хто, почувши її, не пустив би сльозу? Лісовий шуліка, щойно заклювавши шосту вже куріпку, здивовано поглядав на містера Гемліна — певно, вгадав у ньому споріднену душу, але мусив визнати перевагу людини. Він, звісно, був хижий, тільки ж співати — не вмів.

Невдовзі містер Гемлін знову опинився на битому шляху і поскакав тим самим ажуром. Правічний ліс і байраки поступилися місцем усіляким канавам, піщаним насипам, оголеним косогорам, тут і там розкиданим колодам та пням — все свідчило про наближення цивілізації. Потім перед очима з'явилася гостроверха церква, і це означало, що він уже вдома. За хвилину-дві його кінь цокотів копитами по єдиній у містечку вузькій вулиці, що зміїлася до підніжжя гори і зникла серед поламаних лотків, ривчаків та кучугур перемитого піску. Спішився містер Гемлін перед позолоченою вивіскою шинку «Магнолія». Перейшовши довгу буфетну, він штовхнув оббиті зеленим сукном двері, ступив у темний коридор, власним ключем одчинив ще одні двері й опинився у погано освітленій кімнаті, вмебльованій досить коштовно і навіть вишукано, як на ті місця, але добряче занедбаній. Посередині — інкрустований стіл, а на ньому

зноколірні круглі плями, які не передбачалися у
рівнішому візерунку. Гаптування на кріслах геть утра-
ло барви, а зелена оксамитова канапка, на яку плюх-
нувся містер Гемлін, в ногах була закаляна рудою
линою Уїнгема.

У своїй клітці містер Гемлін не співав. Він лежав
тихо і не відводив очей од картинки, на якій вельми
скраво була намальована молода особа з розкішними
формами. Вперше в житті йому спало на думку, що
він, власне, ніколи не бачив увіч такої жінки, а якби
побачив, то навряд чи в неї закохався. Мабуть, йому
пріялася зовсім не така краса. Раптом хтось постукав
у двері. Не підводячись із канапи, він потяг за шворку,
ка, певно, відтягла засувку, бо двері прочинилися,
звійшов чоловік.

Він був широкоплечий і дужий, але сила його аж
ні як не відбивалася на обличчі — начебто гарному,
тільки надто вже слабовольному, ще й одутлому від
п'ятики. Він і сьогодні, мабуть, уже добре хильнув,
бо, побачивши містера Гемліна, смикнувся й пробель-
котів:

— Я гадав, тут Кет...— Він затнувся й збентежено
затупцяв на місці.

Містер Гемлін усміхнувся тим самим усміхом, який
не сходив з його обличчя в уїнгемському диліжансі,
і підвівся. Він уже відпочив і був готовий до діла.

— Ти, схоже, приїхав диліжансом? — знову загово-
рив прибулець.

— Так, — озвався Гемлін. — Я зійшов на Скоттовій
переправі. А диліжанс буде десь за півгодини. Ну, чим
похвалишся, Брауне?

— Та де там у біса хвалитися! — зойкнув Браун,
обличчя йому перекривив слізний розпач. — Мене,
Джеку, знову випатрали до цента, — повів він далі
з жалісливим підвиванням, яке зовсім не пасувало
до його дебелої статури. — Ти б не підкинув мені со-
леньку? Завтра я собі намію... Розумієш, я тут мушу
відіслати гроші додому — своїй старій, а ти... ти ж
у мене вже вигравав двадцять разів по стільки.

Такий умовивід був, либонь, не дуже логічний, але
Джек не надав цьому ваги і відміряв гостеві потрібну
суму.

— Тільки кинь балачки про «свою стару», Брауне, —
зауважив, одначе, він. — Сказав би просто, що хочеш

іще разок перекинутись у «фараона» — може, поталанисть? Ти ж сам знаєш — ти не одружений!

— Ба ні, сер,— промовив Браун несподівано серйозним тоном. Здавалося, він споважнів одразу, тільки-но торкнувся золота.— Я маю дружину, чудову дружину — що там казати,— але вона живе у Штатах. Я не бачив її вже три роки, і рік, як не писав до неї. Коли наші справи підуть на лад, цебто як натрапимо на хорошу жи́лу, я випишу її сюди.

— А Кет? — поцікавився містер Гемлін із тою самою усмішкою.

Містер Браун із Калавераса спробував був приховати своє збентеження таким собі лукаво-грайливим поглядом, однак розм'яклий од віскі мозок і безвладне обличчя звели ту спробу нанівець, і він тільки пробурмотів:

— Хай йому біс, Джеку, невже чоловік не може дати собі трохи волі?! Слухай, а може, ми краще зіграли б по маленькій? Хочу з цієї сотні зробити дві — дай мені таку нагоду.

Джек Гемлін з цікавістю позирнув на свого нерозважливого приятеля. «Мабуть, чоловікові однаково судилося програти комусь ці гроші,— подумав він,— то краще вже хай вони повернуться назад до мого гамана». Він кивнув головою і підсунув стільця ближче до столу. В ту ж мить у двері постукали.

— Це Кет,— мовив містер Браун.

Містер Гемлін відсунув засувку, двері відчинилися. І тут він підхопився на ноги, чи не вперше в житті геть збентежений і розгублений, мало не в паніці, і вперше в житті його бліде обличчя густо почервоніло аж до самого волосся. Бо перед ним стояла та сама дама, якій він допоміг зійти з уїнгдемського диліжанса, а Браун, зронивши карти на стіл, верескливо реготнув і привітав її:

— Моя стара, побий мене грім!

Розповідають, що місіс Браун вибухнула сльозами та докорами на адресу свого чоловіка. Я бачив її 1857 року в Мерісвіллі — я не вірю в ці вигадки. А наступного тижня в «Уїнгдемській хроніці» під заголовком «Зворушливе возз'єднання» можна було прочитати таке: «Минулого тижня в нашому місті відбулася одна з тих прекрасних і зворушливих подій, на які багате життя Каліфорнії. Дружина одного із славних

першовідкривачів Уінгема, виснажена занепадницькою цивілізацією на Сході і тамтешнім непривітним кліматом, постановила собі приєднатися до свого шляхетного подружжя — тут, на наших справді золотих берегах. Навіть не повідомивши його про своє рішення, вона здійснила довгу, важку подорож і прибула сюди минулого тижня. Радість її чоловіка значно легше уявити собі, ніж описати. Як повідомляють, то була невимовно хвилююча зустріч. Ми віримо, цей приклад матиме своїх наслідувачів».

Можливо, під впливом місіс Браун, а може, завдяки кільком вдалим діловим операціям, тільки фінансові справи містера Брауна після того дня почали неухильно поліпшуватися. Так, він одкупив у своїх компаньйонів копальню «Вхопи та сховай» на гроші, що їх буцімто виграв у покер через два чи три тижні по приїзді дружини. Та коли вірити чуткам, які спиралися на твердження місіс Браун про те, що сам містер Браун навіки відрікся від картярства, то гроші ті відвалив йому не хто інший, як містер Джек Гемлін. Браун побудував і впорядкував у місті Клуб розваг, який завдяки небаченій популярності гарненької місіс Браун не мав відбою від гостей. Його обрали до місцевої асамблеї, він давав пожертви церквам. На його честь в Уінгемі назвали одну з вулиць.

А одначе було помітно, що скільки прибувало йому маєтності й талану, стільки втрачав він на виду — спадав із тіла, ставав дедалі блідіший та неспокійніший. В міру того, як зростала популярність його дружини, він виявляв усе більше дражливості й невдоволення. Він, як ніхто, кохав дружину і був до смішного ревнивий. А що він не заважав її світським і товариським уподобанням, то, як казали лихі язики, це пояснювалося просто: перша і єдина його спроба втрутитися викликала у місіс Браун такий спалах гніву, який вкинув його у смиренне мовчання. Такі плітки походили переважно від осіб тієї ж прекрасної статі, які змушені були поступитися їй місцем у серцях уінгемського лицарства — а тутешнє лицарство, як і кожне інше, було схильне до побожного замилювання будь-якою справжньою силою — хай то буде чоловіча міць чи жіноча краса. На її виправдання варто згадати також і те, що від самого свого приїзду вона мимоволі стала неначе жрицею такого собі міфологічного культу,

якому, втім, бракувало того схиляння перед жіночістю, що його сповідувала стародавня грецька демократія. Гадаю, що Браун, хай і невиразно, але усвідомлював це. Єдиний, кому він би міг звіритися, був Джек Гемлін, але той мав репутацію надто непідхожу для близьких стосунків із родиною Браунів, тож навідував приятеля зовсім нечасто.

Одного чудового літнього місячного вечора місіс Браун, гарненька, волоока, пишна, мов та квітка, сиділа на веранді й розкошувала, вдихаючи свіжий фіміам, що спливав з гір, а заразом, доведеться сказати, й інший фіміам, не такий свіжий і зовсім не такий безневинний. Поруч неї сиділи полковник Старботл, суддя Бумпойнтер, а також останнє надбання її почту в особі іноземця-мандрівника. Вона була у найкращому гуморі.

— Щось там видно на битому шляху? — запитав гречний полковник, який помітив, що останні кілька хвилин місіс Браун стала неуважна і все поглядає на дорогу.

— Пилюку, — мовила місіс Браун і зітхнула. — То, мабуть, овеча отара сестриці Анни¹, от і все.

Полковник, чиї літературні враження не сягали далі газет за минулий тиждень, упевнено з'ясував її помилку.

— То не отара, — підказав він. — То вершник. Суддя, чи не Сірій це, Джека Гемліна кінь?

Суддя сказати не міг, а місіс Браун заявила, що надворі стає надто прохолодно, і всі перейшли до вітальні.

Містер Браун був у стайні, куди він звичайно вибирався по обіді. Можливо, саме так він виявляв зневагу до дружининої компанії; а може, він, як це трапляється із слабкодушкими людьми, знаходив утіху в цілковитій владі над безсловесними тваринами. Як приємно, скажімо, муштрувати гніду кобилу — її можна відшмагати або приголубити коли заманеться, не те що дружину, місіс Браун. Зі стайні він і побачив, як дорогою наближається знайомий сірій кінь, а придивившись, впізнав і вершника. Браун привітав його радісно й щиро; містер Гемлін відповів йому досить стримано. Однак, зглянувшись на Браунове пильне прохання, він пішов разом із ним чорними сходами до

¹ Персонаж казки Ш. Перро «Синя борода».

вузького коридору, а там до маленької кімнати, вікно якої виходило у двір перед стайнею. Вмешльовано кімнату було дуже бідно — ліжка, стіл, кілька стільців та ще підставка для рушниць і хлестів.

— Оце тут я й живу, Джеку,— зітхнув Браун і, вказавши гостеві на стілець, сам повалився на ліжка.— Її кімната в тому крилі будинку. Вже понад півроку живемо разом, а здигаємося хіба що за столом. Нічого сказати, гарно мені ведеться як господареві дому, га? — Він силувано хихотнув.— Але я дуже радий тебе бачити, Джеку, страшенно радий.— Він підвівся й ще раз потиснув нечулу Гемлінову руку.

— Я покликав тебе сюди, бо не хотів розмовляти у стайні; хоча, власне кажучи, уже все місто... Не запалюй свічку. Хай нам світить місяць — поговоримо й так. Можеш покласти ноги на цей ослінчик, і сядь ближче до мене. Он там, у карафці — віскі.

Містер Гемлін не скористався з нагоди випити. Браун із Калавераса повернувся лицем до стіни й заговорив ізнов:

— Якби я не кохав цю жінку, мені було б начхати. А тут — любиш її і бачиш, як вона день по дню шаліє отак із жиру, і нікому її присадити... Ось що мене мордує! Але я дуже радий тебе бачити, Джеку, страшенно радий.

Він навпомацки знайшов у темряві приятелеву руку й ще раз потиснув. Хотів був затримати її, та Джек швиденько засунув руку за борт свого застебнутого на всі гудзики сурдута, а потім спитав байдужим голосом:

— І давно це у вас?

— Відтоді як вона приїхала; навіть од того дня, як переступила поріг «Магнолії». Я був тоді дурний. Я і тепер дурний, Джеку; але тоді я ще й сам не знав, як я її люблю. А вона відтоді — наче й зовсім не вона. І це ще не все, Джеку. Тому то я й хотів побачитися з тобою, і я дуже радий, що ти приїхав. Не в тім річ, що вона мене більше не любить; не в тім річ, що кокетує з кожним стрічним. Бо, може, я сам поставив на карту її кохання і програв його, як програв там, у «Магнолії», й усе йнше. Що ж, либонь, деякі жінки не можуть жити, щоб не кокетувати,— в тому нема великої шкоди, хіба що для якого-небудь дурня. Але, Джеку, мені здається... мені здається, що вона в когось закохалася. Сиди,

сиди, Джеку! Тобі муляє револьвер? То зніми його... Так от, минуло вже понад півроку, а глянь на неї — нещасна, самотня, та ще й якась неспокійна, наче боїть-ся чогось. Часом я перехоплюю її погляд, а вона дивиться, сказати б, ніяково і ніби мене жаліє. А сама пише до когось листи. А на цьому тижні почала збирати весь свій скарб — усі ті цяцьки, брязкальця, біжутерію, — і знаєш, Джеку, я гадаю, вона збирається піти зовсім. Я міг би витерпіти все, тільки не це. Щоб вона втекла тихцем, як злодюжка! — Він утопив обличчя в подушку, і якийсь час не було чути ні звуку, лиш годинник цокав на каміні. Містер Гемлін припалив сигару й підійшов до вікна. Місяць більше вже не світив до кімнати, і ліжко разом із тим страждальцем опинилося в тіні.

— Що мені робити, Джеку? — почувлося з темряви.

Відповідь долинула від вікна негайно і виразно:

— Дізнайся, хто він, і вбий де стрінеш.

— Як же це, Джеку?

— Він сам винен!

— Але хіба це поверне її?

Джек не відповів. Він мовчки попростував до дверей.

— Не тікай, Джеку. Запали свічку й сядь до столу.

Єдина втіха, що хоч ти зі мною.

Повагавшись, Джек зглянувся на нього. Він добув із кишені колоду карт і заходився їх тасувати, поглядаючи на ліжко. Браун лежав обличчям до стінки. Містер Гемлін стасував колоду, підрізав карти й кинув верхню на протилежний край стола, ближче до ліжка, а наступну карту поклав на стіл біля себе. Браунові випала двійка, а йому король. Джек знову стасував і підрізав. Цього разу уявному партнерові дісталася дама, а йому — четвірка. Він зрадив і виконав третю задачу. Тепер у противника була двійка, а в нього знову король.

— Двічі з трьох, — уголос промовив Джек.

— Що там таке? — спитав Браун.

— Нічого.

По тому Джек спробував метати кості. Але скільки не кидав, йому випадали самі шістки, а противникові — по одному вічку. Сила звички подеколи здатна збентежити нас...

Тим часом магнетична сила Гемлінової присутності чи, може, заспокійлива доза спиртного, а може, те й те

разом цілюще подіяли на душу Брауна, і він заснув. Містер Гемлін підсунув стілець до вікна й став споглядати місто Уїнгдем, що мирно спало. В рясних потоках місячного світла пом'якшали й мовби опливали всі різкі обриси, померкли й остигли найгарячіші барви. Серед тиші він виразно чув, як дзюрчить вода в рівчаках та зітхають за ближнім пагорбом сосни. Він підвів очі до неба, і в ту ж мить темний, мерехтливий простір прорізала летюча зірка, а слідом за нею ще одна, і ще... Це явище несподівано спонукало містера Гемліна щось загадати: якщо протягом наступних п'ятнадцяти хвилин впаде ще одна зірка, то... Він сидів із годинником у руці добрих півгодини, але знамення не повторилося.

Годинник на каміні пробив другу. Браун досі не прокинувся. Містер Гемлін підійшов до столу, дістав з кишені листа й прочитав при мінливому світлі свічки. Там був лиш один рядок, написаний олівцем, і рука була жіноча:

«Будьте біля корраля о третій ночі з кабріолетом».

Чоловік на ліжку неспокійно заворушився й прокинувся.

— Ти тут, Джеку?

— Так.

— Не йди ще. Я щойно бачив сон, Джеку. Наснилися давні часи. Неначе ми із Сьюзен знову стали до вінця, і вінчає нас — як ти гадаєш, хто? — ти!

Картяр зареготав і сів на ліжку, не випускаючи з руки папірця.

— Це ж добрий знак, хіба ні? — запитав Браун.

— Авжеж! Слухай, старий, а може, ти краще встав би?

«Старий» підкорився такому ласкавому покликові й, прийнявши простягнуту Гемлінову руку, звівся на ноги.

— Запалиш?

Браун машинально взяв запропоновану сигару.

— Вогню?

Джек зробив із листа скрутьень, підпалив і підніс приятелеві до сигари. Він тримав листа, аж доки той згорів до кінця, а тоді викинув недогарок — вогненну зірку — через вікно. Простежив, як вона падає, потім повернувся до друга.

— Старий,— мовив він, поклавши руки Браунові на плечі,— за десять хвилин я буду в дорозі, летітиму геть, як ота іскра. Ми більше не побачимось. Але перш ніж я піду, вислухай пораду, пораду дурня: продай усе, що маєш, забери дружину й рушай із цих країв. Тут не місце ні тобі, ні їй. Скажи їй, що вона повинна їхати, примусь її, як не погодиться. І не скигли, що ти, мовляв, не святий, а вона не ангел. Будь чоловіком і не забувай, що вона — жінка. Не будь слинявим недоумком. Прощавай.

Він випручався з Браунових обіймів і злетів сходами униз, легкий, як олень. Біля дверей стайні він труснув за комір сонного конюха й притис того до стіни.

— Ану, засідлай мого коня. Даю дві хвилини, а то... — Те, чого він не доказав, було більше ніж красномовне.

— Пані казала... ви візьмете кабриолет,— затинаючись, пробелькотів конюх.

— К бісу кабриолет!

Кінь був під сідлом аж так скоро, як тремтючі руки сколошканого конюха змогли впоратися з усіма ремнями та пряжками.

— Щось сталося, містере Гемлін? — запитав він, бо, як справжній слуга, не лише схвалював господарів запал і вогнисту вдачу, а й щиро дбав, щоб у того все було гаразд.

— Геть з дороги!

Конюх одскочив убік. З прокльонами, з могутнім тупотом Джек у два стрибки вихопився на дорогу. Ще мить, і напівсонні очі конюха розрізняли тільки рухливу хмарку куряви вдалині. А навздогін їй, покинувши сонмище побратимів, з неба вогняною смужкою покотилася летюча зірка.

Рано-вранці мешканці далекого уїнгдемського виселка почули в степу спів. Голос був чистий, як у польового жайворонка. Ті, хто спав, заворушилися на своєму грубому ложі — їм наснилися давно минулі дні, молодість і кохання. А ті, хто став уже до праці — чоловіки з суворими обличчями, невгамовні золотошукачі — припинили роботу і, спершись на кайло, дослухалися голосу романтичного пройдисвіта, який неквапливою однохіддю в'їздив у веселкову вранішню заправу.

Іхало нас разом із кучером восьмеро. Останні шість тільки ми не розмовляли, бо диліжанс, підскакуючи на вибоїнах дороги, що чимдалі ставала гіршою, відбив судді всяку охоту цитувати поетичні рядки. Високий чоловік поруч судді встромив у петлю, що погойдувалася, руку й заснув, прихилившись на неї головою. Вигляд він мав такий укляклий, наче повісився, а мотузок перерізали надто пізно. Француженка на задньому сидінні теж спала, але навіть уві сні сиділа напрочуд ойвно. Біля чола вона тримала носовичок, який, наче вуаль, почасти прикривав їй обличчя. Леді з Вірджінія-сіті, котра подорожувала з чоловіком, давно вже перестала бути сама собою, перетворившись на обережок стрічок, вуалі, хутра та хусток. Окрім гуркоту коліс та дріботіння дощових крапель по дахові, нічого не було чути. Та ось диліжанс несподівано зупинився, і ми ледь розчули глухі голоси.

Виявилось, то наш кучер збуджено розмовляє з якимсь чоловіком, який стоїть посеред дороги. Крізь шум бурі до нас долітали уривки фраз, як от: «міст занесло», «вода піднялась на двадцять футів», «ніяк не проїхати». Потім усе стихло, і ми почули, як незнайомиць прокричав на прощання:

— Може, вам Міглс допоможе!

Коли наш диліжанс завертав, ми розгледіли перед собою і екіпаж, і вершника, та вони швидко розтанули в дощі, а ми поїхали до Міглса.

Що він за один, цей Міглс, і де він живе? Суддя, наш авторитет, не міг пригадати такого імені, а ці місця він знав як свої п'ять пальців. Пасажир із Уошо висловив здогад, що Міглс — то власник заїзду. Ми лише знали, що дорогу нам попереду й позаду перетинала висока вода і що тільки Міглс може дати нам дах над головою. Ще десять хвилин наш диліжанс хлюпав по вузькому звивистому путівцеві, і ось ми дісталися до замкнених дерев'яних воріт у кам'яній стіні чи то огорожі, футір з вісім заввишки. Стало ясно, що тут живе Міглс, але не тримає ніякого заїзду.

Кучер сплигнув на землю і спробував увійти. Та ворота виявились добре замкненими.

— Міглсе! Агов, Міглсе!

Ніякої відповіді.

— Мі-і-гґлсе! Чуеш, Мігґлсе! — чимдалі сердитіше гукав кучер.

— Мігґлсі! — подав свій голос і кур'єр, наче прохаючи зглянутися на нас.— Мігі! Мігі!

Та бездушний Мігґлс і не думав відповідати. Суддя, який нарешті спромігся опустити вікно, вистромив під дощ голову і засипав візника запитаннями. Коли б на них можна було дати конкретні відповіді, вони б, без сумніву, розкрили всю таємницю, але кучер ухилився від них, сказавши тільки, що коли ми не бажаємо просидіти в диліжансі всю ніч, то слід вилізти і хором погукати Мігґлса.

Отож ми повиходили надвір і заходилися кликати Мігґлса — спочатку гуртом, а тоді поодинці. Коли ми перестали дерти горло, наш супутник-ірландець, котрий їхав на імперіалі, закричав: «Майгелсе!», і ми всі розсміялися. Але кучер кинув нам:

— Цитьте!

Ми прислухались. На превеликий нащ подив, слово «Мігґлсе», яке вигукували хором, і навіть останнє, «Майгелсе», повторилося десь за огорожею.

— Дивовижна луна! — відзначив суддя.

— Дивовижний негідник, бісова душа! — зневажливо прогарчав кучер.— Ану виходь, Мігґлсе, покажись нам! — горлав Юба Білл, аж пританцьовуючи від злості.— Мігґлсе, май совість! Вийди на світ божий! Я б на твоєму місці не ховався в темряві, Мігґлсе!

— Мігґлсе! — відбився з-за огорожі той самий голос.— Агов, Мігґлсе!

— Послухайте добродію! Містере Майгейл! — гукнув суддя, вимовляючи це ім'я якомога м'якше.— Негостинно з вашого боку відмовляти дати притулок беззахисним жінкам у таку негоду! Справді-бо, шановний...

Але його голос потонув у криках: «Мігґлсе, Мігґлсе!», після чого хтось голосно розреготався.

Тоді Юба Білл вирішив діяти. Він, взявши на дорозі важку каменюку, повалив ворота і разом із кур'єром зайшов на подвір'я. Ми рушили слідом. Ніде нікого. Вечоріло, і в темряві нам вдалося побачити лише те, що ми опинились в якомусь садку — мокрі трояндові купці обдали нас бризками. А за ними виднілась якась довга, чудернацька дерев'яна будівля.

— А ви знаєте цього Міглса? — спитав суддя в Юби Білла.

— Не знаю і не бажаю знати, — відрубав Білл, вважаючи, що негостинний Міглс ображає в його особі транспортну компанію «Піонер».

— Але ж послухайте, шановний... — спробував заперечити суддя, згадавши про замкнені ворота.

— Послухайте ви, сер, — перебив його Юба Білл з іронічними нотками в голосі. — Може, вам краще повернутись у диліжанс і посидіти там, поки вас відрекомендують господареві? А я от візьму й увійду.

І він розчохнувся навстіж двері.

Полум'я майже догорілих жарин у великій печі освітлювало довгу кімнату; стіни її були обклеєні якимись незвичними шпалерами, а полиски вогню вихоплювали їхні дивні візерунки. У великому кріслі біля вогню хтось сидів.

Отака картина постала перед нами — людьми, що з'юрмилися в дверях позаду кучера і кур'єра.

— Доброго здоров'я! Ви й будете Міглс? — звернувся Юба Білл до єдиного мешканця кімнати.

Постать у кріслі нічого не відповіла, навіть не ворухнулася. Тоді розлючений Юба Білл рушив до неї і по-світив їй в обличчя ліхтарем. Виявилось, що воно належало чоловікові, але передчасно постаріло і вкрилося зморшками. Великі очі дивилися з виразом нічим не обгрунтованої поважності; такий погляд я інколи бачив у сов. Ті великі очі спочатку подивилися на Білла, тоді на ліхтар і, врешті, утупились у його вогник.

Біллові коштувало зусиль стримати себе.

— Міглсе! Ви що, оглухли? Ви що, язика проковтнули, чуєте? — І Юба Білл заходився термосити нерухому постать за плече.

Але тут ми не на жарт перелякались. Щойно Білл відвів руку, як наш шановний незнайомець на очах неначе зсохся — вочевидь став удвічі менший, перетворившись на безформну купу одяжі.

— Ну й ну, чорт бери! — здивувався Білл, чекаючи від нас підтримки і ніяково задкуючи від незнайомця.

Тут наперед виступив суддя, і всі ми разом посадили загадкову безхребетну істоту в її попередню позу. Потім ми скупчилися біля вогню, а Білла з ліхтарем послали на розвідини надвір — має ж хтось поблизу доглядати цього самотнього безпорадного чоловіка!

А суддя, знову згадавши про свій авторитетний тон (пристрасть до спілкування не згасала в ньому ніколи), став спиною до вогню і звернувся до нас, наче до присяжних, із такими словами:

— Цілком очевидно, що наш шановний друг досяг того віку, який Шекспір порівнює із «сухим і пожовклим листям»¹, або ж він потерпає через передчасне згасання духовних і фізичних сил. Якщо ж він справді той самий Міглс...

Але тут суддю перебили крики: «Міглсе! Агов, Міглсе! Міглсі! Міг!» І ми знову почули всі варіанти цього імені, які вже чули раніше.

Якусь мить ми з тривогою дивились одне на одного. А суддя, слід сказати, хутенько полишив своє місце, бо той голос, здавалося, лунав у нього з-за плеча. Проте скоро все з'ясувалось. На полиці над грубою сиділа величезна сорока, і зараз мов води в дзьоб набрала, що було дуже дивно, коли зважити на її недавню балакучість. Безсумнівно, це її голос ми чули на дорозі, а не нашого друга в кріслі.

Юба Білл після марних пошуків знову увійшов у кімнату, неохоче вислухав це пояснення і знову з недовірою оглянув безпорадного незнайомця. Білл знайшов надворі сарай, позаводив туди коней і повернувся до будинку, змокнувши до рубця. Настрій у нього був дуже скептичний.

— Тут на десять миль довкола, окрім нього — жодної душі. І старий козел прекрасно це знає.

Та скоро з'ясувалося, що рацію має більшість. Тількино Білл перестав буркотіти, як ми почули на сходах швидко ходу і шурхіт мокрої спідниці. Двері відчинилися навстіж і, усміхнена, білозуба, з іскорками в карих очах, без тіні поважності чи сором'язливості, у кімнату увійшла молодиця, зачинила за собою двері і, часто дихаючи, прихилилась до них спиною.

— Прощу вибачити. Міглс — це я.

То он хто така Міглс! На нас дивилася великоока молода жінка з повною шиєю. Мокра сукня з грубого

¹ Перефразована цитата з «Макбета»:

Пожив я досить. Шлях мого життя
Вже стелиться сухим, пожовклим листям.

(Дія V, сцена 3)
Переклад Б. Тена

синього полотна не могла приховати краси її тіла. Вся вона була дуже зграбна, — від каштанового волосся під чоловічою клейончатою зюйдвесткою і до маленьких ніжок і кісточок, які ховались у великих хлопчачих черевиках. Отакою постала перед нами Мігс. Вона, дивлячись на нас, від душі сміялась — щиро, безтурботно.

Ми зацікавилися від несподіванки, а Юба Білл аж отетерів, і на його обличчі чомусь з'явився вираз тупого задоволення. Та Мігс на це не звернула ніякої уваги.

— Бачите, в чім річ, люди добрі, — спробувала пояснити вона, переводячи дух і притискаючи до грудей маленьку долоньку, — бачите, я була за дві милі звідси, а тут, бачу, ви проїхали. Ну, я бігом сюди, думаю, до нас, може, завернете, а вдома, знаєте, нікого, крім Джіма, нема, і... і... ой, ледве дихаю... і... я ж не винна, що так вийшло.

Тут Мігс зірвала з себе зюйдвестку, з якої котилися краплі, і незумисне обдала нас бризками води. А потім поправила волосся, впустила при цьому дві шпильки, розсміялась і сіла поруч Юби Білла, склавши на колінах руки.

Перший отямився суддя і почав сипати компліментами.

— Будьте ласкаві, підійміть мої шпильки, — серйозно попросила Мігс.

З півдесятка рук з готовністю смикнулись донизу, і шпильки було повернуто їхній чарівній власниці. А Мігс, перетнувши кімнату, уважно зазирнула в обличчя каліки. Його очі дивилися на неї якимось урочисто — такого погляду ми в нього ще не бачили. Здавалось, життя і свідомість поверталися до цього змарнілого чоловіка. Мігс знову розсміялася — сміх її був дивовижно промовистий — і знову сяйнула в наш бік чорними очима та білими зубами.

— Цей нерухомий чоловік, це... — нерішуче почав суддя...

— Джім, — сказала Мігс.

— Це ваш батько?

— Ні.

— Брат?

— Ні.

— Чоловік?

Міглас зухвало стрельнула очима в бік двох наших супутниць, котрі, як я помітив, не поділяли захоплення чоловіків, і серйозно відказала:

— Ні, це Джім.

Настала незручна пауза. Наші супутниці поставали ближче одна до одної, чоловік пасажирки з Уошо безтямно задивився на вогонь, а довгов'язий супутник задумався, прагнучи в цій неприємній ситуації знайти підтримку у власній душі. Але тут Міглас порушила мовчанку своїм веселим сміхом.

— Послухайте! — жваво сказала вона. — Ви ж, певне, зголодніли. Хто допоможе мені приготувати вечерю? Добровольців не бракувало. Через хвилину Юба Білл, наче той Калібан, носив дрова для цієї Міранди¹, кур'єр на веранді молів каву, мені дісталось непросте доручення нарізати бекону, а суддя давав кожному з нас корисні й ґрунтовні поради. І коли Міглас за допомогою судді та нашого «палубного пасажира» — ірландця — накрила на стіл, виставивши увесь свій посуд, ми від душі розвеселились і вже не зважали ні на дощ, що барабанив у вікно, ні на вітер, який завивав у димарі, ні на дам, котрі перешіптувались у кутку, ні на сороку, яка скрипучим голосом передражнявала їх зі свого сідала.

Яскраво розгорівся вогонь, і при його світлі ми розгледіли стіни, обклеєні сторінками з ілюстрованих журналів, підібраними з суто жіночим смаком і практичністю. Під меблі були пристосовані ящики на свічки та інший крам, вкриті веселим ситцем та шкурами. Крісло, в якому сидів безпорадний Джім, було винахідливо вирізане з діжки на борошно. У цій довгій низькій кімнаті панував лад, а деякі предмети інтер'єру вказували на любов до краси.

Вечеря виявилась справжнім тріумфом кулінарного мистецтва. Навіть більше, вона стала і соціальною перемогою, передовсім — у цьому я не сумніваюсь — завдяки рідкісному вмінню Міглас спрямовувати бесіду. Вона сама ставила запитання, і її відвертість відкидала будь-яку підозру в бажанні щось приховати. Отак ми розмовляли про себе, про подорож, погоду, одне про одного, ділилися своїми планами, — одне слово, про

¹ Калібан, син злої чаклунки, потворний дикун, і Міранда, чарівна донька вигнаного з Мілана герцога Просперо — персонажі драми Шекспіра «Буря».

Все, крім нашого господаря і господині. Треба визнати, що мова Міглас не вирізнялася вишуканістю чи граматичною правильністю, а часом вона вживала такі слівця, котрими, як правило, послуговуються представники сильної статі. Але вона вимовляла їх із такою сліпучою усмішкою, з таким вогником в очах! І відразу ж Міглас заходжувалась притаманним їй сміхом — щиросердим, простодушним, який, здавалось, і нас робив чистішими.

Несподівано за вечерею ми почули якийсь шурхіт, наче хтось кремезний терся об стіну будинку. А тоді під дверима почулося чиєсь дряпання і сопіння.

— Це Хоакін, — пояснила Міглас у відповідь на наші запитливі погляди. — Хочете подивитись на нього?

Не встиг ніхто з нас і рота розтулити, як вона розчинила двері і перед нами з'явилося ведмежа-грізлі, яке відразу ж стало на задні лапи, витягло, як справжній жебрак, передні, і, радісно глянувши на Міглас, миттю набуло схожості із Юбою Біллою.

— Це мій сторожовий пес, — похвалилася Міглас. — Та ні, він не кусається! — додала вона, побачивши, як дві дами позіскакували з місць і забились у куток. — Правду я кажу, клишоногий? — Це запитання стосувалося вже безпосередньо розумного Хоакіна.

— Правду кажучи, люди добрі, — вела далі Міглас, нагодувавши ведмежа і зачинивши за ним двері, — вам неабияк пощастило, що Хоакіна не було поблизу, коли ви приїхали сюди.

— А де ж він був? — поцікавився суддя.

— Зі мною, — відповіла Міглас. — Йй-богу, він ходить уночі зі мною, наче та людина.

Якийсь час ми мовчали, прислухаючись до вітру за вікном. Можливо, нам усім привиділась одна картина: Міглас простує по лісу під дощем у супроводі свого лютого охоронця. Суддя, пригадую, щось сказав про Уну та її лева¹, проте Міглас сприйняла це як ще один комплімент — спокійно, серйозно. Хтозна, чи справді вона не помічала нашого захвату, адже його можна було помітити в очах Юби Білла. Проте її відвертість не давала можливості показати себе з кращого боку сильній статі — на превеликий жаль молодших членів нашого товариства.

¹ Персонажі алегоричної поеми «Королева фей» англійського поета Едмунда Спенсера (1552—1599). Уособлюють Істину і Розум.

Та епізод із ведмежам, на думку представниць її статі, аж ніяк не свідчив на користь Міглас. Навіть більше, коли вечеря скінчилася, від двох пасажирок війнуло таким холодом, який мало не заморозив соснові гілки, які Юба Білл приніс у жертву вогню. Міглас це відчула і, несподівано оголосивши, що вже час і «на боковеньку», запропонувала показати дамам їхні місця на нічліг у сусідній кімнаті.

— А вам, чоловіки, доведеться вже якось примоститися отут, біля вогню,— додала вона,— бо іншої кімнати у мене нема.

Нашу статть, під якою, шановний читачу, я, певна річ, маю на увазі сильнішу половину роду людського, звичайно важко звинуватити в цікавості чи в схильності до пліток. Однак я змушений сказати, що, тільки-но за Міглас зачинилися двері, як ми збилися до купи і ну шепотітися, хихотіти, посміюватись і висловлювати всілякі підозри, здогади й незліченні гіпотези щодо нашої гарненької господині та її дивного приятеля. Боюся, ми навіть потривожили цього нещасного паралітика, який, наче німий Мемнон¹, сидів серед нас і з холодною байдужістю свідка минувшини спостерігав наші гарячі суперечки. В розпал загального збудження двері відчинилися, і Міглас знову увійшла в кімнату.

Але це була вже не та Міглас, яка дві-три години тому полонила нас. З ковдрою в руках, вона, дивлячись собі під ноги, нерішуче спинилась на порозі. Здавалося, вся притаманна їй сміливість, яка зачарувала нас спочатку, лишилась у тій кімнаті. Увійшовши до нас, Міглас підсунула до крісла паралітика низький ослінчик, сіла, накинула на плечі ковдру й мовила:

— Коли ви не проти, люди добрі, то я переночую отут, бо там уже немає місця.

Тоді взяла худюшу руку недужого і перевела погляд на згасаючий вогонь. Ми інстинктивно відчули, що це лише вступ до відвертої розмови, і мовчали — можливо, з сорому за нашу недавню цікавість. Доц усе ще періщив по дахові, пориви вітру роздмухували жарини

¹ Мемнон — один з героїв грецької міфології, його іменем греки називали колосальну статую єгипетського фараона Аменхотєпа III у Фівах. Під час землетрусу 27 р. до н. е. верхня частина цієї статуї відпала і відтоді статуя на сході сонця видавала (вірогідно, від нагрівання) жалібний звук, що нагадував людський голос. Після реставрації статуя «оніміла».

у грубці. Аж ось, коли надворі трохи вщухло, Міглас несподівано підвела голову, відкинула з чола волосся, повернулася до нас і спитала:

— Хтось із вас мене знає?

Ніхто їй не відповів.

— Подумайте ще раз! У п'ятдесят третьому році я жила в Мерісвіллі. Всі мене там знали, та це й не дивно. До того як поселитись із Джімом, я тримала салун «Полька». Але то було шість років тому. Мабуть, я трохи змінилась відтоді.

Певне, Міглас знітилася, зрозумівши, що ніхто її не впізнав. Вона відвернулася до вогню і, трохи помовчавши, заговорила знову, але вже швидше.

— А я гадала, що хтось із вас таки знає мене. Та не біда! От що я хотіла сказати: Джім, бачте, — вона взяла його руку в свої, — Джім знав мене добре і витратив на мене купу грошей. Думаю, всі, які мав. І ось одного разу — цієї зими буде вже шість років, як воно сталося — Джім прийшов до мене в кімнату за баром, сів на канапу, як оце він сидить у кріслі, і вже без чужої допомоги й не ворухнувся. Параліч його розбив, та так, що він і не збагнув, що з ним сталося. Приїхали лікарі й сказали, що все це через давні гріхи, бо Джім жив собі як вільний птах, гуляв так, що аж гуло, і що йому вже довіку не оклигати, і довго він не протягне. Порадили здати його в лікарню у Сан-Франціско, бо ж кому він тепер потрібен? Тепер він довіку буде як мала дитина. А я візьми та й скажи: «Ні!» Може, через те сказала, що Джімові очі так на мене подіяли, а може, через те, що я ніколи не мала дитини. Тоді я не бідувала, клієнтів було задосить, джентльмени як оце ви, сер, до мене учащали. Ну, а після того я продала свій салун і купила оцей будинок, бо він, як бачите, стоїть збоку від шляху, і привезла свою дитину сюди.

Міглас розповідала далі, й із суто жіночим тактом і почуттям поступово міняла позу, так, щоб німа постать недужого опинилась між нею та її слухачами. Вона, ховаючись в тіні, неначе виставляла напоказ безмовне виправдання свого вчинку. А мовчазний чоловік з відсутнім поглядом начебто сам говорив за неї: безпорадний, немічний, вражений гнівом небесним, він буцімто обіймав її невидимою рукою.

А Міглас, ховаючись у темряві й усе ще стискаючи його руку, провадила:

— Не відразу я тут прижилася, бо ж досі завжди крутилась серед людей. — жарти там, розваги. Помічницю найняти не вдалось, а чоловікам я не довіряю. Правда, тутешні індіанці мені допомагають, а необхідні речі виписую з Норт-Форка. Отак і перебиваємось із Джімом. Час від часу до нас приїздить лікар, із Сакраменто. Заходить до нас та й питає: «Ну, як там ваше дитя, Міглс?» Це він так Джіма називає, а коли вже йде, то неодмінно скаже: «А ви молодчина, Міглс, хай благословить вас господь!» І після цього мені вже не так самотньо. Але в свій останній приїзд, уже збираючись іти, лікар у дверях сказав: «Знаєте, Міглс, ваше дитя скоро виросте, стане дорослим, на радість матері, але не тут, Міглс, не тут!» І пішов собі — такий сумний, і... і... — Тепер і голос Міглс, і голівка якось зовсім сховались у темряві.

— Тутешні люди дуже добрі, — вела далі Міглс, трохи помовчавши, і знову підсунулась до світла. — Чоловіки з Норт-Форка швендяли, знаєте, довкола, аж поки дотямили, що нікому вони тут не потрібні. А жінки сердечні — не набиваються. Мені було дуже самотньо, а потім якось я здибалася в лісі Хоакіна, ще зовсім маленького, і навчила його клянчити їсти. А потім завела собі Полді — це сорока, вона знає безліч усякої всячини, і вечорами з нею особливо весело. І тепер мені вже не так самотньо на цій фермі. А Джім, — Міглс розсміялася вже знайомим нам сміхом, іще ближче підсуваючись до вогню, — Джім... таж ви навіть не уявляєте собі, люди добрі, скільки він усього розуміє. Часом принесеш йому квіти, а він дивиться на них так, наче навсправжки знає, що це таке. А буває, сидимо ми удвох, і я читаю йому, що тут написано на стінах. Ох ти ж, боже мій! — вигукнула Міглс, зайшовшись щирим сміхом. — За цю зиму я йому цілу стіну прочитала. Мало хто так любить читання, як Джім!

— А чому б, — поцікавився суддя, — вам не одружитись із цим чоловіком, якому ви присвятили свої молоді роки?

— Та бачте, — відказала Міглс, — мабуть, це буде нечесно — скористатися безпорадним станом Джіма. А до того ж, якщо ми поберемось, тоді те, що я ниньки роблю добровільно, я матиму робити з обов'язку.

— Але ж ви ще молода і приваблива...

— Вже пізно, — стримано скінчила розмову Міглас, — лягайте краще спати. На добраніч, люди добрі.

І вона, накрившись з головою ковдрою, вместилася поруч Джімового крісла, поклала голову на низький ослінчик, підставлений Джімові під ноги, й притихла.

Вогонь у грубці поволі згасав. Мовчки ми розібрали свої ковдри, і незабаром у довгій кімнаті стихли всі звуки, лиш чути було, як стукотить по дахові дощ та важко дихають поснулі. Ще не благословилося на світ, коли я прокинувся від неспокійного сну. Буря вщухла, в небі світили зірки, а в неприкрите віконницями вікно зазірав, здіймаючись над величними соснами, повний місяць. З безмежним співчуттям він торкнувся своїм сьйвом самотньої постаті в кріслі і, здавалось, благословив срібним потоком жіночу голівку; волосся її, наче в зворушливій давній легенді, лежало на ногах у коханого. Місяць ніжно, романтично осяяв навіть вайлувату постать Юби Білла, котрий, спершись на лікоть, напівлежав між своїми пасажирами та господарями оселі, і, ніби вартовий, не змикав невсипущих очей. Тоді мене знову здолав сон і я прокинувся вже вдосвіта, а Юба Білл, стоячи наді мною, кричав у самісіньке вухо:

— Вирушаємо!

Кава вже парувала на столі, але Міглас кудись поділася. Ми тинялись довкола будинку і довго ще зволікали з від'їздом, хоча коні вже стояли запряжені. Однак Міглас так і не з'явилась. Вона вочевидь хотіла уникнути офіційного прощання і дала нам можливість поїхати точнісінько так, як ми й приїхали. Ми допомогли нашим дамам сісти в диліжанс, повернулись до будинку і врочисто попрощались із паралітиком Джімом, і після кожного потиску рук не менш урочисто усаджували його в попередній позі. Потім ми востаннє обвели поглядом довгу низьку кімнату, подивилися на ослінчик, на якому сиділа Міглас, і поволі розсілись у диліжансі. Ляснув батіг; і ми рушили далі!

Та тільки-но ми виїхали на битий шлях, як Білл вправною рукою осадив шестерню коней, і диліжанс різко зупинився. Там, на невеликому узвишші край дороги, стояла Міглас, волосся її маяло на вітрі, очі іскрились, у руці тріпотів білий носовичок, а сліпуча усмішка посилала нам останнє прощання. Ми замахали капелюхами у відповідь. А Юба Білл, наче боючись, що не

встоїть перед жіночими чарами, люто шмагонув коней, і ми відкинулись на сидіння.

До самого Норт-Форка ніхто з нас не промовив жодного слова. Аж ось диліжанс підкотив до салуна «Будинок незалежності». На чолі із суддею ми увійшли до бару і мовчки, засмучено поставали біля стойки.

— Чи наповнені ваші склянки, джентльмени? — спитав суддя, урочисто скидаючи свій білий капелюх. Склянки були наповнені.

— Ну що ж, тоді за здоров'я Міглас. Хай благословить її господь!

Може, господь і справді благословив її. Хто знає?

ЯК САНТА КЛАУС ЗАВІТАВ ДО СІМПСОН-БАРА

В долині ріки Сакраменто йшов дощ. Північна розтока вийшла з берегів, а Зміїний ручай став геть непрохідний. Кілька валунів, що влітку вказували місце броду на сімпсонівській переправі, тепер зникли з очей, немов укриті широчезним водяним простирадлом, яке тяглося аж до підгір'я. Очікуваний диліжанс не проїхав далі Грейнджера, пошта згинула в комиші, а поштар-верхівець ледве врятувався плавом. «Обшир, що опинився під водою, — сумовито, але не без гордощів зазначила місцева газета «Лавина Сьерри», — за площею дорівнює цілому штатові Массачусетс».

Не краща погода була і в підгір'ї. На звивистій дорозі товстим шаром лягла багнюка, в якій застрягло багато фургонів, і ні відчайдушні зусилля, ні воання до совісті людської не були у змозі зрушити їх із захаращеного тракту, тож весь шлях до Сімпсон-Бара позначався поламаними запрягами та грубою лайкою. А в кінці шляху, звідусіль відрізаний і всім недоступний, залитий дощами, закаляний, вишмаганий нещадним вітром, у чеканні жахливої повені, приліпився, мов ластівчине гніздечко, до скелястого антаблементу й розщеплених капітелей величної Столової гори маленький Сімпсон-Бар. У святвечір 1862 року він тремтів під ударами долі.

Коли на селище опустилася ніч, крізь імлу стали проступати самотні вогники, що світилися у вікнах

хатин обабіч битого шляху, щойно перекресленого й глибоке-покрайного зухвалими потоками та дочиста підм'єненого мародерами-вітрами. Більшій частині мешканців селища вдалося зібратися в крамниці Томпсона; вони сиділи пліч-о-пліч навколо розпеченої до червоного груби й мовчки попольовували на неї, пойняті звичним чуттям товариської спільності, яке, либонь, робило зайвою навіть бесіду. Справді, у Сімпсон-Барі, власне, чи не всі способи згаяти час давно вичерпалися; повінь перервала щоденні роботи в каньйоні та на річці — це викликало брак грошей, а отже, й віскі, тобто пропав смак навіть до найнепотребніших розваг. Що говорити, коли сам містер Гемлін змушений був цього разу покинути Сімпсон-Бар лише з п'ятдесятьма доларами в кишені — то й була дещиця, в яку втілювався чималенький набуток, що його він заробив завдяки мистецькому володінню своїм великотрудним ремеслом.

— Як мене питають, — казав він трохи згодом, — чи є на світі така собі гарна місцинка, де визнаний віртуоз гри, котрий пішов уже на спочинок і не цікавиться готівкою, може досхочу і тільки собі на втіху перевіряти свою майстерність, я скажу, що це — Сімпсон-Бар; але молодому чоловікові, який має годувати велику родину, такі забави ні до чого.

Оскільки родина містера Гемліна складалася переважно з дорослих осіб жіночої статі, цей його вислів наведено тут скоріше для того, щоб передати Гемлінову здібність мислити широко і з гумором, аніж щоб потвердити його неабияку відповідальність перед власним сімейством.

Хай там як, а несвідомі об'єкти Гемлінової іронії суділи того вечора гуртом у тихій апатії, породженій неробством та непроглядною нудьгою. Їх не пробудив і раптовий тупіт копит перед дверима. Лише Дік Буллен підвів голову, відірвавшись на хвилину від люльки, яку саме нагоптував; решта ж товариства не виявила ніякого інтересу до чоловіка, що ввійшов, і наче й не збиралася його впізнавати.

Тим часом постать ця була добре відома всій компанії і знана в Сімпсон-Барі під прізвиськом Старигань. Чоловік десь років під п'ятдесят, з давно вже не буйним, помітно посивілим волоссям, але статурою ще бадьорий та молодцюватий. Його жваве обличчя вира-

Жало готовність будь-кому співчувати, тільки не дуже глибоко, бо, як хамелеон прибирає нового кольору чи форми, пристосовуючись до оточення, так само легко змінилися на тому обличчі настрої й почуття. Він, схоже, приїхав сюди просто з бучної вечірки і спершу навіть не помітив, яке тут поважне та сумне товариство: весело ляснувши по спині найближчого чоловіка, він із розгону гепнувся на вільний стілець.

— Ви ще, хлопці, такого не чули! Знаєте Смайлі? Ну як же — Джим Смайлі! Такого потішника нема більше в усьому Сімпсон-Барі. Так от, він розказує страх які кумедні побрехеньки про ...

— Дурень він, твій Смайлі,— перебив його чийсь понурий голос.

— Він просто... скунс смердючий,— додав хтось іще, мов із могили.

Вслід за цими недвозначними твердженнями запала мовчанка. Старигань обвів швидким поглядом усю громаду, і обличчя його помалу перемінилося.

— А й справді...— почекавши трохи, задумливо промовив він.— Звичайно ж, він таки схожий на скунса і таки нівроку дурний.— Тоді знову помовчав, охоплений болючими роздумами про непривабливість та дурість цього немилого всім Смайлі.— Осоружна погода, еге ж? — ще раз подав голос Старигань, тепер уже остаточно прилаштувавшись до загального настрою.— Скільки на нас усіх, хлопці, висить боргів, а грошків нині катма. А завтра — різдво.

На таке повідомлення серед чоловіків прокотився врешті якийсь рух, хтосна тільки, що він означав — схвалення чи невдоволення.

— Так, так, різдво,— повів далі Старигань із ноткою скорботи, яка ненароком запанувала щойно і в його душі.— А сьогодні — святий вечір... Слухайте, хлопці, я оце помізкував трохи... тобто спала мені на думку одна річ... Отак, розумієте, раптом подумалося: а чого б нам усім не піти до моєї хати? Посиділи б, випили і все таке... А тепер от гадаю — а ну як ви не захочете? Може, воно вам не до вподоби? — додав він, неспокійно соваючись та благально зазираючи в очі приятелям.

— Та я не знаю...— озвався Том Флінн. І тут же підхопився: — А чому б і ні? Тільки, Стариганю, як там твоя жінка? Що вона на це скаже?

Старигань завагався. Його подружнє життя склалося не так щоб дуже щасливо, і про це у Сімпсон-Барі знали всі. Його перща дружина, тендітна, гарненька та мила жіночка, глибоко страждала від підозр ревнивого чоловіка, страждала таємно — аж до того знаменного дня, коли він запросив до себе в дім увесь Сімпсон-Бар, щоб люди переконалися в її невірності. Прибувши на місце, громада вздріла худеньку, несміливу господиню, що мирно поралася біля домашньої роботи. Люди пішли геть збентежені та засоромлені. Однак вразлива жінка не здолала пережити такої нечуваної, такої бруталної образи. Їй коштувало чималих душевних зусиль узяти себе в руки, визволити із клозету свого коханця, якого вона там ховала, і втекти разом із ним. Невтішному чоловікові, щоб не дуже побивався, вона залишила трирічного синочка. Теперішня Стариганьова жінка колись у нього кухо арила. То була особа дебела, вірна йому і дуже сварлива.

Перш ніж він устиг відповісти, Джо Діммік з усією відвертістю висловив думку, що йдеться про «Стариганів дім» і що, коли б це був його, Дімміка, дім, то він, побий його сила божа, запрошував би туди всіх, кого захоче, навіть якщо це поставило б під загрозу спасіння його безсмертної душі. І всі сили зла, зазначив він далі, не спромоглися б його подужати. Все це було виголошене з такою силою і такою вишуканістю, що їх просто неможливо відтворити у цьому вимушеному переказі.

— Звичайно. Свята правда. А як же інакше, — промовляв Старигань, доброзичливо насупивши брови. — За це нема чого турбуватися. То мій власний дім, я його побудував очими самими руками, до останнього кілочка. Ви, хлопці, її не бійтеся. Вона, звісно, може покомизитись трохи. — такі вже вони, ті баби, — але скоро прийде до розуму, будьте певні. — Потай Старигань сподівався, що в скрутних обставинах його порятує власна хмільна снага та приклад безстрашних товаришів.

Ще не сказав свого слова Дік Буллен — визнаний авторитет, ватажок усієї громади Сімпсон-Бара. Та ось і він вийняв з рота люльку.

— Стариганю, а як поживає твій Джонні? Щось він мені видався не дуже веселий, як я його востаннє бачив над річкою — він там перекидався камінцями з ки-

тайцатами. Але, схоже, зовсім не тишився. А вчора вся їхня ватага перебралася звідси — втекли від повені вгору по річці. Я от ще подумав: що ж тепер Джонні робити буде без них? Так, може, коли він нездужає, то ми тільки заважатимем?

Ясна річ, батько Джонні був вельми зворушений — і не тільки тією промовистою картиною синових прикростей, а й тонкою чемністю, з якою це було висловлено. Він поспішив запевнити всіх, що Джонні почувається вже краще і що «маленьке гульбище в хаті тільки піде йому на користь». Одразу по цьому Дік устав, обтрусився і промовив:

— Я готовий. Веди нас, Стариганю. Гайда всі! — І, притьмом вискочивши з-за столу, з бойовим кличем поринув на чолі всієї компанії у ніч. Пробігаючи передню кімнату, він не забув витягти з груби яскраву головешку. Те саме зробили інші й, штовхаючи один одного, поспішили за ним. Перш ніж здивований Томпсон, хазяїн, уторопав, що це діють його гості, в крамниці вже нікого не лишилося.

Ніч була темна — хоч в око стрель. Їхні недовговічні факели пригасли від першого ж пориву вітру, і тільки червоні жаринки, що танцювали й мигтіли у темряві, немов в'яні болотні вогні, не давали їм загубити один одного. Шлях їм лежав на вершечок Каньйону Великої Сосни, де притулилася до гірського схилу широка, низька хатина, крита лубом. Це й була оселя Стариганя, там же починався і вхід до штольні, в якій він працював, коли мав таку охоту. Перед хатиною юрба шанобливо й гречно затрималася, даючи змогу задиханому господареві, що теліпався десь позаду, пройти наперед.

— Ви, мо, зачекаєте тут хвильку, а я зайду гляну, чи все там гаразд, — мовив Старигань тоном байдужості, якої в нього, треба сказати, й сліду не було. Громада ласкаво погодилась на цю пропозицію, двері прочинилися й знову зачинилися за господарем, а юрма, сховавшись від дощу під звисом і підперши спинами стіну, почала тихо чекати й дослухатися.

Якийсь час не чути було жодного звуку, тільки краплі спадали з даху та войовничо шурхотіли вгорі, наче штовхаючись між собою, великі гіляки. Потім люди занепокоїлися, від одного до одного покотився стривожений шепіт:

— Ану як вона збила його геть із ніг — раз по голові, та й усел..

— Ні, схоже, заманила до штольні й зачинила там...

— Повалила на підлогу й сіла верхи!

— А мо', хлопці, варить там щось, а тоді вихлюпне на нас. Гей, відійдіть-но від дверей!

І тут клацнула клямка, двері повільно прочинилися й хтось покликав:

— Та заходьте ж, мокро-бо надворі!

Голос не належав ні Стариганеві, ні його жінці. То був голос малого хлопчика, слабенький дискант, одначе спотворений якоюсь протиприродною сиплістю, котра може з'явитися лише від бродяжницького життя та ще від звички змалку завзято боронити своє «я». На них дивилося дитяче обличчя, яке могло здатися гарненьким, навіть витонченим, але воно було ніби потьмарене: зсередини — обізнаністю з пороком, іззовні — злигоднями життя та звичайним брудом. На плечі в хлопчика була накинута ковдра — очевидно, він щойно встав із ліжка.

— Заходьте, — повторив він. — І не галасуйте! Там Старигань балакає з мамкою. — Він показав у бік суміжної кімнати. То була, певно, кухня, і звідти чулося, як Старигань улещує свою жінку. — Ану, пусти мене! — невдоволено гримнув хлопець на Діка Буллена, який підхопив його разом із ковдрою на руки і вдавав, ніби зараз кине у вогонь. — Не чіпай мене, ти, клятий старий йолопе! Чуєш?

Зачувши такі заклинання, Дік Буллен одразу впустив Джонні на долівку й аж захлинувся од сміху. Тим часом решта чоловіків потихеньку розмістилася біля довгого столу з грубих дощок, який займав усю середину кімнати. Джонні статечно підступив до мисника і заходився виймати звідти якісь харчі та перекладати їх на стіл.

— Ось вам віскі. Ось крекери. Ось червона риба. Ось сир. — З того останнього він відкусив шматочок, поки ніс до столу. — А ось цукор. — По дорозі набрав цукру в маленьку, геть замузану жменю й кинув до рота. — І тютюнець. Там на полиці є ще сушені яблука, але я їх не хочу. Від них черево розпирає. Так, — підсумував він. — А тепер налітайте. І нічого не бійтеся. Я на цю тітку не зважаю. Бо вона мені не рідна. Ну, бувайте.

Він зупинився на порозі крихітної кімнатки, не більшої за комірчину, відгороджену від світлиці. Там, у темній заглибині, виднілося маленьке ліжко. Він ще трохи постояв, окинув оком усю компанію. З-під ковдри виглядали босі ноженята. Хлопця хилило до сну.

— Гей, Джонні! А ти? Хіба вже на боковеньку?

— Так, я лягаю,— твердо відповів Джонні.

— Чого? В чім річ, друзяко?

— Я хорий.

— На що?

— Пропасиця в мене. І чиряки. І руматиз,— одказав Джонні, зникаючи з очей. А за хвилину докинув із темряви ще, напевне вже з-під ковдри: — Й печінка!

Запала ніякова мовчанка. Чоловіки поглядали то один на одного, то на вогонь. Незважаючи навіть на спокуси накритого столу, гостей, здавалося, от-от охопить та пригніченість, яка не відпускала їх у Томпсоновій крамниці. Аж раптом у кухні Старигань, необачно підвищивши голос, заволав із безперечним осудом:

— Ну як же! Звичайно! Ясне діло — то згр'яя волоцюг, п'янички й ледарі! І найпослідущий серед них — Дік Буллен. Ну й, звісно, їм зовсім нема куди більш повіятися, як сюди, де дитина хворіє і жерти чортма. Тож я й сказав їм: «Буллене, кажу, та ти зовсім п'яний чи геть здурів, кажу, коли верзеш таке казна-що. А ти, Стейпазе, кажу, що це ти в біса затіяв — пхатися до моєї хатини, де недужі покотом лежать?» Та вони ж такі: як засіло їм у довбешках прийти, то вже прийдуть. Ну, що ти скажеш, як увесь Сімпсон-Бар обсіла всяка потолоч?!

На таке нещадне викриття чоловіки у світлиці відгукнулися нестримним реготом. Не беруся сказати, чи цей регіт долинув виразно до кухні, а чи просто розлютована Стариганева жінка геть вичерпала всі способи висловити свою зневагу й лють, тільки раптом з несамовитою силою грюкнули задні двері. А за хвилину з'явився чемно усміхнений Старигань, який, мабуть, і не здогадувався, чого це тут зробилося враз так весело.

— А моя старенька якраз надумала сходити на відвідини до своєї ліпшої подруги місіс Макфадден,— безтурботно пояснив він, сідаючи до столу.

Хоч як дивно, але ця недоладна пригода геть зняла з гостей усю ніяковість, а з приходом господаря до них

повернулася й природна снага. Я не збираюсь увічнювати всі подробиці їхньої втіхи того вечора. Хай допитливий читач задовольниться запевненням, що протягом усієї трапези бесіда відзначалася такою ж піднесеністю думки, такою ж обачною шанобливістю, такою ж витонченою гречністю, такою ж точністю висловлювань і такою ж логічністю та послідовністю розумувань, які притаманні подібним зібранням осіб сильної статі і в куди цивілізованіших місцевостях та за сприятливіших обставин. Ніхто не розбив жодного келиха, бо ж келихів тут не було як таких; жодної краплини дарма не вилили на підлогу чи на стіл, бо дорогоцінної рідини й так не вистачало.

Десь близько півночі розвагу було перервано.

— Цитьте! — мовив раптом Дік Буллен, піднісши руку.

І всі почули з комірчини буркотливий голос Джонні:

— Тату — ой!

Старигань хутко звівся на ноги й зник у комірчині. Невдовзі з'явився знов.

— Зовсім скрутив хлопця той ревматиз,— пояснив він.— Просить, щоб його розтерти.

Взяв зі столу обплетену сулію і струснув нею. Сулія була порожня. Дік Буллен ніяково хихотнув і поставив на стіл свою олив'яну кварту. А за ним і інші. Старигань глянув у кожну посудину і задоволено гмикнув:

— Гадаю, цього вистачить, йому багато не треба. Ви почекайте трохи, я скоро повернуся.— І, прихопивши віскі й стару фланелеву сорочку, побіг до комірчини.

Двері причинилися нещільно, і в світлиці було добре чути ось таку розмову:

— Ну, синку, де воно болить найгірше?

— Буває, що отут, вище, а буває тут, нижче. А найдужче отут-о. Давай, тату, розтирай.

Тиша, що настала, свідчила про ретельне розтирання. Тоді знову голос Джонні:

— Ви там добре гуляєте, тату?

— Добре, синку.

— Завтра прийде. Різдиво, еге ж?

— Так, синку. Ну, як тобі тепер?

— Легше. Потри тепер трохи нижче. А що воно таке — Різдиво? Що це взагалі?

— Та це такий день.

Такої вичерпної відповіді, схоже, було цілком досить, бо далі розтирання тривало в мовчанці. Потім знову заговорив Джонні:

— Мамка казала, що десь там, далеко, люди людям дарують різні дарунки, коли приходить Різдиво, а тоді щось насипалася на тебе. Вона каже, є такий дід, якого звать Сам Там Клеюсь — розумієш, він не білий, а наче китаєць; так от він, коли приходить Різдиво, вночі прилітає крізь комин і залишає різні дарунки дітям — ну, хлопчикам, як от я. Кладе подарунки їм у черевки, ясно? І це вона навмисне розповідала, щоб мене подразнити. Ой, татуню, де ти мені тереш — заїхав зовсім не туди! Вона це все вигадала, еге ж? Щоб нас із тобою дойняти, га? Та не тери там... Ну, тату!

У неймовірній, мертвій тиші, яка, здавалося, поглинула всю хатину, особливо виразно прозвучали знадвору шурхіт падолисту й зітхання поблизьких сосон. Джонні повів далі стихеним голосом:

— Тине смутися так, мені вже скоро стане зовсім добре. А що там роблять твої дядьки?

Старигань трохи прочинив двері й виглянув до кімнати. Гості мирно сиділи довкола столу, на якому з'явилось кілька срібних монет та порожній гаман з оленьчої шкіри.

— На щось там б'ються об заклад — чи грають у якусь гру... З ними все гаразд, — заспокоїв він Джонні й знову заходився розтирати.

— От би мені випала добра карта, і я виграв би трохи грошей, — задумливо проказав Джонні за хвилину.

Старигань скоромовкою забубонів вочевидь вже давно знайомі хлопчикові речі: мовляв, як Джонні зачекає, поки батькові пощастить у штольні, то в нього буде ціла гора грошей і т. ін., і т. ін.

— Еге, — сказав Джонні. — Тільки ж тобі ніяк не щастить. А чи ти знайдеш золото, чи я віграю в карти — то ж те саме. Треба, щоб пощастило. А все-таки оте Різдиво — ой як цікаво! Чому воно зветься Різдиво?

Можливо, через мимовільний страх — щоб не підслухали гості, а може, тому, що Старигань невизначно відчував недоречність цієї розмови, тільки він відповів синові так тихо, що гості нічого не розчули.

— Ага, — мовив Джонні, але цікавості в його голосі трохи поменшало. — Я вже чував про нього. Ну, годі, тату. Болить уже не так, як досі. Тепер загорни мене

в цю ковдру, щільно загорни. Отак. Слухай,— додав він приглушеним ковдрою шепотом,— посидь тут біля мене, доки я засну.— Щоб бути певним, що той послухався, він звільнив з-під ковдри руку і, стиснувши батьків рукав, заплющив очі, готовий до сну.

Хвилину-дві Старигань терпляче вичікував. По тому його почала дивувати незрозуміла тиша, що запанувала в домі. Він, не відходячи від ліжка, обережно прочинив вільною рукою двері й заглянув до кімнати. На превеликий подив, там було темно й безлюдно. Але саме в ту мить у грубі тріснуло велике поліно, спалахнуло полум'я, і він побачив постать Діка Буллена, що сидів біля вогню й дивився на дотліваючий жар.

— Гей!

Дік здригнувся, випроставсь і повільно, не дуже певною ногою підступив до нього.

— А де хлопці? — спитав Старигань.

— Подалися до каньйону на маленький променаж. Вони скоро повернуться по мене. А я їх тут чекаю. Чого ти на мене витріщився, Стариганю? — силувано засміявся він.— Чи думаєш, я п'яний?

Стариганеві можна було вибачити таку підозру, бо лице в Діка розчервонілось, а очі ніби зволожилися. Дік потоптався по кімнаті, тоді знову повернувся до груби, позіхнув, обтрусився, застібнув куртку й засміявся.

— Пити вже більше нічого, Стариганю... Ти сиди, сиди,— зупинив він Стариганя, побачивши, що той збирається вивільнити свій рукав із пальців Джонні.— Викинь із голови оті проваджання. Лишайся на місці. А я піду. Та ось і вони.

У двері тихенько постукали. Дік Буллен мерщій розчинив їх, кинув господареві: «Добраніч»,— і зник. Старигань пішов би все-таки за ним, якби не те рученя, що міцно вчепилося уві сні в його рукав. Він міг би легко звільнитися: рука в хлопчика була така мала, слабка й виснажена! Та, либонь, саме тому, що вона була така мала, слабка й виснажена, він передумав і, підсунувши стільця ближче до ліжка, відкинув голову на бильце. У такій беззахисній позі він несподівано для себе по-справжньому відчув дію недавно випитого віскі. Кімната гойднулася перед очима і наче віддалилася кудись, потім з'явилася знову, ще раз відлинула і зовсім зникла — він заснув.

Тим часом Дік Буллен зачинив двері і став перед своїми приятелями.

— Ти готовий? — спитав Стейплз.

— Готовий, — озвався Дік. — Котра година?

— Пішло на першу, — сказав той. — А ти обернешся? Це ж добрячих п'ятдесят миль — туди й назад.

— Гадаю, так, — коротко відповів Дік. — Де кобила?

— Біла із Джеком тримають її біля перехрестя.

— Хай потримають ще трошки, — мовив Дік.

Він повернувся і знову тихенько зайшов до хатини. При світлі недогарка свічки й вичахлого вогню він побачив, що двері до маленької кімнати відчинені. Навшпиньки він підійшов туди й зазирнув. Старигань хрипів, розвалившись на стільці, довгі ноги випросталися, плечі обвисли, капелюх ізсунувся на очі. Поруч нього на вузькому дерев'яному ліжку, щільно закутаний у ковдру, лежав Джонні. З-під ковдри видніла тільки біла смужка чола та кілька мокрих од поту кучериків. Дік Буллен зробив крок уперед, на мить завагався і кинув через плече погляд у безлюдну кімнату. Тихо. І тоді він наважився. Розгладив руками свої могутні вуса і нахилився над сонним хлопчиком. І в ту ж мить бешкетний струмінь повітря, який немовби чигав у засідці, дмухнув через комин у грубу, розпалив жаринки й залив усю кімнату безжальним світлом. Дік мерщій побіг надвір, пойнятий соромом та жахом.

Приятелі вже чекали його біля перехрестя. Двоє з них борсалися у темряві, намагаючись утримати якийсь дивовижне, потворне громадище, яке, коли Дік підійшов ближче, прибрало образу велетенської чалої коняки.

Це була та сама кобила. Нічого не скажеш, око вона потішити не могла. Горбатий римський ніс, височезний круп, вигнута дугою спина під цупкими луками мексиканського сідла, дебели, мов колони, ноги з широкими бабками — яка вже тут кінська грація! А ті білясті очі — либонь, напівсліпі, але вочевидь злющі, — вицнута нижня губа, сама бридка масть кобили не тільки додавали їй потворності, а ще й виказували жахливий норов.

— Ану, хлопці, — сказав Стейплз, — звільніть їй задні ноги; тільки стережіться! А ти гляди, не схиби, як хапатимешся за гриву. Головне, одразу потрапити в стремено. Ну, з богом!

І ось — стрибок, відчайдушне видирання нагору; могутній вибрик звіра, похлюпка втеча юрми, змах жакливих копит над головами, ще два пружні стрибки на місці, від яких задвигтіла земля, швидкий передзвін острогів, шалений ривок у темряву й ще недалекий поклик Діка:

— Все гаразд!

— Не вертайсь назад нижньою дорогою, як ще матимеш час! Попускай поводи на схилах! Ми чекатимемо біля броду о п'ятій. Щасливо! Гоп-гоп! Рушай!

Сплеск, іскра від каменя край дороги, віддалений тупіт копит на каменястій стежці — Дік поскакав.

Оспівай же, Музо, шлях Річарда Буллена та його лицарську відвагу! Співай про цей шляхетний похід, про доблесні діяння, про напад волоцюг, про моторошну скачку і страшні небезпеки, на які наразився він, краса і гордість Сімпсон-Бара! Та ба! Вона ж така перебірлива, ця Муза! Вона відвертається від тієї брикливої bestії та її гордовитого верхівця у лахмітті, тож доведеться мені простувати за ними геть прозаїчно, пішки!

Була вже перша година ночі, а він добувся тільки до Зміїної гори, бо весь цей час Ховіта показувала йому свої вади й доводила свій лихий норів. Тричі вона спіткнулася. Двічі задирала свого римського носадогори і, нехтуючи вудила та остроги, шалено поривалася вперед навмання, без дороги. Двічі ставала дибки й, подибкувавши, падала на спину; і двічі проворний Дік залишався цілий та здоровий і встигав знову сісти в сідло раніше, ніж вона зводилася на свої могутні ноги. Тепер до Зміїного ручая, який він мав подолати біля підніжжя довгастого горба, лишалось не більше милі. Дік відчув, що настала вирішальна хвилина: саме тут він доведе свою змогу звершити те, що задумав. Він міцно стиснув зуби і взяв кобилу в шенкелі, змінивши врешті оборонну тактику на наступальну. Ображена до нестями, Ховіта почала спускатися з гори. І тут спритник Річард удався до хитрощів: став притримувати її з облудними наріканнями; ще й скрикував раз у раз, ніби від страху. Чи треба казати, що Ховіта одразу рвонула чимдуж? Нема потреби й згадувати, скільки часу забрав той спуск; це занотовано в анналах Сімпсон-Бара. Власне, Дікові здалося, що він і оком не змигнув, а вона вже підіймала

бризки на залитих водою берегах Зміїного ручаю. Як і сподівався Дік, розгін, що його Ховіта набрала на схилі, не дав їй змоги опинатися вниз: натомість вона зробила такий карколомний стрибок, що вони вмить опинились на самісінькій середині стрімкого потоку. Ще кілька хвилин змагання з течією — бродом і плавом, і Дік уже міг вільно передихнути на проти-лежному березі.

Дорога від Зміїного ручаю до Червоної гори була досить-таки рівна. Може, купання в ручаї трохи пригасило в Ховіті той згубний запал, а може, кобила переконалася, що вправний вершник на вдачу ще лихіший за неї, тільки вона вже більше не марнувала надміру своєї сили заради пустого гонору. Вона один раз хвицнула — але то була всього-на-всього сила звички, один раз сахнулася — але то її налякала свіжо-пофарбована капиця, що трапилася їм на перехресті окружної дороги. Виярки, западини, смуги жорстви, кущики цупкої трави — все це ніби кидалося врозтіч од її нищівних копит. Від неї пішов важкий дух, раз чи другий вона кахикнула, але не підупала на силі й не втратила стрімкості. На другу годину ночі Дік проминув Червону гору й почав спускатися на рівнину. Через десять хвилин кучера швидкохідного фургона обігнав «якийсь чоловік на рябій шкапі» — пригода сама по собі вже варта того, щоб про неї згадати. О пів на третю Дік із радісним вигуком підвівся у стременах. Крізь розірвані хмари світилися зорі, а прямо перед ним на рівнині з'явилися два шпилі та флагшток, а також нерівна низка темних будівель. Дік дзенькнув острогами, покрутив над головою своїм лассо, і Ховіта рвонулася вперед. Через якусь хвилину вони ввірвалися до Татлвілла й зупинилися перед дерев'яною верандою «Готелю всіх народів».

Те, що відбувалося цієї ночі у Татлвіллі, могло б стати предметом окремої оповіді. А тут я лише коротко повідомлю, що після того, як Ховіту залишили під нагляд оспалому конюхові, котрого вона враз привела до сторожкої тями, хвицнувши добренько, Дік вирядився разом із тутешнім корчмарем у мандрівку по сонному місту. Втім, у салунах та картярських домах ще світилося, тільки наші мандрівники їх обминали — зупинялися лише перед зачиненими крамницями, вперто стукали у двері, переконливими закликами підні-

мали з ліжок господарів і таки примушували їх відчинити комори та розкласти перед ними свій крам. Подекуди їх зустрічали прокльонами, але частіше співчутливо, переймалися їхньою скрутою, тож кожна купівля неодмінно освячувалася невеличкою випивкою. Ще не настала третя година, як ця весела мандрівка успішно завершилася і Дік, маючи за плечима повнісіньку прогумовану торбину, повернувся до готелю. А тут його підстерігала сама Краса — Краса, розкішна тілом і рясна убранням, з невідпорно пристрасною мовою, ще й з іспанським акцентом. Та даремно вона знов і знов запрошувала його зайти до «Ексцельсіора» — син Сьєрри рішуче відхилив її запрошення, пом'якшивши свою відмову поблажливою усмішкою та останньою золотою монетою. Потім він стрибнув у сідло і помчав безлюдною вулицею на ще безлюднішу рівнину. Позад нього поволі згасали, немов занурюючись у землю, міські вогні, меншали темні будинки, обидва шпилі, флагшток; невдовзі вони й зовсім зникли вдалині.

Буря вщухла. В холодному й чистому повітрі чітко окреслювалися обриси поближких пагорбів та прогалини між ними. Але Дік доїхав до каплиці на перехресті тільки о пів на п'яту. Щоб не видиратися надто стрімкою стежкою вгору, він обрав трохи довший кружний шлях. Правда, тут був важкий, глеюватий ґрунт, і Ховіта глибоко втоплювала копита за кожним кроком. Це стало для неї нелегким випробуванням перед безперервним підйомом наступних п'яти миль; але Ховіта, підбираючи під себе ноги, сповнена тої ж таки сліпої, нерозважної люті, пододала і цей підйом, а за півгодини вже бігла рівною дорогою, яка вела до Зміїного ручаю. Ще півгодини, і Дік буде там. Він кинув повіддя на шию кобили, прицмокнув до неї і заспівав.

Зненацька Ховіта так різко шарпнулася вбік, що мало який, хай і вправний, їздець утримався б у сідлі. То до неї вчепився за вудила якийсь чоловік, що стрибнув раптом із насипу. Тієї ж хвилини на дорозі перед ними виникла невиразна постать вершника на коні.

— Руки вгору! — звелів цей другий привид і вилаявся.

Дік відчув, як кобила під ним завмерла, тоді затремтіла й трохи присіла. Він розумів, що це мало означати, й весь напружився.

— Ану, геть з дороги, Джеку Сімпсон! Я впізнав тебе, триклятий злодюго! Пусти мене добром, а то...

Він не договорив. Ховіта враз злетіла в повітря у страхітливому стрибку, одним рухом своєї потворної голови відкинувши вбік чоловіка, що чіплявся за вудила, і, сповнена нещадної люті, обрушилася на перепону, що стояла їй на шляху. Проклін вихопився водночас із пострілом, розбійник покотився на дорогу разом з конем, а Ховіта вже наступної миті була за добру сотню ярдів од них. Але вправна, надійна правиця її вершника, розтрощена кулею, безвладно повисла долі.

На всьому скаку Дік перехопив повіддя лівою рукою. Однак невдовзі йому довелося зупинитися й підтягти попругу, що послабилась у тому шаленому пориві. А це забрало в нього, пораненого, досить багато часу. Він не боявся погоні, але, глянувши вгору, побачив, що на сході вже бліднуть зорі і що далекі вершини вже не такі примарно-білясті, а все виразніше чорніють на тлі світанкового неба. Займався новий день. І тоді, охоплений одною-єдиною думкою, він геть забув про болючу рану, знову стрибнув у сідло й помчав до Зміїного ручаю. Тільки ось Ховіта почала дихати все важче й важче, а Дік захитався в сідлі. Небо ж стало чимдалі яснішим.

Не зупиняйся, Річарде! Скачи, Ховіто! Зачекай хоч трохи, світанку!

Наприкінці шляху йому зашуміло у вухах. Що це — знемога від втрати крові? З гори він спустився вже в паморочному стані, голова йшла обертом, і Дік не впізнавав околиці. Невже він поїхав не тим шляхом, чи це все-таки Зміїний ручай?

Так, це все-таки він. Тільки ж той повноводий потік, що його Дік переплив кілька годин тому, розлився ще більше, став мало не вдвічі ширший: власне, тепер між ним та Зміїною горою котила швидкі води бурхлива річка. Вперше за цю ніч у Річарда завмерло серце. Річка, гора за нею, ясна смуга неба на сході — все попливало перед очима. Він замружився, щоб опанувати себе. І в цю коротку мить, за якимось дивовижним порухом душі, перед ним постала крихітна кімнатка у Сімпсон-Барі, а в ній сплять двоє — батько та син. Він розплющив очі й, ошалілий, скинув геть свою куртку, револьвер, чоботи, навіть сідло, міцніше закріпив на спині ту дорогоцінну торбинку, стис голими

Коліними боки Ховіти і з відчайдушним криком кинувся у жовті хвилі. Болісне зітхання прокотилося протилежним берегом, коли серед несамовитих вирів на хвилину в'явилися дві голови — людська й коняча — і враз пропали у круговерті вирваних із корінням дерев та різних уламків.

Старигань, здригнувшись, очунав. Вогонь у грубі загас, на столі у світлиці блимала, догоряючи, свічка, і хтось тарабанив у двері. Він пішов одчиняти і аж сахнувся назад, уздрівши геть мокру напівголу постать, що важко перевалилася через поріг.

— Дік?

— Цить! Він ще не прокинувся?

— Ні. Але ж, Діку...

— Затули пельку, старий дурню! Дай мені трохи віскі, хутко!

Старигань збігав і повернувся — з порожньою пляшкою! Дік був би гучно вилаявся, але на те в нього вже не стало сили. Він похитнувся й прихилився спиною до одвірка. Тоді поманив пальцем Стариганя.

— Там у мене в торбині дещо є для Джонні. Зніми... Я сам не можу.

Старигань розстібнув ремінь і поклав торбу перед змученим приятелем.

— Розв'яжи, хутко!

Тремтячими пальцями Старигань розплутав зав'язки. Що ж там було? Кілька вбогих іграшок — бачить бог, дешевих і грубих, але яскраво розмальованих і вкритих блискітками. Одна іграшка поламана, друга, боюся, добряче попсована водою, а на третій — що поробиш! — яскріла кривава пляма.

— Дарунки зовсім непишні, що правда, то правда... — гірко промовив Дік. — Але це все, що ми могли зробити... Візьми їх, Стариганю, і поклади йому в панчошу. І скажи йому... скажи... Слухай, Стариганю, підтримай мене. — Він заточився і впав би, коли б господар не підхопив його. — Скажи йому, — з кволою посмішкою проказав Дік, — що приходив Сам Там Клаус:

Ось такий — заляпаний, обідраний, неголений та нестрижений, із безвладною, скаліченою рукою — завітав до Сімпсон-Бара Санта Клаус, завітав, щоб упасти без пам'яті біля першого ж порога. Вслід за ним повільно прийшла і різдвяна вранішня зоря, прийшла і торкну-

лася далеких вершин рожевим теплом своєї невимовної любові. Вона дивилася на Сімпсон-Бар з такою ніжністю, що й похмура сусідня гора, немов заскочена зненацька за добрим ділом, спалахнула рум'янцем аж до самого неба.

ВАНЬ ЛІ, ПОГАНИН

Коли я розпечатав листа від Го Сіна, з конверта випурхнув і впав на підлогу квадратний аркушик жовтого паперу, вкритий китайським письмом — спершу я ненароком прийняв його за ярлик з пачки китайських вогняних вертушок. Але в тому ж конверті був ще один, менший клаптик рисового паперу, з двома ієрогліфами, виписаними тушшю, і я відразу впізнав їх: то ж Го Сінова візитка! А зміст самого листа, у зробленому пізніше буквальному перекладі, був такий:

«Для подорожнього двері мого дому завжди відчинені; як увійдеш, поглянь ліворуч — там миска з рисом, глянь праворуч — на тебе чекають жукати. †

Дві думки лишив нам Учитель:

Гостинність — то чеснота сина й мудрість предка.

Коли засіки повні, володар стає безтурботним; він лаштує свято.

Якщо гість походить між динь на твоєму баштані, не поглядай на нього аж надто пильно; неуважність часто буває найвищим виявом чемності.

Щастя, миру й процвітання.

Го Сін».

Безперечно, цей нехитрий моралізм, присмачений крилатою мудрістю, справляє чарівне враження. До того ж остання сентенція видавалася напрочуд характерною для мого друга Го Сіна, чий гумор був найпохмурішого гатунку, бо то гумор китайського філософа! І одначе мушу визнати, що всі намагання сяк і так трактувати одержане послання не прояснили б мені істинного його смислу. На щастя, у конверті

виявилася ще одна записка, написана Го Сіном власноручно по-англійському й цілком земна за змістом:

«Будемо дуже раді Вашому товариству в п'ятницю, о восьмій годині вечора. Сакраменто-стріт, будинок... Чай подадуть рівно о дев'ятій.

Го Сін».

Тепер усе стало ясно. Мене запрошували до крамниці Го Сіна, де показуватимуть якісь рідкісні та дивовижні китайські речі, далі буде цікава бесіда у конторі, подаватимуть чай, неперевершений на смак — такого годі й шукати за межами цієї святої оселі, будуть чудові сигари й, нарешті, відвідини китайського театру або храму. Це, власне, була програма, вподобана Го Сіном для офіційного прийому гостей, коли його уповноважувала на те компанія Нін Фу як свого управителя та довірену особу.

У п'ятницю о восьмій вечора я переступив поріг Го Сінової крамниці й одразу поринув у чарівну атмосферу таємничих заморських пахощів, яка тут завжди вражала гостя. Знову мене оточила безліч дивних предметів. Ось довга низка глечиків, чаш та іншого посуду, у формах якого химерність чудернацьким чином поєднувалася з математичною точністю та чіткістю ліній: знайоме відчуття нескінченності, навіюване витонченим і ніби легковажним малюнком, знайомий безлад кольорів, кожен з яких, сам по собі, — прекрасний і неповторний. Ось паперові змії у вигляді величезних драконів та велетенських метеликів — деякі змайстровані так хитромудро, що здатні, зустрічаючися з вітром, видавати час од часу неначе яструбиний клекіт; ці змії такі великі, що хлопчині втримати їх просто несила, такі великі, що стає зрозумілим, чому в Китаї паперовими зміями забавляються переважно дорослі. Порцелянові та бронзові божки, такі незбагнено потворні, що людині просто неможливо відчутти до них коли не симпатію, то хоч би інтерес. Вази, повні ласощів і накриті рушниками, на яких виписано напучення з Конфуція. Капелюхи, схожі на кошики, й кошики, схожі на капелюхи. Шовк, такий тонкий, що я навіть не наважуся назвати неймовірну кількість квадратних ярдів цього шовку, який легко можна пропустити крізь обручку з вашого мізинця.

Всі ці й ще багато інших неймовірних див були тут мені добре відомі. Я подолав шлях через тьмяно освітлену крамницю й перейшов до контори, чи вітальні, де мене зустрів і привітав Го Сін.

Перш ніж я почну описувати цю людину, я волів би, щоб читач викинув геть із голови типове уявлення про китаїця, яке могло скластися, скажімо, завдяки театрові пантоміми. Го Сін не вдягав штанців із гарненькими фестончиками, оздоблених ще й дзвіночками, — мені взагалі ніколи не доводилося бачити китаїця, що їх би вдягав; він не мав звички тримати руки при боці, виставивши вперед вказівний палець під прямим кутом до тіла; я ніколи не чув од нього таємничих фраз на зразок «чін-а-рін-а-рін-чо» і не бачив, щоб він танцював, — ніщо його не могло до цього спонукати. Одне слово, то був статечний, добропристойний, гожий джентльмен. Його обличчя, та й уся голова, за винятком того місця, де росла довга кіска, були неначе обтягнуті лискучим, гладеньким шовковим мусліном жовто-брунатного відтінку і незвичайної краси. Іскристі чорні очі, скошені під кутом п'ятнадцять градусів, рівний виточений ніс, маленький рот, білі, чисті зуби. Він ходив звичайно в темно-голубій шовковій блузі, а з холодною погодою, збираючись на вулицю, надягав коротку смушкову куртку. Шиті з синьої парчі вузькі панталони щільно облягали йому литки та щиколотки — загалом це справляло таке враження, ніби Го Сін уранці забув натягти штани, але він завжди поводився з такою гідністю, що нікому з його друзів і на думку не спадало зауважити йому про це. Манери його були такі ж вишукані, як і статечні. Він вільно розмовляв французькою та англійською мовами. Словом, з-поміж торговців-християн у Сан-Франціско ви навряд чи знайшли б такого, хто міг рівнятися з цим купцем поганської віри.

Крім мене, були й інші гості: федеральний суддя, видавець, високий урядовець, відомий комерсант. Коли ми попили чаю й покуштували солодоців із горщика, такого на вигляд таємничого, що в ньому, чого доброго, поміж інших найдивовижніших ласощів могла б знайтися й зацукрована миша, Го Сін підвівся і, поважним кивком голови покликавши нас за собою, почав спускатися до підвалу. Ми теж спустились униз і зупинилися, вражені: підвал був яскраво освітлений, а на

цементній підлозі, півколом стояло кілька стільців. Го Сін гречно попросив нас сідати й мовив:

— Я запросив вас, щоб ви подивилися виставу, якої, принаймні, не бачив ще жоден іноземець, запевняю вас. Вчора вранці сюди приїхав придворний фокусник Ван. Досі він ще ніколи не показував свого мистецтва за стінами палацу. Я попросив його сьогодні розважити моїх друзів. Йому не потрібна якась особлива зала, сцена, аксесуари та асистенти. Йому потрібно тільки те, що ви тут бачите. Будьте ласкаві, панове, обдивіться, яке воно все на вигляд.

І ми, звичайно ж, ретельно обдивилися. То був звичайнісінький підвал, який використовують як комору чи не в усіх крамницях Сан-Франціско і цементують, щоб запобігти вогкості. Ми помацали тростинами підлогу й постукали по стінах — лише для того, щоб потішити нашого люб'язного господаря, бо самі ладні були стати жертвами будь-якої дотепної витівки. Що ж до мене, то я був згоден, аби мене дурили скільки завгодно, а коли б мені почали пояснювати, що діється, я, певно, і слухати не схотів би.

Хоча мені приємно відчувати, що Ванове дійство того вечора було вперше показане на американській землі, але відтоді, мабуть, багато хто з моїх читачів добре познайомився з таким мистецтвом, тому я не набридатиму їм детальним переказом. Ван почав із того, що, змахнувши раз-другий віялом, на наших очах перетворив дрібні клаптики шовкового китайського паперу на хмару метеликів, які пурхали потім у повітрі впродовж усієї вистави. Я й досі виразно пам'ятаю, як суддя намагався впіймати метелика, що сів йому на коліна, а той усе вислизав з-під його пальців — справжнісінька жива комаха! І весь цей час Ван махав віялом, а з капелюхів вискакували курчата, з'являлися й пропадали апельсини, з рукавів фокусника ярд за ярдом виливалося ціле море шовку, весь підвал заповнювався різноманітними предметами, які незбагненним чином виникали з його вбрання, з підлоги, просто нізвідки! Він ковтав ножі, немов збирався навіки понівечити собі всі печінки; він повивихував собі всі суглоби; він лягав у повітрі вочевидь ні на що не спираючись. Але найбільше вразив нас своєю достоту надприродною таємничістю вінець усієї програми, повторення якого мені більше не довелось побачити. Хай це буде

виправданням для мене за надто довгий вступ, бо саме задля цього я й веду оповідь, тут ховається зернятко, з якого виросла ця правдива історія.

Ван забрав із захаращеної підлоги трохи речей, звільнивши площинку десь із п'ятнадцять квадратних футів, а тоді запропонував нам підійти й оглянути це місце. Ми з усією серйозністю виконали його прохання. Там нічого не було — тільки гола цементна долівка. Потім він попросив позичити йому носову хусточку, і, оскільки я стояв найближче, то простягнув свою. Він узяв її й розстелив на підлозі, на неї поклав квадратний шмат шовку, а зверху розкинув велику шаль, яка вкрила майже всю розчищену площинку. Ван примостився на ріжку утвореного прямокутника і, прибравши сумного вигляду, розмірено похитуючись туди й сюди, затягнув якийсь монотонний наспів.

Ми застигли в сумирному чеканні. Крізь тужливий спів можна було чути, як дзвонить міський годинник та проїждять по вулиці десь у нас над головою коляски чи карети. Сповнені уваги й настороженого чекання, споглядаючи, як у тьмяному, таємничому півсвітлі моторошно полискує біля задньої стіни підвалу потворна фігура якогось китайського бога, відчуваючи слабкий запах опію, змішаний з пахощами пряностей, ми знемагали перед тим невідомим і неймовірним, що мало відбутися, і не могли стримати тривожних дрижаків — тільки переглядалися між собою, обмінюючися силуваними, неприродними посмішками. Болюче напруження ще посилювалося, коли Го Сін повільно підвівся й, не кажучи слова, вказав пальцем на середину шалі.

Під шаллю щось було! Але ж доти там геть нічого не було, годі й сумніватися! Спочатку вималювалась лише якась опуклість, з'явилися неясні обриси, які з хвилини на хвилину ставали все виразніші та чіткіші. Сумний мотив звучав і далі, на обличчі співця виступив піт. Схований предмет поступово прибирав форми й об'єму, і середина шалі піднялася на п'ять чи шість дюймів. Тепер уже безпомилково можна було розпізнати контури людського тіла — крихітного, але бездоганного за пропорціями, з розкинутими руками й ногами. Дехто з нас зблід, усіх охопив гарячковий неспокій, і коли видавець порушив тишу якимось дотепом, його зустрів палкий захват, хоча дотеп був геть

убогий. Спів раптом урвався. Ван звівся на ноги і швидким, спритним рухом стягнув шаль разом із шовком. Перед нашими очима на носовичку мирно спало малесеньке китайча!

Вслід за цим ефектним жестом вибухнули оплески, залунали схвальні вигуки, які напевне мали задовольнити Вану, хоча глядачів було й небагато. Гамір піднявся такий, що цілком міг розбудити дитину — то був приблизно однорічний хлопчик, гарненький, схожий на купідона, вирізьбленого з сандалового дерева. Скоро він кудись подівся, майже так само таємниче, як і з'явивсь. Коли Го Сін, уклонившись, повертав мені носову хустку, я спитав, хто батько цієї дитини — чи не сам фокусник?

— No sabe! ¹ — відповів незворушний Го Сін, удавшись до звичайного в Каліфорнії іспанського варіанта ухильної відповіді.

— Але ж не підбирає він для кожної вистави нову дитину? — допитувався я.

— Можливо. Хто знає?

— А що ж буде далі з цим хлопчиком?

— А що забажаєте, панове, — з чемним поклоном відповів Го Сін. — Він народився тут, отже, ви — його хрещені батьки.

В 1856 році будь-яке приватне зібрання у Каліфорнії мало дві характерні особливості: тут з півслова розуміли натяки і на перший-ліпший заклик до доброчинності відповідали з такою щедрістю, яка межує з марнотратством. Я згорнув свого носовика торбинкою, кинув туди монету і мовчки передав торбинку судді. Той спокійно додав двадцятидоларового золотого й пустив хусточку далі. Коли вона повернулася до мене, в ній було більш як сто доларів. Я зав'язав хусточку на вузлик і вручив Го Сінові.

— Це маленькому, від хрещених батьків.

— А як його зватимуть? — запитав суддя.

Тут з усіх боків посипалося:

— Ереб! Нокс! Плутон! Теракот! Антей! ²

¹ Хто знає! (Исп.).

² Ереб — підземне царство мертвих у грецькій міфології; Нокс — богиня ночі у римлян; Плутон — бог підземних надр; теракота (ит.) — буквально «спалена земля»; Антей — герой грецької міфології, син богині землі Геї.

І таке інше. Нарешті спитали думку самого господаря.

— Чому б не залишити йому його власне ім'я? — спокійно промовив він. — Вань Лі.

Так він і зробив.

Ось як увечері в п'ятницю, 5 березня 1856 року народився Вань Лі. Так він з'явився в цій правдивій оповіді.

Останню полосу «Північної зорі» за 19 липня 1865 року — то була єдина щоденна газета в окрузі Кламат — щойно віддали до друку, і о третій годині ночі я відсунув убік усі гранки та рукописи, бо зібрався йти додому. Раптом під якимось аркушем я побачив листа, якого раніше не завважив. Конверт був добряче за-смальцьований і без марки, але я відразу впізнав руку свого друга Го Сіна. Швиденько розпечатавши листа, я прочитав:

«Шановний сер! Я не можу бути певним, що Ви впадаєте подавця цього листа, але якщо посада учня-посильного у Вашій редакції передбачає суто допоміжну роботу, то, гадаю, він має для неї всі необхідні якості. Він дуже меткий, моторний і кмітливий. Англійську мову розуміє багато краще, ніж розмовляє нею, але будь-яка вада в нього компенсується спостережливістю та природним хистом наслідування. Досить тільки один раз показати йому, як робиться те або те, і він зможе це повторити, незалежно від того, добродісна це справа чи варта осуду. Та Ви й самі вже, певно, зрозуміли, про кого йдеться, бо Ви — один із його хрещених батьків. Це не хто інший, як Вань Лі, якого вважають сином фокусника Вана, чию виставу я мав честь колись Вам показати. А втім, Ви могли вже й забути про це.

Я посилаю його з партією вантажників-кулі до Стоктона, а звідти з okazjiю до Вашого міста. Влаштувавши в себе хлопчика, Ви зробите велику ласку мені й, можливо, врятуєте життя йому, бо нині воно наражається на серйозну небезпеку з боку молодших представників Вашої християнської та високоцивілізованої раси, які навчаються у найосвіченіших школах Сан-Франціско.

Він запозичив декотрі своєрідні манери та навички з Ванового ремесла, до якого певним чином був

причетний протягом кількох років, поки виріс надто великий, щоб ховатись у капелюхах чи «народжуватися» з батькових рукавів. Гроші, які ви залишили мені для нього, було витрачено на його освіту; він студював класичну філософію, але, гадаю, не дуже успішно: трохи обізнаний лише з Конфуцієм, а про його ушавленого послідовника Мен Ке не має найменшого уявлення. Через недбалість свого батька він, можливо, надто багато спілкувався з американськими дітьми.

Я надіслав би відповідь на Вашого листа раніше, поштою, але зважив, що найкраще, коли моїм посланцем стане сам Вань Лі.

З повагою до Вас
Го Сін».

Це була довгождана відповідь на мій лист до Го Сіна. Але де ж той «подавець»? І як лист потрапив до мене? Я мерщій викликав майстра друкарні, складачів, сторожа, та нічого не дізнався: жоден із них не бачив, як листа було доставлено, ніхто не знав нічого і про «подавця»... Не минуло й тижня, коли до мене завітав китаєць А Рі, який тримав поблизу пральню.

— Твоя сукав учень? Галазд: моя знайсов!

За кілька хвилин він повернувся разом із дуже меткуватим на вигляд китайчуком, десь років десяти, чия зовнішність і очевидна кмітливність так мені сподобалися, що я найняв його негайно. Коли було домовлено про різні деталі, я спитав, як його звать.

— Вань Лі, — відповів хлопчина.

— Он як! То це тебе прислав сюди Го Сін? Якого ж біса ти не прийшов до мене раніше? І як ти передав оцього листа?

Вань Лі глянув на мене й засміявся.

— Моя кинув отам, у кватилку.

Я нічого не зрозумів. Хлопчик на хвилину замислився, трохи спантеличений. Тоді вихопив у мене з рук листа й помчав униз по сходах. А за хвилину, на мій превеликий подив, лист улетів через кватирку, зробив у кімнаті два кола й тихенько опустився, неначе птах, на письмовому столі. Перш ніж я оговтався від здивування, Вань Лі з'явився знову, глянув, сміючись, на листа, потім на мене й промовив:

— Ось так, Джон.

А після того тільки справляв ваговиту мовчанку. Я теж нічого не казав, але всі зрозуміли, що Вань Лі вже виконав своє перше службове доручення.

Шкода про це згадувати, але наступний його «виступ» уже не мав такого успіху. Захворів один із наших постійних газетярів-рознощиків, і на його місце довелося поставити Вань Лі. Щоб уникнути помилок, його звечора провели по маршруту, а рано-вранці видали йому звичайну паку газет для передплатників. За годину він повернувся — в чудовому гуморі і з порожніми руками. Заявив, що всі примірники доставлено на місце.

Хоч як це прикро, але вже близько восьмої години в редакції почали з'являтися обурені передплатники. Вони одержали свої газети — але в який спосіб? До одного з них газета надійшла у вигляді тужавої кулі — влетіла, мов гарматне ядро, з усієї сили пошпурена у вікно спальні. Другий уже прокинувся й був на ногах, коли газета вдарила його в обличчя, ніби бейсбольний м'яч. Дехто одержав газету покраяною на чвертки, що їх було наліплено на шибки розчинених вікон; хтось знайшов газету в комині, в когось вона виявилася пришпиленою до дверей, комусь її вкинули у горищене віконце, або просунули крізь замкову щілину у вигляді вузької стрічки, або запхнули у вентилятор. А один примірник стирчав із відерця із вранішнім молоком.

Якийсь передплатник досить довго стовбичив перед дверима редакції, чекаючи нагоди віч-на-віч побалакати з Вань Лі (той весь час благополучно відсиджувався під замком у моїй спальні). Передплатник із сльозами лютої образи на очах розповів мені, що його розбудив о п'ятій ранку страшенний галас під вікнами, а коли він, сколошканий, зірвався на ноги, його геть ошелешила поява «Північної зорі» — скручена у тугий джгут, вона влетіла у вікно, немов бумеранг або дрючок з ост-індських островів, зробила кілька диявольських кіл по кімнаті, перекинула лампу, ляснула по обличчі дитину, «дала у вухо» йому самому (передплатникові), а тоді вилетіла назад через вікно і знесило впаала на газон.

І так весь день мені на стіл з обуренням кидали жмутки та шмаття брудного паперу, на які перетворився ранковий випуск «Північної зорі». Отже, пречудова передовиця під назвою «Невикористані скарби округу Гумбольд», яку я витворив напередодні ввечері і яка, на

мою твердо думку, мала перевернути весь торговий баланс найближчого року і навіть призвести до банкрутства сан-франциські корабельні, була безповоротно втрачена для громади.

Наступних три тижні Вань Лі не випускали з друкарні — я зважив, що так буде безпечніше, — він опановував виробничий бік нашої справи. Тут він виявив себе просто навдивовижу кмітливим та сприйнятливим, за що кінець кінцем здобув прихильність і доброзичливість усіх друкарів і майстра, хоча спершу вони дивилися на його прилучення до секретів їхнього ремесла як на щось небезпечне серйозними політичними наслідками. Вань Лі напрочуд легко засвоїв навички складання друкарських літер — йому тут став у пригоді незвичайний хист до маніпуляцій, а незнання мови тільки допомагало в тій механічній роботі — тобто підтвердилося старе друкарське правило: якщо ти пильно стежиш за думкою оригіналу, то гарного складача з тебе не вийде. Він залюбки складав цілі гранки текстів, що паплюжили його, — їх лукаво підсовували йому шалапути-друкарі, — а потім спокійненько чіпляв ті аркуші на свій гачок разом з іншими набраними оригіналами; серед них, правда, траплялися й коротенькі вислови, як-от: «Вань Лі — чортів син» чи «Вань Лі — монгольський торбохват». І він радісно приносив мені пробні відбитки цього неподоства, сяючи білозубою усмішкою, з блиском задоволення у темних, як чорниці, оченятах.

А втім, минуло не так уже й багато часу, і Вань Лі навчився мститися тим лихим глузіям. Пригадую випадок, коли одна з його «реплік» мало не спричинилася до великих неприємностей для мене. Прізвище нашого майстра було Вебстер. Вань Лі невдовзі запам'ятав літери, з яких складається це прізвище. У той час саме відбувалася одна політична кампанія, і красномовний та запальний полковник Старботл із Сиск'ю виголосив десь хвилюючу промову, текст якої було спеціально записано для «Північної зорі». В заключній, найпіднесенішій частині промови полковник Старботл сказав: «Я дозволю собі нагадати слова нашого божественного Вебстера ¹...» Далі прозвучала цитата, якої я не пам'ятаю. І ось вийшло так, що на очі Вань Лі потрапила

¹ Д. Вебстер (1782—1852) — державний секретар уряду США.

вже виправлена гранка, в якій він помітив прізвище свого головного гонителя. Він, звичайно, подумав, що згадана цитата належить нашому Вебстерові. Коли полосу підготували до машини, Вань Лі, скориставшись з відсутності майстра, викинув цитату й замінив набір свинцевою пластинкою такого самого розміру з вигравійованими на ній кількома ієрогліфами, загальний смисл яких, на мою небезпідставну думку, зводився до ствердження цілковитої незугарності ще й шкідливості всього Вебстерового роду і водночас до завзятого вихваляння чеснот самого Вань Лі.

На ранок у газеті з'явився повний текст промови полковника Старботла, і з неї випливало, що наш «божественний Вебстер» одного разу висловив свої думки найчистішою, але геть незрозумілою читачам китайською мовою. Гнів і обурення полковника Старботла не знали меж. Я й досі добре пам'ятаю, як цей достойний чоловік увірвався в редакцію й зажадав спростування надрукованого.

— Але ж, дорогий сер, — сказав я, — невже ви наважитесь поставити свій підпис під категоричним твердженням, що Вебстер ніколи не виголосив такої фрази? Невже ви заперечуватимете, що, крім інших своїх численних та заігнорованих досягнень, містер Вебстер міг володіти й китайською мовою? Чи ви волієте подати на розсуд наших читачів відповідний переклад і, скріпивши це словом джентльмена, заявити, що покійний містер Вебстер ніколи не міг промовити цих слів? Коли це так, сер, то я ладен надрукувати ваше спростування.

Полковник не став наполягати й пішов од мене, вкрай незадоволений.

Майстер Вебстер поставився до всієї пригоди куди спокійніше. На щастя, він не відав, що протягом наступних двох днів до будинку редакції підходили багато китайців, які працюють при кухнях, пральнях та на копальнях, і зазирали у двері з виразом уїдливого задоволення на обличчях. Не знав він і того, що з надрічкових районів міста надійшли замовлення на триста додаткових примірників «Зорі». Він помічав тільки, що Вань Лі по кілька разів на день нападають якісь кольки, і був змушений приводити того до пам'яті стусанами. Минув тиждень, і я покликав Вань Лі до свого кабінету.

— Вань, — поважно почав я, — знаєш, мені було б дуже цікаво знати, як перекладаються ті китайські слова, що їх сказав колись перед публікою мій талановитий співвітчизник, божественний і вже покійний Вебстер?

Вань Лі пильно глянув на мене, а потім у його чорних очах ледь помітно промайнули якісь бісики, і він так само поважно відповів:

— Містел Вебстел казала: «Як бачу китайчука — моя челево дуліє. Моя від китайчука блювати хочеться».

Мені здається, так воно, певно, й було.

Але я, боюсь, висвітляю тільки один, і не найкращий, бік хлопецевої вдачі. А життя в нього було нелегке — він сам мені розповідав про це. Власне, він був зовсім позбавлений дитинства, не маючи й гадки, хто його батько й мати. Виховав його фокусник Ван. Перші сім років життя хлопчик тільки те й робив, що вискакував із кошиків, ховався у капелюхах, лазив по драбинах, викручував собі руки та ноги, прибираючи неймовірних поз. Він жив у середовищі дурисвітства та облуди. Його привчили сприймати людей тільки як жертви обману їхнього зору чи слуху. Зрештою, якби він почав мислити, то став би скептиком; якби був трохи старший, став би циніком; а якби подорослішав, то став би філософом. А поки що це був малий шибеник! Щоправда, шибеник добродушний — закладена природою моральна сутність у ньому ще й не прокидалася; шибеник собі на втіху, ладний, либонь, задля розваги на будь-який гарний вчинок. Я не знаю, чи мав він бога в душі, але він був дуже забобонний: завжди носив при собі якогось огидного фарфорового божка, і наперемінку то обкладав його лайкою, то влещував. Хлопчик був досить тямовитий, аби уникати звичайних для бідного китайця вад — потягу до крадіжки та до безпричинної брехні. Одне слово, якщо в нього й були свої правила поведження, то він створив їх власним розумом.

Я схиляюся до думки, що Вань Лі не був такий уже незворушний, хоча примусити його дати волю своїм почуттям було майже неможливо; я щиро переконаний: ті, хто ставився до хлопця добре, викликали в нього глибоку прихильність. Не беруся сказати, ким би він став за сприятливіших обставин, тобто коли б ним опікувався не такий замордований роботою й низькооплачуваний журналіст, як я; знаю тільки, що ті крихти

скупі ласки, які вряди-годи перепадали йому від мене, він сприймав із вдячністю. Вань Лі відзначали вірність та терплячість — якості, не дуже притаманні пересічному американському слугі. Зі мною він був «сумний та чемний», як Мальволю. Я пригадую лише один випадок, коли йому урвався терпець,— та й те сталося аж ніяк не без підстав. Я завів собі таку звичку: йдучи ввечері з редакції додому, забирати його з собою — на той випадок, як мені сяєне заднім числом якась чудова думка, поки ще газету не почали друкувати, і я встигну послати його з поправкою. І от якось увечері я все сидів і щось там шкрябав на папері, хоч уже давно минула година, коли Вань Лі звичайно відпускали спати. Я геть і забув, що він сидить на стільці біля дверей, аж раптом мені вчувся голос, що журливо промовляв якесь «Чай Лі».

Я повернув до нього суворе обличчя.

— Ти щось сказав?

— Моя каже: «Чай Лі».

— Що це означає? — нетерпляче кинув я.

— Твоя знає «дластуй, Джон»?

— Так.

— Твоя знає «площавай, Джон»?

— Так.

— Ну, от: «Чай Лі» — те саме!

Я добре його зрозумів. Виходило, що «Чай Лі» — це щось схоже на «добраніч», тобто Вань Лі не терпілося вже йти спати. Але бісеня пустощів, мабуть, перескочило від нього до мене й примусило вдати, ніби я натяку не вловив. Пробурмотівши щось про незрозумілі патякання, я знову схилився над рукописом. За кілька хвилин почув жалісний стукіт дерев'яних підшов по підлозі й підвів голову. Вань Лі стояв біля дверей.

— Твоя не знає «Чай Лі»?

— Ні,— різко кинув я.

— Твоя добре знає «великий дулень»! То те саме!

І він, вигукнувши це неподобство, втік. Проте наступного ранку він був такий же лагідний та терплячий, як завжди, і я не дорікав йому за вчорашню вихватку. Очевидно, задля спокути він заходився чистити чорною ваксою все моє взуття — а це начебто не вжодило до його обов'язків,— заодно й пару жовтих капців із лосячої шкіри та величезні ботфорти для верхової їзди.

Клопець тішив своє сумління за цією роботою не менш як дві години.

Я вже казав, що чесність Вань Лі походила скоріше від його розважливості, ніж від моральності, і все ж пригадую тепер два випадки, що становили виняток з цього правила. Я захотів мати до столу трохи свіжих яєць, щоб хоч якось урізноманітнити обтяжливу дієту гірничого містечка і, знаючи, що серед одноплемінників Вань Лі багато чудових птахівників, звернувся до нього. Він почав щоранку приставляти мені яйця, але гроші брати відмовлявся, бо хазяїн, мовляв, їх не продає — незвичайний приклад безкорисливості, адже яйця йшли тоді по півдолара за штуку! Та якось уранці, саме під час сніданку, до мене зайшов сусіда Фостер і не проминув нагоди поплакатися на свою лиху долю: в нього зовсім перестали нестися кури, а як несуться, то, може, десь у чагарях. Вань Лі був присутній при обговоренні цього болючого питання, але, як завжди, сумирно мовчав. Коли сусіда пішов, він повернувся до мене й проквохтав крізь сміх:

— У Фостела кули, у Вань Лі кули — те саме!

Інша його витівка була куди сміливіша й могла мати серйозніші наслідки. В той час пошта працювала з великими перебоями, і Вань Лі часто чув мої нарікання на затримки з доставкою листів та газет. І от, прийшовши якось до свого кабінету, я остовпів: весь стіл був завалений листами, очевидно, щойно тільки прибулими з поштової контори, але жодний з них не був адресований мені! Я повернувся до Вань Лі, який спокійно й задоволено споглядав усю картину, й зажадав пояснень. На мій превеликий жах, він показав на порожню поштарську сумку, закинута в куток, і заявив:

— Постал казав: «Нема листа, Джон! Нема листа, Джон!» Постал блесе. Постал поганий. Моя вчолла плиніс листи — те саме!

На щастя, година була рання й на пошті ще не похопилися. Я мав термінову зустріч із поштмейстером, і зухвалу спробу Вань Лі пограбувати пошту Сполучених Штатів кінцем кінцем пощастило приховати — шляхом купівлі нової поштарської сумки. Справа так і не набула розголосу.

Коли я, попрацювавши два роки в «Північній зорі», повертався до Сан-Франціско, то, звичайно ж, узяв із собою Вань Лі, і справа тут не лише в моїй симпатії

до свого нехрещеного слуги, а й у тому, що я відчував обов'язок перед Го Сіном. Схоже на те, що хлопчикові ця переміна була не до вподоби. Я гадав тоді, що це все від страху, що його він відчував перед багатолюдними вулицями: коли я посилав його з якимось дорученням, він завжди обирав кружний шлях і добирався околицями; а ще він мав, певно, відразу до дисципліни, яка панувала в англо-китайській школі, куди я збирався його віддати,— він надто любив вільне, мандрівне життя поблизу копалень; нарешті, він просто був упертий! Аж багато пізніше мені спало на думку, що то було свого роду забобонне передчуття.

І все-таки, здається, нарешті стала реальною та можливість, якої я давно чекав і на яку покладав тверді надії,— щоб Вань Лі опинився в зичливому й заспокійливому середовищі, де сам спосіб життя пробудив би в ньому й виплекав те добро, якого я, з моїм поверховим піклуванням та ласкою уривками, не міг йому прищепити. Вань Лі став навчатися у школі китайського місіонера, розумного, щиросердого священика, який вельми зацікавився хлопчиком і — що найголовніше — глибоко повірив у нього. Житло для учня знайшли в домі одної вдови, що мала веселу, чарівну дочку, на два роки молодшу від Вань Лі. І ця весела, жвава, чиста і щира дівчинка змогла зачепити й розворушити такі глибини хлопцевої натури, про які раніше ніхто й гадки не мав. В ньому виявилися раптом вразливість і здатність співчувати — чесноти, яких не могли виховати ні людські повчання, ні постулати релігійної моралі.

Ті недовгі кілька місяців, сповнені прекрасних сподівань, здійснення яких нам так і не судилося побачити, напевне були щасливими в житті Вань Лі. Він не просто схилявся перед своєю маленькою подругою — це було майже ідолопоклонство, але геть позбавлене тих вибриків, якими він щедро обдаровував свого порцелянового поганського божка. Для нього не було більшої насолоди, ніж проводити її до школи, нести її книжки — а через таку послугу він завжди наражався на велику небезпеку з боку малих братів у Христі, тільки білої раси. Він майстрував для неї напрочуд гарні іграшки; вирізував із моркви та ріпи дивовижні троянди та тюльпани; з динного насіння робив курчат — вони були як живі, хіба що малесенькі; виготовляв віяла, повітря-

них зміїв і, з особливою майстерністю, паперові сукенки для ляльок. А вона грала для нього на піаніно та співала, навчала його безлічі чарівних і витончених дрібничок, відомих лише дівчаткам, влітала йому до кіски жовту стрічку, вважаючи, що той колір йому найбільше до лиця, читала вголос книжки, пояснювала йому, що він зовсім не такий, він кращий, ніж решта; всупереч усім шкільним традиціям вона водила його разом із собою до недільної школи — одне слово, в ній, маленькій, торжествувала жіночість! Я з охотою додав би тут, що вона цілком навернула його до нової віри й примусила викинути фарфорового ідола, але я розповідаю правдиву історію, а ця мила дівчинка щиро вдовольнялася вже тим, що передавала йому свою християнську доброту, і хай він навіть не помічав, як ставав іншим... Тож їм жилося поруч дуже радісно — маленькій християнці, що носила золотого хрестика на круглій, білій і ніжній шийці, та малому смаглявому язичникові, в якого під сорочкою на грудях ховався бридкий фарфоровий божок.

Того фатального року випали два дні, які довго ще не забудуть у Сан-Франціско, — два дні, коли юрми городян нападали на беззбройних та беззахисних чужоземців і вбивали їх — за те, що вони чужинці, що належать до іншої раси й релігії, що в них не такий колір шкіри, за те, що вони згодні працювати за будь-яку платню. Серед громадських діячів багато хто тоді аж так зніяковів, що вирішив, ніби настав кінець світу; знайшлися й видатні державці — мені соромно навіть згадувати їхні імена, — які почали всерйоз розважувати, чи не є помилкою той розділ у Конституції, де гарантуються громадянські та релігійні свободи як корінним американцям, так і іноземцям. Але виявилось й чимало людей, яких нелегко було залякати: протягом двадцяти чотирьох годин у місті було відновлено лад, отож зніяковілі діячі могли заламувати собі руки в повній безпеці, а видатні державці могли висловлювати свої сумніви без очевидної шкоди для народу й порядку. І от у самий розпал тих подій я одержав від Го Сіна записку — він просив мене негайно прийти до нього.

Його крамниця виявилася зачиненою й перебувала під пильною охороною поліції — на випадок нового нападу погромників. Го Сін одчинив переді мною загратовані двері, незворушно спокійний, як завжди. Але впало

в око, що обличчя в нього ще серйозніше, ніж звичайно. Не мовивши ні слова, він узяв мене за руку й провів до задньої кімнати, звідки вели сходи в підвал. Там, у тьмяному світлі, я побачив на підлозі щось укрито шаллю. Коли я підійшов, Го Сін рвучко відкинув шаль, і моїм очам відкрилося мертве тіло поганина Вань Лі!

Так, він був мертвий, шановні мої друзі, мертвий! У рік господень 1869-й його забила камінням на смерть юрба недолітків, учнів християнської школи!

З благоговінням поклавши руку йому на груди, я відчув під блузою якісь тверді уламки. Го Сін упіймав мій запитливий погляд. Він розгорнув рукою складки шовку, щось видобув звідти й простягнув мені з гіркою посмішкою, якої я ще ніколи не бачив на обличчі цього джентльмена з язичників.

То був фарфоровий божок, розтрощений камінням, яким Вань Лі закидали християнські бузувіри!

ВИПАДОК ІЗ ЖИТТЯ МІСТЕРА ДЖОНА ОУКХЕРСТА

Він завжди запитував себе: а чи не був то присуд долі? Справді-бо: ніщо так не суперечило звичкам містера Оукхерста, як його поява на міському майдані о сьомій годині того літнього ранку. В цю пору року, та, либонь, і не тільки в цю, нечасто граплялося побачити в Сакраменто його бліде обличчя раніше другої години дня. Озираючись на колишнє крізь призму свого химерного життя, де так багато важив випадок, він як щирий гравець дійшов філософського висновку, що так йому, мабуть, чи не судилося долею.

Одначе вірність фактам змушує мене як оповідача заявити: те, що містер Оукхерст опинився вранці на майдані, пояснювалось дуже просто. Рівно о пів на сьому, коли банк уже сьгнув двадцятьох тисяч доларів, він підвівся з-за грального столу, поступаючись місцем надійному помічникові, й тихцем подався геть, не привертаючи поглядів безмовних гравців, заклопотано схилених над столом. Та коли він пройшов коридором до своєї розкісної спочивальні, то серце йому тьохнуло: крізь випадково незашторене вікно лилося сонячне

світло. Він уже зібрався був запнути вікно, але завагався, вражений чи то рідкісною красою поранку, чи то якоюсь новою для нього думкою. Відтак схопив зі столу капелюха й спустився чорним ходом надвір.

Люд, що висипав тієї ранньої години на вулиці, був для містера Оукхерста зовсім не знайомим світом! Молочарі та торгівці розносили свій товар, дрібні крамарі відчиняли крамнички, покоївки обмітали сходинки під'їздів, зрідка траплялися й діти. Містер Оукхерст виявляв до того люду холодну цікавість, здається, цілком позбавлену вбивчої зневаги, з якою він дивився на зарозуміліше панство, людей свого кола, всіх тих, із ким звичайно водився. Як на мою думку, -картяреві навіть мало лестити, коли скромні жінки озиралися йому вслід, зачаровані його вродливим обличчям та статурою, примітними навіть у краю, де красені не в дивовижу. І якщо цей непутящий, одинокий серед людей бурлака у гордині свого самотництва найпевніш лишився б незворушно-байдужим до успіху в вишуканої панії, то захоплені очі дівчиська у блаженській сукенці, що побігло за ним, запалили на його блідих щоках легкий рум'янець. Нарешті він скараскався дівчиська, але не раніше, ніж воно переконалось у тому, в чому зрештою неминуче переконувалася не одна з велелюбних і вельми проникливих представниць прекрасної статі: що людина він щедра, і гроші для нього — полова... як переконалось і в іншому, чого, напевно, досі не добачала жодна жінка: що зухвалі чорні очі цього прегарного добродія насправді сірі, з ясно-карою іскринкою.

Увагу містера Оукхерста привернув садочок перед котедромом, що білів у завулку. Садок ряснів трояндами, геліотропами та вербеною; ці квіти гравець звик бачити зібраними в букети (бери зразу й неси, але який же треба мати гаманець, щоб їх купувати!), проте ніколи вони не здавалися такими немилосердно прекрасними, як тепер!

Хто зна, що тут заважило — чи свіжа роса на пелюстках, чи незайманість садових квітів, але містер Оукхерст був у захваті. І не тому, що вбачав у них чудовий дарунок чарівній і вельми талановитій міс Етелінді, — вона виступала у вар'єте тільки задля містера Оукхерста, як сама не раз його запевняла, — ба! — і не тому,

що вони могли б правити за douceur¹ незрівнянній міс Монморессі, з якою містер Оукхерст збирався того дня повечеряти. Просто він захоплювався ними, та й край — можна сказати, віддавав належне самим квітам. Нарешті картяр рушив далі й опинився на просторому майдані; нагледівши під тополею лаву, він змахнув з неї носовиком порох і сів.

Ранок стояв чудовий. Повітря повнилося тишею та спокоєм, хіба що іноді шелеснуть і легенько зашурхотять гілками поблизькі смокви, немовби дерева з глибоким зітханням пробуджувалися до життя, розпростуючи свої заляклі віти. Ген-ген далеко вирізнявся проти неба ледь помітний, вицвілий силует Сьєрри — такий примарно-прозорий, що навіть сонце зневірилося досягти гори і з нерозважним марнотратством заливало світлом окіл, аж поки все кругом казково заграло барвами й заряхтіло білиною в його сліпучому промінні. У незвичному для себе пориві містер Оукхерст зняв капелюха й, відкинувшись на лаві, звів обличчя до неба. Зграйка пташок, що недовіриливо поглядали на нього з гілок над самою лавою, заходила палко обговорювати, якої каверзи можна чекати від цього чоловіка. Кілька з них, підбадьорені нерухомістю картяра, почали вистрибувати біля самих його ніг, аж поки їх сполохав шурхіт коліс, що котилися по встеленій жорствою стежці.

Звівши погляд, містер Оукхерст побачив, як до нього поволі наближається чоловік, пхаючи поперед себе чударнацький візок, де сиділа, відкинувшись на подушки, жінка. Сам не знаючи чому, містер Оукхерст відразу здогадався, що повіз цей винайшов і власноручно змайстрував той, хто його котив — на цю думку наштотувала почасти химерна його форма, почасти міцна, справна рука, що стискала його спинку, а може, гордість і видима втіха, з якою незнайомиць кермував своїм витвором. Далі містер Оукхерст зробив нове відкриття — чоловік був йому знайомий. Маючи дивовижний хист не забувати облич тих, із ким будь-коли зводили його карти, він подумки негайно охарактеризував прибульця так: «Фріско, салун «Полька». Програв тижневу платню — здається, сімдесят доларів. Ставив на червоне. Більш не потикався». Однак його спокійний погляд і застигле обличчя лишалися

¹ Знак ніжної уваги (фр.).

непроникні, коли він глянув на незнайомця; натомість той спаленів, у очах з'явилися збентеження, розгубленість, і він сам незчувся, як зупинив візок із чарівною пасажиркою просто перед містером Оукхерстом.

З огляду на подальшу роль цієї жінки в моїй правдивій оповіді, навряд чи було б слушно описувати її тепер, навіть коли б такий опис виявився мені до снаги. Щодо її зовнішності висловлювались різні думки. Покійний полковник Старботл — великий знавець прекрасної статі, якому я й раніше завдячував багато цінних відомостей — на жаль, применшував її чар. «Калічка, жовта, як мрець... замучена хворобою, очі червоні, як у кролика. Ви правите про чисті, духовні створіння — ось воно перед вами: сама шкіра та кості». З другого боку, їй довелося зазнати неабиякої зневаги від осіб її ж таки статі. Міс Селестіна Говард, друга прима-балерина вар'єте, охрестила її через багато років, удавшись до громохкої алітерації, «горбоносою коброю». Мадемуазель Брімборйон пригадувала й собі, як вона завжди остерігала «містера Джека», щоб ця жінка «бува, не занастила його».

Але містер Оукхерст, чиї враження важать для нас чи не найбільше, бачив перед собою тільки бліду, худеньку, з запалими очима жінку, тривалі страждання, самота і дівоча соромливість якої підносили її над супутником. Цнотливістю віяло навіть від згорток її свіжої сукні, від сповнених смаку та фантазії дрібничок туалету, і містер Оукхерст не знати чому вирішив, що вона сама придумала фасон сукні й сама її пошила, як її компаньйон, слід гадати, сам змайстрував візок, де вона сиділа. Її по-жіночому тендітна, трохи сухувата, але зграбна рука з тонкими пальцями спочивала на бильці візка біля дужої чоловічої, що мов лещатами стискала деревину.

Візок наскочив на якусь перепону, й містер Оукхерст звівся, щоб допомогти. Поки вони піднімали колесо над бровкою, хвора не мала іншої ради, як спертися на його плече, і на мить її тонка рука затрималася там, легка та холодна, немов сніжинка, а тоді — як йому видалося — немов сніжинка, розтала. Запала мовчанка, відтак зав'язалася розмова, і жінка зрідка й собі соромливо докидала слово.

Виявилось, вони — подружжя. Вже два роки, як вона безпорадна каліка, ревматизм відібрав їй ноги.

Вона була прикута до ліжка, аж ось недавно її чоловік, — сам він тесля, золоті руки, — додумався злагодити оцей візок. Він вивозить її на свіже повітря щоранку до роботи — у нього це єдиний вільний час, а крім того, рано-вранці на них... менше звертають уваги. Вони вдавалися до багатьох лікарів, але пуття ніякого. Їм порадили сірчані води, але не з їхньою кишенею про них думати. Містер Декер, чоловік, якось зібрав на поїздку вісімдесят доларів, та от лихо — у Сан-Франціско почистили йому кишені: містер Декер, хоч роздягай його, нічого не почує. (Проникливого читачеві зайве казати, що оповідь ця належить жінці). Вони так і не спромоглися наскладати нову суму і розпрощалися з думкою про поїздку. Правда, жахливо лишитися обібраним? Як по-вашому?

Чоловік її побуряковів, а на спокійному обличчі містера Оукхерста не здригнувся жоден м'яз. Він похмуро притакнув жінці й пішов поруч візка, аж поки всі троє порівнялися з садочком, що так був сподобався картяреві. Тут містер Оукхерст звелів зупинитися, ступив на подвір'я котеджа й ошелешив його господаря, запропонувавши шалену, карколомну ціну за дозвіл нарвати квітів на свій вибір. Незабаром він повернувся з оберемком троянд, геліотропів та вербени й кинув їх на коліна каліці. Вона з дитячим захватом схилилася над ними, а містер Оукхерст скористався зі слушної нагоди й відвів чоловіка вбік.

— Може, — сказав він стиха й без найменшої досади в голосі, — може, воно й добре, що ви їй збрехали. Тепер скажіть їй, що того кишенькового злодія зловили, і вам повернули гроші. Містер Оукхерст крадькома тицьнув у широку долоню спантеличеного містера Декера чотири золоті монети по двадцять доларів кожна. — Скажіть так чи як вам заманеться, тільки не кажіть правди. Пообіцяйте, що не скажете!

І той пообіцяв. Містер Оукхерст спокійно повернувся до візочка. Недужа все ще милувалася квітами, а коли звела на нього погляд, її бліді щоки ледь зарожевілися, ніби перебравши на себе барву троянд, а очі заблищали, немов позичивши у них росяної свіжості. Ту ж мить містер Оукхерст підніс над головою капелюха і перше, ніж вона встигла подякувати йому, пішов геть.

Мушу з прикрістю повідомити, що містер Декер безсоромно зламав своє слово. Тієї ж ночі в безмежній

доброті свого серця, сповнений палкого кохання до дружини, кохання, що межувало із самозреченням, він, як це буває з усіма відданими чоловіками, склав у жертву родинному вівтареві не тільки себе, а й свого приятеля та благодійника. Задля справедливості слід додати, що він з великим запалом говорив про щедрість містера Оукхерста і, як усі люди його стану, захоплювався славою та марнотратною вдачею картяра.

— А тепер, Елсі, любонько, скажи, що прощаєш мені,— попрохав містер Декер, вклякаючи на коліно біля дружининого ліжка.— Я хотів, щоб було краще. То заради тебе, серденько, я поставив на карту всі гроші. Отої ночі в Сан-Франціско. Я думав виграти їх цілу купу — щоб повезти тебе на води ще й купити тобі нову сукню.

Місіс Декер усміхнулась і потисла чоловікові руку.

— Прощаю, любий Джо,— відказала вона, не перестаючи сміятися і вперши неухвально погляд у стелю.— Хоч тобі слід би дати лозини за те, що одурив мене, поганий хлопчиську, і змусив напелести казна-чого. Ну, та годі вже про це. Якщо ти будеш тепер слухняним хлопчиком і подаси мені оцей оберемок троянд, я тобі все прощу.— Вона взяла троянду, піднесла квітку до обличчя і невдовзі гукнула з-за рясноти пелюстків:

— Джо!

— Чого тобі, золотко?

— Ти думаєш, цей містер — як пак його? — Джек Оукхерст, повернув би тобі гроші, коли б я не розказала цієї історії?

— Атож.

— А коли б він і в вічі мене не бачив?

Містер Декер зиркнув на жінку. Та примудрилася сховати за трояндами майже все обличчя, видніли тільки очі, в яких палахкотів небезпечний вогонь.

— Ні, він так зробив заради тебе, Елсі. Тільки-но побачив — так і надумався.

— Заради отакої хворої небоги?

— Заради коханої, любої, солодкої Елсі, заради маленької жіночки Джо! Чи ж міг він противитися її чарам?

Все ще тулячи троянди до обличчя, місіс Декер ніжно закинула другу руку чоловікові за шию. Відтак зашепотіла з-поза рясноти пелюстків — ніжно, пустотливо:

— Любий мій дурняку, Джо. Капосний мій ведмедиську...

Але, далєбі, я не вважаю за свій обов'язок вірного фактам оповідача описувати далі лепет маленької пані, і з поваги до почуттів незаміжніх читачок я вмовкаю.

А проте назавтра вранці місіс Декер, виїхавши на майдан, ні з того ні з сього стала виказувати досаду й незабаром попросила чоловіка одвезти її додому.

Який же був її подив, коли по дорозі назад вони зустріли містера Оукхерста; вона не знала навіть, чи вірити своїм очам, і зажадала від чоловіка потвердження, що це справді вчорашній незнайомець. У її поводженні з містером Оукхерстом не було й крихти тієї щирості, що прозвучала у привітанні її чоловіка. Містер Оукхерст відразу завважив це. «Чоловік признався їй у всьому, і вона розгнівалась на мене», — сказав він сам собі з тим фатальним нерозумінням жіночого лукавства, що заводить на манівці наймудрішу чоловічу проникливість. Він затримався рівно настільки, щоб дізнатися, за якою адресою працює чоловік, відтак підняв над головою капелюха і, не глянувши на жінку, пішов своєю дорогою. Чесного майстра вразила чарівна суперечність у дружининій вдачі; попри всю напруженість і неприємність зустрічі, настрої в Елсі раптом почав підноситися...

— А ти була непривітна з ним — може, аж занадто, га, Елсі? — мовив він докірливо. — Хоч би він не здогадався, що я зламав своє слово.

— Ох, і справді! — байдуже кинула жінка.

Містер Декер зайшов поперед візка й став обличчям до дружини.

— У тебе вигляд, як у пишної кралі, що роз'їжджає по Бродвею у власній кареті, Елсі, — зауважив він. — Зроду не бачив тебе такою веселою та гарненькою.

Через кілька днів власник сан-ізабельських сірчаних вод одержав листа, написаного добре знаним йому вишуканим почерком містера Оукхерста:

«Любий Стівел!

Я обміркував твою пропозицію купити Ніколсову пайку і вирішив погодитися.

Але я не бачу, який тут можна мати зиск, поки ви не створили у себе додаткових вигод і для добірнішого товариства — я маю на увазі моїх клієнтів. Слід роз-

ширити головний корпус і поставити ще два-три коте-джі. Я посилаю тобі будівельника, щоб зразу й почи-нати. Він привезе з собою недужу дружину, і ви по-винні дивитися за ними, як дивилися б за кимось із нас. Сам я навідаюсь до вас після перегонів — тільки по-гляну, як ідуть справи; встрявати ж у будь-яку гру в цьому сезоні не буду.

Незмінно Ваш Джон Оукхерст».

Критичні зауваження викликало хіба що останнє речення в цьому листі.

— Нічого не розумію,— знизав плечима містер Гем-лін, картярський побратим містера Оукхерста, якому показали листа.— Я можу зрозуміти, чому Джек ви-кладає такі гроші на будівництво: це справа певна, і якщо він приїздитиме сюди регулярно, все йтиме гладенько. Але чому він цього сезону цурається гри, не використовує нагоди відшкодувати частину пущених в обіг грошей,— ось чого я не візьму втямки! Хо-тілося б знати, яку «маленьку партію» він оце розіграє.

Останній сезон був вельми успішний для містера Оукхерста, хоч і фатальний для кількох членів законо-давчих органів, суддів, полковників та всіх інших, хто тішився, принаймні попервах, нічним товариством містера Оукхерста. А проте Сакраменто почав наганяти на нього нудьгу. Останнім часом у нього завелася звич-ка прогулюватися, тільки-но свіне,— нова й приго-ломшлива для його друзів, як чоловіків, так і жінок. І цікавість у всіх була розпалена вкрай. Двоє чи троє його недавніх компаньйонів взялися вистежити місте-ра Оукхерста, але з'ясували тільки, що той ходив на міський майдан, де на кілька хвилин сідав на ту саму лаву, а тоді вертався, так ні з ким і не здибавшись, тож гадку, що в справі замішана жінка, було відкинуто. Кілька забобонних джентльменів, таких самих гравців, як і містер Оукхерст, були певні, що він здійснює якийсь ритуальний обряд «на щастя». Кілька інших, із тверезішими головами, заявили, що він, прогулю-ючись, «обмірковує ігрові комбінації».

Після перегонів у Мерісвіллі містер Оукхерст по-дався до Сан-Франціско; звідти знову повернувся до Мерісвілла, а через кілька днів його бачили у Сан-Хосе, Санта-Крусі та Окленді. Ті, хто зустрічав його, казали, що він був неспокійний, де й поділася його

звичайна незворушність та флегма. Полковник Старботл звернув увагу на те, що в клубі у Сан-Франціско Джек відмовлявся здавати карти.

— Далєбі, сер, труситься рука... практики бракує, цур йому, пек!

Із Сан-Хосе він вирушив на Орегон кінно, у розкішно оздобленім, як і збруя, повозі, але не доїжджаючи до Стоктона, раптом збочив і чотири години перегодою його бачили вже верхи перед в'їздом у міжгір'я біля сан-ізабельських гарячих Сірчаних вод.

Сан-Ізабел лежав у прегарній трикутній долині біля підніжжя трьох положистих темних від сосон гір, яким сунічні дерева та манзаніт надавали фантастичного вигляду. Крізь листя просвічували розсіпані біля гірських схилів базарні будівлі та довга веранда готелю; тут і там сяяли білістю іграшкові котеджі. Містер Оукхерст не належав до тих, хто кохається у природі, але побачений краєвид сповнив його душу незвіданою втіхою, чимось подібною до тієї, що він зазнав на першій ранковій прогулянці у Сакраменто. Повз нього котилися повози, повні барвисто вбраних жінок, і здавалося, ніби холодний каліфорнійський пейзаж лагіднішає, зігрітий людським теплом і звеселений яскравістю людських строїв. А тоді перед очима з'явилась довга готельна веранда, розцяцькована ярмарковою строкатістю жіночого та чоловічого вбрання. Містер Оукхерст, їздець каліфорнійського гарту, наближаючись до кінцевої мети подорожі, замість притримати поводи, пустився чвалом на приступ готелю і тільки за який фут від майдану круто осадив коня і, мовби й не він, виринув із хмари куряви, за якою навіть не видно було, коли він спішився.

Хоча б яке полум'я бурхало цієї хвилини у грудях містера Оукхерста, звичний спокій вернувся до нього, щойно він ступив на веранду. Скоряючись давній звичці, він зустрів безліч утуплених в нього очей з тою самою крижаною байдужістю, з якою стільки років зустрічав югано приховані посмішки чоловіків та похликий захват жінок. Тільки одна людина ступила наперед, аби привітати його. Хоч як це дивно, то був Дік Гамільтон, чи не єдиний з присутніх, хто своїм походженням, освітою та становищем у суспільстві міг би задовольнити найприскіпливіших критиків. На щастя для містера Оукхерста, він був ще й дуже

багатий банкір та найвпливовіша в тутешньому товаристві постать.

— А чи знаєте ви, з ким оце розмовляли? — злякано спитав його молодий Паркер.

— Атож, — визивно відказав Гамільтон, — з тим, кому ви минулого тижня програли тисячу доларів. Я ж його знаю тільки як людину з товариства.

— Хіба він картяр? — поцікавилась наймолодша міс Сміт.

— Найсправжнісінький, — potwierдив Гамільтон. — Але мені хотілося б, люба моя панно, щоб усі вели таку чесну й відкриту гру, як оцей наш приятель, і щоб були готові так само стоїчно, як він, зносити її злигодні.

Але містер Оукхерст, на щастя, не чув цієї балачки; він уже байдуже й водночас сторожко блукав по горішній залі. І раптом ззаду почувалась чиясь легка хода, знайомий голос гукнув його на ім'я — і гаряча хвиля затопила йому груди. Він обернувся — перед ним стояла вона.

Але яка ж невпізнання! Коли кілька сторінок тому я вагався, чи здужаю описати оту каліку з запалими очима — оту химерно вбрану жінку майстрового, — то як мені змалювати оцю граційну, зграбну, елегантно вбрану панію, на яку та каліка обернулася за два останні місяці? Далєбі, вона була дуже гарненька. Звісно, ми з вами, люба добродійко, зразу добачили б, що ці чарівні ямочки посаджені не за вимогами правдивої краси і надто непорушні, аби свідчити про щирі веселощі, що ледь позначені лінії біля різьблених ніздрів виказують жорстокість і себелюбство, що ці чарівні очі могли з однаково милим, наївним подивом дивитись і на тарілку юшки, і на співтрапезника, який гречно гомонів до їхньої володарки; що ці щічки спалахують і бліднуть не з симпатії до вас, а тільки у відповідь на власні відчуття. Але ми з вами, люба добродійко, не закохані в неї, а містер Оукхерст закоханий. І, боюся, цьому горопасі навіть од бганок її паризької сукні віяло тією самою ніжністю й чистотою, якою повіяло колись від її простенької доморобної сукні. А потім де чарівне відкриття, що вона вже ходить і що в неї прегарні ніжки у крихітних пантофлях роботи французького шевця, з величезними блакитними бантами й тавром на вузенькій підосшві: *Чепел, Rue така-то, Paris!*

Він спаленів і кинувся до неї, розпростер руки. Але вона сховала свої за спину, швидко роззирнулася по довгому коридору й стояла, дивлячись на нього з грайливо-зухвалим захватом — цілковита протилежність колишній стриманій Елсі.

— Я мала б у залі не подавати вам руки. Ви тільки-но пройшли повз мене верандою, не озвавшись, а я побігла за вами, як, мабуть, чинила не одна небога.

Містер Оукхерст промурмотів, що вона так змінилася!

— Тим більша підстава, щоб упізнати мене. Хто мене змінив? Ви. Ви створили мене наново. Ви зустріли безпорадну, слабу, вбогу каліку, що мала одну-однісіньку сукню, та й то її власного пошиття, і ви дали їй життя, здоров'я, снагу та щастя. Еге ж, ви самі це знаєте, сер. Як вам подобається ваш витвір?

Вона прихопила з обох боків подолки сукні й зробила грайливий реверанс. І раптом, ніби зглянувшись над ним, подала йому обидві руки.

Хоч яка несамовита та й нежіночна була ця мова, — тут зі мною, мабуть, погодиться кожен безсторонній читач, — боюсь, вона сподобалася містерові Оукхерсту. Не те, що він зник до щирого жіночого захоплення, просто воно йшло з-за театральних лаштунків, а не з монастиря, з яким він зник пов'язувати місіс Декер. Вислухавши такі слова від калічної пуританки, хворої святої, досі оточеної ореолом терпіння, жінки, що тримала в себе на туалетному столику Біблію, тричі на день ходила до церкви і всією душею була віддана чоловікові, — вислухавши від неї такі слова, містер Оукхерст украй збентежився. Він усе ще тримав її за руки, а вона вела далі:

— Чому ви не приїхали раніше? Що ви робили в Мерсвіллі, в Сан-Хосе, в Окленді? Я бачила, як ви їхали міжгір'ям, і впізнала вас ураз. Я читала вашого листа Джозефові й знала, що ви їдете. Чому ви не написали мені? Колись іще напишете! Добрий вечір, містере Гамільтон.

Вона відсмикнула руки, але не раніше, ніж Гамільтон піднявся сходами в коридор і майже порівнявся з ними. Він привітався з нею, стримано-гrecно піднявши над головою капелюха, по-свійському кивнув головою Оукхерстові й пішов далі. Коли він зник, місіс Декер звела очі на містера Оукхерста.

— Колись я проситиму у вас великої ласки!

Містер Оукхерст благав зробити це відразу ж.

— Ні, спершу ви маєте пізнати мене ближче! А тоді, якогось дня, я зажадаю від вас... убити цього чоловіка!

Вона засміялася — і таким чарівним дзвіночком розсипався той сміх, так вабили очі, ямочки на щоках — трохи різкуваті в кутиках рота, — такою невинністю сяяли її карі оченята і так ніжно папшали рум'янці, що містер Оукхерст, який майже ніколи не сміявся, ладен був засміятись і собі. Ягня пропонувало вовкові вчинити напад на сусідню кошару! Кілька днів перегодом якось увечері місіс Декер відірвалася від гурту захоплених шанувальників, вибачаючись, що мусить їх залишити, зі сміхом відхилила пропозицію провести її й майнула з веранди через дорогу до свого котеджика — одного з витворів її чоловіка. Мабуть, вона ще не видужала остаточно і з незвички, після раптового бігу, дихала засапано й уривчасто, тож, заходячи до свого будуару, раз чи двічі схопилася рукою за груди. Вона ввімкнула світло, і в очах її промайнув ляк: на канапі лежав чоловік.

— Ти вся розгарячила й збуджена, люба Елсі, — озвався містер Декер, — часом не стало тобі гірше?

Зблідле обличчя місіс Декер спаленіло знов.

— Пусте, — відповіла вона, — просто легкий біль...

— Чим я можу допомогти тобі? — з ніжною турботою спитав містер Декер, підводячись із канапи.

— Збігай до готелю, принеси трохи коньяку. Ну ж бо, мерщій!

Містер Декер побіг. Місіс Декер зачинила й засунула на засув двері, сягнула рукою за пазуху й дістала отой свій так званий «біль». То була згорнена вчетверо цидулка, написана, мушу, на жаль, сказати, рукою містера Оукхерста.

Жадібно, з палаючими очима та щоками, вона читала її, аж поки залунали кроки на веранді. Тоді хапливо сковала цидулку за пазуху й відсунула засув на дверях. Увійшов чоловік: вона піднесла чарку до губів і заявила, що почуває себе ліпше.

— Увечері ти збираєшся туди знов? — смиренно поцікавився містер Декер.

— Ні, — відповіла місіс Декер, задумливо опустивши додолу очі.

— Я б не ходив на твоєму місці,— з полегкістю зітхнув містер Декер. Помовчавши, він сів на канапі й пригорнув до себе дружину.

— Знаєш, Елсі, про що я думав, коли ти зайшла? — запитав він.

Місіс Декер запустила пальці в його цупкий чорний чуб і відказала, що не має ані найменшого уявлення.

— Я думав про давніші часи, Елсі; про ті дні, коли я змайстрував для тебе візок, саджав тебе на нього й катав — кінь і візник в одній особі! Ми тоді бідували, й ти, Елсі, слабувала, але ми були щасливі. Тепер ми розжилися на гроші й на дім, і ти геть одмінилася. Можна сказати, люба, ти стала іншою жінкою. І саме це мені болять. Я змайстрував тобі, Елсі, візок. Я поставив тобі, Елсі, новий дім — але на тому й край. Я не міг оновити тебе саму. Тепер, Елсі, ти здорова, гожа й свіжа, ти інша людина. Та ба: не моїх рук це діло!

Він замовк. Лагідно приклавши одну руку йому до чола, а другу притиснувши до корсажу, ніби бажаючи перевірити, чи не пропав у неї часом «біль», вона мовила вкрадливо, заспокійливо:

— Та ні ж бо, любий, твоїх.

Містер Декер сумовито похитав головою.

— Ні, Елсі. Не моїх. Я мав нагоду, одначе змарнував її. З неї скористалися, але то був не я.

Місіс Декер здивовано звела на нього свої очі невинного ягняти. Він ніжно поцілував її і провадив уже веселіше:

— Я ось іще про що думав, Елсі. Чи не надто часто ти бачишся з містером Гамільтоном? Не те, щоб тут було щось погане для тебе чи для нього. Але можуть піти балачки. Ти тут єдина, Елсі, — провадив тесля, закохано дивлячись на дружину, — хто уник людського поговору, кого не перетирають на зубах і не вводять у неславу.

Місіс Декер була дуже рада, що він заговорив про це. Сама вона теж так думає, але не зважається повестися нечемно з містером Гамільтоном, він такий джентльмен — як би не нажити могутнього ворога.

— Крім того, він завжди повадився зі мною, як із найсправжнісінькою панією його кола, — гордовито додала маленька жіночка, викликавши в чоловіка замилану усмішку. — Але я маю один план. Містер Гамільтон не зостанеться тут після мого від'їзду. Примі-

ром, я помандрую до Сан-Франціско, відвідаю на кілька днів матусю,— потім вернусь, а його вже й слід пропаде.

Містер Декер був у захваті.

— Чудово,— сказав він,— завтра ж і їдь. Джек Оукхерст якраз від'їздить, і я віддаю тебе під його опіку.

Місіс Декер вважала, що це було б необачно.

— Містер Оукхерст — наш приятель, Джозефе, але ж ти знаєш, яка в нього слава.

Вона навіть сумнівалася, чи варто їй від'їздити одного дня з ним, але поцілунок містера Декера поклав край її гризоті. Вона мило погодилася з чоловіком. Далєбі, мало хто з жінок умів виявляти покірність так чарівно, як місіс Декер.

У Сан-Франціско місіс Декер пробула тиждень. Повернувшись вона трохи схудлою і зблідлою. Вона пояснила це тим, що мусила багато рухатись, і пережила силу-силенну вражень.

— Я майже весь час пробула надворі, можеш спитати в мами,— похвалилася чоловікові місіс Декер,— і завше прогулювалася без нікого. Тепер я любісінько можу давати собі раду сама! — весело додала вона.— Мене вже не треба супроводжувати — я певна, любий Джо, що можу обходитися навіть без тебе — ось яка я тепер хоробра!

Але її від'їзд, схоже, не виправдав покладених на нього надій. Містер Гамільтон і гадки не мав кудись зникати й навідав їх того ж таки вечора.

— Придумала, коханий Джо! — вигукнула місіс Декер, коли містер Гамільтон пішов.— Бідолашний містер Оукхерст тулиться в жалюгідному готельному номері — то чому б тобі не запропонувати йому перебраться до нас після повороту з Сан-Франціско? Нехай займає наш вільний покій. Я не думаю,— лукаво додала вона,— що тоді містер Гамільтон і далі вчашатиме до нас.

Чоловік засміявся, назвав її маленькою кокеткою, ущипнув за щічку і погодився.

— Дивне поріддя ці жінки,— довірчо похвалився він згодом містерові Оукхерсту,— вони не мають свого власного плану, тож беруть перший-ліпший і зводять за ним будівлю, цілком відмінну від того, що було задумано. Але, побий його лиха година, хто з нас порується, що вони не скористалися з наших масштабів та розрахунків? Чудасія, та й годі!

Наступного тижня містер Оукхерст поселився у ко-теджі Декерів. Про його ділові стосунки з чоловіком місіс Декер знали всі, а репутація господині дому була поза всякими підозрами. Справді, небагато жінок могли похвалитися такою доброю славою. Її мали за моло-дицю домовиту, розважливу, богобоязливу! Співвіт-чизниці її поводитися дуже вільно й незалежно, а вона ніколи не їздила верхи й не прогулювалася пішки без чоловіка; у добу поширення жаргону й двозначних жартів, вона висловлювалася завжди точно й пра-вильно; всупереч моді на показну розкіш вона не носи-ла ні діамантів, ані інших самоцвітів. Місіс Декер ніколи не дозволяла собі ані найменшої непристойності на людях, не схвалювала панібратства, що заповонило каліфорнійське товариство. Вона гудила панівні в той час безвір'я та релігійний скептицизм. Приміром, такий випадок. Мабуть, мало хто з присутніх тоді у готельній вітальні забуде, як гідно, ба навіть велично присадила вона містера Гамільтона, коли той пустився розмірко-вувати про недавно видрукувану матеріалістичну бро-шуру, не забудуть вони й здивовано зведених брів містера Гамільтона, отої сардонічної поважності, з якою він помалу, але чемно зрікся своєї думки. А надто закарбується все це в пам'яті містера Оукхер-ста, який ніяковів і дратувався перед приятелем і навіть — якщо можна прикласти це слово до гравце-вої вдачі — побоювався його.

Саме під той час у містера Оукхерста почали міня-тися звички. Тепер він хіба зрідка показувався у котро-мусь із гральних будинків та салунів, цурався колиш-ніх товаришів. На туалетному столику в Сакраменто росли купи рожевих та білих цидулок, списаних по-квалпною рукою. У Сан-Франціско поширилися чутки, ніби в нього органічна вада серця, і лікар прописав йому цілковитий спокій. Він став більше читати, довше гуляв, порозпродував своїх прудконогих коней, почав відвідувати службу божу.

Пам'ятаю, немов сьогодні, як містер Оукхерст упер-ше завітав до церкви. Він прийшов не разом з Декерами і не сів на їхню лаву, а з'явився, коли вже правилось, і примостився ближче до дверей. Якимось незбагнен-ним чином миряни відчули його присутність, дехто, охоплений нездоланною цікавістю, озирався назад, немовби звертаючи до нього своє побожне мурмо-

дня. Ще задовго до кінця відправи ніхто майже не сумнівався, що слова «нещасні грішники» стосуються саме містера Оукхерста. Впливу незбагнених сил не уник і священник: у своєму казанні про архітектуру Соломонового храму він пройшовся натяками по ремеслу та звичках містера Оукхерста, і натяки його були такі прозорі, хоч і притягнені за вуха, що навіть наймолодший з нас сповнився обурення. На щастя, Джек нічим не переймався, по-моєму, він і не чув лукавої проповідникової мови. Його біле вродливе обличчя — щоправда, притомлене й задумане — було непроникне. Тільки один раз, коли співали гімн і в хор голосів раптом уплелосся чиясь контральто, в його темних очах промайнула тоскна ніжність, така жагуча й водночас розпачлива, що навіть у тих, хто спостерігав за ним, защеміло серце. А ще у мене в пам'яті зберігся яскравий спомин про те, як він підвівся, щоб прийняти благословення, скидаючись усім своїм виглядом і наглухо застібнутим сурдутом на двобійника під дулом пістолета за десять кроків від супротивника. Після відправи він щез — так само тихо, як і ввійшов, на щастя, не почувши балачок про свій нерозважний вчинок. Появу картяра у храмі божому одностайно визнали за зухвальство, мовляв, не інакше — якась безглузда фанаберія, а чи може, він побився об заклад! На думку декого, причетник учинив необачно, не завернувши містера Оукхерста назад, тільки-но його впізнано, а один поважний парафіянин заявив, що коли сюди не можна привести жінки та дочки, не наражаючи їх на такі небезпечні впливи, то він пошукає якоїсь іншої церкви. Ще хтось запевнив, що містер Оукхерст з'явився неспроста, бо, як він сам недавно з жалем помітив, їхній пастор підпав під вплив горезвісних радикальних напрямів у англіканській церкві. Його превелебність Соєр, чия вутла хвороблива дружина породила йому одинадцятьоро дітей і віддала богові душу в амбітній спробі довести їх число до дванадцяти, сказав навпростець, що присутність такого безнадійного джигуна, як містер Оукхерст, ображає пам'ять небіжчиці, чого він як чоловік не потерпить.

Десь під той самий час містер Оукхерст, порівнюючи себе із звичайними людьми, серед яких доти майже не терся, став усвідомлювати, що в його обличчі, статури та в манері триматися є щось таке, що робить його

«білою вороною» і коли не зраджує його колишнього ремесла, то принаймні виказує в ньому самобутню особистість, здатну викликати підозру. Пересвідчившись у цьому, він зголив свої довгі шовковисті вуса й щоранку ретельно пригладжував щіткою буйні кучері. Він дійшов до того, що став зумисне легковажити одягом і взув свої маленькі зграбні ноги з високим підйомом у грубі, важенні й завеликі на нього черевики. Кажуть, якимось він подався до свого кравця в Сакраменто й зажадав пошити йому костюм — такий, як у всіх. Кравець, звиклий до вибагливості містера Оукхерста, не міг дібрати, чого той хоче.

— Я хочу, — оскаженив містер Оукхерст, — щоб ви пошили щось *пристойне*, розумієте, щось зовсім не на мій смак!

Та хоч як містер Оукхерст силкувався приховати струнку свою статуру простим, немудрящим одягом, щось у його манерах, у посадці прекрасної голови, у мужній красі постави, у тому, як досконало він володів своїм тілом, щось у високій рівновазі його духу — рівновазі, що йшла не так від розуму, як від його істинної натури — у всьому цьому було щось таке, що зразу вирізняло його з тисячі, хоч би де й хоч би з ким він з'являвся. Певно, ніколи це не було таким очевидним, як тоді, коли він за порадою і з допомогою містера Гамільтона став маклером у Сан-Франціско — робота, до якої завжди горнулася його душа. Ще перед тим, як залунали протести проти його введення до біржового комітету, — надто ж запав мені в пам'ять бойовничий запал Уот-Сандерса, якого вважали винахідником системи витіснення бідних акціонерів і про якого ходила слава, нібито він призвів до руїни й самогубства Брігса з Туалумни — перед тим, як добропристойність офіційно повстала проти беззаконня, орлина подоба та незворушний спокій містера Оукхерста уже встигли не тільки сполохати голубків, а й посіяти сум'яття серед яструбів, що кружляли під ним зі своєю здобиччю.

— Хай йому чорт! Чого доброго, він хапоне ще й нас, — лайнувся Джо Філдінг.

До закриття короткого літнього сезону на сірчаних водах у Сан-Ізабелі лишалося кілька днів. Добірніша публіка починала роз'їжджатися, оголюючи решту

товариства й зводячи її до рівня сіроми. Містер Оукхерст був у лихому гуморі — знак, що навіть бездоганна репутація місіс Декер уже не годна була врятувати її від пліток, викликаних його присутністю на водах. Та слід віддати місіс Декер належне: всі тяжкі випробування останніх кількох тижнів вона терпіла з виглядом сумирної блідолицької страдниці й була зі своїми обмовниками лагідна, великодушно прощала їх, як це робить той, хто шукає підпори не в марній шані натовпу, а в високій засаді, дорожчій для нього за прихильність товариства. «Про мене та містера Оукхерста ходять плітки, любонько, — похвалилася вона одній своїй подрузі, — але господь бог може дати найкращу відповідь на ці наклепи. І ніхто не посміє дорікнути моєму чоловікові, що він відвернувся від товариша в скрутну для нього хвилину тільки через те, що вони помінялися місцями: товариш зубожів, а він забагатів». Так товариство вперше довідалося про Джекову руїну, а про те, що Декери недавно купили кілька дорогих маєтків у Сан-Франціско, знав уже всяк.

Минуло ще кілька днів, і загальний мир та злагода, що завжди панували в Сан-Ізабелі, були прикро порушені: У готелі саме обідали, містер Оукхерст із містером Гамільтоном сиділи осібно, і тут усі побачили, як вони обидва зненацька підвелися з-за столу явно чимось схвильовані. Вийшовши в хол, чоловіки, ніби змовившись, завернули в буфетик, де саме нікого не було, і зачинили за собою двері. Містер Гамільтон повернувся до свого товариша, усміхнувся мовби весело, а проте ніби й сумно, і сказав:

— Якщо ми вже надумали сваритися, Джеку Оукхерст — і хто, ми з вами! — то не робімо з себе блазнів і не сварімося принаймні через оцю...

Я не знаю, якого епітету він хотів ужити. Слівце лишилося або не вимовлене, або не розчуте, бо містер Оукхерст враз підніс склянку і хлюпнув містерові Гамільтону в обличчя вином.

Здавалося, двоє чоловіків, що стояли один проти одного, помінялися характерами. Містер Оукхерст весь тремтів від збудження, і склянка в його руці, коли він ставив її на стіл, ходила ходором. Містер Гамільтон стояв випростаний, з блідим, аж сірим обличчям у патьоках вина. Помовчавши, він кинув холодно:

— Нехай буде так. Але зятямте: наша сварка почалася тут. Якщо я впаду від вашої руки, ви не скористаетесь з цього, щоб обілити її в очах товариства, якщо ж упадете ви від моєї, ніхто не назове вас мучеником! Дуже шкода, що так вийшло, та коли так, то й так. Тепер що раніше, то краще!

Він гордовито скинув голову, приплющив свої холодні крицево-синяві очі, немовби вкладаючи рапіру в піхву, вклонився і спокійно вийшов з кімнати.

Вони зустрілися через дванадцять годин в улоговинці край шляху на Стоктон, за дві милі від готелю. Беручи з рук полковника Старботла пістолета, містер Оукхерст сказав йому півголосом:

— Зостануся живий чи ні, а до готелю вже не повернуся. У мене в номері — мої розпорядження. Зайдіть туди... — Горло йому раптом перехопило, в очах, на превеликий полковників подив, зблиснули сльози, і містер Оукхерст квапливо відвернувся.

— Я був Джековим секундантом разів з десять, а то й більше, — розповідав згодом полковник Старботл, — і ніколи ще не бачив його таким прибитим. Прокляття! — поки він не зайняв позиції, я ладен був подумати, що мужність його зрадила.

Два постріли фимнули майже водночас. Права рука містера Оукхерста раптом звисла, і пістолет випав би з неслухняних пальців, якби не його залізна воля та вміння підкоряти їй кожен м'яз; він не розціплював руки, аж поки переклав пістоля в другу, не міняючи пози. Потім запала тиша, що здавалася нескінченною; туди, де ще ліниво розпливалося димове кільце, підбігло кілька темних постатей; потім уривчастий, хрипкий, здущений голос полковника Старботла у нього над вухом:

— Тяжко поранений... Прострелена легеня... Ріжте поли!

Джек запитально звів на секунданта свої темні очі, певно, не чуючи його; здавалося, він дослухався до чийогось іншого, далекого голосу.

Повагавшись, він ступив крок у бік купки людей оддалік. Тим часом гурт почав розходитися, назустріч Джекові квапився лікар, і той зупинився.

— Він хоче сказати вам кілька слів, — звернувся до нього лікар. — Вам дорога кожна хвилина, я знаю, але, — він притишив голос, — мій обов'язок сказати, що в нього часу ще менше.

Звичайно незворушне обличчя містера Оукхерста спотворила гримаса такого глибокого, такого безнадійного розпачу, аж лікар сахнувся.

— Ви поранені,— сказав він, побачивши безвладну Джекову руку.

— Пусте, подряпина,— квапливо відповів Джек. Відтак додав з колючим усміхом: — Сьогодні мені не фортує. Але ж ходімо! Побачимо, чого йому треба.

Йдучи шпаркою сягнистою ходою, він випередив лікаря, і ось уже стояв біля вмирущого — як і більшість присмертних, той тихо й спокійно лежав посеред гурту схвильованих людей. Обличчя в містера Оукхерста було далеко не таке спокійне, коли він уляк на одне коліно і взяв його за руку.

— Я хочу поговорити з цим добродієм віч-на-віч,— звернувся Гамільтон із ноткою колишньої владності до тих, хто стояв біля нього. Коли секундант та лікар відійшли, він звів очі на Оукхерста.

— Я маю щось вам сказати, Джеку.

Обличчя вмирущого було бліде, але не блідше, ніж у схилоного над ним містера Оукхерста; обличчя у гравця було таке жахливе, таке змордоване невідступними сумнівами та передчуттям неминучого лиха, таке безмежно втомлене й жалюгідне в написаній на ньому задрості до чужої смерті, аж у вмирущого, хоч уже й охопленого смертельною млостю, раптом боляче защеміло серце, й цинічний усміх згас на губах.

— Простіть мені, Джеку,— прошепотів він ледь чутно,— за те, що вам доведеться почути. Я кажу це не зо зла — просто не можна не сказати. Я не виконав би свого обов'язку перед вами, не міг би померти спокійно, коли б ви не дізналися про все. Що й казати, паскудна історія, паскудна, як не глянь. Але тепер уже нічого не вдієш. Мені годилося б померти від Декерової кулі, а не від вашої.

Джекові щокі спалахнули вогнем, і він спробував був звестися, але Гамільтон притримав його.

— Слухайте! У мене в кишені два листи. Ось вони, тримайте! Письмо вам знайоме. Але пообіцяйте не читати їх, поки не опинитесь у безпечному місці. Пообіцяйте мені!

Джек німував, тримаючи листи, немов розпечені жарини.

— Пообіцяйте мені,— прошепелів Гамільтон уже самими губами.

— Навіщо? — спитав Оукхерст, байдужісінько пускаючи руку свого товариша.

— Бо,— гірко всміхнувся вмирущий,— бо... коли ви прочитаєте їх... ви... вер... вернетесь назад... вас схоплять і тоді... смерть!

То були останні його слова. Він легесенько потис Джекові руку. Потім пальці його розтислись, і він випростався долі неживий.

Було вже близько десятої вечора, і місіс Декер у м'ясній позі лежала на канапі з романом, тим часом як її чоловік сперечався про державну політику в барі готелю. Вечір стояв теплий, і скляні двері на балкон були прочинені. Раптом вона почула чийсь кроки і, здригнувшись, підвела очі від книжки. Ту ж мить двері розчахнулись, і до покою хтось увійшов.

Місіс Декер злякано зойкнула й сплигнула з канапи.

— Боже мій, Джеку, чи ви збожеволіли? Він одлучився ненадовго — і першої-ліпшої хвилини може повернутися. Приходьте на годину пізніше... завтра... о будь-якій порі, коли я спроваджу його звідси, а зараз ідіть.

Містер Оукхерст підійшов до дверей, засунув їх на засувку і, не кажучи ані слова, повернувся до господині. Обличчя його змарніло, рукав сурдута звисав порожній, крізь бандаж на руці проступала кров.

А все ж голос місіс Декер навіть не затремтів, коли вона знову звернулась до нього.

— Що сталося, Джеку? Чому ви тут?

Він розстебнув сурдут і кинув до її ніг два листи.

— Я прийшов повернути ваші листи до коханця... вбити вас... і себе,— голос його звучав так глухо, що майже не чути було слів.

Серед багатьох чеснот цієї чудової жінки значилась і нездоланна мужність. Вона не зомліла, навіть не скрикнула. Вона тихо опустилася на канапу, згорнула руки на колінах і спокійно промовила:

— То що ж вам заважає це зробити?

Якби вона сахнулась, виказала страх чи щире каяття, якби спробувала вдатись до пояснень, крутити, для містера Оукхерста то був би доказ провини. Але той, хто мужній сам, над усе цінить мужність в іншому; зневі-

рений схиляє голову тільки перед чужою розпукою. Проникливість містера Оукхерста була не така гостра, щоб відрізнити мужність від цноти. Навіть у гніві він не переставав захоплюватися безстрашністю недужої.

— То що ж вам заважає це зробити? — повторила вона з усміхом. — Ви подарували мені життя, здоров'я, щастя, Джеку. Подарували кохання. Чому ж не віднімете подарованого? Ну ж бо. Я готова.

Вона простягла йому руки з тією самою безмежною грацією та покірливістю, що й за першої їхньої зустрічі в готелі. Джек підвів голову, якусь несамовиту мить дивився їй в очі, відтак упав навколішки й підніс до тремтячих губів краєчок її сукні. Місіс Декер була надто розумна, щоб ураз не побачити, що перемогла, але попри всю свою непересічність, вона лишилася настільки жінкою, що не могла опертися бажанню випити до дна солодкий трунок перемоги. Вона гнівно, з виглядом ображеної цноти, підвелася з канапи й владним жестом показала на двері. Містер Оукхерст устав і собі, кинув на неї один-однісінький погляд і, не зронивши ні слова, пішов геть, щоб уже ніколи не вернувся.

Діждавшись, коли він зникне, вона зачинила балконні двері й, підійшовши до коминка, тримала обидва листи над полум'ям свічки, аж поки вони спопеліли. Нехай читач не думає, ніби під час цієї болісної операції вона лишалася незворушна. Рука в неї тремтіла, а що серце її було не з каменю, то кілька хвилин (а то й довше) вона почувала себе дуже погано, і куточки ніжних її вуст опустилися.

Коли вернувся чоловік, вона з такою невдаваною радістю кинулася до нього й так довірливо припала до його широких грудей, що серце в чесного теслі затрепетало.

— Щойно я почув жахливу новину, Елсі, — сказав містер Декер після того, як вони обмінялися кількома поцілунками.

— Ніяких жахливих новин, мій любий, сьогодні мені нездужається, — жалісно заблагала місіс Декер.

— Але ж ідеться про містера Оукхерста й Гамільтона.

— Я прошу тебе!

Містер Декер не міг опертися грації цих благальних білих рук, цим ніжним устам і палко обійняв дружину.

Нараз він спитав:

— Що це?

Містер Декер показував їй на груди. Там, де містер Оукхерст торкнувся її білої сукні, лишилася пляминка крові.

Ет, пусте, вона трішки порізалася, зачиняючи вікно, з ним стільки мороки! Якби містер Декер не забував зачиняти віконниці перед тим, як іти, її минула б ця лиха напасть. В її поясненнях було стільки щирого жалю й переконливості, що містер Декер відчув себе найпослідущим негідником. Але місіс Декер простила його з тією грацією, про яку вже згадувалось на цих сторінках, і поки над подружжям сяє ореол злагоди і взаємної довіри, ми з читачевого дозволу залишимо їх і повернемося до містера Оукхерста.

Щоправда, з запізненням на півмісяця. Саме тоді містер Оукхерст з'явився у себе вдома в Сакраменто і, як і колись, зайняв своє місце за гральним столом.

— Як ваша рука, Джеку? — необачно поцікавився один гравець.

Запитання супроводжувалося усмішкою, яка, проте, миттю згасла під спокійним Джековим поглядом.

— Трохи важче здавати карти, одначе лівою я стріляю незгірше.

Гра тривала далі в урочистій тиші — відмітна прикмета кожного столу, за яким тримав банк містер Джек Оукхерст.

КОМЕНДАНТ І ЙОГО ПРАВЕ ОКО

Рік божий 1787 покидав каліфорнійське узбережжя під рев південно-західного штормового вітру. Невеличка затока Сан-Карлос, хоч і захищена рогом Святої Трійці, кипіла й бурхотала; коликке шумовиння обляпало місіонерський садовий мур, звернений до моря, у повітрі літали хмари піску та клаптиків піни, і, коли сеньйор команданте Ерменехільдо Сальватьерра визирнув з глибокого прорізу вікна в стіні фортечної вартівні, то відчув солоний подих морської далечини, і його дублені від тютюну щоки спалахнули рум'янцем.

Отож комендант, як уже сказано, задумливо дивився з вікна вартівні. Можливо, він оглядав подумки події року, що вже добігав свого кінця. Та це було все одно, що оглядати жменьку солдатів фортечного гарнізону. Цей рік, як і попередні, не був насичений подіями — дні линули у прийнятній одноманітності немудрящих обов'язків, не порушуваних жодними пригодами чи ускладненнями. Регулярне чергування учт і святкувань, гонець із Сан-Дієго, що прибуває раз на півроку, зрідка — транспортне судно і ще рідше чужоземне — цими єдиними віхами позначалося тутешнє патріархальне життя. І коли не було в ньому здобутків, то не було, природно, й невдач. Родюча земля та вперта праця задовольняли всі потреби форту й місії. Їхні мешканці жили відрубно від усесвітньої сім'ї народів, і війни, що стрясали світ, обходили їх менше, ніж торішній землетрус, визвольна боротьба їхніх сестер-колоній на іншому краю континенту не збурювала їхніх умів. Одне слово, події нашої розповіді припадають на ту славу пору, яку можна б назвати бабиним літом каліфорнійської історії і довкола якої напущено стільки поетичного туману, не розвіяного й дотепер, — на лагідну й безтурботну осінь іспанського панування, яка незабаром мала змінитися зимовими штормами мексиканської війни за незалежність та бентежною весною американського панування.

Комендант відвернувся од вікна і ступив до вогню, що яскраво палахкотів у глибині коминка, подібного до звичайної печі. На столі височів стос зошитів з роботами учнів школи, що містилася у фортеці. З батьківською цікавістю гортаючи сторінки, він перебігав очима доброзвучні зграбні речення Святого Письма — перші святоблिवі кривулі сан-карлоських учнів, і з губів його зривалися схвальні слова:

— «Авімелех відняв її в Авраама...» Ага, крихітко, чудово!.. «Яків послав по свого брата...» Присягаю тілом Христовим, Пакіто, ота твоя закарлючка — чисте диво. Неодмінно покажу губернаторові!

Непідробні гордощі заслали туманом ліве комендантове око: праве, на жаль, було навіки skleplene двадцять років тому індіанською стрілою. Він обережно протер око рукавом своєї шкіряної куртки і провадив далі:

— «Сії суть сини Ізмаїлові...»

Він зупинився: на подвір'ї почулися кроки, ось вони вже біля самого порогу — і до кімнати зайшов незнайомець. Комендант тільки глянув на непроханого гостя, як нутром старого вояка відчув небезпеку й стрельнув оком на стіну, де мала висіти його незрадлива толедська шпага. Та її там не було і, згадавши, що востаннє він бачив цю свою зброю, коли на ній верхи гарцював по галереї маленький синок Батісти, що випікала кукурудзяні коржі, комендант спаленів од сорому й тільки чортом глянув на непроханого гостя.

Але вираз незнайомця, хоч і вельми непоштивий, не крив у собі й тіні ворожості. Гість був зодягнений у звичайний брезентовий плащ та високі морські чоботи. Нічим не примітний чоловік, хіба що страшенно смердів тріскою.

Його ім'я, як він повідомив комендантові іспанською мовою, скоріше шпаркою, ніж вишуканою чи правильною, його ім'я — Пелег Скаддер. Він власник торговельної шхуни «Генерал Корт», пливе з порту приписки Сейлем, штат Массачусетс, до південних морів, і ось негода загнала його в затоку Сан-Карлос. Він просить лише дозволу перечекати бурю за рогом Святої Трійці й більше нічого. Води він не потребує: запасся у Бодезі. Він знає, які суворі іспанські портові приписи щодо чужоземних суден, і нічим не порушить твердої дисципліни та ладу, що їх підтримують у селищі. В голосі прибульцевім почулося ледь помітне глузування, коли погляд його впав на пустельний фортечний плащ та відчиму, полишену без охорони браму. Нічого гріха таїти: тільки-но запахло штормом, вартовий Феліпе Гомес обачно сховався під дах, і тепер з коридора долинала його хропіння.

Комендант не поспішав казати «ні». Портові приписи були суворі, але він звик користуватися особистою владою, тим більше, що, крім інструкцій десятирічної давності щодо американського корабля «Колумбія», він не мав більше взірців, як поводитися в тому чи тому разі. Шторм скаженів, і людяність спонукала господаря задовольнити прохання незнайомця. Віддаймо комендантові належне: те, що йому нічим було обгрунтувати відмову, ніяк не впливало тепер на його рішенняць. З такою самою безоглядністю він відмовив би у праві об'якоритися сімдесятичотиригарматному військовому кораблеві, як тепер великодушно надавав це право

торговельній шхуні янкі. Він тільки виставив одну умову: ніхто не повинен сходити на берег. «Що ж до вас, сеньйоре капітане,— провадив він,— то будьте моїм гостем. Фортеця до ваших послуг на стільки днів, на скільки ви ласкаво вшануєте її своєю присутністю». І, згідно з вимогами старосвітської гречності, він удав, ніби хоче покинути вартівню.

Капітан Пелег Скаддер усміхнувся на згадку про цей напівзруйнований форт, про дві вкриті патиною мідяні гармати — точнісінько такі, як були в Манілі сто років тому, про недолугий гарнізон. Шалена думка спіймати коменданта на слові, породжена крамарською запозятливістю, що ніколи не пропустить нагоди для торгу, на мить опосіла його, але він вчасно спохопився, бо саме тепер сподіватися на якийсь зиск не випадало. Тож він тільки пригостився добрячою порцією хазяйського тютюну, поки комендант повагом присував до вогню ослінчика і на честь гостя розв'язував чорну едабну хустину, що стягувала його вже позначене сивиною чоло.

Що коїлося тієї ночі між Сальватьеррою та його гостем, мені, поважному літописцеві найзнаменніших історичних подій, негоже оповідати. Як уже згадувалось, капітан Пелег Скаддер був вельми меткий на язик, а під впливом міцних трунків, що їх повиставляв на стіл господар, зробився ще балакучішим. Розповідати ж чоловікові було про що: за двадцять років чого тільки не осяде в пам'яті! Комендант уперше почув про те, що Великобританія втратила свої колонії; про Французьку революцію; про великого Наполеона, чиї подвиги Пелег, можливо, вихваляв дужче, ніж це могло б сподобатися комендантовому начальству. Тож коли вже сам Пелег удався до розпитів, комендант залюбки відповідав йому. Помалу-малу гість вивідав геть-чисто все про місію та фортецю, найменші подробиці літопису цієї ідилічної доби, що їх тут обговорюють за кухлем пива: чи радо навертаються погани до істинної віри або як іде наука у фортечній школі; капітан навіть поцікавився, де і як комендант позбувся свого ока! Кажуть, коли розмова звернула на цю стежку, капітан Пелег видобув на світ божий всілякі штуківини — химерні дрібнички та новомодні цяцянки — й навіть утелющив деякі з них господареві як дарунок. Твердять також, що під згубним впливом Пелега та кількох

склянок доброї агуардъенте¹ комендант почав по-троху втрачати статечність і поведився доволі легко-важно як на людину свого становища: декламував високомовні іспанські вірші й навіть тонким верескли-вим голосом виспівував мадригали та різні сороміцькі канцонети, надто ж про якусь там «ціпоньку» — коро-леву його, комендантового, серця. Всі ті твердження, — можливо, навіть не гідні уваги поважного літописця, — вельми сумнівні й наводяться тут лише як звичайні поголоски. Принаймні брати на віру слова, що комен-дант спробував утаємничити гостя в тонкощі танку «сембі какуа» і з хустинкою в руці вистрибував, мов навіжений, по кімнаті, викидаючи всілякі непристойні колінця, — аж ніяк не можна. Мені як оповідачеві важливо загострити увагу на одному: опівночі Пелег допоміг господареві дістатися до постелі, протуркавши йому всі вуха врочистими запевненнями у вічній друж-бі, а тоді, оскільки шторм уже прищух, покинув фор-тецю і заквапився на борт «Генерала Корта». Коли зай-нялося на світ, корабель уже зник за обрієм.

Ми не знаємо, чи Пелег дотримав своєї умови з госпо-дарем. Кажуть, що святі отці з місії тієї ночі чули на плацу голосний спів, як ото буває погани гугнявлять свої псалми; що дух солоної тріски ще не один день шибав у носа осадчим; що в пекарки звідкілясь узявся тузінъ твердючих мускатних горіхів, непридатних ні для присмаки, ні на насіння, і що в ковалевій стайні знайшли кілька бушелів дерев'яних шевських цвяхів, зовні облудно схожих на овес, але геть негодящих на корм. Та, згадавши про те, як свято дотримують свого слова крамарі-янкі, згадавши про суворі іспанські пор-тові приписи та про легендарну відразу моїх співвітчиз-ників до надуживання довірою простого люду, читач, безперечно, не повірить жодній з тих байочок.

Гуркіт барабанів, що вістували ранок першого дня 1788 року, пробудив коменданта. Надворі яскраво світило сонце, шторм улігся. Комендант сів у постелі й за звичкою протер ліве око. І тут у його пам'яті ожили події минулої ночі — він скочив зі свого ложа й підбіг до вікна. Корабля в затоці не було. Немовби вражений раптовою думкою, комендант протер уже обидва ока.

¹ Горілка (исп.).

Не задовольнившись цим, він зазирнув у металеве люстерко, почеплене біля розп'яття. Ні, він не помилявся: друге його око, праве, теж було розплющене й нічим не різнилося від лівого, хіба що лишалося невидючим.

Хоч би чим насправді пояснювалося це чарівне перетворення, у Сан-Карлосі щодо нього панувала одна думка. Мовляв, то нове чудо — з тих рідкісних чудес, що їх провидіння являє побожній католицькій пастві для науки поганам через посередництво самого святого Карлоса. А те, що чудо сталося не з ким-небудь, а з їхнім улюбленим комендантом, оборонцем Віри у миру, здавалося цілком доречним і слухним. Сам комендант відмовчувався: неспроможний брехати, він вирішив просто обминати цю тему. Зрештою, коли добрі люди в Сан-Карлосі повірили, що його праве око прозріло, то чи мудро й обачно з його боку відкривати їм правду? Вперше на своїм віку комендант схитрував, уперше вдався до того Святого Письма, що збило з пуття стількох добромисних, але необачних християн, письма, де мовиться про те, щоб «стати всім для всіх». О бідолашний Ерменехільдо Сальватерра!

На лихо, з часом по маленькому селищу поповз зловісний поголос. Праве комендантове око, хоч він і завдячував його чудові, здавалося, згубно впливало на тих, на кого було звернене. Тільки-но хтось зустрічав його погляд, як одразу ж не витримував і кліпав. Дивилось воно холодно, важко, невідступно й нерухомо. Навіть гірше: око, здавалося, було наділене хистом бачити наскрізь усіх, на кого націлювалося, зазирати в найпотаємніші думки. Комендантовому оку гарнізонні солдати корилися швидше, ніж його голосові й не встигне він, бувало, й губами ворухнути, аби щось запитати, а вони глядь на те око — і вже відповідають. Слуги ніде не могли сховатися від його пильного, але бездушного погляду, той погляд немовби переслідував. Учні фортечної школи ставили ляпки в зошитах під жахливим наглядом клятого ока, а сердешна Пакіта, окраса й гордість школи, не вміла гаразд вивести своєї славетної закарлючки, коли покровитель її стояв поруч! Помалу-малу недовіра, взаємні звинувачення й страх витіснили повсюди в Сан-Карлосі довірливість, спокій та безжурність!

Куди б не глянуло праве комендантове око, на все від його погляду падала тінь!

Сам Сальват'єрра теж не уник згубної дії свого чудом явленого ока. Не здогадуючись про свій вплив на оточення, він вбачав у поведінці своїх ближніх лише підтвердження деяких натяків лукавого Пелега в отой, такий багатий на наслідки, переддень Нового року. Навіть найвірніші комендантові прибічники заїкалися, червоніли й нітилися перед ним. У відповідь на свої найбезневинніші запитання він чув, як люди починають винити і клясти свій дурний розум, сповідатися у дрібних грішках та злочинах, вибачатися та бити себе в груди. Навіть діти, яких він любив, навіть кохана його учениця Пакіта — і ті немовби відчували на душі гріх. Сальват'єрра жив у постійному роздратуванні, й це не минуло для нього безкарно. Перші півроку голос комендантів та його праве око ще були в незгоді між собою. Мова його лишалася доброзичлива, лагідна й розважлива. Та поволі в голосі з'явилось щось від шорсткості погляду, від його недовірливості та холоду, і коли й цей рік наблизився до кінця, стало ясно: то комендант пристосовувався до ока, а не око до коменданта. Можна здогадатися, що такі зміни не випали з-під пильної уваги святих отців. І звичайно ж, ті з них, що перші приписали зцілення правого ока Сальват'єрри чудові та особливій ласці святого Карлоса, тепер, не криючись, говорили про чаклунство та про підступи вражого Лузвеля. І сеньйорові Ерменехільдо Сальват'єррі було б непереливки, якби він не посідав комендантського місця чи підлягав місцевій владі. Але превелебний отець-ігумен Мануель де Кортес не мав влади над державним урядовцем, і всі спроби вділити йому духовної поради гучно провалювалися. Зніяковілий та спантелечений, вийшов він після першої ж бесіди з комендантом, якому тепер фатальна влада його погляду ніби справляла похмуру втіху. Напучуючи грішника, святий отець починав суперечити самому собі, розкривав хибність власних-таки доводів і навіть, подекують, кілька разів припустився очевидної ересі. Коли комендант підводився в церкві під час меси і священник зустрічався з його скептичним пронизливим поглядом, служба божа неминуче сходила нанівець. Ба навіть свята церква в Сан-Карлосі, здавалося втратила свою владу, позбулася останньої

можливості хоч якось впливати на моральність парафіян та добрий лад у селищі.

На кінець довгого й сухого літа невисокі пагорби довкола білих фортечних мурів почали дедалі дужче нагадувати своєю барвою комендантову шкіряну куртку, й сама природа немовби запозичила його сухий та колючий погляд. Спрагла земля порепалась і взялася глибокими тріщинами, шкідники опали сади та виноградники, а довгоочікуваний дощ усе барився, незважаючи на палкі молитви. Небо лишалося таке саме нечуле, як комендантове праве око. Ремство, невдоволення, чутки про непокору та змови серед індіанців досягали його слуху; та він тільки дужче зціплював зуби, тугіше з'ятував вузол чорної нашийної хустини й кидав оком на толедську шпагу, повернену знов на місце. На кінець останнього дня 1798 року, в годину вечірньої молитви комендант сидів самотою у вартівні. Він більше не ходив до святої церкви, а забирався в якийсь глухий закуток, де й перебував час відправ у німих роздумах. Відблиски полум'я грали на сволоках низької стелі, залишаючи в темряві згорблену постать Сальват'єрри. От сидить він собі отак, коли чує — чиясь рученя торкається його руки, він опускає погляд і бачить біля свого коліна постать Пакіти — своєї маленької учениці-індіанки.

— А, це ти, голуб'ятко, — здивувався комендант, і в зменшувальному епітеті, що ними рясніла його рідна мова, вчувалося відлуння колишньої ніжності. — Що ти тут робиш, серденько? Невже не боїшся того, хто наганяє на всіх страху і кого всі цураються?

— Ні, — радо озвалася маленька індіанка, — в темряві я не боюся. Я чую ваш голос — він такий, як і раніш, я відчуваю доторк вашої руки — вона теж така, як і раніш; але я не бачу вашого ока, сеньйоре коменданте. Тільки його я й боюся, а воно, о сеньйоре, о батечку мій рідненький, — мовило дівча, простягаючи до нього рученята, — воно, я ж знаю, не ваше!

Комендант здригнувся і рвучко відвернувся. Потім, опанувавши себе, сумовито поцілував Пакіту в чоло і звелів дівчинці йти додому. А за кілька годин, коли у фортеці залягла тиша, він дістався до свого ложа й мирно заснув.

Десь о пів на першу ночі якась темна постать прослизнула кризь низьке, мов стрільниця, вікно до комен-

дантової кімнати. Плацом бігли інші постаті, й комендант міг би побачити їх, коли б не спав так безтурботно. Непроханий гість безгучно підступив до ложа й прислухався до глибокого дихання сонного. Тоді замахнувся рукою — і щось зблиснуло у відсвіті вогню; ще мить — і болючим душевним борінням Ерменехільдо Сальват'єрри настав би край, та дикун раптом стенився й позадкував, пойнятий жахом. Комендант мирно спав, але його праве око, широко розплющене й непорушне, холодно й пильно дивилося на вбивцю. Індіанець гримнув додолу, зомлілий, і гуркіт від його падіння розбудив сонного.

Зірватися на ноги, скопити шпагу й завдати безліч блискавичних ударів бунтівним дикунам, які встигли заповнити всю кімнату, було для коменданта справою однієї хвилини. Негайно наспіла підмога, й охоплених панікою індіанців швидко вигнали за фортечні мури, але в сутичці комендант дістав удар у праве око й, мацнувши те місце, переконався, що дивовижне око пропало. Знайти його так і не пощастило — і, на лихо, а може, на щастя, воно вже більше ніколи не прикрашало правої комендантової очниці.

А як пропало око, то розвіялись і чари, наслані на Сан-Карлос. Доцї пролився нарешті на нужденну землю, повертаючи їй снагу; слуга божий та солдат знову зажили в мирі та злагоді, на висушених схилах пагорбів захвилювалися зелені трави, дітлашня, як і перше, горнулася до свого войовничого напутника; в церкві знову залунала «Te deum» — хвала господові, й ідилічне щастя знов усміхнулося урочим долинам Сан-Карлоса. А десь ген-ген орав море все далі на південь «Генерал Корт», і його капітан Пелег Скаддер вимінював у індіанців намисто на хутро й збував ватагам скляні очі, дерев'яні ноги та інші бостонські дива.

ЧОЛОВІК ІЗ СОЛАНО

Він підійшов до мене у фойє оперного театру, в антракті — колоритна постать, яку побачиш хіба що тільки на сцені. Костюм, який не мав і двох предметів одного кольору, він, здається, придбав і надів за годину-дві до вистави — на це відверто вказував ярлик

крамниці готового одягу, що й досі красувався на комірці і сповіщав аж ніяк не зацікавленій публіці номер, розмір і зріст вбрання. Складка його штанів була така напрасована, наче він народився пласким, але згодом потовщав, а на спині виділася ще одна складка, як у тих фігурок, що їх дітлахи вирізають із згорнутого паперу. Можу додати, що з його обличчя ви не сказали б, що він це усвідомлював, — воно було доброзичливе і, коли не зважати на квадратне підборіддя, зовсім нецікаве, одне слово, звичайне собі.

— Забули мене, — коротко привітався він, простягаючи руку, — але ж я із Солано, штат Каліфорнія. Ми там зустрічалися навесні п'ятдесят сьомого. Я пас овець, а ви палили вугілля.

В цьому нагадуванні не вчувалось і нотки навмисної грубості. Просто йшлося про факт, тільки й того.

— Я гукнув вас ось задля чого, — сказав він, коли ми поручкалися. — Хвилину тому я бачив, як ви стояли у тій ложі й гомоніли з леді — юною леді, веселою такою, гарненькою. Чи не скажете, як її звати?

Я назвав йому відому красуню з сусіднього міста, яка останнім часом хвилювала серця нью-йоркців, а особливо за нею упадав шикарний і чарівний молодий Дешборд, що стояв біля мене.

Чоловік із Солано хвилю подумав, а тоді й каже:

— Саме так! Це її ім'я! Це та сама дівчина!

— Отже, ви знайомі? — спитав я, неабияк здивований.

— Та-ак, — поволі протяг він. — Я познайомився з нею місяців чотири тому. Вона подорожувала по Каліфорнії із своїми приятелями, і вперше я побачив її в поїзді, не доїжджаючи Рено. Вона погубила свої багажні квитанції, а я знайшов їх на підлозі, повернув їй і вона подякувала мені. От я і гадав, що буде неввічливо не зайти до неї — ми ж усе-таки знайомі. — Він замовк і запитливо глянув на нас.

— Шановний, — втрутився шикарний і чарівний Дешборд, — якщо ви роздумете, чи пристойний ваш костюм, то, прошу вас, відкиньте всі сумніви. Сила звички, щоправда, змушує нас з вашим другом одягатися трохи екстравагантнo, але, запевняю вас, ніщо не може зрівнятися із комбінацією оливково-зеленого кольору вашого піджака і ніжної жовтизни краватки, а перлово-сірі штани добре поєднуються із ніжно-

блакитною камізелькою і до того ж ефектно відтінюють блиск вашого масивного золотистого ланцюжка від годинника.

На мій подив, чоловік із Солано не зацідив йому межі очі. Він, і вухом не повівши, глянув на насмішника Дешборда і спокійно спитав:

— Тоді ви, може, не відмовитесь провести мене до неї?

Треба визнати, Дешборд трохи розгубився. Але опанував себе й, скептично вклонившись, повів його в ложу. Я пішов услід за ними.

Красуня виявилась чемною дівчиною, дочкою ввічливої матері, і коли Дешборд, без усякого жалю до чоловіка із Солано насмішкувато відрекомендував його, відразу зрозуміла ситуацію. На Дешбордів подив, вона підсунула стілець, посадила чоловіка із Солано поруч і, повернувшись спиною до Дешборда, зав'язала розмову з ним на очах у вельможного товариства, що спрямувало в їхній бік не менше сотні лорнетів.

Тут, щоб надати оповіді романтичності, я зауважив би, що чоловік із Солано похвалювався і показав себе з кращого боку, продемонструвавши рідкісне почуття гумору чи природний розум. Але ж ні, він виявився надзвичайно нудним і нецікавим. У розмові він раз у раз повертався до загублених багажних квитанцій, і всі спроби юної леді відвернути його від цієї теми ні до чого не привели. Кінець кінцем він, усім на втіху, підвівся і, схилившись до неї, мовив:

— Я маю намір залишитися тут ще на якийсь час, міс, і оскільки ми обоє не тутешні, то, може, ви дозволите, якщо випаде нагода ще раз піти на таку виставу...

Міс К. досить неквапно відповіла, що дуже заклопотана, у Нью-Йорку пробуде недовго, і боїться, що... І так далі, і таке інше. Дві інші дами неподалік прикрили роти носовичками і зосереджено дивилися на сцену, а чоловік із Солано провадив:

— Тоді, може, міс, коли ви самі надумаете піти до театру, дайте мені з'ясувати в готель «Ерлс», за цією адресою... — Він дістав із кишені десяток засмальцьованих листів, зняв з одного з них конверт і простяг їй, спробувавши при цьому вклонитись.

— Ну, звісно! — жартома втрутився Дешборд. — Міс К. їде на благодійний бал. Квитки для багатого каліфорнійця, як оце ви, зовсім нічого не коштують,

а подія варта уваги. Сумніву нема, ви легко дістанете запрошення.

Міс К. звела на Дешборда свої прекрасні очі.

— Звичайно,— сказала вона, повернувшись до чоловіка із Солано,— і коли вже містер Дешборд — один із розпорядників, а у вас тут знайомих немає, то він, звісно, надішле вам безкоштовне запрошення. Я давно знаю містера Дешборда, і мені відомо, що він джентльмен і завжди люб'язний із малознайомими людьми.

Вона відвернулася і зосередила свою увагу на сцені.

Чоловік із Солано подякував чоловікові із Нью-Йорка і, потиснувши усьому товариству в-ложі руки, рушив до виходу. Та вже біля дверей, він знову озирнувся до міс К. і сказав:

— Ох і здорово ж вийшло, міс, що я знайшов ваші квитанції!

Але завіса вже піднялася, відкриваючи сцену в саду (давали «Фауста»), і міс К. зосереджено дивилась униз. Чоловік із Солано тихенько причинив двері й пішов своєю дорогою.

Я подався за ним.

Всю дорогу до фойє він мовчав, а тоді промовив, неначе повертаючись до попередньої розмови:

— Дуже кмітлива дівчина, ось що я вам скажу. Саме такі мені й подобаються, і дружина з неї вийде чудова.

Я подумав, що чоловік із Солано може вскочити в халепу, і поспішив попередити його, що кавалерів у неї вистачає, і вона може зробити свій вибір у найкращому товаристві і, нарешті, що міс К., з усього видно, заручена з Дешбордом.

— Все правильно,— погодився він спокійно, не виявивши будь-яких почуттів.— Було б просто дивно, коли б у неї не було поклонника. Ну, а я, мабуть, піду до себе в готель. Щось не подобається мені це завивання. (Він мав на думці каденцію знаменитої співачки, синь-йори Батті-Батті).— Котра година?

Він дістав годинника. Ланцюжок був такий крикливий, такої грубої роботи, що я зачудовано прикипів до нього очима.

— Ви дивитесь на мій годинник? — спитав чоловік із Солано.— На вигляд він нівроку, але ходить чортзна-як. А віддав я за нього сто двадцять п'ять доларів золотом. Схопив його позавчора на Четем-стріт — він дуже дешево продавався на аукціоні.

— Вас безсовісно обдурили, — сказав я обурено. — Годинник із ланцюжком не коштує й двадцяти доларів.

— А п'ятнадцять коштує? — сумно спитав він.

— Можливо.

— Тоді я, мабуть, не продешевив. Бачте, я сказав їм, що я каліфорнієць із Солано і паперових грошей у мене чортма. Пам'ятаєте пластинки?

Я пам'ятав: «пластинка» — це був грошовий еквівалент, що був у обігу в ті дні — шестикутний шматочок золота вартістю в п'ятдесят доларів, удвічі більший за двадцятидоларового.

— Отож я й утешлював їм ці пластинки, а вони утешлювали мені годинник. Знаєте, я сам робив ті пластинки з мідних ошурок та залізного колчедану й підсовував їх хлопцям заради жарту, коли ті грали в покер. Бачте, пластинки не можна вважати за фальшиві монети, адже це — не справжні гроші. Гадаю, вони й обійшлися мені в п'ятнадцять доларів, коли зважити на час і роботу. Виходить, коли годинник коштує стільки ж, то все чесно, правда?

Я починав розуміти чоловіка із Солано й відповів, що так воно і є. Він сховав годинника до кишені, побавився ланцюжком і зауважив:

— Мабуть, із таким годинником людина виглядає багатшою, правда ж?

Я погодився.

— А що ви збираєтесь тут робити? — поцікавився я.

— Ну, я маю в кишені доларів із сімсот готівкою. Думаю рознюхати, чим пахне на Уолл-стріт, і почекаю, поки нагодиться справжнє діло.

Я хотів був попередити його, але, згадавши про годинник, стримався. Ми потисли один одному руки і розійшлися.

Через кілька днів ми здибалися на Бродвеї. Він уже носив новий костюм, і мені здалося, що чоловік із Солано значно поліпшив свій зовнішній вигляд. В його одязі налічувалося вже не більше п'яти кольорів. Але це, як я переконався згодом, було цілком випадково.

Я спитав, чи був він на балу. І він таки був там!

— Та дівчина — ох і метка ж дівчина! — теж була там, та, видно, соромилась мене. Я спеціально купив цей новий костюм, а ті лакеї загнали мене в ложу; і мені так і не пощастило побалакати з нею про багажні

квитанції. Але той парубійко був дуже люб'язний. Привів до мене в ложу цілий гурт молодиків та дівуль, ще й пообіцяв показати мені Уолл-стріт і фондову біржу. А наступного дня таки зайшов по мене, і я вклав у ті акції десь із півтисячі доларів, а може, й більше. І знаєте, ми навіть обмінялися з ним акціями. У мене, бачте, залежалось десять акцій мідної компанії «Павич», де ви колись служили секретарем.

— Таж вони й мідяка не варті. Все підприємство прогоріло ще десять років тому.

— Може, й так, вам видніше. Але ж я нічого не знав про «Коммуніко-Централь» чи компанію «Нафта-Газ», і подумав, що все буде по-чесному. Я тут-таки продав куплені акції і наварив на цьому чотириста доларів. Самі бачите, я все-таки ризикував. Адже ці акції «Павича» можуть і підскочити!

Я глянув йому в обличчя: воно анічогісінько не казало нікому, звичайне обличчя, яких тисячі. Але я почав побоюватися цього чоловіка, чи, радше, мені стало не по собі, що я так недооцінював його: Ми ще щось сказали один одному на прощання, потисли один одному руки і розбіглись.

Минуло кілька місяців, аж ось я знову побачив того чоловіка із Солано. Виявилось, що за цей час він став справжнім біржевим маклером, відкрив на Брод-стріт власну контору, і діла його йшли непогано. Я пригадав нашу першу зустріч і спитав, чи пощастило йому поновити знайомство із міс К.

— Я чув, що цього літа вона відпочиватиме у Нью-порті і махнув туди на тиждень.

— І як, поговорили з нею про багажні квитанції?

— Ні,— серйозно відказав він,— вона доручила мені придбати для неї деякі цінні папери. Бачте, мені здається, ті піжони почали кепкувати з неї через мене, і вона вирішила перевести наше знайомство на суто ділові стосунки. Я вам кажу: вона дівчина метка. А чули, що з нею сталося?

Я не чув.

— Вона, бачте, каталася на яхті, і я теж дістав собі запрошення через одного із тих молодиків. А все це затіяв один юнак, який, подекують, збирається оженитися з нею. Так ось, одного дня налетів шквал і вона впала за борт. Тут зчинилася така буча— може, чували?

— Ні!

Але я вловив усе інстинктом письменника у мить поетичного натхнення! Цей бідолаха через свою незграбність не міг висловити їй своїх ніжних почуттів, і ось нарешті випала слухна нагода. І він...

— Такий шарварок зчинився! — провадив він. — Я підбіг до поруччя і побачив, що вона за ярдів десять від мене, ця вправна, метка дівчина, і я...

— Кинулися за нею? — поспішив підказати я.

— Ні, — незворушно відповів він. — Я почекав, поки за нею кинеться інший. А я стояв і дивився.

Я роззявив рота і отетеріло дивився на нього.

— Ні, — вів далі він цілком серйозно. — Адже кинувся саме її кавалер, кому ж іще, як не йому кидатися. Бачите, коли б я шубовснув за борт яхти, то хлюпався б і кружляв там доти, доки не втопився, а той інший, певна річ, кинувся б і врятував би її, адже він і так збирався одружитися з нею, то чого ж, спитати, я б ліз поперед батька в пекло? Але коли б він кинувся і не врятував її і сам пішов би на дно, то тоді б і мені випала нагода, та й конкурента тоді вже не було б. Бачу, ви мене не розумієте — здається, і в Каліфорнії ви мене не розуміли.

— То він урятував її?

— Ну звичайно! З нею все гаразд. Коли б йому не пощастило, я б виручив! А доки він не дав би маху, чого мені совати туди свого носа?

Якимось чином ця історія стала відома всім. Над чоловіком із Солано почали відверто глузувати, його запрошували на вечори, щоб посміятися з нього, і там він, природно, зустрічався з багатьма людьми, яких інакше й не побачив би. Стало відомо також, що його капітал у сімсот доларів постійно зростає і його діла йдуть дедалі краще. Деякі каліфорнійські акції, котрі на моїх очах були поховані навіки, якимсь чудом впливли на поверхню. Пригадую, одного дня я пробіг очима біржову сторінку, і наче привида злякався, коли зі шпальт вранішньої газети на мене глянуло реанімоване обличчя акціонерної компанії «Тихий берег». Після того до чоловіка із Солано почали ставитися з повагою і навіть стали його побоюватися. І ці побоювання виявилися недаремними.

Він уже давно висловлював бажання вступити до одного «великосвітського» клубу, і його задля жарту якось запросили туди, де розважали бозна-якою

чортівнею, а насамкінець запропонували пограти в карти. На другий день рано-вранці, коли я проходив повз клуб, то почув, як двоє чи троє його членів збуджено розмовляють.

— Всіх обчистив.

— Мабуть, тисяч сорок загріб.

— Хто? — поцікавився я.

— Чоловік із Солано.

Я рушив далі, але один із потерпілих джентльменів, відомий картяр, наздогнав мене і, поклавши руку мені на плече, спитав:

— Скажіть мені відверто, що робив ваш приятель у Каліфорнії?

— Був пастухом.

— Ким?

— Пастухом. Випасав овець на духмяних пагорбах Солано.

— Ну, скажу я вам, чорти б ухопили оті ваші каліфорнійські пасторалі!

НАЇВНЕ ДИТЯ ГІР

1

Ми аж подих затамували, коли наш диліжанс пронісся в темряві через хребет Геллопер. Здавалося, то мчить не диліжанс, а сама його незграбна гуркотлива тіль; усі бокові ліхтарі завбачливо погашено, Юба Білл чемно, але рішуче, відібрав у пасажира, що сидів скраю на імперіалі, навіть сигару, яку той вдавано спокійно тримав у зубах. Ходили чутки, нібито банда «дорожніх агентів» Рамона Мартінеса збиралася влаштувати нам засідку по той бік перевалу, простеживши, коли наші вогні перетнуть Геллопер, і перейняти нас у чагарниках. Якби нам пощастило непомітно перехопитися через хребет і проскочити чагарники, перш ніж бандити дістануться туди, нам і горя було б мало. А тоді вже якби вони й погналися за нами, була б то тільки шалена погоня, але з перевагою на нашому боці.

Величезний екіпаж підкидало, хилитало сюди-туди, він то провалювався кудись униз, то знову вихоплювався нагору, але Білл наосліп тримався дороги, ніби

нюхом її чув, як пошепки сказав нам поштовий кур'єр. Ми знали, що часом небезпечно зависаємо край стрімкого схилу на висоті тисячу футів над верховіттям цукрових сосон, що росли там, унизу, але ми розуміли, що Білл теж це знає. Майже не видимі голови коней, клином стягнуті до купи туго напруженими віжками, здавалося, розтинали темряву, мов леміш, затиснутий у міцних Біллових руках. Навіть тупіт копит шестерика коней стихився до ледь чутного одноманітного гулу. Перехопившись через хребет, ми пірнули в ще гущішу темряву чагарників. Здавалося, вже не ми рухаємося, а сама примарна ніч проноситься повз нас. Коні немов потонули в бистрому потоці Лети, і тільки кремезна постать Юби Білла та верх диліжанса виднілися над ними. Але навіть у цю жахну хвилину ми не зменшували швидкості: Юба Білл уже наче й не думав про те, щоб правити кіньми, а тільки поганяв і поганяв їх, екіпажем правували не його, а ніби чийсь невидимі руки. Хтось боязко висловив пошепки страшну думку, що саме тут ми можемо зіткнутися з іншим екіпажем. Ми були дуже здивовані, що Білл почув це, а ще дужче здивувала нас його відповідь.

— То були б смертельні перегони — хто перший трапить на той світ, — спокійно сказав він.

Але вже від самого того, що він узагалі заговорив, нам полегшало. Аж ось перед нами невиразно завидніла широка дорога; дерева обабіч розступалися, рідшали і одне по одному залишалися позаду; ми виїхали на широке плоскогір'я, і нам уже нічого не загрозувало — стало ясно, що нас не помітили й ніхто за нами не гнався.

А проте під час розмови, що пожвавилася, коли знову засвітили ліхтарі й посипалися жарти, поздоровлення й невимушений обмін враженнями, Юба Білл усе ще невдоволено й навіть ображено мовчав. Він ніби й не чув, як щедро вихваляли його за вправність і хоробрість.

— Певно, старому руки свербіли до бійки, от він тепер і розчарований, — мовив хтось з пасажирів.

Але ті, хто знав, що Білл, як справжній боєць, не визнавав ніяких непотрібних сутичок, були трохи стурбовані й насторожено стежили за ним. Хвилин п'ять він правив спокійно, задумливо насупивши брови, але очі його під обвислими крисами капелюха були

насторожені, уважні, а потім він розслабився і якимсь неспокійно пересмикнув плечима.

— Вас щось непокоїть, Білле? — стиха спитав поштовий кур'єр.

Білл здивовано кинув на нього трохи зневажливий погляд.

— Тільки не те, що буде. А ось того, що сталося, я ніяк не второпаю... Я не бачу тут ніяких слідів банди Рамона, а коли бандити й були тут, не розумію, чому вони не напали на нас.

— Просто ми їх перехитрили, — мовив пасажир, який сидів зверху. — Бандити думали, що побачать наші вогні на перевалі, й виглядали нас, а ми проскочили непомітно й пошили їх у дурні. Я так гадаю.

— Сподіваюсь, ви не дуже дорого заправите за цю свою думку? — ввічливо поцікавився Білл.

— Ні.

— Бо то тільки гумористична газетка у Фріско платить за отакі штучки. Хоча я там і не таке ще читав.

— Та годі тобі, Білле, — сказав пасажир, трохи невдоволений підхихикуванням своїх супутників. — А чому ж ти тоді гасив ліхтарі?

— Ну, хоча б тому, — похмуро відповів Білл, — що вам з переляку кожен куш міг видатися бозна-чим, якби заворушився. А мені не дуже хотілося, щоб ви почали стріляти по ньому й викликали на нас вогонь.

Хоч це пояснення й не задовольняло нас, та було воно цілком правдоподібне, і ми засміялися й погодилися з ним. А Білл знову поринув у роздуми.

— Хто сідав на Вершині? — нарешті різко звернувся він до поштового кур'єра.

— Деррік і Сімпсон з Холодного Джерела та якийсь хлопець з «Ексцельсіору», — відповів той.

— А ще ота дівчина з округу Пайк, з Дауз Флет, із своїми пакунками. Не забудьте й про неї, — іронічно додав пасажир нагорі.

— Хтось із вас знає її? — допитувався Білл, незважаючи на іронію.

— А ви краще суддю Томпсона спитайте, він був аж надто люб'язний з нею, примостив її біля вікна і всі її пакунки прилаштував.

— Біля вікна? — перепитав Білл.

— Еге ж, вона казала, що хоче все бачити, а стрілянини не боїться.

— Атож, — докинув і своє слово третій пасажир, — ну такий уже він був з біса гречний, що коли вона впустила перстень у соломку на підлозі, він, знаєте, навіть сірника запалив, незважаючи на ваші застереження, присвічував їй. І, до речі, було це саме тоді, коли ми їхали чагарником. Я все те бачив у вікно, бо якраз перехилився над колесами з рушницею напоготові. І то вже не суддя Томпсон винен, що через оту його бісову дурість бандити не помітили нас і не пальнули!

Білл щось буркнув, але враз замовк і спокійно собі поганяв коней, навіть оком не повів на того, хто говорив.

До станції, де ми мали замінити коней, лишалось не більше милі. Вдалині тьмяно замерехтіли вогні, а західних шпилів хребта вже торкнувся світанок. І тільки-но ми пірнули в смугу високого лісу, як раптом з дороги, що, мабуть, бігла поряд з нашою, вискочив вершник. Ми всі поперелякувалися, тільки Юба Білл зберігав похмурий спокій.

— Здоров був! — гукнув він.

Коли Білл осадив коней, незнайомиць під'їхав ближче. Він був схожий на заготівельника або погонича вантажних мулів.

— Тебе не накрили на Перевалі? — весело спитав Білл.

— Ні, — відповів заготівельник, сміючись. — Я скарбів не вожу. А у вас, бачу, теж усе гаразд. Я бачив, як ви брали Геллопер.

— Бачив нас? — різко перепитав Білл. — У нас же ліхтарі не світилися.

— Воно-то так, але у вас щось біле майоріло з вікна, певно, хустинка чи жіноча вуаль. Видно було тільки, як на тлі гори рухалась та біла цятка, а я ж вас виглядав, от і здогадався, що то ви. Бувайте здорові!

І він галопом помчав геть. У темряві ми вдивлялись одне в одного, намагалися розгледіти й Біллове обличчя, але він не зронив ані слова і навіть не зворухнувся, аж поки не кинув віжок, коли ми приїхали на станцію. Пасажири швидко спустилися з імперіалу; поштовий кур'єр хотів був іти за ними, але Білл схопив його за рукав.

— Перш, ніж ми рушимо далі, я хотів би оглянути оцей ваш диліжанс і пасажирів.

— А що таке?

— А отаке,— сказав Білл, повільно стягуючи величезну рукавицю,— що коли ми там нагорі в'їхали в чагарники, я виразно побачив, як оце зараз тебе, що з-за куца підвівся якийсь чоловік. Ну, думаю, тут нам і кінець, зараз почнеться музика. Коли це він ураз позадкував, подав якийсь знак, і ми прожогом проскочили повз нього.

— Ну?

— Ось тобі й ну,— мовив Білл,— виходить, сю ніч наш екіпаж вільно пропустили.

— Але ж проти цього ви, певно, нічого не маєте? Гадаю, нам таки з біса пощастило.

Білл повільно стягнув другу рукавицю.

— Я на цьому триклятому шляху тричі на тиждень життям своїм дорогоцінним ризикую,— мовив він удавано покірно,— і завжди вдячний за отакі невеличкі божі милості. Але,— похмуро додав він,— коли доходить до того, що якийсь там конокрад вільно пропускає мене і це називається милістю всевишнього, то я тут ні до чого! Ні, сер, я тут ні до чого!

2

Звістку про те, що самовладний Білл наказав затриматися на п'ятнадцять хвилин, нібито для того, щоб попідтягувати якісь гайки, пасажери сприйняли кожен по-своєму. Декому хотілось якомога швидше дістатися до Соснового Бору й поспідати, а дехто був не проти затриматися до світанку, бо засвітла їхати набагато безпечніше. Поштовий кур'єр, знаючи справжню причину Біллової затримки, все-таки не міг збагнути її мети. Всі пасажери були добре знайомі, тому дикою і неприпустимою видавалася б думка про якусь змову з розбійниками, та навіть коли серед них і був спільник банди, то, напевне, він швидше посприяв би пограбуванню, а не перешкоджав йому. Крім того, викриття й арешт такого спільника, якому вони явно завдячували своєю безпекою, зовсім суперечили б каліфорнійському розумінню справедливості, хоча й не суперечили б закону. Судячи з усього, донкіхотське почуття честі збивало Білла з пуття.

Стайня, навіс для фургонів і трикімнатний будинок — ото й уся станція. В одній кімнаті стояли койки, на яких спала станційна обслуга; у другій була кухня;

третя — більша — правила за їдальню або вітальню, її також використовували і як зал чекання для пасажирів. На станції ніде було перекусити, не було тут і бару. Але після загадкових розпоряджень всемогутнього Білла з'явилася велика обплетена судія віскі, яким він гостинно почастивав компанію. Підступний цей трунок розв'язав язика галантному судді Томпсону. Він визнав: запалив сірника, щоб його вродлива супутниця з Пайку знайшла свій перстень, правда, він, як виявилось, впав їй у пелену. Вона й справді-таки гарненька, молода, здорова — таких стрінеш хіба що на Далекому Заході, одне слово — квітка прерій! І водночас така наївна й щира, як дитина. Їде вона до Мерісвілла і, здається, десь далі має зустрітись з друзями... власне, з другом... Це її перша подорож до великого міста — взагалі до цивілізованого центру, — відтоді як три роки тому вона переселилася в ці краї. Її дівоча цікавість просто зворушлива, а безпосередність чарівна. В країні, де безцеремонність і легковажність молодих дівчат стали, власне, нормою, вона видалася йому надзвичайно приємною молодою особою. Ось і зараз у дворі біля стайні вона спостерігає, як запрягають коней, воліючи задовольнити таку природну, майже дитячу цікавість, а не слухати пусті компліменти молодих супутників.

Особа, яку Білл застав за тим спогляданням, нічим особливим не вирізнялась, а втім, цілком підтверджувала думку судді. То була дорідна сільська дівчина, її щирі сірі очі й великий усміхнений рот говорили про здорову й жадібну насолоду життям і світом. Вона стежила, як речі знову вкладали в багажник. Коли один з її пакунків недбало закинули на імперіал, вона тихенько по-жіночому скрикнула, і Білл втрутився, скориставшись з нагоди.

— Ти що, — гаркнув він на помічника, — каміння везеш? Обережно там! Це, мабуть, ваші речі, міс, — з грубуватою чемністю спитав він, повертаючись до неї, — оті он скриньки?

На підтвердження вона мило всміхнулась, і Білл, відштовхнувши помічника, схопив чималу квадратну скриню. Але від надмірної старанності, чи то з якихось інших причин, він спіткнувся і, важко поточившись, упав. Скриня вдарилася ріжком об землю, і застібки на ній розщепнулися. То була звичайнісінька дешева

скриня, але з-під її розчехнутого віка виглядала ціла купа білого, оздобленого мереживом жіночого вбрання, з усього видно — дорогого. Молода леді зойкнула й кинулась до нього, та Білл кілька разів чемно вибачився, сам перев'язав розбиту скриню ремінцем і пообіцяв подбати, щоб компанія замінила її на нову. Потім він провів дівчину до дверей залу чекання, увійшов, підняв за комір пальта одного з наймолодших пасажирів, що сидів найближче до вогню; звільнив місце і посадив на нього леді. Потім відштовхнув ще одного чоловіка, який стояв перед каміном і, виструнчившись перед чарівною пасажиркою на весь свій шестифутувий зріст, подивився на неї зверху вниз, а тоді витяг з кишені список пасажирів.

— Ви тут записані як міс Муллінз? — спитав він.

Вона підвела очі, враз зрозуміла, що на них з Біллом усі дивляться; трохи зашарілась і відказала:

— Так.

— Ось що, міс Муллінз, я маю до вас кілька запитань. І запитую при всіх. Я міг би зробити це, одвівши вас убік, але це не в моєму звичаї, я не детектив. Я міг би нічого у вас не питати, а діяти так, ніби я знаю все наперед, або почекати, поки вас опитають інші. Коли не хочете, можете не відповідати; у вас тут є друг — суддя Томпсон, — він ваш прихильник за будь-яких обставин, як і кожен з присутніх тут чоловіків, ніби ви самі підбрали собі присяжних. Так ось, у мене до вас таке запитання: чи подавали ви комусь знак з диліжанса, коли ми годину тому переїздили через Геллопер?

Нам видалося, що тієї хвилини Біллова сміливість і зухвальство перейшли всякі межі. Так відверто й привселюдно звинуватити юну, чарівну й наївну дівчину перед каліфорнійськими лицарями, — не кожен на таке зважиться. Від присутніх війнуло співчуттям до прекрасної незнайомки, праворуч почувся тихий гомін, але всі були здивовані й приголомшені зухвальством Біллового вчинку. Суддя Томпсон, лагідно й примирливо всміхнувшись, почав:

— Стривай, Білле, я мушу висловити протест від імені цієї юної леді.

Та раптом звинувачена красуня, підвівши очі на свого обвинувача, на наш превеликий подив, трохи вагаючись, але з переконливою правдивістю відповіла:

— Подавала.

— Гм... — поквапливо гмикнув суддя. — Е... тобто... ви просто висунули руку і ваша хустинка майоріла за вікном... я це й сам помітив... ви зробили це ненавмисне... сказати б, граючись... без будь-якого певного наміру.

Дівчина, дивлячись на свого заступника з якоюсь дивною гордістю і водночас роздратуванням, коротко відповіла:

— Я подавала знак.

— Кому? — суворо спитав Білл.

— Хлопцеві, за якого збираюся заміж.

Усі аж ахнули, молоді пасажири захихотіли, та Білл своїм лютим поглядом ураз змусив їх замовкнути:

— Навіщо ви йому подавали знак? — допитувався він.

— Щоб сповістити його, що я тут і що все гаразд, — зашарівшись, гордо відповіла дівчина.

— Що — гаразд? — запитав Білл.

— Що за мною не женуться і що він може зустріти мене за станцією Кесс-Рідж. — Вона завагалась на хвилику, а тоді ще гордовитіше, з юним запалом сказала: — Я втекла з дому, щоб побратися з ним. І я свого доб'юся! Мене ніхто не зупинить! Татові він не сподобався тільки тому, що бідний, а тато грошики має. Тато хотів, щоб я побралася з чоловіком, якого не люблю, і надбав купу дорогого вбрання, всіляких речей, аби тільки задобрити мене.

— І ви везете їх у скрині до другого хлопця? — похмуро спитав Білл.

— Еге ж, він бідний, — гордовито відповіла дівчина.

— То, виходить, прізвище вашого батька Муллінз? — спитав Білл.

— Ні, не Муллінз. Я... я... вигадала це прізвище, — затнулась вона, вперше зніяковівши.

— А як його звать?

— Ілай Хеммінгс.

Усі з полегкістю зітхнули й багатозначно зауспіхалися. Лиха слава про Ілая, або шкуродера Хеммінгса, як про горезвісного скнару й лихваря перекотилася аж за хребет Геллопер.

— Не мені вам пояснювати, міс Муллінз, що ваш крок дуже серйозний, — мовив суддя Томпсон з батьківською значливістю, в якій ми, одначе, з радістю

Відчули явну симпатію,— проте я вірю, що й ви, і ваш наречений добре все зважили. Я не збираюся втручатись чи ставити під сумнів природні почуття закоханих, але дозвольте поцікавитися, що ви знаєте про... е... молодого чоловіка, заради якого йдете на таку жертву і, мабуть, важите всім своїм майбутнім? От, скажімо, чи давно ви з ним знайомі?

Занепокосний вираз на обличчі в міс Муллінз, схожий на дитячий подив, у якому прозирало намагання зрозуміти, до чого веде суддя, легко змінився на спокійну усмішку розуміння, і вона швидко відповіла:

— Давно, майже цілий рік.

— А чи має він якусь роботу? — спитав, усміхаючись, суддя.

— Аякже,— відповіла вона,— він збирач.

— Збирач?

— Еге ж, він збирає податки, ну знаєте, гроші,— з дитячим запалом вела дівчина далі.— Не для себе,— в нього, в бідолашного Чарлі, ніколи немає грошей,— а для своєї фірми. Знаєте, це страшенно важка робота, через неї він день і ніч не буває вдома і в негоду гасає розгрозленими дорогами. Іноді, коли заскакує на ранчо, щоб побачитися зі мною, то буває такий стомлений, аж ледве тримається в сідлі, не те що на ногах. А до того ж йому доводиться дуже ризикувати. Люди, буває, сердяться на нього й нізачо не хочуть платити, а одного разу навіть поранили в руку, і коли він прийшов до мене, я перев'язала йому рану. Але він на це не зважає. Він справді сміливий — такий сміливий, як і добрий.

Ця мила похвала прозвучала так щиро, що ми, зворушені, аж поспівчували дівчині.

— А для якої фірми він збирає податки? — делікатно спитав суддя.

— Я до пуття не знаю — він мені не каже, але, здається, то якась іспанська фірма. Розумієте...— вона з наївною щирою усмішкою і водночас майже з пустотливим лукавством звиряла нам свою таємницю.— Я так гадаю лише тому, що колись крадькома зазирнула в листа, якого він одержав від фірми, і там ішлося про те, що йому треба діяти швидше й рішучіше і на завтра бути готовим у дорогу, а підписав того листа, здається, якийсь, Мартінес... так, Рамон Мартінес.

Запала мертва тиша — така глибока, що навіть чути було, як далеко в дворі біля стайні побрязкують збруєю коні, — й серед тієї тиші хлопець з «Ексцельсіору» несподівано вибухнув істеричним реготом, але Юба Білл блимнув на нього таким лютим поглядом, що той ураз заляк, ніби перетворився на маску мовчазного сміху. А втім, дівчина нічого не помітила. Захоплена спогадами, вона з притаманною закоханим балакучістю вела далі:

— Аякже, то надзвичайно важка і невдячна робота, але він каже, що все те заради мене і тільки-но ми поберемося, він її покине. Він міг би й раніше покинути її, але нізачо не візьме від мене ні грошей, ні того, що, як я йому сказала, зможу одержати від батька. Не такої він вдачі. Він дуже гордий — хоча й бідний, — мій Чарлі. Ну, звісно, є й мамині гроші, які вона залишила мені, вони лежать у банку, я хотіла взяти їх, бо маю право — і віддати йому, але він і слухати про це не схотів! Звичайно, він нічогосінько не взяв би з тих речей, які я везу, якби взнав про них. Отож він і гасає скрізь верхи, стає дедалі сумніший і змученіший, блідий і худий, як тінь, і завжди переживає за свою роботу, і навіть коли ми зустрічаємося в Південному Лісі чи на далекій просіці, він часом аж здригнеться й скаже: «Я мушу йти, Поллі»; але завжди намагається бути зі мною веселим і бадьорим. Оце й сьогодні, я гадаю, він проскакав сотні миль, щоб дочекатися мене там, у чагарниках, біля підніжжя Геллоперу; й переконатися, що все гаразд. О боже! Та я подала б йому знак і посвітила, навіть якби наступної хвилини мені довелось вмерти. Ось так! Оце і все, що я знаю про Чарлі, ось чому втікаю з дому, ось чому лину до нього, і мені байдуже, хто про це знає! Шкода тільки, що я не зробила цього раніше... Я і зробила б... якби... якби... якби він тільки попросив мене! Ось воно як!

Їй аж дух перехопило, і вона замовкла. Тоді враз на її розпашілому усміхненому обличчі відбилася несподівана, притаманна молодості зміна настрою: воно вмить, як у дитини, нахмарилося, на ньому блискавицею промайнув якийсь трепет і — дощем бризнули сльози!

Мені здається, цей простий вияв почуття геть вивів нас з рівноваги. Ми кволо всміхалися один одному з тією удаваною чоловічою зверхністю, яка в такі

хвилини скоріше схожа на жалюгідну безпорадність. Ми позирали у вікно, шморгали носами, і щось мимрили один одному: «Га — що?», «Он воно як!», — і з полегкістю зітхнули, хоч і були неабияк здивовані, коли Юба Білл, який, повернувшись спиною до красуні, ногою підсовував дрова в каміні, раптом метнувся до нас і повиштовхував усіх надвір, залишивши міс Муллінз саму. Потім він на кілька хвилин одійшов убік з суддею Томпсоном, а як повернувся, владно зажадав, щоб ми й словом не проходилися перед міс Муллінз з приводу того, про що говорилося. Він знову ввійшов до приміщення станції, а повернувся вже з дівчиною і, обірвавши наші безглузді схвальні вигуки, коли ми знову побачили її наївне ясне й рум'яне личко, виліз на передок, і через якусь хвилину ми знову рушили в дорогу.

— То що, вона й досі не здогадується, хто її наречений? — не втерпів-таки й спитав поштовий кур'єр.

— Ні.

— А ви впевнені, що він з банди?

— Не можу сказати з певністю. Мабуть, це той хлопець з Йоло, що програвся в карти в Сакраменто, його обдерли як липку та ще й побили, і в пошуках пригод він пристав до банди. Кажуть, в отому пограбуванні в Кілей орудував якийсь на диво хоробрий новачок, а позаяк у тому нападі не обійшлося без стрілянини, то йому теж, певно, перепало, і це збігається з тим, що дівчина сказала про його руку. Розумієш? А коли це той самий... то я чув, що він син якогось поважного священика в Штатах, а сам навчався в коледжі, але марнотратив життя у Фріско і програвся до питки. З такими не варто мати діла, коли вони пустяться берега. Краще вже водитися з сином повішеника, — задумливо додав Білл.

— А що ви збираєтеся робити далі?

— Усе залежатиме від того, який хлопець прийде її зустрічати.

— Але ж ви не думаєте затримати його? Це було б дуже непорядно щодо них обох.

— Не гарячкуй, Джіммі! Ми з суддею збираємося тільки злого духа вигнати з того пройдисвіта, коли він заскочить по свою кралю, — і добряче напутимо його! Якщо він визнає свої гріхи і навернеться на праведний шлях, ми одразу ж повінчаємо його з цією

дівчиною на наступній станції, і суддя задарма виконає шлюбний обряд. І тоді ця таємна втеча буде чесною, а наша подорожня — чистою, будьте певні!

— І ви гадаєте, він дасться вам до рук?

— Поллі подасть йому знак, що все гаразд.

— А-а! — мовив поштовий кур'єр.

Однак схоже було, що за ті кілька хвилин вони ніби помінялися ролями. Кур'єр наче засумнівався і був настроєний критично, навіть цинічно. А обличчя в Білла розслабилось, і щось схоже на лагідну усмішку сяяло на ньому, коли він упевнено й рішуче правив кіньми.

Тим часом на вершинах гір докруг нас уже заяснів день, але в долинах, куди ми спускалися, все ще було туманно й похмуро. В хатинах і поодиноких будівлях на ранчо, які почали з'являтися частіше, даючи знати, що поселень побільшало, ще блимало світло. Найгустіші тіні були в гайку, де суддя Томпсон передав з диліжанса Біллові записку, і той одразу ж почав потроху стримувати коней. Нарешті коло невеликого перехрестя диліжанс зупинився. Міс Муллінз ураз випурхнула з нього й, помахавши на прощання рукою судді, який допоміг їй спуститися приступками, швидко пішла до перехрестя й зникла в сутінках. На наше здивування, диліжанс не рушав, а Білл байдуже тримав у руках віжки. Минуло хвилин п'ять — вони здалися вічністю, а оскільки вираз Біллового обличчя не допускав ніяких запитань, то ще нестерпнішою стала гнітюча тиша. Нарешті її порушив незнайомий голос з дороги:

— Ідьте — ми за вами.

Диліжанс рушив. Невдовзі позаду почулося торохтіння чужих коліс. Ми озиралися назад, аж шиї витягували, щоб побачити тих незнайомців, та хоч уже й розвиднялось, а було видно лише кабріолет, що їхав за нами на певній відстані, і в ньому сиділо двоє. Очевидно, Поллі Муллінз зі своїм нареченим! Ми сподівалися, що вони обминуть нас. Але кабріолет, хоч і був запряжений баским конем, весь час зберігав дистанцію, і було ясно, що візник не бажає вдовольнити нашу цікавість. Поштовий кур'єр звернувся до Білла:

— Це той, що ви думали? — нетерпляче спитав він.

— Гадаю, той, — коротко відповів Білл.

— Але ж, — як і раніше, скептично мовив кур'єр, — що їм заважає зараз утекти разом?

Білл похмуро всміхнувся, махнув рукою в бік багажника:

— Їхній багаж.

— А-а! — вимовив кур'єр.

— Отак, — вів далі Білл. — Ми триматимемося за оборочки й усяке там причандалля цієї дівчини, аж поки по-батьківському владнаємо цю справу. Навіть більше, юначе, — додав він раптом, обертаючись до кур'єра, — ти негайно допровадиш оті її скриньки з ярликами своєї компанії аж до Сакраменто й даси їй розписки та квитанції, щоб вона могла одержати там свої речі. Це втримає його від спокуси втекти до банди, та й для банди він стане недосяжним, аж поки вони знову не доберуться до цивілізованого світу. Коли ваш сивий старий дідуган, словом, оцей любитель віскі, що сидить отут на передку, відомий всім як Юба Білл, — сказав він, лукаво підморгнувши кур'єрові, — зі шкури пнеться, щоб допомогти молодій парі, яка тільки починає життя, то він не скупитиметься, будьте певні! За ним не пропаде! І всевишньому, коли є Білл, робити вже нічого.

Коли розвиднілося так, що станційний готель і розкидане на плоскогір'ї на відстані рушничного пострілу селище Сосновий Бір стало добре видно, кабріолет раптом, обганяючи нас, промчався так швидко, що обличчя його пасажирів, коли вони проїжджали, важко було розгледіти, і, не набагато одірвавшись від нас, під'їхав до дверей готелю. Поки ми туди підкотили, дівчина та її супутник вистрибнули з кабріолета й забігли до готелю. Певно, вони хотіли сховатися від нашого цікавого ока, і їм це вдалося.

А втім, буденний апетит пасажирів, що розгулявся від п'яного гірського повітря, переважив їхню цікавість, і тільки-но диліжанс зупинився й продзеленчав дзвоник до сніданку, більшість з них кинулися до їдальні й позахоплювали місця, не звертаючи ніякісінької уваги ні на зниклих молодят, ні на суддю та Юбу Білла, які теж десь поділися. Прямий диліжанс до Мерісвілла й Сакраменто теж чекав тут, бо в Сосновому Бору кінчалися Біллові повноваження: диліжанс, яким ми приїхали, далі не йшов. Десь хвилин через двадцять у холі й на веранді почулася якась невиразна, але врочиста метушня, і на порозі знову з'явилися Юба Білл та суддя. Суддя галантно вів ставну міс Мулліз,

а Юба Білл ішов слідом за її супутником до кабріолета. Ми всі кинулися до вікон, щоб краще роздивитися таємничого незнайомця, а можливо, колишнього бандита, чие життя тепер пов'язане з нашою красунею супутницею. Хоча, коли казати правду, ми все ще були в полоні сумнівів і розчарування. На вигляд він був, безперечно, молодий, сильний, гарний, навіть справляв враження культурної людини. Та у виразі його обличчя було щось сором'язливе і водночас трохи зухвале, впереміш із старанно приховуваним неспокоєм, і це справляло неприємне враження і навряд чи личило нареченому, та ще й такої дівчини. Але привітне, радісне й наївне личко Поллі Муллінз, сяючи усмішкою і щасливою впевненістю, знову розтопило наші серця й змусило забути всі вади її нареченого. Ми помахали їм руками, гадаю, ми навіть закричали б «Ура!», коли вони від'їжджали, якби нас не пропікало всевидюще око Юби Білла. І добре, що не закричали, бо через якусь мить цей м'якосердий диктатор прикликав нас до себе.

Вони з суддею були вдвох в окремії вітальні, стояли біля столу, а на ньому — сулія і склянки. Коли ми один по одному сторожко позаходили до кімнати й двері за нами зачинилися, він кинув на нас поблажливий погляд.

— Джентльмени, — повільно проказав він, — сьогодні франці ви всі були присутні на початку невеличкого спектаклю, і суддя вважає, що вас треба допустити і на його фінал. Я думаю, що це, вибачте на слові, не вашого розуму діло, та коли суддя воліє довірити вам цю таємницю, то я покликав вас, щоб випити на дорогу за здоров'я містера і місіс Чарлі Бінг, які оце щасливо вирушили в шлюбну подорож. Усе, що ви знаєте про того молодого пройдисвіта, який оженився на тій дівчині, нікого не цікавить, але суддя вважає: ви всі повинні прямо отут пообіцяти, що триматимете язик за зубами. Він так вважає. А щодо мене, джентльмени, — вів далі Білл ще чемніше і з непідробною щирістю, — то я, багато не розбалакуючи, просто хочу попередити: коли раптом десь почую, що якийсь там богом покривджений капловухий і головатий йолоп щось базікатиме про це...

— Стривай, Білле, — втрутився суддя Томпсон, делікатно всміхаючись, — дозвольте мені пояснити. Споді-

ваюся, джентльмени,— мовив він, обертаючись до нас,— ви розумієте своєрідність і, я сказав би, зворушливість ситуації, заради якої наш добросердий друг зробив так багато, щоб вона мала, будемо сподіватися, щасливе завершення. Хочу висловити тут свою професійну думку: в його проханні немає нічого такого, що заважало б вам, порядним і вірним закону громадянам, виконати його. Хочу також зауважити, що ви не припускаєтесь ніякого порушення закону; що ми не маємо жодного свідчення про злочинне минуле містера Бінга, окрім того, що було сказано невинними вустами його нареченої. Тепер, коли вона стала його дружиною, закон цього краю навіки запечатав її уста. Наше сприйняття його теперішньої поведінки виправдовує його колишню розбещеність або й зовсім не допускає її. Одне слово, жоден суд присяжних не визнає його винним на підставі таких свідчень. А коли зважити, що дівчина повнолітня і немає ніяких доказів поганого впливу на неї з боку нареченого, а скоріше навпаки, і що я, як мировий суддя, з приємністю виконав цей обряд, то, гадаю, і ви з приємністю дасте обіцянку,— заради нареченої — і охоче вип'єте за їхнє щасливе життя.

Чи треба казати, що ми зробили це з радістю, і Білл аж крекнув від задоволення. Згодом багато хто з пасажирів,— ті, хто їхав прямим рейсом до Сакраменто,— почали прощатися, і коли ми, проводжаючи їх, вийшли на веранду, то побачили, що речі міс Поллі Мулліз уже було перенесено на інший фургон під всезахисними пломбами та ярликами всемогутньої транспортної компанії. Потім ляснув батіг, дилжанс рушив, і останні сліди романтичної пари зникли в рудій куряві, що хмарою здіймалася за колесами.

Але, здавалося, на похмурому обличчі Юби Білла не зникало вдоволення від щасливого завершення цього епізоду. Видно було, що він уже навіть перебрав міру і, зручно зіпершись, повернувся спиною до спорожнілого вже бару й розмовляв з поштовим кур'єром, з яким звичайно був не дуже балакучий.

— Бачиш,— сказав він, поринаючи в приємні спогади,— коли старий дядько Білл береться за таке діло, як оце, то він доводить його до кінця, не міняючи коней. А втім, була мить, юначе, коли я подумав, що все пропало. Саме тоді, коли ми вирішили змусити того

хлопця спочатку розказати дівчині, хто він такий! Якби вона почала ревити й здійняла галас або ж опиралася, ми дали б йому тільки законних п'ять хвилин,— устати й залишити її,— і одвезли б дівчину з усіма її бебехами знову до батька! Але вона тільки скрикнула й здригнулася, а потім кинулась йому на груди й заридала, вона сміялася й плакала і казала, що їх не розлучить ніщо. Ось так! І хай мене бог поб'є, коли я не подумав тієї хвилини, що він був більш засмучений, ніж вона; якусь мить здавалося, ніби він узагалі не хоче з нею одружуватись, але це минуло, і їх поєднали раз і назавжди — будьте певні! Я думаю, що йому набридло не ночувати вдома, і коли якесь рівнинне селище й не збагатилося на видатного мешканця, то принаймні передгір'я позбулися одного з бандитів Рамона Мартінеса.

— Що тут за мова про бандитів Рамона Мартінеса? — раптом почувся спокійний владний голос.

Білл рвучко обернувся. То був голос управителя відділу транспортної компанії — чоловіка ексцентричної вдачі і одного з небагатьох, кого самовладний Білл визнавав за рівню,— він щойно увійшов до бару. Його запилений плащ і м'який капелюх свідчили про те, що того ранку він прибув для інспекційної перевірки.

— Я не відмовлюся,— мовив він у відповідь на гостинний жест Білла, прямуючи до стойки.— Сьогодні надворі холоднувато й сиро. Ну, то що ти там говорив про бандитів Рамона Мартінеса? Чи не наскочив ти на одного з них?

— Ні,— мовив Білл і, примруживши око, подивився на свою склянку проти світла.

— І не наскочиш,— додав інспектор, неквапливо попиваючи зі склянки.— Річ у тім, що банда вже майже розпалася. І не того, що їм часом бракує роботи, а того, що дедалі важче збувати награвоване, бо стала чинною інструкція, за якою агенти транспортної компанії повинні виявляти і доповідати про всі випадки перевезення чи перепродажу золотого піску й зливків, ну ти й сам розумієш, тепер вони не можуть вільно збувати свою здобич. Усіх учасників банди взято на облік у конторах, і тепер їм надто дорого обходиться переховувати крадене й перепродувати його через посередників. А крім того, все оте шарувате річкове зо-

лото, яке вони хапнули в компанії «Ексцельсіор», легко можна впізнати, воно ніби проштамповане печаткою компанії. А самі переплавити його чи доручити комусь зробити це для них вони не можуть; не приймуть його від них без нашої довідки з печаткою і до монетного двору чи пробірної палати в Мерісвіллі й Фріско; а ми в межах округи, де орудує їхня банда, не приймаємо ніякого незаявленого вантажу ні від кого, крім відомих нам людей і агентів. Та все це ти й сам добре знаєш, Джіммі,— сказав він, звертаючись до поштового кур'єра,— хіба не так?

Мабуть, від такого несподіваного звертання кур'єр похлинувся віскі, закашлявся і, поставивши склянку, запинаючись, квапливо сказав:

— Еге, авжеж... звичайно.

— Так, сер,— весело вів далі інспектор,— притисли їх добряче. І найкраще про це свідчить те, що останнім часом вони промишляють речами простих пасажирів. Днями вони напали на вантажний фургон біля Дауз Флет і гребонули чимало вантажу. Мені довелося поїхати туди, щоб розібратися з тим випадком. І щоб я з цього місця не встав, коли це не вони поцупили купу жіночого весільного вбрання в тієї багатой пари, що взяла шлюб кілька днів тому в Мерісвіллі. Вам не здається, що вони вже взагалі опустилися так, що далі й нікуди, га? Сіли на міліну, правда ж?

Кур'єр занепокоєно повернувся обличчям до Білла, який, поспіхом допивши зі склянки, все ще стояв, не зводячи погляду з вікна. Потім він повільно натяг одну з своїх великих рукавиць.

— А ви часом не зустрічали там старого шкуродера Хеммінгса? — спитав він повільно, розтягуючи слова, але досить чітко вимовляючи їх.

— Зустрічав.

— А його дочку?

— У нього немає ніякої дочки.

— Таке собі лагідне, наївне, невинне дитя природи? — збліднувши, надзвичайно спокійно, із затятою неквапливістю допитувався Білл.

— Кажу ж вам, що в нього немає дочки. Хеммінгс — вічний старий парубок. Він занадто скупий, щоб витратитися на когось, крім себе.

— А ви так нікого й не знали з тієї банди? — неквапливо вів далі Білл.

— Знав, я їх усіх знав. Там були Француз Піт, Черокез Боб, Канак Джо, одноокий Стілсон, придуркуватий Браун, Іспанець Джек і два чи три шмаровози.

— А ви не знали чоловіка на ім'я Чарлі Бінг?

— Ні,— стомлено відповів інспектор і нетерпляче зиркнув на двері.

— Чорнявий, елегантний хлопець, з хитрими карими очиськами й підкрученими вусами? — холодно й наполегливо вів своєї Білл.

— Ні. Слухай, Білле, хоч я і поспішаю, але, перш ніж ми попрощаємось, мені хотілося б все-таки дізнатися, до чого ти ведеш оцей свій жарт. Ну, то яка там у тебе гра?

— Що ви хочете цим сказати? — спитав Білл несподівано різко.

— Що хочу сказати? Ти, старий, це знаєш не гірше за мене. Ти ж описуєш точнісінький портрет самого Рамона Мартінеса, ха-ха! Ні, Білле! Цього разу ти мене не пошиєш у дурні. Ти дуже мудрий і хитрий, але тут ти дав маху.

Він кивнув і пішов собі, нишком посміхаючись. Білл повернув скам'яніле обличчя до поштового кур'єра. Раптом весела іскорка зблизнула в його похмурих очах. Він нахилився до юнака і, пирснувши сміхом, тихо прохрипів:

— І все-таки я з ним поквитався!

— Як?

— Тепер він навічно прив'язаний до тієї брехливої шельми!

ЧОЛОВІКИ МІСІС СКЕГС

Частина перша

ЗАХІД

У підгір'ї сонце ще тільки сходило. Та ось уже година, як темне громаддя Сьєрри на схід від Ангелового селища взялося вогняною торочкою, а ранок почався ще на годину раніше, з прибуттям плейсервільського дилжанса: Суха, безросяна, холодна каліфорнійська ніч досі барилася в довгих розпадинах та в заламах підніжжя Столової гори. На гірському шляху повітря

дихало морозом — і мандрівці палко мріяли зігрітися чимось гаряченьким, а сонні бармени поспішали зайняти свій пост серед пляшок та чарок.

Можна, мабуть, із певністю твердити, що перші пробуджувалися до життя бари. Ще задовго перед тим, як у придорожніх смоквах розщебеталася пташина зграйка, в салуні готелю «Меншн-Хауз» дзвеніли чарки й лилися, булькаючи, трюнки. Салун освітлювала підсліпувата висяча лампа, що, здавалося, ось-ось пуститься духу, видно, охляла після цілонічної служби й різьоче схожа на осоловілого тутешнього гультяя, що сидів у своєму гнізді — кріслі під нею — і теж блимав та заригався. Схожість ця аж біла в очі, тож коли перший скісний сонячний промінь торкнувся віконної шиби, жалісливий бармен згасив лампу, а за разом, щоб не кривдити пияка, скараскався і цього нещасного, витуривши його за двері.

Аж ось зійшло й сонце — та таке ж горде, пишне! Виплило із-за гірського пасма та й давай своїм звичаєм рядити в Ангеловім селищі: за двадцять хвилин підняло на стільки ж ступнів ртуть у градуснику, позагнало мулів у нужденну тінь обор та парканів, розпекло руду вуличну куряву і поновило свій давній наступ на опуклий, весь у скелястих гудзях, сосновий щит, що захищав Столову гору. На дев'яту годину сюди відступила вся прохолода, і пасажири імперіалу, немов у воду, занурювали розпашілі обличчя в запахущий лісовий холодок.

Машталір уїнгдемського диліжанса завів звичку при в'їзді до Ангелового селища підганяти коней і переводити їх на той чудовий чвал, що його гравюри в готельному барі підносили легковірному людству як звичайну швидкість цього виду транспорту. Майже всю дорогу машталір сидів на передку з застиглим, набундюченим, офіційно-суворим виразом, а в селищі, коли диліжанс обступали гави, обличчя його ставало й зовсім кам'яне, і тільки найбільші відчайдухи наважувались озватися до нього словом. Сьогодні таким відчайдухом виявився член місцевого самоврядування суддя Бісвінгер, який необачно поклався на своє поважне становище.

— Що там чувати, Білле? Які політичні новини? — запитав він у машталіра, коли той повагом спускався зі свого місця на височенному передку, проте, як свід-

чили його обличчя та вся постава, аж ніяк не з висоти своєї величі.

— Ет, об чім балакати. От хіба... Президент Сполучених Штатів як не свій після вашої відмови од міністерського крісла. У політичних колах оголошено жалобу.

Іронія, навіть брутальна, не викличе в Ангеловім селищі ні усмішки, ані досадливої гримаси: надто вона тут звична. Білл усе так само неквапливо вступив до бару, де панувала до всього байдужа, могильна тиша і тільки ледь-ледь жеврів дух суперництва.

— А ти часом не прихопив цього разу Ротшільдового агента? — спроквола спитав бармен, підробляючись під загальний тон розмови.

— Ні,— відповів Білл, глибокодумно виважуючи кожне слово.— Він сказав, що не зможе заходитися коло Джонсоної ділянки — тра' попереду порадитися з Лондонським банком.

Містера Джонсона тут уже згадувано: то був той самий осоловілий гультай, якого оце недавно нагнав був бармен, а що на його ділянку, як знав усяк, не поласився б жоден банкір, то тепер усі, зрозуміло, сподівалися почути від Джонсона якусь відповідь на кинутий йому виклик. І той відповів — правда, точнісінько так, немовби його врочисто запрошували на чарку: оголосив, що питиме «з цукром», а тоді непевною ходою потяг до шинквасу. На честь Білла слід сказати, що він не спробував звести Джонсона з омані, а натомість почаркувався з ним і, виголосивши веселецький тост: «На тім світі не дадуть горілки!»,— що його решта компанії доповнила пустотливим: «Щоб очі не западали!» — одним вправним рухом голови та ліктя перекинув віскі й, з усього видно, немов на світ народився.

— Здоров був, майоре! — раптом гукнув Білл, ставлячи свою чарку.— І ти тут?

Його слова призначалися хлопцеві, який, знякөвілий від Біллового звертання, відступив боком до дверей і стояв там, нібито байдуже поляскуючи капелюхом об одвірок, тоді як опущені додолу, а проте веселі очі та розшарілі щоки зраджували зовсім інші почуття. Важко сказати, чому він мав завдячувати — своєму невеличкому зростові, тендітності чи ніжному, як у ангела, й напрочуд щирому обличчю,— але цьому чотир-

надцятирічному парубчаківі можна було дати заледве половину його літ.

У Ангеловім селищі його знали всі — чи то під гучним титулом «майора», яким його наділив Білл, чи то як Айлінгтона (за прізвищем його прибраного батька); він став своїм у селищі й давав його мешканцям щедру поживу для пересудів та огуди. Його норовливість, лінощі та незбагненна простодушність — прикмета підозріла й нічим не виправдана в селищі піонерів, подібному до Ангелового, — часто робилися предметом запеклих суперечок. Переважна більшість — усі люди поважні — пророкувала йому шибеницю; далеко не така поважна меншість просто тішилася його товариством, не клопочучи собі голови його долею, а кілька душ не вбачали в лиховісних пророцтвах більшості ні чогось нового, ані чогось жахливого.

— Чи для мене щось є, Білле? — спитав хлопець майже машинально, ніби звично повторював якийсь добре знаний Біллові жарт.

— Чи для тебе щось є? — протяг за ним Білл із перебільшеною суворістю, не згірше званою Томмі. — Нічогісінько! І в мене така думка, що й не буде, покіль ти шалатимешся по барах і переводитимеш дорогий свій час із лежнями та неробами. Ану марш відсіля! — Ця перебільшено грізна догана супроводжувалася не менш перебільшено грізним жестом (Білл ухопився за карафку) — і хлопець обачно, але з тією самою добродушною міною відступив. Білл подався за ним до дверей. — Провалитися мені крізь землю, коли він не повіявся за тим ледащом Джонсоном, — додав він, озираючи шлях.

— А чого він дожидає, Білле? — поцікавився бармен.

— Листа од тітки. Думає, діждеться. А дядько з тіткою, мабуть, чи не раді його спекатися.

— Він тут як пустоцвіт, усе лежня справляє, — вкинув своє слово член місцевого самоврядування.

— Еге ж! — відрубав Білл, який нікому, окрім себе, не давав ганити свого підопічного. — Ще б пак не пустоцвіт — дуже йому, бач, світить якась робота з рук учених виборців!

Пустивши цю парфянську стрілу під не до міри гучне бриніння тятиви, — знайте, як б'є наш бойовий лук! — Білл підморгнув барменові, помалу одяг грубезні, неосяжних розмірів рукавиці з оленьчої шкіри, що упо-

Дібнювали його руки до забинтованих кукс, кількома сягнистими кроками добувся до дверей, гукнув, ні на кого не дивлячись: «Рушаймо!» — і, всім своїм виглядом виказуючи цілковиту байдужість до того, чи хтось почув його запрошення, знову забрався на передок і флегматично покотив геть.

Певно, Білл поїхав саме вчасно, бо весела компанія відразу ж заходилася обкидати багном Томмі та його родичів. Недвозначно давалося зрозуміти, що згадана тітка ніяка йому не тітка, а рідна матір, дядько ж — зовсім не той його родич, що не ображав би вибагливого морального смаку та почуття пристойності в Ангеловім селищі. Всі сходилися також на тому, що грошова допомога, яку Айлінгтон, прибраний батько Томмі, одержував нібито на утримання хлопця, не що інше, як здирство за умовчування такої непривабливої правди.

— Хто, хто, а Томмі не пустить його з торбою по світу, — зауважив бармен, видно, докладно обізнаний з добрячою часткою Айлінгтонових витрат. Але тут у кількох сперечальників почало пересихати в горлі, й бармен, облишивши пусті балачки, повернувся до поважнішого діла — своїх безпосередніх обов'язків.

Від'їзд Біллів виявився вчасним ще й тому, що машталір тепер не бачив, що робить його підопічний, і йому не доводилося вибухати новими повчаннями. Тим часом Том, підтримуючи хисткого в ногах Джонсона, — той усе поривався перебігти залиту сонцем дорогу, але щоразу спинявся посередині, — досяг обори, прилеглої до «Меншн-Хауза». З самого її краю стояла помпа та жолоб для коней. Саме сюди Том і привів свого супутника — мовчки, як dokonують узвичаєного ритуалу. З хлопцевою допомогою Джонсон скинув куртку та нашійну хустинку, розхристав сорочку і статечно підставив голову під помпу. Неквапливо й не менш статечно Том зайняв місце біля руків'я. Хвилину-другу тільки хлюпінг води та розмірене рипіння порушували сміховинно-врочисту тишу. Потім усе стихло. Джонсон узявся за мокру голову, скрушно, немов чужу, обмацав її і звів очі на свого приятеля.

— Має допомогти, — озвався Том у відповідь на його погляд.

— А не поможе, — промовив Джонсон уперто і з таким виглядом, ніби звільняв себе надалі від будь-якої

відповідальності за цю непевну справу, — а не pomoже... ба ні, pomoже, та й квит!

Якщо під «поможе» мислилася якась зміна в Джонсоновій фізіономії, то така помічна сила вже почала виявлятися. Нахилена під струмінь голова була здорова, як казан, з буйною, непевного кольору кучмою; обличчя бурякове, одутле й безтямне, вирячені очі налиті кров'ю. Голова, що виринула з-під струменя, змаліла й змінила форму, стемнілий чуб розправився і став немов залізаний, обличчя зблідло, щоки позападали, очі засвітилися неспокійним блиском. У виснаженому, нервовому пустельникові, що стояв випростаний біля кінського жолоба, ніщо не нагадувало Бахуса, скарлюченого під помпою хвилину тому. Для Тома, напевно, було не первина бачити таке перетворення, проте він не втерпів, щоб по-сорочому не зазирнути в жолоб, наче сподівався уздріти на його мілкому споді колишню Джонсонову подобу.

Вузька смужка заростей верби, вільхи та кінського каштану — всього-на-всього закурена, обшморгана торочка зеленої мантиї, накинутої на високі плечі Столової гори — облягла ріг обори. Мовчазна пара поспішила скористатися бодай з цього благоденного захистку від палючого сонця. Вони пройшли зовсім небагато, коли Джонсон, що чимчикував попереду, раптом став як укопаний і повернувся до свого товариша з запитальним «Га?».

— Я нічого не казав, — спокійно озвався Томмі.

— А хто мовить, що ти казав? — спитався Джонсон, і в очах його заграли лукаві бісики. — Певно, що ти не казав і я теж не казав. Ніхто не казав. Звідки ти взяв, що ти казав? — провадив Джонсон, допитливо зазираючи Томмі в очі.

Звична промениста усмішка згасла на хлоп'ячому обличчі; Томмі підійшов і без слова взяв свого товариша за руку.

— Певно, що ти не казав, Томмі, — повторив Джонсон суворо. — Ти не з тих хлопчиків, що раді морочити такого непросипущого п'янюгу, як я. Ось чим ти мені до вподоби. Я зразу це в тобі побачив. «Цей хлопчина не стане тебе морочити, Джонсоне, — сказав я собі. — Перед ним ти можеш викласти всі свої багатства, коли навіть барменові й тому гріх віри няти». Отак-то я собі сказав. Га?

Цим разом Томмі розважливо пустив повз вуха Джонсонове запитання, і той провадив далі:

— А коли б я оце поспитав тебе про одну штуку, ти б і тепер не морочив мене... чи як, Томмі?

— Певно, що ні,— відповів хлопець.

— Коли б я поспитав тебе,— мов глухий, з дедалі дужчою тривоگوю в погляді та мишкою на губах торочив Джонсон,— коли б я поспитав тебе, приміром, що воно ото таке здорове проплигало проз нас — чи, бува, не заєць... га?.. чи ти сказав би, як воно з отим зайцем напrawdę, заєць то чи ні? Не морочив би старого діда?

— Ні,— не змигнувши оком відказав Томмі,— але то був таки заєць.

— Ну, а коли б я поспитав тебе,— не вгавав Джонсон,— чи він мав на голові, приміром, зеленого брилика з жовтими стрічечками, чи ти б не став морочити мене й казати «мав», та й квит! — додав він, весь аж променіючи лукавством.— Еге ж, «мав», та й квит?

— Певно, що ні,— мовив Томмі,— але в тім то й штука, що брилика він мав.

— Мав?

— Мав! — промовив Томмі твердо.— Зеленого брилика з жовтими стрічечками... і... з червоним помпончиком.

— Пом-пон-чи-ка я не догледів,— вражено протяг Джонсон, явно відчуваючи полегкість.— Та я нічого не кажу, мо', він і був. Га?

Незворушний Томмі глянув на товариша. Краплистий піт на землистому чолі та на рівних пасмах чуба, дриготлива, холодна й вогка рука під його, Томмі, долонею — друга, вільна, безперестану шарпається й робить непевні дивацькі рухи, ніби сполучена з якимось розладнаним механізмом. На вигляд анітрохи не вражений такою дивовижею, Томмі став, опустився на колоду й показав супутникові на місце коло себе. Джонсон слухняно сів. Здавалось, незначна деталь, та, мабуть, жоден інший епізод їхнього химерного приятелювання не засвідчив би так яскраво влади безжурного, більше схожого на дівчину, але витриманого хлопця над затято-свавільним, шалено збудженим дорослим чоловіком.

— Але ж путній заєць так не зробить,— помовчавши, сказав Джонсон зі сміхом, що не був ані веселий,

ані приємний для вуха і сполохав ящірку, завмерлу біля колоди з затамованим подихом та тривожно виба-лушеними очима,— путній заєць не плигатиме у бри-лику... чи як, по-твоєму, Томмі, га?

— Ну,— відповів Томмі з камінним спокоєм,— часом вони плігають у бриликах, а часом голомозі, коли як. Тварини — великі диваки.— І тут Томмі вдарився в натхненну, але, мушу, на жаль, сказати, наскрізь брехливу, неймовірну оповідь про норови каліфорнійського тваринного світу, аж поки Джонсон урвав його.

— І гадюки теж, га, Томмі? — спитав він з неприємним виглядом, прикипівши очима до землі.

— І гадюки теж,— підтвердив Томмі,— але вони не жаляться, принаймні тієї породи, що ти бачиш. О! Замри, дядьку Бене, замри! Ось вони й порозпов-залися. І, мабуть, час уже тобі похмелитися, скільки там належить.

Джонсон прожогом зірвався на ноги, наче хотів ско-чити на колоду, але Томмі ще проворніше піймав ста-рого за лікоть рукою, тим часом як друга хлопцева рука витягла у нього з кишені пляшку. Джонсон завмер і глипнув на неї.

— Як ти так кажеш, мій хлопче,— промимрив він, затинаючись, тоді як пальці його вже судомно обхо-пили шийку,— дак гукнеш, коли годі.

Він підніс пляшку до губів і добряче сьорбнув; хлопець не спускав з нього доскіпливого ока.

— Годі,— випалив раптом Томмі.

Джонсон скинувся, спалахнув лицем, а проте шви-денько сховав пляшку в кишеню. Та розлита по щоках краска вже з них не сходила, погляд став спокійні-ший, і коли вони рушили далі, рука твердіше спира-лася на плече Томмі.

Їхній шлях пролягав уздовж схилу Столової гори — покрученою стежкою, загубленою у глухих хащах, що видалися б незаймано-дикими, якби не бляшанки з-під устриць та сухих дріжджів і не порожні пляш-ки, напевно, викинуті на «берег» «першою приплив-ною хвилею» піонерів. На шкарубкому стовбурі веле-тенської сосни висіло кілька жмутків сірої шерсті, видертої у перехожого ведмедя грізлі й у химерному сусідстві з ними, біля прикорня тої ж таки сосни ва-лялася порожня пляшка з-під незрівнянної гіркої на-стоянки — шедевр у спасенної цивілізації, пляшка, оз-

Доблена й гербом республіки, що знайшла цей лік на всі лиха. Голова гримучої змії виткнулася з тютюнового ящика, обклеєного досі не побляклими наліпками з яскравим зображенням відомої танцівниці. А трохи далі земля була зрита і перекопана, височіло звалище абияк обтесаної деревини, нерівною лінією тягся промивний жолоб, видніла купа ріні та піску і поряд — грубо збита хатина: перед ними розкинулася Джонсонова ділянка.

Хатина могла правити за сховок від дощу та холоду — єдине, чим вона вигідно вирізнялася серед довколишньої первісної природи. На відміну від лігов деяких тварин, споруджених із такою самою метою, вона не відзначалася ні їхніми вигодами, ані їхньою мальовничістю — навіть пташки, що залітали сюди в пошуках поживку, і ті мали б відчувати себе куди вдатнішими будівничими. Хоч у хатині повернутись було ніде, вона вся тонула в нанесеній знадвору брудоті, а повітря в цій ще новій, збитій зі свіжого дерева будівлі, було страхотливо затхле. В затінку хатина гнітила своїм невимовно сумовитим виглядом; сонце заглядало сюди хіба що для годиться і світило якимось приречено, немовби зневірилось пом'якшити її неоковирність чи бодай позолотити деревину засмагою.

На ділянці, яку Джонсон розробляв у тверезу хвилину, зяяло з півдесятка абияк видовбаних у гірському схилі отворів — перед кожним з них громадилися скельні уламки упереміш із рінню. Інженерним хистом чи бодай таким-сяким розрахунком тут і не пахло, видно було тільки одне: шукач довбав навмання, здійснивши цілу низку невдалих спроб. Сьогодні його праця хоч дечим окупилася: сонце так напекло хатинку, аж здавалося, та ось-ось спалахне, воно жолобило суху дранку і витискало запахуці сльози зі свіжих соснових колод, тож Томмі повів Джонсона до однієї з найбільших рукотворних печер і з насолодою повалився на кам'яну долівку, відводячи дух. Тут тягло приємною вогкістю, подекуди волога збиралася в калюжки, одноманітно й заспокійливо цяпала зі скелястого склепіння. Надворі все було залите ярим сонячним світлом — прозорим, ясним і нестерпно пекучим.

Часинку Томмі та Джонсон лежали, звівшись на ліктях і споглядаючи полуденне шаленство спеки, — вони були в холодку і розкошували.

— Що ти скажеш,— повільно озвався Джонсон, не дивлячись на товарища і з неприємним виглядом звертаючись до простертого перед ним краєвиду, — що ти скажеш на те, щоб нам зара' зіграти два кони в карти? Ставка — тисяча доларів.

— Не менш як п'ять тисяч,— теж у бік краєвиду задумливо промовив Томмі,— і перебиваймо руки.

— Скі'ки я винен тобі на сьогодні? — спитав Джонсон після зтяжної мовчанки.

— Сто сімдесят п'ять тисяч двісті п'ятдесят доларів,— діловито й щонайповажніше відповів Томмі.

— Гаразд,— сказав Джонсон після напруженого роздуму, гідного такої важливої угоди,— виграєш — вважай, я тобі винен, беручи заокруглено, сто вісімдесят тисяч. Де карти?

Карти лежали в старій бляшанці, схованій над самими їхніми головами у розколині скелі. Колода була заяложена й обшмульгана від тривалого вжитку. Здавав Джонсон, хоч його правиця ще викидала коники — лясне картою й безцільно блукає в повітрі перед носом у Томмі, забрати її назад коштувало відчайдушного нервового зусилля. Було очевидно: навіть таке просте діло, як здавати карти, йому не до снаги, однак містер Джонсон усе ж примудрився поцупити валета з-під споду колоди і то так недотепно, з такою ганебною незграбністю, що навіть Томмі мусив кахикнути й відвести очі вбік, щоб приховати збентеження. Чесному хлопцеві нічого не лишалося, як виправити становище й до законного числа карт у своїй руці долучити зайвого козиря.

А проте гра йшла мляво, нудно. Виграв Джонсон. Недогризком олівця, що стрибав у його пальцях, він увічнив цю подію та виграну суму в записнику, де його карлючки розповзлися по всій сторінці. Потім, після довгої паузи, Джонсон повагом добув з кишені якийсь предмет і простяг товаришеві. То було щось схоже на рудий камінь.

— Якби тобі трапилося,— спроквола озвався Джонсон, і очі в нього знов заграли неприхованим лукавством,— якби тобі трапилося підібрати такий, як оце, камінчик, Томмі, що б ти про нього сказав?

— Не знаю,— відповів Томмі.

— А чи не сказав би ти,— вкрадливо провадив Джонсон,— що це — золото чи срібло?

— Ні,— пролунала негайна відповідь.

— А чи не сказав би ти, що це живе срібло? Чи не сказав би, що от коли б ти мав товариша і товариш твій знав, де можна вантажити за день хоч десять тонн такого добра, а ціна кожної тонни дві тисячі доларів,— то чи не сказав би ти, що я піймав фортуна за хвоста і тепер кум королю? Якби, звичайно, ти полюбляв такі слівця, Томмі.

— А ти ж, дядьку Бене,— спитав хлопець, хапаючи вола за роги,— ти ж, дядьку Бене, знаєш, де добувати це добро? Ти напав на родовище, дядьку Бене?

Джонсон сторожко роззирнувся.

— Еге ж, Томмі, напав. Слухай-но лишень. Я знаю, де цього добра сті'ки, що хоч греблю гати. Але ти не думай, усе воно в землі, oprіч оцього ось зразка та рідного його брата — він зара' у Фріско. За день-два сюди заявиться агент і обстежить цю місцинку. Я послав по нього! Га?

Палахкотючі, неспокійні очі Джонсона вп'ялися в обличчя Томмі, але той не виказував ні подиву, ані цікавості. Так наче він сьогодні зовсім і не чув Біллової іронічної й немовби невірогідної фрази, що підтверджувала цю частину Джонсонової розповіді.

— Ніхто про це! не знає,— гарячково зашепотів Джонсон,— ніхто про це не знає, oprіч тебе та агента у Фріско. Хлопці, котрі працюють неподалік, проходять проз старого діда і бачать, як той длубається в землі, мов кріт, і хоч би де тобі що блиснуло, кварцу зачуханого — і того чортма; а хлопці, котрі товчуться в «Менши-Хаузі», бачать, що старий не вилазить із шинків та й сміються: «Зійшов дід на пси», а самі й гадки не мають, яка тут придибенція. Чи, мо', вони що пронюхали, як ти гадаєш, га? — раптом засумнівався Джонсон, увесь сповнений страшною підозри.

Томмі підвів на нього очі, похитав головою, пожбурив каменем у прудкононого прибудного зайця, але нічого не відповів.

— Коли ти вперше навернувся мені на очі, Томмі,— вів далі Джонсон, з усього видно, вже заспокоєний,— першого ж дня, коли ти повів мене, чужого чужаницю, під помпу, повів не з мусу, а своєю охотою, я сказав собі: «Джонсоне, Джонсоне,— сказав я собі тоді,— ось-о хлопець, гідний твоєї довіри. Ось-о хлопець, що не морочитиме тебе, парубійко чесний і чис-

тий душею... Еге ж, чесний і чистий душею, Томмі, їй-бо, оцими самими словами й сказав.

Він на мить примовк, а тоді довірчо зашепотів:

— Тобі потрібен капітал, Джонсоне, сказав я собі,— щоб розробляти свої копалини, і ще тобі потрібен напарник. На капітал можна розстаратися, тра' лиш послати по кого слід, а твій напарник, Джонсоне, твій напарник — осьде він, тутечки. І зовуть його — Томмі Айлінгтон. Їй же бо, отак, оцими самими словами й сказав.

Він умовк і витер об коліна вогкі долоні.

— Ось уже півроку, як ти мій напарник. І відтоді, Томмі, я не зробив жодного удару кайлом, не промив жодної жменьки землі, не вибрав жодної лопати, щоб не згадати про тебе. І щораз я повторював: «Усе порівну». І коли я написав своєму агентові, я написав і від мого напарника, Томмі Айлінгтона, і нічого агенто-ві знати, чи той Томмі чоловік дорослий, а чи хлопець.

Джонсон присунувся до Томмі ближче і, мабуть, лише тому не обняв його рукою за плечі, що безперечна шукачева прихильність до хлопчини химерно поєднувалася в ньому з дещицею святобливого стриму й навіть остраху — щось перешкоджало йому довіритися до остаюку, якесь розпачливе примарне відчуття нездоланного бар'єру між ними. Мабуть, він часом невиразно усвідомлював, що проникливий погляд Томмі немовби оцінює його, що звернені до нього хлоп'ячі очі світяться розумінням та насмішкуватою добродушністю, ба навіть якоюсь жіночою лагідністю, але й тільки. Від замішання Джонсон рознервувався ще дужче, проте говорив далі, тужачись опанувати себе, а що пальці йому трусилися, а на губах тіпалася мишка, то видовище було і жалісне, й смішне!

— У моїй дерев'яній скрині лежить покупчий лист — складено його за правом на половинну частку неподіленої ділянки як відшкодування двохсот п'ятдесяти тисяч карточного боргу, Томмі, ти зрозумів? — Ні з чим не зрівнянні лукаві бісики так і скакали в його очах.— А ще є духівниця.

— Духівниця? — перепитав Томмі з веселим подивом.

Зненацька в очах у Джонсона майнув переляк.

— Га? — спохопився він.— Яка духівниця? Хто тут згадував за духівницю, Томмі?

— Ніхто,— спокійно збрехав хлопець.

Джонсон утер з лоба холодний піт, викрутив пальцями мокрі пасма чуба й повів далі:

— Коли, бува, мене скрутить, як оце нині, тутейші хлопці гомонять... та й ти, мабуть, гомониш, Томмі,— це все віскі. Ба ні, Томмі, не віскі. Це все трута... ртутна трута! Отаке-то зі мною лихо. У мене слинотеча. Ртутна слинотеча. Я чував про таке й давніш,— Джонсон повернувся до хлопця,— а що ти мастак читати, то я гадаю, знаєш об тім і сам. Хто має діло з кіноваром, у того рано чи пізно з'являється слинотеча. Вражає конче. Ртутна слинотеча.

— Що ж ти тепер робитимеш? — спитав Томмі.

— Ті'ки-но агент буде тут — і я закручую це діло з моїми копальнями,— мовив Джонсон задумано,— я їду до Нью-Йорка. От приїжджаю я до Нью-Йорка та й кажу тоді в готелі барменові: «Веди мене до найліпшого, який тут ті'ки є, лікаря». Той веде. От я тому лікареві й кажу: «Ртутна слинотеча... буде рік, як слабий... скі'ки?» А той мені: «П'ятсот доларів. Ковтатимеш дві пігулки перед сном і сті'ки само порошоків, як їсти-меш, і покажешся через тиждень». І я показуюся через тиждень здоровий, і видаю йому в тім посвідку.

Томові очі світилися тепер цікавістю, і Джонсон провадив уже бадьоріше:

— От оклигав я. Тоді їду до бармена та й кажу: «Покажи мені найліпший, найрозкішніший дім, що тут ті'ки є для продажу». А той мені: «Найліпший, звісно, у Джона-Джекоба Астора». От я й кажу: «Веди мене до нього». І той веде. От я й питаюся в Астора: «Скі'ки ж ти береш за такий дім?» А той лупить на мене баньки, глумливо так, та й одказує: «Вшивайся, старе луб'я, ти, мабуть, чи не слабий на голову!» От я й загилю йому разочок у ліве око, і він тоді перепроситься, і я дам йому, скі'ки він там заламає за дім. І я обставлю цей дім меблею з червоного дерева, зроблю запас харчу, і ми з тобою там житимем, з тобою вдвох, Томмі, з тобою вдвох!

— Аж ось настає день,— провадив він,— коли ми врядаємо бенкет на всю губу. Закликаємо губернаторів, і членів конгресу, і найвельможніше панство, і всяку таку братію. І серед них я кличу чоловіка, що дуже високо несеться, давнього мого знайомця. Та йому й невтямки, що я його знаю, він-бо не пам'ятає

мене геть. От він приходить та й сідає насупроти мене, а я все пантрую за ним. А він же такий веселий, цей чоловік, та так уже ж тішиться собою, втирає собі рота біленьким носовичком, і всміхається, і тут ловить мій погляд та й каже: «По келишку вина, містере Джонсоне?» І ми наливаємо, він собі, а я собі, і встаємо, і я жбурляю келих з вином просто в цю його вражу всміхнену пику. А він підскакує до мене, бо він не з полохливого десятка, цей чоловік, аж ніяк не з полохливого, але кількоро тих братчиків хапають його, і він питається в мене: «Хто ти такий?». А я йому: «Скегс, щоб ти був проклятий! Скегс! Пізнаєш?! Оддай мені мою жінку з дітьми, оддай мені гроші, що ти у мене вкрав, верни мені добре ім'я, що ти у мене одняв, верни мені здоровля, що ти занастив, верни мені послідні дванадцять літ мого життя! Оддай мені все це, песиголовцю, і то чимшвидше, а то я виріжу в тебе серце». І, ясно, Томмі, він тут безсилий. І ось я вирізаю у нього серце, мій хлопче, вирізаю у нього серце!

Тваринна лють, що палала в його очах, раптом змінилася лукавством.

— І ти думаєш, вони за це мене на гілляку, Томмі? Дідька лисого! Я зразу йду до найліпшого законника, який тут ті'ки є, та й кажу йому: «Ртутна хвороба, чуєте, ртутна хвороба». А він мені ті'ки морг — та до судді та й каже йому: «Оцей-о безталанник за себе не відповідає: у нього ртутна хвороба». І приводить свідків, і ось приходиш ти, Томмі, й розкажуєш, що бачив на власні очі, як, бувало, мене прихопить; і лікар приходить і розкажує, який плохий я до нього пришкандибав; і тут присяжні, не сходячи з місця, складають присуд про неосудність... Ртутна хвороба.

В неймовірному збудженні Джонсон схопився на ноги і був би гримнув додолу, коли б Томмі не підхопив його і не вивів на свіже повітря. Надворі було куди видніше і в вічі відразу впадали нові зміни в його блідому, аж жовтому обличчі — зміни, що спонукали Томмі мерщій ухопити його попід руки й відпровадити, мало не волочачи по землі, до вбогої хатини. Коли вони дісталися до неї, Томмі вклав його на неоковирну канапу, власне, скриню, і часину стояв, тривожно дивлячись на чоловіка, що тіпався перед ним у пропасниці. Нарешті квапливо сказав:

— Послухай-но, дядьку Бене. Я йду зараз до міста — до міста, зрозумів, по лікаря. Боронь тебе боже вставати чи кудись іти, поки я вернуся. Чув?

Джонсон відчайдушно кивнув головою.

— Через дві години я буду тут.

І Томмі хутко подався з хати.

Протягом години Джонсон дотримував слова. Потім зненацька сів і прикипів очима до кутка хатини. Згодом, усе ще не відриваючи погляду від кутка, хворий заусміхався, щось забубонів, бубоніння перейшло у вереск, вереск у лайку і все завершилося несамовитими риданнями. Нарешті він заспокоївся і знову ліг.

Джонсон лежав так тихо, що людському окові міг би здатися сонним чи неживим. Але білка, що, підбадьорена його нерухомістю, прослизнула в хатину з піддашшя, рвучко спинилася на сволокові просто над скринєю, побачивши, що чоловікова нога поволі й обережно спускається на підлогу, а очі в чоловіка не менш пильні та зіркі, ніж у неї самої. Аж ось слідом за першою на підлогу нечутно спустилась і друга нога. А тоді скриня рипнула, і білка шурхнула в піддашшя. Коли ж вона виглянула звідти знову, в хатині панувала тиша, а чоловік зник.

За годину двом Гоничам мулів стрівся на Плейсервільському шляху патлань з несамовитими, налитими кров'ю очима; вбрання його було пошматоване колючим чагарником і все в рудому поросі. Вони погналися за ним, коли він раптом обернувся, люто видер у ближчого переслідувача пістолета й кинувся навтікача. Ще пізніше, коли сонце сідало за Пейнський хребет, у підліску на Дедвудському спаді почувся тріск від чиеїсь скрадливої, але невпинної ходи. Невиразна у дедалі густішому присмерку постать, що миготіла серед чагарів, рухаючись безладно, але невпинно, нагадувала тварину; що це тварина, незаперечно свідчив і її безтямний, одноманітний і невгавучий лемент. Та коли звук наблизився й розхилилися кущі чапаралю, виявилось, що це людина, і людина ця — Джонсон.

Крізь невідступний, скажений гавкіт примарних гончаків, що гнали й гнали його вперед, не знаючи ні втоми, ані милосердя, крізь свист уявного батога, що обвивався довкола його рук та ніг і ні на мить не давав стихити бігу, крізь гуки з'юрмлених круг нього нечистих примар він ще здатний був розрізнити один-однісінький

справжній звук — безугавний шум навалного водяного потоку. Річка Станіслав! За тисячу футів під ним мчить її жовтава течія. Краєчком свого потьмареного розуму він чіплявся за цю єдину думку — дістатися до річки, омитися в ній, у гіршому разі переплисти її, щоб назавжди відгородитися від напосідливих примар, назавжди втопити в її каламутних глибинах юрбу привидів, змити в її жовтих водах весь бруд та накіп минулого. І тепер він перестрибував з кругляка на кругляк, з одного присмерково-чорного пенька на інший, лишав позаду нові й нові кущі з цупким вузлуватим гіллям, продираючись крізь чіпке плетиво дикого винограду і провалюючись у піщані ями, аж поки, заточуючись, падаючи, ковзаючи і спотикаючись, досяг річкового берега, де знову повалився додолу, знову встав, ступив кілька хистких кроків уперед і нарешті, простягнувши руки вперед, гримнув на скелю, об яку розбивалася бистрина. І там він лежав, як мертвий.

Перші зірочки несміливо замерехтіли над Дедвудським спадам. Тільки-но зайшло сонце, схопився холодний вітер і вмить яскраво роздмухав їхнє кволе сяйво, овіяв розпечені схили пагорба й побрижив річку. Там, де впав чоловік, течія утворювала крутий залом, і в дедалі густіших сутінках здавалося, ніби бурхлива вода виривається на час із темряви. Гнилий плавник, стовбури повалених дерев, уламки рудопромивних жолобів — покидьки та відходи, підхоплені впродовж багатьох миль, зринали на мить перед очима й відразу ж пропадали. Вся гнилизна та брудота, весь мотлох, що їх залишила після себе чимала округа копалень та селищ, все сміття та послідки цього грубого й буйного укладу життя знову з'являлися на бистрині й за мить поглиналися мороком. Не дивно, що коли вітер збурював на річці жовту воду, здавалося, то не баранці, а нечисті її руки пориваються до скелі, де впав та так і залишився лежати чоловік, щоб стягти його звідти й понести до моря.

Стояла глибока тиша. У прозорому повітрі звуки ріжка виразно чути було за миль. За річкою на битому шляху по той бік Пейнського хребта лунко дзенькали остроги й дзвенів сміх. Побрязкування запрягу та стукіт копит віщували наближення уїнгдемського диліжансу задовго перед його появою; аж ось його запалені ліхтарі пропливли за кілька футів од скелі. І знову на

годину залягла тиша. Незабаром із-за гірського пасма викотився повний місяць і задивився на річку. Спершу облилася білістю й стала, мов череп; лиса маківка Дедвудської гори. Далі тіні від Пейнського хребта помалу сповзли з її схилу, відкриваючи поглядові чорно-срібний рельєф із потворними пеньками, закуреними розколинами й подекуди оголеною породою. М'яко прокравшись донизу, місячне сяйво торкнулося берега та скелі й прослало срібну стежку на річці. Скеля була гола, чоловік зник, але річка все так само квапилася до моря.

— Чи для мене щось є? — спитав через тиждень Томмі Айлінгтон, коли до «Меншн-Хауза» під'їхав диліжанс і Білл повагом вступив до бару.

Замість відповісти, Білл повернувся до незнайомця, що зайшов разом з ним, і ткнув пальцем у хлопця. Незнайомець скептично глянув на Томмі й хоч який мав діловий вигляд, в очах йому зблиснула цікавість.

— Чи для мене щось є? — повторив Томмі, трохи зніяковілий від тиші й таких пильних оглядин.

Білл спроквола підійшов до шинквасу, сперся на нього спиною і з глибоко затаєною втіхою дивився на Томмі.

— Ну, — ніби знехотя кинув він. — Коли сто тисяч доларів готівкою і півмільйона в перспективі — це «щось», так тоді є, майоре.

Частина друга

СХІД

Ангелове селище лишалося вірним собі: пропажа Джонсона і те, що він відписав усю свою власність Томмі, схвилювала шукацьку громаду куди менше, ніж разюча новина про те, що саме перейшло йому в спадщину. Відкриття покладів кіновару — ось чим було засліплене Ангелове селище, а всі побічні обставини та подробиці відійшли в тінь. До селища наїхало золотошукачів із сусідніх копалень; на милою обабіч Джонсонової ділянки схили гори були заколені, торгівля враз пожвавилася, а «Тижневі новини» схвилювано, не шкодуючи гучних епітетів, проголосили

«світанок нової ери для Ангелового селища». «Минулого четверга,— додавала газета,— виторг бару в «Менші-Хаузі» сягнув суми понад п'ятсот доларів». Подальша Джонсонова доля майже не викликала сумнівів. Вростанне його бачили пасажери імперіалу уїнгдемського диліжанса: він лежав на скелі біля самої річки. А після того, як Фінн із Робінсонового порону признався, ніби він тричі пальнув з револьвера по чомусь темному, що точнісінько, мов ведмідь, борсалоя у воді біля перевозу, все здавалося ясным, як божий день. Помилявся Фінн щодо ведмедя чи ні, а ціляв він непомильно — інакше не був би він Фінн. Все селище вважало, що з відібраним у погоничів пістолетом Джонсон міг замордувати першого-ліпшого зустрічного, тож змиралося з учинком поронника, вбачаючи в усій цій історії щось схоже на кару божу.

Ангелове селище лишалося вірним собі і ще в одному: нікому й на думку не спадало заздрити щасливій фортуні Томмі Айлінгтона чи вважати її незаслуженою. Щоправда, більшість гадала, що той знав із самого початку про Джонсонове відкриття і що хлопцева увага до нього була небезкорислива, розрахована й нещира, та, дивна річ, саме такий погляд уперше пробудив у людях справжню пошану до Томмі.

— Цей хлопець свою голову не в дровах знайшов! Юба Білл зразу це побачив,— сказав бармен.

Певна річ, і після вступу Томмі у володіння Джонсоною ділянкою не хто інший, як Юба Білл, зголосився бути хлопцеві за опікуна; взявши собі за поручників найзаможніших людей Калаверасу. А коли Томмі послано на Схід завершувати науку, не хто інший, як Юба Білл супроводжував свого вихованця до Сан-Франціско, а на прощання відвів убік на корабельній палубі й сказав:

— Щоразу, як тобі потрібен буде який гріш — oprіч платні за твоє утримання, пиши мені. Але послухай моєї ради,— зненацька суворий голос його захрип і зразу помітно злагіднів,— забудь отих давніх триклятих лобуряк, що так і падають з поточених шпатом копит, усіх, із ким ти будь-коли водився в Ангеловім... всіх до одного, Томмі, всіх до одного! Тож-бо, хлопче, бережи себе... і... і... нехай тебе бог благословить! І щоб я був тричі проклятий за те, що я такий дурноверхий, макоцвітний бовдур!

А як усі напутні слова було вже сказано, не хто, як той-таки Юба Білл, крешучи очима блискавиці й войовниче торуючи собі шлях плечем, спустився залюдненими сходнями на берег, тут-таки завів сварку з кебменом і, вмиць запахавши цього добродія в його власний кеб, узяв віжки сам і скажено погнав коней до готелю.

— Мусів я викласти,— похвалився Білл, розповідаючи про цю пригоду трохи згодом у Ангеловім селищі,— мусів я викласти двадцять доларів у судді, на-завтра ж уранці. Але побий мене лиха година, коли я не показав їм, як тра" їздити, отій босоті у Фріско — хай тепер почухають чуби! Десяти хвилин на Монтгомері-стріт вистачило мені з гаком!

Помалу-малу пам'ять про двох першовідкривачів Великих Кіноварних покладів стерлася в Ангеловім селищі, забули їх і в Калаверасі. За п'ять років навіть імен їхніх не пам'ятали, за сім — змінилася й назва селища, де вони колись жили, а через десять років селище виросло в містечко, цілком перемістившись на схили гори, і комин рудоплавильного заводу тьмяно мерехтів уночі, немовби засвічуючи блудні вогники над місцем, де колись стояла Джонсонова хатина, а вдень отруював івовітря, напоєне пряним сосновим духом. Навіть «Меншн-Хауз» розкидано, і уїнгдемський дилжанс зрадив битий шлях, обравши коротший через Ртутне містечко.

І тільки Дедвудська гора, як і давніше, гостро вріза-лася своїм лисим гребенем у чисту небесну блакить, а біля її підніжжя, як і давніше, невтомна й невгамов-на річка Станіслав, гомонячи й щось нашіптуючи, бігла до моря.

Над Атлантикою спроквола займався спекотний літ-ній світанок. Млявий тиховій не здужав розігнати мряку в туманній морській далечі, але крізь клубо-чіння млистої запони проглядало фіалкове небо, вкрите тьмяно-червоними пасмугами, що, дедалі розгоряю-чись, замазали нарешті зорі. Незабаром руді скелі Грейпорта були вже ледь підрум'янені, потім зайняла-ся вся поцеляста смуга пустельного узбережжя, й один по одному згасли вогні маяка. З-за туманного обрію вигулькнули сотні не видимих досі вітрил і зграєю по-линули до берега. Настав ранок, і дехто з грейпорт-

ського панства подумав, що після перебутої на ногах ночі можна нарешті поспати.

Розжеврюючись, заграва запалила рясишту червоних дахів на мальовничому будинку край піщаної мілизни, з ґратчастих вікон та з освітленої веранди якого цілу ніч лилися на берег світло та музика. Небесна пожежа відсвічувала на широкій скляній поверхні великої оранжереї, зверненої до прегарної галявинки, де цілу ніч настоювалися на місячному сьйві змішані запахи надмор'я. Одначе вона внесла сум'яття на обвішану різнобарвними ліхтариками довгу веранду, сполошивши групу дам та кавалерів, що вийшли туди з вітальні помилуватися на ранкову зорю. Сонце було таке нещадне і, можна сказати, правдиве, що коли найчарівніша з-поміж жіноцтва міс Джіліфлауер від'їхала у своїй кареті від будинку й побачила себе в овальному люстерку, то вона мерщій запнула шторки, й відкинувши найбільші в Грейпорті плечі на малинові подушки, відразу ж заснула.

— Які ж бо всі змучені! Роз, любонько, ти скоро станеш схожою на інтелектуалку,— вигукнула Бланш Мастермен.

— Крий боже,— щиро злякалася Роз.— Ранкова зоря така вреднюща! Поглянь, як ця невблаганна заграва споганила місіс Браун-Робінсон, на що схожі її коси та й уся вона!

— Янголи,— озвався граф де Ньюга, поштиво показуючи на небо,— напевно, вбачають у цій небесній веселці ворога своїх шат.

— Ну, в білому їм ніщо не загрожує, хіба що вони позуватимуть художникам у Венеції,— зауважила Бланш.— А який свіжий вигляд у містера Айлінгтона! Далєбі, це ганьба для нас!

— Гадаю, сонце просто не бачить у мені суперника,— скромно відповів молодик.— До того ж,— додав він,— я довго жив просто неба й можу обходитися майже без сну.

— Це дивовижно! — жагучим контральто вигукнула місіс Браун-Робінсон, у чиїх манерах палкїсть та вразлива душа шістнадцятирічної дівчини небезпечно поєднувалися з життєвим досвідом тридцятидворічної жінки.— Це просто дивовижно! Яких ранкових зоряниць ви, мабуть, надивилися і в яких диких романтичних краях! Як я вам заздрю! Мій небіж, ваш колишній

шкільний товариш, розповідав мені чарівні історії про ваші пригоди. Чи не розповіли б ви оце зараз хоч одну? Ну ж бо, розкажіть! Яка, мабуть, для вас мука — бути серед нас, жити тутешнім штучним життям, таким страхотливо штучним, самі знаєте,— довірчо шепнула вона,— і згадувати дні, коли ви мандрували Великим Заходом укупі з індіанцями, бізонами та грізлі! Вам же, звісно, траплялися ведмеді та бізони?

— Ще б пак, любонько, не траплялися! — трохи роздратовано урвала її Бланш, накидаючи на плечі пелерину й беручи попід руку свою супутницю.— Немовляям його люляв бізон, а грізлі він гордо величає товаришем своїх дитячих забав. Ходімо, і я вгамую вашу цікавість. Як мило з вашого боку,— додала вона,— як це мило з вашого боку бути схожим на всіх цих диких тварин і не усвідомлювати своєї сили. Подумати лишень! При вашому досвіді та нашій довірливості скільки мішків гречаної вовни ви могли б нам напласти! А ви, бачу, збираєтесь на прогулянку? Що ж, добраніч!

Тендітна, обіпнута рукавичкою долонька щиро простяглася до нього з вікна карети — і за мить коні рушили.

— А чи не Марнує тут Айлінгтон своєї щасливої нагоди? — озвався на веранді капітан Мервін.

— Може, йому нестерпна присутність моєї коханої тітоньки? А втім, він же гостює у батька Бланш, тож, гадаю, вони бачаться уволю й так.

— Чи не надто ризиковано?

— Для нього — можливо, хоч він третій калач і неабиякий дивак. А от для неї, з її досвідом, коли біля неї упадали всі бодай трохи пристойні женихи обох півкуль, не поминаючи й он того графа де Ньюга, для неї, повірте, ще один залицяльник не зробить погоди. Звичайно,— засміявся він,— у мені озивається жовч. Але від того сумного дня вже минув цілий рік.

Либонь, Айлінгтон не чув цих ядучих слів, а коли й чув, то вони були йому, напевно, не в дивовижу. Він з безтурботним виглядом подався дорогою до моря. Там він побрався піщаним берегом до бескеття і, натрапивши на перепону у вигляді садового муру, хвацько, з хлоп'ячим спритом та вправністю перемахнув через неї, перетяв відкриту галявину і йшов далі своєю дорогою. Грейпортське панство не звикло вставати

вдосвіта, і порушник меж чужих володінь у вечірньому костюмі викликав ущипливі зауваження лиш у грумів, що швендяли коло стаєнь, та в охайних покоївках на широких верандах, звернених до моря за всіма правилами грейпортської архітектури. Лише раз, уступивши в межі Кліффорд Лодж — славнозвісного осідка Ренвіка Мастермена, молодик відчув на собі чийсь допитливий і підозріливий погляд, але скоцюрблена постань хутко шаснула за будинок. Ніхто навіть не пробував перейняти його. Обминувши стежку, що вела до маєтку, Айлінгтон попід скелями дістався нарешті до простенької альтанки на невеличкому розі, сів там і задивився на море. І зразу на його душу зійшов безмежний супокій.

Внизу море ліниво лизало стрімчаки і, гладенько стелючись під самий обрій, мірно, ніби вві сні, колисалося велетенськими важкими полотнинами. Далина повилася ясним серпанком, що поглинав прямовисне сонячне проміння. Айлінгтон подумав, що вся зманіженість культури, вся чудодійна сила багатства, всі чари витонченості, що цілими роками впливали на цей благословенний берег, милостиво поширились і на океан, даруючи йому такий глибокий спокій. Який зледащільний і розпечений цей старий океан, як тут його викохували, підлещували й загоджали! І раптом йому чомусь пригадалася каламутна річка Станіслав, що бігла повз аскетичні сосни, понурий силует Дедвудської гори, і тоді жовто-зелений оксамит галявинки та ніжне листя дерев здалися йому за контрастом майже по-тропічному пишними. Він підвів голову і за кілька ярдів від себе помітив високу й струнку, як очеретина, Бланш Мастермен, задивлену на море. Вона зірвала десь лапатий, розложистий, як віяло, листок і тримала його над головою, мов парасоль, ховаючи за ним кучму білявого волосся та сірі очі. Вона змінила свою бальну сукню з силою оборок та шлейфом на обгисле вбрання в античному дусі — його крій був би фатальним для менш стрункої статі, але чудово підкреслював зграбні вигини та плавкі лінії цієї грейпортської богині. Коли Айлінгтон підвівся, вона підійшла до нього і мило, невимушено простягла руку. Чи, може, то вона помітила його перша? Не скажу, не знаю. Вони посідали вкупі на грубій лаві — обличчя міс Бланш було звернене до моря, а очі затінені листком.

— Далєбі, не знаю, скільки я тут сиджу, — озвався Айлінгтон, — і чи я спав насправді, а чи снів наяву. Ранок такий чарівний — чи ж варто лягати? А ви?

З-поза листка він почув, що по приїзді додому міс Бланш на неї вчинив напад бридкий летючий жук і не відступав, хоч як вони з покоївкою проганяли його. Її шпїц Одін безперестану дерся у двері. Так вона й не заснула, і тепер у неї червоні очі. Еге ж, і вона ще має скласти ранковий візит. А море нині — казка!

— Я радий зустріти вас тут, хоч би що вас сюди привело, — щиро, як завжди, признався Айлінгтон. — Сьогодні, як ви знаєте, я останній день у Грейпорті, й куди приємніше сказати «до побачення» під цим блакитним небом, аніж там, у маєтку, навіть під чудовними фресками вашого батька. А ще я хочу пам'ятати вас як частину цього урочого краєвиду, який належить нам усім, а не серед дивоглядів, хоч би чиї вони були.

— Я знаю, — відповіла Бланш щирістю на щирість, — що будинки — один із ганджів нашої цивілізації, але, їй-богу, я ще не чула, щоб хтось висловлював цю думку так вишукано. А куди ви їдете?

— Ще не знаю. Планів чимало. Можна податися до Південної Америки і стати президентом однієї з республік — байдуже якої. Я багатій, але в Америці, що поза Грейпортом, кожен чоловік повинен мати якийсь діло. На думку моїх друзів, капітал зобов'язує мене присвятити себе великій меті. Та я народився волоцюгою і волоцюгою, певно, помру.

— Я нікого не знаю в Південній Америці, — сказала Бланш мляво. — Минулого сезону тут було двоє дівчат, але вони вдома ходили без корсетів, а їхні білі сукні висіли на них лантухом. Будете в Південній Америці — напишіть мені обов'язково.

— Залюбки. Скажіть, а як зветься оця квітка? Я зірвав її у вашій теплиці. Дуже схожі ростуть у Каліфорнії.

— Можливо, вона звідти. Батько купив її в одного недоумкуватого діда, що якось сюди заявився. Ви його знаєте?

Айлінгтон засміявся.

— Боюся, що ні. Та з вашого дозволу я подарую вам цю квітку без думки про зиск.

— Дякую. Нагадаєте мені перед від'їздом, щоб я вручила вам іншу натомість... якщо ваша ласка.

Вони обоє підвелися, ніби спонукувані єдиним поривом.

— До побачення.

Прохолодна, мов пелюсток, ручка на мить затрималася в його долоні.

— Чи не згодні б ви ласкаво за хвилину перед нашою розлукою відвести від обличчя цей листок.

— Але в мене червоні очі — і я страховисько.

А все ж після довгої паузи листок опустився і ясні, мов зорі, прекрасні, насмішкуваті очі зустрілися з його очима. Айлінгтон не витримав і відвів погляд. А коли звів очі знову, її вже не було.

— Містере Айлінгтон... сер!

То був грум Чокер, англієць, ще захеканий після бігу.

— Тепер ви сам-один, сер... Ласкаво перепрошую... сер... але там якийсь супостат.

— Супостат? Що ти в біса мелеш? Говори по-англійському, ні, хай йому чорт, краще не треба, — мовив Айлінгтон із серцем.

— Атож, супостат, сер. Ласкаво перепрошую, сер... не ображайтесь... але він не джентльмен, сер. У бібліотеці, сер.

Хоч як Айлінгтон був невдоволений собою і хоч як щеміла в нього раптово осиротіла чомусь душа, грум його розважив, і дорогою до маєтку юнак спитав:

— Чому ж він не джентльмен?

— Який же джентльмен... ласкаво перепрошую, сер... буде запанібрата з челядником, сер. Хапає мене за руки, сер, коли я сиджу під брамою на зап'ятках карети, і відтягує їх отак униз, сер, ще й насипається: «Позакладай їх у кишені, парубче, ти ба як згорнув... повиставляв як на продаж... агента виглядаєш абощо», — еге ж, отак і каже. — «Держися міцніш на поворотах, — каже, — а то не позбираєш своїх многоцінних кісточок», — каже. І добивається до вас, сер. Сюди, сер. Вони зайшли до будинку. Айлінгтон перетнув простору готичну залу й відчинив двері бібліотеки.

У фотелі посеред кімнати сидів чоловік і, здавалось, уважно розглядав крисатого цупкого жовтого капелюха на підлозі перед собою. Руки його вільно звисали між колін, а одна нога була по-чудернацькому підібгана під фотель. Айлінгтон тільки глянув на його позу, як одразу ж — дивина та й годі! — подумав про пере-

док. Ще мить — і він уже біг через увесь покій з розпростертими руками.

— Юба Білл!

Чоловік підвівся, схопив Айлінгтона за плечі, обкрутив круг себе, стис в обіймах, обмацав, мов той велетень-людожер, його ребра, несамовито потряс йому руки, зареготався і сказав з видимим жалем:

— Все-таки пізнав!

Мабуть, Юба Білл гадав, що в цьому одязі він невпізнаний, тож здогадливий Айлінгтон весело засміявся і відповів, що, напевно, він упізнав його нутром.

— Ну, а ти? — сказав Білл, тримаючи юнака на відстані простягнутої руки й причепливо розглядаючи. — Ти! Хто б міг подумати! Таке собі щеня, не вище за стола, щеня, яке я частенько, бувало, оперізував на шляху путою, щеня, так пишно зодягнене, що завжди світило голим тілом, а перекинулося таким джэнджиком!

Айлінгтон похопився, що він ще й досі у вечірньому костюмі, й аж здригнувся від безглузлого жаху.

— Перекинулося, — провадив Юба Білл суворо, — перекинулося рестораційним лакузою — гарсоном! Гей, Альфонсе, а принеси-но гусячого паштету й омлет, хай тобі тряся!

— Любий старий друже! — озвався Айлінгтон, сміючись і намагаючись затулити долонею бородату Біллову пащеку. — Ну, а ти... ти не схожий на себе й поготів. Чи не захворів ти часом, Білле?

І справді, коли Білл повернувся до світла, виявилось, що очі йому позападали, а чуприну та бороду густо посріблила сивина.

— Либонь, це все ваша зброя, — заклопотано нахмурився Білл. — Загнуздаєш себе в отакі-о залізні вудила (він показав на страхітливих розмірів золотий ланцюг від годинника) та ще почепиш оцю «ранкову зірку» (він тицьнув пальцем у шпильку з величезним солітером, що потворним пухирем здіймалася на його манишці) — і зразу тебе гне додолу; їй-бо, Томмі! А так зі мною все гаразд, мій хлопче, все гаразд.

Та все ж він ухилився від проникливого Айлінгтонового погляду і навіть одвернувся від світла.

— Тобі треба щось мені сказати, Білле? — спитав Айлінгтон навпростець і майже брутально. — Кажі!

Білл сидів мовчки, потім неспокійним рухом сягнув по капелюха.

— Не їхав же ти за три тисячі миль, навіть не попередивши, тільки для того, щоб я мав утіху зустрітися з тобою і поговорити про давні часи. Це на тебе не схоже, сам знаєш. Не хвилюйся, ми тут самі,— додав він, завваживши запитальний погляд, що його Білл кинув на двері.— Я слухаю тебе, Білле.

— Насамперед,— сказав Білл, присуваючись з фотелем ближче до Айлінгтона,— ти відповиси мені на одне запитання — чесно і по ширості, як на сповіді.

— Ну, ну,— ледь усміхнувся Айлінгтон.

— Коли я скажу тобі, Томмі, зара', сю ж мить, що тобі тра' зі мною їхати, тра' покинути ці краї на місяць, рік, мо', на два роки, мо', навіки, то чи є щось таке, що держало б тебе тут, щось таке, мій хлопче, чого б ти не одцурався?

— Ні,— відповів Томмі спокійно.— Я тут лише в гостях. Сьогодні я збирався залишити Грейпорт.

— А коли я скажу тобі, Томмі, їдьмо зі мною до Китаю, до Японії чи там до Південної Америки, ти поїдеш?

— Так,— відповів Айлінгтон, трохи помулявшись.

— А чи нема чогось такого,— напосідав Білл, присуваючись ще ближче до Айлінгтона і стишуючи голос до довірчого шепоту,— ну, приміром, якоїсь молодой жінки — ти розумієш мене, Томмі,— що держала б тебе? Вони тут усі, як мальовані, й зелений ти чи підтоптаний, Томмі, завше знайдеться краля, яка тобі або батіг, або гнuzдечка!

Цю високу мудрість Білл виголосив не без хвилювання та гіркоти, тож нічого дивного, що він не завважив легкого рум'янцю на обличчі в молодика, коли той сказав «ні».

— Так слухай же. Сім років тому, Томмі, я був за машгаліра одного диліжанса на лінії Голд-Хілл. От якось стою я перед конторою поштових диліжансів, коли підходить до мене шериф та й каже: «Біллі, тут у мене один причинний дід, мені загадано приставити його в жовтий дім. Дід тихий та сумирний, але пасажири ремствують. Ти б не проти взяти його до себе на передок?» «Саджайте»,— кажу. От налаштувавсь я вже рушати, вибираюся на передок і сідаю поруч діда, коли гульк! — аж коло мене сидить... тихий такий та сумирний... хто б ти думав? — Джонсон! Він не пізнав мене, мій хлопче.— Юба Білл підвівся і поклав

обидві руки Томмі на плечі.— Він не пам'ятав нічого — ні тебе, ні Ангелового селища, ні покладів живого срібла, свого ймення — і то не пам'ятав. Він назвався Скегсом, та я знав — це Джонсон. Тієї хвилини, Томмі, ти міг би збити мене з передка щиглем, і коли б тієї хвилини двадцять сім моїх пасажирів опинились у хвилях Американської річки на п'ятсот футів нижче від шляху, я так би до ладу нічого й не пояснив кумпанії, нічого! Шериф сказав,— хапливо провадив Біллі, наче боявся, що молодик його переб'є,— шериф сказав, що за три роки перед тим його привели до табору Мерфі мокрою як хлющ і несповна розуму і за ним там наглядали таборяни. Коли я сказав шерифові, що знаю старого, той довірив його мені, і я приставив Джонсона до Фріско, Томмі, до Фріско, і здав на піклування найкращих лікарів, і сам платив за нього. Він мав усе, що душі заманеться. Не дивися на мене так, мій любий хлопче, на бога, не дивись!

— О Білле! — вигукнув Айлінгтон, встаючи і хисткими кроками підходячи до вікна.— Чому ти приховав це від мене?

— Бо я не в тім'я битий. Тут живеш ти, не сьогодні-завтра випускник коледжу і поважний пан, гідний прислужитись людям; а там — старий лобуряка, з якого пуття не більше, ніж із небіжчика, і який сам визнавав, що йому три чисниці до смерті. Ті'ки ж ти завше любив його дужче, як мене,— закінчив Білл гірко.

— Даруй мені, Білле,— сказав молодик, схопивши його обидві руки.— Я знаю, ти хотів, щоб усе було якнайкраще. Але розкажуй далі.

— Аби ж то було що, а як трохи і є, то невеликий з цього, бачиться, пожиток,— буркнув Білл.— Лікарі сказали, що його вже не вилікувати, бо він слабує на оту, як пак її... мономанію: старий без кінця торочив про свою жінку та дочку, як їх у нього хтось викрав ще бозна-коли, і все нахвалявся поквитатися зі своїм кривдником. А півроку тому він утік. Я вистежив його до Карзона, по тому до Солт-Лейк-Сіті, до Омахи, до Чікаго, а тепер я сочу за ним тут.

— Тут?! — луною озвався Айлінгтон.

— Тут! Ось чого я сьогодні в тебе. При своєму він розумі чи ні, розшукує тебе чи ганяється за тим, другим, а тобі тра' однаково звідсіль вимітатися. На кий біс тобі його бачити! Ми з тобою, Томмі, попливемо

світ за очі. Три-чотири роки — і він відійде на той світ чи десь запропаде. І тоді ми вернемось. А тепер гайда! — І він підвівся.

— Білле,— сказав Айлінгтон, зводячись і собі й беручи свого товариша за руку з тою самою непохитною рішучістю, що колись скорила Біллове серце,— хоч би де він був — тут чи деінде, при своєму розумі чи несповна розуму, я шукатиму його і знайду. Все, що я маю, до останнього долара перейде до нього. І все, що я витратив, теж повернеться йому, все, до останнього долара. Я ще, дяка богові, молодий, маю руки, щоб працювати; і якщо є рада на таку прикру халепу, то я знайду її.

— Так я і знав,— сердито нахмурився Білл, марно силкуючись приховати щире захоплення молодиком, що спокійно стояв перед ним.— Так я і знав! Чого ще можна сподіватися від такого телепня з його проклятушим норовом! Ну, тоді бувай! Царице небесна! Хто це?

Він уже простував до виходу, але за кілька кроків од розчахнутих скляних дверей на веранду нараз сахнувся з побілілим як крейда обличчям і дико витріщеними очима. Айлінгтон підбіг до дверей і виглянув на веранду. Красчок білої сукні майнув і зник. Коли Айлінгтон вернувся, Білл уже гепнувся у фотель.

— Мабуть, чи не міс Мастермен, у мене така думка. Та що з тобою?

— Пусте,— відповів Білл кволим голосом.— Чи не знайдеться у тебе десь напoxваті віскі?

Айлінгтон приніс карафку й, наливши склянку, подав її Біллові. Той випив хильцем і спитав:

— Хто така міс Мастермен?

— Містера Мастермена дочка. Чи то пак приймачка, коли правду кажуть люди.

— А як її звати?

— Далєбі, не знаю,— відповів Айлінгтон із мимовільним роздратуванням, трохи загострим як на такі невинні розпити.

Юба Білл устав, підійшов до дверей веранди, причинив їх, рушив до інших дверей, глянув на Айлінгтона, повагавсь і вернувся до свого фотеля.

— Я вже казав тобі, що був одружений, ні? — випалив він зненацька, підводячи очі на Айлінгтона і заходячись жалюгідним хихотінням, що мало означати молодецький регіт.

— Ні,— відповів Айлінгтон, засмучений не так цими словами, як тоном, що ним було їх сказано.

— Хрест святий! — вигукнув Білл.— Три роки тому, Томмі, три роки тому!

Біллів погляд прикипів до Айлінгтона, і той, розуміючи, що від нього чекають якихось слів, спитав машинально:

— А з ким же ти одружився?

— Тож-бо й воно! — сказав Юба Білл.— Це саме хотів би знати й я, але що вона сатана і поміняла з півтузіня чоловіків, то це напевно!

Білл, мабуть, звик до кепкування чоловіцтва над своїм нещасливим шлюбом, але на Айлінгтоновім поважнім обличчі він не примітив і сліду веселоців, тож обличив свій натужний тон зуха і, присунувши фотель ближче до молодика, вів далі:

— А почалося все ось як: їдемо ми раз майже порожнем по Вотсоновому спаду, а вже було проти ночі, коли гукає мене кур'єр та й каже: «Там усередині якась колотнеча, чи не краще нам зупинитися?» От я зупиняюсь, і тут із диліжанса виплигує якась жінка, а за нею двоє-трое чоловіків, та так же лаються, сиплють чортами і пнуться витягти ще когось. Потім виявилось, що це п'яний чоловік тієї жінки, і вони заповзялися викинути його з диліжанса, бо він сказав на неї чорне слово і вдарив її; і якби не я, хлопче, вони б так і покинули того гицеля посеред шляху. Але я все владнав, я посадовив її коло себе на передку, і ми покотили далі. Вона була бліда, як смерть,— до слова сказати, належала до породи отих мертвотно-блідих жінок, що зроду не червоніють,— але щоб плакати чи пхинькати — боже борони! Хоч усяка б розревілася на її місці. Уявляєш: не пролити жодної сльозинки! Я не міг просто з дива вийти. Вона була гінка на зріст, її пишнючі біляві коси кучерями розсипалися по плечах, довжелезні, як батіг з оленячої сириці й такої самої, як сириця, барви. Її очі проймали наскрізь уже за шістнадцять ярдів, а руки та ноги вона мала дрібні наддивовижу. І коли вона пересердилась, ожила й розвеселилася — ох, і гарнюща ж вона була, хай їй грець, ох, і гарнюща! — Ледь зашарівшись і зніяковівши від свого надмірного захвату, він зупинився і недбало кинув:— У Мерфі вони посходили.

— І що ж далі? — спитав Айлінгтон.

— Що далі? Я частенько бачив її опісля, а коли з нею нікого не було, вона забиралася до мене нагору. Вона немовби розважала зі мною душу, бідалася, як її кривдить п'яний чоловік; його я бачив хіба зрідка, бо після тої оказії він більше пропадав у Фріско. Але між нами все було чисто, Томмі, все було чисто у нас із нею. Ну, я й унадився до неї, а тоді раз і кажу собі: «Ні, Білле, так не годиться»,— і перевівся на іншу лінію. Ти знав коли Джексона Філтрі? — спитав він раптом ні сіло ні впало.

— Ні.

— А мо', чував про нього?

— Ба ні,— повторив Айлінгтон нетерпляче.

— Джексон Філтрі їздив кур'єрським диліжансом від Вайта до Самміта з переїздом убрид через Північний рукав. От раз він мені й каже: «Ох, і паскудний же, Білле, отой перевіз через Північний Рукав!». А я йому: «Тобі видніше, Джексоне». «Зажене він мене на той світ, Білле, от тобі хрест святий»,— ніяк не вгомониться він. От я й питаю: «А чого б тобі не переїжджати нижче за водою?» «Сам не знаю,— каже він,— не можу, й край». І опісля, щό бувало здиваємося, то він і заведе: «Бачиш, іще не загнав мене на той світ цей Північний рукав». Раз я був у Сакраменто, коли підходить Філтрі та й хвалиться: «Я продав свій кур'єрський через цей Північний рукав, але він іще, їй-бо, зажене мене на той світ, от тобі хрест святий!» — та й сміється собі. А за два тижні тіло його знаходять нижче за водою, де він пробував перевезтися, вертаючись із Самміта. Люди гомонять, усе це бридня, а я кажу: доля! Другого дня, як я перевівся на Плейсервіллську лінію, виходить ця жінка з готелю, що над конторою диліжансів, і каже, що чоловік її лежить слабий у Плейсервіллі; оце й усе, що вона сказала; але то була доля, Томмі, доля! Три місяці перегода чоловік її перебира дозу морфію від білої гарячки й помира. Подейкували, що то її робота, але то доля. Через рік я взяв із нею шлюб... Доля, Томмі, доля!

Я прожив із нею три місяці,— глибоко зітхнув Білл,— всього три місяці! Для щасливця — то мить. На своїм віку я знав чимало чорних днів, але жоден не тягся так марудно, як деякі дні тих трьох місяців, дні, коли як ото в орлянку: або я її порішу, або вона мене ухекає. Ну, та ти хлопець молодий, Томмі, і я не збираюся

забивати тобі памороки чудесами, в які ще три роки тому навіть такий дід, як я, нізащо б не повірив.

Коли він замовк, повернувши до вікна понуре обличчя і згорнувши на колінах руки, Айлінгтон поцікавився, де ж його жінка тепер.

— Не питай мене більш нічого, хлопче, не питай більш нічого. Все, що міг, я сказав.

І, зробивши рух рукою, наче одкидав од себе віжки, Білл устав і підійшов до вікна.

— Тепер ти тямшиш, Томмі, що невеличка прогулянка навколо світу — для мене порятунок. Не можеш ти зі мною поїхати — діло твоє. А я їду.

— Сподіваюся, не раніше, ніж ви поснідаєте, — озвався ніжний голосок, і перед друзями наче якими чарами вродилася Бланш Мастермен. — Батько ніколи б мені не подарував, якби я відпустила друга містера Айлінгтона голодного. Ви ж залишитесь, чи не так? Ну, будь ласка! А зараз ви мене візьмете попідручки, а коли містерові Айлінгтонові набридне стояти отак стовпом, він теж пройде за нами в їдальню і познайомить вас зі всіма.

— Я просто закохана у вашого товариша, — озвалася міс Бланш, коли вони стояли у вітальні, проводжаючи очима постать Білла, який, затиснувши в зубах коротку люльку, простував обсадженою кущами алеєю.

— Правда, він ставить такі дивні запитання. Допитувався про дівоче прізвище моєї матері.

— Він чесний чоловік, — сказав Айлінгтон поважно.

— У вас якийсь камінь на душі. Боюсь, ви анітрохи не вдячні, що я затримала вас із товаришем, але не можете ж ви їхати, не попрощавшись із батьком, самі подумайте.

Айлінгтон невесело всміхнувся.

— І потім, на мою думку, нам усе-таки краще попрощатись тут, під цими фресками, чи не так? До побачення! — Вона простягла йому тендітну ручку. — Там, на сонці, коли я мала червоні очі, вам нетерпеливилось поглянути на мене, — додала вона дзвінким голосом.

Айлінгтон звів на неї журний погляд. Щось зблиснуло, забриніло на її пухнастих віях і капнуло додола.

— Бланш!

Тепер на її щоках знов пашів рум'янець, і вона, мабуть, відсмикнула б свою руку, але Айлінгтон устиг

заволодіти нею. Вона б не ручилась і за безпеку свого стану. А проте не втерпіла, щоб не сказати:

— А ви певні, що нема чогось такого... ну, приміром, якоїсь жінки, що держала б вас тут?

— Бланш! — зойкнув Айлінгтон, і жах його був красномовніший за найгіркіші докори.

— Якщо шляхетне лицарство горлатиме про свої таємниці у двері, що ведуть на веранду, а там на канапі лежатиме молода дівчина з дурнющим французьким романом, то чи варто дивуватися, що вона зацікавиться тим лицарством дужче, ніж своєю книжкою?

— Отже, ви знаєте все, Бланш?

— Авжеж, — кивнула Бланш. — Стривайте: «...чого ще можна сподіватися від такого, — хм! — телепня з його проклятушим норовом!» До побачення. — І чарівною невинною гадючкою вона вислизнула з його рук і зникла з очей.

Під ласкавий гомін хвиль, згуки музики й веселих голосів над Грейпортом знову зійшов жовтий місяць уповні. Він дивився на безладне нагромадження скель, на обсажену кущами алею, на просторі галявини, на пляж і мерехтливий водяний обшир. Надто він вирізнув біле вітрило край берега, скляну садову кулю на галявині і, нарешті, заблищав на чомусь затисненому в зубах у чоловіка, що, припадаючи до низького муру, зведеного навколо Кліффорд-Лоджу, перелазив через нього. Потім, коли на залиту місячним сяйвом садову стежку вийшли із затінку рясного листя юнак та дівчина, людська постать сплигнула з муру і зачаїлася в його тіні. То був старий дід, і хоч він несамо-вито поводив очима, а в тремтячій руці стискав довгого гострого ножа, проте вигляд мав не так безжальний, як злидений, не так жахливий, як жалісний. Наступної ж миті ніж вибито з його рук, і стариган заборсався у цупких обіймах іншої людини, що, видно, сплигнула з муру слідом за ним.

— Будь ти проклятий, Мастермене! — хрипко викрикнув стариган. — Вийди проти мене на чесний герць, і я ще тебе вб'ю!

— Коли ж я Юба Білл, — озався спокійний Біллів голос, — і вже час покласти край твоєму клятущому навіженству.

Стариган люто витріщився на Білла.

— Я знаю тебе. Ти один з Мастерменових полигачів... будь ти проклятий... Пусти мене, хай я виріжу в нього серце... Пусти! Де Мері?.. Де моя жінка?.. Онде вона, там... там!.. Мері! — Він був би закричав, якби Білл, простеживши за поглядом старого, не затис йому рота могутньою рукою. На садовій стежці в місячному сяйві стояли рука в руку Айлінгтон та Бланш.

— Оддай мені жінку! — прохрипіло з-під Біллової долоні.— Де вона?

Очі Біллові раптом спалахнули шаленою люттю.

— Де твоя жінка? — озвався він луною, припираючи старигана спиною до садового муру і затискаючи його там, як у лещатах.— Де твоя жінка? — повторив він, нахилиючи своє спотворене похмурою сардонічною гримасою лице й знавіснілі очі до нажаханого дідового виду.— А де жінка Джека Адамса? Де моя жінка? Де ота сатана у спідниці, що довела одного чоловіка до божевілья, другого спровадила в пекло його ж таки рукою, а мені навіки розбила серце й занастила душу? Де? Де? Ти хочеш знати, де? В Сакраменто вона, за ґратами,.. чуєш?.. ту жінку за-проторили за ґрати як убивцю, Джонсоне, як убивцю!

Старий захав ротом повітря, якимось дивно напружився і нараз обм'як, осів безживним лантухом до ніг Біллові. Приголомшений страшним здогадом,— де й поділося його зло! — Білл присів біля нього й, ніжно, трохи підвівши його за плечі, прошепотів:

— Подивись на мене, Джонсоне, друже! На бога, глянь на мене, це ж бо я — Юба Білл! А ондечки твоя дочка і Томмі... пригадуєш... Томмі... маленький Томмі Айлінгтон.

Очі Джонсонові повільно розплющились. Він прошепотів:

— Томмі! Авжеж, Томмі! Сядь коло мене, Томмі! Ті'ки не так близько до краєчка берега. Або ти не бачиш, як прибуває вода, як вона манить мене, як шипить і закипає на скелях? Вона виходить із берегів... тримай мене, Томмі... тримай, не відпускай. Ми ще поживемо, щоб вирізати в нього серце, Томмі, ми ще поживемо... ми ще...

Голова йому поникла, і бурхлива річка, видима тільки для його очей, вихопилася до нього з мороку й понесла його геть, тепер уже не в морок, а крізь нього до далекого, супокійного, сяйливого моря.

З М І С Т

Каліфорнія Брет Гарта. <i>Передмова Валентини Оленевої</i> . . .	5
ГАБРІЄЛ КОНРОЙ. <i>Роман</i>	14
<i>Переклав Д. Грицюк</i>	
ВИГНАНЦІ ПОКЕР-ФЛЕТА Й ІНШІ ОПОВІДАННЯ	
Щастя Горластого Табору. <i>Переклав Д. Стельмах</i>	423
Вигнанці Покер-Флета. <i>Переклав В. Корнієнко</i>	434
Компаньйон Теннессі. <i>Переклав Д. Стельмах</i>	445
Ідилія Червоної Ущелини. <i>Переклав В. Вишневий</i>	455
Браун із Калавераса. <i>Переклав В. Вишневий</i>	465
Мігас. <i>Переклав Д. Стельмах</i>	477
Як Санта Клаус завітав до Сімпсон-Бара. <i>Переклав В. Вишневий</i>	488
Вань Лі, поганин. <i>Переклав В. Вишневий</i>	504
Випадок із життя містера Джона Оукхерста. <i>Переклав В. Корнієнко</i>	520
Комендант і його праве око. <i>Переклав В. Корнієнко</i>	542
Чоловік із Солано. <i>Переклав Д. Стельмах</i>	550
Наївне дитя гір. <i>Переклала І. Василенко</i>	557
Чоловіки місіс Скегс. <i>Переклав В. Корнієнко</i>	574

Літературно-художественне видання

ГАРТ Френсіс Брет

ГАБРИЕЛ КОНРОЙ

Роман

ИЗГНАННИКИ ПОКЕР-ФЛЕТА

И ДРУГИЕ РАССКАЗЫ

Переводы с английского

Киев, издательство художественной
литературы «Дніпро»

На украинском языке

Художне оформлення В. С. Мітченка

Художній редактор О. Д. Назаренко

Технічний редактор Л. І. Ільченко

Коректор Н. І. Забаштанська

ИБ № 3975

Здано до фотонабору 14.04.89. Підписано до друку 02.10.89.
Формат 84 × 108¹/₃₂. Папір друкарський № 2. Гарнітура балтика.
Друк високій з ФПФ. Умовн. друк. арк. 31,92. Умовн. фарбовідб. 31,92.
Обл.-вид. арк. 34,593. Тираж 115 000 пр. Зам. 9-169. Ціна 3 крб. 20 к.

Видавництво художньої літератури «Дніпро».
252601, Київ-МСП, вул. Володимирська, 42

Харківська книжкова фабрика ім. М. В. Фрунзе.
310057, Харків, вул. Донець-Захаржевського, 6/8.

Гарт, Френсіс Брет

Г21 Габріел Конрой: Роман; Вигнанці Покер-Флета
й інші оповідання. /Пер. з англ./; Передм. В. І. Оленевої;
Худож. В. С. Мітченко.— К.: Дніпро, 1989.—
607 с.: іл.

ISBN 5-308-00470-6

Френсіс Брет Гарт (1836—1902) — американський письменник, уславлений своїми творами про життя й пригоди каліфорнійських золотошукачів. Він не просто змалював колоритний період в історії США XIX ст., а й відкрив читачеві нові соціальні типи, своєрідні риси народного буття. До збірки ввійшов роман «Габріел Конрой» та найвідоміші оповідання різних років.

Г 4703010100—196 196.89
М205(04)—89

ББК 84.7 США

